

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

İSMAİL HİKMETİ VE DİVÂNI

DOKTORA TEZİ

**Hazırlayan
Fatih SONA**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet MERMER**

Ankara – 2012

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

İSMAİL HİKMETİ VE DİVÂNI

DOKTORA TEZİ

**Hazırlayan
Fatih SONA**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ahmet MERMER**

Ankara – 2012

ONAY

Fatih SONA tarafından hazırlanan “İsmail Hikmetî ve Dîvânı” başlıklı bu çalışma, 29/05/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (*oybirliği*) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/ Eski Türk Edebiyatı Bilim dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

[Prof. Dr. Ahmet MERMER]
(Başkan)

[Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK]

[Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR]

[Doç. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ]

[Doç. Dr. Özge ÖZTEKİN]

ÖN SÖZ

Yaklaşık altı yüzyıl süren Divan Edebiyatı döneminde sayısız eser verilmiştir. Bu eserler geçmişimize ait vesikalardır. Geçmişimize ait bilgilerin bulunduğu en önemli kaynaklardır. Bunlar arasında dinî-tasavvufî konuları ele alanlar da vardır. Mutasavvıflar tarafından yazılmış bu kapsamda değerlendirilebilecek çok sayıda eser vardır.

Klâsik edebiyat sürecinde her dönemin önde gelen isimlerinin yanı sıra geri planda kalmış şairler de olmuş, eserleriyle kültürümüze katkıda bulunmuşlardır. Edebiyatımızın sağlıklı bir biçimde değerlendirilmesi, özelliklerinin ve gelişiminin anlaşılması bütün eserlerin gün ışığına çıkarılmasıyla mümkün olacaktır. Çalışmamızın konusunu oluşturan Hikmetî Divanı da bu düşüncelerden hareketle seçilmiştir. Biz de bu yüzden 18. yüzyıl şairi olan Hikmetî'nin divanını gün yüzüne çıkarmayı kendimize amaç edindik.

Tezimiz bir Giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde şairin yaşadığı döneme ışık tutması bakımından 18.yy.da Osmanlı Divan Edebiyatına genel bir bakış oluşturulmuştur.

İlk bölümde şairin hayatı, eserleri ve edebi kişiliği ele alınmıştır. Tezkirelerde şairin hayatı ve edebî kişiliği ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmaz. Bu bölüm Osmanzâde Hüseyin Vassâf'ın Sefîne-i Evliyâ isimli eseri, eldeki sınırlı bilgiler ve divan metninden hareketle hazırlanmıştır.

İkinci bölümde tenkitli metnini hazırladığımız divanın şekil ve muhteva özelliklerine değinilmiştir. Divanın şekil incelemesinde nazım şekilleri, vezin, kafiye ve redif ele alınmıştır.

“Divanın Muhteva Özellikleri” başlığı altında, eserde yoğun olarak karşımıza çıkan “din, tasavvuf ve cemiyet”le ilgili unsurlar incelenmiş, divanda öne çıkan unsurlar belirtilmiştir.

Her iki bölümde de metinden alınan örneklerde şiirlerin ve beyitlerin numarası gösterilmiş, nazım şekli de eklenmiştir.

Üçüncü bölümde nüsha tavsifleri, transkripsiyon sistemi ve metnin oluşturulmasında izlenen yol gösterilmiş; sonrasında ise Hikmetî Divanı'nın tenkitli metni ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Bu çalışma ile, bilim dünyasında pek tanınmayan İsmail Hikmetî'nin hayatı ve divanı tanıtılmış, eserin tam metni ortaya konulmuştur. Çalışmamızın bilim dünyasına faydalı olmasını umuyoruz.

Bu çalışmamda büyük yardımlarını gördüğüm akademisyen kardeşim İbrahim Sona'ya müteşekkirim. Tez izleme komitemde bulunan, görüşlerinden faydalandığım Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak, Doç. Dr. Fatma Sabiha Kutlar, Prof. Dr. Yaşar Aydemir, Doç. Dr. Ömer Özkan, Yrd. Doç. Dr. Halil Çeltik ve Dr. Niyazi Ünver'e minnettarım.

Çalışmanın her aşamasında büyük destek ve yardımlarını gördüğüm, tezimi okuyup kontrol ederek bana yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet Mermer'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
18. YY. OSMANLI DİVAN EDEBİYATI'NA GENEL BİR BAKIŞ.....	1
I. BÖLÜM.....	7
İSMAİL HİKMETİ'NİN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ, ESERLERİ	7
A. İSMAİL HİKMETİ'NİN HAYATI	7
B. EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	22
1. Şiir ve Kendi Şiiri Hakkındaki Değerlendirmeleri.....	25
2. Edebî Kişiliğine Etkisi Olan Kişiler.....	31
C. ESERLERİ ..	39
1. Tuhfe-i Nâ-dîde.....	39
2. Divan.....	39
II. BÖLÜM.....	41
HİKMETİ DİVANININ İNCELENMESİ.....	41
A. DİVANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	41
1. Nazım Şekilleri.....	41
a. Kaside	41
b. Murabba	44
c. Muhammes	45
d. Müseddes	46
e. Müsemmen	47
f. Mu'aşşer.....	48
g. Gazel	48
h. Kıt'a	51
i. Mesnevi.....	52
j. Müfred.....	52
2. Vezin	53
3. Kafiye ve Redif	56
B. DİVANIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	60
I. Divanda Dikkat Çeken Unsurlar	60
a. Husûsî Mânâda Harfler.....	60
b. Muâd Şiir.....	65
c. Elif-nâme.....	68
d. Çâr-ender-Çâr.....	72
e. Satranç.....	74
f. Devlet-i Osmâniyye.....	77
g. Bilâd-nâme.....	79
h. Mi'râciyye.....	81
1. Sağlık.....	85
II. Din.....	88
a. Allah.....	88
b. Kitaplar.....	89
c. Âyetler.....	91

d. Hadisler:	97
e. Melekler:	99
f. Peygamberler	100
Hz. Muhammed	100
Âdem	102
Süleyman	104
Yusuf	105
Yakup	107
Eyyûb	108
Mûsâ	109
Harun	111
İsa	111
Nuh	112
İdris	113
İbrahim	113
Davud	115
g. Dört Halife	118
h. Diğer Dini Mefhumlar	119
1. Mahşer	119
2. Cennet ve Cehennem	120
3. Kabe	121
4. İman	122
5. Şehid	123
6. Kaza ve Kader	123
7. Şeytan	124
8. Günah	125
III. TASAVVUF	127
a. Vahdet	128
b. Vuslat	131
c. Mâ-sivâ	133
d. Halvet	134
e. Ezel, Bezm-i Ezel, Bezm-i Elest	135
f. Belâ	137
g. Zâhir ve Bâtın	138
h. Nefs	139
i. Terk	140
IV. CEMİYET	142
a. Tarihi ve Efsânevi Kişiler	142
1. Cem	142
2. İskender	143
3. Rüstem	144
4. Feridun	145
5. Dârâ	146
6. Kârûn	146
7. İbrahim Edhem	147
8. Hallâc-ı Mansûr	147
9. Kâbil ile Hâbil	148

b. Masallaşmış Aşk Kahramanları	149
1. Leylâ ile Mecnûn.....	149
2. Ferhad ile Şîrîn.....	150
C. DİL ÖZELLİKLERİ.....	151
a. Atasözleri ve Deyimler.....	157
III. BÖLÜM..	164
DİVAN METNİ	164
DİVANIN TENKİTLİ METNİ HAKKINDA	164
NÜSHA TAVSİFLERİ	164
HİKMETÎ DİVANININ NÜSHA ŞECERESİ	169
NÜSHALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	170
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ VE METNİN OLUŞTURULMASINDA İZLENEN YOL	173
DİVANIN TENKİTLİ METNİ.....	176
SONUÇ	1000
KAYNAKÇA.....	1002
EKLER (DİVAN NÜSHALARINDAN ÖRNEK FOTOĞRAFLAR).....	1013
ÖZET.....	1017
ABSTRACT.....	1018

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tomar
b.	: Beyit
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
Fak.	: Fakültesi
G.	: Gazel
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti
K.	: Kaside
Kt.	: Kıta
M.	: Miladi
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Mhm.	: Muhammes
Mrb.	: Murabba
Msd.	: Müseddes
Msm.	: Müsemmen
Msn.	: Mesnevi
Mşr.	: Muaşşer
Mfr.	: Müfred
ö.	: Ölümlü
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK.	: Türk Dil Kurumu

TDVİA.	:	Türkiye	Diyanet	Vakfı,	İslam
Ansiklopedisi.					
Ünv.	:	Üniversitesi			
v.	:	Varak			
Yay.	:	Yayınları			
v.d.	:	Ve diğerleri			
yy.	:	Yüzyıl			
Yz.	:	Yazma			

GİRİŞ

18. YY. OSMANLI DİVAN EDEBİYATI'NA GENEL BİR BAKIŞ

Osmanlı Devleti, 18. yy.da askeri ve siyasi yönlerden eski gücünü kaybetmeye başlamıştı. 1699'daki Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti, Avrupa'da büyük toprak kaybına uğramış; bu antlaşma ile devletin kudret ve prestiji sarsılmıştır.

Bu yüzyıl Edirne Vakası (1703) ile başlamış; bu olayla II. Mustafa tahttan indirilerek yerine III. Ahmed getirilmiştir. Devam eden karışıklıklar Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın 1718 yılında Pasarofça Antlaşması'nı imzalamasıyla son bulmuş; Lale Devri (1718-1730) olarak adlandırılan barış devri başlamıştır. Bu antlaşma ile, artık batıdan yenilikler alınmıştır. Bu dönem 1730 yılında Patrona Halil isyanıyla sona ermiştir. III. Ahmed'in yerine I. Mahmud (1730-1754) geçmiştir. Belgrat Antlaşması'ndan Rus Savaşı'na kadar (1739-1768) gene bir barış dönemi olmuştur. I. Mahmud bu dönemde imar faaliyetlerini devam ettirmiş, kütüphaneler kurdurmuştur.

Koca Ragıp Paşa(1757-1763)'nın sadrazamlığı döneminde devlet barış içinde tutulmaya çalışılmış ve askeri, sosyal ıslahatler yapılmaya çalışılmıştır. Ragıp Paşa'nın döneminde ekonomi düzeltilmiş; uzun yıllardan sonra gelirler giderlerden fazla olmuştur. Bu dönemde İstanbul'un ve memleketin imarına önem verilmiştir. Ragıp Paşa iyi bir devlet adamlığının yanında Osmanlı kültürüne de büyük katkılarda bulunmuştur. Görev yaptığı yerlerde alimler, mutasavvıflar ve şairlerle dostluk kurmuş, kendisine pek çok kitap ve şiir ithaf edilmiştir.

Bu barış yıllarından sonra gelen Rus Savaşı'nda devlet büyük bir yenilgiye uğramış, 1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmak zorunda kalmıştır. Bu antlaşma Karlofça Antlaşması'ndan sonra devletin imzaladığı en ağır antlaşmadır.

Bu olayların sonucu Osmanlı Devleti'nin batılı devletlerden geri kaldığı ortaya çıkmış, reform çalışmaları padişahlar değişse de devam etmiştir.¹

Eski şiirimiz 18. asra gelinceye kadar gerek iç, gerek dış unsurlarda en mükemmel örneklerini vermiş, bu asırda edebiyatın umumi tekamülünde bir değişiklik olmamış, Divan şiiri estetiğinin lüzum gösterdiği bütün teferruata dikkat edilerek geleneğe bağlı kalınmıştır. Bu asırda edebiyatımızda İran tesiri zayıflamış, artık geçen asırların büyük Türk üstatlarının eserleri örnek alınmaya başlanmıştır; çünkü bu üstatlar yetiştikleri bu edebiyatın sanat anlayışı içinde kendilerine örnek aldıkları İran modelleriyle aynı mükemmeliyette eserler meydana getirmişlerdir. İşte edebiyatın 18. asırdaki bu durumu şairleri sıkmış, onlara şiirde bir yenilik gösterme zarureti şiddetle duyurmuştur. Fakat ne yaşayış, düşünüş ve duyuşta esaslı bir değişme, ne de görüş zaviyesini değiştirecek bir dış tesir mevcuttur. Ancak asrın başında Nedim ve asrın sonunda Şeyh Galip şahsi dehalari sayesinde edebiyatın iç tekamülünde bir yükseliş gösterebilmişlerdir.²

Edebiyatın gelişme gösterip devam etmesinde III. Ahmed ve sonunda III. Selim'in sanat ve sanatkâra ilgi gösterip desteklemelerinin ve uzun süren savaşlardan yorgun düşen Osmanlı için soluklanma ve barış özlemi duyulmasının önemli etkisi olmuştur. Bu dönem şairleri önceleri hikmet ve hünerle elde edilen edebî seviyeyi, bu dönemde mahallî unsurları, gündelik hayatı ve konuşma dilini şiirin malzemesi yaparak yakalamaya çalışmışlardır.³

Bu dönemde Türk şiiri daha Türkçe'dir. Türk şiiri kendi yolunda şekillenme serbestliğine sahipti ve başka safhalarındaki durumuyla kıyaslanamayacak ölçüde mahalli renkleri yansıtıyordu. Halkın âdetlerine işaret etmeler, zamanın geleneklerine îmalar ve günlük hayatın daha tanıdık düşünce

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı. **Osmanlı Tarihi**, XVIII. yy., C. VI, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983.

² Hasibe Mazıoğlu. **Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1957, s. 3.

³ Ahmet Atilla Şentürk- Ahmet Kartal. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul 2004, s. 400-401.

ve işlerinden esinlenmelerle yapılan ufak temaslar bu dönem şiirini geçmişte bilinmeyen pitoresk unsurlarla desteklemekle kalmaz, aynı zamanda ona daha canlı ve tabii bir hava katarak daha ilginç bir hale getirmiştir. Bu yıllarda mezkur hususiyet daha belirgin olmakla birlikte mahalli renk, hemen hemen bütün dönemi kaplamış ve onun hususiyetlerinin en ilginç olduğu kadar en belirgin yönünü oluşturmuştur.⁴

Asrın en büyük Divan şairlerinin eserlerinde halk sözleri, halk deyimleri geniş bir yer almıştır. Halk âdet ve an'anelerinden, halk hayatından, felsefesinden akisler taşıyan şiirler yazılmıştır. Halkın şevkini veya elemiini ifade edilebilir bir lisana doğru ilerleyen söyleyişler duyulmuştur.⁵

Bu yüzyılın sanatçıları önceki usta şairlere erişebilme çabası göstermişlerse de asıl örnek aldıkları iki büyük üstat kasidede Nef'î, gazelde ise Nâbî olmuştur. Dönemin büyük şâiri Nedim de bu iki ustanın etkisinde kalmakla birlikte yeni bir dille neşeli, hayat dolu gazel ve şarkılar yazarak yeni bir şiir vadisinin yolunu açmıştır. Nedim'den sonra onun tarzını bir çığır halinde sürdüren şairler olmuştur. İzzet Ali Paşa, Asım, Sümbülzâde Vehbî, Enderûnlu Fâzıl daha çok Nedim tarzını benimseyen şairlerdendir. Seyit Vehbi, İsmail Belig, Neyli ve Haşmet ise hem Nedim hem de Nâbî tarzının etkisinde kalmışlardır. Koca Râgıp Paşa, Dürrî, Hâzık, Fıtnat Hanım gibi şairler de daha çok Nâbî tarzını benimsemişlerdir.⁶

Dönemin başında yetişen Nedîm (M. 681-1730), klâsik şiirin zirve isimlerinden biridir. Şiirleriyle çağına tanıklık görevini yerine getiren Nedîm, bir taraftan Bakî'de en güzel ifadesini bulan klâsik üslûba, bir taraftan da içinde yaşadığı toplumun günlük konuşma diline ait deyişlerle yüklü folklorik üslûba açılan, bazen de Hint üslûbundan gelen bedîî söyleyişin imkânlarını yoklayan bir dil kullanmış; bunlar onun neşeli, coşkun kişiliğinde zarif,

⁴ E.J. Wilkinson Gibb. **Osmanlı Şiir Tarihi**, (Tercüme: Ali Çavuşoğlu), C. IV, Akçağ Yay., Ankara 1999, s.269.

⁵ Nihat Sami Banarlı. **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C.II, MEB. Yay., İstanbul 1997, s.746.

⁶ Mine Mengi. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yay., Ankara 2000, s.207.

orijinal bir terkibe ulaşmıştır. Bu üslûp, Nedîmâne söyleyiş denilen, argonun tuzağına düşmeyen, günlük konuşma diline ait deyişlerle yüklü, nazik, kusursuz bir İstanbul Türkçe'sidir. Kendisini Bakî'nin mirasçısı sayan Nedîm, mahlasa ihtiyaç duymayacak kadar farklı, özgün bir şairdir.⁷

Nedim, harem, selamlığın, helva sohbetlerinin, Çırağan safâlarının, halkın Türkçesiyle yazdı. Diğer özelliği kendinden önce gelen Nâilî gibi Halvetî mutasavvıf, Nâbî gibi ahlakçı, sonra gelen Râgıp Paşa gibi ağırbaşlı görünmeye mecbur devlet adamı ve Şeyh Gâlib gibi Mevlevî dedesi olmayışı idi. Hayatını eğlenmek ve eğlendirmek gayesine adamıştı. Hayatını eğlenmek ve eğlendirmek gayesine adamıştı.⁸

Türk Edebiyatı'nda en büyük Mevlevî şairi olmak vasfını taşıyan Şeyh Galib, Osmanlı ilim ve kültür hayatında hatırı sayılır bir konumda olmuştur.⁹

Şeyh Gâlib'in divanı olmasına rağmen ona asıl şöhretini kazandıran temsîli bir mesnevi olan Hüsn ü Aşk'dır. Bu eser, bir aşk hikayesine dayanmakla birlikte üslubuyla Türk mesneviciliğinin zirvesine yükseltilmiş, onu Klasik edebiyatın son büyük şairi yapmıştır.¹⁰

Asrın başında Nedim, sonunda da Şeyh Gâlib bu yüzyıla damgasını vuran iki şairdir. Bu şairlerden başka dinî-tasavvufî duyarlılıkla kaleme aldıkları şiirleriyle klasik söylem içinde farklı bir yönelişi temsil eden şairler vardır.

Nahifi (ö. 1738), dinî-tasavvufî bir neşve ile yazdığı lirik şiirleri ve Mesnevi tercümesi ile büyük bir şöhrete kavuşmuştur.

Nazim (ö.1727), gençliğinde rindane bir hayat sürmüş, daha sonra Bâtını çizgilerden uzak şer'î bir tasavvuf anlayışını benimsemiştir. Onun en önemli özelliği edebiyatımızın en çok naat söyleyen şairi olmasıdır.

⁷ Osman Horata. Nazım (Son Klasik Dönem), **Türk Dünyası Edebiyat Tarihi**, C.5, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2004, s.473-475.

⁸ Mehmet Çavuşoğlu. "Divan Şiiri", **Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II, Divan Şiiri**, Temmuz, Ağustos, Eylül 1986, s.15.

⁹ Şeyh Gâlib. **Şeyh Gâlib Divanı**, (Haz. Muhsin Kalkışım), Akçağ Yay., Ankara 1994, s. 37.

¹⁰ Osman Horata. **a.g.e.**, s. 478-482.

Tanınmış bir Mevlevî şeyhi olan Enis Dede (ö.1733), devrin meşhur mutasavvıflarından olmakla birlikte, gerek şekil ve üslup, gerekse hayal bakımından klasik şiir anlayışını benimseyen bir şairdir. Ömrünü Mevlana ve Mesnevi'yi okumaya ve okutmaya adanmış şair, sanatını da Mevleviliğin hizmetine vererek Peygambere beslediği samimi sevgisini, İlahi aşkı, hakikat aleminin sırlarını dile getirmeye çalışmıştır.

Mevlevilikle ilgili biyografik eserleriyle tanınan Sakıp Dede (ö. 1735), sanatını tamamıyla Mevleviliğin değerini anlatmaya adanmış didaktik şiirleriyle dikkat çekmiş bir şairdir.¹¹

İlâhînâme adlı bir divanı olan Erzurumlu İbrahimli Hakkı (ö.1772), onbeşin üzerinde manzum ve mensur eser kaleme almıştır.

Celvetî şeyhi İsmail Hakkı Bursevî (ö.1724), ahlakî, dinî ve tasavvufî konularda en çok eser üreten yazarlardandır. Divan sahibi olan şairin Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere yüzyirmi civarında eseri vardır.¹²

Hasan Sezâyî (ö. 1738), Halvetiliğin Gülşeniyye şubesinin Sezaiye kolunun kurucusudur. Onun için şiir gaye değil, müritlerine tasavvufu öğretmek için bir vasıta, ayrıca Hasan Sezâyî'nin divanı vardır.¹³

Cemâlî, 17.yy. sonu ile 18. yy. ın başlarında yaşamıştır. Cemâlî, Halvetiye tarikatının Uşşakiye yoluna mensup bir şairdir. Divanı bulunmaktadır.¹⁴

Bu şairlerin yanında Şi'rî (ö.1762), Azbi Baba (ö.1747), Nasuhi (ö.1717), Ahmed Mürşid (ö. 1760), Selâmi (ö.1813), Mahvî (ö. 1715), Nüzulî (ö.1744), Üsküdarlı Haşim (ö.1783) bu dönemin mutasavvıf şairleridir.¹⁵

¹¹ Osman Horata. "Son Klasik Dönem(1700-1800)", **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2006, s.523-526.

¹² Osman Horata. "Son Klasik Dönem", **Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi**, C.5, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay, Ankara 2004, s. 589.

¹³ Hasan Sezâyî. **Hasan Sezâyî Divanı**, (Haz. Ali Rıza Özuygun), Buhara Yay., İstanbul 2005, s.13.

¹⁴ Cemâlî. **Cemâlî Divanı**, (Haz. Nihal Nomer Karaman), Kitabevi Yay, İstanbul 2000, s. 1.

¹⁵ Osman Horata. "Son Klasik Dönem(1700-1800)", **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2006, s.530.

Divanı olan şairler arasında yer alan Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmi, sebk-i hindî akımından etkilenmiş, 1734 yılında ise vefat etmiştir.¹⁶

Bu asırda tespit edilen şeyhlerin sayısı 807'dir. Bu şeyhlerin kaleme aldığı eser sayısı 720'dir. Onların en rağbet ettiği sanat dalı şiidir. Şeyhlerin yaklaşık %10'unun şair denilebilecek seviyede şiirle meşgul olduğu görülmektedir.¹⁷

İsmail Hikmetî de bu dönemde dinî-tasavvufî neşve ile şiirlerini yazmıştır. Cemâlî gibi Halvetiyye tarikinin Uşşakiye yoluna mensuptur. Mürettep bir divanı vardır. İsmail Hikmetî, yazdığı şiirleri ve hacimli divanıyla dönemindeki yerini almıştır.

---

¹⁶ Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmi. **Divan**. (Haz. Fatma Sabiha Kutlar), Ankara Ekim 2004, s. 16-22.

¹⁷ Ramazan Muslu. **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf** (18.yy.), İnsan Yay., İstanbul 2004, s.666-668.

I. BÖLÜM

İSMAİL HİKMETÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A. İSMAİL HİKMETÎ'NİN HAYATI

İsmail Hikmetî'nin hayatı hakkında elimizde etraflı bir bilgi olmamasına rağmen yaşadığı dönem, tasavvufi yolu ve divanında yer alan bazı şiiirleri göz önüne alındığında bazı bilgilere ulaşabilmekteyiz. Bu bilgileri değerlendirmeden önce aynı ve bir önceki yüzyılda Hikmetî mahlasını kullanan diğer şairleri burada belirtelim.

Hikmetî mahlasını kullanan İsmail Hikmetî haricinde Divan şiiirinde iki şair daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1752'de Bursa'da vefat eden Mehmed Hikmetî Efendi¹⁸ ikincisi ise 17. yüzyılın ikinci yarısında Bağdat'ta da bulunmuş olan ve divan sahibi olan Hikmetî¹⁹'dir. İsmail Hikmetî, yaşadıkları dönemin yakın olmaları sebebiyle bu iki şairle karıştırılmamalıdır.

Şairin adı ve mahlasıyla ilgili bilgilere divanında yer alan bazı beyitlerde ve Princeton nüshasının başında yer alan açıklamada rastlamaktayız.

---

¹⁸ Mehmed Hikmetî Efendi, aslen Tekirdağlıdır. Babası Hacı Ahmed Efendi, annesi Emine Hanım'dır. Çocuk yaşlarda İbrahim Hakkı Bursevi'nin duasına mazhar olmuştur. Nihayet Bursa'ya gelerek Bursevi'ye intisap etmiş ve seyr ü sülûkunu tamamladıktan sonra halifesi olmuştur. Bursevi'nin oğlu Şeyh Bahaeddin Efendi'nin 1726'da vefatı üzerine, tekkeye postnişin olmuştur. Hikmetî Efendi, 1715-1716'da Tekirdağ'ında Sâlihiye Camii'ne bitişik bir çilehane yaptırmıştır. Bir kez hacca ve bir kez de sefere katılan Hikmetî Efendi, 22 Rebû'l-evvel 1165/ 8 Şubat 1752'de Bursa'da vefat etmiştir. Mehmed Hikmetî Efendi'nin mektuplarını ve ilahiyatını ihtiva eden bir mecmuası vardır. (Ramazan Muslu. **a.g.e.**, s.469-470.)

¹⁹ Hikmetî, 17.yy.'ın ikinci yarısında yaşamış ve Bağdat'ta bulunmuş bir divân şiiiridir. Bağdat'ta bulunmuş olmasından dolayı Fuzûlî'den etkilendiği ve Âzerî Türkçesi'ni hatırlatan sözcükler kullandığı söylenebilir. Şairin divanında kasîde, gazel, terci-bent, murabba, muhammes, rubâî ve kıt'a nazım şekillerinden oluşan toplam 289 manzume vardır. (Aysel Eğri. "**17.yy. Şairlerinden Hikmetî ve Divanı**", Gazi Ün.v., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s. 386-387.)

Hikmetî bir münâcât olan 125. şiirinin sekizinci beytinde sabır ve kaza yerinde ismi, İsmail iken, Hikmetî adını kendine mahlas olarak seçtiğini söylemektedir:

Maḥfil-i şabr u kaẓâda ismim İsmâ'îl iken
Hikmetî adîñ baña ad eyleyen senden meded

G.125/8

Yine bir na'tında mahlasının Hikmet olduğu kaydedilmiştir:

Söyledip eş'âr-ı vaşf-ı na' tîñi yâ Rab benim
Maḥlaşım Hikmet ile meşhûr eden senden meded

K.119/15

Şair, yine başka bir şiirinde mahlasının Hikmetî, isminin ise, İsmail olduğunu dile getirmektedir:

Mâh-rûlar nazm-ı esmâsında ol dem müsteḥak
Luṭf u iḥsân ile ḥandân eyleye her bâr Ḥaḳ
İsmim İsmâ'îl velî dîvânçe-i 'aşḳ içre baḳ
Hikmetî maḥlaş bugün 'unvânıdır İsmâ'îl'îñ

Mrb.346/18

Princeton nüshasının başında “Bu divan, Hikmetî İsmail Efendi merhumun divanıdır.” denilmekte, Süleymaniye Kütüphanesi Hüdayi Efendi bölümündeki tomarda “İsmail Hikmetî Efendi” diye adlandırılmaktadır.²⁰

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşıldığına göre şairin adı İsmail, mahlası da Hikmetî'dir.

²⁰ İsmail Hikmetî. *Divan*, Amerika Birleşik Devletleri, Princeton Üniversitesi, Garrett Collection Yahoda Series Ottoman Turkish, Yz. 1979; Süleymaniye Kütüphanesi, Hüdayi Efendi Bölümü, **1098 nolu tomar**, s. 22.

Tezkirelerde Hikmetî'ye ait herhangi bir bilgi bulunmamasına rağmen²¹ Hüseyin Vassaf'ın Sefine-i Evliya'sında ve Süleymaniye Kütüphanesi Hüdayi Efendi Bölümü'nde bulunan bir tomarda şairin hayatı hakkında bilgilere ulaşabiliyoruz.²²

Şairin doğum yerinin Edirne olduğuna dair bilgi, Edirne'de Tasavvuf Kültürü adlı eserde Hüseyin Vassaf kaynak gösterilerek verilmektedir: “Hikmetî İsmail Efendi, Ahmed Sâkî'nin halifesi olup Edirne'de dünyaya gelmiştir.”²³

Ahmed Sâkî, Edirne'de Safveti Efendi'nin İstanbul'a gitmesi üzerine Edirne'de yer alan Salı Tekkesi'nin başına geçen Uşşâkî şeyhidir.²⁴ Ayrıca Ahmed Sâkî, Hamdî-i Bağdâdî'nin halifelerindedir. M. 1741 yılında vefat etmiştir.

Bunun yanında Hüseyin Vassaf, İsmail Hikmetî hakkında şu bilgiyi bize verir: “Ahmed Sâkî Baba'nın halifesidir. Tarîk-i Gülşenî'den şeyhim merhum Şuayb Şerefeddîn efendimin bir mektubunda nakil buyurdıkları nutuk, müşarün-ileyh Hikmetî merhumundur ki, onda müstahlef-i Şeyh Sâkî'yim diyor.”²⁵

²¹ Mustafa Safâî Efendi. **Tezkire-i Safâî, Nuhbetü'l-âsâr min Fevâ'idü'l-eş'âr**, (Haz. Pervin Çapan), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2005; İsmail Belîğ. **Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli Zübdetü'l-eş'âr**, (Haz. Abdulkerim Abdulkadiroğlu), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 1999; Esrar Dede. **Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye**, (Haz. İlhan Genç), Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2000; Râmiz. **Âdâb-ı Zurefâ**, (Haz. Sadık Erdem), Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1994; Ayvansarâyî Hüseyin Efendi. **Vefeyât-ı Ayvansarâyî**, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşâkî Tekkesi, no: 365; Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, C.I-III., (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000; Nâil Tuman. **Tuhfe-i Nâilî**, C.I-II., (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara 2001. Bu tezkirelerden başka Rıdvan Canım. **Edirne Şairleri**, Akçağ Yay., Ankara 1995 ve Mustafa İsen vd. **Şair Tezkireleri**, Grafiker Yay., Ankara 2002 isimli eserler incelenmiş ancak şair hakkında bir bilgiye ulaşılammıştır.

²² Osmanzâde Hüseyin Vassâf. **Sefîne-i Evliya**, C.4, (Haz. Mehmed Akkuş, Ali Yılmaz), Kitabevi Yay., İstanbul 2006, s.400-401; Süleymaniye Kütüphanesi, **a.g.t.**, s. 22; Selami Şimşek. **Osmanlı'nın İkinci Başkenti Edirne'de Tasavvuf Kültürü**, Buhara Yay. İstanbul 2008, s. 124; Seyyid Muhammed Hoca Efendi, **Tasavvuf Tarikatler ve Silsileleri**, C.4, Ustaoglu Kitabevi, İstanbul 2005, s. 387.

²³ Selami Şimşek. **a.g.e.** s. 124.

²⁴ Selami Şimşek. **a.g.e.** s. 125-7.

²⁵ Osmanzade Hüseyin Vassaf, **a.g.e.** C. 4, s. 400.

İsmail Hikmetî'nin divanında Ahmed Sâkî ile ilgili beyitler dikkat çekici niteliktedir. Şeyhi ve mürşidi Ahmed Sâkî olup; o, Hikmetî'ye aşk şarabını, ölümsüzlük suyunu içirmiş; şair, ondan feyz almıştır:

Daği hem şeyhimiz mürşîdimizdir Aḥmed-i Sâkî

İçirdi cām-ı mey āb-ı ḥayâtı şan yedi deryā

K.8/36

İsmail Hikmetî, hikmet göstermektedir ve hikmet kadehini, Ahmed Sâkî'nin elinden içmiştir:

O sırr-ı bezm-i 'aşrın 'aşrıdır sâliklere iḥsân

Şunar mey 'aşkı kim Ḥallâc-ı şeyḥ-i Aḥmed-i Saḳî

K.592/14

İsmail Hikmetî'nin Ahmed Sâkî'nin halifesi olması, Ahmed Sâkî'nin ölümünden sonra Edirne'de Salı Tekkesi'nin başına geçmiş olma ihtimalini düşündürmektedir. Yine İsmail Hikmetî'nin Edirne ve İstanbul'un çeşitli semtlerinden bahseden şiirlerinin olması ve bu şiirlerde dostlarının oralarda olduğunu söylemesi bu açıdan önemlidir.

Hikmetî, Edirne'nin Uzunköprü ilçesinin köyü olan Kırkkavak'ta, İstanbul Bakırköy İncirli'de kestanesini silkip Beykoz'daki Kanlıca semtinde kızılıçık bağlarında gezmekte, Beyoğlu Fındıklı'da ve Üsküdar Fıstıklı'da dostları bulunmaktadır. Onun dostları Çamlıca'da oturmaktadırlar:

Ḳarye-i İncirliḳde kestānesin silkip döküp

Ḳanlıca dostum kızılıçık bağların ḳan etmede

Ḳırḳkavak Fındıklı Fısdıklıḳda yoḳ mār-ı ḥasūd

Ehl-i Beyḳozdan hele tenfir-i yārān etmede

Mevsim-i deryâ vü şahrâ-yı çemen-ârâ olup
Şimdi aḥbâb Çamlıca semtinde iskân etmede

K.517/91-3

Yukarıdaki şiirden hareketle, şairin bu yerleri bildiğini, buralarda dostlarının olduğunu söylemekle birlikte Ahmed Sâkî'nin Edirne'de vefat etmesinin Hikmetî'nin Edirne'de onun yerine halife olmuş olabileceğini, Uşşakî tekkesinin İstanbul Kasımpaşa'da başka bir dergahının da olması İsmail Hikmetî'nin bir şekilde dostlarını ziyaret için İstanbul'a gelmiş olabileceğini de göstermektedir.

İsmail Hikmetî, ayrıca devrin önemli şahsiyetleri olan Koca Ragıp Paşa'ya, Halîmî Mustafa Paşa'ya ve yaptırdığı hayır eserleriyle meşhur olan Beşir Ağa'ya kasideler yazmıştır.

İsmail Hikmetî, Ragıp Paşa'ya²⁶ (d.1698/ö.1763) iki kaside (49 ve 53. şiirler) yazmış, bu kasidelerde onu övmektedir. O, ülkede sadrazam olunca her taraf gül bahçesi olmuş, âlem içinde herkes rahat etmiş, böyle bir sadrazam devrinde insanlar isteklerine kavuşmuşlardır. Ragıp Paşa'nın ihsanı, orada bulunan en aşağı kula bile itibar kazandırmaktadır:

Bâğbân-ı şadr olaldan ḥazret-i Râğıb bugün

Oldu mümtâz-ı bahâr-ı gülşen-i devlet-me'âb

²⁶ Ragıp Paşa, H. 1110 (M. 1698-1699) yıllarında İstanbul'da doğar, asıl adı Mehmed olup Ragıp mahlası ile birlikte Mehmed Ragıp olarak bilinir; ancak daha çok Koca Ragıp Paşa diye anılır. Hoca Salih Efendi'den Farsça öğrenip kitabet, inşa, hesap ve defter usullerini öğrendiği Defterhane'de kendisine Ragıp mahlası verilir. Ragıp Efendi, çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş, 5 Şubat 1741 yılında reisu'l-küttâblık makamına getirilir. 29 Şubat 1757 tarihine ise veziri azamlığa getirilir. Askeri alanda önemli islah çalışmaları yapmış, ekonomik alanda da başarılar elde etmiş; 1761 yılında bütçe gelirleri giderlerin önüne geçmiştir. Sadareti döneminde memleketin ve İstanbul'un imarına önem vermiştir.

7-8 Nisan 1763 tarihinde vefat eden Ragıp Paşa, sadece iyi bir devlet adamı olarak değil nükteleri, zengin kitaplığı, hukuk bilgisi, şairliği ve sohbetleriyle de İstanbul'a ve Osmanlı kültürüne katkıda bulunmuştur. Görev yaptığı her yerde alimler, mutasavvıflar ve şairlerle dostluk kurmuş, kendisine pek çok kitap ve şiir ithaf edilmiştir. (TDVİA, C.34, İstanbul 2007, s. 403-405)

Bâğ-ı ʿâlem içre herkes ʿâlem-i râhatdadır
 Faşl-ı ezhâr-ı bahâr-ârâda key mânend-i h̄ʿâb

Böyle bir sultân u şâhib-devletiñ devrinde hep
 Her mezâhirde mükevven olmağ ister kâm-yâb

Râğıb'ın ihsân yüzünden iʿtibâr u râğbeti
 Etdirir ednâsına ʿilm ü hünerde intisâb

K.49/ 23,24,25,29

Ragıp Paşa, devlette önemli görevler alınca her yer yeşilliklerle dolmuş, onun zamanında geceler Kadir gecesini, gündüzler ise bayramdır; onun devrinde ölümler taze can bulmuş, Hikmetî de onun devletinde saadetli ve mesut olmayı istemektedir:

Râğıb-ı gülşen-fezânîñ râğ-ı ihsânîñ görüp
 Hilʿat-i ezhâr-ı iqbâlîñ giyindi gül-ʿizâr

Gülşeniñ iqbâlini her dem bahâristân edip
 Her şebîñ kâdir günün ʿıyd eylesin Perverdigâr

Çünkü her eşyâ-yı emvât tâze cân buldu yine
 Devletiñde ben daği olsam ʿaceb mi kâm-kâr

K.53/7,19,20

Hikmetî'nin, Ragıp Paşa'ya kasideler yazması, Hikmetî'ye bir fayda getirmiş mi bilememekteyiz. Bunun yanında Hikmetî, Halimî Mustafa

Paşa'ya²⁷ da bir kaside yazarak onun nimetlerini zikretmektedir. Yumuşaklık ve hürmette gün, Halîmî Mustafa Paşa'nındır:

Hağ budur kim bu kelâm âşârını gördüm ' ayân
Ni' metiñ zıkr etmede vaşşâfe-i vâlâsıyım

Hiilm ü hürmetde günündür ey Halîmî hiilm-ğâl
Fevt-i fırsat etme kim ol haşşanıñ aqşâsıyım

Zâhidâ nâ-dîdedir Hikmet diye ta' n etme kim
Zulmet-i nür-ı tecellâniñ şeb-i yeldâsıyım

K.405/ 36-38

Hikmetî, bir kaside de Beşir Ağa²⁸'ya yazmış, bu gazelin beyitlerinin ikinci mısraları Arapça yazılmıştır. Allah onu fahr-ı âlemin esrarı kılmıştır. Beşir Ağa, insanların hayırlılarından. Şair, gece gündüz Beşir Ağa'ya dua etmektedir:

Hağ seni esrâr-ı fağr-ı ' âleme kılmış emîn
*Ente seyyidü 'llezi fîke 'l-emânâtü 'l-beşir*²⁹

G.187/2

²⁷ Halîmî Mustafa Paşa, Burmalı mescid müezzini'nin oğludur. 1751'de başdefterdar, 1753'de Sayda valisi olur; bu sıralarda çeşitli defalar görevlerinden azledilmiştir. 1758'de tekrar başdefterdar olup 1759'da Musul valisi olmuştur. 1760 yılında İzmit'te vefat etmiştir. Himmeti yüce, cömert ve şairdir. Na'sı Burmalı Mescid'e defnedilir. (Mehmed Süreyya. **a.g.e.** C.2 , s. 588-589)

²⁸ Beşir Ağa, harem ağalarının en ünlülerinden olup muhtemelen 17. yy. ortalarında doğmuştur. Zamanla padişah musahipliğine yükselen Beşir Ağa 1705'te saray hazinedarı olur. 1713'te zamanın Darüssaade ağası Süleyman Ağa ile birlikte önce Kıbrıs'ta, sonra da Mısır'da ikamete mecbur edilir. Buradan Hicaz'a gönderilir ve şeyhülharemlik makamına tayin edilir. 1717'de İstanbul'a getirilerek Darüssaade ağası olur. Onüç yılı III. Ahmed, onaltı yılı da I. Mahmud zamanında olmak üzere toplam yirmidokuz yıl harem ağalığı görevinde bulunan Beşir Ağa 3 Haziran 1746'da vefat eder, türbesi Eyüp'tedir.

Beşir Ağa sarayda özellikle I. Mahmud üzerinde büyük nüfuz sahibi olması dolayısıyla önemli mevkilere tayinlerde tesirli olmuştur. İlim ve maarif ehlini himaye etmiş, ayrıca pek çok hayır eseri yaptırmıştır. (TDVİA, C. 5, İstanbul 1992, s. 555)

²⁹ Sen öyle bir seyyidsin ki kutlu emanetler sendedir.

Bu kasideler, onun yaşadığı dönemi ve dönemindeki idarecilerle olan bağlantısını göstermesi bakımından önemlidir. İsmail Hikmetî'nin İstanbul'un çeşitli semtleriyle ilgili şiirlerinin olduğundan daha önce de bahsettik. İsmail Hikmetî'nin hem bu kasideler hem de İstanbul'dan bahseden şiirlerinin olması İsmail Hikmetî'nin çeşitli sebeplerle İstanbul'a geldiğini ve burada kaldığını göstermektedir.

Hikmetî Divanı'nda bir mersiye bulunmaktadır. Müseddes nazım şekliyle yazılan bu mersiyede Süleyman adlı bir kişiden ve onun kaybedilmesiyle duyulan üzüntüden bahsedilmektedir. Şair, Süleyman'ın vefatı ile perişan olmuş, zamandan şikayet ederek onun vefasının olmadığını söylemektedir. Zaman, zehir kadehini sunmakta, ayrılık derdinin ise devası bulunmamaktadır. Şairin gözü yollarda, gönlü hasret köşesinde kalmıştır:

Bu devrân-ı cihândâr-ı fenânın hiç vefâsı yok
 Elinde kâse-i zehri şunar her dem şifâsı yok
 Ne müşkil derd imiş bu ayrılık derdiñ devâsı yok
 Gözüm yollarda gönlüm künc-i hasretde şafâsı yok
 Eser yok bād-ı hoş-büy-ı cinânımdan haber gelmez
 Kıanı ey rûzgâr-ı çarh-ı ğam söyle Süleymânım

Yürü ey Hikmetî şimdengirü derdiñle âh eyle
 Vücûduñ nâr-ı hasretle yakıp her demde vâh eyle
 Felek âyînesiñ dūd-ı firâkıñla siyâh eyle
 Cihânda çünkü zay^ç etdiñ beķâyâ ^çazm-i râh eyle
 Eser yok bād-ı hoş-büy-ı cinânımdan haber gelmez
 Kıanı ey rûzgâr-ı çarh-ı ğam söyle Süleymânım

Şiirden anladığımız kadarı ile şair, Süleyman'ı çok sevmektedir, ancak Süleyman'ın çocuklarından mı yoksa başka birisi mi olduğuna dair herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Araştırmalarımıza rağmen Süleyman'ın kim olduğuna dair bir bilgiye ulaşamadık.³⁰

İsmail Hikmetî'nin Hüdayi Efendi bölümünde olan tomar ve kendisinin 592. şiirinden -bu şiir silsilenâme-i Tarîk-i Uşşâkî ismini taşımaktadır- yola çıkarak Hasan Hüsammeddin Uşşakî'ye kadar giden şeyhleri sırasıyla belirlenmiştir. Hikmetî'nin tasavvuf yolunu göstermesinden dolayı bu şiiri belirtmek istiyoruz:

Bi-ḥamdi şükr-i bî-ḥad edelim ez-kâr-ı Ḥallâkı
Odur vâḥid şamed hem lâ-yezâl ü lem-yezel bâkî

Yakî'n kılmaḳ için kendine kendin tâlîb-i maṭlûb
Ḥaḳîkat kurbına açdı tarîḳ-i sırr-ı Uşşâkî

Emânet koydu Ḥaḳ sırrın tarîḳat kuṭb-ı pîrlerde
O sırr-ı Ḥaḳ ile irşâd ederler ehl-i Uşşâkî

Bulardır terk-i dünyâ hem mücâhid ehl-i tevḥîd kim
Münevver kıldılar zîkr ile beyne'l-ğarb u işrâkı

Ḥuşûşan ser tarîḳat Ḥalvetî ḥâzret Ḥüsâme'd-dîn³¹

³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı. **Osmanlı Tarihi**, XVIII. yy., C. VI ,Türk Tarih Kurumu Basımevi , Ankara 1983; Hammer. **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.8, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1991.

³¹ Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî, Uşşakîliğin kurucusu olup H. 880 (M.1475-1476) tarihlerinde Buhara'da doğmuştur. Hüsâmeddin Uşşâkî ilk dini bilgileri ticaretle uğraşan babasından alır, onun ölümünden sonra bir süre ticaretle meşgul olur. Daha sonra gördüğü bir

Olup medfûn Kâsımpaşa'da ol cân cism-i berrâkı

Hem anıñ ser ħalîfi ħazret-i Seyyid Memî Cân kim³²

Pes oldur nesli zât-ı pāk-i zî-envâr-ı Ĥallâkı

Daĥi feyz almış anlardan Gelibolı'da sâkindir

Ki meřĥûr şeyĥ 'Ömer ħazretleri ol Ĥaĥĥ'a müřtâkı³³

Zi-ân řerĥ-i meřâbîĥ řâĥib-i 'âlem Sinân'dır kim³⁴

Muřarriĥ 'ilm-i Ĥaĥ řerĥiyle nâtiĥ etdi evrâkı

---

rüya üzerine kendisine kalan mirası kardeşine baĥıřlayıp tasavvufa yönelir ve Anadolu'ya gidip Uşak'ta Halveti şeylerinden Ahmed Semerkandî'ye intisap eder.

II. Selim'in oĥlu şehzade Murad Manisa valisi iken Hüsâmeddin Uşşâkı'ye bir mektup göndererek tahtın kendisine nasip olması için dua etmesi ricasında bulunmuş, gönderilen kişi daha mektubu teslim etmeden şeyh "şehzade İstanbul'a doĥru yola çıksın, şu vakit Osmanlı tahtına oturacaktır" demiştir. Bu sözün gerçekteşmesi üzerine III. Murad tarafından İstanbul'a davet edilmiştir.

İstanbul'da Aksaray'da kendisine tahsis edilen bir konaĥa yerleşen Hüsâmeddin Uşşâkı, ziyaretçilerinin giderek çoĥalması üzerine padişahtan izin isteyerek Uşak'a dönmeyi talep etmişse de bu arzusu kabul edilmemiş, III. Murad şeyhe Kasımpaşa'da bir tekke yaptırarak İstanbul'un bu sakin bölgesinde ikâmetini saĥlamıřtır. Daha sonra Uşşâkı'ye tarikatının âsitânesi olan bu tekkede ölümüne kadar irşâd görevinde bulunan Hüsâmeddin Uşşâkı hac dönüşü M. 1593'te Konya'da vefat eder, cenazesi İstanbul'a getirilerek tekkesine defnedilir. Oĥulları ulemâdan Mustafa Efendi, Abdülaziz Efendi ve Abdürrahim Efendi'dir. (TDVİA, C. 18, İstanbul 1998, s. 515; Mehmed Süreyya. a.g.e., C.3, s.690).

³² Muhammed Memî Cânverdi Saruhanlı olup memleketinde tahsilini tamamladıktan sonra Pîr Ümmî Sinân hazretlerine teslim olup, tarikat terbiyesi almış, sonra Pîr Hüsâmeddin Uşşâkı hazretlerine mülakî olmuş ve "Cânânı buldu haste gönül cânı istemez" diyerek âşıklar zümresine dahil olmuş ve bir süre sonra da hilâfet almıştır. H. 1008/M.1599 senesinde vefat etmiştir. Sonra kendisi Emir Buhârî civarındaki evi dahiline defnolunmuştur. Lubbü'l-Usûl fi Ma'rifet-i Tarikatü'l-Vüsûl ve Metâlibu's-Sülûk isimli eserlerini Sultan III Murâd'a takdîm ederek padişahın hürmetine mahzar olmuşlardır. (Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, C.1, Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000, s. 161-162; Osmanzâde Hüseyin Vassâf. a.g.e., C. 4, s. 385-386; Ayvansarâyî Hüseyin Efendi. **Vefeyât-ı Ayvansarâyî**, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşâkı Tekkesi, no: 365, v. 37b-38a.)

³³ Ömer Karîbî Efendi "Kutub Ömer Efendi" diye meşhurdur. Gelibolu'da medfûndur. Bir divançesi vardır. (Osmanzâde Hüseyin Vassâf. a.g.e., C. 4, s. 387-388.)

³⁴ Âlim Sinân Keşân'da medfûndur. Aydın Menteşe civarında Muĥla köylerinden Lineli olup şeyhlerin faziletlilerindedir. Mısır, Halep, şam ve Irak'ı gezip birçok fazıl kişi ile konuřtuĥunu eserlerinde yazmaktadır. Gelibolu'da Bolayır'da otuz sene kadar ikâmet etmiş, Gelibolulu şöhreti bundan kinâyedir. Hadis ilminden Mesâbî'i tercüme eylemiştir. Manzum Akâid-nâme'si vardır. (Osmanzâde Hüseyin Vassâf. a.g.e., C. 4, s. 388.)

Kim andan Һazret-i Kāşāni Muḥammed Efendi kim³⁵

Olurdu lerzenāk zikriyle heft-eflākiniñ tākı

Zi-ān derviş Halil Efendi kim ol ‘ āşık-ı dīdār³⁶

Derūnı diyerek hū dost Һodu enfüs-i āfākı

Edipdir Һulluğūñ ‘ Abdū’l-kerīm Efendi Mevlā’nıñ³⁷

Ṭarīkatde cihādı zıkr ile şarf etdi inṭākı

Edirnevī Ṭabağ-ḥāneli kim ol Şıdk-ı ‘ Oşmān’dır³⁸

Ṭarīkat Һavliniñ oldu ḥaḳıḳat nām-ı şaddākı

Olup ‘ aşk ile şükr-i zikriñ içre mihr-i zī-envār

Ki Һazret Şeyḥ-i Bağdādī Muḥammed Ḥamdi Ḥallākı³⁹

O sırr-ı bezm-i ‘ aşrın ‘ aşrıdır sālıklere iḥsān

Şunar mey ‘ aşkı kim Ḥallāc-ı şeyḥ-i Aḥmed-i Saḳı⁴⁰

³⁵ Muhammed Keşânî, Âlim Sinân’ın halifesidir. Keşan’da şeyhi olan Âlim Sinan’ın yanında medfundur. (Osmanzâde Hüseyin Vassâf. **a.g.e.**, C. 4, s. 390; Süleymaniye Kütüphanesi, **a.g.t.**, s. 22.)

³⁶ Halil-i Gümülcinevi, Muhammed Keşânî’nin halefidir. Gümülcine’de medfundur. (Osmanzâde Hüseyin Vassâf. **a.g.e.**, C. 4, s. 390; Süleymaniye Kütüphanesi, **a.g.t.**, s. 22.)

³⁷ Abdülkerim Efendi, Halil-i Gümülcinevi’nin halifesidir. Gümülcine’de defnedilmiştir. (Osmanzâde Hüseyin Vassâf. **a.g.e.**, C. 4, s. 390; Süleymaniye Kütüphanesi, **a.g.t.**, s. 22.)

³⁸ Osmân Sıdkî Efendi, Uşşâkî şeylerinin büyüklerinden olup Edirne’de Debbağ-hâne Kabristanı’nda medfundur, o civarda dergâhı olup Gümülcinelî’dir; Edirne’de ikâmet etmiştir. H.1110/M.1699 tarihinde vefat etmiştir. (Osmanzâde Hüseyin Vassâf. **a.g.e.**, C. 4, s. 392-393. Süleymaniye Kütüphanesi, **a.g.t.**, s. 22)

³⁹ Muhammed Hamdî Bağdâdî, Osman Sıdkî Efendi’nin halifesi olup Uşşâkî şeylerinin büyüklerindedir. Bağdatlı değildir, çiçek merakından dolayı bir süre Bağdat’ta kaldığı için Bağdâdî olarak anılmaktadır. Yirmi altı sene irşat mertebesinde olmuş, kabri ise Edirne’dedir. Muhammed Hamdî Bağdâdî H. 1136(M.1723) yılında vefat etmiştir. (Osmanzâde Hüseyin Vassâf. **a.g.e.**, C. 4, s. 392-393. Süleymaniye Kütüphanesi, **a.g.t.**, s. 22.)

⁴⁰ İsmail Hikmetî’nin bağlı olduğu Ahmed Sâkî, Saka Baba adıyla bilinmektedir, Hamdî-i Bağdâdî halifelerinden olup Edirne’de türbe ve tekkesi vardır. Türbede üç dört zat defnedilmişse de

Daħi bu H̄ikmetī Īsmā‘ il-i ħikmet-nümādır kim

O dest-i Sākī‘den içdim bu cām-ı ħikmet āfākı

K.592

Bir ŗiirinde Hikmetī, Uŗŗākī yoluna mensup olduğunu, bu yolun mürŗidinin Hasan Hüsâmeddin Uŗŗākī olduğunu söylemekte ve bu yola mensup olmakla Allahu Teala’ya hamd etmektedir:

‘ Aŗķı bize ŗorsunlar

‘ Uŗŗākī’yiz ‘ Uŗŗākī

Bizden bizi görsünler

‘ Uŗŗākī’yiz ‘ Uŗŗākī

Miŗkāt-i viŗāl-i H̄aķ

Mi‘ yār-ı kemāl-i H̄aķ

Müŗtāk-ı cemāl-i H̄aķ

‘ Uŗŗākī’yiz ‘ Uŗŗākī

Ten bülbulümüz birle

Bülbul gülümüz birle

Cān u dilimiz birle

‘ Uŗŗākī’yiz ‘ Uŗŗākī

Yok ‘ aŗķım[ız]da temkīn

---

hangisi Saka Baba olduğu levhaları kaybolduğu için bilinmemektedir. Ahmed Sākī’nin 1154 (M.1741) yılında vefat etmiŗtir. (Osmanzāde Hüseyin Vassāf. **a.g.e.**, C. 4, s. 399-400; Süleymaniye Kütüphanesi, **a.g.t.**, s. 22)

Bu şabira Hızır n'etsin
 İrşād-ı Hüsāme'd-dīn
 'Uşşākī'yiz 'Uşşākī

Hep girye kılan gelsin
 Hāk 'aşkı ile tolsun
 Ey Hikmetī hamd olsun
 'Uşşākī'yiz 'Uşşākī

Mrb.600

Hasan Hüsameddin Uşşākī, Halvetiye koluna mensup olup Uşşākīlik, Halvetiye kolunun bir şubesidir.⁴¹

İsmail Hikmetī'nin vefat tarihi ile ilgili farklı bilgiler elimizde bulunmaktadır. Öncelikle Hüseyin Vassaf, Hikmetī'nin vefat tarihini 1751 olarak vermektedir.⁴² Bu tarihin doğruluğu konusunda divanda yer alan bir beyit bizi şüpheye düşürmektedir. Bu beyit:

⁴¹ Halvetiye, Ömer Halvetī'ye (ö.800/1397-98) nisbet edilen İslam dünyasının en yaygın tarikatıdır. Hazar Denizi'nin güneybatısında bulunan Geylân bölgesindeki Lâhicân'da doğup büyüyen Ömer Halvetī, İbrahim Zâhid-i Geylânî'nin halifesi olarak Harizm'de irşad faaliyetlerinde bulunan amcası Ahî Muhammed Halvetī'ye (ö. 780/1378-79) intisap etmiş, onun ölümünden sonra da irşad makamına geçmiştir. Tarikat silsilesi, Ahî Muhammed vasıtasıyla İbrahim Zâhid Geylânî'ye nisbet edilen ancak kurumlaşmış bir tarikat halini almayan Zâhidiyye silsilesiyle birleşir. Silsile, İbrahim Zâhid Geylânî'nin halifesi Sadrettin Erdebîli'de Safeviyye; Ömer Halvetī'de Halvetiyye tarikatına dönüşmüştür. Ömer Halvetī'nin halvet hayatını çok sevdiği, uzlete çekilip ibadet ve zikirle meşgul olmaktan büyük zevk duyduğu için "Halvetī" nisbesini aldığı söylenir. Halvette iken sürdürdüğü esmâ-i seb'a ile (Allah'ın yedi ismi Lâ ilâhe illa'llâh, Allâh, hû, hay, kayyûm, kakhâr) zikir geleneği daha sonra diğer tarikatlarca da benimsenerek geliştirilmiştir. Ömer Halvetī'nin birbiri ardınca kırk erbain çıkardığı, son erbaini tamamladığında Hz. Peygamber tarafından kendisine kırk adet dâl harfi işaretli bir taç ihvan edildiği, böylece sûfiler arasında menekşe renkli çuha üzerine dört terekli dâl tacı ilk giyen mutasavvıf olduğu kaydedilmektedir. Halvetiye'nin fikri temeli İbn-i Arabî'nin vahdet-i vücud görüşlerine dayanır. Niyazî Mısırî'nin yorumları da geniş ölçüde etkili olmuştur. Tarikatın esaslarını cû' (açlık), samt (sükût), seher(az uyku), inzivâ (halktan uzaklaşma), itidal, zikir, fikr (murâkabe), huzur (daima saygı hâli), mâsivâyı terk (madde ve ruh temizliği), râbîta (bir şeyhe bağlanma) meydana getirmektedir. Zikirler cehrî (açık) ve hafî (gizli) yapılıdır. (TDVİA, C.15, İstanbul 1997, s. 393-4; TDVİA, C.34, İstanbul 2007, s. 65; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Deyimler/İsimler/Eserler, Terimler, C.18, İstanbul 1981, s. 77)

⁴² Osmanzâde Hüseyin Vassâf. a.g.e., s. 401.

Diyeler bezm-i güzellerde güzeller târihim

Hikmetî'den kaldı bu nâ-dîde dîvân seferi (1180)

K.631/360

Bu beyit H. 1180, M. 1766 tarihini göstermekte ve bu beyit şairin bu tarihte hayatta olduğunu göstermektedir. Hüseyin Vassaf'ın bahsettiği Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki tomarda İsmail Hikmetî'nin H.1187 (M. 1773) yılında vefat ettiği yazılmaktadır.⁴³ Divanın yazıldığı M.1766 yılında şair hayatta olduğuna göre, tomarda belirtildiği M.1773 yılında şairin vefat ettiği daha uygundur.

İsmail Hikmetî'nin kabrinin nerede olduğuna dair bir bilgi de yine Sefine-i Evliya'da bulunmaktadır. Hikmetî'nin hocası Ahmed Sâkî Baba'nın Edirne'de bulunan türbesinde medfun olabileceğini belirtmektedir.⁴⁴ Hüseyin Vassaf, burada Ahmed Sâkî ile üç kişinin daha olduğunu ancak taşları yerinde olmadığı için hangi mezarın Ahmed Sâkî'ye, hangi mezarın İsmail Hikmetî'ye ait olduğunu tahmin edememiştir. Ahmed Sâkî'nin bahsedilen türbesi şu an bulunmamaktadır.⁴⁵ Tabibzâde Derviş Mehmed Şükrü ibn İsmail'in İstanbul Hânkâhları Meşâyihî⁴⁶ isimli eserini incelediğimiz zaman Hikmetî burada yer almamaktadır. Dolayısıyla şair, İstanbul'daki tekke veya dergahlarda şeyhlik yapmamıştır. Onun yaşamını Edirne'de sürdürmüş olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak İsmail Hikmetî'nin, Hamdî-i Bağdâdî'nin halifesi olan Ahmed Sâkî'nin vefatından sonra onun yerine Edirne'deki Salı Tekkesi'ne halife olduğunu, hayatının bir döneminde İstanbul'a gelerek dostlar edindiğini,

⁴³ Süleymaniye Kütüphanesi, **a.g.t.**, s. 22.

⁴⁴ Osmanzâde Hüseyin Vassâf. **a.g.e.**, s. 401.

⁴⁵ Selma Özkan. “**Edirne Türbeleri**”, Trakya Üniv., Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 1995, s. 28.

⁴⁶ Tabibzâde Derviş Mehmed Şükrü ibn İsmail. **İstanbul Hânkâhları Meşâyihî**, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım, (Haz. Turgut Kut), Harvard 1995.

Ragıp Paşa, Halîmî Mustafa Paşa ve Beşir Ağa'ya kasideler yazdığını, 1773 tarihinde vefat ettiğini ve Ahmed Sâkî'nin yanına gömülmüş olduğunu söyleyebiliriz.

B. EDEBİ KİŞİLİĞİ

İsmail Hikmetî hakkında yukarıda da belirttiğimiz gibi şuarâ tezkirelerinde herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. İsmail Hikmetî hakkında Hüseyin Vassaf'ın Sefîne-i Evliya isimli eserinde bilgiler bulunmakta, şairliği için “Saltanat-ı irfâniyye tahtına oturmuş, safâ sürmüş”⁴⁷ denmektedir.

Fuat Köprülü'ye göre mutasavvıflar, Hak ile hak olduklarından mahv u fenâ mertebesine yükselmiş aşıklardır. Onlar vecd halindedir ve bir tasavvuf neşesiyle yaşarlar. Onların harabatı gerçek aşkı bulanların makamıdır.

Oradakiler herkesin melâmet taşlarına, zahitlerin tel'in ve tekfirlerine ehemmiyet vermezler; fakat içtikleri şarab, vahdet şarabıdır; kalblerinde yanan aşk, ilâhî aşktır. Onlar nihayetsiz bir vecd içinde dinin şekli âyinlerinde, zühd ve takvâdan ayrılmışlar, uzaklaşmışlardır; çünkü aşk ateşi takvâyı derhal yakıp mahveder.⁴⁸

Hikmetî'nin şiirlerini de bu ölçülerde değerlendirmek mümkündür. O şiirlerini İlahi bir bakış açısıyla yazmasının yanında tasavvufun onun şiirlerinde önemli bir yeri vardır. Bu ilerde divanın muhteva başlığı altındaki “din ve tasavvuf” bölümünde ayrıntılı olarak işlenecektir. Burada örnek olması bakımından şairin 42. şiirini alıyoruz:

Bülbülüm feryâd-ı şevketden ğınâ gelmez baña

Bezm-i gülzâr-ı maḥabbetden ğınâ gelmez baña

Milket-i cismim ḥarâb etdi benim ‘aşk âteşi

Teşneyem mey-nâb-ı şerbetden ğınâ gelmez baña

⁴⁷ Osmanzâde Hüseyin Vassâf. **a.g.e.**, C. 4, s. 401,

⁴⁸ Selim Sırrı Kuru. “Fuat Köprülü ve Eski Edebiyat 1: Sürekli bir Gelecek Adına Mazinin İnkârı”, **Eski Türk Edebiyatına Modern Yaklaşımlar**, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2007, s.232, 238-239.

Ṭuymazam bŭy-ı gŭl-i gŭlzārına dīdārına
Raḥmet-i bisyār-ı vuşlatdan ğınā gelmez baña

Ben vişāl-i yār ile mev' ūd olup şād olmuşum
N'eyleyim dŭnyāyı cennetden ğınā gelmez baña

Dil diler dilleşmesin ḥālleşmesin derdleşmesin
Mecma' -ı aḥbāb-ı şoḥbetden ğınā gelmez baña

Her ne deñlü da' vet-i ḥulyā ile kılsam taleb
İḥticāb-ı faqr u zilletden ğınā gelmez baña

' Ālem-i vaḥdet ilinden keşrete kıldım sefer
Ermeyince yāra ğurbetden ğınā gelmez baña

' Ālem-i ma' nāda gerçi eyledim seyr-i cemāl
Līkin ol ta' bīr-i rŭ'yetden ğınā gelmez baña

Madde-i hey'etde sırr-ı Ḥaḳ cemālin görmede
Ḥikmetī'yim ' ilm-i ḥikmetden ğınā gelmez baña

G.42

Aşk ateşi onun cismini harap etmiş, sevgilinin visâli ile vaat edilmiş olup, dünya onun için önemli değildir. Derviş, kesretten kurtulur, vahdete ulaşır. Şair, mana âleminde cemâli seyr etmekle onun amacı Allah Teala'dır, sürekli ona kavuşmayı istemektedir.

Tezkireciler, divan şairlerinin şiirlerini “âşıkane”, “rindâne” gibi sıfatlarla değerlendirirler.⁴⁹ Hikmetî, tasavvufla bezenmiş şiirlerinin yanı sıra “âşıkane” diyebileceğimiz şiirlere de divanında yer vermiştir:

Ağyār ile seyrān-ı cihān eyleme ey şūḥ
Reftār ederek ‘arz-ı miyān eyleme ey şūḥ

Öldürdü niçe ‘āşıkıñ ol ḥançer-i cevriñ
Çek destini ḳan üstüne ḳan eyleme ey şūḥ

Luṭf et ḳızıl ebrī gibi ebrūları çatma
Bu dīde-i ḥūn-ābı revān eyleme ey şūḥ

Dildir saña meyl eyleyen ol ḥāne-i dilden
Ḥaḳ olduğun inkār u gümān eyleme ey şūḥ

‘Aşḳ ehlini ṭa‘n etme ki serde gelenidir
‘Āşık ne diye vird-i zebān eyleme ey şūḥ

Fırşat-ı şafā elde iken fevt-i ḥaṭādır
Bir olmayacak va‘d-i zamān eyleme ey şūḥ

‘Uşşāḳ oḳusun Ḥikmetī vaşfındaki şi‘riñ
Dīvānımı ḳoynunda nihān eyleme ey şūḥ

G.112

⁴⁹ Sehî Bey. **Heşt Bihişt**, (Haz. Günay Kut), Harvard 1978.

Bu şiirde gördüğümüz üzere şair, sevgiliye seslenmekte, onun ağyar ile gezmemesini istemektedir. Sevgilinin kılıcı kendine bağlı nice aşıkları öldürmektedir. Şair, âşıkların kendi şiirini okumasını istemektedir. Sevgili de onun şiirlerini koynunda saklamaktadır.

1. Şiir ve Kendi Şiiri Hakkında Değerlendirmeleri

Hikmetî, şiirin nasıl olması hakkında çeşitli yorumlar yapmış, bunun hakkında görüşler öne sürmüştür. Bu görüşleri inceleyecek olursak manasız şiir, meyvesiz ağaca benzer; olgun bir şiirin yaradılışın özünden süzülüp gelmesi gerekir:

Şi' r-i bî-ma' nâ dıraht-ı bî-şemer mânendidir

Şi' r-i kâmil inkıbâz-ı tab' mîñ râvendidir

G. 228/1

Hikmetî'nin şiiri, veliliğinin kerameti olup sonradan kazanılmış değildir, ayrıca nebîlik sırrının mucizesinden gelmektedir. Şiiri öyle sihirlidir ki demiri yumuşak eder. Onun inci saçan şiirini görenler, onun her bir katresi sonsuzluk suyu derler. Bu şiirinde Hikmetî kendi şiirini övmektedir:

Bu kerâmet-i velâyet hâlidir kesbî degil

Mu' ciz-i sırr-ı nübüvvetden gelir ol ' indîdir

Şi' r bir sihr-âferîndir nerm eder âhen-geri

Ehl-i ' aşk eglencesi bir şâhir-i dil-bendidir

Şerbet-i la' l-i dürer-bârın gören ey Hikmetî

Diyeler her kaçresi ‘aynü’l-ḥayātîñ kândidir

G. 228/7-9

Hikmetî, son kasidesinin “Bâb-ı İlm-i Şiir” başlığındaki bölümünde şiir hakkındaki görüşlerini, düşüncelerini ifade etmektedir. Şaire göre şiir, ölçülü, vezinli ve kafiyeli olması gerekmekte; anlamda ise beğenilmiş olmalıdır. Kâmil bir beyit iki mısradan oluşup şiirin aslı o beyitle tamamlanmıştır. İki satır olsa ona gazel denilir, dört satır olsa murabba denilir. Ayrıca tahmis, müseddes, muaşşer de vardır. Peygamber, şiir hakkında Allahu Teala’nın bir hazinesi demiş; şiir erleri, şiirin hem cömert, hem de şecaatli olması gerektiğini söylemişlerdir. Onlar peygamberlerden ve evliyalardan söylerler. Beğenilmiş vasıflarla yaradandan ve yaratılandan bahsetmek gerekmekte; güzel hasletlerle yaratılmış olan şiiri, kötü söylememesi gerekir. Şairlerin piri Adem peygamber, meekte ise Cebrail’dir. Güzel söz, şiir söylemek hüneri doğuştandır, sonradan kazanılmaz. Peygamberden inci şeklinde söz rivayet olunmuştur ki kamil bir şair, cömert ve cesur olur. Belagat hazinesi, dilde bir definedir. Dil anın anahtarıdır, cevheri etrafa saçar; yani şiir belagatli olması gerekir. Aruz ilmi, kırk sekiz bahir üzerindedir; şiiri o vezinlere yerleştirmek gerekir.

Hikmetî, sözünü fazlalıklardan arındırmıştır. Her ne istenirse, onların hepsi Hikmetî’nin divanında bulunur. İbret gözü ile onun şiirine bakmak, can kulağını tutup, kalbini açmak gerekir. Onun divanına bakan her zorluğu halleder.

Hikmetî, divanına rağbet edenlere Allahu Teala yardım etsin diye dua etmektedir. Şair divanını bitirdiği için Allahu Teala’ya hamd ve şükür etmektedir. Ondandır divanını tamamlamayı nasip ettiği için fazl ve lutf ile kendisini kabul etmesini dilemektedir. Allahu Teala affı ve ihsanı sever. Şair, ondan küçük ve büyük kusurlarını affetmesini dilemektedir.

Kalbinin hazinesinin kapısı, hikmeti tutan gibidir. İçindeki cevheri halka saçmaktadır. Şair, kendi şiirlerinin melekler, yaratılmışlar, insanlar katında makbul ve beğenilmiş olması için dua etmektedir.

Allahu Teala'dan hazan yapraklarını divanına erdirmemesini istemekte, divanı dostun eline ulaşınca bir tılsım gibi olmakta, tüm güzelleri kendine dost etmektedir. Hikmetî, kendisinin hayır ile anılmasını dilemekte, öbür dünya için dünyada bir eser bıraktığını söylemektedir. Onun şiirini okuyan dostları, onda büyülü bir aşk eseri olduğunu anlamaktadırlar. Yeryüzü, her yer ilkbahar olmuş, çiçekler açmıştır. Gül bahçesinin destanını okuyan yüzlerce bülbülün nağmesi şaire ulaşmıştır. Hikmetî, nâ-dîde olan hediyesinin kabul olunmasını istemektedir. Güzeller, kendi meclislerinde bu nâ-dîde divan, Hikmetî'den kalmış demektirler:

Ḥikmetî'niñ tuḥfe-i nâ-dîdesin eyle ḳabûl

Yâdgârımdır saña [bu] ey güzeller serveri

Diyeler bezm-i güzellerde güzeller târiḥim

Ḥikmetî'den ḳaldı bu nâ-dîde dîvân seferi

K.631/359-360

Tarih boyunca edebî tenkid faaliyeti, edebiyat sahası içinden veya dışından olmak üzere, filozoftan din adamlarına, bilginlerden şair ve yazarlara kadar çeşitli kişilerle yürütülmüştür. Şair ve yazarlar tarafından meydana getirilen değerlendirme ürünleri gerek muhteva, gerek şekil ve üsluplarıyla tenkidî faaliyetlerin en kayda değer yanlarından birini meydana getirir.⁵⁰

⁵⁰ Ahmet Mermer. "Taşlıcalı Yahya Bey'in Kendi Şiiri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmesi" Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S.1, Konya 1987, s.228.

Divan Edebiyatı, şiir ve şair üzerinde düşünen, tartışan, yorum yapan ve değerlendirmelerde bulunan bir edebiyattır. Divan şairi bunu genelde biri birinden bağımsız beyitler içerisinde ortaya koymaktadır. Divan şairinin yaptığı bu eleştiri bizzat kendi şiiri ve şairliği üzerinedir. Eleştirinin mahiyeti, şairin, söz konusu beyitlerde kendi şiirini ve şairliğini tanıtmayı, kendi açısından bunları değerlendirmesidir. Şair için amaç budur. Bu yolla, çağının, şiir, şair, sanat ve edebiyat konularındaki düşünceleri, görüşleri ortaya çıkmış olmaktadır.⁵¹ Biz de bundan sonra Hikmetî'nin kendi şiiri hakkındaki düşüncelerini vereceğiz. Hikmetî, bu şiirlerinde kendi şiirini övmektedir. Onun aşk dolu divanının içinde şiirlerini gören kişiler, bunlar dizilmiş cevher demektedirler. Şair, kendi şiirlerini inciye benzetmiştir:

Görenler nazm-ı şi'riñ mecma'-ı dīvān-ı 'aşk içre
N'ola derlerse ey Hikmet budur pür cevher-i meknūn

G.452/6

Hikmetî, hikmet denizine dalgıç olduktan sonra, yaradılışından ve tabiatından etrafa değeri ölçülemez inciler saçmaktadır. Onun şiiri değeri ölçülemeyen inciler gibidir:

Nazm-ı tab'ım bî-bahā dūrler nişār etmekdedir
Hikmetî ğavvāş olaldan hikmetiñ deryāsına

G. 542/7

Hikmetî, aşk denizine dalgıç olduktan beri, aşkın sırrından inci gibi mucizevî şiirler söylemeye başlamıştır. Onun şiirleri mucizevîdir:

⁵¹ Harun Tolasa. "Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri", **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı I, İzmir 1982, s.15-16-17.

Ḥikmetī ğavvāş olaldan baḥr-i ʿaşka dūr gibi
Söyler oldu sırr-ı ʿaşkından şiʿār-ı muʿcizāt

K.68/13

Gönül ehli Hikmetî'nin şiirine baktıkça, okudukça hikmetli manaların doğduğunu görürler. Onun şiiri boş değildir, sözleri hikmetli, anlamlıdır. Onun şiirleri hakikatlerin esrarı gibidir:

Bildiñ ise bu Ḥikmetī'niñ şiʿarını tefhīm
Ey ʿārif-i bi'llāh budur esrār-ı ḥaḳīḳāt

K.65/14

Şair, yeni anlamlı gazeller söylemekte, zira aşk şerbetinden içmiştir. Bu da ona yeni, güzel gazeller söylemek imkanını vermektedir:

Nev-be-nev şīrīn ğazeller söyler oldu Ḥikmetī
Var ise nūş eylemişdir şerbet ü şehd-āb-ı ʿaşk

G.334/5

Hikmetî'nin şiiri öyle güzeldir ki aşkın gül bahçesine yeni yeni süsler vermektedir. Yeni manalar ortaya çıkmaktadır:

Ġonca-i maẓmūn-ı eşʿārīñ gül-i zībā gibi
Ḥikmetī ğülzār-ı ʿaşka verdi zīnet nev-be-nev

G.504/7

Şair, gönül erbabının divanına gelmesini istemektedir. Zira aşk meydanına tılsımlı bir çadır kurmuştur:

Ḥikmetī dīvānıma gelsin bugün erbāb-ı dil

Çurmuşum meydân-ı   aşka bir muğalsam bār-gāh

G.558/6

Şair, yeni zemin sahnesinin üzerine inciler ekmiştir, saçmıştır.
Gönül erbabı bu şiirlerden, mahsullerden almaktadırlar:

N'ola ey Hikmetî erbāb-ı dil maşşüllerin alsa

Yine zer  eylemiş dürler bu şahn-ı nev-zem n üzre

G.537/5

Şair, bu ibretli sözleri kendinin, cisminin, dilinin söylemediğini, ona bu sözlerin s ylettirildiğini bildirmektedir. İlâhi bir güçle şiirlerini söylemektedir:

Dil degil cismim degil kendim degildir söyleyen

Hikmetî hikmet dilinden s yledirler söylerim

G.414/7

2. Edebî Kişiliğine Etkisi Olan Kişiler

Hikmetî, Halveti tarikatının Uşşakî kolına mensuptur. Şair, bu yolun kurucusu olan Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî'den etkilenmiştir. Kendisi onun hakkında şöyle demektedir:

Hüsâme'd-din 'Uşşâkî Hazretleri oniki tarîkin taşhîhine ve terbiye ve tesliye ve ta' bire mümeyyiz ve cümleñiñ muhtârı ve vekîli olup ve me'zûn ve me'mûr olduğu hâlâ tarîk-i 'Uşşâkiyeden zühûr eden hulefâya ilâ nihâye me'mûriyyet ve me'zûniyyet olmağla bu nazm-ı silsile-i tarîkat-nâme bergüzâr kılinmışdır.

410

Yoğ 'aşkıñ[ız]da temkîn

Bu şabra Hızır n'etsin

İrşâd-ı Hüsâme'd-dîn

'Uşşâkî'yiz 'Uşşâkî

Mrb.600/4

Hikmetî, bir şiirinde Yunus Emre'yi dedesi gibi gördüğünü, ona benzer bir söz söylediğini ifade etmektedir.

Adım Hikmet iken n'oldum

Dedem sırr-ı Yunus oldum

Yunus'dan bir kelâm kıldım

O hâlim hâlidir şimdi

Mrb.589/5

Şair, gene bir şiirinde Yunus Emre'den bahsetmektedir:

Demiş nazmında Yunus Emrem ol sırr-ı velâyetle
Aña hazzı olan girsin bize yok ol şakardan hazz

K.309-3

Bir şiirinde Mevlânâ'yı görüyoruz. Gönül çeken Mevlânâ, demlerini neylemektedir. Onun için aşk ile derûnu, âh edip aynı onun gibi ney üflemektedir:

Çü Mevlânâ-yı dil-keş etdi çekdi demleriñ neyler
Anıñçün ' aşk ile derd-i derûnum âh edip neyler

G.204/1

Şair bir şiirinde gene Mevlânâ'nın sembolü olan neyi anmaktadır:

Ney şanma bizi neylemede ehl-i hevâyız
Biz sūz-ı dil ebnâ-yı neyistân-ı nevâyız

G.265/1

Bu şiirlere baktığımızda onun Hasan Hüsameddin Uşşâkî, Yunus Emre ve Mevlânâ'dan etkilendiğini söylemek mümkündür.

Nazîre, bir şairin manzum bir eserine (alekser gazeline) diğer bir şair tarafından aynı vezin ve kafiyede olmak üzere yazılan benzer şiirdir. Bunu yapmaya tanzîr denilir. İran şairleri nazîreye cevâb da derler.⁵²

Nazire/cevap, en etkin şiir öğrenim yöntemidir. Okuma, araştırma, inceleme, ezberleme gibi teorik çalışmaları tamamlayan şair, bundan sonra

⁵² Tahirü'l-Mevlevî. **Edebiyat Lügatı** (Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu), Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s. 114.

taklit ve nazire yoluyla şiir yazma becerisini geliştirir. Bu faaliyet, bir çeşit şiir meşkidir. Nazirenin ilk önemli işlevi budur.⁵³

Bu temrinler, eski şiiri hakiki bir atölye çalışması haline getiriyordu. Fuzûlî Necâtî Bey'e seslenir, Bâkî Fuzûlî'yi, Nedim Bâkî'yi hatırlar. Öbür yandan, bugün sadece ilhamın birkaç modada hapsolmasına bakarak kötülediğimiz nazirecilik, şaire, dile ve geleneğin bütün üsluplarına tasarrufu temin ediyordu. Sanatta bu cinsten tasarruf, sanatın dünyasına tasarruftan başka bir şey değildir. İyi düşünülürse bütün bu temrinleri garplı ressamların müze çalışmalarına benzetmek daima mümkündür. Ve neticeleri de öyle olmuştur. Eski şiirin kendisine mahsus bir academiue'i vardır.⁵⁴

Bir şiirin nazire olarak kabul edilmesinin çeşitli kıstasları vardır. Bu kıstaslar şunlardır:

a.Şairin model olarak aldığı şiirin(model poem) şairinden ve nazire yazma niyetinden bahsetmesi.

b.Model şiirin bir mısraının tazmin edilmesi.

c.Belirli bir uzunlukta ve/veya orjinallikte olan bir redife sahip olması.

d.Musammat olmak gibi gazelin oluşturulmasında belirli bazı özelliklerin; sezilebilir sayıda ibare veya kelimelerin; atasözleri ve dilin ifade özelliklerini belirten deyişlerin; cinas, soru-cevap tezat gibi konuşmaya dayalı sanatların paylaşılması.⁵⁵

Nazire yazmak, Eski Türk Edebiyatı şairleri için mahâret, üstünlük kabul edilmiştir. Bu anlamda, nazire yazılacak şair ve şiiri rağbet görenler arasından seçilmiştir.⁵⁶

⁵³ Cemal Kurnaz. "Osmanlı Şair Okulu", **Journal of Turkish Studies**, Günay Kut Armağanı, C.2, Harvard 2003, s. 409.

⁵⁴ Ahmed Hamdi Tanpınar. **Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 2003, s.21-22.

⁵⁵ Edith G. Ambros. "Nazire, The Will-o-the Wisp of Otoman Divan Poetry" **Weiner Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes**, S. 79, 1989, s.59-63.

⁵⁶ Ahmet Mermer, Neslihan Koç Keskin. **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Akçağ Yay., Ankara 2005, s.83.

Edebiyat tarihimizde uzun asırlar boyunca hemen her nazım şekliyle yazılmış şiirlerin tanzir edildiğini, ancak en çok rağbetin gazel ve mesnevi nazım şekliyle yazılan şiirlere olduğunu görmekteyiz. Nazirecilik geleneği, Divan şiirinin varlığını sürdürdüğü bütün asırlar boyunca önem ve tesirinden bir şey kaybetmeden devam etmiştir. Öyle ki eski şiirin tamamen ortadan kalktığı Cumhuriyet devrinde dahi nazirecilik geleneğinin etkileri görülmüştür.⁵⁷ Hikmetî bazı şairlere nazire yazmıştır. Divanını incelediğimizde Nâbî'ye nazire yazdığını görüyoruz:

Gülsitân-ı dehre geldük reng yok bû kalmamış
Sâye-endâz-ı kerem bir naḥl-i dil-cû kalmamış

Ḳadrin anlar yok bilir yok merdüm-i sencidenün
Ḳâr-sû-yı kâbiliyyetde terâzû kalmamış

Ceyş-i ğamdan kanda etsin ilticâ ehl-i niyaz
Ḳal' a-i himmetde Nâbî burc ü bârû kalmamış

Nâbî (G.353/1,4,5)⁵⁸

‘Äleme geldik bu ‘âlem içre ‘âlem kalmamış
‘Älemin eglenmege ‘âlemde ‘âlem kalmamış

Ḥikmetî beyhûde eylerseñ hemân ‘arz-ı hüner
Ma' rifet Ḳadriñ bilir merd-i mu'allim kalmamış

G.290/ 1,8

⁵⁷ Köksal, Fatih. **Sana Benzer Gül Olmaz, Divan Şiirinde Nazire**, Akçağ Yay., Ankara 2006, s.119.

⁵⁸ Nâbî. **Nâbî Dîvânı**, (Haz. Ali Fuat Bilkan), MEB. Yay. , İstanbul 1997, C.2, s. 720.

İki şiir de “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmış, redifleri “kalmamış”tır, nazım şekli olarak ikisi de gazeldir. Nâbî’nin gazeline anlam olarak baktığımızda zamandan şikayette bulunmaktadır. Hikmetî de zamandan, kişilerden, insanın değerinin bilinmediğinden dertlenmektedir. Muhabbet şişesi kırılmış, hilm, şefkat, izzet erbabı kalmamıştır. Sır saklayacak kimse kalmamıştır. Buna göre Hikmetî’nin bu şiiri Nâbî’nin şiirine naziredir diyebiliriz. Şairin bir şiirinde de Bâkî’ye nazire yazdığını anlamaktayız. Ancak Bâkî’nin şiiri “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmasına rağmen Hikmetî’nin gazeli “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır:

Müje haylin dizer ol gamze-i fettân şaf şaf

Güyyâ cenge turur nîze-güzârân şaf şaf

Qadrüni seng-i muşallâda bilüp ey Bâkî

Turup el bağlayalar karşıña yârân şaf şaf

Bâkî(G.229/ 1,9)⁵⁹

Çemende nev-bahâr faşlı eder mîrâneler şaf şaf

Hırâm-ı nâz u seyrine gider cânâneler şaf şaf

Bu şeb teşrîf-i bezm etmek için bu Hikmetî cânâ

Yoluñ bekler elinde cām-ı Cem peymâneler şaf şaf

G.324/1,8

⁵⁹

Bâkî. **Bâkî Divânı**, (Haz. Sabahattin Küçük), TDK. Yay., Ankara 1994, s. 241-242.

Hikmetî'nin bir şiiri Necati Bey'e naziredir:

Gerçi çeşmüñ lahza lahza kıan eder kıan üstine
Dostum ğamzeñ kılıcdur çeşm-i fettân üstine

Kaddüni ögmek Necâtî'nüñ degül ğaddi velî
Söylenür kıumrı gibi serv-i ğırâmân üstine

Necati Beg(G. 536/1,7)⁶⁰

La' liñ aç kim degmesin mercân mercân üstüne
Gül olur dehr eyleseñ ğandân ğandân üstüne

Demediñ ol Ğikmetî ğasret-keşim olsun bile
Eylediñ nâ-dân ile seyrân seyrân üstüne

G. 531/ 1,8

Hem Necati Bey, hem de Hikmetî'nin şiiri “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” vezni ile yazılmıştır. İki şiir de sevgiliden şikayet etmektedir.

Şairin bir şiirinde de Bağdatlı Rûhî etkisini görüyoruz:

Cefâ-yı yâra vü teşnî^c-i ağyâra nihâyet yok
Hemân şabr eylemekdür çâre ammâ şabra tākāt yok

Güzeller âşıkā sîm ü zer ile ^c izzet eylerler

⁶⁰

Necati Beg. **Necati Beg Divanı**, (Haz. Ali Nihat Tarlan), MEB. Yay., İstanbul 1997, s. 477.

Eger bî-sîm ü zerseñ gökden inseñ saña ‘ izzet yok

Zamâne halkı şimdi mālā eyler Rūḥiyā rağbet

Vilāyet şāḥibi olsa kemāl ehline rağbet yok

Bağdatlı Rūḥî (G.595/1,4,5)⁶¹

Seyr-i bāğ-ı dehre geldim bülbülün feryadı yok

Zāğ-ı bed-elḥanı çok bir nağme-i dil-şādı yok

‘ Aşk bilinsin ‘ aşk-ı yār et ‘ āşık ol ey Hikmetî

Ḥayf aña kim defter-i ‘ uşşāk içinde adı yok

G.333/1,8

Bağdatlı Rūḥî'nin önemli özelliklerinden birisi, devrine sürekli eleştiriler yöneltmesidir. O devrinde kendisinin değerinin anlaşılmadığından yakınıdır. Şiire itibar eden birisi çıksa, yazılan şiirleri ödüllendirse şairin zevki yerine gelecektir.⁶² Rūḥî, bu şiirinde de devrindeki durumlardan, parasız insanların değerinin bilinmediğinden şikayet etmektedir. Bunun yanında Hikmetî de Rūḥî gibi zamandan, devrinden şikayet etmektedir. Bülbül feryat bile etmemekte, kötü sesli kargaların sesi çıkmaktadır. Birçok gönül erbabı ayak altında kalmış, âh etmektedirler. Allah'tan başka kimseye itimat edilmemektedir. Ancak Rūḥî'nin gazelinin vezni “mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün”, Hikmetî'nin gazelinin vezni ise “fâ’îlâtün fâ’îlâtün fâ’îlâtün fâ’îlün”dür.

⁶¹ Bağdatlı Rūḥî. **Bağdatlı Rūḥî Divanı**, (Haz. Coşkun Ak), Uludağ Üniv. Yay., Bursa 2001, C.2, s.700.

⁶² Cemal Kurnaz. “Çağının Cesur Bir Tanığı, Bağdatlı Rūḥî”, **Divan Edebiyatı Yazıları**, Akçağ Yay., Ankara 1997, s.103.

Bu Őirlerden anlaşıldığına göre Hikmetî, Necâtî Bey, Bâkî, Nâbî ve Bağdatlı Rûhî'den etkilenmiştir.

C. ESERLERİ

Hikmetî'nin Divanı ve Tuhfe-i Nâ-dîde isimli iki eseri vardır.

1. Tuhfe-i Nâ-dîde

Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi Bölümü, 3638 numarada 217x156 mm. ölçüsünde, 8 varak olup rik'a hattıyla yazılmıştır. Başta Allahu Teala'ya hamd ve Peygamberine salevat ile başlamaktadır. İbrahim Şâhidî'nin Tuhfe'sinden etkilenerek yazılmıştır.⁶³ Bu eserde çeşitli Farsça kelimelerin anlamları verilmektedir: “Müjgân kirpikler, rûd ırmak, şâm ahşam ve meşhûr bir şehrin adı, miyân orta ma' nâsına gelir”⁶⁴

2. Divan

İsmail Hikmetî Divanı'nın şu ana kadar bulunabilen dört nüshası vardır. Divan nüshalarında yer alan şiir sayıları birbirinden farklılık göstermektedir. Bu ayrımı göstermesi açısından divan nüshalarında yer alan şiir sayılarını ayrıntılı olarak vermek yerinde olacaktır.

En kapsamlı ve geniş nüsha Princeton Üniversitesi, Garrett Collection Yahoda Series Ottoman Turkish 1979 numarada bulunmakta, divanın başında dibâce yer almakta, sonra ise elif harfiyle yazılmış şiirler yer almaktadır. Divanda dibace, 123 kaside, 392 gazel, 33 murabba, 11 muhammes, 10 müseddes, 2 muaşşer, 1 kıta, 2 mesnevi vardır.

⁶³ Tuhfe-i Şâhidî, Muğlalı İbrahim Şâhidî Dede(öl. 1550)'nin en meşhur eseridir. Tuhfe 1514 yılında kaleme alınmıştır. Asıl sözlük kısmından önce besmele, hamdele, salvele ve sebab-i telif gibi kısımlara sahiptir. Eser, tertip ve kelime kadrosundaki zenginlik sebebiyle, daha sonra yazılan pek çok manzum sözlüğe örnek olmuştur. (Atabey Kılıç. “Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî” *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, Sonbahar 2007, s. 516-548.)

⁶⁴ Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi Bölümü, No: 3638, v.5a.

Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi 965 numarada bulunana ikinci nüshada 109 kaside, 379 gazel, 32 murabba, 5 muhammes, 9 müseddes, 4 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 1 mesnevi, 11 müfred vardır.

Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi Bölümü 63 numarada yer alan üçüncü nüshada 109 kaside, 374 gazel, 31 murabba, 5 muhammes, 9 müseddes, 4 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 1 mesnevi, 11 müfred vardır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları Bölümü 1545/2 numarada bulunan dördüncü nüshada ise 109 kaside, 374 gazel, 31 murabba, 5 muhammes, 9 müseddes, 4 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 1 mesnevi, 11 müfred vardır.

Bu nüshalardan hareketle kurmuş olduğumuz divanın tenkitli metninde dibâce, 131 kaside, 430 gazel, 38 murabba, 11 muhammes, 10 müseddes, 6 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 3 mesnevi ve 11 müfred olmak üzere toplam 645 manzume bulunmaktadır.

Divanın özellikleri ileride nüsha tavsiflerinde geniş bir şekilde verileceği için burada bu bilgileri vermekte yetiniyoruz. Bundan sonra divanın şekil ve muhteva olarak incelenmesine yer verilecektir.

II. BÖLÜM

DİVANIN İNCELENMESİ

A. DİVANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Divanın dikkat çeken ilk özelliği dîbâcesinin olmasıdır. Tahir Üzgör'e göre Divan şairlerinden otuz sekizi dîbâce yazmış,⁶⁵ Kütahyalı Rahîmî'yi⁶⁶ ve İsmail Hikmetî'nin dîbâcelerini de dahil etmek mümkündür. Hikmetî, dîbâcesine besmele ile başlamakta ardından Allah'a hamd, ve peygamberine salavat, onun ashabına, dört halifeye selamdan sonra Hz. Hasan ile Hüseyin'e övgüler yer almaktadır. Şair yirmi dokuz harf üzerinden şiirlerini yazdığını ve en sondaki kasidesini (kasidenin içindekileri de yazarak) tamamlayıp divanını bitirdiğini söylemektedir. Şair, hatalarının, eksikliklerinin affedilmesini ve kendisine dua edilmesini ister.

1. Nazım Şekilleri

a. Kaside

Hikmetî Divanı'nda kaside nazım şekliyle yazılmış 131 şiir bulunmaktadır. Tabloda görüldüğü gibi kasidelerin yirmi ikisi 10 beyitli, on altısı 11 beyitli, on dördü 12 beyitli, onu 13 beyitli, on biri 14 beyitli yazılmıştır.

⁶⁵ Tahir Üzgör. **Türkçe Divan Dîbâceleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990. s.4.

⁶⁶ Kütahyalı Rahîmî. **Kütahyalı Rahîmî Dîvânı**,(Haz. Ahmet Mermer) Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2004, s. 36.

Beyit Sayısı	Kaside Sayısı
6	2
7	1
8	6
9	7
10	22
11	16
12	14
13	10
14	11
15	3
16	4
17	5
18	3
19	3
20	2
21	2
23	1
24	2
27	2
28	2
34	2
36	2
38	1
39	1
43	1
61	1
62	1

84	1
103	1
110	1
360	1
Toplam	131

Şairin kasidelerinden ikisi Râgıp Paşa'ya biri ise Halîmî Mustafa Paşa'ya sunulmuştur. Kasidelerin ikisi münâcât, altısı na't türündedir. Şairin kasidelerinin başlıkları şunlardır: “Kaside-i zencîr (2), icmâl-i âlem, ism-i a'zâm, şerîat, tarîkat, hakîkat, vahdet-i vücût, takdîr-i vâridât, elif-nâme (2), devlet-i Osmâniye, beyân-ı şerîat, beyân-ı âdem, bahâriyye (4), ilm-i kâf, hamdiyye, nüsha-i kübrâ sırr-ı âdem, rûh (2), tasavvuf, kerem, beşâret-nâme-i âlem-i ma'nâ-i idhâl, farziyye, lâ vü illâ, mersiye-i insân, mirâciyye, silsile-nâme-i tarîk-i Uşşâkîdir”. Divanın sonunda uzun bir kasidesi vardır. Bu kasideden dibâcede bahsetmektedir. Başlığı kasîde-i hâtîme-i Dîvân Ta'rîf-i Usûlât her Ulûmât'tır. Bu manzumede ilm-i tevhîd ü tasavvuf, ilm-i ebdân, ilm-i edyân, ilm-i sarf u nahv, ilm-i mantık u me'ânî, ilm-i hikmet, ilm-i hey'et, ilm-i âlem, ilm-i nücûm, ilm-i kevâkib, reml ü vefk, ilm-i simyâ me'a't-teshîr, ilm-i kâf, ilm-i âdâb, ilm-i hendese, ilm-i hurûf, ilm-i rü'yâ, ilm-i şi'r başlıkları bulunmaktadır.

Hikmetî, kasidelerinde aruz vezninin dokuz kalıbını kullanmıştır. Bunlara göz atacak olursak en çok aruz vezninin remel bahrindeki “fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün” (72, %55), sonra ise hezec bahrinin “mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün”(25, % 19), ve “mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün”(14, % 10.7) kalıbıyla yazmıştır.

Remel Bahri	Sayı	%
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün	72	55
fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün	2	1.52
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün	3	2.3
Toplam	77	58.8

Hezec Bahri	Sayı	%
mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün	25	19
mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün	14	10.7
mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün	5	3.8
Toplam	44	33.5

Müctes Bahri	Sayı	%
mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün	2	1.52

Muzârî Bahri	Sayı	%
mef' ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün	7	5.34

Münserih Bahri	Sayı	%
müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün	1	0.76

b. Murabba

Hikmetî Divanı'nda 38 tane murabba vardır. Bunlardan beş tanesi 4 bentli, yirmi tanesi 5 bentli, altı tanesi 6 bentli, iki tanesi 7 bentli, üç tanesi 8 bentli, bir tanesi 18 bentli, bir tanesi 20 bentlidir.

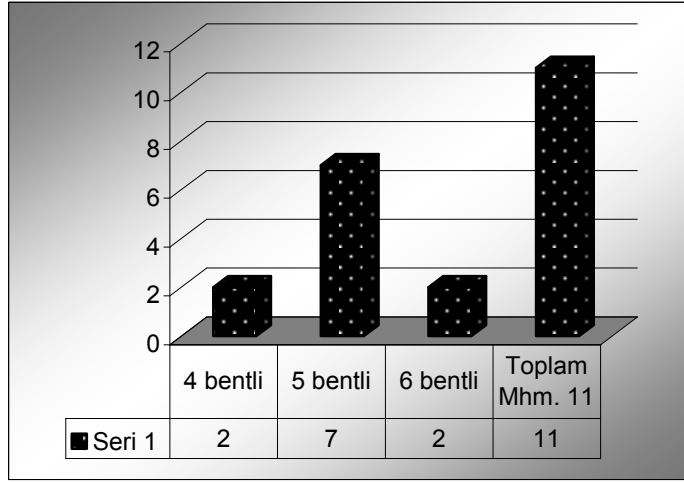
Bent Sayısı	Murabba' Sayısı
4	5
5	20
6	6
7	2
8	3
18	1
20	1
Toplam	38

Murabbalardan 11'i aruzun "fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün", diğer 11'i "mefā' ilün mefā' ilün", beşi "fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün", dördü "mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün", ikisi "fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün", diğer ikisi "mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün", birer tanesi de "mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün", "müfte' ilün müfte' ilün" ve "mef' ülü mefā' ilün" vezniyle yazılmıştır.

c. Muhammes

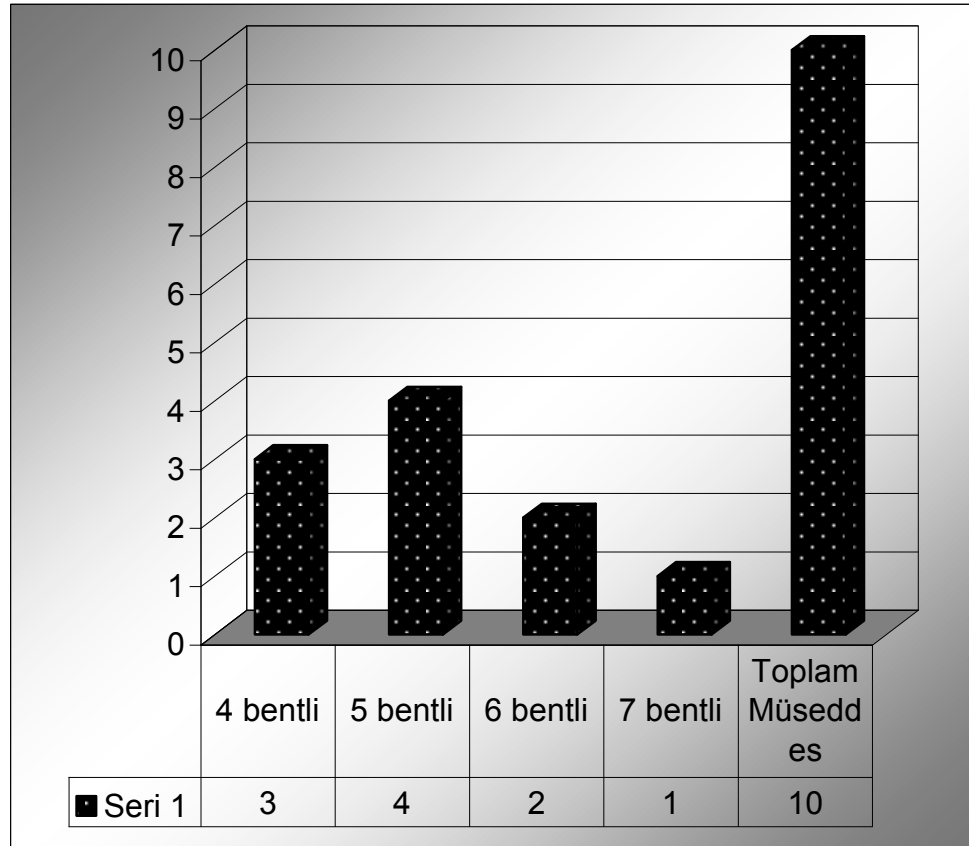
Hikmetî Divanı'nda onbir tane muhammes vardır. Bunlardan birisi tahmistir. Bunlardan iki tanesi 4 bentli, yedi tanesi 5 bentli, iki tanesi ise altı bentlidir. Bu muhammeslerin altısı aruzun "fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün", üç tanesi "mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün", bir tanesi "mef' ülü fā' ilātün mef' ülü fā' ilātün", diğer biri ise "müstef' ilün müstef' ilün" veznindedir.

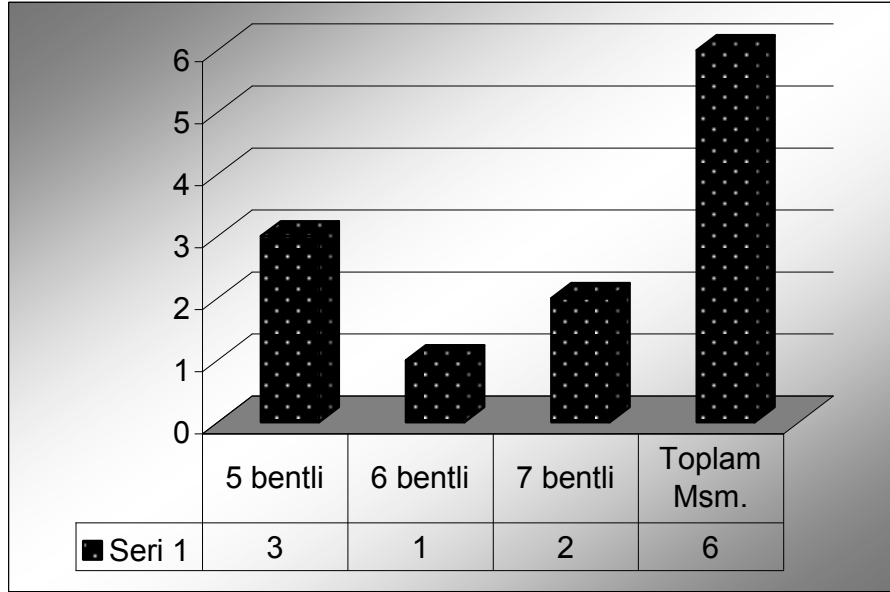
d. Müseddes

Hikmetî Divanı'nda on tane müseddes vardır. Üç tanesi 4 bentli, dört tanesi 5 bentli, iki tanesi 6 bentli, bir tanesi ise 7 bentlidir. Bunlardan altı tanesi “mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün”, üç tanesi “fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün”, bir tanesi ise “fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün” veznindedir.

e. Müsemmen

Hikmetî Divanı'nda altı tane müsemmen vardır. Bunların üç tanesi 5 bentli, bir tanesi 6 bentli, iki tanesi de 7 bentlidir. Bu müsemmenlerin üç tanesi aruzun “mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün”, iki tanesi “fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün”, bir tanesi ise “fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün” veznindedir.

f. Mu'aşşer

Hikmetî Divanı'nda iki tane mu'aşşer vardır. Bunların ikisi 5 bentlidir. Bu mu'aşşerlerin biri "mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün", diğeri ise "fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün" veznindedir.

g. Gazel

Hikmetî, divanında diğeri şairlerde olduğu gibi, nazım şekillerinden en çok gazel yazmıştır. Hikmetî Divanı'nda 459 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerden doksan sekizi 5, yüz kırk beşi 6, yüz onu 7, elli beşi 8, otuz dördü 9, altısı 10, yedisi 11, biri 12, ikisi 14 ve biri 16 beyitlidir:

Beyit Sayısı	Gazel Sayısı	%
5	98	22.8
6	143	33.2
7	109	25.4
8	49	11.4
9	27	6.2
10	2	0.5
11	2	0.5
Toplam	430 Gazel	

Görüldüğü üzere Hikmetî, en çok 6 (%33.2), 5 (%22.8) ve 7 (%25.4) beyitli gazel yazmıştır. Bunun yanında divanda 8 (%11.4) beyitli, 9 (%6.2) beyitli gazeller yer almaktadır.

Hikmetî, gazellerinde 13 ayrı aruz kalıbı kullanmıştır. Bunların çoğunluğu remel ve hezec bahirlerine ait olan kalıplardır. Tablolarda da görüldüğü gibi ilk sırada remel bahrinin “fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilün” kalıbı (209, %48.6) gelir. İkinci sırada ise hezec bahrinin “mef’ ülü mefâ’ ilü mefâ’ ilü fe’ ülün” kalıbı (83, %19.3), üçüncü sırada ise yine hezec bahrinin “mefâ’ ilün mefâ’ ilün mefâ’ ilün mefâ’ ilün” kalıbı (74, %17.2) gelir. Bu üç kalıbın kullanılma oranı % 85.1’dir.

Remel Bahri	Sayı	%
fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilün	209	48.6
fe’ ilâtün fe’ ilâtün fe’ ilâtün fe’ ilün	13	3
fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilün	9	2
Toplam	231	53.6

Hezec Bahri	Sayı	%
mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün	83	19.3
mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün	74	17.2
mefā' ilün mefā' ilün fe' ūlün	7	1.6
Toplam	164	38.1

Muzârî Bahri	Sayı	%
mef' ūlü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün	11	2.6
mef' ūlü fā' ilätün mef' ūlü fā' ilätün	1	0,2
Toplam	12	2.8

Müctes Bahri	Sayı	%
mefā' ilün fe' ilätün mefā' ilün fe' ilün	16	3.7

Recez Bahri	Sayı	%
müfte' ilün müfte' ilün müfte' ilün müfte' ilün	3	0,7
müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün	2	0.5
müfte' ilün mefā' ilün müfte' ilün mefā' ilün	1	0.2
Toplam	6	1.4

Münserih Bahri	Sayı	%
müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün	1	0.2

Hikmetî, üç gazelini (22, 175 ve 176. şiirler) noktasız yazmıştır. Bu şiirler, gazel-i bî-nukat adını taşımaktadır. Şair bu şiirlerini noktasız harflerden yazarak edebi gücünü göstermek istemiştir:

Ol gönüller ki dilâ ‘âdil olur

Her murâd-ı dile ol vâşıl olur

Ol dil-âver ki ola ehl-i uşûl

Her meh-i ‘âlem añâ mâ’il olur

Her kelâm-ı ehl-i dil ki dil ola

Gevher ü dürr ü dürer hâsıl olur

Añlasa ser-sûre-i mûr-ı ‘ulûm

Mûr-ı lahmâsâ añâ hâmil olur

Görse ol esrâr-ı rûh-ı dilde dil

Dil o demde âdem-i kâmil olur

Râdde vü hilm ü hamûl olsa eger

Dil-i dildâr ol dile hâvil olur

Hikmetî ol dilde ola kâr tama‘

La‘l ü dürr olsa da o sâ’il olur

h. Kıt'a

Hikmetî Divanı'nda üç kıta vardır. İkisinin vezni “fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün”, birisi ise “fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün” veznindedir. Bu kıtalar iki beyitlidir.

i. Mesnevi

Divanda biri 29, biri 30 beyitli ve biri de beş beyitli olmak üzere üç mesnevi vardır. Bu mesnevilerin ikisi “Elifnâme” başlığını taşımaktadır. Birisi ise lugazdır. Bunların birincisi “mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün”, ikincisi “fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün”, lugaz türü ile yazılan ise “fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün” vezni ile yazılmıştır.

j. Müfred

Divanda 11 adet müfred vardır. Bunlar mu'amma türündedir. Bunlardan 5'i aruzun “fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün”, 2'si “mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün”, 2'si “mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün”, ve birer tane de “fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün” “fe' ilâtün fe' ilün” vezinleri ile yazılmıştır.

2. Vezin

Toplam 645 şiirin bulunduğu divanda 18 aruz kalıbı kullanılmıştır. Divanda ilk sırada Remel bahrinin “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbı (311, % 48.2) bulunur. İkinci sırada hezec bahrinin “mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün” kalıbı (118, % 18.3) gelir. Üçüncü sırada ise gene hezec bahrinin “mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün” (99, % 15.3) kalıbı vardır. Bu üç veznin divanda tüm kullanılan vezinlere göre toplamı % 81.8’dir.

Bunun yanında Hikmetî’nin divanda kullandığı vezinleri, Divan Edebiyatı’nın farklı dönemlerinden çeşitli şairleriyle kıyaslamak yerinde olacaktır. Bu şairler, 15. yy. şairi Emir Efsahuddin Hidayetullah Beg⁶⁷, 16. yy. şairi Ravzî⁶⁸ ve Muhibbî ve 18. yy. şairi Şeyh Gâlip⁶⁹ olacaktır.

Vezin	Şiir Sayısı	Hikmetî %	Hidâyet %	Ravzî %	Muhibbî %	Ş. Gâlib %
fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	311	48.2	21.42	34.9	53.4	20.1
mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün	118	18.3	5.95	19.5	8.4	16.6
mef‘ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün	99	15.3	11.50	3.12	9.1	7.3
fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün	22	3.4	1.98	0.81	2.5	2.9
fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün	18	2.8	12.30	17.3	8.8	15.7
mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün	18	2.8	21.82	9.5	8.9	17.7
mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün	18	2.8	4.76	1.36	0.2	7.1
mefâ‘ilün mefâ‘ilün fe‘ülün	16	2.5	5.55	2.99	-	-
mefâ‘ilün mefâ‘ilün	11	1.7	-	-	-	-
müfte‘ilün müfte‘ilün müfte‘ilün müfte‘ilün	3	0.46	-	-	-	-

⁶⁷ Emir Efsahuddin Hidayetullah Beg. Divan, (Haz. İbrahim Sona), Harvard 2008.

⁶⁸ Ravzî. Divan, (Haz. Yaşar Aydemir), **Birleşik Kitabevi**, Ankara 2007.

⁶⁹ Haluk İpekten. **Eski Türk Edebiyatı, Nazım Şekilleri ve Aruz**. Dergâh Yay., İstanbul 2009.

müsteʿ ilün müsteʿ ilün müsteʿ ilün müsteʿ ilün	2	0.3	3.17	0.40	0.5	0.4
müfteʿ ilün fâʿ ilün müfteʿ ilün fâʿ ilün	2	0.3	-	-	-	-
mefʿ ülü fâʿ ilätün mefʿ ülü fâʿ ilätün	2	0.3	0.39	2.17	1.5	-
müfteʿ ilün mefâʿ ilün müfteʿ ilün mefâʿ ilün	1	0.15	-	-	-	-
müsteʿ ilün müsteʿ ilün	1	0.15	-	-	0.03	-
müfteʿ ilün müfteʿ ilün	1	0.15	-	-	-	-
feʿ ilätün feʿ ilün	1	0.15	-	-	-	-
mefʿ ülü mefâʿ ilün	1	0.15	-	-	-	-

Hikmetî'nin divanda kullandığı vezinleri diğer şairlerle karşılaştırdığımızda Muhibbî ile yakınlık göstermektedir.

Hikmetî, divanında aruz ölçüsü ile yazmıştır. Aruzu kullanmada şairin genelde başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Divanda vezin yönünden aruz kusurları bulunmaktadır. Türkçe kelimelerde görülen imaleler, Hikmetî'nin şiirlerinde de görülmektedir. Bu durum büyük bir kusur olarak görülmemiştir:

Çü doğdu necm-i saʿ d oldu münevver

Sa $\tilde{n}$ a ʿ âlem müsahhhardır müsahhhar

K.162/1

Çal meded şanbûrı fetḥ olsun gönülde bâb-ı ʿ aşk

Tâ cigerde oynasın ey muṭribâ mızrâb-ı ʿ aşk

G.334/1

Bunun yanında nisbet “î” lerinde zihafa rastlanmaktadır:

Yâ Rab baña bir Hızır ola Behrâmı yetişdir

İmdâdına bir ʿ â/îhimem nâmı yetişdir

G.163/1

Ger bileydi te' b̄m̄-i deryā-yı rahmet n'eydügin

Mu' terif olup haṭādan eylemezdi ictināb

G.58/7

Divanda ünlü ile biten kelimenin kendinden sonraki ünlüyle başlayan kelimenin ilk harfi ile birleştiği görülmektedir. Böylece hece düşmesi olmaktadır:

Mekteb-i dillerde bāb-ı ' aşk'idenler ihtināş

Aldı lā-yüs'el olan her ' ilm-i hikmetden mīrās

G. 85/1

Bazı kelimelerdeki hecelerin medli okunması gerekirken yalnız bir uzun okunmuştur. Buna örnek olarak aşağıdaki beyti gösterebiliriz:

Meyyiti defn ḡasl ü telkīn ü namāzın kılması

Ḳaldı Ādem'den daḡi seng-i muşallā ibtidā

K.6/37

Bunun yanında bazı beyitlerde hece eksikliği görülmektedir. Bunların müelliften mi yoksa müstensihlerden mi kaynaklandığı konusunda emin değiliz. Bu beyitleri şöyle gösterebiliriz:

Uyan bu bezm-i ' aşk içre gönül aç ' aynı dā'imā

Elinden devr oldu niçe sāḡar-ı şahbā *

K.5/1

Fethin daḡi ol sultān-ı cihānīñ *

Tebşīr-i ḡadīşinde buyurmuş bu ḡarā'ib

K.50/41

Hikmeti gör kim bir siyāh Hindī iken *

Aķ olup nāzük-beden bir penbeveş zī-şān olur

G.250/2

Şair, genel olarak aruz veznini kullanma yönünden başarılıdır. Ancak şiirlerinde yer yer de olsa aruz kusurları bulunmaktadır.

3. Kafiye ve Redif

Hikmetî Divanında 645 manzume vardır. Musammatlar değerlendirmemiz dışında bırakılmıştır. Böylece değerlendirilecek manzume sayısı 575'dir. Şair, genelde zengin kafiye (276, % 48.6) ve tam kafiye (273, % 48) kullanmıştır. Yarım kafiye (19, % 3.4) az tercih edilmiştir.

Manzume Sayısı	Yüzelik Dilim	Kafiye Çeşidi
19	3.4	Yarım Kafiye
273	48	Tam Kafiye
276	48.6	Zengin Kafiye

Redif, kafiyeden sonra kullanılan kelime ve eklerdir. Redif, Divan edebiyatında önemli bir unsur sayılabilir. Aynı zamanda bu edebiyatın gelişme çizgisinde hangi şair yeni redif kullanmış, hangi şair ortak kullanılmış redifi başarıya ulaştırmış gibi konulara ışık tutması bakımından da dikkat çekicidir.⁷⁰ Şair, şiirlerinde redif de kullanmıştır. 107 şiirde ek redif kullanmıştır. 125 şiirde kelime redif kullanmıştır:

Elif, ibtidā (2), saña (2), nedir, görünür, gösterir, doğar, hayrettedir, deger, gör, olur (3), eyler, yazar, bitirir, dil-beredir, çeker, çekinir, ver, dizer, dutar, ister (2), ağlaşır, verir, yeridir, getirir, görünür, emdirir, olur (2), var,

⁷⁰ Mezâkî, **Mezâkî Divanı**. (Haz. Ahmet Mermer), Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991, s.73.

olur, ağlar, etmez, olmaz (4), s̄inemiz, ederiz, çıkılmaz, eylemez, degiliz, imiř (2), yağlaşmış, çalmamış, olmuş, maħfūz, ‘aşık, dōnerek, olmazsıñ, ek, gerek, eylemek, seniñ (3), olsañ, etmekdesiñ, olmadıñ, ıl, gōñul, gūl (2), degil, eyleyelim, alem (2), ‘ōmrüm, oldum (2), alamadım, dostum, ben miyim, ōgünsün, olsun(5), ağlasın, bellürmesin, řoħbetin, küçücükden, unudursun, ābādın, apanmadan, vav, şimdengerü, üstüne (2), eyle, etmede (3), dōnmede, eyle, apusunda, deme, üzre, būsına, dehānına, eyle (2), ile, ifte, altına, lā, düşdü, dersini, gibi, sesi, geldi, gibi, oldu, uyandı, etdi, keremi, başdı.

40 şiirde kelime grubu vardır:

geldi baña, senden baña benden saña (2), eyler misiñ yā Rab, olur bā‘ iř, eyleme ey řūħ, eden senden meded, elinden dād, eyleyen senden meded, senden meded, Haėķ’a eyle isti‘ āz, içre dōner, böyle dōner, gelir geçer, arār geçirir, kendin gōsterir, seniñdir řübhesiz, ele girmez, eyler ħulūř, eylemesin ‘arz, eyleme vā‘ iz, ‘ıyd-i řerif, umma gōñul, oldu gūl, eksik degil, dil ol, genc oħşasın, eylediñ yā Rabbi ħamd olsun, kāf nūn, at at ħelāl olsun, nev-be-nev, and ile, gūl gūle, āh vāh, anda ben anda, beyāz aħmer siyāh, gūl olusı, etdiñ beni, yüze ıkıdı, dūnyā seni.

124 şiirde ek kelime redif bulunmaktadır:

-dır baña, -ler ibtidā, -ım baña, -ı bā, -lerde midir hep, -ı tā, -ı şerif at, -ar elbet, -ı maħabbet, -ı řā, -dı řālīs, el-ġıyās, -dir bā‘ iř, -ı cīm, -sinden geç, ı ħā, -ı řabāħ, -ya rūħ, -a rūħ, -a řaħ, -ı feraħ (3), -a řaħ, -ı ħā, -ya ruħ, -a narħ, -e arħ, -ı dāl, -ı zāl, -den leziz (2), -ı rā, -a var, -e dōner, -ı yetişdir, -ımda çalar, -ı bir, -im var, -ı dilerler, -mi vardır, -iñ bu mıdır, -ımız söyler, -iñ andadır,

-lerde kalmıŖdır, -iñ gözedir, -a çıkar, -da kalır, -i aındırır,-maĖa beñzer, -iñ kandardır, -1 zā, -y1 görmez, -a bendeyiz, -1 künūz, -siz eğlenmez, -1 sīn, -1 ders, -1 Ŗīn, -ıdır dervīŖ, -e dūŖmūŖ, -1 Ŗad, -1 zād, -ya farz, -dan ‘ivaz, -den Ėaraż, -1 tā, -e haţ, -1 zā, -erden haż, -den haż, -leri maħfūz, -1 ‘ayn, -1 Ėayn, -1 fā, -a Ŗadef, -i kaf, -1 ‘aŖk (3), -1 yok, -mi yok, -ya baĖ, -1 kāf, -sın görmedik, -i ramazāniñ, -1 illā’niñ, -iñ seniñ, -i lām, -1 gül, -a gel, -1 ecel, -lan gel, -y1 kemāl, -1 mīm, -ımdır benim, -ım aldırdım, -1 mīm, -ım benim, -a geldim, -lık edersiñ, -ler söylerim, -iñ sevdiğim, -1 nūn, -1 vaţan, -sīn sen, -1 nūn, -a ben, -iye uygun, -da görürsün, -e uyursun, -yem Ŗimdengerü, -1 hū, -1 hā, -iñ gözleme, -in bile, -1 unutma, -dim yine, -a gösterme, -1 sīnede, -y1 yā, -ya eriŖdi, -iñ kanı, -den uyandı.

17 manzumede ek kelime grubu redif vardır:

-den Ėinā gelmez baña, -lariñ tuĖrā degil de yā nedir, m’olur olmaz,
-inden eyle haż, -ler Ŗaf Ŗaf, -ına Ŗaf Ŗaf, -1 özler gözlerim, -in sevdiğim dostum,
-er bir gün, -1 nev-zemīn, -dan mı gelirsin, -lik eden gelsin, iñ eyler ārzū, -yi boŖ Ėo, -iñ gönül āh eyle āh, -isin yā Resūlu’llāh, -1 ‘afv eyle.

Görüldüğü üzere Ŗair 373 Ŗiirde redif kullanmıŖtır. Bunun yanında mısra baŖı redifi/ ön redif tarifine uygun redif de divanda bulunmaktadır.⁷¹

Bir zamān vaħdet yeminde dost ile kıldım Ŗafā

Bir zamān dürr-i yetimāsā çıkıp oldum cüdā

Bir zamān oldum zihī nūr-ı Ėabīb-i kibriyā

⁷¹ Bu konuda YaŖar Aydemir ve Halil Çeltik bize Ŗu bilgileri vermektedirler: “Mısra baŖlarında yer alan ve mısra baŖı kafiyesi/ ön kafiye denilen ses tekrarları aynı anlamda ve görevde tekrarlanan kelimelerde görüyoruz. Bu düzenli kelime tekrarları tekrar, nidā ve istifham gibi söz sanatları içinde; bazen de paralelizm olarak deĖerlendirilmiŖtir. Her ne kadar klasik kafiye anlayıŖında redifin yeri mısra sonu ise de, kafiye nin mısra baŖındaki varlığı kabul edildiğine göre, redifin tanımını genişletilerek bu tip tekrarlara mısra baŖı redif/ ön redif denilmesi uygun görünmektedir.” YaŖar Aydemir, Halil Çeltik. “Redife Farklı bir BakıŖ: Divan Ŗiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif”. **Kafiye nin Ŗiiri Ŗiirin Kafiyesi, Divan Ŗiirinde Kafiye Hünerleri**, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara 2012, s. 16-7.

Bir zamān ŧem^ç -i řanādīl içre verdim pür-ziyā

Bir zamān oldum řalīŧ terbiyye-i Bārī Ğudā

Bir zamān ç aŧķ [u] maşabbet içre oldum bī-riyā

Bir zamān keŧret içinde eyledim seyr-i hevā

Bir zamān oldum meh-i āyīne-i şikmet-nümā

Msm. 15/1

Burada ŧair “bir zamān” kelimesini ön redif olarak kullanmıŧtır. Sonuç olarak ŧair, redifin anlamı güçlendirici unsurlarından divanında faydalanmıŧtır.

B. DİVANIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

Hikmetî Divanı'nın içerik açısından incelenmesi “divandan dikkat çeken unsurlar, din, tasavvuf ve cemiyet” başlıklarında tahlil edilecektir.

I. Divanda Dikkat Çeken Unsurlar

a. Husûsî Mânâda Harfler

Eliften ye'ye kadar, elifi görse mertek sanır, cim karnında bir nokta, lâmi cimi yok, lâm cim olup oturmak gibi tabirlerden, bir inanç sistemi olan Hurûfliğe kadar, gerek Divan, gerek Halk edebiyatında olsun, harflerle ilgili edebî, dînî ve tasavvufî pek çok değişik hususiyetlerin tesbîti mümkündür.⁷² Harflerin, şiiirlerde şairin niyetini göstermek amacıyla çeşitli boyutlarda kullanılması çeşitli başlıklar altında incelenebilir. Değişik inanç sistemlerinden belli ilimlerin malzemesi olmasına kadar harfler, tarih boyunca pek çok kültürün ilim ve sanat hayatında önemli roller oynamış, başvuru alanlarından biri olmuştur. Harflerin şiiirlerinde kullanımı ise karmaşık bir sistemin elemanlarını oluşturmaktadır.⁷³

Hikmetî de her harfin redif olduğu birer kaside yazmıştır. Bunu da dibâcesinde şöyle ifade etmektedir:

Fe-emmâ ba‘de bu dîvânçe-i nazm-ı güher-bârı ve bu rişte-i tab‘a dizilmiş lü‘lü’-i şehvârı yigirmi toköz hurûf-ı teheccî birle iki vech üzre binâ zü‘l-cenâheyn olmağla biri mecâzî ve biri haqîkat yüzünden inşâd edip ve her hurûfuñ kâfiyesinde ol hurûfuñ kâfiyesinde ol hurûfuñ sırrında olan o hümâ-yı fen ve havâşş-ı elţâfin ve sırr-ı ‘ilm-i hurûf üzre ta‘dâd u tevlîd ü

⁷² Âmil Çelebioğlu. “Elif Harfiyle İlgili Bazı Edebî Husûsîyetler”*Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB. Yay., İstanbul 1998, s. 607.

⁷³ Dursun Ali Tökel. *Divan Şiirinde Harf Simgesiliği*, Hece Yay., Ankara 2003, s. 225.

teḥaddüdlarin ve āṣār-ı te'şīrlarin ve ṭabāyi' -i 'unşurlarin lafzen ve ma'nen
 'alā merātibihim müfīd [ü] muhtaşar ma'nā-yı şūriyyelerin beyān bu vechile
 aḥvāllerine şān ve ef'āl-i 'azīmelerine 'unvān vererekden ibtidā edip nekre
 olmaḫ üzre birer ḫaşıde-i nā-dīde ve nā-şinīde fihrist ve ser-levḫa ḫıldım ki
 ṭālib ü rāḡīb olanlar maṭlabların anda bulalar ve bu tertīb üzre ḫatminde
 ḫāfiye-i yāda daḫi onṭokuz bāb üzre ḫaşıde-i ḫātime-i dīvān diyü bir ḫaşıde
 nazm edip bi-'avni'llāhi te'ālā iḥtitām müyesser olmuşdur.

Dibāce

Çekdikde ḫadd-i yāri ḫalem ibtidā elif

Tevḫīd-i zāt-ı Bārī ederdi nidā elif

K. 3/1

Şerḫ eyle ey efendi nedir ol kitāb-ı bā

Keşşāf demiş bu ma'nide çoḫ[dur] cevāb-ı bā

K. 45/1

Esrār-ı enbiyāya erer mu'cizāt-ı tā

Fetḫ eyledi anıñla niçe müşkilāt-ı tā

K. 61/1

Oldu çün kilik-i Cenāb-ı Bārī'le meb'ūs-ı şā

Oldu diller ḫāl ü ḫaṭṭ-ı ḫüsnüñe mevrūs-ı şā

K. 80/1

Hâme-i kudretle oldu tâ ezel icâd-ı dâl
 Çâr-bend üzre kuruldu maḥfil-i bünyâd-ı dâl
 K. 118/1

Levh-ı ‘aşka ser verip ol dil-ber-i mümtâz-ı zâ
 ‘İşve-i nâz ederekden çıktdı ol şeh-nâz-ı zâ
 K. 252/1

Sûre-i kâfiñ edip tefsîrine tesvîk-i kâf
 Nazm-ı Qur’an’ın eder aḥkâmını taşdik-i kâf
 K. 330/1

Düşüp sevdâ ile gülzâra bu vav
 O zülf-i yâre çıktdı rû-be-rû vav
 K. 495/1

Şair, dibâcesinde anlattığı gibi her harfin redif olduğu bir kaside yazmıştır. Bu konuda Amil Çelebioğlu şunu söylemektedir: “ Tefe’ül, tılsım, remil vs. benzeri konularda harfler, sayılar muhtelif mânâlara delalet eder şekillerde kullanılmıştır. Bu konuda birçok manzum ve mensur eserler kaleme alınmış olmakla beraber edebî ve tasavvufî bakımlardan harflerin mahiyetinden önce bu konularla ilgili tâbir ve hususiyetlerin bilinmesi gereklidir. Tefe’ül ilminde bazı harflerin delâlet ettiği mânâlar: **Elif**: iyilik, murâdın hâsıl olması, **te**: iyilik, sıhhat, **dal**: bir işte acele edilmemesi, **zel**: hayırlı olmadığı, **şim**: zarar, korku, **tı**: murâdın hasıl olacağı vb.

İlm-i tabirle ilgili olarak harflerin mahiyetlerine dair örnekler:

Elif ululuğa işaret olur

Rif’at-i kadrine beşâret olur

Bâ ise cism ü câna râhattır

Tâ ise husûl-i hâcettir
Mim olursa murâdını alacak
Nûn ise hâtırı melûl kalacak
Vav ise işleri olur âsân
Hâ ise hüzn ile olur giryân⁷⁴

Bunun yanında harfler, insanın duruş şekillerine benzetilmektedir. İnsan, namaz halinde ayakta iken elif harfine, rüku ettiğinde dâl harfine, secdeye vardığında mim harfine benzer:

Dergeh-i Hâkık'a kıyâm etseñ elif olduñ ‘ayân
Hem rüku‘ etdikde ol dem dâl olur âdem hemân
Secdeye vardıkda harf-i mîm olur pes râyegân
Bî-namâz âdem degil âdem namâz kıлмақ imiş

Mrb. 284/ 2

Ebced, bir olayın Hicrî olarak meydana gelişini, harflerin belirli değerlerine göre hesaplanmış bir kelime, söz, mısra veya beyit ile ifâde ederken kullanılan bir çeşit hesap alfabesidir. Ebced, sekiz kelimededen oluşan bu alfabenin ilk sözcüğüdür. Bu alfabede bulunan kelimeler ebced, hevvez, huttî, kelemen, sa'fes, karaşet, sehaz ve dazığdır. Ebced, edebiyat dışında astroloji, astronomi, cifir, fizik, geometri, mimari, tasavvuf gibi alanlarda da kullanılmıştır.⁷⁵ Hikmetî, bazı kelimeleri ebced hesabı ile hesaplayarak yeni kelimeler türetmiştir.

Hatt-ı merķūmından aldım çün *vaşih* lafzın hemân
Bir *vaşih* kim pası yok dürr ü güherdir mîh-i hâ

G.110/6

⁷⁴ Âmil Çelebioğlu. “Harflere Dair”Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB. Yay., İstanbul 1998, s. 601-602.

⁷⁵ Ahmet Mermer- Neslihan Koç Keskin. a.g.e., s. 26-7.

Burada vaşih kelimesinin ebced ile değeri 666'dır. İncil'de geçen 666 sayısı kuşaklar boyunca Hristiyanların hayal gücünü beslemiştir ve bugün hala tartışılmaktadır. Yuhanna'nın vahyinde Yaratık'ın sayısı olarak geçer ve harflerin sayısal değerlerinin sayılması ile hemen her isimde bulunabilir. Çeşitli okumaların yanı sıra Bongus, o sırada Türkler Avrupa'yı fethettiği için pek de şaşırtıcı olmayan bir biçimde Hz. Muhammed'in adını, Mohametus'u da işin içine katar.⁷⁶

Hāne-i teşlīş ile terķim olunca Hikmeti

Lafz-ı terkīb-i *taşızdır* fehm olur maşşūz-ı zā

G.308/6

Burada taşız kelimesi 999 sayısını göstermektedir.

Ta' dād-ı merkezinden alıp çıktı çün *demet*

Oldu bu lafz-ı birle 'adūsın memāt-ı tā

G.61/8

Demet kelimesinin ebced olarak değeri 333'tür. Şair görüldüğü üzere 333, 666, 999 gibi rakamları işaret eden kelimeler türetmiştir. Görüldüğü üzere şair, harfleri çeşitli şekillerde kullanmaktadır.

⁷⁶ Annemarie Schimmel. **Sayıların Gizemi**, (Çev. Mustafa Küpüşoğlu), Kabalcı Yay, İstanbul 2000, s. 296.

b. Muâd Şiir

Îâde, yukardaki beytin sonundaki lafzı aşağıdaki beytin evvelinde tekrarlamaktır. Îâdeli şiire muâd denir.⁷⁷ Şairin iki gazeli, muâddır. İlk gazelin başlığı “gazel-i zencîr-i lafzî” adını taşır:

Mey maḥabbet kâsesin kesr eyledi ilgâm-ı ğam

Ġam yine leşker çekip şındırdı bezm-i cām-ı **Cem**

Cem‘ edip ‘aqlın nazār kıll rîḥ-i zillet ḥâkine

Ḥâke şaldı nice şâh-ı ḳahramânı sām-ı **sem**

Sem olur bir gün me’âb-i ḳand-i nâb-ı ‘işretin

‘Iyşın âḥir çeşm-i cāmında yazılmış nâm-ı **nem**

Nemden olmuşdu meġer bu baḥr-i eşkim bilmedim

Bulmadım baḥr-i melâmet gibi bir eyyâm-ı **yem**

Yem şanıp her murğ-ı dil bir dâneye bend olmasın

Olmadan ḳaldı kerem bâġında ḥâşıl ḥâm-ı **ḥam**

Ḥam edip gerçi felek ḳaddim baña ḳıldırđıñ âh

Âh-ı ‘aşḳıñdan saña da ḳurdu Ḥikmet dâm-ı **dem**

G. 411

⁷⁷ Tahirü’l-Mevlevî. **Edebiyat Lügatı** (Haz. Kemal Edip Kürkçüoġlu), Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s. 56; Numan Külekçi. **Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar**. Akçaġ Yay., Ankara 1995, s. 289; M. A. Yekta Saraç. **Klasik Edebiyat Bilgisi, Belâgat**. Bilimevi Yay., İstanbul 2000, s.237; Ahmet Mermer- Neslihan Koç Keskin. **a.g.e.**, Ankara 2005, s.43.

Bu gazelde şair “Cem, sem, nem, yem, ham” kelimelerini beyitlerin sonunda ve diğer beytin başlarında kullanarak muâd şiire örnek olan bir gazel yazmıştır. Şair, aynı tarzda yazdığı bir diğer gazelinin başlığına da “gazel-i zencîr-i lafzî” adını vermiştir:

Çıkarıdı lâne-i tenden bugün hayât memât

Hayât-ı vahdet ile kaldı sırr-ı zât-ı şîfât

Şîfât-ı sırr-ı tecellî kılacak Hâlık-ı halk

Halâyıkıñ kamu açıldı müşkilât-ı hayât

G. 71/1-2

Şair, beyitlerin sonundaki kelimeleri ardından gelen beyitlerin başlangıcında yazmıştır: Sîfât, hayât, necât, sebât, nuhât kelimeleri bir önceki beytin sonunda ve diğer beytin başında kullanılmıştır.

Şair, bu iki muâd gazelden başka kaside-i zencîr başlıklı iki şiir daha yazmıştır. Ancak bu kasideleri incelediğimizde tekrar eden kelimeler yoktur⁷⁸:

O celîlü’ş-şân buyurdu *men-neşâ*’

Âmir ü fa‘‘âl odur her *mâ-yeşâ*’

Eylemez emr-i hükümetde şîtab

Bildirir hikmet nedir bād-ı şabā

Bilmek istersen o sırr-ı *lā-yemût*

Terk kıl eşyâyı ser-tâ-ser bütā

⁷⁸ İade sanatının başka bir türü mukaddem ü muahhar adıyla anılır. Her beytin ilk sözcüğü, o beytin son sözcüğü olarak yinelenir ve gazelin uyak sözcüğü olur. (Cem Dilçin. **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**. TDK. Yay., 6. bs., Ankara 2000, s. 487.). Şairin “kaside-i zincir” başlıklı şiirleri, tarif edilen bu şemaya da uymamaktadır.

Türbe-i sinem baña oldu hâdeş
Şānī vü tesdīs iledir şālišā

Şümme vechu'llāhda buldum ferec
Cānib-i Mevlā'ya kıldım ilticā

Cür'a-i 'afv[iñ] ile oldum feraḥ
Ḥayy edip Ḥaḫ didi yā 'abd-i şaḫā

K. 4/1-6

Bu kasideyi incelediğimizde beyitlerin ilk mısralarının son harfi, aynı beytin ikinci mısrasının ilk harfidir. Kaside 28 beyitten oluşmaktadır. Böylece elif harfinden ye harfine kadar bir zincir oluşturmuştur.

İkinci kaside-i zencîr de aynı bu şekilde oluşturulmuştur:

Nihāl-i kāmetiñ bir bār olup gösterse de ḥoş-bū
Vücūduñ gülşeninden zerre şemme eyleme da'vā

Vişāl-i 'ilm-i sîretde olanlardır emīnu'llāh
Hidāyet şūreti anıñ yazılmış āyet-i ṭāhā

Hemān ey Ḥikmetī söyle netīce-i sîret-bārı
Yem-i 'aşḫ içre vaḫdetde olupdur cümle-i eşyā

K. 5/25-27

Bu kasidede de beyitlerin ilk mısrasının son harfi, takip eden mısranın ilk harfidir.

c. Elif-nâme

Elif-nâmeler, değişik şekillerde yazılmakla birlikte umumiyetle mısra başındaki kelimelerin ilk harflerinin alt alta, elif'ten ye'ye kadar alfabetik bir tarzda devam etmesinden meydana gelen şiirlerdir. Divan ve halk edebiyatının ortak mahsullerinden olan elif-nâmelerin dînî, tasavvufî ve lâdînî hemen her türden örnekleri bulunmaktadır. Âmil Çelebioğlu'nun tespitine göre Türk edebiyatında yüze yakın elif-nâme şairi arasında Âşık Paşa, Nesîmî, Mihrî Hatun, Hatâyî, Fuzûlî, Muhibbî, Âşık Ömer, Esrar Dede, Dertli, Kul Himmet, Ruhsatî ve Kul Gâzî'yi sayabiliriz.⁷⁹

Biz de bu listeye Hikmetî'yi dahil edebiliriz. Divanda elif-nâme başlığını taşıyan iki kasidesi vardır. Bunların ilki şudur:

İsm-i zât-ı Hakk ile nuḡk eyle ey dil ibtidâ

Bâ'ış-i bânî odur tâ ibtidâ vü intihâ

Tâ taḡarrük etmeden 'âlem kamu ol var idi

Şâliş ü işnâ degil birdir o zât-ı kibriyâ

Cümle varlık varlığı zâtında maḡfûzdur anî

Ḥaşr u neşre varlığı zât-ı muḡitdir dâ'imâ

Ḥâlık u rezzâk odur 'âlem anî maḡlûkudur

Dâver [ü] dârâ odur pes bî-zevâl ü bî-hebâ

Zikr ider ihlâş içinde kendi zât-ı birligin

⁷⁹

Âmil Çelebioğlu. **a.g.m.**, s. 601-602.

Rütbe-i birlikde müşrikden berīdir ol Hudā

Zīnet-i ʿālem anīñ esrār-ı güلزārındadır

Sīret-i envār ile eşyāya verdi [hep] ziyā

K. 13/1-6

Şairin bu kasidesinin mısralarının başındaki ilk harfler sırasıyla elif'ten ye'ye doğru yazılmıştır. İkinci elif-nâme kasidesi ise şöyledir:

Elif evvel şifāt-ı zāt-ı pāk-i Hāk için Allāh

Bi-hākķın Kaʿbe-i zemzem bi-hākķın Hāk ḥabību'llāh

Terahḥum eyle ey ḡaffār bu ben ʿabd-i günehkārīñ

Şenā ḥamdinde gerçi var kuşūrum bī-ḥisāb eyvāh

Caḥīme müsteḥāk niçeleri maḡfūr edersīñ sen

Ḥisābsız bī-ķıyās raḥmet-i baḥriñ var seniñ her ḡāh

Ḥaberde eyledi taķrīr kelāmīñ vaʿde-i raḥmet

Degil mi ʿāşīler için açık ol raḥmet-i dergāh

Zelālet defterinde ben eger şaķī isem mestūr

Rızā rāhında ķıl saʿīd sen ey raḥmeti çok Allāh

Zemīn ü āsumān pūr-ķatre-i raḥmet ile pürdür

Ser-ā-pā ķandırır şeş-ciheti Mevlā bi-emru'llāh

Şerîkiñ yok kerîmsiñ sen peder mâderden erhamsiñ

Şuverde zâhir ü bâtın ki sensiñ kullara hem-râh

K. 518/1-7

Şairin bu kasidesini incelediğimizde de mısraların ilk harfleri, birinci beyitten son beyite kadar sıra ile yazılmıştır. Bu iki kasidenin dışında divanda elif-nâme başlığını taşıyan farklı iki mesnevi vardır. İlk mesnevi, Âmil Çelebioğlu'nun bahsettiği elif-nâmelerden farklı olarak sondan alfabetik sıralama yapılarak devam etmiştir:

Zihî mir'ât-ı dilden kıl temâşâ

Olur her hikmet esrârı hüveydâ

Nazar kıl gülsitân-ı dehre tâlib

Ne yazmış evrak-ı hikmetde kâtib

Lisân-ı hâll ile eşyâ-yı keşret

Oğur 'ilm-i hakîkat içre vahdet

Çü keşret vahdet içre oldu muhdeş

Zuhûr etdi mevâlîd-i müşelleş

Merâtibince bâ-tedbîr tedric

'Anâsır üzre oldu cümle tezvîc

Çü vahdet bâb-ı Hak'dan oldu meftûh

Pür oldu keşret içre sîret-i rûh

Bu sırrı yazmamış tefsîr tevārîḥ
Ne bilsin ʿilm-i zāhirden meşāyîḥ

Çü vaḥdāniyyeti bilmekse maḫşūd
Nedir mevcūd nā-mevcūd mevcūd

Anı fehm etmege bir ehl-i tilmîz
Gerekdir cān u dilden terk-i telzîz

Msn. 1/1-9

İkinci elif-nâme başlığını taşıyan mesnevi de gene ilk mesnevideki gibi
sondan alfabetik sıra ile düzenlenmiştir:

Ey celîl [ü] mālîkû'l-mülk-i Ḥudā
Ey kerîm [ü] Ḥālîḳ-ı şāh u gedā

İftirāḳıñ çün baña oldu ḫicāb
Bilmezem āyā nedir rāh-ı şavāb

Ġurbet oldu çün baña bu kā'ināt
Bu zemîn ü āsumān arz u nebāt

Bendedir gerçi bu eşyā-i şülās
Ġayrı şüretidir velî fi'l-inḫidās

Nār-ı ʿaşḳıñ başıma giydirdi tâc
Ser-be-ser ol şevḳ ile oldum sirāc

Bulmadım Һasret-keş olmakda feraҺ
 Dāğ-ı s̄inemde çekildi *inşirāҺ*

Bir Һaber vermez tevārīҺden şüyūҺ
 Bunda lāl olmuş zebān-ı şeyҺ-i şūҺ

Bendeñi red etme ey Rabbü'l-mecid
 Sen seni benden seni senden ba' id

Msn. 2/1-8

Gördüğümüz kadarı ile iki kasidenin beyitlerinin ilk harfleri, iki mesnevinin de beyitlerinin son harfleri alfabetik sıra ile dizilmiştir.

d. Çâr-Ender-Çâr

Çâr-ender-çâr sanatı, bir tür leff ü neşr sanatıdır. Düzenleniş ve 1. dizedeki kavramlarla 2. dizedeki kavramlar arasında kurulan ilişkiler açısından leff ü neşrle hemen hemen aynıdır. Ancak nicelik açısından iki sanat arasında farklılık vardır. Çâr-ender-çâr sanatı, şiirin her beytinde yapılır. Leff ü neşrde ise böyle bir zorunluluk yoktur.⁸⁰ Çâr-ender-çâr, dört unsurun karşılıklı sıralanmasına elverişli leff ü neşr, taksim, tensikü's-sıfat, tefrik gibi sanatların bir şiirin her beytine uygulanması ile yapılmaktadır. Bu terim, bir edebî sanatın değil de bütün beyitlerinde söz konusu sanatlardan biri ya da

⁸⁰ Cem Dilçin. "Fuzulî'nin Farsça Çâr-ender-çâr Kasidesi", *Journal of Turkish Studies, Kaf Dağı'nın Ötesine Varmak, Günay Kut Hatıra Sayısı, C.II*, Harvard 2003, s. 41.

birkaçının dörtlü paralellikler oluşturacak biçimde düzenlenmesiyle ortaya çıkan şiir tarzıdır.⁸¹

Bu sanatla Ahmedî, Bedî'î, Süheylî, Kara Fazlî, Fuzulî ve Ulvî de şiir yazmışlardır.⁸² Hikmetî de çâr-ender-çâr sanatı ile bir gazel yazmıştır. Şair, bu gazelde kelimeleri birbiriyle uyum içinde kullanmakta, dörtlü paralellikler oluşturmaktadır:

Kim ola er p̄ir-i peder n̄ur-ı şuver ḥayr-ı şuver
Ol ola ser dürr ü güher mihr-i hüner bedr-i serā

G. 23/3

Er	ser
P̄ir-i peder	dürr ü güher
N̄ur-ı suver	mihr-i hüner
Ḥayr-ı şuver	bedr-i serā

Kim ola bed cild-i cümūd bend-i ' anūd ḫayd-ı ḥasūd
Kim ola sa' d maḥd ü sa' id ferd-i bedid merd-i Ḥudā

G. 23/6

Bed	sa' d
Cild-i cümūd	maḥd ü sa' id
Bend-i ' anūd	ferd-i bedid
Ḥayd-ı ḥasūd	merd-i Ḥudā

⁸¹ Fatma Sabiha Kutlar. "Klasik Türk Edebiyatında Çâr-ender-çâr ve Kara Fazlî'nin Kasidesi", *Türkbilig*, Ankara 2009/17, s. 103.

⁸² Fatma Sabiha Kutlar. *a.g.m.*, Ankara 2009/17, s. 103; Cem Dilçin. *a.g.m.*, Harvard 2003, s. 41- 62; Nezahat Öztekin. "Derzîzâde Ulvî Çelebi'nin Çâr-ender-çâr ve Pey-ender-pey Kasideleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İzmir 1989, s.39-55.

Gazelin diğer beyitlerinde de bu beyitlerde görüldüğü gibi dörtlü paralellikler yer almaktadır .

e. Satranç

Satranç, iki oyuncunun altmışdört kareye ayrılmış bir tahta üzerinde değerleri farklı onaltışar taşı birbirlerine karşı kullanarak oynadıkları bir oyundur. Satranç, onaltışar taşı olan iki hasım arasında bir çarpışmadır. Her hasımda bir kral(şah), bir vezir, iki fil, iki at, iki kale ve sekiz piyon bulunur. Oyunda amaç karşı tarafın şahını almaktır. Divan şiirinde maddi unsur olarak kullanılan çeşitli konulardan biri de satrançtır. Şairler, satrançla ilgili kelimeleri ve ıstılahları beyitlerde kullanarak çeşitli edebî sanatlarla yoğururlar ve değişik mazmunlar çerçevesinde okuyucularına sunarlar. Satranç taşları ve hatta satranç tahtası oyuncularla birlikte çeşitli tasavvurlara konu olur. Bu tasavvurlar, şairlerin hayal dünyasına bağlı olarak değişiklik gösterir.⁸³

Hikmetî satranç konusunda gazel-i satranç başlıklı iki şiir yazmıştır(72 ve 73. gazel).

Hikmetî, bu gazellerinde satranç terimlerini kullanmıştır. Hikmet ehlini tanıyan zatlar, dünyanın meydanına cenk yüzünden tılsımlar kurmuşlardır. Akıllı olan ibret gözü ile bunu seyr eyleyip, dünyanın oyunundan çok müşkülleri çözmektedir. İki şah, karşı karşıya geçmiş, saf şekilde dizilmişlerdir. Altı yönden vezirlerini döndürerek cenge başladılar. Piyade askerlerini önlerine çekip kahramanca meydana atlarını sürdürdüler. Herkes hünerlerini sergileyip, nice nükteleri feth ettiler. Dev sıfatlı fil, akıl değneğini fikir dizginine yular eyleyip arzusu üzerine oynattı. Devletinin tahtının topunu habersiz olarak tutarken ruh yani kale, şâhı zorlayarak(kîş çekmek) mat etmiştir, yenmiştir. Şair de bu olaylardan ibret almaktadır:

⁸³ Mehmet Arslan. “Divan Şiirinde Satranç ve Satranç İstılahları”, **Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri**, Kitabevi Yay., İstanbul 2000, s.9-10.

Rû-şinās-ı ehl-i hikmetden meger bir nice zāt
 Kırdular meydān-ı dehre ceng yüzünden tılsımāt

Dīde-i ʿibret ile ʿākil iseñ seyr eyle kim
 Hall olup bu luʿb-ı dünyādan saña çok müşkilāt

Şaf-be-şaf āyīn üzere iki şāh etdi qarār
 Ferze tevcīh etdiler manşıb-ı cengi şeş-cihāt

Pes piyāde leşkerin çekdi öñünce her biri
 Qahramānveş [hep] ber-ā-ber sürdüler meydāna at

Herkes eṭvār-ı hüner-bāzlıkların icrā edip
 Tarz-ı māhiyyetlerinden fetḥ olur nice nikāt

Çevgen-i ʿaqlın likām-ı fikrin efsār eyleyüp
 Kām üzere [rām] edip oynatdı fīl-i dīv-şıfat

Top-ı taht-ı devletiñ atıp tutarken bī-ḥaber
 Ruḥ evinden kīş denildi eylediler şāhı māt

Hikmeti bir ʿibret al kim herc ü merc oldu kamu
 Aldı meydān-ı ḥayāt ol kim eder nefsin memāt

73. gazeli de satranç başlığını taşımaktadır. Bu gazelde özet olarak satranç şöyle dillendirilmektedir: Şair, kılavuzluk eyleyip zor bir yoldan geçmiştir. Hikmet sırrından kurulmuş muazzam bir şehre girmiş, orada kendisini görmüştür. Kerbelâ sahrasına kesret kılıcını çekmiş, nur askeri ile mücadele etmiştir. Otuz iki kapıdan hücum edip gaflet yolundan dünyanın meydanına at sürmüştür. Fil, süvari olup ecel sopasını eline almıştır. Şair, onun mihnet hamlesinden kurtulamamıştır. Ruh yani kale şah çekmiş, gönüller şahı ise mat olmuş, yani yenilmiştir. Kesret kalesini ise piyade almıştır:

Dâver-i a' zâ ile kıldım niçe dem iltifât

Reh-nümâlık eyleyip geçdim țarîķ-i müşkilât

Bir mu' azzam şehre girdim sırr-ı hikmetden binâ

Anda kendim seyr edip gördüm şîfât-ı bî-şîfât

Kerbelâ şahrâsına çekdim bu keşret tûğını

Leşker-i envâr ile kıldım niçe ceng ü cihât

Eyleyip otuz iki bâbdan hücûm fetḥ etmege

Arķ-ı ğafletden geçip meydân-ı dehre sürdüm at

Fîl süvâr olmuş ecel çevgânını almış ele

Ḥamle-i miḥnetden anîñ bulmadım âḫir necât

Lu' bune aldanma gözle ferzi ğâfil olma kim

Kîş denildi ruḥ evinden şâh-ı diller oldu mât

Aldı keşret al' asın merd-i piyāde Hkmeti
 ekdi vadet Őhrine serdār-ı zāt-ı mu' cizāt

G.73

f. Devlet-i Osmāniye

Divan Őirinde Osmanlı padiŐahlarını kronolojik olarak ele alan manzumeler bulunmaktadır. Bu manzumeler Fihrist-i Őāhān denmektedir.⁸⁴ Hikmeti de Osmanlı Devleti hakkında bir kaside yazmıştır. Bu Fihrist-i Őāhān'da farklı bir örnek olabilir. Bu kasideye gōre Allahu Teala Osmanlı Devletini kendisine vekil eylemiŐtir. Devletin ne olduğunu anlamak isteyen Osmanlı'ya bakmalıdır. Allah gōcünü herkese gōstermek iin onu yeryüzüne muzaffer kılmıştır. Adap ve mertebeler bu devlete özgüdür. Devletin sultanı, Hudā'nın gōlgesidir. Hükümü doğu ve batıya geer. Manevi makamlardaki kırklar, yediler ve üçler burada hizmet ederler. Kutuplar buranın kapıcısıdırlar. Buranın gōlgesinde tüm halk huzurlu, mutlu ve mesuddurlar. Ālimleri, vezirleri, emin kimseleri her biri bir irfan, anlayıŐ yetisine sahiptirler. Saltanatında zengin ve fakirler ün salmıştır. Meczup bir dervıŐ bile olsa ona sultan denilir. Allah, haşre kadar hükümünün sürmesini dilemiŐtir. Hazinesinin mücevherlerini, mallarının ne kadar olduğunu kimse bilemez.

⁸⁴ Osmanlı padiŐahlarını kronolojik olarak ele alan manzum bir tarihe hüviyetindeki Fihrist-i Őāhān ilk olarak Solak-zāde Mehmed Hemdemî elebi (ö.1657) tarafından kaleme alınmış, sonra da birok Şair tarafından tezyil edilmiştir. Hemdemî'nin eseri 92 beyitten oluşmaktadır. Şair, Osmanlı hanedanına dua ve övgülerle baŐladıĐı eserini sebab-i te'lif ile devam ettirmiş, daha sonra Osman Bey'den başlayarak IV. Mehmed zamanına kadar tahtta bulunmuş Osmanlı padiŐahlarının (Osman Bey, Sultan Orhan, I. Murad, I. Bayezid, Süleyman elebi, Musa elebi, I. Mehmed, II. Murad, II. Mehmed, II. Bayezid, I. Selim, I. Süleyman, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed, I. Mustafa, II. Osman, IV. Murad, I. İbrahim, IV. Mehmed) tahta ıkıŐlarını, saltanat sürelerinde yaptıkları önemli işleri, bu süre iinde meydana gelen önemli hadiseleri manzum bir hikaye tarzında ifade etmiştir. Hemdemî'nin eserine Vak'a-nüviz RāŐid Efendi (ö. 1735), Diyarbakırlı Said Paşa(ö. 1831), Diyarbakırlı Lebib (ö.1768), Diyarbakırlı DervıŐ Mülhem Efendi (ö. 1818), Rüşdi-zāde ReŐid Hasan Efendi (ö. 1743) ve Ziya Paşa birer zeyl yazmışlardır. Yazılan bu zeyller-Ziya Paşa'nın ki teferruatlıdır- padişah ile devirlerindeki olay ve kiŐileri ayrıntıya girmeden anlatmıŐlardır. (Orhan Kurtoğlu. "Solak-zāde Hemdemî'nin Fihrist-i Őāhān'ına iki Zeyl" **Diriözler Armağanı, Prof. Dr. Mesret Diriöz ve Haydar Ali Diriöz Hatıra Kitabı.**, Ankara 2003, s. 317-8.

Âyet ve hadislerde belirtildiği gibi bu devlete boyun eğmek, itaat etmek lazımdır. Kim bu devlete yan bakmak istese parlak yıldız onun başını döndürmektedir.

Şair bundan sonra Osmanlı'ya dua etmektedir. Devletin daima galip ve muzaffer kılmasını istemektedir. Buranın başkenti İslambol olarak uygun olmuştur. İbret gözü ile bu şehri seyretmek gerekmektedir. Dünya âlemi onu istemekte, sevmektedirler. Bu şehrin fakir ve zengini safâ denizi içinde yüzmektedirler.

Cennet gibi yaz ve kış her yer çeşitli nimetlerle doludur. Hûrîyle gılmanlar elde kadehler tutmaktadırlar. Fethinin tarihi âyet ile gelmiş, hadis-i şerif ile müjdelenmiştir. Bu şehrin yaşayanları, mutluluk, huzur içinde olur; kederli, umutsuz olmazlar:

Hağ devlet-i 'Oşmāniyesin eyledi nā'ib

Devlet ne imiş añla gel ey devlete t̄alib

Ol devleti Hağ kudretin izhār içün etmiş

Her pādīşeh-i rūy-ı zemīn üstüne ğālib

Ta'rifini taħrīr edecek ħāme-i kudret

Ser-levh-ı sa'adet diye temmet dedi kātib

Der-'uhde-i mişāk nebīlerle velīler

Te'bīdine oldular anıñ cümlesi zāhib

Tā minber-i 'arş üzre çıkıp hātif-i Hağ'dan

Manşūr muzaffer diye ħatm eyledi ħaṭib

Ahkâm-ı şerî'c atde ʃarîkatde keremde

Bu devlete maḥşûşdur âdâb u merâtib

Sultân [u] şehensâh-ı cihân zıll-ı Hudâ'dır

Fermân-beridir ehl-i meşârîk u mağârib

Şâhid bu geh âşâr-ı eḥâdişde budur geh

Hikmetde durur 'âlem-i mihrâb-ı mezâhib

K. 50/1-8

Şairin kasidesini incelediğimizde Fihrist-i Şâhân'dan farklıdır. Fihrist-i Şâhân'da Osmanlı padişahları sırasıyla şiirde geçmesine rağmen Hikmetî'nin şiirinde bu yoktur. Sadece Sultan Süleyman şiirde yer almaktadır.

g. Bilâd-nâme

Türk edebiyatında şehirleri konu alan çeşitli eserler yazılmıştır. Türk edebiyatında şehir veya şehir adlarını konu alan bir tür de bilâdiyedir. Bu tür şiirler, belde kelimesinin çokluk hâli olan bilâd veya büldândan hareketle bilâdiye, kaside-i büldân, esmâ-i büldân şeklinde adlandırılırlar.⁸⁵ Klasik Türk Edebiyatı'nda şehirler hakkındaki bu şiirlerin büyük bir bölümünün şehrin insanlarının veya mekanlarının övülmesi amacıyla kaleme alındığı görülmektedir. Sayıca az bir kısmının ise şehirleri yermek amacıyla kaleme alındığı görülmektedir.⁸⁶ Hikmetî, müsemmen nazım şekli ile bir bilâd-nâme (511. şiir) yazmıştır. Şair, bu

⁸⁵ Cemal Kurnaz. "Arayıcızâde Hüseyin Ferdî ve Derviş Ömer Efendi'nin Bilâdiyeleri", **Divan Edebiyatı Yazıları**, Akçağ Yay, Ankara 1997, s. 230-1.

⁸⁶ Fatma Sabiha Kutlar. "Klasik Türk Şiirinde Şehir Hicivleri ve Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmi'nin Edirne Kasidesi" **Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları**, Bahar 2011, s.2.

şiiirinde âlemi gezdiğini ve nazar kıldığını söylemektedir. Burada şairin çeşitli ülkeler ve memleketler hakkında yorumlarını görmekteyiz. Şaire göre güzellikleriyle ünlü olan İrem Bağı bile kalmamıştır. Hint ilinde olanlar haset, kıskançlık ehlidirler. İran ve Turan'da durmaya gerek yoktur; çünkü onlar bizim dışımızdaki yerlerdir. Çin ve ötesinde soyluluk ve asalet yoktur. Erdebil'de seyitlik vardır, ancak cömertlik yoktur. Semerkand, Buhara ve Kandahar'da huzur, güzellik yoktur. Çağatay illeri olan Belh ve Horasan'da sevgi ve muhabbet yoktur. Kürt aşiretlerinin işret hali bilinmektedir.

Irak memleketi gam ve hüznün evi, Yemen ise fakirlikle meşhurdur. Mutluluk sahibi olanlar Hicaz memleketindedirler. Dağıstan İslam ili olmuştur. Tatar ve Bosna gayret ehlidirler. Petreburg, Rus, İsveç ve Bulgar memleketleri soğuktur. Firenk, Alman illeri şeytan yerleridir. İstanbul'da ise bir kıtlık ve azlık vardır. Makam sahibi insanların dostluk, vefadarlık, kerem yoktur.

Şair Mısır ve Şam üzre geçip Allah'ın evi olan Kabe'yi ziyaret etmek istemektedir:

anı bāğ-ı İrem bu almanı gülşende b lb lde
 Düşüp yel gibi sevd -yı hev ya almağıl yolda
 Den  ased şıf t n bağlamış Hind ehli yok dilde
 Şan ' at sendi yaqmışlar an ' at yok tevekkülde
 aber şehri ar b olmuş abeş mülki degil elde
 Şaın  r n u  r n içre durma h ric-i belde
 ar k-i Mısr u Ş m üzre gelip ann na Menn na
 Ziy ret ıl ab bi n meradi n gel beyt-i Raħm na

 Şab da aşr-ı Belķis' n yaılmış bir met net yok
 S leym n milket-i vir n olup tahtında rağbet yok

Hıta vü Çin ü Maçin mā-verāsında şerāfet yok
 Çü meşhed Ardabil içre siyādet var şehāvet yok
 Semerqandī Buḥārā Qandahārīñ içre lezzet yok
 Çağatay illerin Belhī Ḥorasān'da maḥabbet yok
 Tārīḳ-i Mısr u Şām üzre gelip Ḥannāna Mennāna
 Ziyāret kıl ḥabībīñ merḳadiñ gel beyt-i Raḥmāna

Msm. 511/2-3

Hikmeti'nin bilâdiyesinde farklı olarak çeşitli şehirlerin, ülkelerin isimleri verilmiş, oralarının halklarının özellikleri anlatılmıştır.

h. Mi'râciyye

Mi'râcın sözlük anlamı yukarı çıkılacak yer, yukarı çıkma aletidir. Mi'râciye veya mi'râcnâme, Hz. Muhammed'in mi'râc mucizesini konu edinen eserlerin genel adıdır.⁸⁷ Mi'râc, başlangıçta siyerlerin bir bölümü iken, sonradan mevlid, hilye ve benzeri konular gibi ayrı hâle gelmiş; 12. asırdan itibaren gerek manzum gerekse mensur mi'râc-nâmeler yazılmıştır.⁸⁸ Mi'râc konusu işlenirken nazım şekli olarak divanlarda kaside, müstakil mi'râc-nâmelerde mesnevi tercih edilmiştir.⁸⁹ Şairler, mesnevilerde mi'râc olayını anlatarak Hz. Muhammed'i yüceltirler. Mi'râc olayını anlatan şiirlerde, Hz. Muhammed'in Allah katına yükselmesi konu edilir. Cebrail'in gelişi ve burak getirmesi, Peygamberin Mescid-i Aksâ'da namaz kılması, göğe yükselmesi ve her felekten geçişi, Cebrail'in Sidre'den öteye geçemeyişi, Hz. Muhammed'in Rabbine iki yay uzaklığından da az yaklaşması, ümmeti için dileklerde

⁸⁷ Ahmet Mermer- Neslihan Koç Keskin. **a.g.e.**, s.70.

⁸⁸ Metin Akar. **Türk Edebiyatında Manzum Mirâcnâmeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987, s. 91-95.

⁸⁹ Mustafa Uzun. "Mi'râciyye", **TDVİA**, C. 30, İstanbul 2005, s. 136.

bulunması, yeryüzüne dönüşü ve yatağını henüz soğumamış olarak bulması anlatılır.⁹⁰

Hikmetî'nin 514. şiiri 110 beyitlik bir kasidedir. Şair, şiirine Allah'a sonsuz hamd ve şükür ederek başlamakta, Hz. Peygamber Muhammed Mustafa'ya sıdk ve aşk üzere salat ve selam etmektedir:

O maḥbūbīñ Muḥammed Muştafā'ya şıdk u 'aşk üzere

Bu mücrimden şalāt u hem selām olsun bülegāya

K.514/2

Hz. Peygamber, Cenâb-ı Allah tarafından davet edilmiştir. O zaman Cebrail gelip peygamberin göğsünü yarıp, Kevser ile onu yıkamıştır. Cebrail, Cennet içinden bir Burak getirdiğini, Rabbinin onu davet ettiğini, kendisini görmesini istediğini Hz. Peygambere söylemiştir:

Buyurdu Ḥaḳ ḥabībim Aḥmed'im gelsin beni görsün

Budur maḳşūdu irgürsem gerek maḳşūd-ı vālāya

K. 514/6

Burak, yetmiş bin yıldır Resulün aşkıyla ağlamakta, kendisinden başkasını binek edinmemesi için dua etmektedir. Burak, zümrütten kanadını açmış, Hz. Peygamber ona binmiştir. Cebrail önde giderek Mescid-i Aksa'ya gelmişlerdir. Oradan göğe yükseldiler. Tüm peygamberleri gökte gördüler. Peygamberler bu hadiseden dolayı Hz. Muhammed'i tebrik ettiler. Arş ehli, ona senâ ve merhaba ettiler. Burada acayip nesnelere gördüler ki buna insan aklı ermezdi. Burada Sidre makamına geldiler. Hz. Peygamber Cebrail'le beraber gitmek istedi. Ancak Cebrail, buradan bir adım ileri giderse yanacağını, mahvolacağını belirtti. Buradan ileriye Hz. Peygamber kendisi gidip, Rabbinin huzuruna

⁹⁰ İsmail Ünver. "Mesnevi", **Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II, (Divan Şiiri)**, TDK. Yay., Ankara 1986, s. 435.

geldi, tahta oturdu. Burada Rabbini gördü, onunla konuştu. Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı:

Kemāl-i Hakk ile Hakk'ı taḳarrüb eyledi gördü

Baḳ istersen delīliñ *Ḳābe ḳavseyñ ev-ednāya*⁹¹

K. 514/36

Resulullah, zayıf ümmetlerini cehenneme atmamasını, af etmesini Rabbinden istedi. Hz. Peygamber, Rabbi ile doksan bin söz konuştu. Bu doksan bin sözün otuz bini şeraitten, otuz bini hakikatten, otuz bini ise marifettendi. Allahu Teala, sevgilisinin dualarını kabul etti:

Resūlu'llāh dedi yā Rab murādım senden oldur kim

Za'if ümmetlerim 'afv et bağışla atma veylāya

O mücrimlerdir anlar kim ederler cürm ile 'iṣyān

Dedi 'afv eyleyip verdim ḳamusın sen dil-ārāya

K. 514/46-7

Hz. Peygamber, buradan cenneti görmeye gitti. Sekiz cennet ve yedi cehennemi seyr eyledi. Acayip nesnelere ve arş üzerine gölgesini salan tûbâ ağacını gördü. Tüm gılman ve hûrîler, bu olaydan dolayı Hz. Peygamberi tebrik ettiler. Şekerden tatlı üç ırmağın bir yerden akıp, birbirlerine karışmadığını seyretti:

Sekiz cennet yedi ḫamuları seyr eyledi bir bir

'Acāyib nesnelere gördü ulaştı naḥl-i tûbāya

K. 514/65

⁹¹ Kur'an-ı Kerim. 53/ 9: "Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı."

Şekerden tatlı üç ırmağ akar bir yerde mezc olmaz

Kızıl ak şarıdır añlar mişâlin baksa beyzâya

K.514/83

Hız. Peygamber, Rabbini zikredenlerin yüzbin yüce makamının olduğunu gördü. Şehitlerin saraylarını, beş vakit namazlarını zamanında kılanların köşklerini, günahlarından tövbe edip affedilenlerin makamını, cömertlerin yerlerini gördü. Aklın idrak edemeyeceği nice makamları temâşâ eyledi:

Dağı gördü niçe yüz biñ maķâmât-ı celîlâtı

Ki güzel görmemiş ‘ aql ermemiş ol cāy-ı zîbāya

K.514/84

Sonra Burağa tekrar binerek dünyaya geri geldi. Hız. Ebubekir bu olayı hemen tasdik ederek, Sıddîk ünvanı kazandı. Hız. Ömer, Osman ve Ali de bu olayı kabul ettiler. Bu olayı kabul etmek de her mümine farz oldu.

Şair, burada hata ve kusurların afv dileyerek mi’râciyyesini bitirir.

Bu Hikmet bendeniñ ‘ afv et İlähî cürm ü noķşânıñ

ķabûl et nażmını neşr et dil-i dünyā vü uķrāya

Ricāmız şimdi oldur kim edip bir fâtiķhâ iķsân

Ola raķmet aña her kim du‘ ā eyler bu ednāya

K. 514/ 109-10

1. Sağlık

Divan Şiirinin konularından birisi, eskilerin tabâbet dedikleri, tıp ilmi, hekimlik ve sağlıktır. Sağlık ve sağlığa ilişkin mefhumlar, tabip olsun olmasın şairlerimizi etkilemiştir. Şair, mazmunların yanında hasta ve hasta yakınlarında gözlemlediği durumları, hastane ortamı, hekim, hekimin hastasına yaklaşımı, hastalık çeşitleri, tedavi yolları ve kullanılan ilaçlar ve manevi tedavi yöntemlerini şiirlerinde işlemişlerdir. Böylece hasta ve hastalıkla ilgili unsurlar etrafında bir halk muhayyilesinin oluşması sağlanmıştır.⁹²

Divan Şiirinin kendine has bir tıbbî terminolojisi vardır. Buna göre Divan Şiirinde hastane için dârü’ş-şifâ, şifâ-hâne; hasta için sayru, hasta, bîmâr, pür-derd, marîz, sakîm, alîl ve mübtelâ; doktor karşılığında tabîb, hekîm, cerrâh, fasâd ve haccâm; tedaviyle ilgili olarak tedbîr, teşhîs, nabz, müdâvâ, tîmâr; hastalıklar için maraz, illet, humâr, hummâ, şîr-pençe, hafakân, zükâm, remed ve sebel; yara karşılığında zahm, dâğ; ilaçlar için de dermân, devâ, şifâ, merhem, fetîl, macun, şerbet, dârû, habb, eczâ, ot, em, tiryâk kelimelerini görmekteyiz.⁹³

Eski tıpta insan vücudunda var olduğu kabul edilen, safra, sevdâ, dem ve balgam adlı dört unsura ahlât-ı erbaa denirdi. İnsanların bu dört sıvı dengeli olduğu zaman sağlıklı; denge birinin lehine bozulduğu zaman da hasta olduğuna inanılırdı. Hastanın mizacını düzeltmek için bu dört unsurun dengeli olmasına gayret edilirdi.⁹⁴

Hikmetî’nin divanının son kasidesinde(631. şiir) sağlık ile ilgili beyitlere rastlamaktayız. Şaire göre beden ilimlerini bilmek vaciptir.

⁹² Bilal Kemikli. “Divan Şiirinde Hastalık ve Tedavi”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 16, S.1, Bursa 2007, s. 20.

⁹³ Emine Yeniterzi. “Divan Şiirinde Sağlık ve Hastalıklarla İlgili Bazı Hususlar”, **Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.4, Konya 1998, s. 87-88.

⁹⁴ Celâlüddin Hızr. **Müntehâb-ı Şifâ 1**, Giriş-Metin, Haz. Zafer Önler, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1990, s. 9-10.

İnsanın vücudundaki keder, hastalıklar yakıcı sıcak, nem, kuruluk ve soğuktan meydana gelmektedir. Safra, sevda, balgam, dem vücutta önemlidir. Safranın devası acıdır, dem tuzludur, balgamın şifası tatlıdır, sevdâ ise ekşidir. Nabız insanda önemlidir. Nabzı yoklayıp insanın hasta olup olmadığını anlayabiliriz:

Nabz-ı hikmetden dil-i bî-mârem ister söyleye

Yoklayıp nabzım özümden dostum alsın haberi

K. 631/34

Gene bu şiire göre salatalık, kavun, karpuz, iri limon, turunçgiller insanın kalbini saf ederler, faydalıdırlar. Şeker, bal, süt ve zeytin zekaya güç verirler. Defne tohumu, sarı çiçek ve kuru üzüm birbiriyle eşit biçimde karıştırılıp yenilirse bâsur hastalığını yenmeye yararlı olurlar.

Hem hıyar kavun [u] karpuz hem kebâd tatlu turunc

Şaf eder kalbiñ ciger ma' den olur derdden beri

K. 631/53

Gece gündüz aynaya bakmak faydalı değildir. Kendi kendine konuşmak deliliğin bir belirtisidir. Kuyuya bakmak ve sürekli mezaristanları gezmek insanın aklına hafiflik getirir.

Gece gündüz gölgesin âyineye bakmağ daği

Olma tenhâ söylenip Mecnûn ile ülfet geri

Çâha bakmağ hem mezâristânı gezmek dâ'imî

‘ Aklına sevdâ vü hiffet getirir verme seri

K. 631/65-6

Virâne yerlerde yalnız yatmak doğru değildir; zira oralarda periler vardır. Çok soğuk ve çok sıcak suya girmek insanda bir çeşit cilt hastalına

neden olur. İlbaharda kırk gün rezene ile şekeri karıştırıp yiyen hastalıklara uğramaz. Badem, incir, hurma, ayva, nar, armut yenildiğinde kalbe kuvvet verirler.

Bādem incir ħurma ayva nār [u] emrūd mu‘ tedil

İncilā-yı ħalb edip ħuvvet verir her birleri

K.631/86

Şair, bu kasidesinde sağlıkla ilgili düşüncelerini dile getirmekte, hastalıkların nedenlerini ve bitkisel yöntemlerle tedavi yöntemlerini göstermektedir.

II. Din

Divan Edebiyatı Kur'an, hadis, peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri, tasavvuf, Şehname ve yerli malzemeye dayanır.⁹⁵ Hikmetî Divanı'nda bu konular önemli bir yer tutar.

a. Allah:

Hikmetî Divanı'nda tevhid inancı açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. O tektir, ondan başka Tanrı yoktur. İbret gözü ile etrafa bakılsa sadece Allahu Teala görünür. O herkesi görür, her şeye kâdirdir; ondan başkasına ihtiyaç yoktur. Allahu Teala'nın başlangıcı ve sonu yoktur, gaffardır, rahimdir. Tüm yaratılmışlar ona ulaşmayı dilerler.

Allahu Teala, kullardan altın veya gümüş istemez. Aşk ile kendisinin zikredilmesini ister:

Ey Hikmetî senden zer ü sîm istemez Allâh

Sa' y ile hemân ' aşk ile ezkârı dilerler

G.177/8

Gönül ateşten kurtulmak için aşk denizine düşmesi gerekir. Zira aşk denizinde Huda'nın sonsuzluk suyu gizlidir:

Baħr-i ' aşka düş dilerseñ ey gönül oddan necât

Baħr-i ' aşkında Ĥudâ'nıñ gizlidir âb-ı ĥayât

K.68/1

⁹⁵

Fahir İz. *Eski Türk Edebiyatında Nazım*, C. 1, İstanbul 1967, s.30.

Öbür dünyada sekiz cennet açılacak, oraya iman ehli girecektir. Allahu Teala aşıklarına kendi cemâlini gösterecektir:

Çün sekiz Cennet açıldı ehl-i îmân girdi hep
 Hâk cemâlin ‘ aşıkân etdi temâşâ ibtidâ

K.6/62

Allah Teala’da sonsuz kerem, rahmet, merhamet deryası vardır. O hem kerîm, hem de halîmdir. Onun hiçbir noksanı yoktur, hiçbir işte hata eylemez. Tüm mahluk ona karşı acizdir. Onun şânı ise kullara lutf ve iyilik vermektir. Hikmetî , Allah u Teala’dan kendisini afv ve mağfiret etmesini istemektedir:

Bî-kuşûr noķşânı yoķ sensiñ kadîm-i kibriyâ
 Sensiñ ancak cümle işde eylemez sehv ü haṭâ
 Hâlık’ın maḥlûkı ‘ acizdir eder cürm-i riyâ
 Kudret-i şânındadır etmek kula lutf u ‘ atâ
 Eyle ben mücrim kuluñ yâ Rabbi ‘ afv u mağfiret

Mhm.63/3

b.Kitaplar

Divanda Kur’an-ı Kerim’den ve diğer kutsal kitaplardan bahsedilmektedir. Şairin yaratıcısı Allahu Teala, peygamberi ise Muhammed Resulullah, kitabı ise Kur’an-ı Kerim’dir:

Hudâ’dır Tañrı’mız Allâh nebîm Aḥmed Resûlu’llâh
 Kitâbım oldu ḥâk Qur’ân ki bî-şek beytini cem’â

K.8/33

Allahu Teala emirlerini, yasaklarını, doğruyu ve yanlışı insanlara bildirmek için peygamberi ile kitabını göndermiştir:

Farq olmak için emr ü nehiy haqqıla bâtıł
Gönderdi nebî āyet-i Furqān-ı şerī' at

K.64/5

Diğer kutsal kitaplar da divanda geçmektedir. Zebur, Tevrat, İncil gibi kutsal kitapların gönderilmesinden murad, insanın kendi nefsini anlayıp Hakk'ı bulmasıdır:

Hem Zebūr Tevrāt u İncīl hükmi-āyetden murād
Hem kitāb-ı harf-i encüm sırr-ı hikmetden murād
Şarf u naḥv mantıq ma'ānī hükmi-hey'etden murād
Kendi nefsiñ anlayıp kendinde Haq bulmaq imiş

Mrb.284/4

Zebur, İncil, Tevrat peygamberin vasfını beyan etmişler, Kur'an-ı Kerim'de ise onun risāleti tamamlanmıştır:

Tā Zebūr İncīl ü Tevrāt eyleyip vaşfin beyān
Anda ḥatm oldu risālet āyeti ümmü'l-kitāb

K.47/16

Bu kutsal kitapların yanında Arapça gramer kitapları da şairin şiirine konu olmaktadır. Sarf ve nahvin aleti üçtür ve yirmidört yapı üzerinde kurulmuştur. Âlet olanlar isim, fiil ve harftir:

Şarf u naḥvuñ âleti üçdür bināsı yirmi dört
Muhtelif emşāl ile olmuş kamu nuḥk-āveri

K. 631/ 128

Şaire sarf, nahiv ve mantık gibi kitapları sormamak gerekir. Zira o, elifden başka tefsirde hiçbir şey görmemiştir:

Şorma şarf u nahv u mantık hikmet ü hey'et baña

Kim elifden ğayrı nesne görmedim tefs̄irde

G. 555/2

c. Âyetler

Hikmetî Divanı'nda çok sayıda âyet yer almaktadır. Bu âyetler, şiiirlerde anlamı desteklemek için kullanılmıştır.

İnsan bu dünyada çalışmalı ve çabalamalıdır. İyi ve kötü şeylerin hepsini Allah'a bağlamamalıdır. Kur'an-ı Kerim'de Necm Suresi, 39. âyette Allahu Teala bu durumu "İnsan emek ve gayretinin neticesinden başka bir şey elde edemez." şeklinde ifade etmiştir:

Bî-sebeb taq̄dîr-i Hakk'a etme ey dil iftirâ

Kim buyurdu *leyse lil-insāni illā mā se'ā*

K.10/1

Hikmetî, Bakara Suresi 146. âyetteki: " Elbette O'na döneceğiz" âyetinin esrarını anlayıp Allahu Teala'ya yönelip çalışmaktadır:

Hikmetî *innā ileyhi rāci'ūn* esrarını

Añlayıp etdi 'azîmet cānib-i Raḥmāna rūḥ

K.100/ 12

İnsan kendi nefsini bilmesi lazımdır. Kendi nefsinin bilmeyen Allah'ı bilmez. Allah, onlar için Kur'an-ı Kerim, Zümer Suresi, 67. âyette "Ama onlar, Allah'ın kudret ve azametini hakkıyla takdir edemediler." buyurmuştur:

Çadr-i nefsin bilmeyen Allâh'ı bilmez nitekim

Mâ-ğaderu'llâhe Hağğa çadrihi dedi Hüdâ

K.10/14

Ruh, seyr-i süluk menzillerinin yollarını tamamlamıştır. Kur'an-ı Kerim, İsrâ Suresi, 10. âyette " Bir gece kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammed'i Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren onun şanı ne yücedir." buyurmuştur. Ruh da bu makamlara şahit olmuştur:

Mağfel-i seyr-i sülûk menzilleriñ etdi 'urûc

'Ayn-ı mazhar oldu *sübğân ellezi' esrâya* rûh

K.99/10

Bu âyetlerin dışında divanda çeşitli yerlerde, değişik vesilerle âyetler yer almaktadır. Bu âyetler ve anlamları şunlardır:

O celîlü's-şân buyurdu *men-neşâ'*

Âmir ü fa'âl odur her *mâ-yeşâ'*

K.4/1

Enbiyâ/9: Sonra onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik. Onları ve beraberinde bulunan kullarımızı kurtardık, haddi aşanları ise helak ettik.

Âl-i İmran/ 40: Allah dilediğini yapar.

Bilmek istersen o sırr-ı *lâ-yemût*

Terk kııl eşyâyı ser-tâ-ser bütâ

K.4/3

A^ç lâ/ 13: Orada artık ne ölür; ne de rahat yüzü görür.

Haşr-ı taqdîr eylemek kaç^ç -ı ümîd etmek imiş

Âyet-i *lâ taḳneṭū* ma^ç nâyı n'eylersiñ dilâ

K.10/2

Zümer/ 53: Ümidinizi kesmeyin.

Fehm-i ^ç aql-ı halk içündür âyet-i *kün fe-yekün*

Yoğsa kim hâcet degil şun^ç ında emr etmek aña

K.10/18

Yasin/ 82: Ol dedik, hemen oldu.

İttiḥād-ı ülfetiñ tefsîridir tevḥîd-i dil

Ellefe âyetidir bu sîrete şüret-nümâ

G.26/7

Âl-i İmrân/ 103: Allah, kalplerinizi birbirine ısındırdı.

İbn-i Âzer nârı oldu mazhar-ı *berdü's-selâm*

Nâr [u] nûr la^ç l-i mey-i güllâba etdi inḳılâb

K.49/15

Enbiyâ/ 69: Biz ateşe şöyle ferman ettik: Dokunma İbrahim'e. Serin ve selamet ol ona.

Rûḥ su'âlinde *ḳuli' r-rûḥ* âyeti bürhânıdır

Emr olup Haḳ'dan içâ^ç at etdi ol fermâna rûḥ

K.100/2

İsrâ/85: Bir de sana ruh hakkında sorarlar. De ki ruh, Rabbimin emrindedir, O'nun bileceği işlerdendir.

Zıkr-i tevḥīdi vücūduñla seniñ şeb-girenin

Āyet-i *kad eflaha* şânındadır buldu felâh

G.109/4

Mü'minîn/ 1: Muhakkak ki müminler başarıya ve mutluluğa erdiler.

Bendegân-ı mücrimîn için dedi *yağfir leküm*

Lâ-yesūd olmağdan özge n'eylesin fi'l-i ḥasūd

K.120/9

Âl-i İmrân/31: Ey Resulüm, de ki ey insanlar, Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.

Ersin *irci'î ilâ Rabbük* şadāsından hele

Ol reh-i 'aynü'l-yağîn gör kim ne ḥālet gösterir

K.166/4

Fecr/ 28: Sen Rabbinden, Rabbin de senden razı olarak Rabbine dön.

Yoğ iken andan saña senden yağîn görmez başar

Naḥnü akreb ma' nîsin fehm et kim ol aḳrandadır

G.211/4

Vâkıa/ 85: Biz ise ona sizden daha yakınız. Ama siz göremezsiniz.

Nâliš ü feryād-ı şeb-girim görünce tā seḫer

Mazḫar-ı *zilzālihā* oldu felek seyyāre 'arz

G.299/5

Zilzâl/ 1: Yer o müthiş depremiyle sarsıldığı zaman.

İ' tikkātında ʔarīkat fikh-ı ekber ' ilm-i hāl

Yu'rafūn ma' nāsıdır ancak uşul-i mā-ḥaşal

G.394/5

Bakara/ 146: Kendilerine kitap vermiş olduğumuz kimseler, onu (Hz. Muhammed'i) tıpkı evlatlarını tanıdıkları gibi tanırlar.

Ṭoğdu ser-levḥ-ı dile mihr ü meh-i bayrām-ı mīm

Dediler *nūrun* 'alā nūr oldu ol hengām-ı mīm

K.398/1

Nūr/ 35: Allah, göklerin ve yerin nurudur. Nurun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. Onun yağı, hemen hemen ateş dokunmasa bile ışık verir. Nur üstüne nur. Allah kimi dilerse onu nuruna eriştirir.

Nice inkār eylesin ḥüsnüñ şehā ins ü melek

Āyet-i *ḥulḳın* 'azīmdir şahidiñ 'ayne'l-yaḳīn

G.447/3

Kalem/ 4: Sen pek yüce bir ahlak üzeresin.

Ṭāḳ-ı ṭab'ım medḥ-i vaşfiñ etmege fermādadır

Kim buyurmuş şāniña Ḥaḳ *raḥmeten-lil-'ālemīn*

G.447/4

Enbiyâ/ 107: Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik.

Kāf u nūn emrinden oldu her zuḥūr-ı var-ı nūn

Ḥāşılı *mā-yeşturūn* fī-levḥa-i esrār-ı nūn

G.449/1

Kalem/ 1: Kalem ve ehl-i kalemin satırlara dizdikleri ve dizecekleri şeyler hakkı için.

Ki *lā-yūs'el* iken zāhid nedendir men' ü ta' n etmek

Bu şüretde delīlīñ var mı fī'l-āyāt ve'l-mesnūn

G.452/4

Enbiyâ/ 23: O, yaptıklarından sorumlu değildir.

Kemāl-i Hakk ile Hakk'ı taḡarrüb eyledi gördü

Baḡ istersen delīlīñ *Ḳābe ḳavseyn ev-ednāya*

K.514/36

Necm/ 9: Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.

Gūyiyā 'aynen *tüsem mā selsebilādan* gelir

Her ṡaraf nisyān-ı raḡmetdir ki cūyān etmede

K.517/6

İnsan/ 18: Bu içecekler, adı Selsebil olan pınardandır.

Ġanīsiñ rāzıḳī her gāh ḳamu maḡlūḳ-ı dūnyāniñ

Faḳiriñ sendedir özü *tevekkeltü te'āla'llāh*

K.518/10

Hud/ 56: Ben, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayanıp güvendim.

Na'büdü' ahdin ferāmūş etme fī ümmü'l-kitāb

İsti'ānet maṡlabında girye ḳıl mişl-i seḡāb

Kesb ü kāriñ defterin baḳ olmadıñ çün feyz-yāb

Kaldı şugruñ noktası hiç Hikmetî yevmü'l-ḥisâb
 Naqd-i 'ömrün etmedi çün sūd kııl 'aksinde vey
 Al girü bāzār-ı dehre verdigiñ beyhūde pey

Msd.580/5

Fatiha/ 5: Yalnız sana ibadet ederiz; yalnız senden medet umarız.

Ma'ānî āyet-i raḥmetten oldu çün baña tevfiḳ
 Bil ol *lā tuḥlifü'l-mi'ād* kelâmın eylerim taşdıḳ
 Beşâret olsun ey 'āşî ki raḥmet bābına taḥḳîḳ
 Muḥammed ümmetin Ḥaḳ'dan şefâ' at etmege geldi

Mrb.584/6

Âl-i İmrân/ 194: Sen asla sözünden dönmezsın.

Görüldüğü üzere Hikmetî, şiirlerinde sık sık âyetlere yer vermekte, onlarla anlamı güçlendirmektedir.

d. Hadisler:

İslam dininin kaynakları önce Kur'an-ı Kerim, sonra hadistir. Hulefâ-yı Raşidîn devrinden başlayarak, ilim aleminin Kur'an'da cevabı bulmakta zorluk çekilen konular için hadis ve sünnete müracaat etmişlerdir. Zira Kur'an'da kısa ve zor görünen ayetler ancak peygamberin sözleri ve fiilleri ile aydınlatılabildiklerinden hadisler ikinci bir kaynak olarak her zaman muhafaza edilmişlerdir. Bu suretle dinin yazıya geçmiş olan ve İslam aleminin ilim ve hayatı bakımından en yüksek önemini koruyan hadis kaynağı, Kur'an'ın ve onun manalarını, keşif ve hikmetlerini vasıflandıran tefsir ilminin yanı başında

ve ondan sonra, en büyük etki eden bir duruma gelmiştir.⁹⁶ Hikmeti Divanında beyitlerde yer yer hadisler de nakledilmektedir. Bu hadisler şunlardır: “Nefsini bilen, Rabbini bilir”⁹⁷ hadisi çeşitli beyitlerde karşımıza çıkmaktadır:

Riyā vü ‘ucb u kibri terk edip bil men ‘aref sırrın

Taşavvuf ma‘rifetde varlığı yokluğa şatmağdır

K.155/3

Bu sırra men-‘aref dersin bilen vākıf olup dilde

Tecellî Hâk ile hâk oldu bildi rütbesin hâkqâ

K.7/30

İnneme’l-a‘mālū bi’n-niyyāt dedi fahr-ı cihân

Fî l ü niyyet şarf-ı kudret birbirin buldu kuvâ

K.10/9

Hadis: “Muhakkak ki ameller niyetlere göredir.”⁹⁸

Lâ-yemūtūn menzilin âşârıdır ey Hîkmetî

Sa‘y edip ‘âlemde bir hoş hayr icâd eylemek

G.358/7

Hadis: “Yaşatan ve öldüren Allahu Teala’dır. Ölmeyen ve diri sadece kendisidir.”

Men ra’ânî fi’l-menâmi kaderâi’l-Hâk diye

Hâk buyurmuş fahr-ı ‘âlem bu hadîş-i enveri

K.631/303

⁹⁶ Abdülkadir Karahan. **İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadisler**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1991, s.3-4.

⁹⁷ El-Aclunî. **Keşfü’l-Hafâ**, C. II, Beyrut 1309, s.36.

⁹⁸ İmam Buhârî. **Sahîh-i Buhârî, Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, C.I, (Çev. Abdullah Feyzi Kocaer), İstanbul 2004, s.21.

Hadis-i Şerif: “Kim beni rüyasında görürse mutlaka beni görmüş olur. Çünkü şeytan bana temessül edemez.”⁹⁹

Hikmetî, âyetler kadar olmasa da yer yer hadislere başvurmuştur.

e. Melekler

Melekler, yemezler, içmezler, uyumazlar. Halleri başka yaratılmışlara benzemez. İlahi emirlerin gerçekleşmesinden sorumludurlar. Allah bunlara kudret vermiştir.¹⁰⁰ Dört büyük melek vardır. İsrâfil yelden, Mikâil sudan, Cebrail nurdan, Azrâil ise topraktan yaratılmıştır. İsrâfil, sura üfleyecektir. İlk üfürüşünde bütün canlılar ölecek, ikinci üfürüşünde ise tüm canlılar tekrar dirilecektir:

Aldı İsrâfîl deminden sâzını sūzân demen

Dem-keş ü hem-dem-keş ol dem urdu şūrâ ibtidâ

K.6/57

Cebraîl, Allah ile peygamberleri arasında habercidir. Allah’ın emirlerini ve yasaklarını peygamberlerine bildirir. Onlar da diğer insanlara bildirir. Cebraîl, Hz. Muhammed miraca çıktığında ona rehberlik etmiştir:

N’ola ger tūrfetü’l-‘ayn içre mi‘râc-ı vişâl etse

Rikâbında anîñ Cibrîl-i vaḥy-i peyk ü reh-berdir

G.172/5

Âbid olan kişiler Allahu Teala’ya naz ve niyaz ederler. Bunu gören büyük melekler hayretler içerisinde kalırlar:

‘Âbidin ma‘būd ile özge niyâz u nâzı var

⁹⁹ İmam Buhârî, **a.g.e.**, s. 53.

¹⁰⁰ İskender Pala. **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Ötüken Yay., İstanbul 1998, s. 267.

Bu edā vü şīve-i ḥayrettedir kerrūbiyān

K.436/32

f. Peygamberler

Hikmetî Divanı'nda yer alan peygamberler şunlardır:

H. Muhammed

Na't çeşitli İslam büyükleri hakkında yazılmış olmasına rağmen yaygın olarak Hz. Peygamberi öven şiirlerdir. Na't, insanın âlemi, kendini Peygamberde araması, gerçeği onun çevresinde bulmaya çalışması, ona yaklaşmaya çalışarak yaradılışın sırrına ermeye çalışmasıdır. Na't, peygamberin şiirle yapılmak istenen bir portresidir. Na't, en ileri ve en mükemmel bir sevgi abidesidir.¹⁰¹ Türkler, Hz. Peygambere duyduğu derin, samimi ve sonsuz sevgisini en güzel şekliyle na'tlarda dile getirmiş, na't yazmak, okumak ve dinlemek Türk dünyası için bir gelenek haline gelmiştir.¹⁰²

Hikmetî Divanı'nda Hz. Muhammed ile ilgili birçok şiire rastlamaktayız. Hikmetî, Peygamberimize na'tlar yazmıştır. Allahu Teala, Hz. Muhammed'i kendi zatından yaratmıştır. Sonra da bu nurdan tüm âlemi yaratmıştır. Hz. Muhammed, tüm peygamberlerinin sonuncusudur ve tüm peygamberlerin şahıdır. Onsekiz bin âlemin mahlukına nur vermiştir. Arş, kürs, levh, kalem, güneş ve felekler onun zatından ziya almışlardır. Öncelerin ve sonrasının sultanıdır. Zebur, İncil, Tevrat'ta onun vasfı beyan edilmiştir.

¹⁰¹ Sezai Karakoç. **Hazreti Peygambere Şiirler Ansiklopedisi, Na'tlar**, (Derleyen Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu), Yağmur Yayınevi, İstanbul 1966, s.6-7.

¹⁰² Emine Yeniterzi. **Divan Şiirinde Na't**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993, s.38.

Peygambere ümmî dedikleri halde bütün ilimler kendisindedir. Hikmet, hey'et, hak, ledün ilmi onda toplanmıştır. Gizli ve açık ilimlerin hepsi onun kaydındadır:

Faḥr-ı ʿālem ümmîdir dedikleri efsānedir

ʿİlm-i külli tā ser-ā-pā kendidir kendindedir

ʿİlm-i ḥikmet ʿilm-i hey'et ʿilm-i ḥaḫ ʿilm-i ledün

Zāhir ü bāḫın ʿulūmuñ cümlesi kaydındadır

G.171/2-3

İki âlemde Hz. Muhammed'in benzeri gelmemiştir. O güzellik güneşidir. Onsekiz bin aleme baştanbaşa hidayet nurudur. Peygamberlerin sonuncusu ve şahıdır. Öbür dünyada ümmetine şefaatecektir. Şairin ümidi Hz. Muhammed'den şefaattir:

Dü-ʿālemde mişālîñ gelmemiş mihr-i melāḫatsiñ

Ser-ā-pā onsekiz biñ ʿāleme nūr-ı hidāyetsiñ

Nübüvvet ḫātemisiñ sen şehen-şāh-ı risāletsîñ

Maḫām-ı şadr-ı Maḫmūd ehl-i sulṭān-ı şefāʿ atsiñ

Şefāʿ atdir ümîdim yâ Muḫammed Muşṭafa senden

Nice yüzbiñ şalāt ile selām olsun saña benden

Msd.432/3

Hikmetî, öbür dünyada azaba uğrasa bile Hz. Muhammed'in ümmetinden olması onun iftihar vesilesidir:

Yâ Muḫammed ümmetiñden olduğum ḫâlde seniñ

Ki ʿazāb olsam da bi'llāh iftiḫārımdır benim

K.404/2

Âdem

Âdem, ilk insan ve ilk peygamberdir. Cenab-ı Allah, Âdem'i topraktan, eşi Havvâ'yı onun kürek kemiğinden yarattı. Melekler gibi hayat geçirmelerini, ibadet etmelerini ve yalnız yasak edilmiş meyveden yememelerini emretti. Hatta Âdem'in zâtını tebcîl için bütün meleklerle ona secde etmelerini ferman buyurdu. Yalnız meleklerin hocası bulunan şeytan Âdem'in topraktan, kendisinin ise ateşten yaratıldığını; ateşin yüksek, toprağın ise alçak olduğunu söyleyerek ona secde etmedi, âsi oldu ve cennetten kovuldu.¹⁰³

İblis cennetten kovulduğu için Âdem'e kin besliyordu. Cennete girip onu kandırmak istiyordu. Fakat cennetin bekçisi olan Rıdvan, ona engel oluyordu. Yılan o dönemde cennetin kapıcılarındandı. İblis ile arası iyiydi. İblis, yılanın ağzına girerek cennete girdi. Yılan o zaman gayet güzel bir surette bulunuyordu. Dört ayağı vardı. İblis, cennete girince Âdem'e yaklaştı ve yasak edilen ağaçtan yemesi için onu kandırmak istedi. Âdem ona inanmadı ve dediğini yapmadı. İblis, Âdem'i kandıramayınca Havva'ya yaklaştı ve onu aldattı. Havva'nın teşviki ile Âdem de ondan yeyince imtihanı kaybettiler. Allah, iblisin cennete girmesine neden olan yılanı lanet etti, ayaklarını kesti ve karnı üzerinde yürüttü. Allah onların dördünü de cennetten çıkardı. Âdem Hindistan'da Serendip Dağı'na, Havva Cidde'ye, şeytan İble'ye, yılan da İsfahan'a düştü.¹⁰⁴

Hikmetî divanında da bu olaylara telmih vardır. İlk insan Âdem'dir. Tüm insanlar ondan çoğalmışlardır. Tüm yaratılmışlara Âdem'e secde edilmesi emredilmiştir. Ancak şeytan bu emre uymadığı için lanetlenmiştir:

¹⁰³ Ahmet Talat Onay. **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, (Haz. Cemal Kurnaz), Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 67.

¹⁰⁴ Agah Sırrı Levend, **Divan Edebiyatı, (Kelimeler ve Remizler- Mazmunlar ve Mefhumlar)**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1980, S. 107-108.

Cümle nās Âdem şafıyyu'llâhdan oldu rāyegān
 Şīt-i 'ilm-i hikmet ile hey'eti kıldı beyān
 Olup İdrīs dirliginde Cennet-i 'Adne revān
 Girye-i Nūh'uñ yem-i tūfānıdır İsmā' il'iñ

Mrb.346/3

Etmedi çün secde emr-i Hakk ile pes Âdeme
 Ol la'ın iblīs-i merdūd oldu a' dā ibtidā

K.14/12

Âdem dünyaya indikten sonra Allahu Teala onu gökyüzünün ve yeryüzünün mühendisi yapmıştır:

Âdemi kıldı mühendīs-i semāvāt u zemīn
 Urdu rüy-ı 'āleme terbi' için pergāl-i lām

K.380/8

Allahu Teala, Âdem ile eşi Havva'ya namusu öğretmiştir. Onlar dünyaya indiklerinde ateş yakıp, ekmek yapmasını öğrenmişlerdir.

Âdem ü Havvā'ya ta' līm eyleyip nāmūsı Hakk
 Od yakıp tabh etdiler hoş nān-ı şūr bā-ibtidā

K.6/22

Ölü olan kişinin defin işlemleri, yıkanması, namazının kılınması hatta musalla taşının olması Âdem'den kalmıştır:

Meyyiti defn gasl ü telkīn ü namāzın kılması
 Kaldı Âdem'den daḥi seng-i muşallā ibtidā

K.6/37

Süleyman

Davut peygamberin oğludur. Babası gibi hem peygamber hem de padişah olmuştur. Süleyman'ın şevket ve kuvveti çok büyüktür. İnsanlar, cinler, devler, periler, vahşi hayvanlar ve rüzgar onun emrine uymaktadırlar.

Süleyman zamanında o kadar güçlüdür ki hükmünü Kaf'dan Kaf'a geçirmektedir:

Yürüdüp Kaf'dan Kaf'a hükmüñ Süleymân-ı cihân

Etdi ol 'ahd-i nübüvvet hâtemiñ tevfiķ-i kaf

K.330/3

Süleyman, çok güçlüdür, dünyaya hükmetmiştir. Bunun yanında dünyanın ona da kalmadığı vurgulanarak hayatın fânîliği, geçiciliği dile getirilmektedir. Hepsi toprak ile karışmışlardır:

Çanı ol Rüstem ibn-i Zâl u key şâhib-ķıran ey dil

Çanı eflâke ser çekmiş nice şâh-ı cihân ey dil

Çanı hükm eyleyen dehre Süleymân-ı zamân ey dil

Çamusı hâk ile yeksân olupdur bî-nişân ey dil

Hayâtı fânîdir dehriñ memâtı sırr-ı ektemdir

Gidenlerden haber gelmez o 'âlem başķa 'âlemdir

Msd.140/2

İnsan ne olursa olsun, hatta Süleyman bile olsa ecel rüzgarı onu bir gün teslim alır. Dünya hiç kimseye kalmaz:

Gezip bād-ı hevâ ey Hikmeti taht-ı sa'âdetle

Alır bād-ı ecel bir gün Süleymân-ı zamân olsañ

G.372/7

Bir zamān taḥt-ı̄n iken bād-ı şabā ey Ḥikmetī
Şimdi ol mühr-i Süleymān-ı zamān-ı̄n ḳandadır

G.188/7

Yusuf

Yusuf, Yakup peygamberin oğludur. Yakup peygamberin oniki oğlu vardı. Bunların arasında ise Yusuf çok güzeldi. Babası onu çok severdi. Diğer kardeşleri ise onu çekemiyordu. Bir gün ava gittiklerinde Yusuf'u bir kuyuya attılar. Gömleğini bir tavşan kanına batırıp Yakub'a getirdiler ve Yusuf'u bir kurdun yediğini söylediler. Sonra tekrar kuyu başına vardılar. Bir kervanın Yusuf'u kuyudan çıkardığını görüp, onun kendi köleleri olduğunu söyleyip ucuz bir paraya sattılar. Kervan onu Mısır'a götürdü. Oranın başveziri onu altınla tartarak satın aldı. Onun karısı ise ona gönül verdi. Mısır kadınları bu aşkı çekiştirmeye başladılar. Zeliha bir gün bunları davet etti. Önlerine meyve koyup, onlara keskin birer bıçak verdi. Bunları meyveleri soyarken Yusuf'u ortaya çıkardı. Kadınlar onu görünce ellerini kestiler, ama bunu fark etmediler.

Bir gün evde kimse yokken Züleyha, Yusuf'a birlikte olmayı teklif etti. Yusuf ise bunu yapamayacağını söyleyerek kaçmak istedi. Züleyha, onun eteğini tuttu ve yırttı. Züleyha, Yusuf'un kendisine tecavüz etmek istediğini söyledi. Ancak o masumdu. Bu iftira üzerine onu zindana attılar. O yıllarca zindanda kaldı. Burada mahkumların rüyalarını tabir ederdi. Mısır hükümdarının rüyasını tabir etti. Bu vesile ile buradan kurtuldu. Ve Mısır'a vezir oldu. Yusuf'un ayrılığıyla babasının gözleri görmez olmuştu. Daima Yusuf'un kanlı gömleğini koklardı. Kıtık münasebetiyle kardeşleri Mısır'a geldiler. Yusuf onları tanıdı ve yardım etti. Babasına gömleğini gönderdi. Yakup, bu gömleği gözlerine sürünce gözleri açıldı. Nihayet Yusuf, babasını ve kardeşleri Mısır'a getirtti ve burada yaşadılar.¹⁰⁵

¹⁰⁵

Ahmet Talat Onay. **a.g.e.**, s. 466-467.

Yusuf, güzelliği dolayısıyla Hikmetî'nin şiirine konu olmaktadır. O güzelliğe üstüne yoktur. Onun güzelliğini gören Mısır'ın kadınları parmaklarını kesmişlerdir. Parmaklarını kestikleri halde bunun farkında değillerdir:

Ḥüsn-i Yūsuf' uñ görünce barmađın at' eyleyip

ahahā etdi ' arūsān-ı melāḫat bī-ḫicāb

K.49/42

Yusuf güzellik şehrine sultan olmuştur. Züleyha ise onunla aşkın lezzetini almıştır. Ayrıca Yusuf'un Mısır'a sultan olmasına telmih vardır:

Yūsuf-ı Mıŝrı melāḫāt şehrine sultān edip

Aldı ' aşkıñ lezzetin dilden Züleyhā ibtidā

K.6/47

Hikmetî , güzellikte sevgilisini Yusuf ile karşılaştırmaktadır. Sevgilisi o kadar güzeldir ki insanoğlu onun benzerini görmemiştir. Sevgilisinin güzelliği Yusuf'a yaklaşmıştır:

O yāriñ zülfine girmek için kim ŝāne yaklaşmış

Dökülmüş rüyına kākülleri gerdāna yaklaşmış

Anıñ mülk-i melāḫatde nazīriñ görmemiş ādem

Güzellikde o mihr ü Yūsuf-ı Ken' ān'a yaklaşmış

G.287/1-2

Yakup

Yakup, oğlu olan Yusuf'dan ayrılmıştır. Ağlamaktan göz pınarları kurumuş, gözleri ama olmuştur. Bu özelliklerinden dolayı Hikmeti'nin şiirine konu olmaktadır:

Eriřdim  alem-i nāsūtda Ya kb gibi ađlardım

O sicn-i hüzn içinde Ysuf-ı Ken anım aldırdım

Ağıtdı eřm-i seyl-ābiñ yolında beyt-i ađzāniñ

Dedi Ya kb-ı ğām-keş milket-i Ken anım aldırdım

K.406/6,22

şair, kendisini sevgilisinden ayrı olduğundan Yakup'a benzetmektedir:

Bir zamān Ya kb olup şasret ile giryān idim

Bir zamān Ysuf olup Mışr iline sulān idim

Msm.15/4

şair, kendini Yakup'a; sevgilisini ise güzelliğinden dolayı Yusuf'a benzetmektedir. Ondan kendisine acımasını istemektedir:

Pāy-māl oldum seniñçün rāķıbā mağrb benim

Cevr-i  ařķıñ derdine bir şabr eder Eyyb benim

Ysuf-ı řānim seniñçün ağlarım Ya kb benim

ķıl terađđum bende-i giryāna cānım pāresi

Mrb.586/3

Eyyûb

İsrailoğullarından olup İshak peygamberin torunudur. Çok zengin olduğu için Allah onu imtihan etmek istedi. Malı ve mülkü elinden gitti. Evlatları birer birer öldü. Hastalandı, vücudunda yaralar açıldı; hatta bedenindeki yaralarına kurtlar düştü. O ise tüm bunlara sabretti. Sonra Allah'ın emri ile ayağını yere vurdu ve fişkırın sudan içip yıkanarak bütün dertlerinden, hastalıklarından, yaralarından kurtuldu. Sabır imtihanını kazanmıştı. Allah da ona yeniden mal, mülk ve evlat verdi.¹⁰⁶

Hikmetî'nin şiirine de bu olaylardan konu olmuştur. Eyyûb çok hastalanmıştır. Bu hastalığında vücudunu kurtlar yemiştir. Ama o gene de sabretmiştir:

Bir zamân Eyyûb olup kırtlar yedi bu cism ü ser
 Bir zamân Dâvud olup etdim hadîdi nerm-ter
 Bir zamân oldum Süleymân-ı cihân Qaf'dan Qaf'a
 Bir zamân İskender oldum sedd-i Qaf etdim binâ

Msm.15/3

Eyyûb, çok hastalanmasına rağmen sonra Allah u Teala kendisine şifâ vermiştir. O sabrının mükafatı olarak iyileşmiştir:

Hâzret-i Ya'kûb ile Eyyûb'ına verdiñ devâ
 Her kuluñ bir hâll ile şâd eyleyen senden meded

G.125/4

Şabr ile Eyyûb'uñ Allâh derdine dermân edip
 Kûşe-i firqatde Ya'kûb dîdesin giryân edip

¹⁰⁶

İskender Pala. a.g.e., s. 131.

Yūsufî Ken‘ân ilinde MıŖırına hâkân edip

‘Abd iken sulţân eden Raĥmânıdır İsmâ‘il’iñ

Mrb.346/6

Mûsâ

Mûsâ, İsrailoğullarını Firavun’un zulmünden kurtarıp hürriyetine kavuşturan peygamberdir. Mısır hükümdarlarından olan Firavun’a İsrailoğullarından olacak çocuğun ileride kendisine zarar vereceğini kahinler söyleyince, o da doğacak çocukların öldürülmesini ferman etmiş. Annesi Mûsâ’yı doğurunca korkusundan, bir sandığa koyup Nil nehrine atmış. Firavun’un karısı Asiye sandığı nehirden çıkarmış ve çocuğu içinden çıkarıp almış. Çocuk delikanlı olunca İsrailoğullarından biri ile bir Kıpti’nin kavga ettiklerini görmüş, bir yumrukla kıptiyi öldürmüş. Korkusundan Mısır’a kaçmış. Onsekiz sene çobanlık yapmış. Bu hizmetine karşılık Şuayb peygamber kızı Safûrâ’yı Mûsâ’ya vermiş. Daha sonra kendi ülkesine geri dönen Mûsâ, insanları dine çağırmıştır.¹⁰⁷ Mûsâ, Kur’an-ı Kerim’den peygamberimiz Hz. Muhammed’den sonra en çok bahsedilen peygamberdir. Hikayesi çok uzundur.

Mûsâ, çeşitli mucizeleri ile Hikmetî’nin şiirlerine konu olmaktadır. Bunlardan birisi Mûsâ, Tûr Dağı’nda Allahu Teala ile konuşmaktadır:

Dergeh-i sübhânına erdikde Mûsî-i kelîm

Oldu maĥfîl-i tecellâ Tûr-ı Sînâ ibtidâ

K.6/44

¹⁰⁷ Ahmet Talat Onay, a.g.e., s. 335.

Mûsâ, elindeki asasını ejderhaya çevirebiliyordu. Bu asa, diğer büyücülerin yılanlarını yutmuştur. Bu asa ile Mûsâ, Nil nehrini yarıp karşıya geçmiş, ardından gelen Firavun ise ırmağın içinde boğulmuştur:

Ejdehâ edip ‘aşâsın atdı Mûsî şakq-ı Nîl

Ol kelîm için maqâmıñ Tûr eden senden meded

K.119/8

Âdemi ihyâ Süleymân Yûsufî sultân edip

Nîl’e garq etdi gelen Fir’avnı Mûsâ üstüne

K.515/14

Mûsâ, eliyle çeşitli mucizeler gösterirdi. Bu konuda Hikmetî ’nin şiirine konu olmaktadır:

Hikmetî bu nev’ a gösterdi ise Mûsî yedin

Niçe biñ beyzâ-yı hikmet gösterir ‘aşq ayası

G.608/6

Mûsâ, Tanrı’dan kendisiyle konuştuğu için bir de kendisini görmek istemiştir. Ancak Tanrı, onun isteğine uysa alemler yok olacağı için bu dileğini kabul etmemiştir:

Tañrı uymaz nitekim Mûsî su’âl etdikde çok

Dedi uysam mañv olur ‘âlem kamu qalmaz diri

K.631/298

Harun

Harun, Mûsâ ile birlikte peygamber olmaları dolayısıyla Hikmetî 'nin şiirine konu olmuştur:

Çün nübüvvetde olup Hārūn u Mūsā müşterek
 aldı Yūnus niçe dem deryāda fī-bani's-semek
 Hızr u İlyās bar u berde devr edip eyler dilek
 Reh-nümā vü hāce-i 'irfānıdır İsmā' il'in

Mrb.346/7

İsa

İsrailoğullarını son peygamberidir. Kendisine İncil indirilmiştir. İsa peygamber bir mucize olarak Meryem'den babasız olarak doğmuştur. İsa, Cebrail'in Meryem'e dokunmuş olduğu ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can vermiş, ölüleri diriltmiştir. Körlerin gözünü açmak, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurmak, bebekken konuşmak ve su üzerinde yürümek gibi mucizeler göstermiştir. Otuz yaşında kendisine peygamberlik verilmiştir. Üç yıl müddetince halkı Allah yoluna çağırıdıysa da ancak oniki kişi kendine inanmıştır. Yahudiler onu öldürmeye kalkışınca havarilerin biri ona yardım etti. İsa peygamber bir eve gizlenmişti. Onu bulup bir tepeye çıkardılar ve onu çarmıha germek istediler. Ancak İsrailoğullarının gözüne onu şikayet eden kişi İsa suretinde gösterildi. Onu çarmıha gererek öldürdüler. İsa melekler tarafından göğe çıkarıldı.¹⁰⁸

İsa Peygamber, gökyüzüne çıkarılması dolayısıyla Hikmetî 'nin şiirinde yer almaktadır:

¹⁰⁸

İskender Pala. a.g.e., s. 211.

Zihî rûḥ-ı tecellâdan delîldir sendeki ecnâs
Semâ-yı şems-i ‘ulyâya ‘urûc etdi dem-i ‘İsâ

K.5/11

Nuh

Nuh Peygamber, yıllarca kavmini Allah’ın birliğine davet etti. Yalnız oğulları Sâm, Hâm, Yâfes ile zevceleri ve pek az kimse kendisine inandı, geride kalanlar ona kulak asmadı. Hatta kendisinin Yâm adındaki oğlu dahi iman etmedi. Nuh, kavmine nasihat ettikçe ona eza, cefa ve alay ettiler. Nihayet kendisi bu hallerden çok üzüldü ve onlara beddua etti. Duası kabul edildi ve kendisine gemi yapması emredildi.

Nuh, gemi yaparken kavmi kendisiyle eğleniyordu. Gemi bitti ve tufan alametleri görüldü. Hz. Nuh ile kendisine inananlar, tüm hayvanlardan birer çift alarak gemiye bindiler. Tufan her tarafı kapladı, su dağları aştı, yeryüzündeki insanlar ve hayvanlar mahvoldu. Bu suretle tufan altı ay sürdü sonra yağmur kesildi, sular çekildi. Gemi Cudi Dağı’nın üzerine oturdu, gemidekiler kurtuldu.¹⁰⁹

Hikmetî, bu olaylara telmih yapmaktadır. Nuh, her taraf su altında kalınca, o ve ona inananlar gemide olup kurtulmuşlardır. Bu kurtuluştan dolayı hamd ve şükür etmek için Cudi Dağı’ndan çıkıp aşure pişirmişlerdir:

Keştiyi îcâd edip tûfân için Nûḥ-ı nebî
Cûdi tağından çıkıp pişdi ‘aşûrâ ibtidâ

K.6/40

Tufanda her tarafı su kaplamıştır. İnsanlar geminin altında kalmışlardır. Şair, bu olaya telmih yaparak Allahu Teala’dan yardım dilemektedir:

¹⁰⁹ Ahmet Cevdet. **Kıyas-ı Enbiya**, (Haz. Mahir İz), Kültür Bakanlığı Yay., C.1, Ankara 2000, s.2-3.

Şit-i hikmet âşinâ İdris 'Aden'e ref' edip
Nuh tufan berzahından devr eden senden meded

K.119/4

İdris

İdris, tüm hikmetli ilimleri öğrenmiştir. Elbiselerin yapılmasının mucidi İdris'dir. O cennete girmiş ve orada kalmıştır:

Her 'ulüm-ı hikmetiñ İdris tedsis eyleyip
Ma'den-i hikmetden aldı 'ilm-i kimyâ ibtidâ

Biçmek ü dikmek libâsın mûcidi İdris olup
Cennete girdi vü kaldı anda hâlâ ibtidâ

K.6/38-39

İbrahim

İbrahim peygamber Âzer'in oğludur. Âzer Babil hükümdarlarından Nemrud'un veziri idi. Mevki sahibi olmakla birlikte put yapar ve onu satmakla geçinirdi. İbrahim, henüz küçük yaşta iken babasını satmak üzere verdiği putları ip takarak yerlerde sürükler ve onları kırardı. Bir gün Babil'in en büyük mabedine girerek balta ile putları kırdı ve baltayı en büyük putun boynuna astı. Nemrud, İbrahim'i yakmak için meydanda büyük bir ateş yaktırdı. İbrahim'i mancınıkla ateşe attırdı. Cebrail, Allah'ın emri ile İbrahim'i havada tuttu. İbrahim ateşin ortasına düşünce, Allah'ın emriyle ateşin ortasında bir meydan

açıldı. Güzel bir pınar çıktı, etrafı yeşil oldu. Elindeki ve ayağındaki zincirler Allah'ın emriyle çözüldü.¹¹⁰

Hikmetî divanında bu olaylara telmih vardır. İbrahim peygamberin atıldığı yer, ona cennet bahçesi olmuştur:

İşidip bülbül selâmen emrin etdi nâleler

Nâr-ı Nemrûd'ın Hâlîl'e oldu me'vâ ibtidâ

K.6/41

Ey hevâ-yı âb-ı hâkiñ eyleyen deryâ vü tağ

Ey Hâlîl-i Hâkk'a ol nârı eden gülzâr u bâğ

G.320/1

Hiz. İbrahim'in çocuğu olmamaktadır, olması için Allah'a dua eder; eğer olursa evladını kendisine kurban edeceğini söyler. Bunun üzerine oğlu İsmail dünyaya gelir. İbrahim oğlunu kurban etmek istemiş; ama Allah onun yerine koçu kurban etmesini emretmiştir:

Fidye-i 'ahd-i 'azîm olmağ ile ferzend için

Etdi Hâk İbrâhim'e qurbânı a'fâ ibtidâ

K.6/42

Ben teraqqî eyledim kâlû belâdan âhıma

Tâ elest bezminde etdim ben tecellî şâhıma

Hâmd ü şükr olsun o nûr kundu dil-i dergâhıma

Hikmetî İsmâ' il'in için Hâlîl İbrâhim'e

Cennet-i a'lâdan indi kebş-i qurbân ibtidâ

Mhm.17/6

¹¹⁰ Agah Sırrı Levend. a.g.e. s, 110-111.

İsmail, babası onu kurban etmek istediğinde ona rıza göstermiş, babasının kendisini boğazlamasına izin vermiştir. Ama Allah, daha sonra onun yerine koçu göndermiştir:

Bir zamān nār içre İbrāhīm olup ḥandān idim

Bir zamān İsmā'īl olup ben baña oldum fedā

Bir zamān ḳurbān olup pes şabr ile buldum rehā

Msm.15/4

İbrahim, Kabe'yi inşa etmiştir. Bu özelliğinden dolayı da Hikmetî'nin şiirlerine konu olmuştur:

Ka'be'niñ bünyādını urdu Ḥalīl-i kibriyā

Bu serāy-ı ḳalbim ābād eyleyen senden meded

G.125/3

Davud

Davud, Yakup peygamberin oğlu Yahuda'nın neslinden gelmektedir. Davud, iyi savaş aletleri kullanan birisiydi. Amelikalılarına karşı yapılan seferde Talut'un yanında yer almış, savaşta büyük başarılar göstermiş ve Calut'u öldürmüştür. Talut'un vefatının ardından onun yerine devletin başına geçmiştir. Hükümdar olduktan kısa bir süre sonra da kendisine peygamberlik verilmiştir. Hükümdarlığı ve peygamberliği birleştiren Davud, kendisine güçlü bir ordu kurdu. Kudüs şehrini başkent yaptı. Umman, Halep, Nusaybin ve Ermenistan'ı kendi topraklarına kattı. Davud peygambere sonradan Zebur isimli kitap gönderilmiştir. O, etkileyici bir sese sahipti. Hükümdarlığı zamanında sık sık halkın içerisine karışır, onların kendisinin yönetiminden memnun olup olmadığını anlamaya çalışırdı. Böylece halkın isteklerini ve

arzularını öğrenir, ona göre hareket etmeye çalışırdı. Davud peygamber, devletin hazinesinden harcama yapmaktan çekindiği için Allah'a dua ederek ailesinin ve kendisinin geçimini sağlayacak bir yol göstermesini istedi. Bunun üzerine Allah, ona demiri yumuşatıp zırh yapmasını ona emretti. Davud peygamber kırk yıl boyunca adaletli bir şekilde halkını yönetmiştir.¹¹¹

Hikmetî, Davud peygamberin demiri yumuşatma gücüne sahip olduğunu ve bu demirden zırh ve mızrak yaptığını ifade etmektedir:

Cām-ı mey o reng ü eyvân mūcidi Cemşid olup

Yapdı Dāvud nīze vü zırh-ı mūcellā ibtidā

K.6/45

Bu peygamberlerden başka Hud, İlyas, İshak, Salih, Yunus, Zekeriyya peygamberler de çeşitli vesilelerle divanda yer almışlardır.

Bunun yanında peygamber mi yoksa veli oldukları hususunda rivayetler bulunan Hızır ve Lokman divanda yer almışlardır. Hızır'ın ab-ı hayatı içip ölümsüzlük kazandığına inanılır. Hikmetî de Hızır'ın elinden ölümsüzlük suyunu içmiştir:

İçelden Hızır elinden Hikmetî mey cür' a-i ' aşkın

Hicāb-ı nūr u zulmetden geçip ' ayn-ı hayāt oldum

G.415/6

Hızır, âb-ı hayatı içip kıyamete kadar hayat kazanmıştır. Bu süre müddetince insanların ihtiyacı olduğu zamanlarda onların yardımına koşacaktır:

İçirip âb-ı hayātîñ tã kıyāmet hayy edip

Hızırı halk imdādına me'mūr eden senden meded

K.119/11

¹¹¹ M. İsa Müftüoğlu. **Peygamberler Tarihi**, Düşünce Basım Yayın, İstanbul 2005, s.170-171.

Lokman, hastaları iyileştirmiş. Hekimliğin kurucusu olarak bilinir. Hikmetî, hastalıkların devâsı olarak Lokman'a sorulmasını öğütlüyor:

Ol vücūd-ı nāzenīn kim etdi rencīde ‘ aceb

Ꞓıl Őikāyetler devāsı Şor nedir LoꞒmān’a var

K.159/4

Ėazret-i LoꞒmān u İdrīs Şordular eŐyāya hep

Münferid her ĖaŐŐasın verdi Ėaber her birleri

K.631/49

Lokman, tüm hastalıkları iyileştirebilir olmasına rağmen ölüme çare bulamamıştır. Onun devâsı yoktur. Ölümden ne Eflatun ne Őeddat ne de Lokman kurtulabilmiştir:

Ėurūr etme libās u tāc u cāh u ꞒaŐr u bünyāda

Nazar Ꞓıl ‘ ayn-ı ‘ ibretle behişt-ābād-ı Őeddād’a

Felātūn olmadı LoꞒmān ecel destinden āzāde

Misāfirsın bu yerden göç yarađıñ ile āmāde

Ėayātı fānīdir dehriñ memātı sırr-ı ektemdir

Gidenlerden Ėaber gelmez o ‘ ālem başꞒa ‘ ālemdir

Msd.140/4

g. Dört Halife

İlk halife olan Ebubekir, mirac hadisesini Peygamber kendisine anlattığında bu olayı hemen tasdik etmiş, bundan dolayı da siddîk ünvanı kazanmıştır:

Olup tevfīk o dem Şiddîk edip taşdîk ‘ale’t-taḥkîk
Hudâ ol dem adın Şiddîk ḳodu ol mîr-i vâlâya

K.514/106

İkinci halife olan Ömer, adaleti ile ün salmıştır:

Hâzret-i Fârûḳ bin Ḥaṭṭâb gör kim n’eyledi
Çekdi mînâ-yı ‘adâlet çarḥ-ı mînâ üstüne

K.515/26

Ebubekir ile Ömer, dinin direği, mescit ve minberin ışığıdır:

Bulardır pes ‘İmâdü’ d-dîn çerâğ-ı mescid [ü] minber
Zihî Şiddîk Ebâ-bekr u ‘Ömer Fârûḳ bin Ḥaṭṭâb

K.48/11

Üçüncü halife ise Osman’dır. Peygamberin iki kızı ile evlenmiştir. Osman, ayrıca büyük bir haya sahibidir:

Hâzret-i ‘Oşmân bin ‘Affân zi’n-nüreyne bak
Berḳ urur nûr-ı ḥayâsı nûr-ı beyzâ üstüne

K.515/27

Dördüncü halife olan Ali, peygamberin amcası Ebû Tâlib'in oğludur. Kahramanlığı ile ünlüdür, Allah'ın arslanı diye bilinir. Onun gibi yiğit dünya üzerine çıkmamıştır:

Murtażā ibn-i Ebî Tâlib gibi şîr-i Hudâ
Ey felek çıkmış mıdır meydân-ı dünyâ üstüne

K.515/28

h. Diğer Dini Mefhumlar

1. Mahşer

Mahşer günü insanların hali karmakarışık olacaktır. Eğer Allahu Teala kulunu sevmezse orada insanın işi çok zor olacaktır:

Vaqt-i mahşer günlerinde hâlimiz yaman olup
Korçulur ey Hikmetî Mevlâ'ya geçmezse dilek

G.357/6

İmanın şartları olan kitaplara, meleklerle, peygamberlere inanmak haktır. İyilik ve kötülük Allah'dan gelir. Bu yüzden insanın hesap verme zamanı olan mahşeri unutmaması gerekir:

Her kitâb u her melek her enbiyâ hağdır kamu
Hayr u şer Hağ'dan gelir Hağ'dan unutma mahşeri

K.631/117

Peygambere gönül bağlayan aşık selamette kalır, saadet tahtında daim olur. Ona aşık olmayanın velilik mülkünde yeri yoktur. Şairin ümidi, kıyamet

gününde din sancağı altına girince peygamberin kendisine şefaet etmesidir. O yüzden yüzbinlerce salat ile selam okumaktadır:

Saña dil-bend olan ‘ aşık alır dār-1 selāmetde
 Saña dil-bend olan ā’im olur taht-1 sa‘ ādetde
 Saña bend olmayanın o yeri mülk-i velāyetde
 Girince sancağ-1 dīn altına rūz-1 ıyāmetde
 Şefā‘ atdır ümīdim yā Muḫammed Muştafā senden
 Nice yüzbiñ şalāt ile selām olsun saña benden

Msd.432/2

2. Cennet ve Cehennem

Cennet, sekiz kattır. Hakk’a uyan iman ehlinin hepsi cennete girecektir. Orada Allahu Teala’nın cemālını seyr edeceklerdir:

Çün sekiz Cennet açıldı ehl-i ĩmān girdi hep
 Ha cemālin ‘ aşıkān etdi temāşā ibtidā

K.6/62

Gerçek aşıklar bu dünyayı ve öbür alemini istemezler. Onlar için Allah’ın cemālını görmek, bin cennet-i me’vadan değerlidir:

N’eyler iki ‘ ālemi ‘ aşıkların ammā mişāl
 Bir cemālin rü’yeti biñ cennet-i me’vā deger

G.173/3

Hudā’nın cemālının nurunun aşıkları başka safa istemezler. Onlar Allah’ın cemalini görmek isterler ki bu cennetten daha lezzetlidir:

‘ Āşık-1 nūr-1 cemālin istemez ğayrı şafā

Rü'yet-i Bārī Ḥudā'dır bāğ-ı Cennet'den lezīz

K.133/10

Sırat köprüsü, cehennemin üzerine kurulmuştur. Âsi, günahkar olan peygamberin ümmeti Cehennemin parlayan, kızgın ateşini görünce ağlayıp feryat etmektedirler. Hz. Muhammed, onlardan bazılarına şefa'at edecektir:

Şırāt üzre kâmusu dengin almış yüklerin bağlar

Sa'îriñ âteşi deryâ gibi cûş eyleyip çağlar

Meded kııl 'âşî mücrim ümmetiñ feryâd edip ağlar

Muhammed ümmetin Ḥaḳ'dan şefâ'at etmege geldi

Mrb.584/5

Aşıkların asıl amacı sevgiliye kavuşmaktır. Sevgilinin gam ateşinde olduğunu bilseler Cenneti bırakıp kızgın ateşi isterler:

Bilse 'âşıklar vişâliñ nâr-ı ğamda şübhesiz

Cenneti kıor âteş-i sūzâniñ eyler ârzü

K.498/5

3. Kabe

Müminler, Kabe'ye tüm günahlarından arınmak için gitmektedirler. Merve ile Safa arasında da usulüne göre yedi defa gidip gelmektedirler. Kabe, insanın gönlünü saf, temiz eyler:

Gidelim Ka'be'ye cān cismini şaf eyleyelim

Şa'y edip Merve Şafâ ile tavâf eyleyelim

K.408/1

Kabe'nin yapılışı hakkında çeşitli rivayetler vardır. Buna göre ilk önce Kabe'nin Hz. Adem tarafından yapıldığı, Nuh tufanında ise göğe çekildiğidir. Sonrasında ise Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail tarafından yapıldığıdır. Hikmetî'ye göre kırlangıç da Kabe'nin yapılışında balçık yapmıştır. Ebabel kuşları ise Kabe'yi yıkmaya gelen Ebrehe'nin ordusunu taşlarla parçalamışlardır:

Balçığın yapıdı perestü Ka'be'niñ bünyādına
Taş alıp geldi Ebābil ahr-ı dūshmān üstüne

K.517/38

4. İman

İman, önemli bir kavramdır. Şair, son anında imanının muhafazasını dilemektedir. Şeytan ve düşmandan Allah'a sığınmaktadır:

O dem ki rūḥunı teslīm eder bu Ḥikmetī yā Rab
Benim ĩmānımı ḥıfz et 'adüv şeyṭāna gösterme

G.570/6

İlm ile imana, ameller ile de İslam'a gelmek lazımdır. Ehl-i Sünnet ve'l cemaat mezhebine göre dinin direği budur:

'İlm ile ĩmāna gel a'cāl ile İslāma gel
Ehl-i sünnet ve'l-cemā'atde budur dīniñ seri

K.631/121

5. Şehid

Allah için öldürülenlere şehid denir. Aşık da kaşları yay gibi olan sevgili ile savaşırken onun kirpiklerinin oku ile gözlerini şehit etmiştir:

Ceng ederken bir kemān-ebrū gözü kāfir ile

Tīr-i müjgānı tokundu gözlerim oldu şehīd

G.124/3

Peygamberin torunu Hüseyin ve onun yanındakiler Kerbela'da şehit olmuşlar, kanları akmıştır:

Ḳurretü'l-‘aynān ehl-i mü'minīn oldu şehīd

Ḳanlar aḳdı Kerbelā vü rüy-ı bedrā üstüne

K.515/31

6. Kaza ve Kader

Kaza ve kader, imanın şartlarından birisidir. Kaza ve kadere razı olup, ondan haz alanlar iki alemde dertten, sıkıntıdan, üzüntüden uzak olurlar:

Emīn oldu iki 'ālemde bī-şek derd ü miḥnetden

O kim ser-bend olup etdi ḳazā vü hem ḳaderden ḥaz

G.314/2

İnsanın başına Allah'tan gelen iyilik ve kötülük mağfirettir. Kaderine razı olanlar, kederlerden, üzüntülerden emin olmuşlardır:

Maḥall-i mağfiretdir ḥayr u şer Ḥaḳ'dan gelen cümle

Kederlerden emīn oldu edenler her ḳaderden ḥaz

K.309/14

Allah'tan gelene razı, teslim olmak lazımdır. Her kim kaderine razı olursa; ona keder, tasa olmaz:

Takdîrine teslîm olagör Hikmetî Hâkķ'ın
Her kim kadeeri bildi aña hiç keder olmaz

K.255/18

7. Şeytan

Yaradılmışlardan ilk önce Hz. Muhammed'in nuru yaratılmıştı. Bu nur önce ilk peygamber Âdem'in alnında durdu. Allah, Âdem'e secde edilmesi emri verdi. Herkes secde etmesine rağmen meleklerden olan Azazil, Âdem'e secde etmedi. Zira kendisi ateşten, Âdem ise topraktan yaratıldığı için kendini ondan üstün gördü. Bunun üzerine Allah'ın dergahından sürüldü ve lanetlenerek şeytan olarak isimlendirildi:

Aln-ı Âdemde emānet durdu ol nūr bir zamān
Rūh-ı insān pes anıñçün kıldı anda çün mekān
Secde kıldı emri üzre Âdem'e hep ins ü cān
Çün 'azāzîl etmedi Hâķ emr ile secde hemān
Dergeh-i Hâķ'dan sürüldü oldu şeytān ibtidā

Mhm.17/4

Gönül tekkesinden insanın şeytanı çıkarması gerekmektedir. Böylece kalbini tevhid ile Kabe'ye çevirir:

Şeytānı çıkar tekye-i dilden kerem eyle
Tevhîd ile gel kalbini beytū'l-ḥarem eyle

G.565/1

Şeytan son nefesinde insanı kandırmak ister. Şair, Allah'a bu son anında düşmana ve şeytana imanını göstermemesini dilemektedir:

O dem ki rûhunu teslîm eder bu Hîkmetî yâ Rab
Benim îmânımı hıfz et 'adüv şeytâna gösterme

G.570/6

Kâmil olan insan şairin nasihatını tutar. Şairin öğüdü, insanların şeytanlarından Allah'a sığınmasıdır. Öyle insanlar vardır ki şeytanı aratmamaktadır:

Kâmil-i insân olan bu pendim eyler ittiḥâz
Cins-i insânîñ 'azâzîlinden etsin isti'âz

G.136/1

8. Günah

Allah'ın emirlerine aykırı hareket etmeye günah denir. Allahu Teala, kusurları örten, merhametli, kullarının günahlarını bağışlayandır. Şairin sevabı az, günahı ise çoktur. Şair, günahları çok olmasına rağmen Allah'tan kendisini affetmesini istemektedir:

Meded kıl ey ğanî settâr
Ki sensin erḥam-ı ğaffâr
Şevâbım yok günâhım var
Beni 'afv eyle setr eyle

Mrb.509/3

Günahsız, hatasız olmak ancak Allah'a mahsustur. Allah'a isyan eden, günah işleyen inananları affedecek olan yine onun kendisidir:

Saña maḥşūşdur ancaḡ bī-günāh u bī-ḥaṭā olmak

Saña ʿ işyān u nisyān eyleyen bed-kārı ʿ afv eyle

G.528/2

Şairin günahı çoktur. Hz. Muhammed insanlara şefaata edecektir. Onun hürmetine Allahu Teala'dan affedilmesini istemektedir:

Muḥammed ʿ aşḡına yā Rab kerem kıl

Günāhım ʿ afv edip iḥsāna geldim

G.421/4

III. TASAVVUF

Tasavvuf bir hal ilmidir ve eşyanın zevkle kavranmasıdır. İnsanlık tarihi içinde bu vasfıyla kendini gösterir. O, hem tarihi hem de tarihi aşan bir ilimdir. İslam düşünce tarihi içinde, önceleri kişiye ait olarak, sonraları da pek çok kimse tarafından benimsenmiş bir tarzda ortaya çıkan bu hareket, bir meslek ve meşrep halinde kendini gösterir. Bu harekete katılanlar birtakım özel uygulamalarla diğer insanlardan ayrılırlar. Tasavvufta normal yaşayışa ek olarak, özel bir düşünce şekli benimsenmiştir. Bir takım psikolojik ve biyolojik tavsiye yolları kullanmış olmasından dolayı, kendine özgü bir öğretim ve uygulama usulünü barındırır. Bu yollar, düşünmeyi, aşkı, vecdi bazen semayı bünyesinde bulundurlar. Bunlar İlahi lütuf ve tecellilerin meydana çıkmasına imkan verecek bir yol açarlar.¹¹²

Hikmetî , tasavvuf hakkında bir kaside yazmıştır. Buna göre tasavvuf kalu bela zamanında Allahu Teala'ya verilen sözü tutmaktır. Tasavvuf, Hakk'a doğru gitmektir. Gönül ihlası ile olmaktır, sadece söz ile olmaz. Tüm fânî olan şeyleri gönülden atmaktır.

Tasavvuf iki yüzlülüğü, kendini beğenmişliği, büyüklük taslamayı bırakıp “men arefe” sırrını bilmektir. Marifette varlığı yokluğa satmaktır:

Riyā vü ‘ucb u kibri terk edip bil men ‘aref sırrın

Taşavvuf ma‘rifette varlığı yokluğa şatmağdır

K.155/3

Tüm mahlukat ve yaratılanlar esasa ait değildir. İşin aslı Allahu Teala'dır. Tasavvuf varlığı yok edip, yokluk denizine batmaktır. Kendini aşk içine atmaktır. Vücudunu her ayıplanacak davranıştan, nefisten saf edip inci gibi hamd etme denizinde bitmektir:

¹¹² Hayrani Altıntaş. **Tasavvuf Tarihi**, Akçağ Yay., Ankara, s.1.

Vücūduñ şaf edip her nefsi-ı umūr-ı mezemmetden

Taşavvuf dūr mişāli baħr-ı taħmīd içre bitmekdir

K.155/6

Tasavvuf, kalb aynasını sevinçlerden, kederlerden uzak etmektir. Bu mülkü süsleyen seyirlerde emanetkar olduğunu bilip her şeyin Hak'dan gelip ona döneceğini bilmektir. Hak'dan özge bu feleklerde, mülklerde işinin olmadığını bilip Allah'dan gayrı her şeyden geçip İlahi âleme ulaşmaktır:

İşñ yok Hāk'dan özge bu feleklerde müluklerde

Taşavvuf mā-sivā'llāhdan geçip lāhūta yetmekdir

K.155/9

Tasavvuf, kalbini her şeyden uzaklaştırıp; çokluğu Allah'ın tekliği içinde vahdet etmektir:

Edip ey Hīkmetī ƣalbini tecrīd her taşavvurdan

Taşavvuf keşreti tevħīd içinde vahdet etmekdir

K.155/10

a. Vahdet

Vahdet-i vücut, Allah'tan başka varlık olmadığının idrak ve bilincine sahip olmaktır. Burada birlik bilgidedir, yani salik gerçek varlığın bir tane olduğunu, bunun da Hakk'ın varlığından meydana gelmiş olduğunu, Hak ve onun tecellilerinden başka hiçbir şeyin gerçek bir varlığı olmadığını bilir. Ancak vahdet-i vücut ehli bu bilgiye düşünceye ait değil, yaşayarak ve manevi bir tecrübeyle bilir. Bunun böyle olduğunu başka bir yoldan bilmenin değeri

yoktur. Vahdet ehli için önemli olan varlık konusu, yani varlığın bir oluşu meselesidir.¹¹³

Hikmetî, vahdet-i vücud hakkında bir kaside yazmıştır. Vahdet-i vücudun manası şudur ki Allah'tan başka hiçbirşey yoktur. Onda benlik, senlik yoktur. Yüksek ve alçak olanların hepsi birliktedir:

Ne benlik var ne senlik vardır anda

Şamu birlikdedir a' lā vü ednā

K.9/16

Budur vaḥdet vücūduñ ma' nīsın bil

Ki birdir anda yok[dur] ğayrı ğavgā

K.9/18

Her şeyin aslı birdi, vahdetten çokluğa erişti. Çokluktan ise yine tekliğe dönecektir:

Vaḥdet idi aşlı bularıñ keşrete erdi

Keşretde yine vaḥdete hep eyleye ric' at

K.66/3

Şair, vahdet gözü ile tüm varlıklara baktığında Hak'dan başka hiçbir şey görmemiştir. Sadece Hakk'ı görmüştür:

' Ayn-ı vaḥdetle nazār kıldım şamu eşyāsına

Ḥaḳ'dan özge Ḥaḳ olur bir mā-sivāsın görmedik

K.349/8

¹¹³ Süleyman Uludağ. **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2001, s. 364.

İnsan kendini, benliğini yok edip Hak ile başbaşa kalıp dünyaya sultan olmuştur. Gerçekliğe ulaşmıştır:

Kendini yok eyleyip birlikde kaldı Hakk ile
Dehre sulţān oldu ol kim oldu dārā-yı kemāl

G.397/6

Harflerin ilki eliftir. Elif, bütün tecelliyatın sırlarını kendisinde toplar. Aslı noktadır ve bütün harfler eliften veya noktadan meydana gelmişlerdir. Allah lafz-ı celali elif ile başlamaktadır. Dolayısıyla elif vahdete delalet eder.¹¹⁴ Hikmetî'ye göre elif, Allah lafzının ilk harfidir. Tüm harfler eliften çıkmıştır. Yani tüm varlıklar Allahu Teala'dan zuhur etmiştir:

Harf içinde harf-i evveldir elif al bu haber
Hep hurūf andan tevellüd eylemişdir ser-te-ser
Çün hurūf birdir bu keşret yā nedir derseñ eger
Aşlı birdir keşretiñ birlikde bir kalmağ imiş

Mrb.284/3

Allahu Teala'nın her şeye gücü yeter; başlangıç, nihayet gibi hallerden münezzehtir. O kendi kudretini ortaya çıkarmak için, varlıkları kendinin sırrından yaratmıştır:

Ķādir ü kayyūm odur pes kudretin izhār için
Keşret-i eşyâyı kıldı sırr-ı vahdetden binā

K.13/11

¹¹⁴ Âmil Çelebioğlu. "Harflere Dair" , **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, M.E.B. Yay., İstanbul 1998, s.600.

b. Vuslat

Sevgiliye ulaşma, bir şeye erişmek anlamlarında olan vuslat, tasavvufta Allahu Teala'ya ermek, olgunlaşmak, seyr-i sülukunu tamamlamak anlamlarına gelir.¹¹⁵ Gerçek aşğın hedefi Allahu Teala'ya ulaşmaktır. Yoksa onun amacı cennet, huriler, Kevser değildir. Eğer Allahu Teala'ya kavuşmak olmasa Kevseri bile içmez. Allah da asi kullarını bağışlar:

‘Āşī kullar olmasaydı rahmeti n’eyler Ĥudā

Vuşlat-ı Ĥaĥĥ olmasaydı içmez ‘āşık kevseri

K.631/113

Gönlün muradı sevgilinin vuslatıdır. Gönül sevgiliye kavuşmak istiyorsa onun cefâsı ile sefâsını aynı bilip, onları sinesine sarması gerekmektedir:

Vuşlat-ı dildāra ermekse murādîñ ey gönül

Ger cefâsın ger şafâsın bir bilip şar sineye

G.546/2

Hikmetî, Cenab-ı Hakk’a iki elini açmıştır. Onun vuslatını dilemektedir. Buna karşılık olarak da vuslata yani Hakka ulaşmak üzeredir:

İki dest açmış Cenāb-ı Ĥazrete bu Ĥikmetî

Pençe-i vuşlat şalar senden baña benden saña

G.41/6

Bütün varlıklar Allahu Teala'ya kavuşmak istemektedir. Bu dünyada ve ahirette bundan daha keyifli, lezzetli bir şey yoktur:

¹¹⁵ Süleyman Uludağ. a.g.e., s.375.

Cümle vārın neş'esi Hâk vuşlatıñ eyler beyân

Yoğ iki 'âlemde andan özge keyf [ü] iltizâz

G.132/5

Nefsin makamları vardır. Allahu Teala kendilerinden hoşnut olduğu râziye ve marziye nidâsını eyleyince aşıkları onun didârına, cemâline ulaşmayı dilerler. Aşıkların amacı Allah'a ulaşmaktır:

Râziyye vü marzıyye nidâsıñ edecek Hâk

'Āşıklarıñ ol vuşlat-ı dîdârı dilerler

G.177/3

Her şeyden önce Allahu Teala vardı. Aşk odur, aşık odur, aşık olunan odur, yabancı yoktur. Tüm varlıkların amacı vuslatını açığa çıkarmaktır:

'Aşk odur 'āşık odur ma'şūk odur bî-gâne yoğ

Lîk bu keşretden murâdı vuşlatıñ ifşâ imiş

K.282/10

Menzillerde vuslata layık olmak isteyen aşk yoluna girip, gönül ehli olması lazımdır. Gönül ehli olmayan vuslata layık olamaz:

Her kim ki reh-i 'aşğa girip ehl-i dil oldu

Menzil-i merâtibde olur vuşlata lâyığ

G.340/2

c. Mâ-sivâ

Mâ-sivâ, tasavvufta Allah'dan başka her şeydir. Bu kelimenin bütün yaratılanları içine alan bir sınırı vardır. Tasaavvufta, gönülde Allah'tan başka neyin sevgisi varsa, onun sevgilisi odur. Bu yüzedn kalpten mâ-sivâ putunun değiştirilmesi, sevginin hep Allah üzerinde yoğunlaşması büyük önem arzeder.¹¹⁶

Şair de mâ-sivânın önemini bilmektedir. Ona göre insanın Allah'dan başka her şeyi terk etmesi gerekir. Hakikat yoluna girip saf olanlar ise kendilerini olgunlaştırırlar:

Mâ-sivâdan eyle 'uzlet vaḥdet-i ḳalbin gözet
Gir ḫaḳīḳat rāhına ḳo 'ārī sen meydāna gel
G.386/2

Aşık olmanın şartlarından birisi de mâ-sivâ âlemlerini terk etmektir. Terk eden aşıklar vuslata yakın olurlar, dereceleri artar:

Mâ-sivâ 'âlemlerin terk eyleyen 'āşīḳlarıñ
Dergeh-i vuşlat-ḳarīn olmaḳda artar pāyesi
G.608/5

Şair, sırlara ermek için gönlünde hiç mâ-sivâ kalmaması lazımdır. Allah'dan gayrıyı terk etmesi gerekir:

Ḥikmeti ermek dilerseñ sen bu sırrın sırrına
Terk edip dilden dilinde ḳalmasın hiç mâ-sivâ
G.26/8

¹¹⁶ Ethem Cebecioğlu. **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yay., İstanbul 2004, s.414.

d. Halvet

Halvet, yalnız kalma, tenhaya çekilme, tek başına yaşamak demektir. Mutasavvıflara göre şeyhin gözetiminde halvethanelerde ibadet ve zikirle meşgul olmak, kimsenin bulunmadığı bir yerde Hak ile konuşmak, günahattan korunmak, daha iyi ibadet etmek için ıssız yerlerde yaşamayı tercih etmek, zahirde halk ile olup batında Hak ile olmak demektir. Yalnız yaşamayı tercih eden ve Hak'la olmak için halktan ayrı yaşamaya önem veren mutasavvıflar, halveti tasavvufi hayatın bir unsuru haline getirmişlerdir. Kanat elbisesini giyen bir derviş, sürekli tefekkür halinde olmalıdır. Zira dervişlerin halveti, cennetin kapısı gibidir. Ondan maksat, kalbi masivadan temizlemek ve gönlü Hakk'ın evi kılarak kesret içinde vahdete erişebilmektir.¹¹⁷

Hikmetî, dünyadan uzaklaşıp halvet yoluna girmeyi istemektedir. Gönlünü âlemin çokluğundan vahdete ulaştırmaya çalışmaktadır:

Fenâdan eyleyip ʿuzlet ʿarîḳ-i ḫalvete gir gel

Göñülü keşret-i ʿâlemde et gel vaḫdeti tenhâ

K.8/32

Derviş olan kişi insanlardan uzaklaşıp hırka giyip Allah'a ulaşmaya çalışmaktadır. Dünyadan vazgeçmiştir:

Dervîṣi ʿuzlet gibi ḫırḳa çekip ḫalvetdedir

Başını ḳor dâra kendi ṣunʿına ḳurbân olur

G.250/6

¹¹⁷ Kaplan Üstüner. **Divan Şiirinde Tasavvuf (14 ve 15. yy. Divanlarına Göre)**, Birleşik Yayınevi, Ankara 2007, s.164-165.

e. Ezel, Bezm-i Ezel, Bezm-i Elest

Allahu Teala her şeyden önce vardı. O sonradan yaratılmamıştı. Buna ezel denir. Allahu Teala'nın başlangıcı yoktu, sonu da yoktur, bâkidir. O vahdet sıfatının sarayında ezelîdir:

Ey kadīm ü hâzret-i Bârī Hudâ-yı lem-yezel

Sensin ol vahdet şifâtınıñ serâyında ezel

G.384/1

Allahu Teala her şeyi uygun bir biçimde yaratmıştır, nakş etmiştir:

Reng-i şüretde munaḳkaş etdi naḳḳâş-ı ezel

Gün-e-gün elvân içinde oldu beyzâ ibtidâ

K.6/25

Görünüş erbâbı, sitem ve ayıplama yapsa gam, üzüntü değildir. Zira şair, ezel ilminin mualliminden yani Allahu Teala'dan ders almıştır:

Etse erbâb-ı mezâhir gam degil ta' n u sitem

Hâce-i ' ilm-i ezel sırrından aldık bir sebaḳ

G.342/3

Allahu Teala elest meclisinde kullarına “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sorunca onlar da “Elbette, sen bizim Rabbimizsin” dediler.¹¹⁸ Elest meclisinde bu sözü ikrar edip, bu ahbine uyanlar gerçek birer mûmindirler:

Ol irâdetdir kim ol bezm-i elest ikrâr eder

¹¹⁸ Kur'an-ı Kerim. 7/ 172.

Eyleyen insān idi ol ‘ahdine va‘d-i vefā

K.10/6

İnsanoğlu elest meclisinde aşk şarabını içmiş, orada Allah’a bir söz vermiştir. Dünyada bu verdiği sözü unutmaması gerekir:

Ey bezm-i elest içre içen bāde-i ‘aşkı

Etdikleriñ ol ‘ahd ile peymānı unutma

G.559/2

İnkâr eden kişi, şaire sözlerinden dolayı sarhoş mıdır? demektedir. Şair elest meclisinin sarhoşudur, ayık sayılmaz. Allahu Teala sevgisi onu kendinden geçirmiştir:

Derse münkir sözlerimden pes baña ser-hoş mıdır

Bezm-i elestiñ belī mestāneyim ayık degil

G.389/4

Şairin yemini, sözü elest meclisinin vahdetindedir. Yani Allahu Teala’ya söz vermiştir. O zaman kemāl kadehinin şarabını içmiştir:

Vağdet-i bezm-i elestdendir bizim peymānımız

Kim şunuldu tā ezel mey cām-ı şahbā-yı kemāl

G.397/3

f. Belâ

Belâ, Allahu Teala'nın kullarına denemek için verdiği sıkıntılar, cefâlardır. İnsanın Allahu Teala'nın gönderdiği bu sıkıntı, cefâlara sabretmesi gerekir:

Belâ miñnetleriñ bārın çekip şabr u taħammülde

Elest bezmindeki o cür' a-i peymānedir bā' iş

G.86/2

Bu dünya yeri matem, sıkıntı, dert ve belâ evidir. Üzüntü yeri, gurbet yolu, keder evinin makamıdır. Cihânın kadehi zehirdir, Ademoğlu musibet yoluna tutulmuş, giriftar olmuştur. Hayat fânidir, gelip geçer, gidenlerden haber gelmez. O alem başka bir alemdir:

Bu dünyâ hâne-i cāy-ı belâ vü derd-i mātendir

Maķām-ı sicn-i miñnet rāh-ı ğurbet me'ħaz-ı ğamdır

Şafāsı cevrine degmez cihāniñ ' işreti semdir

Bu der-bend-i beliyyāta giriftār ibn-i Ādemdir

Ĥayātı fānīdir deħriñ memātı sırr-ı ektemdir

Gidenlerden ĥaber gelmez o 'ālem başķa 'ālemdir

Msd.140/1

Şairin cismi, vücudu zayıftır. Felek, belâ yükünü onun bu zayıf cismine yüklemiştir. O, ayrılık yolu üzre gidip kâr-bân gibi olmuştur:

Yükledip deng-i belâ bārın bu eż' af cismime

Rāh-ı firķat içre şaldıñ kārban etdiñ beni

G.613/3

Allahu Teala, belâ yükünü tüm yaratılmışlara vermek için arz etmiştir. Ancak Adem'den başka hiçbir varlık bu yükü almamıştır. Sadece insanoğlu bu yükü almıştır:

Ol belâ bârın kamu maḥlûḳına 'arz etdi lîk
Almadı Âdemden özge kimse ol kayd-ı berât

K.67/6

g. Zâhir ve Bâtın

Zâhir görünen şeyler, bâtın ise gizli olan şeylerdir. Gizli, açık, geçmiş ve gelecek ne varsa Allahu Teala'nın hükmündedir. Gizli olan, açık olan her şeyi Allah bilir:

Zâhir ü bâtın ne kim var mâzî müstaḳbel kamu
Ḳabza-i hükminde maḥfûzdur nihân-ender-nihân

K.436/21

İlm-i ledün dedikleri hakikatte gizli ve açık şeylerin tümünün esrarını anlamaktır, onlara vâkif olmaktır:

Zâhir ü bâtın kamu esrârını haẓm eylemek
Bil ḥaḳîḳatde budur 'ilm-i ledün dedikleri

K.631/5

Bazı sırları tefsîrlere ve tarihler yazmamıştır. Şeyhler gizli ilimlere vâkiftirlar. Dolayısıyla zâhiri ilimleri bilmezler:

Bu sırrı yazmamış tefsîr tevâriḥ
Ne bilsin 'ilm-i zâhirden meşâyiḥ

Msn.1/7

g. Nefs

Nefs, bir şeyin varlığı demektir. Sûfilerin bu kelimedenden anladıkları kulun kötü, fena huy ve fiilleridir. Kötü olan huylar insan tarafından tedavi ve terbiye edilirse, devamlı bir mücadele ile onları yok etmek mümkün olacaktır. Nefsin hükümlerinden en zoru, nefsin bu gibi şeylerin güzel olduğu düşüncesine kapılmasıdır. Nefsani arzuları terk etmek ve nefsi kırmak, onun isteklerine aykırı hareket etmek suretiyle olur. Ayrıca açlık, susuzluk ve uykusuzluk gibi güçsüz ve kuvvetsiz hale gelmek de onunla mücadele tarzlarından birisidir.¹¹⁹

Hikmetî de iki cihanın sıkıntılarından kurtulmak için kendi nefsinden Cenab-ı Hakk'ın kendisini korumasını dilemektedir. Zira nefs, insanı kötülöklere, musibetlere bulaştırır. Bu da insanı iki dünyada zelîl eder:

Dü-cihân berzahlarından Hikmet istersen rehâ

Kendi nefsinden Cenâb-ı Hakk'a eyle isti'âz

G.132/6

Peygamber, "Nefsini bilen Rabbini bilir." buyurmaktadır. Nefsini bilmeyen, onun isteklerine boyun eğen Allahu Teala'yı bilmez. Allah bu kullar için Zümer Suresinde "Onlar, Allah'ın kudret ve azametini hakkıyla takdir edemediler." buyurmuştur:

Çadr-i nefsin bilmeyen Allâh'ı bilmez nitekim

Mâ-çaderu'llâhe Hakkâ çadrihî dedi Hudâ

K.10/14

¹¹⁹ Abdülkerim Kuşeyrî. **Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi**, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergah Yay., İstanbul 1978, s.182-183.

İnsan, vücud ülkesinde nefsini bilmesi lazımdır. Eğer kendi nefsini bilmezse, o kişi men-aref sırrına layık değildir:

Kim vücūdu kişverinde kendi nefsin bilmedi

Men ʿ aref sırrına bil ki ol kişi lāyık degil

G.389/3

İnsan, nefsini, Rabbini bilmek ister ise her işinde Allahu Teala'ya uygun hareket etmesi gerekir. Böylece tamamıyla onun istediği bir kul olacaktır:

Nefsiñi Rabb'ini bilmek diler isen böyle bil

Her umūrı Hāḫḫ'ıla ol ʿ abd-i maḫzā ibtidā

K.6/75

h. Terk

Terk, Allah'tan başka her şeyi bırakmaktır. Allahu Teala'yı tam manasıyla bilenler cihânı terk etmişlerdir. Aşık olanlar Hakk'ın yoluna yüz tutup inleyip, figân ederler. Hikmetî büyüklerin ayağının tozu olmak istemektedir. Hakikate erenler sülûkunu tamamlayanlardır:

ʿ Ārif-i bi'llāh olanlar oldular terk-i cihān

Rāh-ı Hāḫḫ'a yüz dutup eyler figān-ı ʿ āşıḫān

Hikmetî sen ḫāk-pāy-ı pīr ü perver ol hemān

Kim ḫāḫīḫat erleri hep pīr-i tekmilden gelir

Mrb.150/4

İnsanın kibirlilik, kendini beğenmişlik tahtından geçip, gurur elbisesini çıkarıp, garip hırkasını giymesi gerekir. Böylece aşk külâhını başına tac edinir:

Geçip taht-ı tekebbürden libās-ı ‘ucbını terk et
 Melâmet hırkasın giy ‘aşk külâhın tâc-ı şâh eyle
 G.563/3

Dünyada rahat etmek isteyen yalnızlığı kabul eder. İbrahim Edhem gibi ülkesinin tac ve tahtını bırakırsa rahat eder, sıkıntılarından kurtulur, huzura erer:

‘Ālem-i rāhat dilerseñ eyle tecrīdi kabûl
 Tâc u taht-ı milketin terk eylesin Edhem gibi
 K.598/9

IV. CEMİYET

a. Tarihi ve Efsânevi Kişiler

1. Cem

Cem, efsanevi İran hükümdarlarından. Cem, Pişdadiyan sülalesinin dördüncü veya beşinci hükümdarıdır. Babası Tahmuris'tir. Cem'in hakkında çeşitli efsaneler bulunmaktadır. Bu efsanelerden birine göre bütün dünyayı dolaşan Cem, Azerbaycan'a gelince burasını çok beğenir. Orada yüksek bir yerde kendisine mücevherlerle süslü bir taht kurdurur; kendisi de en süslü elbiselerini giyip bu tahta oturur. Güneş doğunca taht ile tac parlamaya başlar, her taraf ışık içinde kalır. Bu manzarayı gören halk o güne nev-ruz der. Böylece Cem'in adı Cemşîd olarak anılmaya başlar.

Şarabın Cem tarafından bulunduğu inanılmıştır. Bu olay efsanelere göre şöyle gerçekleşmiştir: Bir gün çevresi ile oturan Cem, gökte bir kuş görür. Kuşun ayaklarına bir yılan sarılmıştır. Okçularına kuşu yaralamadan yılanı vurmalarını emreder. Okçular bu emri yerine getirirler. Yılandan kurtulan kuş, bu duruma karşılık Cem'e gagası ile birkaç tane tohum verir. Toprağa ekilen bu tanelerden asma ve üzüm elde edilir. Üzümünden yapılan bu sular uzun müddet saklanır ve bu suların zehirli olduğuna inanılır. Bir gün intihar etmek isteyen bir cariye bu sulardan içer. Şarap keyif verici tesirini gösterince bol bol kullanılmaya başlar. Şarabın mucidi olan Cem'in kadehi de meşhurdur. Üzerinde yedi hikmeti belirten yazılar bulunmuş.¹²⁰

Hikmetî bu konulara telmih yaparak Cem'den şiirlerinde bahsetmektedir. Cemşîd, güzel, renkli kadehleri icat edendir:

Câm-ı mey o reng ü eyvân mücidi Cemşîd olup

¹²⁰ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi., Deyimler, İsimler, Eserler, Terimler, Dergah Yay., C. 2, İstanbul 1977, s.33, 34.

Yapdı Dāvud nīze vü zırh-ı mücellâ ibtidâ

K.6/45

Bir gönül meclisi vardır. Bu mecliste Cem'in kadehi elden ele dolaşmaktadır:

Sâkiyâ şun bezm-i dilde cām-ı Cem böyle döner

La'1-i mey 'aşkıñ 'urûk-ı tende dem böyle döner

G.191/1

2. İskender

İki İskender vardır. Biri Makedonya kralı Filip'in milattan 356 yıl önce doğan oğlunun adıdır. Zeki, akıllı ve kudret sahibiydi. Aristo kendini yetiştirmiştir. Yirmi yaşından hükümdar oldu. Yunanistan'ı feth ettikten sonra İran'a hücumla Anadolu, Suriye, Mısır, İran ve Hindistan'ı aldı. Hindistan'dan Çin'e geçerek burada âb-ı hayatı aradı ama bulamadı. Otuz üç yaşında burada vefat etti.

İkinci İskender, vaktiyle Yemen'de hüküm süren Arap hükümdarlarından birinin oğlu olan Zülkarneyn lakabıyla meşhur olan bir zattır. Çin Seddi'ni yapanın, zulumatta âb-ı hayatı arayanın bu zat olması büyük ihtimaldir.¹²¹

Hikmetî'de İskender'i şiiirlerinde anmıştır. Ona göre İskender çok güçlü bir imparatordu. Her yere hüküm ederdi. Ama bu dünya ona kalmamıştır. Bu dünyaya hüküm eden de bunu unutmamalıdır:

Tâ meşâriğdan ğurûb-ı dehre şâh oldum diyen

¹²¹ Ahmet Talat Onay. **a.g.e.**, s. 261.

Çanı İskender gibi řāhlar çanı ol cām-ı Cem

G.417/5

İskender, efsaneye göre Ye'cüc ve Me'cüc'ü önlemek için bir set yapmıştır. Bu konu dolayısıyla şiire konu olmuştur.

Çanı İskender-i řāhib-kerem açsın bu yolu

Ki reh-i leşker-i Ye'cüc gibi ol seddelidir

G.197/3

İskender'in aynası dünyayı göstermektedir. Ama onun dünyayı görmesini sağlayan aşkının sırrıdır:

Ol muşaffā nūr-ı táb-ı sırr-ı 'aşkıñdır seniñ

Eyleyen 'ālem-nümā āyine-i İskenderi

G.599/3

3. Rüstem

Rüstem, İran'ın kahramanlarındanır. Rüstem, olağanüstü bir doğumla doğan, olağanüstü güçlere sahip, et ve kemikten mürekkep canlılarla savaştığı kadar, görünmeyen büyülü nitelikleriyle sır perdesi arkasında kalan esrarengiz varlıklarla savaşan, kimseye nasip olmayan sihirli teçhizatla olağanüstü işler başaran efsanevi şahsiyetlerden birisidir.¹²² Bu dünya geçicidir. Ne kadar güçlü olursan, ister Zâl'in oğlu Rüstem isterse Sâm gibi olsan da ecel bir gün gelecektir. Bu dünyanın geçiciliğini vurgulamak için zamanın güçlü hükümdarları Rüstem ve Sam ve onun babası Neriman'a atıfta bulunulmuştur.

¹²²

Dursun Ali Tökel. **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Akçağ Yay., Ankara 2000, s.254.

Onlar, dünyaya baştanbaşa hükm etmekteydiler. Hatta Kaf dağına bile hükm etmekteydiler. Ama onlara bile bu dünya kalmamıştır:

Ne deñlü pehlevân olsañ başar dest-i ecel bir gün
Gerekse Rüstem ibn-i Zâl gerekse merd-i Sām olsun

K.443/8

Ser-â-pâ ‘ âleme Ƙaf’ dan Ƙaf’a hükm eyleyip şimdi
Ƙanı devr-i zamānîñ Rüstem ü Sām u Nerīmān’ı

G.604/2

4. Feridun

İran mitolojisinde Pişdâdiyân sülalesinin altıncı hükümdarıdır. Dahhâk İran’ı istila ettikten sonra orada bulunanlara zulmetmeye başlamış, bunun üzerine Demirci Gâve’nin önderliğinde ayaklanan halk Dahhâk’ı öldürmüştü, onun yerine Feridun’u tahta geçirmiştir. Feridun, adaleti ile meşhur olmuştur. Şehname’ye göre 500 yıl yaşayan Feridun, ihtiyarlayınca ülkesini Tûr, Selm, İrec isimli oğulları arasında paylaştırdı. Tûran’ı Tûr’a, Arabistan’ı Selm’e, İran’ı İrec’e verdi. Onları Yemen padişahı Serv’in kızları ile evlendirdi. Feridun, ateşperest olup astroloji ve tıpla uğraşmıştır.¹²³

Hikmetî, Feridun’u şiirinde anmaktadır. Ona göre Feridun, altın ve gümüş üzerine kendi sikkesini vurmuştur:

Sîm ü zer üzre Ferîdûn sikke-i nâmın urup

Ol toğutdu gûn-e-gûn emtâ‘ -ı kem-ğâ ibtidâ

K.6/46

¹²³ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler, Dergah Yay, C.3, İstanbul 1979, s.199.

5. Dârâ

İran'ın Keyâniyân sülalesinin dokuzuncu hükümdarıdır. Ayrıca Avrupa'da Pers kralı Dairus (ö. M.Ö. 330) olarak bilinir. Dârâ, Büyük İskender ile yaptığı savaşta ölmüştür. İhtişam ve ululuk sembolü olarak ele alınan Dârâ, İskender'in bir hilesi sonucu mabeyncisi tarafından öldürülmüştür.¹²⁴

Hikmetî'nin aşkının askeri, gönül mülkünde otağ kurmuştur. İran şahı Dârâ gibi onlar da muhabbet hükmünü uygulamışlardır:

Mülk-i dilde çün otağım kurdu ' aşkım leşkeri

Eyledi icrâ maḥabbet hükmini Dârâ gibi

G.615/4

6. Kârûn

Kârûn, Mûsâ zamanında yaşarmış. Kendisine ilm-i kimya öğretilmiş. O da böylece zengin olmuş. Ancak bu zenginlik ona yaramamış ve tüm nimetleri, zenginlikleri ile birlikte yerin dibin geçirilmiştir:

Verdi çün Kârûn'a kimyâ-yı sa' âdet devletin

Eyledi küfrân-ı ni' met yerlere geçdi o dem

G.416/3

Hikmetî, bir kasidesinde Kârûn kadar malın olsa bile ona güvenmemeyi öğütlüyor. İnsana iyilik gibi altın iksirinin sermayesi gelmez. İyilik her şeyin üstündedir. Zira mal geçici olabilir, ama iyilik geçici değildir:

¹²⁴

İskender Pala. a.g.e., s. 99.

Ḳārūn gibi bir ‘aks olacaḳ mālā güvenme
Eylık gibi ser-māye-i iks̄ir-i zer olmaz

K.255/12

7. İbrahim Edhem

İbrahim Edhem Hicri III. Asırda Belh’de hükümdar iken bir gün avda bir ceylanı takip ederek vadiye indiği sırada, eli ayağı bağı bir adamın bir karga tarafından beslendiğini görmüştür. Adamın kervan halkını soyup öldüren hırsızlar tarafından bu hale konduğunu, karganın da Allah tarafından onun rızkını vermesine memur edildiğini anlayınca, tac ve tahtından vazgeçerek derviş olmuştur. Bundan sonraki hayatında bir mağaraya çelikip ibadetle meşgul olmuştur.¹²⁵ Şaire göre bu dünyada rahat etmek isteyen İbrahim Edhem gibi tacı, tahtı, makamları terk etmesi gerekir:

‘Ālem-i rāḫat dilerseñ eyle tecrīdi ḳabūl
Tāc u taḫt-ı milketin terk eylesin Edhem gibi

K.598/9

8. Hallâc-ı Mansûr

Hallâc-ı Mansûr, “enel Hak” dediği için asılmıştır. Hikmetî, sevgilinin saçına bağlanıp kendini fedâ etmektedir. Nasıl Mansûr darağacına asıldıysa, o da sevgilinin saçına asılmıştır:

Bir saçı leylâ ucundan bağlanıp olduḳ fedâ
Ser verip Manşūr gibi şimdi o dāra bendeyiz

G.269/4

¹²⁵ Agah Sırrı Levend. **a.g.e.**, s. 145.

Şair, kendini asılmış bir halde bulmuştur. O da Mansûr gibi sevgilinin perişan saçına asılmıştır:

Ben kendimi buldum hele kim olmağa ber-dâr
Manşûr gibi ol zülf-i perişâniye uygun

G.465/3

9. Kâbil ile Hâbil

Kâbil ile Hâbil, Adem peygamberin oğullarıdır. Biri iyiliği, biri ise kötülüğü temsil eder. Kâbil, kardeşi Hâbil'i öldürmüştür. Böylece ilk defa kavga, harp ve adam öldürme onlar arasında olmuştur:

Hâbil'i qatl eyleyip Qâbil boyandı hûnına
Qaldı anlardan qıtâl u harb u gavgâ ibtidâ

K.6/36

Şol taraf pehlûlarından Âdem'in Hâk kudreti
Halk edip Havvâ'ya kıldı pes enîs ü ülfeti
Geldi bunlarıñ niçe şâhib-kemâl zürriyyeti
Darb edip kardâşını görseñ bu hikmet sîreti
Hâbil'i qatl etdi Qâbil eyledi qan ibtidâ

Mhm.17/5

b. Masallaşmış Aşk Kahramanları

Türk Edebiyatında birçok mesneviye konu olmuş Leylâ ile Mecnun, Ferhad ile Şîrîn divanda konu edilmişlerdir.

1. Leylâ ile Mecnûn

Leyla'nın ayrılığının üzüntüsünden dolayı Mecnun çöllerde deli, divane olmuştur. Onun aşkı Mecnun'u perişan etmiştir:

Hevâ-yı 'aşk ile başdan çıkıp ilden niçe diller
Ġam-ı Leylâ için Mecnûn gibi çöllerde kalmışdır

G.195/5

Leylâ, iham-ı tenasüp yoluyla “gece, siyah” manalarında da kullanılmaktadır:

Meskenim olsa 'aceb mi ey perî mey-ġâneler
Kûşe-i külġanda yatur 'aşk ile mestâneler
Zencir-i zülfine bend olsa n'ola dîvâneler
'Āşıkı Mecnûn eden ol şacı Leylâ bundadır

Mrb.145/4

Mecnûn, Leylâ'nın şahsında Mevlâ'ya ulaşmıştır:

Mecnûnı kıyâs etme ki Leylâya erişdi
Leylâ diyerek vuşlat-ı Mevlâ'ya erişdi

G.610/1

2. Ferhad ile Şîrîn

Eski bir Acem efsanesidir. Ferhad, Husrev tarafından bir dağın arkasına hapsolünmüş ise de, Şîrîn'e kavuşmak için dağı yarmıştır. Şîrîn'in emriyle cûy-ı Şîr adlı suyu getirmiştir. Sonra kazmasını havaya atıp altına başını koymuş, beyni parçalanıp ölmüştür.¹²⁶ Ferhad'ın Şîrîn'e ulaşmak için dağları delmesi divanda çeşitli beyitlerde yer almaktadır:

Seyl-i eşküñ ağıdıp hāk-ı melāmet üstüne

Yāra yol açdı o tîğ-i ' aşğ ile Ferhād-ı dāl

K.118/3

Her kime etdiñ ise Ferhād-ı dil-bend-i ümīd

Ṭağ-ı sīnem deldirip Şîrīn edāsın görmedik

K.349/9

¹²⁶

Ahmet Talat Onay. **a.g.e.**, s.210.

C. DİL ÖZELLİKLERİ

Hikmetî, kendi dönemine göre şiirlerini anlaşılır bir dille yazmıştır. Şair, aruz veznini şiirlerinde uygulamada başarılıdır. Aşağıdaki gazel buna örnek olarak verilebilir:

Göñül cānānı istersen cihān cānānesinden geç
Geç ammā yā nesinden geç bu varlık hānesinden geç

Dıraht-ı ‘ömriñe mār-ı ecel şarmaşmadan ey dil
Hümā-yı ṭab‘ını tenden uçur ğam lānesinden geç

Ḥarābāt olmayan ma‘mūr [u] ābād olmaya hergiz
Eger ma‘mūr olam derseñ bu ten vīrānesinden geç

Selāmet baḥr-i vaḥdetgāhına ermek ise maḳşūd
Bu cismiñ şu gibi aḳ çeşm-i hūn-efşānesinden geç

O sīm-gerdānına yārin şarılmaḳ ise maṭlūbuñ
Göñül ol zūlf-i dil-ber gibi sen de şānesinden geç

Çerāğ-ı ‘aşḳ ile ‘ālem ser-ā-pā şu‘le-yāb olsun
Uyansın nār-ı dil kānūnçe-i kāşānesinden geç

Olup Mecnūn gibi zencīr-i ‘aşḳa bende dil-beste
Eger ādem iseñ ol ḥalḳa-i peymānesinden geç

İşitdim bezm-i dil keyfiyyetiñ ‘ aşk ehli dillerden
Hiç olmazsa gel ey Hikmet der-i meyhânesinden geç

G.92

Şiirde âhengi sağlamada vezin, kafiye ve redifle birlikte tekrarların da önemi vardır. Söz tekrarlarının önemli bir bölümünü ikilemeler oluşturur. Şiirde anlamın çok daha etkili bir şekilde ifade etmesini sağlayan ikilemeler, ayrıca belli bir kavram veya ifadenin okuyanın zihninde yer edip kalıcı bir iz bırakmasını da sağlar.¹²⁷

Hikmetî de şiirlerinde ikilemelerden faydalanmıştır:

La‘ liñ aç kim degmesin mercân mercân üstüne
Gül olur dehr eyleseñ handân handân üstüne

Dürr-i nâ-süfte gören gavvâşveş bağrın deler
Seyr eden ol cevheri dendân dendân üstüne

Kişverân-ı hüsni içinde eskidir gavgâ-yı ‘ aşk
Ceyş-i bî-pâyân çeker mîrân mîrân üstüne

G.531/1-3

Bunların yanında divanda mürâcâa biçiminde şiirler gözümüze çarpmaktadır. Divan Edebiyatında karşılıklı söyleşme tarzında yazılan şiirlere “mürâcâa şiir” denilmektedir. Halk şiirinde aynı tarzda yazılan şiirler için “dedim-dedili” şiir ifadesi kullanılır. Bu şiirlerdeki dedim-dediler çoğunlukla bir düzene bağlı olarak karşımıza çıkar. Mürâcâa şiirlere Klasik Türk şiirinin bütün nazım şekillerinde

¹²⁷ Dilçin, Cem. “Fuzulî'nin Şiirlerinde İkilemelerin Oluşturduğu Ses, Söz ve Anlam Düzeni”, *Journal of Turkish Studies*, Abdülbaki Gölpınarlı Hâtıra Sayısı, Harvard 1995, s.163.

rastlanmakla birlikte, ekseriyetle gazel, tuyuğ ve rubailerde karşımıza çıkmaktadır.¹²⁸

Hikmetî Divanı'nda mürâcâa tarzı ifadeler şiirlerinde bazı beyitlerde karşımıza çıkmaktadır. İlk örnek bir muaşşerdedir:

Giden 'ulvî sa' âdet rāhına ol şād u ḥandāndır
 Giden süflî ḍalālet rāhına giryān u pişmāndır
Dedim ey ḥāce-i dānā bu sır ne sırr-ı pinhāndır
Dedi dīvāne seyr ile bu seyrān özge seyrāndır

Mşr.138/1

Burada şair bilgili âlime gizli sırrı sormakta, âlim ise bu durumun özel bir seyran olduğunu ifade etmektedir. Bir müseddeste de mürâcâa tarzını görmekteyiz:

Nūr-ı zātından cemāl-i ṭal' atın almış ziyā
 Enver-i ḥüsnün cihānı kıldı nūr ey meh-liḳā
 La'l-i nābı lebleriñle ḥasteye sensiñ şifā
 Leşker-i Hindū mişāli şaf-be-şaf olmuş şehā
 Gerden üzre ḥāle-i füller nedir **dedim dedi**
 Būs ederken dişleyip emdiñ nişānıñdır seniñ

Ben mi iḥdāş eyledim āyīn-i vuşlat 'âdetin
 Raḥmet olsun öğreden 'aşḳ u maḥabbet şan' atın
 Cān bağışlar gūş kıl bu ḥikmetin cān şöḥbetiñ
 Bezm-i vuşlatda edip ṭarḥ-ı tekellüf ḥāletin
 Bu niyāz u nāz ile diller nedir **dedim dedi**

¹²⁸ Lütfi Alıcı. "Klasik Türk Edebiyatı'nda Mürâcâ'a Şiirler", **İlmî Araştırmalar**, C. XIV, İstanbul Güz, 2002, s.1-15.

Şol gönül kim bendedir genc-i nihānıdır seniñ

Msd.345/3-4

Rumeli şairleri söyleyiş tarzı bakımından da birbirlerine benzerler. “a”, “be”, “cuğum” hitabı, “di”, “hele”, “hey”, “ya, ya”, “hey begim”, “begim” gibi söyleyişler Rumeli şairlerine özgüdür.¹²⁹ Hikmetî’de bu yörenin şairi olduğu için şiirlerinde bunlara benzer söyleyiş özellikleri bulunmaktadır:

“a”

A Hıkmət bu hareketle melâmet ‘âlemindezin

Göründüñ şüret-i ihşânda lîkin âdem olmazsıñ

G.350/7

A Hıkmət güfte-i eş‘ârını yâd eyleyen diller

İki ‘âlemde ni‘metden İlâhî hışşedâr olsun

G.488/6

Nedir o gördüğüñ düşler

A Hıkmət sen de bu işler

A dervîşler a dervîşler

Geliñ hû diyelim yâ hû

Mrb.499/5

“Begim”

Begim inşâf edelim ‘ahd ü vefâ âyetine

Nice ol luğf-ı ümîd etmeye dil va‘delidir

G.247/3

¹²⁹ Halil Çeltik. *Divan Sahibi Rumeli Şairlerinin Şiir Dünyası*, MEB. Yay., Ankara 2008, s. 148-236.

Çünkü bir sulţān-ı ‘ālemsiñ ‘adālet eyle gel
Gel şehāne dur begim dīvāne sen ihsāna ben

G.462/5

Şafha-i bād-ı fenāda kim karar etmiş begim
Rūzgār-ı dehr-i dūn almış kamu varlıkları

K.631/351

“Hele”

Ben kendimi buldum hele kim olmağa ber-dār
Manşūr gibi ol zūlf-i perişāniye uygun

G.465/3

‘Andelībiñ intizārı bād-ı āhından hele
‘Ākıbet nā-dān elinde şoldu maḥşūr oldu gül

G.390/4

Vuşlat güniniñ mihri doġar diye beķāda
Ey Hıketi ‘ömrüñ hele ḥasretle geçirdiñ

G.365/5

“Hey”

Hıketi bülbül gibi feryād edip geldiñ dile
Gülşen-i ‘aşq içre eyle dem-be-dem hey dost hey

G.612/6

Hey meded firķat-keş oldum vādī-i ġurbetde ben
Ver eliñ hicrān ilinde ķaldım ey yār-i vatān

K.437/2

“Vay”

Eşrâf-1 ħalâyık-1 Ĥudâ'nıñ ola sende
 Vay kendiñi fehm eylemeyip etmeye terbīb
 G.53/3

Vay ol kişiniñ başına kim bildire sırrıñ
 Luţf etme degil kim toqunur zıllite şeş-per
 G.245/3

Şânından iken ‘afv u kerem etmeye ħalka
 Vay kim ola ol ehl-i ġaraz ħâsid ü ġâ’iz
 G.311/4

“Var yürü”

Ĥabībim gerçi doymazsıñ cemâlim görmede ammâ
 Daĥi seyrâniñ ile var yürü Cennât-ı ‘ulyâya
 K.514/63

Her ‘ulūm erkân ile a‘ māl ile olur tamâm
 ‘İlmini bildiñ budur a‘ mālın öğren var yürü
 K.631/48

Görüldüğü üzere şair, Rûmeli şairlerine özgü söyleyişleri şiirlerinde kullanmaktadır.

a. Atasözleri ve Deyimler

Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştırılan ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözlere atasözü denir.¹³⁰ Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Ulusun ortak düşünce, kanı ve tutumunu belirtir, bize yol gösterirler.¹³¹ Hikmetî de atasözlerinden faydalanmıştır. Bunlara örnek olarak aşağıdaki beyitlerde atasözlerini ve atasözü değerindeki söyleyişleri verebiliriz:

Kartala bir ok değmiş, yine kendi yeleşinden: Bir kimseye en büyük kötülüğü kendisine çok yakın olanlar yapar. Şaire de en büyük kötülüğü sevgilisi yapmaktadır:

Bî-gâne degil yâr için çarb-ı meşeldir
Kartala bir ok tîgi dokunmuş yeleşinden
G.454/5

Yiğit lakabıyla anılır: Yiğit kazandığı ünle tanınır. Şair de kendisinin hayırla anılmasını istemektedir:

Hemân bir hayr ile yâd olagör ey Hikmetî zirâ
Kimi zemm ü kimi medhiyle gör çarb-ı meşellendi
G.609/5

Gönül kimi severse güzel odur: Güzellik anlayışı kişiden kişiye değişir. Ama gönül kimi severse, sevdiği ona güzel görünür:

¹³⁰ Ömer Asım Aksoy. *Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*, C.I., İnkılap Kitabevi Yay., İstanbul 1993, s.35.

¹³¹ Aksoy. *a.g.e.*, s.15.

Bu sözüñ ma‘ nāsı ‘ aşk ehline rüşen görünür
Ki gönül kimi severse aña ahsen görünür

G.234/1

Şair, şiirlerinde atasözlerinin anlatım gücünden yer yer yararlanmışır.

Deyimler, atasözleri gibi ustaca düzenlenmiş sözlendir. Bu sözlerin yapılışında dilin türlü olanaklarından ve çeşitli söz, anlam sanatlarından yararlanılmışır. Her deyim hoş bir buluştur. Bir küçük söz dağarcığına koca bir âlem sığdırılmışır. En uçucu kavramlar, en ince hayaller, en güzel benzetmeler, çeşit çeşit mecazlar ve söz ustalıkları bir deyim yapısı harçları arasında parlar.¹³² Hikmetî de diğer şairler gibi divanında deyimlerden faydalanmışır:

Gözü kan ağla-: Şair, sevgilinin cemalinden ayrı düşmüştür. Onun hasreti ile gece ve gündüz iki gözü kan ağlamaktadır:

Çün cüdâ düşdüm cemâl-i yâr ile şimdengirü
Hasretiñle rüz u şeb iki gözüm kan ağlasın

G.456/5

Yere geç-: Kârûn’a saadet kimyası verilip kendisi çok zengin olduğu halde; bütün bu nimetlere karşı şükr etmeyip isyan ettiği için yerlere geçirilmişir:

Verdi çün Kârûn’a kimyâ-yı sa‘ âdet devletin
Eyledi küfrân-ı ni‘ met yerlere geçdi o dem

G.416/3

Dert çek-:

Meded ey Hikmetî ferdâyı ço derd ü ğamiñ çekme

¹³²

Aksoy. a.g.e., s.47.

Gelir vuşlat sürürü firqat encâmı geçer bir gün

G.458/6

Derde deva ol-:

Ger dilerseñ Hikmeti ' âlemde her derde devâ

Ehl-i derde hem-dem ol gel derd ile ol âh gör

G.175/5

Dilden düşür-:

Dîbâce-i dilden düşürür ğayrı nemiz var

Teşrif-i qademgâhına biz hâk-i hebâyız

G.265/4

Gönül al-, gönül ver-:

Gönül almaqda vermekde nedir ' âşıklarıñ cürmi

Gönülde bir ' aceb sırdır ne şer' idir ne hod qânûn

G. 452/3

Karalar giy-:

Sünbülü şeb rengine girmiş giyinmiş karalar

Dûd-ı âhımdan şarardı beñzimiz çigdem gibi

K.598/3

Kendini bil-:

Bil kendini sen Haq ne için eyledi mevcûd

Bu ni' met-i ' uzmâyı kime eyledi kısmet

K.66/9

Kefenini yırt-:

Mizâc-ı tab' ına şerbet verip bu Hikmeti' niñ

Şükür bu ğonca-i dil ğaste yırtdı ğam kefenin

G.455/9

Yoldan çıkar-:

Bu çölsitān-ı melāmetden eyle ‘azm-i vaṭan

Ki niçesin çıkarır yoldan ol serāb-ı feraḥ

G.103/4

Yüz sür-:

Dergāhına bir āh ile yüz sürdügümüz dem

Ḥaṭṭ-ı ‘amelim gibi yüzüm ḳarasın urma

G.526/5

Bunun yanında divanda tespit ettiğimiz deyimler aşağıda verilmiştir.¹³³

Adı kal-: G.105/5

Ağız aç-: G.251/4

Āh et-: G.75/2, G.333/7, K.406/27, K.406/34, K.593/37, G.624/7

Aklı er-: K.514/19, K.514/84, K.514/92, K.514/97

Aklını yağma-: G.475/3

And iç-: K.49/31

Ateşlere yan-: Mrb.402/5, K.442/8, G.533/1

Ayağına düş-: K.322/7

Bağrı yan-: K.8/28

Bağrını del-: G.75/2, G.79/2, Msd.139/5, G.359/4, Mrb.435/3,

Mrb.497/3, G.531/2, G.554/2, G.570/1, K.593/33, K.593/40, G.621/1

¹³³ Bu deyimler tespit edilirken şu kaynaklara başvurulmuştur: M. Zeki Pakalın. **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, 3 C. , 4. bs., MEB Yay., İstanbul 1993; E. Kemal Eyüpoğlu. **Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler**, İstanbul 1973 ; M.Ali Tanyeri. **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Akçağ Yay., Ankara 1999; Ömer Asım Aksoy. **Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler**, 2 C., 2. bs., TDK Yay., Ankara 1996 ; Ömer Asım Aksoy. **Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü**, 2 C., 7. bs., İnkılap Kitabevi Yay., İstanbul 1993; Cem Dilçin. (Düzenleyen), **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara 1983.

Bağrını yar-: Mrb.19/4

Baş açık yalın ayak: K.381/9, Mhm.433/2, K.517/101

Baş eg-: G.126/4, Mrb.151/2, G.429/3, G.505/5

Başdan çıkar-: G.332/6

Baş ur-: K.408/3

Boyun eğ-: K.47/5, Mhm.142/1, K.152/12, G.218/3, K.381/9, G.455/5,
K.593/40, G.619/3

Cân al-: G.84/1, K.516/13

Cân at-: G.164/4

Cân fedâ: G.463/2, Mrb.586/2

Cân ver-: Msm.15/7, K.49/3, G.84/2, G.212/6, G.388/6, K.442/4,
K.515/9

Defteri kapan-: G.486/2

Dehen aç-: G.455/5, G.601/3

Derd çek-: K.101/18, G.203/3, G.417/1, G.488/2

Derde derman ol-: Msm.15/4, K.119/9, Msd.139/3, G.174/8, Mrb.346/6,
Mrb.347/4, G.379/2, G.385/2, G.462/2, G.489/2, K.498/4, G.549/1

Derde deva ol-: Mhm.18/1, G.22/4, Msd.401/3, G.474/2, K.631/98

Derde düş-: G.379/2

Dil ver-: G.43/6, G.228/3, Mrb.295/3, G.339/4, K.406/9, G.560/1

Dilden düşür-: G.226/6

Dile düş-: K.593/16, K. 593/25, K. 593/33, K. 593/43, K. 593/57, K.
593/62

El aç-: K.69/11

Ele al-: G.73/5, G.362/6, G.557/5

El çek-: G.36/6, G.327/4, G.538/6, G.559/6

El sun-: G.24/2, G.200/5, G.229/2

El sür-: Mhm. 57/2

El ver-: K.49/28, K.162/2, K.597/12, G.628/4

El vur-: Mrb.512/3

Elden ne gel-: K.437/21

Etek öp-: G.181/1

Gaflet uykusundan uyan-: K.69/2, G.184/6, G.336/8, G.356/5, G.393/4,
G.480/1, Mrb.525/3

Gam çek-: Msd.141/1, G.171/5, G.186/6, G.193/1, G.341/6, G.458/6,
G.555/7, G.612/1, K.631/38

Germ ol-: G.54/3, G.564/4

Gönül al-: G.220/4, G.299/1, G.299/2

Gönül ver-: Mrb.331/3, G.501/4, G.627/7

Gönülden iste-: Msn.1/28

Göz aç-: G.197/7, G.336/8, G.356/5, G.389/5, G.480/1, G.533/8,
G.611/7

Göz nuru dök-: G.200/4

Gözden düş-: G.195/4

Gözlerinden kan gel-: K.437/21

Gözü kan dök-: G.31/4, G.223/8

Göz yaşı dök-: G.79/6

Gözü yollarda ol-: Msd.401/3, G.422/1, Mhm.582/3

Haber al-: K.65/4, Mrb.284/1, Mrb. 284/3, G.285/5, G.289/2, G.373/1,
K.407/19, K.593/4, K.631/3, K.631/34, K.631/267

Haber ver-: Msn.2/7, K.152/10, G.190/4, G.227/5, G.241/1, Msd.400/2,
G.472/3, K.631/49, K.631/118, K.631/135, K.631/171, K.631/183, K.631/221,
K.631/333

Irak ol-: G.181/3, G.238/2

Kadr ü kıymet bil-: G.251/2, K.440/8

Kan ağla-: G.223/8, G.355/2, G.374/6

Kan ak-: K.515/31, G.554/5

Kan dök-: G.31/4, Mrb.146/2, Mhm.57/3, G.365/3, G.395/9, G.453/5,
G.505/4, G.542/5, Msd.580/1, Mrb.588/1

Kanlı yaş akıt-: G.289/4

Karalar giy-: G.617/1

Kendini bil-: Msn.1/22, K.5/13, K.8/2, G.58/8, G.132/2, K.436/17,
Mhm.583/2, K.631/288

Kul ol-: K.6/76, G.79/7, Mrb.586/5

Kulağını aç-: K.5/19

Misli olma-: G.43/2, G.293/3, G.343/2

Od yak-: K.6/22

Saçların yol-: G.354/2

Yaş akıt-: Mrb.544/5

Yaş dök-: G.79/6

Yol aç-: K.118/3

Yol bul-: K.81/9, Mşr.138/1, G.626/2

Yol görün-: K.6/55

Yol ver-: K.517/86

Yolda kal-: G.195/6

Yollara düş-: G.292/5, K.593/49

Yolunu bekle-: G.324/7

Yüz göster-: K.111/11

Yüz sür-: K.47/5, K.47/10, K.49/14, K.49/43, K.152/1, G.173/2,
G.180/6, G.208/7, K.252/8, G.327/5, Msd.345/2, G.385/3, K.408/6, K.408/9,
Msd.432/4, K.437/9, G.470/3, K.518/14, Msd.529/3, G.573/8, Msm.579/2,
Mrb.585/8, K.593/60, K.595/2, K.598/2, G.617/6

Yüz tut-:Mrb.150/4, G.242/5, G.388/7, K.407/7, Msm.511/1,
Msm.511/7

Yüz ver-: G.532/2

III. BÖLÜM DİVAN METNİ

DİVANIN TENKİDLİ METNİ HAKKINDA

NÜSHA TAVSİFLERİ

Hikmetî Divanı'nın kütüphanelerde mevcut dört nüshası bulunmaktadır. Bu nüshanın ilki ABD Princeton Üniversitesi'nde, ikincisi Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde, üçüncüsü Süleymaniye Kütüphanesi Uşşaki Tekkesi Bölümü'nde, dördüncüsü ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları Bölümünde bulunmaktadır. Bu nüshaların hiçbirisi müellif hattı değildir. Mevcut nüshaların özellikleri şunlardır:

P. Amerika Birleşik Devletleri, Princeton Üniversitesi, Garrett Collection Yahoda Series Ottoman Turkish 1979 numarada bulunmaktadır. Divanın başında dibâce vardır. Bundan sonra ise şiirler elif harfiyle başlamaktadır. Divanda 123 kaside, 392 gazel, 33 murabba, 11 muhammes, 10 müseddes, 2 muaşşer, 1 kıta, 2 mesnevi vardır. Bu nüsha en geniş nüsha olup, diğer nüshalarda bulunmayan şiirler bulunmaktadır. Ancak bu nüsha sondan eksiktir.

Divanın başı [1b]:

Hazā Dīvān-ı Hikmeti İsmā'îl Efendi

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Şad-hezārān ḥamd-i bī-ḥadd ü ğāye vü şenā vü şükr-i mā-lā-nihāye ol
 Hālīk-ı mevcūdāt ve rāzık-ı maḥlūkāt olan vācibü'l-vücūd ḳadīm-i bī-zevāl
 Ḥazret-i zü'l-celāle olsun ki onsekiz biñ 'ālemi ve mā-fihāsını rūḥāniyye-i
 mektūmesinden 'ālem-i eşyā-yı mümkünāt-ı mesmū'āt-ı cismāniyye-i
 ma'lūmesine getirdi.

Divanın sonu [140b]:

Vuşlat-ı dildār ile bulmuş idim taḳrīb-i 'aşḳ
 Ya' nī kim etmiş idim her ins ü cānı cezb-i 'aşḳ
 Ḥikmetī sūr-ı maḥabbetde ururken ṭarb-ı 'aşḳ
 Ol şafā bezmindeki keyfiyyet-i meyler ḳanı

Bu nüsha en sağlam nüsha olmasına rağmen kütüphaneden gönderilen
 mikrofilmde bazı sayfa sonları ile diğer sayfanın ilk kısımlarında silik çıkan
 yerler bulunmaktadır. Bu yerlerin tekrar çekilmesi için kütüphane yetkilileri
 ile yapılan görüşmelerden sonuç alınamamıştır. Dolayısıyla bu yerlerde
 okunamayan yerler olmuştur.

.... ey dil yār ile vuşlat sūrūrından mıdır

Yoğsa zülfinden esen bādın sūrūrından mıdır

G.149/1

... ey dil ḥabībiñ dil-fikārından mıdır

Vaṭan-ı aşliyye-i dār-ı diyārından mıdır

Na' ra-i hāy hūyı ṭabl-ı sīne-i dilden nedir

Çeşm-i ḥün-riz olduğun 'aşḳa güzārından mıdır

Mrb.154/1

Tenkitli metin hazırlanırken müellif hattına ulaşmak için bu nüshanın şiir sırasına uyulmuştur. Zira dört nüshada da gazeller, kasideler diye bölüm bölüm ayrılmamış, harf sırasına göre şiirler sıralanmıştır. Biz de bu yüzden gazeller, kasideler, musammatlar diye ayırmadık.

Y. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi 965 numarada bulunmaktadır. Divanda 109 kaside, 379 gazel, 32 murabba, 5 muhammes, 9 müseddes, 4 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 1 mesnevi, 11 müfred vardır.

Divanın başı [3a]:

Delindi ney gibi sūzān ile āh etmeden bağırm
Derūn-ı sīneden geçdi ḥadeng-i ḥançer-i ḥasret

Sonu [123a]:

Ol nedir etdi mücevher dürr-i defn
Zīnet-i zen zīb-i ten ten beni ten
Temmet dīvān-ı Ḥikmetī Efendi

Nestalik hatla, Türkçe, 208x138(146x82) mm. ölçüsünde, 2 sütunlu, 121 varakta, 23 satırlı, âharlı ince sarı kağıda yazılmıştır. Derviş Muhammed tarafından istinsah edilmiştir. Üstü ebru kaplı kahverengi cilt içindedir. Tek kırmızı çizgiden ibaret cetvellidir. Bu nüsha te harfli kafiyeli şiirler ile başlamaktadır.

U. Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi Bölümü 63 numaradadır. Divanda 109 kaside, 374 gazel, 31 murabba, 5 muhammes, 9 müseddes, 4 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 1 mesnevi, 11 müfred vardır.

Rik'a hatla, Türkçe, 248x166 (176x110) mm. ölçüsünde, 140 varak, 21-22 satırlı yazılmıştır. Divanın başı [2a]:

Envâr-ı nübüvvet ile sulţân-ı şerî' at
Feth etdi kıamu 'âlemi ekvân-ı şerî' at

Sonu [139b]:

Ol nedir etdi mücevher dürr-i defn
Zînet-i zen zîb-i ten ten beni ten

İ. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları Bölümü 1545/2 numarada bulunmaktadır. Divanda 109 kaside, 374 gazel, 31 murabba, 5 muhammes, 9 müseddes, 4 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 1 mesnevi, 11 müfred vardır. Rika hatla, Türkçe, 205x160(180x150) mm. ölçüsünde, 17-18 satırlı, Osman Remzi tarafından H.1322(1904) yılında istinsah edilmiştir.

Divanın başı [5b]:

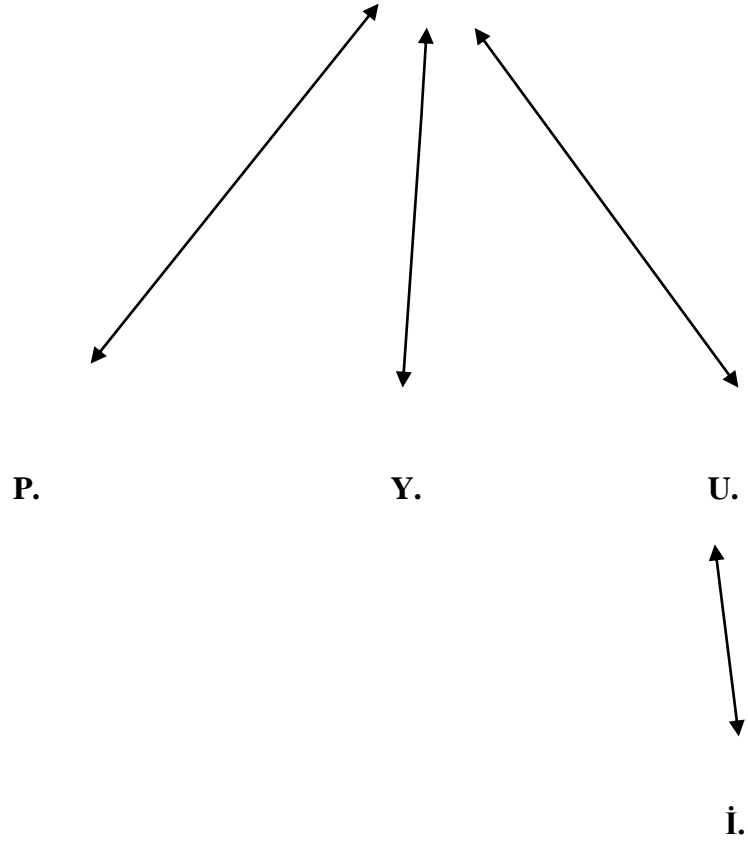
Envâr-ı nübüvvet ile sulţân-ı şerî' at
Feth etdi kıamu 'âlemi ekvân-ı şerî' at

Sonu [152b]:

Ol nedir etdi mücevher dürr-i defn
Zînet-i zen zîb-i ten ten beni ten

Bu iki nüsha da kafiyesi te harfli şiirlerle başlamaktadır. Dibâce yoktur. Yani divanın ilk kısmı eksiktir. Yalnız P. nüshasından farklı olarak divanın sonunda o nüshada olmayan şiirler bulunmaktadır.

Tüm nüshalara göre divanda dibâce, 131 kaside, 430 gazel, 38 murabba, 11 muhammes, 10 müseddes, 6 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 3 mesnevi, 11 müfred olmak üzere 645 manzume vardır. Bu bilgilerimize dayanarak şecereyi şöyle oluşturabiliriz:

HİKMETÎ DİVANININ NÜSHA ŞECERESİ**MÜELLİF HATTI****O**

NÜSHALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hikmetî Divanı'nın dört nüshası bulunmaktadır. Bunları ise 3 gruba ayırabiliriz:

1. Kol: P. nüshası
2. Kol: Y. nüshası
3. Kol: İ. ve U. nüshaları

1. Kol: P. Nüshası

Bu nüsha en geniş ve kapsamlı olan nüshadır. Bu nüshada diğer nüshalarda bulunmayan divanın başında dibâcesi vardır. Bu nüsha kafiyesi elif harfli şiirlerden başlamaktadır. Diğer nüshalardan farklı olarak ilk bölümde 20 varak fazlalık bulunmaktadır. İlk 63 şiir diğer nüshalarda bulunmamaktadır. Ayrıca diğer nüshalarda olmayan başka şiirler de bulunmaktadır. Ancak bu nüshanın bir özelliği son kısımları eksiktir. Divanın son kısmından 20 varak eksikliği bulunmaktadır. Nüsha farklarında ise diğer nüshalardan genelde ayrılmaktadır. Bunun için birkaç örneği burada belirtmek yerinde olacaktır:

	P.	Y. İ. U.
K.168. 3b.	ğayretdir	‘ibretdir
G.202. 4a.	vuşlata	vaslına
G.299. 1a.	nedir	nağd

2. Kol: Y. Nüshası

Bu nüsha ilk kısımdan eksiktir. Divanın ilk bölümünden 20 varak bulunmamaktadır. Dibâcesi yoktur. Nüsha, kafiyesi te olan şiirlerle başlamaktadır. Yani P. Nüshasındaki ilk 63 şiir bunda bulunmamaktadır. Ancak P nüshasından 20 varak sonda fazla bulunmaktadır. Bu bölümde P

nüshasında olmayan 8 kaside, 31 gazel, 5 murabba, 2 kıta, 11 müfred ve 1 mesnevi bulunmaktadır.

Bu nüshayı diğer iki nüsha olan İ. ve U.'dan ayıran 5 gazel ve 1 murabba fazladır. Bu altı şiir P nüshası ile ortaktır. Bazı yerlerde nüsha farklarında bu nüsha ile P. nüshasının benzerlikleri görülmesine rağmen ilk 20 varlığının bulunmaması o nüshadan istinsah edilme ihtimalini aza indirmiştir.

3. Kol: İ. ve U. Nüshaları

Bu iki nüshada da dibâce bulunmamakta ve nüshalar kafiyesi te olan şiirlerle başlamaktadır. Sondan ise P. nüshasından 20 varak fazladır. Bu nüshaları Y. nüshasından ayıran ise 5 gazel ve 1 murabba eksik olmasıdır. İki nüshada da şiirlerin sırası aynıdır. Bunun yanında nüsha farklarında da büyük benzerlikler görülmektedir. U. nüshasının 1904 yılında istinsah edildiğini göz önünde bulundurursak İ. nüshasından kopya edildiğini söyleyebiliriz. Nüsha benzerlikleri ve farklılıklarında birkaç örnek vermek istiyoruz:

	İ. U	P.Y.
G.113. 5b.	zamān	ziyān
Mrb.151. 2a.	vaşlıñla	vuşlatıñla
G.241. 2a.	ķılalı	ķaplayalı
G.278. 4a.	içinde	ebcedinde

Nüsha farklarındaki benzerliklere rağmen bazı yerlerde İ. nüshası diğerlerinden ayrılmaktadır:

	P. Y. U.	İ.
K.90. 9b.	istihrāc	istimzāc
G.95.3a.	Hindū	hezār

K.119. 12b.

dīdār

dildār

İ. nüshası U. nüshasından istinsah edilmesine rağmen bizim göremediğimiz, kayıtlara girmeyen başka bir nüshayı da görmüş olabilir. Bunların sonucunda şiir sırası olarak P nüshasını örnek olarak almamıza rağmen, tenkitli nüshayı hazırlarken dört nüshayı harmanlayarak metni kurmaya çalıştık.

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ VE METNİN OLUŞTURULMASINDA İZLENEN YOL

1. Arap harfli alfabede bulunup da bugünkü alfabede bulunmayan işaretler için tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde de görülen aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

ء	'
ث	s, S
ح	h, H
خ	ḥ, Ḥ
ذ	z, Z
ص	ṣ, Ṣ
ض	ḍ, Ḍ/ẓ, Ẓ
ط	ṭ, Ṭ
ظ	ẓ, Ẓ
ع	ʿ
غ	ġ, Ġ
ق	q, Q
ك	k, K/ ñ, Ñ/g, G

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri de şöyle gösterilmiştir:

ا	ā, Ā
و	ū, Ū
ى	ī, Ī

Farsça vāv-ı ma'düleler uzun a'dan önce üst konumda (◌̣) işareti ile gösterilmiştir:

ḥ̣ān, ḥ̣āb gibi.

2. Tenkitli metinde şiirlerin sırası için divanın Amerika'daki Princeton Üniversitesi'ndeki nüshası kullanılmıştır. Elimizdeki nüshaların hiçbirisi müellif nüshası değildir. Tenkitli metin hazırlanırken tek bir nüsha baz alınmamış, müellif nüshasına en yakın nüsha oluşturulmaya çalışılmıştır.

3. Şiirlerin sıralanmasında divandaki şiirlerin sıralaması genel olarak bozulmamıştır. Ayrıca şiirlerin sırası bozulup kasideler, gazeller diye sıralanmamıştır. Divanın orjinal metnine sadık kalınmıştır. Şiirlerin başında vezinleri gösterilmiştir. Şiir numarasında verilen dipnotta şiirin hangi varakta yer aldığı belirtilmiştir. Ayrıca nazım şekli de şiir sayılarının önünde verilmiştir.

5. Metinde anlam veya vezin eksikliklerini tamamlamak için ilave ettiğimiz kelime ya da heceleri “[ ]” içerisinde gösterdik. Yapılan değişiklikleri de dipnotta belirttik. Aynı gerekçe ile söz dizimine yapılan müdahaleleri de dipnotta açıkladık.

6. Metinde geçen Arapça ve Farsça ibareler transkribe edilirken italik ile yazılmış, dipnotta ise anlamları verilmiştir.

7. İnceleme kısmında kaside K., gazel G., murabba Mrb., muhammes Mhm., müseddes Msd., muaşşer Mşr., müsemmen Msm, müfred Mfr. kısaltmasıyla kullanılmıştır.

8. Vezin kusuru düzeltilememiş ise (*) işaretle bozuk olan mısra gösterilmiştir. Okunamayan kısımlar ise (...) ile belirtilmiştir.

9. “ki” ve “ne” ile yapılan birleşmelerde düşen ünlü kesme işareti ile “n’ola” gibi gösterilmiştir.

10. Metinde Arapça, Farsça kelime ve eklerin yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver’in “Yazım Birliği Üzerine Öneriler” adlı çalışmasına uyulmuştur.

DİVANIN TENKİTLİ METNİ

Hazā Dīvān-ı Hikmeti İsmā'īl Efendi

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Şad-hezārān ḥamd-i bī-ḥadd ü ḡāye vü şenā vü şükr-i mā-lā-nihāye ol
Ḥālīk-ı mevcūdāt ve rāzīk-ı maḥlūḳāt olan vācibü'l-vücūd ḳadīm-i bī-zevāl
Ḥazret-i zū'l-celāle olsun ki onsekiz biñ 'ālemi ve mā-fihāsını rūḥāniyye-i
mektūmesinden 'ālem-i eşyā-yı mümkināt-ı mesmū'āt-ı cismāniyye-i
ma'lūmesine getirdi. Ve ḳamunuñ me'kūlāt-ı ma'lūmāt [u] melbusāt [u]
ḥubūbātını kāf nūn emriyle çār-ender-çār naḳş-ı reng-āmīz-i 'ibret ile arziyye-i
ḥikmet-nümāsından bitirdi. Ve ol nu'ūm-ı şemerāt[1] füyūzāt-ı nūr-ı ma'rifetle
ḥān-ḳāh-ı gencīne-i ḳulūb-i insāniyye-i nā-dīdeye ṭoldurup maḫzar-ı ism-i a'zam
ve muḥīṭ-i 'ālem eyledi. Ve şalāt u selām-ı bī-ḥisāb ol Cenāb-ı Ḥabīb-i müsteṭāba
ya'nī ol Resūl-i kibriyā ve maḥbūb-ı Ḥudā ol şādīḳu'l-va'dü'l-emīn üzerine olsun
ki menba'-ı eşyā-yı maḥlūḳāt ve māye-i nūr-ı füyūzāt hidāyet-i mübtedāsı ve
maḫzar-ı esrār-ı Zāt-ı İlāhiyye mu'cizāt-ı mi'rāc nübüvvet ḥātem-i müntehāsıdır.
Ve ol ezvāc [u] aşḫāb-ı güzīn-i zū'l-iḥtirām ve ebeveyn-i kirām ve ecdād-ı
'izāmīñ üzerine olsun ki iltizām-ı ḥidmet dā'ire-i yaḳīn ile ḳabūle ḳarīn ve ol
sa'ādet-i dāreyn ile muḫterem ü mübeşşer ü mükerrerlerdir. Ve şehīdeyn
şābireyn ḥümāmeyn 'ālimeyn imāmeynü'l-Ḥasan ve'l-Ḥüseyn üzerine olsun ki
nūr-ı dīde-i ehl-i sūnet ve mefḥar-ı şān-ı ehl-i cennetdirler. Ve çehār-yār-ı güzīn
ve refīḳ-i ḡār-ı emīn ḥalīfegān-ı Resūl-i 'ale't-taḥḳīḳ ḥazret-i serdār-ı evliyā-i
tedḳīḳ Ḥazret-i Ebūbekrū's-Şiddīḳ ve ol maḫzar-ı mirān-ı salṭanat Ḥazret-i
'Ömerü'l-Fārūḳ-ı ma' delet ve ol cāmi'ü'l-Ḳur'ān ve'l-bürhān Ḥazret-i 'Oşmān

zi'n-nüreyin ibn-i 'Affān ve ol esedu'llāhü'l-ğālib Ḥāzret-i 'Aliyyü's-sehā ibni Ebī Tālib üzerlerine olsun ki her biri ḥālīfe-i risālet-penāh mazḥar-ı maḳbūl-i dergāh olup çerāğ-ı nūr-ı imān-ı sermediyye ve 'imādāt-ı dīn-i İslām-ı Muḥammediyye ve süyūf-ı şerī'at-i Aḥmediyyedirler. Ve ol 'ammiyān ve ol ḥayru'n-nās ḥāzret-i mefḥar-ı pīrān 'Abbās-ı rūşen-zamīr ve ḥāzret-i Ḥamza-i şāḥib-kırān-ı cihāngīr üzerine olsun ki rezmgāh-ı meydān-ı Ḥaḳ içre bülend-āvāz-ı zamān ve mesned-i bahādırān-ı gürz-girān ve mefḥar-ı dilīrān-ı devrān-ı cihān olmuşlardır. Fe-emmā ba' de bu dīvānçe-i nazm-ı güher-bārı ve bu rişte-i ṭab'a dizilmiş lü'lü'-i şehvārı yigirmi toḳuz ḥurūf-ı teheccī birle iki vech üzre binā zū'l-cenāḥeyn olmağla biri mecāzī ve biri ḥaḳīḳat yüzünden inşād edip ve her ḥurūfuñ ḳāfiyesinde ol ḥurūfuñ ḳāfiyesinde ol ḥurūfuñ sırrında olan o hümā-yı fen ve ḥavāşş-ı elṭāfin ve sırr-ı 'ilm-i ḥurūf üzre ta' dād u tevlīd ü teḥaddüdlerin ve āşār-ı te'şīrlerin ve ṭabāyi'-i 'unşurların lafzen ve ma'nen 'alā merātibihim müfīd [ü] muḥtaşar ma'nā-yı şūriyyelerin beyān bu vechile aḥvāllerine şān ve ef'āl-i 'azīmelerine 'unvān vererekden ibtidā edip nekre olmaḳ üzre birer ḳaşıde-i nā-dīde ve nā-şinīde fihrist ve ser-levḥa ḳıldım ki ṭālib ü rāğīb olanlar maṭlabların anda bulalar ve bu tertīb üzre ḥatminde ḳāfiye-i yāda daḥi onṭoḳuz bāb üzre ḳaşıde-i ḥātīme-i dīvān diye bir ḳaşıde nazm edip bi-'avni'llāhi te'ālā iḥtitām müyesser olmuşdur.

Bāb-ı evvel 'ilm-i tevḥīd ü taşavvuf

Bāb-ı şānī 'ilm-i ebdān

Bāb-ı sāliş 'ilm-i edyān

Bāb-ı rābi' 'ilm-i şarf u naḥv

Bāb-ı ḥāmīs 'ilm-i mantıḳ u ma'ānī

Bāb-ı sādīs 'ilm-i ḥikmet

- Bāb-1 sābi‘ ʿilm-i hey’et
 Bāb-1 şāmin ʿilm-i ʿālem
 Bāb-1 tāsi‘ ʿilm-i nücūm
 Bāb-1 ʿāşir ʿilm-i kevākib
 Bāb-1 ʿihdā-ʿaşer ʿilm-i reml
 Bāb-1 işnā-āşer ʿilm-i vefk
 Bāb-1 şaliş-aşer ʿilm-i simyā ma‘a’t-teshīr
 Bāb-1 erba‘-ʿaşer ʿilm-i kāf
 Bāb-1 hamsī-ʿaşer ʿilm-i ādāb
 Bāb-1 sitte-ʿaşer ʿilm-i hendese
 Bāb-1 seb‘a-ʿaşer ʿilm-i hurūf
 Bāb-1 şemānī-ʿaşer ʿilm-i rü’yā
 Bāb-1 tis‘a-ʿaşer ʿilm-i şi‘r

İmdi hālefen istiḳbāl ü isti‘cālimizi ehl-i münşif-i mu‘terif erbāb-ı ma‘ānī zihn-i nazīf ṭab‘-ı laṭīf olan ihvān-ı vefā ebnā-yı şafā dil-cūlarıñızdan mercūdır ki nazm [u] eş‘ārīñ eger sehville cereyānu’l-ḳalem oldusa ḳalem-i ʿafv ile taşhīḥ zebān-ı kerem ile tensīḥ buyuralar. Ol vechile du‘ā-yı celīl ecr-i cüz ile mazhar olalar.

1

Elif-nāme (Mesnevi)

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

1 Zihī mir’āt-ı dilden ḳıl temāşā

Olur her ḥikmet esrārı hüveydā

- 2 Nazar kı1l gülsitān-1 dehre ʔālib
Ne yazmış evrak-1 hikmetde kātib
- 3 Lisān-1 hāll ile eşyā-yı keşret
Oğur ʕ ilm-i haḳīḳat içre vaḥdet
- 4 Çü keşret vaḥdet içre oldu muḥdeş
Zuhūr etdi mevālīd-i müşelleş
- 5 Merātibince bā-tedbīr tedric
ʕ Anāşır üzre oldu cümle tezvīc
- 6 Çü vaḥdet bāb-1 Haḳ'dan oldu meftūḥ
Pür oldu keşret içre sīret-i rūḥ
- 7 Bu sırrı yazmamış tefsīr tevārīḥ
Ne bilsin ʕ ilm-i zāhirden meşāyīḥ
- 8 Çü vaḥdāniyyeti bilmekse maḳşūd
Nedir mevcūd nā-mevcūd mevcūd
- 9 Anı fehmi etmege bir ehl-i tilmīz
Gerekdir cān u dilden terk-i telzīz
- 10 [Bu] ḥāb-1 ḥayreti ʕ aşḳ ede te'sīr
O rü'yā sīretin kim ede ta' bīr

- 11 Bu rü'yādan nice keşf olmasın rāz
Ki vaḥdet şehrine cān etdi pervāz
- 12 Egerçi bir zamān olmuşdu maḥbūs
Çerāğ-ı rūḥ-ı cism[i] oldu fānūs
- 13 Bu cism içre olur cān mest ü medhūş
Bu bezm içre vücūduñ ola mağşūş
- 14 Vücūd-ı keşretiñ maḥv eyle ey ḥāş
Bu vaḥdetde nedir fehm eyle iḥlāş
- 15 Olursañ kendi zāt-ı nefse kâbız
Sen olduñ saña gönlüñ içre fā'iz
- 16 Vücūduñ et daḥi yoḫluḫda mebsūt
Olasıñ baḥr-i vaḥdet içre maḥlūt
- 17 Olagör perde-i keşretde maḥfūz
Olasıñ vuşlat-ı vaḥdetde maḥzūz
- 18 Ne kim var ise her mabşūr u mesmū^ç
Anıñ ^ç aksi durur vaḥdetde mecmū^ç
- 19 Bu keşretde neler çekmekdedir taḡ
Bu sîretde neler vermekdedir bāḡ

- 20 Görürseñ mīve-i gülzār-ı elṭāf
Neler bitmiş seniñçün eyle inşāf
- 21 Neler iḥsān edipdir saña Rezzāḳ
Neden ḥalk eyledi bil seni Ḥallāḳ
- 22 Nedir encüm [ü] eşyā yerler eflāk
Nesiñ sen kendiñi bil eyle idrāk
- 23 Şaḳın sen kendüzinden olma ğāfil
Seni sen añla ol insān-ı kāmīl
- 24 Ḳamu eşyā vü varlık sende ma' lūm
Bu varlık içre ḳıl kendiñi ma' dūm
- 25 Ola çün varlıĝıñ yoḳluĝda yeksān
Ḳamu sen olduñ añla kenz-i pinhān
- 26 Ḥaḳīḳat pīrine ol ehl-i pey-rev
Reh-i rāstlıkda gez yār olma kec-rev
- 27 Vücūd iḳlīmīne ol deşt-i siyāh
Maḳāmıñ dilde olsun dilde her ğāh
- 28 Çü dildir maḫhar-ı dergāh-ı Mevlā
Göñüldeñ iste kāmıñ Ḥaḳ dimez lā

29 Çü Hikmet sâķī dilden nūş kı́l mey
Derūnī āh edip çal dem-be-dem ney

2

Elif-nāme (Mesnevi)

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Ey celīl [ü] mālikü'l-mülk-i Hudā
Ey kerīm [ü] Hālık-ı şāh u gedā

2 İftirākıñ çün baña oldu hicāb
Bilmezem āyā nedir rāh-ı şavāb

3 Ğurbet oldu çün baña bu kā'ināt
Bu zemīn ü āsumān arz u nebāt

4 Bendedir gerçi bu eşyā-i şülās
Ğayrı şüretdir velī fi'l-inhidās

5 Nār-ı aşkıñ başıma giydirdi tāc
Ser-be-ser ol şevķ ile oldum sirāc

6 Bulmadım Ğasret-keş olmaķda feraĞ
Dāĝ-ı sīnemde çekildi *inşirāĞ*¹³⁴

2. P 3b-4a.

¹³⁴ Kur'ān-ı Kerim, İnşirah Suresi. Mekke'de nazil olmuştur. Allah'ın Peygamberinin kalbini ferahlandırmasını ifade eden "neşrah" kelimesi surenin esas konusunu teşkil etmektedir.

- 7 Bir haber vermez tevāriḥden şüyūḥ
Bunda lāl olmuş zebān-ı şeyḥ-i şūḥ
- 8 Bendeñi red etme ey Rabbü'l-mecid
Sen seni benden seni senden ba' id
- 9 Çün ḥayāl-i vaşlın etdim ittiḥāz
Andan özge bulmadım çün iltizāz
- 10 Şüret-i aşliyye eylerken şu'ür
Eyledi bu maḥla' -ı ğarrā şudür
- 11 Şüret-i vaşlınla buldum çāre-sāz
Eylerim ol şürete nāz u niyāz
- 12 Çün baña ol şüret oldu hem-nefes
Mā-sivādır ğayrıya etmem heves
- 13 Oldu ol şüret benimle hem-dem eş
Eylerim 'ālemleri deşt eş-be-eş
- 14 Şüret-i zātın edince iḥtişāş
Şüret-i insānı kıldı iḥtişāş
- 15 Şüret-i Ḥaḫ ile ḥay oldu o 'arz
Oldu ol şüret-nümāya secde farz

- 16 Eyleyip bu tılsımâtın inbisât
Çekdi pişânında sırr-ı inhiât
- 17 Ol şafâ-yı ni‘ metiñ kıldı hazîz
Kenz-i Hakk esrârına oldu hafîz
- 18 Vaz‘ olup anda uşul-i irtifa‘
Raḥmet-i vaşlıñla kıldı ictima‘
- 19 Ey Hudâ sensiñ eden gül bâğ u tağ
Seng-i hâristân olan her tağ u bâğ
- 20 Ka‘be-i vaşlıñla gönlüm eyle şâf
Leşker-i a‘ zâsına eyle muṭâf
- 21 Niçe bir bu ḥasretiñle iftirāk
Ḥadden aşdı derd-i ‘ aşk-ı iştiyāk
- 22 Bilseler aḥvâlimi ins ü melek
Diyeler yâ Rabbenâ ‘ afv u delek
- 23 Hük-m-i kudret sendedir yâ zü’l-celâl
Kıl cemâliñle tesellî yâ cemâl
- 24 Ey selâmet yâri fî-küllü maḳâm

P 20a. “şâf” kelimesi metinde “inşâf” şeklindedir. Vezin ve anlam gereği böyle okuduk.

Yā selām ente's-selām minke's-selām

- 25 Hürmet-i faḥr-ı zemīn ü āsumān
 ʿ Afv kı̇l ey Ḥālīq-ı kevn ü mekān
- 26 Gelse ger sultāna mücrim rū-be-rū
 ʿ Afv eder ʿ işyān u nisyānıñ kamu
- 27 Sen ki ğaffār u raḥīmsiñ yā İläh
 Mağfıret kı̇l bendeñi ey pādişāh
- 28 Çün ümīd-i ʿ afv ile etdim şalā
 Şerm ü tekzīb eyleme ʿ inde'l-melā
- 29 Cümle maḥlūkāt diler senden seni
 Cümlesin mesrūr edip ʿ afv et beni
- 30 Ḥikmetiñden sırr-ı ʿ ilm-i ḥikmeti
 Ḥikmeti'ñdir söyleyen her ḥikmeti

3

Fihrist-i Ḥarf-i Elif

mef' ulü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Çekdikde kı̇add-i yāri kı̇alem ibtidā elif
 Tevḥīd-i zāt-ı Bārī ederdi nidā elif

9a. Metinde “maḥlūkātıñ” şeklindedir. Vezin gereği böyle okuduk.
 3. P 4a-b.

- 2 Ebrûlarında haṭṭ-1 cemâliñ beyân için
Ser-levḥ-1 cân u dilde yazıldı Hudâ elif
- 3 Peymâne-i libâs-1 ḥayâtîñ zuhûrına
Bağlandı gerdeninde o mâhîñ ridâ elif
- 4 Ol vaḥdet-i vücûd-1 ḳadîmiñ şühûdudur
Kim sırr-1 ‘ayn-1 sînedden olmaz cüdâ elif
- 5 Âyâ ne sırr-1 ḥâl-i ḥayâlet göründü kim
Dildâr olan elifiniñ etdi fedâ elif
- 6 Rağmânîñ erdi Âdeme çün şavt-1 vuşlatîñ
Rûḥuñ bu ism-i resmine oldu ğidâ elif
- 7 Seyrân edip derûn-1 ḳanâdîlde şûretin
Ol secdegâha etdi o dem iḳtidâ elif
- 8 Tevlîd-i keşret özü mezâhir çoğaldı lîk
Birlikde ṭoğru ḥidmetiñ etdi edâ elif
- 9 Ṭoğdu ḥisâb-1 sırr-1 ḥurûfuñ merâtibi
İḳâ‘ göründü bildi nedir mübtedâ elif
- 10 Furḳân’da ism-i zât u taşavvufda sırr-1 zât
Hem nâm [u] adı oldu bu ḥikmet-nümâ elif

- 11 Bî-şavt u bî-ḥurūf adı Ḥaḫḫ'ın bi-küllü şey
 ʿİlm-i ḥurūfda ism-i Ḥudā'dır Ḥudā elif
- 12 Birden biñe varınca ṭoġar cümle ḥarf ḥarf
 Ümmü'l-ḥurūfdur ġayın u ḳāf u yā elif
- 13 Bu çār ḥarf māyesidir ʿilmü'l-ḥurufiñ
 Oldu ʿanāşır üzre müretteb binā elif
- 14 Her ḥānesinde māyesi miḳdārı ḍarb edip
 Ammā ki aşlı üzre ḳonar ibtidā elif
- 15 Zevc olsa ḥayr içün [ola] ferd olsa şerr ola
 Vefḳ içre zevc ü ferdde nedir bu edā elif
- 16 Gūş eyle cān ḳulaġıla Ḥikmet bu sırrı kim
 Telḳin-i Aḥmediyye'den eyler şadā elif

4

Ḳaşīde-i Zencir

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 O celīlü'ş-şān buyurdu *men-neşā*¹³⁵
 Āmir ü fa' ʿāl odur her *mā-yeşā*¹³⁶

---

4. P 4b-5a.

¹³⁵ Kur'an-ı Kerim. 21/ 9: "Sonra onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik. Onları ve beraberinde bulunan kullarımızı kurtardık, haddi aşanları ise helak ettik."

¹³⁶ Kur'an-ı Kerim. 3/40: "Allah dilediğini yapar."

- 2 Eylemez emr-i hükümetde şitâb
Bildirir hikmet nedir bād-ı şabā
- 3 Bilmek istersen o sırr-ı *lā-yemūt*¹³⁷
Terk kıl eşyayı ser-tā-ser bütā
- 4 Türbe-i sīnem baña oldu hades
Şānī vü tesdīs iledir şālīşā
- 5 Şümme vechu'llāhda buldum ferec
Cānib-i Mevlā'ya kıldım ilticā
- 6 Cür' a-i ' afv[īn] ile oldum feraḥ
Ḥayy edip Ḥaḳ dedi yā ' abd-i şaḥā
- 7 Ḥadd-i raḥmetinde yoḳ mīzān-ı narḥ
Ḥāne-i fazlındadır dest-i seḥā
- 8 Ḥuṭbe-i vaşfiñ oḳur her dil ferīd
Dest-i luṭfindan umar şāh u gedā
- 9 Derd ü ḡamdan bir devā yoḳdur lezīz
Zilletiñ ' izzetde eyler hā-kezā
- 10 Zü'l-celāliñ raḥm-ı bī-pāyānı var

¹³⁷ Kur'an-ı Kerim. 87/13: "Orada artık ne ölür; ne de rahat yüzü görür."

Rütbe-i haddinde olmaz m̄a-verā

11 Rāh-ı ‘aşkıñda gezerken ehl-niyāz
Zīb-i vuşlat bezmine oldu sezā

12 Zümre-i firķat ne için tutdu yas
Sīnesin çāk eyledi merd ü nisā

13 Sūre-i aḥsen ile bađladı naķş
Şehr-i cān oldu serāy-ı dil-küşā

14 Şūr-ı şirketden ḥalāş oldum ḥalāş
Şıdķ ile oldu derūnım ḥālişā

15 Şabr ile uydu baña maḥlūk-ı arz
Darb-ı ḥikmetde budur ḥük-m-i ķazā

16 Żıddı yoķ elbet olur çekdigi ḥaṭ
Tālibā bunda şaķın etme ḥaṭā

17 Tıyn-ı ḥikmet āb-ı dilden aldı ḥaṭ
Zannım oldur kim ķarın olmaz leżā

18 Zıll-ı nūr nār ile yanmaz olsa cem‘
‘İbret al bu sözden etme iddi‘ā

- 19 ‘Ābid ol gel mā-sivādan kıl ferāğ
Ġayrı yokdır Hāğ budur şağdan şağa
- 20 Ġadri қо ‘ işyānıña ol mu‘terif
Ferdi fikr et ‘ahdiñe eyle vefā
- 21 Fānī eşyādan geçip uhrāya bak
Қayd-ı kudret iledir mülk-i beķā
- 22 Қabza-i hükmündedir ins ü melek
Kār-ı hikmetden bilir ehl-i zekā
- 23 Kāmiliñ ‘irfānıdır ‘ayn-ı kemāl
Lem‘a-i dilden gelir feyz-i melā
- 24 Lā-mekānıñ hānesi dilde muķīm
Manzarım oldu benim arz u semā
- 25 Mā-verāsı yok anıñ dilde nihān
Noқта-i kudret ile oldu binā
- 26 Neş‘e-i şūret ile her nev-be-nev
Vāşıl añlar n‘eydügin şavt u hevā
- 27 Vāridāt-ı kudret-i hayy-ı İlāh
Her mezāhirde beyāndır kāf hā

- 28 Himmet-i pīrān ile ey Hikmetī
Yāra pervāz m'eylediñ bi-sīmyā
- 5
Kaşīde-i Zencīr
mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün
- 1 Uyan bu bezm-i 'aşk içre gönül aç 'aynı dā'imā
Elinden devr oldu niçe sāğar-ı şahbā *
- 2 Bu bezm-i 'aşk içinde mest olan[lardan] ayılmayıp
Terāzū-yı şırātı görmedi pes geçmeyelden tā
- 3 Tecessümi tekessürdeki bilmez rābi' ü şāliş
Şenā-yı sırr-ı vahdetden beri dār olmadan ünşā
- 4 Şevāb-ı keşret-i a' mālīn edip dilden istihrāc
Cemāl-i rü'yete eyler Cenāb-ı Hāḳ'dan istircā
- 5 Cemī' -i hāl-i dilde eyle ism-i vahdeti tesbīḥ
Hisāb-ı nūruñ anıñ bilmez illā Hālıkı ızhā
- 6 Huşūl-ı neş'e-i vuşlat-fezāsın yazmamış tāriḥ
Ḥalāyık bilmez anı illa 'āşık pīr-i müsteşhā
- 7 Ḥaḫādır pīr perversiz 'amel zīrā degil mes'ūd

- Dil-i ‘uşşāk ile demlen dem-i ‘irfānı kıl peydā
- 8 Dem-ā-dem ehl-i dem ‘aşıkdan eyle ol demi ĩhāz
Zülāl-i āb-ı Hāydar’lar ḥaḳīḳatde budur hāzā
- 9 Zülā’il olduġu[ñu] var vücūduñ eyleyip taḥrīr
Riyā vü ‘ucb u da‘vādan geḳip kıl zımmetiñ ibrā
- 10 Reh-i ‘aşkıñ şühūdı terk-i serdir ġayrı şey olmaz
Ziyānı serden eyler fā’iz-i vuşlat o ‘aşḳ-efzā
- 11 Zihī rūḫ-ı tecellādan delīldir sendeki ecnās
Semā-yı şems-i ‘ulyāya ‘urūc etdi dem-i ‘İsā
- 12 Serāy-ı tende ey rūḫ-ı muḳaddes bil seni bir ḫoş
Şeh [ü] sultān-ı ‘ālemsen seni sen eyleme ifşā
- 13 Şehā sen kendiñi bildiñse oldun şāh-ı ḥāşu’l-ḥāş
Şıfāt-ı Hāḳ ile şaf olmasan da eyle isti‘şā
- 14 Şalāt-ı ḫāl ile ol kendi sırr-ı ḳalbine fā’iz
Ziyā-yı ‘aşḳ ile zāhir ola nūr-ı yed-i beyzā
- 15 Duḫā-i şubḫ-ı dil-tāb maġfiretde olsa dil mebsūt
Tulū‘-ı şems-i raḫmet baḫr-i cūdından olur i‘ṫā

- 16 Tārīḳ-i ‘aşḳa gir seyr-i sülūk-ı sırra ol ḥāfız
Zuhūr-ı sīretin şafḥa-i dilde eyle istimzā
- 17 Zulām-ı ḳalbiñi edip sirāc-ı ‘aşḳ ile terfī‘
‘Adālet dārına ol rûḥ-ı sultānı ḳıl istid‘ ā
- 18 ‘Aḳıl ol diñle ekşer güfte-i keşretten ol fāriḡ
Ġarāyib dillerinden gör nice oldu murḡ-ı bebḡa
- 19 Ġabīlik etme dil taḥririñe ol sâkin-i mevḳûf
Femiñ yum cân ḳulaḡıñ aç bil eyle bildiḡiñ aḥfâ
- 20 Felâṭun-ı felek-ārâ olursan daḡi bil taḥḳıḳ
Ḳıyās-ı ‘ilmiñ eyler şeyḥ-i gerdün cehline ibḳâ
- 21 Ḳabāyih u ḳuşūrda ḡayrı etme kendiñi teşrīk
Ki sen mücrim olup her şeyde eyle dīdeñi ibḳâ
- 22 Kemāl-i ‘ilm-i Ḥaḳ yokluḡda eşḳ ilen olur taḥşīl
Libāsvarī [bu] keşretten geḳenler oldu hep a‘lâ
- 23 Lübābı sırr-ı ‘ilm-i ḥarf-i evvelden alıp âdem
Me‘âniñ bildi ḡikmetde nedir toḳsan toḳuz esmâ
- 24 Maḳām-ı sırr-ı ‘ilmu’llâh’da ḳâ’im oldu çün insân
Nuḳâṭ-ı nüşḥa-i kübrāsıñıñ añla bil özün ednâ

- 25 Nihāl-i k̄āmetiñ bir bār olup gösterse de hoş-bū
Vücūduñ gülşeninden zerre şemme eyleme da' vā
- 26 Vişāl-i 'ilm-i s̄iretde olanlardır emīnu'llāh
Hidāyet şūreti anıñ yazılmış āyet-i t̄ahā
- 27 Hemān ey Hikmetī söyle netice-i s̄iret-bārı
Yem-i 'aşk içre vaḥdetde olupdur cümle-i eşyā
- 6
Kaşīde-i İcmāl-i 'Ālem
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
- 1 Çekdi vaḥdet ḥāmesin Bārī te' ālā ibtidā
Sūre-i nūr-ı ḥabīb oldu hüveydā ibtidā
- 2 Kāf nūndan zāhir oldu her ḥayālīñ şūreti
Nūr-ı 'aql u rūḥ-ı Aḥmed oldu peydā ibtidā
- 3 Pertev-i zāt-ı cemāl-i ḥüsnuñ etdikde nihān
Perdedār olmuş idi nūr-ı süveydā ibtidā
- 4 Vaḥdeti keşret-nümādır keşreti vaḥdet-nümā
Buldu bu şūret ile 'ālem tesellā ibtidā
- 5 Vaḥdet-i şūret-nümāsın seyr edip eşyā kamu

Etdi ol āyīneden sırr-ı tecellā ibtidā

- 6 Ma' bed-i maḥlūk[ıñ] ebnā-yı sebīl olmaḫ için
Nār u bād üzre mu' allāḫ ṭurdu ol mā ibtidā
- 7 Eyleyip taḥte's-serāsın ḳābil-i fevḳa's-semā
Devre girdi ' arş u meh mihr-i mużiyyā ibtidā
- 8 Yelden İsrāfīl şudan Mikā'il nūrdan Cebra'īl *
Ḥāḳden Azrā'īli ḥalḳ eyledi Mevlā ibtidā
- 9 Meslegi ol nūr-ı ' aşḳıñ ' aşḳ ile tevḥīd edip
Oldu menzilgāh-ı ḳandīl-i mu' allā ibtidā
- 10 Nev' -i eşyāda zuhūr etdikde ol nūr-ı ḳadīm
Ādemiñ alnında ṭoḒdu mihrveş tā ibtidā
- 11 Rūy-ı ' ālem ser-be-ser oldu o dem baḥr-ı muḥīṭ
La' l-i reng-ā-reng idi ol āb-ı deryā ibtidā
- 12 Gördü Ḥaḳ dīdārın ol dem mevc urup oldu zebed
Ya' ni kim ol cevher oldu ḥāḳ-i aḥmer ibtidā
- 13 İbtidā vü intihāsı yoḒ anıñ çün arada
Vuşlat-ı Ḥaḳḳ'a ḥicāb oldu bu eşyā ibtidā

- 14 Çün ‘imādı üzdü serāy-ı lī-me‘a’llāh dile
‘Ālem içre oldu ma‘mūr beyt-i ‘ulyā ibtidā
- 15 Bezeyip ‘ālemleri envā‘-ı zīnet ile Hāḡ
Eyledi insān içün dehri müheyyā ibtidā
- 16 Yoğurup küllāb ile tıyndan vücūdu Ādemiñ
Eyledi a‘zāsını birbir mücellā ibtidā
- 17 Yed-i ḡudretle muḡalsam eyleyip meh rūyını
Oldu bu vefḡ-ı müşelleḡ vech-i ḡarrā ibtidā
- 18 Sīret-i esrārını ol şūrete naḡl eyleyip
Nefḡ edip buldu ḡayāt rūḡ-ı Mesīḡā ibtidā
- 19 İsm olursa da muḡaddem zātına maḡmūldür
Oldu esmā-i şifāt üzre müsem mā ibtidā
- 20 Naḡme-i elḡān-ı raḡmāniñ ḡidā-yı rūḡ olup
Mūsīḡī şavtı maḡāmıñ oldu icrā ibtidā
- 21 Maḡla‘-ı esrār-ı ‘aşḡın buldu çün Hāvā’da ol
Ol maḡabbet ḡālin Ādem etdi da‘vā ibtidā
- 22 Ādem ü Hāvā’ya ta‘līm eyleyip nāmūsı Hāḡ
Od yaḡıp ḡabḡ etdiler ḡoş nān-ı şūr bā-ibtidā

- 23 ʿ Āleme evvel ḥalīfe eyleyip Ḥaḫ Ādemi
Şāh olup giydi Keyūmers tāc-ı Dārā ibtidā
- 24 Ḥāl-i hengām-ı hübütında görüp āh ederek
Nazm edip eşʿ arı Ādem söyledi tā ibtidā
- 25 Reng-i şüretde munakkaş etdi naḳḳāş-ı ezel
Gün-e-gün elvān içinde oldu beyzā ibtidā
- 26 Ṭaʿ m-ı hikmetde telezzüz kuvvetin verdikde Ḥaḫ
Lezzet-i envāʿ içinde oldu ḥelvā ibtidā
- 27 Gerçi çok maḥlūḳ-ı ʿ ālem geldi vü geçdi velī
Oldu Ādemle müzeyyen dār-ı dünyā ibtidā
- 28 Ādemiñ vechinde zāhir olmaḳ için sırr-ı Ḥaḫ
Düşdü mirʿāt-ı dile ol ʿ aşḳ-ı sevdā ibtidā
- 29 Baḫr u ber birbirlerinden ayrılıp buldu kıyām
Şuda esmāk yerde enbāt oldu iḥyā ibtidā
- 30 Bāḡ-ı ezhār-ı çemenden yoḡ idi bir nesne ḥiç
Bitdi ol nūr dürlerinden verd-i zībā ibtidā
- 31 Penbe vü yūñden egirdi ṭār u peşmīn riştesin

P 27a. maḥlūḳ kelimesi metinde “ḥalk” şeklindedir. Vezin gereği böyle okunmuştur.

Şāl u dil-bend cāmesi doḡudu Ḥavvā ibtidā

- 32 Yoḡ iken zevciyyet ü zürriyyetiñ ḥikmetini
Ādeme tenkīḥ ü tezvīc oldu Ḥavvā ibtidā
- 33 Dāne-i ‘ömrüñ zirā‘ at kııl diye ḥāk-i dile
Geldi Ḥaḡ’dan ṭabḥ olunmuş nān-ı ihdā ibtidā
- 34 Her ne kim etdi zirā‘ at cümle ervāḥ-ı ḡudüs
O nu‘ ūmu buldular dünyāda ḥālā ibtidā
- 35 Pes kezālik bu cihānda mezra‘ -ı uḥrī olup
Her ne ekdiñse bulursuñ anda cem‘ ā ibtidā
- 36 Hābil’i ḡatl eyleyip Ḳābil boyandı ḥūnına
Ḳaldı anlardan ḡıtāl u ḡarb u ḡavḡā ibtidā
- 37 Meyyiti defn ḡasl ü telḡīn ü namāzın ḡılması
Ḳaldı Ādem’den daḡi seng-i muşallā ibtidā
- 38 Her ‘ulūm-ı ḡikmetiñ İdrīs tediñ eyleyip
Ma‘den-i ḡikmetden aldı ‘ilm-i kimyā ibtidā
- 39 Biḡmek ü dikmek libāsın mūcidi İdrīs olup
Cennete girdi vü ḡaldı anda ḥālā ibtidā

- 40 Keştiyi ĩcād edip tūfān için Nūh-ı nebī
Cūdi tağından çıkıp pişdi ‘ aşūrā ibtidā
- 41 İşidip bülbül selāmen emrin etdi nāleler
Nār-ı Nemrūd’ın Hālīl’e oldu me’vā ibtidā
- 42 Fidyeye-i ‘ ahd-i ‘ azīm olmağ ile ferzend için
Etdi Hağ İbrāhim’e kurbānı i‘ tā ibtidā
- 43 Rākib-i esb-i mu‘ allim līk kemān-keşlik demen
Dest-i İsmā‘ ĩl’den aldık resm-i hāzā ibtidā
- 44 Dergeh-i sübhānına erdikde Mūsī-i kelīm
Oldu maḥfil-i tecellā Tūr-ı Sīnā ibtidā
- 45 Cām-ı mey o reng ü eyvān mūcidi Cemşīd olup
Yapdı Dāvud nīze vü zırh-ı mücellā ibtidā
- 46 Sīm ü zer üzre Ferīdūn sikke-i nāmın urup
Ol tōkutdu gūn-e-gūn emtā‘ -ı kemḥā ibtidā
- 47 Yūsuf-ı Mısrı melāḥāt şehrine sulṭān edip
Aldı ‘ aşkıñ lezzetin dilden Züleyhā ibtidā
- 48 Vādī-i deşt-i maḥabbetde gezerken bī-ḥaber

40a. “edip” kelimesi metinde “eyleyip” şeklindedir. Vezin gereği böyle okunmuştur.

Zülfine bend eyledi Mecnûn'ı Leylâ ibtidâ

49 Her lisân-ı halk içinde mazhar-ı Qur'ân olan
‘Arabîdir söyleyen dillerde evlâ ibtidâ

50 Bir rivâyet ol Resûl-i Hakk'a vahy etdikde Hakk
Nâzil oldu sûre-i ümmü'l-kitâb tâ ibtidâ

51 Da'vet-i şâh-ı Resûl olduğda sîretde o dem
Kadre erdi leyle-i esrâr-ı İsrâ ibtidâ

52 Hakk tahîyyat emrile ikrâm edip maḥbûbına
Ferş olundu bir mu'azzam dürr-i yek-tâ ibtidâ

53 Ol melâlen dürr-i nâbiñ üstüne başdı kadem
Ümmet-i 'uşâtıñ ol dem etdi ircâ' ibtidâ

54 Şihhat-i furkânımı taşdıķ ile taḥbîķ edip
Nefy ü işbât ḥâtemiñ ol urdu imzâ ibtidâ

55 Yol göründü vaḥan-ı aşliyye-i uḥrâya çün
Edeler dâr-ı fenâdan naql-ı 'uḳbâ ibtidâ

56 Sâ'ilin geldi maḳâm-ı menzil-i ḳabre o dem
Hakk ile Hakk'dan cevâbın aldı Hakk'a ibtidâ

- 57 Aldı İsrâfîl deminden sâzını sūzân demen
Dem-keş ü hem-dem-keş ol dem urdu şūrā ibtidā
- 58 Şūr-1 s̄ānīden haber-dār oldu çün ervāḥ-1 ḥalk
Maḥzar-1 sırr-1 ḥayāt oldu ser-ā-pā ibtidā
- 59 İrci'î emrin nidāsın gūş edip erbāb-1 'aşk
'Azm-i 'illiyyīn ede bī-bāk u pervā ibtidā
- 60 Aldı mīzān-1 ḥisābın gördüler bir bir kamu
Ṭayy edip geçdi şırāṭ üstinde ammā ibtidā
- 61 Ol maḥall-i maḡfiretde kul ḥaṭāsın bilicek
'Afv u raḥmet eyler eznābīñ cemī'ā ibtidā
- 62 Çün sekiz Cennet açıldı ehl-i īmān girdi hep
Ḥaḡ cemālin 'āşīḳān etdi temāşā ibtidā
- 63 Sāḳidār-1 'aşk elinden bezm-i vuşlatda kamu
İçeler ol bāde-i cām-1 muşaffā ibtidā
- 64 Herkesiñ māhiyyet-i cürmü beyān olduḡda Ḥaḡ
Cümlesin etse gerek 'afv ile irzā ibtidā
- 65 'Ālem-i ervāḥda ved-i ādeme meyl etmege
Oldu nūr-1 ekrem-i ṭāvūs şeklā ibtidā

- 66   Çõndu bir serv-i sehî naḥl üstüne *
       Çâr-‘ anāşırdan idi o naḥl-i ‘ uzṃā ibtidā
- 67   Dört budağı bir zihî ‘ ibret-nümā mir’āt idi
       Bağdı gördü kendin etdi ḥamd-i Mevlā ibtidā
- 68   Çâr-yār-i bā-vefāsın anda seyrān eyleyip
       Çıldı beş kez secde remzin bil faşıla ibtidā
- 69   Her tarafından seyr eden ol ṭayr-ı ‘ aşğ a‘ zāsını
       Her biri bir feyz ile oldu müzekkî ibtidā
- 70   Her hümā-yı devletiñi şayd edip ḳondurmağa
       Oldu ol ḳalb-i şanavber ‘ anḳa-yı Ḳāf ibtidā
- 71   Kenz-i maḥfîden ḳulüb-ı âdemiñ dergāh edip
       Anda cem‘ oldu aniñçün cehr ü aḥfā ibtidā
- 72   ‘ Allemü’l-esmāsiniñ esrārına mazḥar olup
       Ḳalb-i âdemden yazıldı sırr-ı esmā ibtidā
- 73   Ayrı ğayrı yoğ imiş bu ‘ âlem-i keşretde çün
       Dehr içinde kimdir ifnā kimdir ibḳā ibtidā
- 74   Şol dil-i dānā bilir zāt-ı şıfāt-ı Ḥaḳḳ’ı kim
       Nefsine ‘ ârif ola ol merd-i dānā ibtidā

- 75 Nefsiñi Rabb'ini bilmek diler isen böyle bil
Her umûrî Hakk'ıla ol 'abd-i maḥzâ ibtidâ
- 76 Şol degildir kim vücûdın maḥv edip Allâh ola
Allâhu Allâh kul olmaḥdır bu ma' nâ ibtidâ
- 77 Pes taşavvuf ma' nîsi taşfiyye-i dildir kim ol
Hâne-i dil ola yek-reng-i mücellâ ibtidâ
- 78 Her bürücât-ı menâzil aḥteri mızrâb olup
Çâr-ḍarb üzre nefîr zen oldu zühdâ ibtidâ
- 79 'Aleme seyr-i sa' âdet pertevin şaldı kamer
Şeref-i şemse maḥâm oldu şüreyyâ ibtidâ
- 80 Nüh felek birbirlerin ardınca devrân eyleyip
Her felek fevḫında toḡdu necm-i kübrâ ibtidâ
- 81 Toḡdu Havvâ gibi şemsiñ şol yanında bir hilâl
Ol 'arûs-ı mâh-ı şeb-reng oldu bedrâ ibtidâ
- 82 Nûr-ı Aḥmed'den daḥi peydâ olup bir cirm-i nûr
Zulmeti tarḫ etdi ol ḥurşîd-i garrâ ibtidâ
- 83 Her biriniñ rûy-ı arzında muḫâbil bağlanıp
Her zemînde geldi çok maḥlûḫ [u] eşyâ ibtidâ

84 Bu meserret maṭla^ç -1 ser-levḥ-1 maḥfūzum benim
Ḥikmetī nā-dīdeden olsun hedāyā ibtidā

7

Ḳaṣīde-i Beyān-1 İsm-i A^ç zām
mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün

1 Elā ey ism-i a^ç zām sırrına ṭālib olan dānā
Nedir ol ism-i ^ç a^ç zām söylenir dilden dile ḥālā

2 Odur kim sırran u ma^ç nen cemī^ç -i mümkināt üzre
Taṣavvufda taṣarrufda ola müstecmi^ç ü'l-eṣyā

3 İsim ^ç ayn-1 müsemmādır bu taḳdīrce odur taḥḳīḳ
Gerek ḥayr u gerek ṣer sırr-1 Ḥaḳ'dır cümleten ḥaḳḳā

4 Ḳamu ṭoḳsan ṭoḳuzdur dediler ta^ç dād-1 ismu'llāh
Kimi esmā-i zātiyye kimi fi^ç liyyedir ammā

5 Yüzüncü bir isimdir cümleye sırrı olur sāri
Her ismin ol eder ef^ç āl ü zātın ḥikmeti icrā

6 O ism-i a^ç zāmın ismin diyem ey dil uyat fehmi et
Derūn-1 cān ile gūṣ eyle rūḥdur ol isim cānā

7 Ḥaḳīḳat añla kim rūḥ-1 mükerrrem ism-i a^ç zāmdır

Ki z̄irā maḥlūk odur andan olur peydā *

- 8 Odur her mazhar-ı kudret odur her ılsım-ı hikmet
Odur āyine-i hey'et-nümā sırr-ı ezel binā
- 9 Odur tertīb ü taḥrīkde nizām-ı   aleme bā' iş
Odur ta' diyye vü ta' dīl umūrın faşl eden dārā
- 10 Sezā-yı salṭanat şan' at sa' ādet serveri sulṭān
Odur her şehr-i mevcūdāt içinde dāver-i   uzma
- 11 Zihī taḥşīl-i isti' dād edip kān-ı nihān içre
Odur dürr-i şafā deryā vü berde gevher-i yek-tā
- 12 Menāzil kaṭ' edip seyr-i sülūk-ı rāh-ı   aşk içre
Odur muḥdeş olan var-ı vücūdın eyleyen ifnā
- 13 Bu keşret   alemi fiṭrat mişālin eyleyip seyrān
Edip ric' at odur ol vaḥdet-i Ḥaḳḳ'a olan ibkā
- 14 Odur   arşı vü kürsü hem kalem levḫı tutan oldur
Zemīn ü āsumānı bī-  imād kâ'im eden ḫālā
- 15 Odur pervāne vü ḳandīl-i   aşk üzre eden devrān
Odur burc-ı feleklerde ziyā vü nūr yed-i beyzā

- 16 Odur keyfiyyet-i vuşlat gören bezm-i maḥabbetde
Odur ser-mest ü hem sāķī şunar mey sāğar-ı şahbā
- 17 Odur kālā-yı ḥüsnün ‘ arz eden bāzār-ı ‘ aşķ içre
Alan oldur şatan oldur ‘ aceb Yūsuf gibi ḥüsnā
- 18 Odur cevr ü cefā eden odur nāz u niyāz eden
Odur ‘ āşık odur ma‘ şūķ-ı cāzib dil-ber-i zībā
- 19 Odur rüsvā eden kendin taķan zencir-i ser-bendin
Odur Ferhād u hem Şirīn odur Mecnūn hem Leylā
- 20 Odur teşhīr-i mu‘ ciz-i sīret ‘ İsi-i rūḥu’llāh
Anıñla etdi tabtıl sāḥirān-ı ḥazret-i Mūsā
- 21 Hezārān mürde-i bī-rūḥ [ki] ol rūḥ-ı hidāyetle
Ḳurup bir dām-ı teşhīr ehl-i diller eyledi iḥyā
- 22 Getirdi ṭurfetü’l-‘ ayn içre Belķis’ı Süleymān’a
Götürdi ber-hevā ṭayy eyleyip taḥt ile bī-pervā
- 23 Odur ‘ ārifleriñ ‘ irfān-ı şoḥbet bezmine temlīḥ
Odur lezzet verip cisme ğidā-yı ni‘ met-i Mevlā
- 24 Odur ol ‘ işve-engiz cilvegāh-ı merkez-i maḥlūķ
Odur mevḥibe-i Bārī gönülde mebde’ -i ma‘ nā

- 25 Odur ser-levḥa-i maḥfūz odur ser-defter-i mermūz
Yazılmış āyet-i sırr-ı ḥurūf-ı nokṭa-i inṣā
- 26 Odur bāğ-ı bahāristān-ı ‘aşkıñ nev-be-nev verdi
Odur ṭab‘a veren būy-ı leṭāfet ‘anber-i sārā
- 27 Hükümetde odur nāfiż sa‘ādetde odur fā’iz
Odur her cāy ber-cāh-ı cihān u āḥir u ‘uḳbā
- 28 Odur vaḥdet odur tevḥīd odur tesbīḥ ü hem temcīd
Odur iḥlāş u imān şıdk u miḥrāb mescid-i ‘ulyā
- 29 Odur sārī odur ārī odur lem-yezel-i bāḳī
Odur ol nefḥa-i şūr-ı kıyāmet evvel ü uḥrā
- 30 Bu sırra men-‘aref dersin bilen vāḳıf olup dilde
Tecellī Ḥaḳ ile ḥaḳ oldu bildi rütbesin ḥaḳḳā
- 31 Velīkin şūret-i ḳālinde te’şiri anıñ yoḳdur
Mücerred sīret-i ḥālindedir āşār-ı feyz-i aḥfā
- 32 Edersen cism ü ḳalbiñ rūḥ gibi taşfiyye vü talṭīf
Olursun ol zamān şāḥib-taşarruf ḥāce-i kübrā
- 33 Kelām-ı nefy ü işbātdır bu resm-i a‘zama şāhid
Du‘āsı zıkr ü tevḥīddir bu resme ḳıldılar inhā

- 34 Anıñla bildiler ʃab^ʕ-ı ʕ anāşır ʕ ilm-i nücūmu
Anıñla buldular[dı] ʕ ilm-i kāfiñ ma^ʕ deniñ ħüsñā
- 35 Anıñla ʕ aqđ olur ervāĥ anıñla ħall olur ecsād
Odur kibrit-i aĥmer sırr-ı ikşir madde-i kimyā
- 36 Eger ey Ĥikmeti bildiñ ise rūĥ içre rūĥın sen
Olursuñ cennet-i ervāĥ içinde rūĥ-ı lā-yefñā
- 8
Kaşide-i Şeri^ʕ at u Tarikat u Ĥaĥikat
mefā^ʕ ilün mefā^ʕ ilün mefā^ʕ ilün mefā^ʕ ilün
- 1 Gel ey ehl-i şeri^ʕ at hem tarikat talib-i Mevlā
Gel ey nūr-ı cemāl-i yāra dilden ʕ aşık-ı şeydā
- 2 Şeri^ʕ atle tarikatde ĥaĥikat sırrını añla
Nesiñ bil kendiñi kendiñ nedir bu ʕ ālem-i kübrā
- 3 Göñül bir levĥ-ı a^ʕ zamdır kim anda cāme-i kudret
Hezārān sırr-ı ĥikmetle ki yazdı eyledi inşā
- 4 Vücūd-ı mü'miniñ ĥalbi ĥazāyīn beyt-i Raĥmān'dır
Ĥaĥikat ĥikmeti sırrıñ emānet eyledi aĥfā
- 5 Anıñ miqdār-ı şān bir noĥtadır lik baĥre-i ʕ uzñā

Anıñçün şad hezārānda nihāndır cevher-i yek-tā

- 6 Hāqīqat sırr-ı rūḥu'llāh vücūd şehrine sulṭāndır
Şıfātı rūḥ-ı zātında edip Hāq ādemi ihyā
- 7 Şerī'atde muṭahhar ol ṭarīqat şıdķını pāk et
Hāqīqat kendiñi añla nedir rūḥuñ nesiñ cānā
- 8 Elest bezminde çün ādem belī bī-iḥtiyār etdi
Bu ḥamdi pes ṭarīqatde bu ḥaşlet 'ahdi et icrā
- 9 Şerī'at 'ayn-ı mīzāndır ṭarīqat ḳurb-ı Raḥmān'dır
Hāqīqat sırrına vāşıl ola her ma'rifet icrā
- 10 Şerī'atle ṭarīqat hem ḥāqīqat ma'rifet ḥāḳdır
Bu çār-esrārı inkār eyleyen kāfir olur iftā
- 11 Şerī'at bāb-ı cennet hem ṭarīqat bāğ-ı me'vādır
Hāqīqat mīvesin dürmek olur añlarsan ey caba
- 12 Şerī'at dīn-i İslām'dır ṭarīqat hem Muḥammed'dir
Hāqīqat lem-yezel dā'im olan vāḥid durur ḥāḳkā
- 13 Şerī'at gösterir rāḥ-ı ṭarīqat irgürür yāra
Hāqīqat nā'il-i maḳşūd yeridir 'āḳil-i dānā

- 14 Şerī^c at reh-nümādır bil ʔarīḳat menzil-i Ḥaḳ'dır
Ḥaḳīḳat birliḡiñ fehm et ki birdir Bārī bī-hem-tā
- 15 Şerī^c at ḳavl-i Aḡmed'dir ʔarīḳat oldu mi^c rāc[īñ]
Ḥaḳīḳat *ḳābe ḳavseyñ*¹³⁸ olundu da^c vet-i evḡā
- 16 Şerī^c atde inanmaḳdır ʔarīḳatde ola teslīm
Ḥaḳīḳat kendiñi maḡv et ola menzili tā ihdā
- 17 ʔarīḳat erdi dergāha ḡaḳīḳat gördü Mevlā'yı
O dem keşf-i cemālu'llāh olupdur dostuna i^c ʔā
- 18 ʔarīḳat sırr-ı ḡalvetde ḡaḳīḳat birliḡin zıkr et
Ere menzil-i lā-mevcūd[at] illā hū deyip ḡaḳḳā
- 19 ʔarīḳat dār-ı dūnyādan geḳip terk eylemekdir bil
Tevekkül ol ḡaḳīḳat Ḥālik'ındır cümleten eşyā
- 20 ʔarīḳatde olup tārik-i ^c ucbı cümleden kem-ter
Budur sırrı olam derseñ ḡaḳīḳat dāver-i dārā
- 21 Egerḳi daḡl ederseñ zāhidā ammā ki bilmezsīñ
ʔarīḳat eydüḡin taḳrīr eden bir zerresin ifşā
- 22 ^c Acebsīñ daḡi derseñ ḳalb-i mü'min cübb-i a^c lādır

¹³⁸ Kur'an-ı Kerim. 53/9: "Öyle ki araları yayın iki ucu kadar veya daha az kaldı."

- Mu‘ allā oldu çün ol şey harām etmez mi ki āyā
- 23 Emirü’l-mü’minin hazret ‘ Alī tevḥīdi devr etdi
Ṭarīkat aşlını fehm et bulardan oldu tā peydā
- 24 O dilde kim ola bir zerre ‘ aşkıñ āteşi elbet
Zuhūr eyler fiğān-ı dūd-ı āhımdan yed-i şem‘ ā
- 25 Ki bir gülşende olsa bād o berg-i naḥl-i gülşānıñ
Ḳarār eyler mi bir laḫzā ḥırām etmez mi ey dānā
- 26 N’içün feryād eder gülşende bülbüller nedir aşlı
Eder mi nāle-i āh olmasa ger ‘ āşıq-ı şeydā
- 27 Neden durur dıraḫtıñ berg-i dalın nev-ḥırām eyler
Eder mi ḥiç ḥarekāt esmese ger bād-ı dil sevdā
- 28 Nice kim ‘ āşıkıñ ol ‘ aşq elinden bağı yanıqdır
Girip meydān-ı ‘ ālemde ‘ aceb mi olsa ol rüsvā
- 29 Şerī‘atle ṭarīkat hem ḥaḳīḳat sırr-ı vāḥiddir
Bular ḥiç birbirinden ayrılır mı şer‘ ile ašlā
- 30 Nedendir yerlere deryā urup kendini cūş eyler
Fiğān [u] nāle āhından olur esmā-i hüveydā

- 31 Görürseñ mihr ile mähı amu seyyäreler birle
Mu‘ allā nüh feleklerde semālar devr eder ālā
- 32 Fenādan eyleyip ‘uzlet arī-i alvete gir gel
Gönülu keşret-i ‘ālemde et gel vadeti tenhā
- 33 udā’dır Tañrı’mız Allāh nebīm Amed Resūlu’llāh
Kitābım oldu a ur’ān ki bī-şek beytini cem‘ ā
- 34 İ‘ tiād u şadāatde şerī‘ atde budur şıdım
Olupdur mezhebim Ebā anīfī a‘ am-ı ‘ uzma
- 35 arīım alvetī pīrim olup ol şeyı-i ‘ Uşşāı
Ki oldur on iki ub-ı arīiñ ser-bülend cānā
- 36 Daı hem şeyımız mürşīdimizdir Amed-i Sāı
İçirdi cām-ı mey āb-ı ayātı şan yedi deryā
- 37 Egerı münkir ü nā-dān bu sırrı añlamaz yoksa
Şerī‘ atde arīat şanma āricdir degil āşā
- 38 Sen inkār eyleme zāhid su’āl et şeyu’l-İslāma
arīat zıkr ü tevīdiñ verir mi men‘ ine fetvā
- 39 Sözüüm kāmillere pesdir degil cāhillere ıket
Kitābıñ cümlesin va‘ z eyleseñ kār eylemez aşlā

9

Kaşide-i Beyān-ı Vaḥdet-i Vücūd

mefa'ılün mefā'ılün fe'ülün

1 Vücūd-ı vaḥdetiñ baḥşinde cānā

Ederler gūn-e-gūn ta'rif ü da'vā

2 Fe-emmā ol degildir kim Ḥudā'nıñ

Ola cüz'inden ifrāz gine ibkā

3 Velīkin keşret-i dünyāya nisbet

Mişāl-i vaḥdet oldu ehl-i uḫrā

4 O 'ālem ḥalk ile bir oldu ṭab'an

Nitekim oldu ins 'ālem-i kübrā

5 Anıñ ṭab'ında dürlü 'ilm-i ḥikmet

Vücūdından cüz olmaz birdir ammā

6 Daḥi görmez misiñ baḥri ve māhı

Cüz olmaz şüretā birdir ki deryā

10 Daḥi bilmez misiñ bād-ı hevā kim

Cüz olmaz toḫtolu 'ālemde ḥālā

11 Şıfāt-ı Ḥaḫḫ'ıla mevşūf kılandı

Anıñçün cümle vaḥdet oldu gūyā

- 12 Nazar ıl yā ulu'l-ebṣār bu ḥalkā
Ne söyler eṣret ü vaḥdetden eṣyā
- 13 Gerek keṣret gerek vaḥdetde cümle
Beā 'ālemlerin gözler cemi'ā
- 14 O 'ālemde fenā yo cümle bāī
Gerek Ḥālī gerek maḥlū-ı eṣyā
- 15 Maām-ı vaḥdete ermek budur bil
Kim anda olmaya bir daı ifnā
- 16 Ne benlik var ne senlik vardır anda
amu birlikdedir a' lā vü ednā
- 17 ü tekliāt umūrı oldu memnū'
Olur ḥükmü taayyürden müberrā
- 18 Budur vaḥdet vücūduñ ma' nīsın bil
Ki birdir anda yo[dur] ayrı avgā
- 19 Pes anda ayrı ayrı kimse yodur
Ne firat var ne ḥod amgīn-i Őeydā

- 20 Tecellî nūr-ı vaḥdetdir bu vaḥdet
Anıñla eyledi ḥalkın tesellā
- 21 Fenā yoḡ bî-vefā yoḡ cümle birdir
Anıñçün cāy-ı vaḥdet oldu ol cā
- 22 ‘Anāşırdan mu‘ arrādır ḡamusı
Ne ḥāk od var ne şuḡrā vü ne sevdā
- 23 Mürür etmez zamān ol ‘ālem üzre
Gece vü gündüz olmaz anda aşlā
- 24 Daḡı anda yoḡ elvān-ı televvün
Ḳamu yek-reng durur ḡabrā vü şaḡrā
- 25 Gerek aḡdem gerek şimdengirü bil
Cüz olmaz zāt ile maḡlūḡ u eşyā
- 26 Bu ḡikmet üzredir vaḥdet vücūdu
Budur ol müntec-i kübrā vü şuḡrā
- 27 Aña vaḥdet dinür vaḥdetdedir hep
Degildir Ḥikmeti bir ḡayrı ma‘nā

10

Kaşide-i Beyân-ı Taqdîr-i Vâridât

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Bî-sebeb taqdîr-i Haqq'a etme ey dil iftirâ
Kim buyurdu *leyse lil-insâni illâ mâ se'â*¹³⁹
- 2 Haşr-ı taqdîr eylemek kaç' -ı ümîd etmek imiş
Âyet-i *lâ taķneṭü*¹⁴⁰ ma' nâyı n'eylersiñ dilâ
- 3 Hük-m-i taqdîr-i ezel cebriyyedir etme şaķın
'Âmil ol da' vâni emrin ṭut hemân eyle du' â
- 4 Hayr u şer çünkim anıñdır ḳul neden mes'ül olur
Hayr u şer ecr-i mücâzât eylemezdi iķtizâ
- 5 Zülm olur ḳahr eylese olmazdı minnet luṭfına
Haḳ budur şarf-ı irâdetde muḳayyerdir gedâ
- 6 Ol irâdetdir kim ol bezm-i elest iķrâr eder
Eyleyen insân idi ol 'ahdine va' d-i vefâ
- 7 Ḳuvvet-i hük-m-i irâdetle mükellefdir kişi
Maḳhar-ı hük-m-i şifât-ı fi' liye oldu sezâ

---

10. P 9b-10a.

¹³⁹ Kur'an-ı Kerim. 53/39 ayet: "İnsan emek ve gayretinin neticesinden başka bir şey elde edemez."

¹⁴⁰ Kur'an-ı Kerim. 39/53: "Ümidinizi kesmeyin."

- 8 Ol şıfat-ı fi' liye hükmin kabûl etdiğiçün
 Hayr u şer ef' âlini lâzım gelir şormak aña
- 9 *İnneme'l-a' mālū bi'n-niyyāt*¹⁴¹ dedi fahr-ı cihān
 Fî l ü niyyet şarf-ı kudret birbirin buldu kuvā
- 10 Ol kuvā-yı fi' l ile aldı irādet şadrını
 Ānki çün ebnā-yı ādem oldu sultān-ı beķā
- 11 Hātır-ı dilde gelen girmez irādet hükmine
 Ol sebep dilde olan eşyāyı şoramaz saña
- 12 Ger şakī vü ger sa' id çün baṭn-ı māderden ola
 Yā nice zālīm olur ol etmeden fi' l-i ḥaṭā
- 13 Baṭn-ı māderden murād dünyā ola yāḥud bu ten
 Ol vücūd kim anda kesb eyler kişi sa' d ü şekā
- 14 Qadr-i nefsin bilmeyen Allāh' ı bilmez nitekim
*Mā-ķaderu'llāhe ḥaḳķa ķadrihi*¹⁴² dedi Hūdā
- 15 Dest-i Hāḳ bī' at eden dest-i vefā fevķındadır
 Ya' ni kim ol ābe-i vaşlında ķalmışdır rızā
- 16 Farz ola sünnet ola icmā' -ı ümmet hem kıyās

¹⁴¹ Hadis-i Şerif: “Muhakkak ki ameller niyetlere göredir.”

¹⁴² Kur'an-ı Kerim. 39/67: “Ama onlar, Allah' ın kudret ve azametini hakkıyla takdir edemediler.”

Yâ nice inkâr olur telkîn-i sırr-ı Muştafâ

- 17 Kahr-i a' mâl etmede bir demde [ol] ' âlemleri
Kabza-i kudrettedir ma'viyye-i arz u semâ
- 18 Fehm-i ' aql-ı halk içündür âyet-i *kün fe-yekûn*¹⁴³
Yoksa kim hâcet degil şun' ında emr etmek aña
- 19 Raḥmetiñ deryâsı eşyâya muḥiṭ olsa n'ola
Kim şîfât-ı raḥmetiñ dedi ' ale'l-' arş istivâ
- 20 Vüs' at-i ' ilm-i kelâm-ı ' izzetiñ pâyânı yok
Hikmeti Kur'an'a baḳ oldur delîl-i Ḥaḳ saña

11

Kaşîde

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey kerîm-i zü'l-celâl ey şâni' -i şayf ü şitâ
Bâd-ı luḫfuñdan bahârîñ goncasın açdı şabâ
- 2 Cilvegâh-ı cân u dil olsun diye âb u hevâ
Devr-i gül faşl-ı çemen oldu kühen-tâb-ı serâ
- 3 Her bahâr-ı ' âlemiñ terbiyyesin etdi felek
Vâdî-i gülşende ammâ ' andelîb eyler nevâ

¹⁴³ Kur'an-ı Kerim. 36/82: "Ol dedik, hemen oldu."
11. P 10a-b.

- 4 Zīnet-i ʿālem-nümā olan nesīm-i muʿtedil
Hüsn-i zülf-āver peyāmın etdi irsāl-ı melā
- 5 Talʿat-ı mihr-i vefāsın dehre kıurdu bārgāh
Yağıdı nūrundan öñince meşʿale bedrūʿd-dücā
- 6 Kātib-i kudret gül-i zibāya verdi laʿl-şerh
Levh-ı ruhsārında haţţın gösterir şubh u mesā
- 7 Mazhar-ı nūr-ı habīb-i Hāķ olup kevn ü mekān
Nev-bahāristāniñ aldı neşʿe-i feyz-i Hudā
- 8 Sünbül-i zülfüñle zeyn olsa nʿola gülzār-ı dil
ʿĀşık-ı üftādesin şād etdi ol şāhib-sehā
- 9 Faşl-ı sūr-ı bint-i aʿnāb-ı şafādır hāliyā
Şadr-ı şad-berg lālezār etseñ nʿola her mübtelā
- 10 Kaşr-ı kandīl-i çerāgāniñ tutup nūrdan tabaķ
Rāh-ı ʿuşşāķiñ münir olsun seniñ ey kibriyā
- 11 Şābit ol rādd-i maħabbetde ayā şāhib-göñül
Hānesin ıoldur gül-i ihlāş ile ey muhlişā
- 12 Zikr-i bi-ħadd ede eşyā-yı nebāt-ı arz u mā
Darb-ı ğayrı nāţıķiñ olmaķ neden ey āşinā

- 13 Zıll-ı eşcâr-ı bahâr oldu cihân-ı mürtefi^ç
Ġâyetiñ fehm eyleyip şükürinde olsañ bî-ribâ
- 14 Lâm elifden başlayıp gülzâr-ı ^ç aşk âyetleriñ
Eylesin hatminde Hikmet ehl-i dil dilden du^ç â
- 12
Kaşîde
fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilün
- 1 Enver-i sevdâ-yı ^ç aşkıñdan ziyâ geldi baña
Müjde kim bezm-i elestden âşinâ geldi baña
- 2 ^ç Āşıkâ va^ç d-i şafâ-yı vuşlat olduĠda hemân
^ç Ahd-i ikrârim görüp kâlû belâ geldi baña
- 3 Şem^ç -i tab^ç ım ĩn şeb ey dil şu^ç le-yâb olsa n'ola
Leyle-i kadr oldu şan bedrû'd-dücâ geldi baña
- 4 İklîm-i hüsn-i belâĠat mülkine tezvîr için
Hüdhüdem emr-i Süleymân-ı Hudâ geldi baña
- 5 Gülsitân-ı ruĠlarıñ evrâķına taĠrîr edip
Dâsitân-nâme-i ^ç aşkıñ[dan] ^ç aĠâ geldi baña
- 6 Evc-i istiĠnâda zî-iķbâl-i dârâtıñ görüp

Hāke ser verdim zihī ʿālī serā geldi baña

- 7 Dāmen-i Kāf-ı kanāʿ at içre ʿanķā olmuşum
Zillet-i dehrin fenāsından ğınā geldi baña
- 8 Rūze-i taķsīm-i inʿām-ı ezel olduķda tā
Nʿeylesin saʿyinde dil ķahr [u] cefā geldi baña
- 9 Fikr esīr[iniñ] maķabbetde nişān-ı semtine
Ol kemān ebrūdan ol tīr-i ķazā geldi baña
- 10 Noķta-i hālindeki tarz-ı belāgat nūşhası
Levh-ı maķfūzdur ki men fevķaʿs-semā geldi baña
- 11 Hīkmetī kendiñden al bu sırr-ı hīkmet dersini
Her ne kim geldi ise benden baña geldi baña

13

Kaşīde-i Elif-nāme

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 İsm-i zāt-ı Hāķķ ile nuķ eyle ey dil ibtidā
Bāʿiş-i bānī odur tā ibtidā vü intihā
- 2 Tā taķarrük etmeden ʿālem ķamu ol var idi
Şāliş ü işnā degil birdir o zāt-ı kibriyā

- 3 Cümle varlık varlığı zātında maḥfūz dur anıñ
 Ḥaşr u neşre varlığı zāt-ı muḥitdir dā'imā
- 4 Ḥālîk u rezzāk odur 'ālem anıñ maḥlūkudur
 Dāver [ü] dārā odur pes bî-zevāl ü bî-hebā
- 5 Zikr eder ihlâş içinde kendi zāt-ı birliğin
 Rütbe-i birlikde müşrikden berîdir ol Ḥudā
- 6 Zînet-i 'ālem anıñ esrâr-ı gülzârındadır
 Sîret-i envâr ile eşyâya verdi [hep] ziyâ
- 7 Şerbet-i nūr-ı cemâliñ mest edip 'ālemleri
 Sâgar-ı 'aşkıñda ervâḥ-ı kudüs oldu ğinā
- 8 Darb-ı eşyâniñ durur ketm-i 'ademden 'āleme
 Tal'at-ı esrâr-ı şun'-ı ḥikmetu'llâhdır dilâ
- 9 Zâhir ü bâtın odur ḥâzır u nâzır [hep] odur
 'Ālem oldur 'allām-i zātında maḥfūz ihtifâ
- 10 Ğavş olup deryâ-yı 'aşkıñda cemî'-i kâ'inât
 Feyz-i kudretiñle kâ'im oldu ḥāk āb u hevâ
- 11 Kâdir ü kayyūm odur pes kudretin izhâr için
 Keşret-i eşyâyı kıldı sırr-ı vahdetden binā

12 Lā-mekāndır kendi zātıdır amu kevn ü mekân
Mâlik oldur mesken-i milketidir dâru'ş-şifâ

13 Nâşır u fâ' il odur her iş anıdır ayr u şer
Vâhib ü hâdîdir etmez emr ü nehyinde aâ

14 Her nefis ey Hıketî Hıllâını ez-cân u dil
Yâd edip ezkâr ile ıl rûz u şeb amd ü şenâ

14

aşıde-i Na' t-1 Şerîf

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Var idi ol enver-i Bârî te' âlâ ibtidâ
Nûr-ı zâtından amu oldu tecellâ ibtidâ

2 Âb u bâd üstünde oduda Hudâ bu ' âlemi
Bir ızıl cevher idi bu ak-i dünyâ ibtidâ

3 Bir nazâr ıldıda ol cevher hemîn Bârî Hudâ
Mevc urup didâra arşı oldu deryâ ibtidâ

4 Kendi sırr-ı zât-ı envâr-ı cemâlinden ' ayân
Bir münevver nûr-ı a' zam oldu peydâ ibtidâ

5 Sırr-ı zâtından Hudâ alk eyledi ol nûrı kim

Nūr-1 Aḥmed'dir diye oldu müsemmā ibtidā

- 6 Bildi ol nūr kendini kendinde etdi munṭazır
Çār-yār-1 hem-demin kıldı temāşā ibtidā
- 7 Hem daḥi elḥamdü li'llāh dedi ol envār-1 zāt
Oldu izhār-1 kelāmı zıkr-i Mevlā ibtidā
- 8 Kāf nūn kevn ü mekân u onsekiz biñ 'ālemi
Cümle ol nūrdan yaratdı Ḥaḳ te'ālā ibtidā
- 9 Pes ḳanādīl içre teşrīf eyledi ol nūr-1 Ḥaḳ
Andan aldı pertevin ol heft-beyzā ibtidā
- 10 Rūşen oldu ol münevver nūr ile fi'l-cümle hep
Ḥarf ü ḥāme levḥ u kürsī 'arş-1 a'lā ibtidā
- 11 Rūḥ-1 zāt-1 enveri anda mekân kılmak için
Ḥaḳ yaratdı Ādemi Ḥavvā ile tā ibtidā
- 12 Etmedi çün secde emr-i Ḥaḳ ile pes Ādeme
Ol la'in iblīs-i merdūd oldu a'dā ibtidā
- 13 'İlm-i ḥikmet bābını fetḥ eyleyip kıldı beyān
Ādeme bildirdi Ḥaḳ esrār-1 esmā ibtidā

14 Her ʔarafdan seyr edip ol kenz-i ʕ aʃk a ʕ zāsını
Her biri bir feyz ile buldu tesellā ibtidā

15 Bařlayıp tařliyye-i teslīm ile gūftāra ben
Eyledim eş ʕ arımı dīvān-ı inřā ibtidā

16 şafha-i ʔab ʕ a niřār et Hikmetī cevherleriñ
Dür gibi düzsün zebānıñ nazm-ı ğarrā ibtidā

15

Müşemmen Devr-i ʕ Arşiyye

fā ʕ ilātün fā ʕ ilātün fā ʕ ilātün fā ʕ ilün

1 Bir zamān vaħdet yeminde dost ile kıldım řafā
Bir zamān dürr-i yetīmāsā çıkıp oldum cūdā
Bir zamān oldum zihī nūr-ı ħabīb-i kibriyā
Bir zamān şem ʕ -i řanādīl içre verdim pür-ziyā
Bir zamān oldum ħaliř terbiyye-i Bārī Ĥudā
Bir zamān ʕ aşk [u] maħabbet içre oldum bī-riyā
Bir zamān keşret içinde eyledim seyr-i hevā
Bir zamān oldum meh-i āyīne-i ħikmet-nümā

2 Bir zamān pes řūret-i Ādem olup geldim hemān
Bir zamān bu bülbül-i cān anda şodu āřiyān
Bir zamān Ĥavvā ile oldum enīs-i dil-güşān
Bir zamān oldum melekler secdegāhı rāyegān

Bir zamān cennāt içinde seyr edip tıtdum mekān
 Bir zamān bu ‘ aql [u] rūhı nefsi kıldım imtiḥān
 Bir zamān ‘ işyān edip geldi ‘ itāb benden baña
 Bir zamān düşdüm cihāna eyledim āh u fezā

- 3 Bir zamān tūfān içinde Nūḥ olup etdim güzer
 Bir zamān Yūnus olup deryāya kılmış[ım] sefer
 Bir zamān baṭn-ı semekde bahri kıldım ser-te-ser
 Bir zamān İlyās u Hızr oldum dolandım baḥr u ber
 Bir zamān Eyyūb olup kırtlar yedi bu cism ü ser
 Bir zamān Dāvud olup etdim ḥadīdi nerm-ter
 Bir zamān oldum Süleymān-ı cihān Ḳaf’ dan Ḳaf’a
 Bir zamān İskender oldum sedd-i Ḳaf etdim binā

- 4 Bir zamān Ya‘ kūb olup ḥasret ile giryān idim
 Bir zamān Yūsuf olup Mıṣr iline sulṭān idim
 Bir zamān Loḳmān olup ben derdlere dermān idim
 Bir zamān Mūsī olup bu sīrete ḥayrān idim
 Bir zamān İsi-i rūḥu’llāh olup cānān idim
 Bir zamān nār içre İbrāhīm olup ḥandān idim
 Bir zamān İsmā‘īl olup ben baña oldum fedā
 Bir zamān kırbān olup pes şabr ile buldum rehā

- 5 Bir zamān Manşūr olup kendimi ber-dār eyledim
 Bir zamān bildim ene’l-Ḥaḳ sırrın iḳrār eyledim
 Bir zamān bu ‘ aşḳ içinde keşf-i esrār eyledim

Bir zamān Mecnūn olup ben ʿaşkı izzāh eyledim
 Bir zamān Leylā yüzünden ʿarz-ı dīdār eyledim
 Bir zamān dildār olup aġyārı ben yār eyledim
 Bir zamān sālīk olup ʿıttım ʿarīkatde ʿaşā
 Bir zamān mürşīd-i Hāḡ oldum bu yolda reh-nümā

6 Bir zamān bir ʿatṛe āb oldum bu baḡr-i ḡikmetiñ
 Bir zamān etdim teccsüm baġladım ḡüb şūretiñ
 Bir zamān geldim fenā mülkinde yedim niʿ metiñ
 Bir zamān bildim ʿāmu eṣyā-yı sırr-ı keşretiñ
 Bir zamān ʿālemde ben sürdüm şafā-yı ʿizzetiñ
 Bir zamān etdim baña çekdim cefā-yı zilletiñ
 Bir zamān dārā olup giydım zerīn tāc-ı ʿabā
 Bir zamān girdim ḡaḡīḡat rāhına çekdim ʿabā

7 Bir zamān cāndan ʿıḡıp cānāna cān versem gerek
 Bir zamān bu cism-i cānım ḡāk ile şarsam gerek
 Bir zamān kendim baña aʿmālīmı şorsam gerek
 Bir zamān menzil-i vaḡdet şehrine girsem gerek
 Bir zamān vaḡdet ilinde birlige ersem gerek
 Bir zamān ey ḡikmetī Hāḡ nuşreti görsem gerek
 Bir zamān iken zamān olsa gerek[dir] intihā
 Bir zamān etsem gerek ʿıyş u şafā *

16

Muhammes-i Taşliye

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Sellemü'ş-şalvâ 'alâ Aḥmed Resûl-i kibriyâ
 Sellemü'ş-şalvâ 'alâ maḥbûb-ı dergâh-ı Hudâ
 Sellemü'ş-şalvâ 'alâ mefḥar-i rûz-ı cezâ
 Sellemü'ş-şalvâ 'alâ ey server-i yâr-i vefâ
 Sellemü'ş-şalvâ 'alâ Aḥmed Muhammed Muştafâ
- 2 Sende ḥatm oldu nübüvvet ḥâtemi sensiñ 'ayân
 Evvelîn ü âḥirîn sensiñ ḥabîb-i müste'ân
 Hürmet içün ḥalk olundu 'arş u kürs kevn ü mekân
 Raḥmeten li'l-'âlemîn sensiñ şefî'-i ins ü cân
 Sellemü'ş-şalvâ 'alâ ey melce'-i ehl-i beḳâ
- 3 Sâlik-i râh-ı Hudâ'nıñ rehber-i bürhânısıñ
 Evliyâ vü enbiyânıñ mürşid-i 'irfânısıñ
 Onsekiz biñ 'âlemiñ sen server-i sulṭânısıñ
 Haste-i 'atşân olanıñ şerbet-i dermânısıñ
 Sellemü'ş-şalvâ 'alâ ey ma'den-i âb-ı şifâ
- 4 Biñ şalât olsun selâm ol rûḥ-ı pâk envârına
 Biñ şalât olsun selâm ol ravza-i gülzârına
 Biñ şalât olsun selâm ezvâc-ı âl-i dârına
 Biñ şalât olsun selâm aşḥâbına çâr-yârına

Sellemü'ş-şalvâ 'alâ ey müctebâ ve murtażâ

- 5 Pes buyurduñ kim şefâ' at eylerim 'ayne'l-yaķın
 Kim baña taşliyye vü teslîm eder [kendiñ] hemîn
 Sensiñ ol ħayru'l-beşâret şâdıķu'l-va' dü'l-emîn
 Ĥikmetî bî-çâreye eyle şefâ' at yâ emîn
 Sellemü'ş-şalvâ 'alâ Aĥmed Muĥammed Muştafâ

17

Muĥammes

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 'Ālemi kıldı tecellî nūr-ı sübhân ibtidâ
 Buldu ol nūr kendi zât-ı cism ile cân ibtidâ
 Pes Muĥammed nūr idi ol nūr-ı a' yân ibtidâ
 Heft-ķandîl içre ol nūr etdi iskân ibtidâ
 Oldu ol nürdan münevver 'arş-ı Raĥmân ibtidâ
- 2 Ĥaķ te'âlâ ķudretinden şun'ın izĥâr eyledi
 Birligin ihlâş içinde zâtın iş'âr eyledi
 Ol yedi ķat gökleri hem yoĝ iken var eyledi
 Bir nażar kıldı türâba mâ-i reftâr eyledi
 Oldu zâhir ol yedi deryâyı 'ummân ibtidâ
- 3 Oldu ol nūr faĥr-ı maĥlûķ onsekiz biñ 'âlemiñ
 Pes ĥaķîķat anda ĥatm oldu nübüvvet ĥâtemiñ

ılmaq içun kendine maħbub-ı sırr-ı maħremiñ
 ar-‘ unşurdan murekkeb etdi resm-i ademñ
 Ĥak-ı ma‘ den ĥalk olundu cism-i insān ibtidā

4 Aln-ı Ādemde emānet durdu ol nūr bir zamān
 Rūĥ-ı insān pes aniñun kıldı anda un mekān
 Secde kıldı emri üzre Ādem’e hep ins ü cān
 Çün ‘azāzıl etmedi Ĥaĥ emr ile secde hemān
 Dergeh-i Ĥaĥ’dan sürüldü oldu şeytān ibtidā

5 Şol taraf pehlularından Ādem’iñ Ĥaĥ kudreti
 Ĥalk edip Ĥavvā’ya kıldı pes enīs ü ülfeti
 Geldi bunlarıñ niçe şāhib-kemāl zürriyyeti
 Darb edip ĥardāşını görseñ bu ĥikmet sīreti
 Hābil’i ĥatl etdi Ĥābil eyledi ĥan ibtidā

6 Ben teraĥķi eyledim ĥālū belādan āhıma
 Tā elest bezminde etdim ben tecellī şāhıma
 Ĥamd ü şükr olsun o nūr ĥondu dil-i dergāhıma
 Ĥikmeti İsmā‘ il’iñ içun Ĥalil İbrāhim’e
 Cennet-i a‘ lādan indi keş-i ĥurbān ibtidā

18

Muhammes

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey haķīķat sāliki āyīne-i sīret-nümā
 Sırr-ı zātūndır zücāc-ı ṭab' a ver nūr-ı ziyā
 Gūş kııl pendim dilerseñ iki 'ālemde rehā
 Bu havāş-ı çārı taḥşīl ile bul derde devā
 Yārī kııl her bār-ı 'aşķı şıdķ ile şabr-ı seḥā
- 2 Her mezāhiriñ vüçüdu oldu bunlardan 'ayān
 Kıā'im oldu bu çehār-erkān ile kevn ü mekān
 Çün kelāmetü'n-necāt fi'ş-şıdķ ile oldu beyān
 Şıdķ ile Allāh diyen maķşūduna erdi hemān
 Bil nedir bu kār-ı 'aşķı şıdķ ile şabr-ı seḥā
- 3 Şabr-nām bir tığdır kim katl eder a' dāsını
 Şabr ile atlās giyip ekl eyleyen ḥelvāsını
 Zevķ ile zeyn eyledi dünyāsını 'uķbāsını
 Fehm edip eş-şabru miftāḥu'l-ferec ma' nāsını
 Añla bu aḥbār-ı 'aşķı şıdķ ile şabr-ı seḥā
- 4 Luṭf u iḥsān u seḥāvet bir güzel ḥaşlet imiş
 Bir ḥuşul-i kenz-i lā-yefnā olur ni' met imiş
 Redd edip tır-i każāsın bā' iş-i şıḥḥāt imiş
 Kıanda varsa yār olur her menzili 'izzet imiş

Böyledir eṭvār-ı ʿaşkı şıdk ile şabr-ı seḥā

- 5 Kıldı çün Hâk ʿaşk ile eşyâyı var[dır] keşreti
 ʿĀşık ol bilmek dilersen sîr-ı zāt-ı vaḥdeti
 ʿAşk ile sulṭân olup key serde tâc-ı devleti
 Zâhir ü bâṭın künûz-ı kām dilersen Ḥikmetî
 Hem-dem et esrâr-ı ʿaşkı şıdk ile şabr-ı seḥā

19

Murabbaʿ

fāʿ ilâtün fāʿ ilâtün fāʿ ilâtün fāʿ ilün

- 1 Veyletâ hicrân elinden ey gönül vâ-veyletâ
 Eylesin iḥyâsını âh-ı derûnum leyletâ
 Rûzgâr-ı dehr-i ğam şaldı beni ğurbetlere
 Eyleyem şimdengirü âh ğurbetâ vâh ğurbetâ
- 2 Kimseler gönülüm gibi maḥzûn u giryân olmasın
 Ğuşşa-i derdim gibi hem-derd-i ḥayrân olmasın
 Bülbül-i âvâreveş ḥasret ü nālân olmasın
 Eyleyem şimdengirü âh ḥasretâ vâh ḥasretâ
- 3 Dağıdıp sevdâ-yı zülfün ʿaqlımı kıldı cünûn
 Kalmışım bî-yâr u yâver dâr-ı ğamda dîde-ḥûn
 İftirâkıñ eyledi âḥir beni zârî zebûn
 Eyleyem şimdengirü âh firḳatâ vâh firḳatâ

4 Cān u dil ārzū çeker meh rūyîñi ey dil-rübā
 Gülşen-i cennet harām olsun sensiz baña *
 Tîğ maḥabbet dildi bağrım yara işler yok devā
 Eyleyem şimdengirü āh miḥnetā vāh miḥnetā

5 Ger su'āl ederse dostum söyleyiñ şikestedir
 Ol ḥayāl-i rişte-i zülfünle gönü bestedir
 Ḥikmetī ğam-ḥāne-i zulmetde şimdi ḥastedir
 Eyleyem şimdengirü āh zulmetā vāh zulmetā

20

Ġazel-i Na' t-ı Resūl

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Māşā'allāh ḥüsnüñe ey dil-ber-i şevket-nümā
 Zāhir etmiş aḥsen-i taḫvīm ile şun' in Ḥudā

2 Tılsım-ı ebrūlarıñ teşḥīr edip 'ālemleri
 Şāniña ḥulq-ı 'azīm derse n'ola Rabbü'l-melā

3 Tāl' at-i envār ile pür-nūr olalı mihr ü mäh
 Nūra ğarḫ oldu ser-ā-ser zümre-i arz u semā

4 Cebḥe-i nūr-ı tecellā sendedir miḥrāb-ı Ḥaḫ
 Mescid ü seccādedir ol nūr-ı ḥaḫ-ı istivā

- 5 Na‘t-ı levlāk nağmesin gūş eyleyip ins ü melek
 Tabl-ı ‘ālem urdular fevka’s-semā tahte’s-şerā
- 6 Ser-be-ser nūr-ı muşavverdir vücūduñ cevheri
 Perde-i vuşlat anıñçündür hiçāb olmaz baña
- 7 Çün habīb-i kibriyādır müşfi‘-i rüz-ı cezā
 Müjde ey ‘işyān u nisyān şāhibi hikmet saña
- 8 Çün budur āyīn-i şāniñ ‘itk olup ğamdan kılun
 Bende-i Hikmet kılun dir el-amān ey müctebā

21

Ġazel-i Na‘t-ı Resūl

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ey habīb-i hazret-i Bārī Ğudā
 Ey cemāl-i nūr-ı zāt-ı kibriyā
- 2 Sensiñ ol hatmü’n-nübüvvet serveri
 Mefhar-i şāh-ı server-i enbiyā
- 3 Onsekiz biñ ‘ālemiñ maḥlūḳına
 Şaldı nūr [u] pertevin verdi şu‘ā
- 4 ‘Arş u kürs levḥ u kalem mihr ü felek

Enver-i zātından almışdır ziyā

5 Evvelīn ü āhīrīn sulṭānısn̄
Ey şefī' ü'l-müznibīn yevmü'l-cezā

6 Zülfine bend eyleyen efkārın[ıñ]
Buldu 'ālemler belāsından rehā

7 Buldu şöhet enver-i ḥüsnüñle 'aşq
Dilsitān-ı 'āleme verdi şafā

8 Kevşer-i 'aşkıñ için bī-māreler
Oldu tā ḥayyü'l-ebed buldu şifā

9 Ḥikmetī bī-çāreye senden meded
Ey şefā' at kânı Aḥmed Muştafā

22

Ġazel-i bī-nuḡaṭ

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Kāmil ol her demde kāmillerle hem-dil ol dilā
Ehl-i diller öğredir şad dürlü diller dil saña

2 Kāmil oldur 'āleme 'ālim ola 'āmil ola
Diñler añlar her kelām-ı kāmiliñ rūḡdur añā

- 3 Al dile idrāk ile kelām-ı kāmiliñ *
Sem^ç -i dil [ü] rūḥ ile diñle gerekdir ol şadā
- 4 Gel gönül her dem dile dilde olur esrārı gör
Dildedir dārü's-selām ol dil durur derde devā
- 5 Ḥikmetī dergāh-ı Mevlā'da murādıñ gel dile
Gel dile dilde dilekler gel revā ola revā

23

Ġazel-i çār-ender-çār

müfte^ç ilün müfte^ç ilün müfte^ç ilün müfte^ç ilün

- 1 ^çÖmr ü feraḥ artırır ol nesnelere ey yār-ı vefā
Ṭīb cevāb ṭarb rebāb ḥüb siyāb āb-ı şafā
- 2 Kim keç-i keç [ü] meç ü keç ṭuc rehec ḳonc ü felec
Merd ala bāc bāc-ı ḥarac tāc-ı erc genc ü necā
- 3 Kim ola er pīr-i peder nūr-ı şuver ḥayr-ı şuver
Ol ola ser dürr ü güher mihr-i hüner bedr-i serā
- 4 Kim ola kim ketm-i na^ç im şüm-ı le^ç im cism-i saḳim
Kim ola tem ḥilm-i şiyem ^çilm ü kerem ism-i hümā

23. P 14a.

1b. Beyitteki “ṭarb” kelimesi vezin gereği “ṭarb” olarak okunmuştur.

2b. Beyitteki “erc” kelimesi vezin gereği “erc” olarak okunmuştur.

- 5 Zıhn-i funūn ʿ ayn-ı cūnūn ibn-i fūzūn fitne fūsūn
 o beni ben gr seni sen her ne isen usn  vef
- 6 Kim ola bed cild-i cūmūd bend-i ʿ anūd ayd-ı asūd
 Kim ola saʿ d mad  saʿ d ferd-i bedd merd-i ud
- 7 ikmet gel abl-i ecel eyle ʿ amel uql-i milel
 Buldu alel ehl-i cedel tl-ı emel ml u mel

24

azel-i Mstezd

mef l mefaʿ l mefaʿ l fe ln

mef l fe ln

- 1 Bir mevsim-i gl faql-ı bahr oldu hveyd
 Bir an-ı gl-efz
 o name-i eln fera etmede gy
 Her blbl-i eyd
- 2 Gel devr-i afa bezm-i emen b-ı niʿ amdır
 Gel vaqt-i keremdir
 un lle-i laʿ li ele pr sar-ı ahb
 Mey-nb-ı muaff
- 3 Gl demleri geldi gel aıl gl gibi her dem
 Dem eyleyelim dem

24. P 14a-b.

1b. Metinde “bir an-ı emen gl-efz” şeklindedir. Vezin gerei “emen” kelimesini ıkardık.

Ey ruhları şad-berg-i gül gonca-i zībā

Ey serv-i şemen-sā

- 4 Ey muṭrib-i hoş şavt-ı terennümleriñ ile
Pür nāliş-i neyle
Āġāze-i ‘uşşāķla et meclisi müheyyā
Ey sāķi müheyyā

- 5 Ey Hıķmetī ferdā elemin eyle ferāmūş
Seyrān edelim hoş
Ṭolmuş yine hūbān ile her sāye-i ṭübā
Şan gülşen-i me’vā

25

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Gelsin ey dil-ber ḥaber senden baña benden saña
Murġ-ı cān etsin güzer senden baña benden saña
- 2 Ol maḥabbet sırrını taḥrīk için şām u seḥer
Rūzgār-ı ‘aşķ eser senden baña benden saña
- 3 Dīde-i aġyārına nisbet şehā her dem-be-dem
‘Ayn-ı dil eyler nażar senden baña benden saña

- 4 Gūn-e-gūn ecsām ile devr eyleyip ‘ālemleri
Etdi dil ‘azm-i sefer senden baña benden saña
- 5 Ol çerāğ-ı ‘aşkı reh-ber eyleyip iqbāline
Cān u dil çeksin fener senden baña benden saña
- 6 Ebr işi nāz u niyāz üzre teveccüh ederek
Yağdırır kalbiñ mañar senden baña benden saña
- 7 Hikmeti’niñ boynuna bend eyleyip gīsuların
Zencir-i ‘aşkıñ çeker senden baña benden saña

26

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Sem‘ -i ehl-i ‘aşқа erdi cānib-i Haq’dan nidā
Sev beni sevdim seni dostum dedi Bārī Hudā
- 2 Çünkim ortağ eyledi sevmek sevimde seni
Ol seven yāhud sevilgen kimdir ey mihr-i vefā
- 3 Erse ma‘ şūqdan sitem ‘āşıqlara hiç ğam degil
Cevr-i ma‘ şūqdan olur ‘āşıqlara zevk u şafā
- 4 Ol seven ma‘ şūqını ‘āşıq yaqar mı nāra hiç

Şīve-i nāz u niyāz etmekdir ancak mā-verā

- 5 Çün vesātet kārı yokdur arada bir sırdır ol
 ‘Āşık u ma‘ şūkıññ esrārını bilmez melā
- 6 Cān cinānıñ dil diliñ buldu erişdi vuşlata
 ‘Āşık u ma‘ şūq bu ma‘ nāda muvaḥḥiddir dilā
- 7 İttihād-ı ülfetiñ tefsīridir tevḥīd-i dil
*Ellefe*¹⁴⁴ āyetidir bu sīrete şūret-nümā
- 8 Ḥikmetī ermek dilersen sen bu sırrın sırrına
 Terk edip dilden dilinde qalmasın hiç mā-sivā

27

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Rāḥatı terk eylemek bildim ki rāḥatdır baña
 Miḥneti terk eylemek idbār-ı miḥnetdir baña
- 2 Şūretā keşretdeyim līk sīretim vaḥdetdedir
 Seyr-i keşretde bulunmaq bezm-i vaḥdetdir baña
- 3 Ḥāl-i gīsū-dārınıñ Maşūr’ı ol kim ey gönül
 Ol mu‘ allā minberiñ ser-tāc-ı devletdir baña

¹⁴⁴ Kur’an-ı Kerim. 3/103: Allah, kalplerinizi birbirine ısındırdı.”
 27. P 15a.

- 4 Hîç ne hâcet vâ' izâ pend etme[ye] şimdengirü
Dehriñ ifnâ olması özge ' alâmetdir baña
- 5 Cân u dil sem' iñ açıp eşyâyı gördüm diñledim
Her biri öz hâlini söyler naşîhatdir baña
- 6 Hâşr u neşri seyr edip gördüm bunu derse n'ola
Her şeb [ü] rûz-ı memâtımda kıyâmetdir baña
- 7 Bed lisân u ' ayn u kalbiñ her yaña oynatma kim
Çeşm-i dil hıfzında sa' y etmek selâmetdir baña
- 8 Bu mezâhirde olan hey'et kamu ey Hikmetî
' İlm-i hikmetde fûrû' ât-ı haķîkatdir baña

28

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey Hudâ bî-ḥadd ü ğâye ḥamd ü şükr olsun saña
Kim anıñ ta' dâdını bilmez ola ḥalk u melâ
- 2 Ḥamd ü şükr etmek aña maḥşûşdur her demde kim
Her vücûdu olmayan eşyâyı var etdi Hudâ
- 3 Ol rubûbiyyetde bundan özge şâhid mi olur

Dostlarıñ düşmenleriñ erzâkıñı eyler ʿ aṭā

- 4 Kālbini ʿ arş eyleyip kıldı seni nūr-ı yaḳīn
Şaldı ol ʿ arş üstüne envār-ı zātından ziyā
- 5 Bā-ḥuşuş rāziyye vü marziyye tefsirin görüp
Ol Ḥudāvendiñ niçe seyrinde eylersiñ ḥaṭā
- 6 Geçmişñ faḥr eyleyip iḳbāline etme ğurūr
Ḥāline şükr eyle kim niʿ met saña olsun sezā
- 7 ʿ Abdine maʿ būdı gör kim nʿeyledi ey Ḥikmetī
Baḳ özüñ kimsiñ ya kimdir seniñ ol sīret-nümā

29

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Naşb u cerden refʿ ile aldıḳ peyām-ı mübtedā
İsm ü fıʿl ü ḥarf ile bildik meʿ ān-ı müntehā
- 2 Māzī müstaḳbel ḥayālātında zayʿ etme demin
Ḥāl-i ḥükminden cevāb isterler ey ḳāḏī rızā
- 3 Müntec-i şuġrā vü kübrādır bu keşret ʿ ālemi
Vaḥdetiñ aḥbārıdır [ol] mā-mezā vü mā-verā

- 4 Muzmerāt u lām-ı ta'rif şānını eyler beyān
Kāf-ı taḥkīk kudretiñ işhād edip eyler şalā
- 5 Kāf nūn emrinde te'kid etmesi tevḥīdidir
Evvel ü āḥir ḥudūdından berīdir kibriyā
- 6 'İllet-i māddiyye vü şūriyye vü gā'iyyede
Bā'ış-i fi'liyyesidir şāni' -i 'ālem-nümā
- 7 Şarf u naḥv mantık me'ānī Ḥikmetī bildiñ ise
Cümlesin iḥbār edip tevḥīd ile eyle nidā

30

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ḥaṭṭ-ı bismi'llāh ile kilik-i dil eyler ibtidā
Tercümān-ı sırr-ı ḥikmetdir ki söyler ibtidā
- 2 Bezmgāh-ı 'ālem-i ecsāda geldikde hemān
Şundu sāķī bezm-i 'aşķıñ cām-ı meyler ibtidā
- 3 Fetret-i ervāḥ-ı kuds olduğda dediler belī
Verdi bāzār-ı rızāda 'ahde peyler ibtidā
- 4 Āteş-i 'aşķıñla tiğ-i dem delince sīnemi

Eyledi feryād-ı āhım nāle n'eyler ibtidā

- 5 Her ne dem olsa neyistān-ı dehānım şāf-be-şāf
Dem-be-dem derd-i derūnum āhım neyler ibtidā
- 6 Hüsni şavt oldu ğidā-yı rūḥ-ı ādem dem-be-dem
Edeli raġmān-ı 'aşḫ āġāze heyler ibtidā
- 7 Hıketiveş müznib-i bī-çāresin Bārī Hudā
Raḫmet-i bī-ḫaddi baḫş etmez de n'eyler ibtidā

31

Ġazel

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Ne vaşfile verilir ey perī cevāb saña
Ḥasende etse mişāl olmaz āfitāb saña
- 2 Yüzüñde āyet-i şun' -ı Hudā oḫunsa n'ola
Beyān-ı hüsni ile şān verdi dört kitāb saña
- 3 Derūn-ı zümre-i 'aşḫıñ ne çekdigin güzelim
Bilirseñ inleyerek söylesin rebāb saña
- 4 Ġamıñla gözlerimiz ḫan döküp de yaydığımız
Öñünde 'ayn-ı ḫaberdir şarāb kebāb saña

- 5 Yapıldı hâne-i albim bu gece lufu ile
Yeter bu eyledigi b-riy sevb saa
- 6 Bu luf u ram u kerem sende var iken gzelim
Cenb-ı Br Hd eylemez  itb saa
- 7 Bu nazm-ı drr-i dil-i Hkmet'ni aldı ise
Bahrmend aılır kenz-i b-isb saa

32

azel

mefiln mefiln mefiln mefiln

- 1 Nedir ey tene cy ala ayt-efz olur[dı] m
Neden erdi aa dirlik ıftı feyz-i ib
- 2 ekip tura-i zlfn na-i kbrsını yazdı
Nedir ol nota k'anila pr etdi uhuf-i in
- 3 Nedir fız nedir mafz nedir mazz nedir malk
Nedir lemleri bl v zerrn sırr-ı tela
- 4 Nedir alı v fer ı hem nedir val ile hem falı
Neden alk oldu her varlık nedendir ala [her] ey
- 5 Nedir tevid ariat hem aiat tekye-i vadet

Nedir sırr-ı müsemma kim ki yād eylerler esmā

- 6 Eger ey H̄ikmetī āb-ı hayāta ermek istersen
Hemān kim dirliği fāniden al ihyādan ihyā

33

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bī-vefādır fānī dünyā bī-vefā
Bī-vefāya meyl eden bulmaz şafā
- 2 'Iyş-ı sūrından anıñ hāşıl nedir
Bir nefes zevkıñ olupdur biñ cefā
- 3 Maḥzen-i derd ü elemdir gönlümüz
Tılsımāt-ı bāb-ı rāḥat ihtifā
- 4 Bir daḳıḳa gelmeye āḥir sañā
Biñ sene ḥükm eyleseñ Ḳāf' dan Ḳāf'a
- 5 Çār-zulmetden geçip ey ḥaste-cān
İç ḥayāt-ārā olan 'ayn-ı şifā
- 6 H̄ikmetī kaşr eyle pesdir şı' rini
Ehl-i dil bu sözden eyler iktifā

34

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Mihr ü mehāsā dilerseñ inşirāḥ u incilā
Ağlayıp ḳalbinde bir olsun şafā ile cefā
- 2 Bī-^ç akıl dostdan ümīd-i luṭf edip fāş olmadan
Bī-^ç akıl düşmāna yegdir ser-fürü etmek dilā
- 3 Ḥaḳ ḥasūd u düşmenim ^ç afv eylesin her dem-be-dem
Çok görüp kendi günāhım daḥi vermez[di] baña
- 4 Zālimiñ mazlūma cevri olmasa eşkin döküp
Baḥr-i rahmetden çıkıp olmaz yed-i dürr-i şafā
- 5 Derd ü miḥnet faḳr u zillet olmasa ^ç ālemde hiç
N'eydügin kim fehmi ederdi devlet ü şıḥḥat devā
- 6 Şabr u şükr et Ḥikmetī Ḥaḳ ḥikmetiñden şorma kim
Geh zevāliñe kemāliñ feyzidir Ḥaḳ'dan saña

35

Ġazel

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Nesīm mürevveḥim olsun begim ḥicāb saña

---

34. P 16a.

35. P 16a-b.

Nigāh-ı dīdelerim olmasın ıdrāb saña

- 2 Şühūd-ı hāl ile vaşf eylemiş seni güzelim
Cemāl-i hüsnüñe yetmez mi dört kitāb saña
- 3 Saķīm-i hemze-i vaşl olsa kākşı ķadd-i dilim
Ki ĥarf-i ‘illet olup olsam inķılāb saña
- 4 Mezāk u meşrebiñ ey şāh-ı dil [ki] bilmedin āh
Ne vechile ederiz bilmem intisāb saña
- 5 Yapıldı ĥāne-i Ĥikmet bu gece vaşlıñ ile
Yeter bu eyledigiñ bī-riyā şevāb saña

36

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Dil-berā bu nāz u istiğnā mıdır bilmem saña
Kim edersiñ bī-terāĥumlık edip cevr ü cefā
- 2 Pes ĥaķīķat ķalmamış sevmek sevilmeķ ĥāşılı
Ĥırmen-i ‘aşķ içre şavurmuş esip bād-ı hevā
- 3 Dāne-i ‘aķlım maĥabbet şaĥnına zer‘ eyledim
Bī-‘ abeş bu ĥāşıl-ı ‘ömrüm hebā oldu hebā

- 4 Her kime etdim ise ʿ arz-ı maḥabbet nāmesin
Evrak-ı ḥaṭrım perīṣān eyledi ğamdan edā
- 5 Ğurbet-i ğam zulmet-i ŧeb iḫre ḳor āḫir seni
Sen ŧaḳın mihr-i felekden umma envār-ı vefā
- 6 Dāmen-i bezm-i fenādan ḳek eliñ ey Ḥikmetī
Kim miyānıñ bend eden dūnyāya oldu zir-i pā

37

Ğazel

mefāʿ ilün mefāʿ ilün feʿ ulün

- 1 Emin ol ey dilā ḳıl sırrı peydā
Ki olsun sende sırr-ı Ḥaḳ hüveydā
- 2 Vücūduñ varlıĝın keŧretde maḫv et
Dil ü cān mülkin et vaḫdetde iḫyā
- 3 Zihī bir zerre-i ʿ aŧḳ kim ol sende
Seni nār edemez iḫrāḳ u ifnā
- 4 Eger bir ḳaṭre ʿ aŧḳ kim olsa dilde
Ola ol dilde bī-ḫad heft-deryā
- 5 Seni sen nār-ı ʿ aŧḳa eyle iḫrāḳ

Ki olsun sende zāhir nūr-ı beyzā

6 Kāmu varlığı baħr-i ‘aşka ğark et
K’olasıñ ‘āleme baħr-i muħiṭā

7 Çü keşret ‘ālemi ‘aşk içre oldu
Seni sen kandasıñ fehm eyle cānā

8 Cenāb-ı ħazret-i Ĥallāk-ı maħlūk
Saña nūr-ı cemāliñ etdi i‘ṭā

9 Seni kıldı cihāna kuṭbu’l-aḳṭāb
Özün bil Ĥikmeti eyle temāşā

38

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 İsteyen feyz-i bahār-ı gül-‘izārından şafā
Büse-i la‘l-i lebi envārın etsin ilticā

2 ‘Ārız-ı şad-berg-i nāzın şöyle āġuş eyle kim
Ġoncalar çāk-ı giribān eylesin mişl-i ḳabā

3 Reng-i gülfāmıñ görüp meclisde ol gül-çehreniñ
Mey kızardı cām-ı yek-pā üzre durdu bī-riyā

4 Peyk-i şāh-ı nev-bahār-ı ‘aşka şordum yārımı
Sünbül-i zülfüñ dağıtdı dedi ol mihriñ şabā

5 Bāğ-ı cānım dāne-i fi’l-ḥālīñ eylerken ümīd
Ḥırmen-i ‘aşkıñda geçdi ḥāşıl-ı ‘ömrüm hevā

6 Bād-ı āhım Ḥikmeti’niñ alma hengām-ı seḥer
Gülşen-i ḥüsnüñ hezārān eylerseñ ey bī-vefā

39

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Künc-i ğamda derd eş oldu āh u efgānım baña
Çeşme-i Ceyḥūn ağıtdı çeşm-i giryānım baña

2 Ḥayli demdir zaḥm-ı tīğ-i firḳatiñden ḥasteyem
Derd içinde derd-i hicriñ oldu dermānım baña

3 ‘Ālem-i şehri vüçüdüm seyr ederken bī-ḥaber
Dām-ı bendin ḳurdu ol zülf-i perişānım baña

4 Cān u dil n’eyler sürür-ı cenneti sensiz ‘aceb
Sicn-i miḥnetdir şafā-yı ḳaşr-ı seyrānım baña

5 Cevher-i dürr-i maḥabbet kenzini fāş eyledi

N'eyledi görsen arasın alb-i virānım baña

6 Hūn-ı eşkimden olansın necmter şems ü amer
Çekdi zulmet perdesin necm-i şebistānım baña

7 Kend'elinden Hikmeti'niñ izzet ü ibāl kim
Tadı hasret hātemin mühr-i Süleymān'ım baña

40

azel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Şāhib-i aşım baña ey sākıyā şun mey şafā
Kim sehābāsā yapışmış başıma aş-ı hevā

2 Sāye-i şems-i semāveş ez-şu' ā-i şem' -i aş
Bezm-i uşşāk-yāb men bī-ūb-ı şev şub [u] mesā

3 Şübhesiz ez- işve-i bāğ-ı şükūfe bā-şafā
Būy-ı gīsū-yı hābībim yaymasa esmez şabā

4 Ez-süyūf-ı hemm ü am mehmūmum ey şāh-ı himem
Ey hūmā-yı kām-ı bī-oşem femiñ emsem şifā

5 Hāyli demdir ey hābībim cān u dil görmek diler
Hikmeti firat-keşiñ irgür beni benden saña

41

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Mihr-i dil eyler güzer senden baña benden saña
Murğ-ı cānım tayy eder senden baña benden saña
- 2 Hālimi serde olan peyk-i nesīm-i ' aşğa sor
Dem-be-dem söyler haber senden baña benden saña
- 3 Gerçi kim keşrettedir bezm-i maḥabbet immetā
Cām-ı mey vaḥdet döner senden baña benden saña
- 4 Bizi tefriḳ edemez ' anḳā olursa ğarb u şark
Devr eder mihr ü ḳamer senden baña benden saña
- 5 Şöyledir kim ḳuvvet-i teşhīr-i ' aşḳıñ cezbese
Zülf-i dil-bendin çeker senden baña benden saña
- 6 İki dest açmış Cenāb-ı Hāzrete bu Hīkmetī
Pençe-i vuşlat şalar senden baña benden saña

42

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bülbülüm feryād-ı şevketden ğınā gelmez baña

---

41. P 17a.

42. P. 82a.

Bezm-i gülzâr-ı maḥabbetden ğınâ gelmez baña

- 2 Milket-i cismim ḥarâb etdi benim ʿ aşḫ âteşi
Teşneyem mey-nâb-ı şerbetden ğınâ gelmez baña
- 3 Tuymazam bûy-ı gül-i gülzârına didârına
Raḥmet-i bisyâr-ı vuşlatdan ğınâ gelmez baña
- 4 Ben vişâl-i yâr ile mevʿ üd olup şâd olmuşum
Nʼeyleyim dünyâyı cennetden ğınâ gelmez baña
- 5 Dil diler dilleşmesin ḥâlleşmesin derdleşmesin
Mecmaʿ -ı aḥbâb-ı şoḥbetden ğınâ gelmez baña
- 6 Her ne deñlü daʿ vet-i ḥulyâ ile kılsam taleb
İhticâb-ı faḫr u zilletden ğınâ gelmez baña
- 7 ʿ Âlem-i vaḥdet ilinden keşrete kıldım sefer
Ermeyince yâra ğurbetden ğınâ gelmez baña
- 8 ʿ Âlem-i maʿ nâda gerçi eyledim seyr-i cemâl
Lîkin ol taʿ bir-i rüʼyetden ğınâ gelmez baña
- 9 Madde-i heyʼetde sırr-ı Ḥaḫ cemâlin görmede
Ḥikmetîʼyim ʿ ilm-i ḥikmetden ğınâ gelmez baña

43

Luğaz-ı Rūḥ

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ol nedir kim bir güzel dildār yār-ı bā-şafā
Bir zamān her gördüğü ' uşşāk ile eyler vefā
- 2 ' Ālem-i dünyāda anıñ baḥr u berde mişli yoḳ
Pes anıñ mişli degil gez şeklini görmüş m'ola
- 3 Ansız olmaz ādemiñ pes ' izzeti anıñladır
' Ālemi anıñla ma' mūr etdi der isem sezā
- 4 Halk ile pes āşinā olup gelip gitmekdedir
Līk ne geldiği yeri belli ne gitdiği dilā
- 5 Ger o dildār olmasa ' ālem ḳamu vīrān olur
Hep anıñ üzre ḳurulmuş ibtidā vü intihā
- 6 Şöyle maḥbūb-ı zamāndır görse ' aşıḳ dil verir
Gösterir niçe niyāz u cilve-i nāz u edā
- 7 Bir ' aceb hoş ' işvezār gülzārı etmişdi mekān
Her ḳaçan gitse ḥarāb eyler birin ol bī-vefā
- 8 Hīkmetī kim bu mu' ammā sırrını eyler ' ayān

Şafha-i devlet içinde olmasın andan cüdâ

44

Luğaz-ı Ebrû

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Ol ne hıtt-ı sırr-ı hikmetdir dilâ

Oğunur satırınıñ üzre harf-i râ

2 Bir 'aceb evrak-ı nûr üstündedir

Haşye-i zî-şânına vermiş cilâ

3 Hoşdur i' râbları ammâ anıñ

Râdde-i meksûrıdır zînet-nümâ

4 Dâmen-i Kâf-ı kühen başındadır

Sedd-i İskender gibi çekmiş güyâ

5 Hüblar içre Hikmetî devlet anı

Nağş eden nağğâşı görmek baña

45

Der-beyân-ı Fihrist-i Harfû'l-Bâ

mef' ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1 Şerh eyle ey efendi nedir ol kitâb-ı bâ

Keşşâf demiş bu ma' nide çok[dur] cevâb-ı bâ

44. P 17b.

45. P 17b-18a.

- 2 Bir nokṭadır [bu] cümle nuḳāṭ anda gizlidir
Deryāları güm eyler [o] bir ḳaṭre-i āb-ı bā
- 3 Eṣyā-yı keṣret üzre açılmış bu dehr līk
İṣbāt-ı vaḥdet eyledi fetḥ ile bāb-ı bā
- 4 Çün kilḳ-i ḥikmet ile yazılmış keṣīdesi
Güyā çekilmiş üstüne gülden niḳāb-ı bā
- 5 Ser-levḥ-ı ‘aşḳa kim cereyān eyledik de ol
La‘l oldu ḥāmesinden aḳan Nīl-i nāb-ı bā
- 6 Ol ism-i zāt-ı Bārī’niñ işhād için hemān
Yek-tā gibi ḳonuldu o ser-tāc-ı tāb-ı bā
- 7 Terkībi beñzer oldu ḥisābında merkezi
Ḥaḳḳā budur mizāc-ı hevā incilāb-ı bā
- 8 Her kim bu lafz-ı resm-i ‘aded üzre naḳṣ ede
Tevfīḳ eder ne kīm eyler ise cenāb-ı bā
- 9 Gülzār-ı bāḡ-ı ‘ālemiñ oldu bahār-ı bā
Yaḡdırdı dürr-i ter ḳaṭarātın seḥāb-ı bā
- 10 Ol serv-ḳad nihāl-i çemen sünbül üstüne
Güyā ki toḡdu burca şerefden şihāb-ı bā

- 11 Hikmet bu nokta Bārī Hudā'nın şifâtıdır
Her âyetinde etdi tekdüm hıṭâb-ı bâ

46

Taḥmīs-i Hadîş-i Şerîf
müstef ilün müstef ilün

- 1 Ey tâlib-i Haḳ muḳterib
Ol nūr-ı Haḳḳ'a müntesib
Baḳ kim ne söyler ol ḥabîb
İnna'n-nebiyyü lâ kezib
*V'innâ bin 'Abdu'l-Muṭṭalib*¹⁴⁵

- 2 Haḳḳâ budur tarz-ı ḥesab
Oldur zihî 'âlî neseb
Bil bu ḥadîş-i münteḥab
İnna'n-nebiyyü lâ kezib
V'innâ bin 'Abdu'l-Muṭṭalib

- 3 'Unvânıdır nesl-i uşul
Tâ ced-be-ced mecd-i maḳûl
Faḥr eyleyip demiş Resûl
İnna'n-nebiyyü lâ kezib
V'innâ bin 'Abdu'l-Muṭṭalib

46. P 18a.

¹⁴⁵ Hadis-i Şerif: "Muhakkak ki peygamberler yalan söylemez. Abdullmuttalip oğlu da yalan söylemez."

- 4 Maḥlūk içinde müstaḳīm
Oldur kerīm ibn-i kerīm
Ḥaḳḳā demiş ol Ḥaḳ besīm
İnna'n-nebiyyü lā kezib
V'innā bin 'Abdu'l-Muḩᩤalib
- 5 Ey Ḥikmet ol aşḫāb-ı Ḥaḳ
Ecdādı ḫaḳ aḫbābı ḫaḳ
Ḥaḳdır demiş ol bāb-ı Ḥaḳ
İnna'n-nebiyyü lā kezib
V'innā bin 'Abdu'l-Muḩᩤalib
- 47
Ḳaşıde-i Na' t-ı Şerīf
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
- 1 ṬoḒdu ol mihr-i nübüvvet ḫātem-i 'ālī cenāb
Çekdi rüy-ı 'āleme envār-ı ḫüsnünden niḳāb
- 2 Nūr-ı burc-ı ṭal' at [u] 'ayn-ı şeref-yābın görüp
Raḳşa girdi nüh felekde āfitāb u māh-tāb
- 3 Oldu her bir kāmiliñ yüzbiñ 'alem şāḫib-ümem
Her 'alem oldu zihī şāh-ı serīr-i tāc-ı nāb
- 4 Fetḫ olup miftāḫ-ı ḫamd ile künūzāt-ı kelīm

Baħr-i rahmet bābın açdı sırr-ı dilden bî-ħisāb

- 5 Maħdem-i iķbāline yüz sürdü ‘arş teşrifine
Kürs o dem boynun egip ser koydu iķbāl-i zekāb
- 6 Seyr edip teşrifini ‘ālem ħicābından ħamu
Lerzenāk oldu sipihrān-ı felek bî-ťāķ-ı tāb
- 7 Nürdan bir beyt-i ma‘ mürdur cemāl-i şal‘ atñ
Kim řafā-yı ħıble-i dīdāra gösterdi řavāb
- 8 Ķāmetiñ imām-ı kevneyn řaşlarıñ mihrāb-ı Ħaķ
Secdegāh-ı ehl-i İslāmdır o zāt-ı müsteťāb
- 9 Enveriñ nezzāre-i çeşmiñle hep ‘ālemleri
Sāye-i envār-ı teşfi‘ ine aldı bî-‘ itāb
- 10 Vuşlatıñdan nehr-i kevşer feyz ü lezzet almağa
Ħāk-pāyiñ izleyip yüz sürmege eyler řitāb
- 11 Eyleyip tā dergeh-i Ħaķķ’a ‘urüc bî-reyb ü şek
Onsekiz biñ ‘ālemi seyr etdi bî-ta‘b ü řiķāb
- 12 İnşirāf-ı şal‘ at-ı envār-ı ħüsnünden aniñ
Nūra ġarķ oldu semāvāt ü zemīn aħter seħāb

- 13 Mu' ciz-i barmağını grdk de Őađđ oldu şamer
Enverin pā-māl ü yeksān etdi fī-tahte't-türāb
- 14 Kaldırıp d-destini kıldı Őefā' at perdesi
HāŐa'allāh ümmeti anıñ göre nār-ı ' azāb
- 15 Tebrīk-i teŐrīfiñe ins ü melek kıldı Őenā
Yer hiŐālın bezl edip dürler niŐār etdi Őehāb
- 16 Tā Zebr İncīl ü Tevrāt eyleyip vaşfin beyān
Anda şatm oldu risālet āyeti mm'l-kitāb
- 17 İki ' ālemde dilerseñ ' izz ü devlet Hīkmetī
Teslīm ü taşliyye birle kıl o Őāha intisāb

48

KaŐīde-i Na' t-ı Őerīf

mefā' īlün mefā' īlün mefā' īlün mefā' īlün

- 1 Zihī teŐrīf ü iķbālīñ cihānı eyledi meh-tāb
Zihī nr-ı cemālīñ dehre Şaldı pertev-i pr-tāb
- 2 Zihī deryā-yı ' aŐkıñ kim temevvüc eyleyip řaŐdı
O bağr-i ' aşka ğarđ oldu şamu berr ü yem-i gird-āb
- 3 Cemāl-i Őafĥa-i ryuñ edinsin secdegāh diller

Seniñ ey gözleri kıble-nümâ [vü] қаşları mihrâb

- 4 Şehâ esmâ vü zâtıñ yâd edip feryâd-ı âh ile
Ki baħr-ı nūr-ı ‘ aşkıñda dönerler nüh felek dolâb
- 5 Hıyâl-i vuşlat-ı ħüsnüñ göreydi dîde-i ‘ uşşâk
Kıyâmet ħaşr olunca görmeyeydi bir daħi ol ħâb
- 6 Leb-i la‘ l-i dehâniñ vaşf eden ‘ atşâna taħkîk
Olur feyz-i telezzüz ħoş-güvâr şerbet-i mey-i nâb
- 7 Bileydi rütbe-i teşfî‘ -i raħmi ‘ âlem-i küffâr
Reh-i pâyına aħbâbiñ olaydı cümlesi ħabâb
- 8 Ĥabîbim vaħdet-i zâtın bileydi ehl-i münkerler
Olaydı çeşmine aniñ bu deħriñ keşreti iħrâb
- 9 Kâmu meddâħ-ı ħüsnüñ bend olup zülfinde qalmışdır
Birin vaşf edemez aniñ ne deñlü etseler itnâb
- 10 O şâhiñ çâr-yâr-ı bâ-şafâsın bil ‘ ale’t-taħkîk
Emirü’l-mü’minin ol mürşid-i aşĥâb vü aħbâb
- 11 Bulardır pes ‘ İmâdü’ d-dîn çerâğ-ı mescid [ü] minber
Zihî Şiddîk Ebâbekr u ‘ Ömer Fârûk bin Ĥattâb

12 Zihî ‘ Osmân-ı zî’n-nüreyñ ü Haydar murtażadır kim
Rağıyallâhü anhüm bâ-cemî‘ ü’l-ümmetü’l-aşhâb

13 Ümîdi bende-i Hikmet budur senden eyâ sulţân
Kuşûrum ‘afv edip na‘t ü selâmım eylesin icâb

49

Kaşîde-i Bahâriyye-i berây-ı Râğıb Paşa

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

1 Dil münevver oldu bâ-zıkr-i Hudâ-yı müsteţâb
Vahtidir etse n’ola hamd ü şenâ-yı bî-hisâb

2 Ğonca-i gülden olan ism-i habîbiñ resmine
Eylesin şad-berg-i nesrin-i şalât üzre şitâb

3 Şâni‘ iñ tevhid için şun‘ında maşnû‘âtına
Tâze cân verdi vücûd-ı mürdegân oldu şebâb

4 Bâğ-ı Aĥmed’den alıp verd-i Muhammed pertevin
Ravza-i muhtâra sulţân Muştafâ buldu şavâb

5 Hemze-i teşlîş ile menzil alıp şâhib-esed
İstivâ-yı burc-ı ‘adle etdi taĥvîl âfitâb

6 Pençe-i Mirriĥa çekdi çün hamel ibn-i ğanem

Seyr-i gülşenden çevirdi yine bir hoşca kebâb

- 7 Yâ hamel burcında ‘akreb n’eyler ammâ dediler
Devletinde ol daği olmağ dilermiş behre-yâb
- 8 Çâh-ı ruhsârîñ görünce delve âb-keşlik edip
Çölsitân-ı ‘aşkı keyvân-ı cüdeyy etdi serâb
- 9 Tîr-ı kavş-ı düşmeniñ çün zed be-ğüt-ı baħr-ı çarħ
Ya ħabîbiñ müşteri olsa ‘aceb mi feyz-yâb
- 10 Nûrı gör kim rakş edip nîrân-ı deħriñ *
Zöhre-ı zehrâ taķınmış dediler şey’-ı ‘ucâb
- 11 Serreţânîñ âb-ı meyde seyr edip kec-revliğin
Sünbüle bâğ-ı kamerden eyledi kaţ’-ı şavâb
- 12 Kâtib-ı necm-ı ‘uţârid bād-ı ‘aşkıñ kilik edip
Nehr-ı cevzâ üzre yazdı ħalka ħalka müşg-ı nâb
- 13 Ĥâke aţlâs-ı sipiħr-ı ‘arşı ifrâş eyleyen
Tâ şüreyyâda dil atın bağlayıp oldu şihâb
- 14 Seyr edip nev-rûz-ı sulţân-ı şafâ teşrifini
Pâyına yüzler sürüp ezhâr-ı ‘aşk egdi riķâb

- 15 İbn-i Āzer nārı oldu mazhar-ı *berdü's-selām*¹⁴⁶
Nār [u] nūr la' l-i mey-i güllāba etdi inķılāb
- 16 Aldı cārüb-ı şabā rüy-ı çemen ħārāsını
Sebz-reng kālīçesin ferş eyledi fevķa't-turāb
- 17 İşledip gül ibrişimden bir oķađ-ı al reng
Ķavs-ı Ķuzahđdan sipihre Ķurdu eyvān-ı ħıķāb
- 18 Gülşen-i ' ālem müheyyā oldu çün teşrifine
Seyrine gülzār-ı deħriñ çıķsın ol ' ālī-cenāb
- 19 Gülsitān evrāķına yazdı risālet nāmesin
Sünbül-i ism-i celālet-pā idi ümmü'l-kitāb
- 20 Hüdhd ol demde şehen-şāh-ı bahār erdi diye
Leşkeriñ çekdi şabā şahrāsına Belķīs-ı tāb
- 21 Dil lisān-ı tayr ile vaşfiñ beyān etmek diler
Ķandasın ey Ķuş dilin tefsir eden şab' -ı rađāb
- 22 Lāne-i beyzā-yı Ķudretten edip āğāzeler
Verir ol beyzā-yı ħikmet ķāf-ı ' anķādan cevāb
- 23 Bāğbān-ı şadr olaldan ħāzret-i Rāđıb bugün

¹⁴⁶ Kur'an-ı Kerim. 21/69: "Biz ateşe şöyle ferman ettik: Dokunma İbrahim'e. Serin ve selamet ol ona."

Oldu mümtâz-ı bahâr-ı gülşen-i devlet-me'âb

- 24 Bâğ-ı 'âlem içre herkes 'âlem-i râhatdadır
Faşl-ı ezhâr-ı bahâr-ârâda key mânend-i hûâb
- 25 Böyle bir sulţân u şâhib-devletiñ devrinde hep
Her mezâhirde mükevven olmak ister kâm-yâb
- 26 Âşaf ibn-i Berbiye olsa zamânında aniñ
Göstereydi ism-i a'zam n'eydügin ba'de'l-hisâb
- 27 Devre vü tefriķa hâcet olmaya bir lahẓada
Mûy-ı meyl-i nefhı'le eyler mürûr-ı inşikâb
- 28 Necm-i dem-bâziñ gire heyhât ele ey serv-ķad
Pek tut el vermiş iken ol pençe-i germü'l-unâb
- 29 Râğıb'ın ihsân yüzünden i' tibâr u râğbeti
Etdirir ednâsına 'ilm ü hünerde intisâb
- 30 Başladı âğâze-i 'aşķa şafır-i murğzâr
Kışsa-i hâlinden açdı ibtidâ tadrîs-i bâb
- 31 Nûr [u] nâr[iñ] and içip murğ-ı semender nağmesi
Müjde-i iķbâl eder Allâhu a'lem bi's-şavâb

28b. Vezin gereği “unnâb” klimesi “unâb” şeklinde okunmuştur.

- 32 Ten terenniden terennümlerle dem-keş sektesi
Bıd^ç a-i iqbāl ü istiqlālīñ eyler isti^ç āb
- 33 Mūsikār etdi maḳāmāt-ı uşul üzre ḳarār
Sīne-i mızrāb-ı ^ç aşḳa verdi dil sem^ç an rebāb
- 34 Dāstān-ı ^ç aşḳa āḡāz ederek şām u seḫer
^ç Andelīb oldu nedīm-i seḫr-iyār u şāh-tāb
- 35 Tılsımāt-ı gülşen-i heyhātını tersīm edip
Aḫter-i ḫal^ç at-nümāsı dehri eyler incilāb
- 36 Noḳta-i ikmām-ı gülzār-ı diliñ ta^ç ḳīb edip
Vefḳ-ı tevfiḳiñ sa^ç ādet üzre ḳonmuş zü'l-cenāb
- 37 Naḳş-ı mūy-ı zülfüñ eylerken ḫayālātın ḳalem
Gül yüzüñ gördü yañıldı yazdı ez la^ç lin zekāb
- 38 Cevher-i lü'lü'lerin neşr etdi nisyān-ı kerem
Lücce-i sim-āba döndü ser-be-ser baḫr-i ser-āb
- 39 Baḫr-ı ^ç aşḳ içre şarardıp beñziñ ol ḡavvāş-ı ^ç aşḳ
Nīlüfer çekmiş ^ç izār-ı rüyına zerrīn niḳāb
- 40 Etdi Mevlā[nā]'yı hem-dem rāḫatu'l-ervāḫına
Neysitān-ı sūz-ı seyr-āhenk aḳıtdı ḳand-i nāb

- 41 Şīve-i cāriyye-i hūn-ı ciger-ārāya baḡ
Şu'le-i billūr içinde mevc urur şan la' l-i nāb
- 42 Hūsn-i Yūsuf' uñ görünce barmaḡın ıat' eyleyip
ḲahḲahā etdi ' arūsān-ı melāḡat bī-ḡicāb
- 43 Ser çekip ḡākden çiçekler sürdü yüzler pāyına
Ḳandadır reyḡān diye zūlf-i nigār etdi ḡıḡāb
- 44 Şerḡa şerḡa eyleyip çiydem ḡaranfil sīnesin
Ġarḡ-ı hūn oldu şaḡāyık ederek eşkin şarāb
- 45 Barmaḡın aldı benefşe aḡzına ḡayret ile
Ġonca ḡāk etdi ruḡuñ düşdü dile ḡaḡ-ı şı' āb
- 46 Pül pül etdi cismini çiçek çıkardı erguvān
Şafḡa-i bī-māreler buldu şifā üzre zihāb
- 47 Rāh-ı ' aşıñ bekleyip yek-pā ile serv ü semen
Çekdi sūsen ḡançerin a' dāsın etdi inḡıḡāb
- 48 Sāḡiyā ol cām-ı mey-gül-gūnuña nisbet seniñ
Şīşe-i ḡalbim ' araḡ-riz zūlfüñe oldu şiyāb
- 49 Boynına şīḡāne tesbīḡin ḡaḡıp naḡl-i ḡayāt
Sāye-i dāmāññ öpdürmek dilermiş ol şebāb

- 50 Şöyle neşr etdi zemīn üzre nesīm ezhārını
Şandılar kim yüze çıkmış daḥme-i Efrāsiyāb
- 51 Necm-i gīsūdār olan nergīs-i çeşmimden ḥaber
Ol hilāl ebrūlarıñla cilve eyler māh-tāb
- 52 Lālezār-ı luḥf ile yansın çerāğ-ı dāğ-ı dil
Bir zamān versem gerek şevḳıñ ile nūru't-teḥāb
- 53 Tarḥ edip rūḥu'l-ḥayāt iksīr-i ḥikmet cevherin
‘Aḳd [ü] ḥall etsin zer olsun dā'imā ezhār u āb
- 54 Cennete tebdīl olup ‘ālem behişt-ābāddır
Yā budur bāğ-ı İrem dedikleri şehir-i şihāb
- 55 Anda şer‘ -i Muştafā Aḥmed Muḥammed ders ola
Çoḳ mudur dir aña ger gülşen-i cennet-me'āb
- 56 Geçdi miḳrāz-ı keremden cāme-i envā‘ -ı zīb
Ḥūr u ğilmān-ı cināna döndü ḥübān-ı ziyāb
- 57 Ḥāşılıım yaḳdı bürüdet bāğ-ı baḥt imrūz-ı sāl
Dil diler germiyyet-i mihr ü ḳamerden feyz-yāb
- 58 Dil hevā-yı sünbül-i zülfünle ülfet edeli
Āsumānī reñge girdi dūd-ı āhımdan şehāb

- 59 Keşret-i dehriñ televvünde görüp bād-ı hazān
Dāmen-i tevḥīdine geçdi yine taḥte't-turāb
- 60 Çün müsādif eyledi evvel bahār eyyāmına
Rūz-ı 'ıydıñı sa'īd kılsın cenāb-ı müsteḫāb
- 61 Sen ḫaleb etmekde tedbīr eyle Ḥikmet bāğlarıñ
Dāne-i zevḫıñ ögütmüş kısmet üzre āsiyāb
- 50
Kaşīde-i Devlet-i 'Oşmāniyye
meḫ'ülü meḫā'īlü meḫā'īlü fe'ülün
- 1 Ḥaḫ devlet-i 'Oşmāniyesin eyledi nā'ib
Devlet ne imiş añla gel ey devlete ḫālib
- 2 Ol devleti Ḥaḫ ḫudretin izḫār için etmiş
Her pādişeh-i rüy-ı zemīn üstüne ḡālib
- 3 Ta'rifini taḫrīr edecek ḫāme-i ḫudret
Ser-levḫ-ı sa'ādet diye temmet dedi kātib
- 4 Der-'uhde-i mişāk nebīlerle velīler
Te'bīdine oldular anıñ cümlesi zāhib
- 5 Tā minber-i 'arş üzre çıkıp hātif-i Ḥaḫ'dan

Manşūr muzaffer diye hatm eyledi hâtib

- 6 Ahkâm-ı şerî' atde ʔarîkatde keremde
Bu devlete maḥşûşdur âdâb u merâtib
- 7 Sulţân [u] şehenşâh-ı cihân zıll-ı Hudâ'dır
Fermân-beridir ehl-i meşâriḳ u maġârib
- 8 Şâhid bu geh âşâr-ı eḫâdîşde budur geh
Hikmetde durur 'âlem-i mihrâb-ı mezâhib
- 9 Sen şanma tehî her biri [bir] kuṭb-ı zamândır
Yâ zâhir ü yâ bâṭın olur ekşeri câzib
- 10 Kırklar yediler üçler [onuñ] hıdmetiñ eyler
Derbânıdır aḳṭâb ile evtâd [u] naşâyib
- 11 Ger ḳurb-ı mülük âteş-i süzân dediler lîk
Söz kimleredir ayları olsun müteḳârib
- 12 Erbâb-ı başîretten olup zâhir ü bâṭın
Devrân ile postun gözedir ehl-i menâşib
- 13 Eyvân-ı medârisde olan 'ilm-i hünerde
'Allâme-i 'aşr oldu ḳamu ehl-i meṭâlib

- 14 Cidvāl-i zılālinde re‘ āyā vü berāyā
 Āsūde-i hāl olmadadır bu‘ d ü muḳārib
- 15 Ammā ‘ ulemāsı vüzerāsı ümenāsı
 Her biri[si] bir mu‘ ciz-i ‘ irfān ile şā’ib
- 16 Ḳānūn-ı münīf şer‘ -i şerīf ‘ örf-i nizāmın
 Taṭbīḳ ederek buldu şeref şān-ı merātib
- 17 Nām-āver olup bāy u gedā saltanatında
 Sultān denilir olsa da dervīş-i mecāzib
- 18 Peymān-ı nübüvvet gibi maḥtūm-ı düveldir
 Tā ḥaşre degin ḥükmüni ‘ ahd eyledi vāhib
- 19 Pīrān u meşāyiḥ u dilīrān u cüvāna
 Luṭf etmede ḥaddince olur ṭālib ü rāḡib
- 20 Ammā ki ḥazā’in-i güher māl u ‘ asākir
 Şol mertebedir kim bilemez ḥaddini ḥāsib
- 21 Ammā ki ḥazā’ince-i kitāb ü defātir
 Her biri Felāṭūn-ı cihān olsa münāsib
- 22 Me’mūr olacaḳ vālī-yi aşḥāb-ı kerāmet
 Tertībini ḥikmet ile düzmüş ne ‘ acāyib

- 23 Kisbetleri āyīnleri ta' zīm-i şerefdir
 Ādāb-ı velāyet iledir cümlesi zāhib
- 24 Dergāh-ı mu' allā diye kırmuş niçe dergāh
 Dergāh-ı gāzāvet ile kılmış mütecālib
- 25 Āyāt u eḥādīşde budur eyle iṭā' at
 Ol emr ile ed' iyyesi oldu bize vācib
- 26 Gerden-keş olup kaçd ile kim kec-nazar etse
 Başında anıñ dönmededir aḥter-i şākıb
- 27 Ey Bārī Ḥudā nūr-ı ḥabībiñ için olsun
 Kıl devlet-i Oşmāniye[y]i dā'im ü gālib
- 28 Ol ḥazreti kim mīm ile hem şād-ı vefādır
 Devrān-ı mü'ebbed ile kıl mihr ü kevākib
- 29 Ol zıll-ı hümāyūnları memdūd edip Allāh
 Erbāb-ı kulūb üstüne olsun müteḳārib
- 30 Ey dil gelelim belde-i İslāmbol'uñ Allāh
 Bil böyle şehen-şāhına taḥt etdi münāsib
- 31 Nezzāre-i 'ibret ile seyr eyle bu şehri
 Āyīne-i İskenderīdir her mütecānib

- 32 Hıl' at çekilip üstüne atlaş-ı hevādan
Deryā-yı kemer-bend urunup aldı merātib
- 33 Bir şūret-i hey'et ile tarḥ eylemiş üstād
Kim 'ālem-i dünyā aña hep ḫālib ü rāḡib
- 34 Terbī' -i 'anāşır ile mezc eylemiş ammā
Tevfīḳ-i müşelleş ile ḳılmış müterākib
- 35 Envār-ı turāb āb u hevāsında neşirdir
Merbū' a-i meskūnuñ eder ḫalkını cāzib
- 36 Deryā-yı şafā üzre yüzer bay u gedası
Gūyā ki Süleymān gibi bād üstüne rākib
- 37 Gülzār-ı çemen bāḡ-ı gülistānına ḳarşı
Feryād ile bülbülleriniñ ḫoldu cevānib
- 38 Cennet gibi her şayf [u] şitā ni' met-i pürdür
Ḥūrān ile ḡilmān ḫutar elde meşārib
- 39 Her milletiñ emtā' ı bulup feyz-i revāyic
Ülfet-zed olur bunda ḳamu dost u ecānib
- 40 Fetḫindeki tāriḫi çün āyet ile geldi

38b. "elde" kelimesi metinde "ellerde" şeklindedir. Vezin gereḡi böyle okunmuştur.

Bu belde-i tayyib ola her dem mütetâ'ib

- 41 Fethin daği ol sulţân-ı cihâniñ *
Tebşîr-i hadîşinde buyurmuş bu ğarâ'ib
- 42 Hem hazret-i hâlet bu bilâdıñ himeminde
Me'mûren olup geldi bu şehr ehline şâhib
- 43 Ey Hikmetî bu devlet ü şehriñ ola ehli
Ol kimse olup vâşıl-ı kâim olmaya hâ'ib

51

Kaşîde

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Egerçi Âdem ü Havvâ ki nisyân etdiler ammâ
O hüsün ü hulq taqvimiñ hıttâb eyler misiñ yâ Rab
- 2 Şular kim bād-ı şarşardan şamusı oldular ifnâ
O maħbûb kulların âyâ ' itâb eyler misiñ yâ Rab
- 3 Şular kim şahr işi deryâ-yı tûfân içre ğarq oldu
O mücrim bendegâniñ hep ' azâb eyler misin yâ Rab
- 4 Şular kim nîk ü bed rûz ber-ħazef oldu şabir oldu
O ' âsî mücrimânın hep ' iķâb eyler misiñ yâ Rab

- 5 Şular kim nūr-1 zāt-1 Aḥmed'in alnında vaz' etdiñ
O nūra mazhar ef' ālin ḥisāb eyler misiñ yā Rab
- 6 Şular kim vālid ü ecdādıdır ol şāh-1 gūyāniñ
O nūruñ maṭla' ın ḥāşā turāb eyler misiñ yā Rab
- 7 Şular kim ḥıdmetiñ irzā' an ve icmā' an etdiler
O mev' ūdāt-1 luṭfuñ ḳahre-yāb eyler misiñ yā Rab
- 8 Şular kim aşdıķā vü hem eḥibbā aḳrabāsıdır
Terāḥum etmeyüp ḳahren cevāb eyler misiñ yā Rab
- 9 Şefā' at şāḥibi maḳbūl olup mev' ūd iken *
Bu ümmet yerlerin nār-1 serāb eyler misiñ yā Rab
- 10 Seniñ vaşf-1 şi' āriñ nazm ederken Ḥikmeti benden
Anı 'afv etmeyip cismin ḥarāb eyler misiñ yā Rab

52

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Çeşm-i bülbül gerçi görmez gülleri ey ḡonca-leb
Yā n' iḡün feryād ile eyler seḥer şūr-1 şa' ab
- 2 Çeşmi yoḡ görmez cemālim der imiş o māh-[tāb]

Lîkin ol albim görür dîdârımı her rz u Şeb

- 3 Meyl eden gözler midir diller midir dil-ber saa
Hî ne hacet göze[dir] gönlüm mücerred sende hep
- 4 Dil durur cevrin eken gözler hemn seyrncıdır
ıl nazr seyr eyleyen kimdir eken derd-i ta ab
- 5 Gz görüp meyl eylese Őyed ki mstan olur
Dili görüp etse her dem artırır  aş u arab
- 6 İstese dil-bend olur amm göz[] etmez arr
Zr göz gh yr olur gh bir rab-i b-edeb
- 7 Mn -i vuşlat oluban olmadım gözden emn
Menzil-i maŐda gönlüm ermege oldu sebep
- 8 Gz ikidir hsne Şirk etmeden hl degil
Pes gl birdir maabbet bir olur dilde aleb
- 9 Hsne Şirk etdigin gözlerin terk etdi dil
Hkmet vardır an da görmesin dostlar  aceb

53

Ġazel

meḤ ūlū meḤā' ilū meḤā' ilū fe' ūlūn

- 1 Çün çār-Ḥ anāşırdan edip ādemi terkīb
HāḤ keşret-i eşyāyı bu resm eyledi tertīb
- 2 Her Ḥ ālem-i eşyā bulacaḤ rütbe-i Ḥaddīn
Ādem ola yā HāḤḤ'a n' iḤün olmaya taḤrīb
- 3 Eşrāf-ı Ḥalāyık-ı Hudā'nıñ ola sende
Vay kendiñi fehm eylemeyip etmeye terbīb
- 4 İstersen eger HāḤ ile ḤaḤ olmaḤa her gāḤ
EvsāḤ-ı dili gel edegör eşḤ ile tezḤīb
- 5 İḤrār edecek derde belā re'yini evvel
Ādem mi o kim eyleye iḤrārımı tekzīb
- 6 Çün Ḥ aşḤ ile ey HıḤmetī sen HāḤḤ'a erişdiñ
Et sen de reh-i Ḥ aşḤa dil-i Ḥ āşıkı terḤīb

54

Ġazel

fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

- 1 Dehr elinden umma ey teşne göñül bir ḤaḤre āb

53. P 21b.

54. P 22a.

Aldayıp hāmūn-ı nāra düşer mişl-i serāb

- 2 Ger ziyāfet eylese bir denī nā-dāna felek
Bir niçe ehl-i kemāliñ cigerin eyler kebāb
- 3 H̄ātır-ı keyfiyyetin germ olmasın etse murād
Şunar ol dem kadeh-i h̄ūn-rīz-i çeşmimden şarāb
- 4 Kırş-ı kısmetden öñünce kōnmasın kām eylese
Sīnesin şufrā edip bir ser-ciger bir āsiyāb
- 5 Nāzır-ı dildār iken üftādesin taq̄dīr diye
Çekdi rüy-ı āfitāb-ı ʿāleme zerrīn niķāb
- 6 D̄arb-ı tazʿ īf tarh-ı tenzīl eyleyip cemīʿ i gün
Cümlenden bir noķta kaldı eyledim baʿ deʿl-ķisāb
- 7 ʿĀlem-i eşyā kāmı bir noķtadır bir noķta bil
H̄ikmetī h̄ikmet yüzünden etdi bu resme cevāb

55

Ġazel

mefʿ ūlū mefāʿ ilū mefāʿ ilū feʿ ūlūn

- 1 Sevdā-yı hevā zūlf-i güzellerde midir hep
Yā serde esen dūd işi yellerde midir hep

- 2   Āhım şereri yaqmadadır kevn ü mekânı
       ‘Aşq âteşi bî-çâre gönüllerde midir hep
- 3   Ol cām-ı maḥabbet beni mest eyledi dostum
       Keyfiyyetin ol la‘l işi müllerde midir hep
- 4   Başımda gezer muşta-ı āzār-ı sipihriñ
       Nisyân u ḥaṭâ bende [vü] kullarda mıdır hep
- 5   Āyâ niçe bir gelmiyor aḥbār-ı murādım
       Bir gelmeyecek vādī [vü] çöllerde midir hep
- 6   Kurtulmadıñ ey Ḥikmetī çarḥıñ siteminden
       Her ḥāl-i dilim dīde [vü] dillerde midir hep

56

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1   Āfitābındır ser-ā-ser şanmañız bu nūr-tāb
       Zerredir nūr-ı kemāl yanında mihr [ü] mäh-tāb
- 2   Şöyle bir baḥr-i ‘amiḳdir bu dil-i ‘ummānımız
       Kaṭredir bizde nümāyān ol yedi deryā-yı āb
- 3   Nüşḥa-i kübrā biziz ol ‘ilm-i ḥikmet bizdedir

Şafha-i vech üzre yazılmış kamu sırr-ı kitâb

- 4 Keşret-i eşyânî etdiñ noqtasını cem'î gün
Vaḥdetinde bî-nuḳaṭ ḳaldı kamu ba' de'l-ḥisâb
- 5 Bezm-i 'aşkıñ içre şöyle mest-mâye olmuşuz
Sürḥdür elvân ile keyfiyyet-i la'l-i şarâb
- 6 Ḥikmetî miftâḥ-ı dil genc-i ḥaḳîḳat bizdedir
Eyler öz dilde özün idrâk edenler fetḥ-i bâb

57

Ġazel

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 'Amîḳ-i baḥr-i 'aşkıñ ḳa' rı yoḳ bî-ḥadd ü zîr gird-âb
Anıñ içre gönül keştî eder devrânı şan dolâb
- 2 Ḳamu eşyâ-yı keşretde görüp zâtıñ perest oldum
Edindim secdegâh ol ḥûb cemâliñ ḳaşlarıñ miḥrâb
- 3 Ḥarâb-ı mest-i 'aşḳ olmuşlarıñ aḥvâlini ey dil
Bilir bezm-i elestden nûş eden ol sāḡar-ı mey-nâb
- 4 Gönülde kim maḥabbet 'aşkıñ gencinesin bildi
Muḥaḳḳaḳ sırr-ı ḥikmetde aña meftûḥ olur her bâb

- 5 Demişler ‘aşkı ‘aşk taħrīk eder [hep] tam delīldir bu
Düşer ma‘ şūka ‘ aşıkdan muḳaddem sırr-ı ‘ aşk pür-tāb
- 6 Ne deñlü var ise maħlūk ḳamu ‘ aşk içre yeksāndır
Hemān ey Ḥikmetī ‘ aşka edegör ‘ aşk ile ensāb

58

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ey ziyā-yı ‘ ayn-ı erbāb-ı ḳulūb-ı müntehāb
Pür ziyāverlikde sensiñ bu cihānda ilticāb
- 2 ‘ Uzvası çün defter-i a‘ mālīm etdikde ḥisāb
Ser edip levḥın ḳalem vermez ḥisābından cevāb
- 3 Naḥv-i ‘ aşk üzre edip şarf-ı binā-yı ‘ ömrini
Ḥānesin ma‘ mūr olur ol kim eder vārın ḥarāb
- 4 Ṭūṭī-i şīrīn mezābilde mekān ṭutmaz velī
Ṭa‘ n olunmaz gülşen içre āşiyān etse ğurāb
- 5 Bir iki gün bezm-i ‘ ālemde teneffūs edelim
Menzil-i uḥrā yaḳındır ey gönül etme şitāb
- 6 Nev-bahār-ı rüz-ı ḥaşre bülbulān gelsin diye

Ġoncamañ ş̄urı nesīm açdı ʿ izārından niķāb

7 Ger bileydi te'bīn-i deryā-yı raḥmet n'eydügin
Muʿterif olup ḥaḫādan eylemezdi ictināb

8 Ḥikmetī ḥamd eyle kim kendin bilip kendi görür
Vermeye Ḥaḫ kimseye ol cāh-ı ḥükmi ihtisāb

59

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1 Her vücūd-ı ḥalka Ḥaḫḫ'ın varlığı oldu sebab
Yā müsebbib diyerek eşvābını eyle ḫaleb

2 Şarf-ı Ḥaḫ'dan olsa ol eşyāya taḫdīr denilir
Cümle maḥlūḫātına Ḥālīḫ şıfātıdır sebab

3 Kendiden yā birbirinden etse bir nesne zuḫūr
Dediler irāde-i cüz'iyye ol ef'āle hep

4 Çün müsebbeb ol müsebbibiñ şıfātın kesb eder
Ol sebebden ādemin kesbinde oldu müktesib

5 Ger beni Ādem iseñ ādem olup bil Rabb'ini
Kim seni ʿ işyān [u] ḡufrān üzre etdi münteḫab

6 Şûretâ esbâb yüzünden zâhir oldu Hikmetî
Mazhar-ı esrâr-ı Haq olduñ velî eyle edeb

60

Ġazel

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1 Tabî' -i hüsn-i hulqı olmayan hûb olamaz maḥbûb
Anıñçün edemez her dil-rübâ ' aşıkaları meczûb

2 N'ederler şivesiz bir nef' i yok serv-i semen kıaddi
Gül olmaz bülbül ötmez bağ bekler ol çemendir hûb

3 Ham olmaz geçmiş olmaz hiç yeri yok bezm-i vuşlatda
Yaraşmaz ' işve [vü] nâz etse de ol şüh-ı nâ-mergûb

4 Şehen-şâh-ı dil olmak isteyen tursun gönüllerde
Ki dildâr olmayan olmaz melâḥat şehrine manşûb

5 Tabî' atde ḥaḳîḳatde bilip ' ahd ü vefâ resmin
Ola hoş-rûy-ı dil ḥaḳḳâ güzellikden budur maḥlûb

6 Tenâsübde tekellümde terâḥumda ola meşhûr
İki ' âlemde ol dil-ber ola şâd olmaya maḥbûb

7 Tebessüm ' işve [vü] nâz u niyâz üzre olsa dâ'im

Budur k̄ānūn-ı ʿ aşk içre güzellerde olan üslub

- 8 Göreydi ʿ aşıkānı kişver-i hūbāniñ eşʿ arım
Yazardı her biri ey Hikmeti taḥsīn ile mektūb

61

Der-beyān-ı Fihrist-i Ḥarf-i tā

mefʿ ülü fāʿ ilätü mefāʿ ilü fāʿ ilün

- 1 Esrār-ı enbiyāya erer muʿ cizāt-ı tā
Feth eyledi anıñla niçe müşkilāt-ı tā
- 2 Ṭabʿ ında çünki bād-ı nesimiñ maḳāmı var
Doldurdu ol hevā-yı demiñ şeş-cihāt-ı tā
- 3 Ol çifte beñleriñle geçip levḥ-ı dillere
Hūbāna verdi hışn-ı ḥaşiniñ berāt-ı tā
- 4 Şaldı iki periñ iki şuḡrāya bādveş
Oldu muḥīṭ-i cāmiʿ a-i kāʿ ināt-ı tā
- 5 Oldu ise bu nāz u niyāzında muḥterem
Düstūr-ı ʿ işve-bāz-ı şafādır şifāt-ı tā
- 6 Eşyā-yı ʿ ālem içre dem-ā-dem nüfūzvār
Oldu ṭabāyiʿ indeki rūḥuñ ḥayāt-ı tā

- 7 Luṭf-1 bahār ḳamer-i ḥazānında ḥükmü var
Oldu bu bāğ-1 sırr-1 ḥurūfuñ nebāt-1 tā
- 8 Ta^ˆ dād-1 merkezinden alıp çıḳdı çün demet
Oldu bu lafz-1 birle ^ˆ adūsın memāt-1 tā
- 9 Ḥikmet semā^ˆ -1 ḳalbiñ açıp diñle sözi kim
Temmet diye gitdi sözüñ [ol] vāridāt-1 tā

62

Müşemmen

mefā^ˆ ilün mefā^ˆ ilün mefā^ˆ ilün mefā^ˆ ilün

- 1 Gezerken ^ˆ ālemi ḳaldım bu ^ˆ ālem içre bir müddet
Temāşā eyledim şehr-i gönülde bir nice ḥikmet
Yazılmış nüşḥa-i kübrāda gördüm işbu on āyet
Beşi iḳbāl beşi idbārdır añla eyleme ḡaflet
Cihānda olmaya hergiz bu beş iḳbāl gibi lezzet
^ˆ Alīm olmak kerīm olmak maḥabbet ümniyet vuşlat
İlāhī etmesin kimse bu beş idbār ile ülfet
Biri ^ˆ illet ile zillet biri ḡam ḳillet ü firḳat
- 2 Maḥabbet rāh-1 ^ˆ aşḳ içre delīl-i bāb-1 vuşlatdır
Şıfāt-1 enbiyādır toḡruluk ^ˆ izz ü şerāfetdir
Velī vuşlat vişāl-i ḥāşıl-1 maḳşūd-1 ḳurbetdir
^ˆ Alīm olmak sa^ˆ ādetdir kerīm olmak kerāmetdir

Cihānda olmaya hergiz bu beş iqbāl gibi lezzet

‘ Alīm olmak kerīm olmak maḥabbet ümniyet vuşlat

İlāhī etmesin kimse bu beş idbār ile ülfet

Biri ‘ illet ile zillet biri ğam kılllet ü firqat

3 ‘ İlimdir bildiren Bāri keremdir yār eden yārı

Maḥabbet ḥālidir taḥrīk eden eṭvārı devvārı

Vişāl-i yāre ermekdir cihānda cümleñiñ kārı

Şafā-yı emniyetdir zeyn eden emlāk u bāzārı

Cihānda olmaya hergiz bu beş iqbāl gibi lezzet

‘ Alīm olmak kerīm olmak maḥabbet ümniyet vuşlat

İlāhī etmesin kimse bu beş idbār ile ülfet

Biri ‘ illet ile zillet biri ğam kılllet ü firqat

4 ‘ İlimdir ‘ ālem içre dem-be-dem zī-şān eden ehlin

Keremdir tāk-ı devlet giydirip sulṭān eden ehlin

Maḥabbet sırrıdır cānān ile cānān eden ehlin

Kemāl-i emniyet vuşlat imiş şādān eden ehlin

Cihānda olmaya hergiz bu beş iqbāl gibi lezzet

‘ Alīm olmak kerīm olmak maḥabbet ümniyet vuşlat

İlāhī etmesin kimse bu beş idbār ile ülfet

Biri ‘ illet ile zillet biri ğam kılllet ü firqat

5 ‘ İlimdir bend edip dünyā vü ‘ uqbāda tutan dehri

Keremdir pençe-i himmet ile ma‘ mūr eden şehri

Maḥabbet emniyet vuşlatla ey Hıkmət geçir devri

Ki z̄irā artırır bu beş havāş tefrīḥ ile ʿömri
 Cihānda olmaya hergiz bu beş iḳbāl gibi lezzet
 ʿAlīm olmak kerīm olmak maḥabbet ümniyet vuşlat
 İlāhī etmesin kimse bu beş idbār ile ülfet
 Biri ʿillet ile z̄illet biri ğam kıllet ü firḳat

63

Muḥammes-i Münācāt

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Ey Ḥudā-yı bī-şerīk ol ḳudret işi maʿ rifet
 Bī-zevāl ü z̄ī-kemāl envār-ı zāt-ı meymenet
 Gerçi bildim bendedir cürm ü ḥaṭā vü maʿ şiyet
 Sendedir bī-ḥad kerem deryā-yı raḥmet merḥamet
 Eyle ben mücrim ḳuluñ yā Rabbi ʿafv u maḡfired
- 2 Çün seniñ ism-i şifātındır kerīm ü hem ḥalīm
 Dest-i luṭfuñda ʿayandır bī-ʿaded bāb-ı naʿīm
 Her ne kim etdim ise cürm ü ḥaṭā ben yā Raḥīm
 Tevbe ḳıldım tevbeten estaḡfiru'llāhe'l-azīm
 Eyle ben mücrim ḳuluñ yā Rabbi ʿafv u maḡfired
- 3 Bī-ḳuşūr noḳşanı yoḳ seniñ ḳadīm-i kibriyā
 Seniñ ancaḳ cümle işde eylemez sehv ü ḥaṭā
 Ḥālīḳ'ıñ maḥlūḳı ʿācizdir eder cürm-i riyā
 Ḳudret-i şânındadır etmek ḳula luṭf u ʿaṭā

Eyle ben mücrim uluñ yā Rabbi  afv u mağfıret

- 4 Tā ezelden etdigiñ  ahd ü vefānıñ haqqıçün
 Beyt-i mamūr zemzem-i Merve Şafā'nıñ haqqıçün
 Hazret-i nūr-ı Muḥammed Muştafā'nıñ haqqıçün
 Şādıķıñ ol çār-yār-ı bā-şafānıñ haqqıçün
 Eyle ben mücrim uluñ yā Rabbi  afv u mağfıret

- 5 Her umūrda udret-i nuşret irādet sendedir
 Gerçi  işyān bendedir fazl-ı  ināyet sendedir
 Kendine lāyık şükür ve  ibādet sendedir
 Hikmeti senden ricā eyler hidāyet sendedir
 Eyle ben mücrim uluñ yā Rabbi  afv u mağfıret

64

aşide-i Beyān-ı Şeri at

mef ulü mefā ilü mefā ilü fe ulün

- 1 Envār-ı nübüvvet ile sultān-ı şeri at
 Fetḥ etdi amu  ālemi ekvān-ı şeri at
- 2 Gülzār-ı  adāletde hükümetle uruldu
 Nürdan bir oḡ üstüne eyvān-ı şeri at
- 3 İslām şerā'ıti'le ḥadden bile herkes
 urdu  ulemā āyın-i erkān-ı şeri at

- 4 Eşyâ-yı halâyıkâ nizâm verdi ser-â-ser
Hakka ki budur mertebe-i şân-ı şerî' at
- 5 Farq olmak için emr ü nehiy hakkıla bâıl
Gönderdi nebi âyet-i Furkân-ı şerî' at
- 6 Tefsîr-i hakâyıkı ehadîş ile muhbir
Âyât iledir şöhet-i 'ünvân-ı şerî' at
- 7 'Aql-ı vüzerâdır bu hak icrâsına bâ' iş
Hükm-i 'ulemâdır zihî bürhân-ı şerî' at
- 8 Ebvâb-ı şerâyi' şeref-i fazlına miftâh
Oldu 'ulemâ şöhet-i 'unvân-ı şerî' at
- 9 Ahkâmını icrâsı için 'âdl ile Hâlîk
Hikmet ile kurdu zihî mîzân-ı şerî' at
- 10 'Älemlere ta' dîl-i nizâm vermege her gâh
'Allâme-i dehr oldular evzân-ı şerî' at
- 11 Rüşen ede Hak kabrini 'âlimleriniñ kim
Yandırdı zihî şem' -i fûrûzân-ı şerî' at
- 12 Çekdi kalem-i hakkıla imzâsını kâdî
İ' lâmını kıldı zihî fermân-ı şerî' at

- 13 Her şafha-i dil kâğıd-ı tab^ç üzre midâdı
Şan etdi revân kevşer-i reyyân-ı şerî^ç at
- 14 Gülzâr-ı hurûf üzre nuqâţ yirine gūyâ
Yağdırdı güher dürrini nisân-ı şerî^ç at
- 15 Bulmazdı reh-i hadd-i nizâm^ç âlem-i keşret
Ger olmasa hâkim ile mîzân-ı şerî^ç at
- 16 Hükâm teşerru^ç la bulup kuvvetiñ İslâm
Zabı etdi nice tahtı Süleymân -ı şerî^ç at
- 17 Teşerru^ç la fetḥ etdi eḳâlîm-i a^ç dānın
^ç Adl üzre çeken şemşîr-i ğufrân-ı şerî^ç at
- 18 Dünyâda ve uḫrâda daḫi görmeye zillet
Ey Hikmetî her kim tuta fermân-ı şerî^ç at

65

Ḳaşîde-i beyân-ı Âdem

mef^ç ūlü mefâ^ç ilü mefâ^ç ilü fe^ç ūlün

- 1 Gel ey Hikmet hikmet ne imiş añla bir hikmet *
Fehm eyle nedir^ç âlem-i keşretde bu keşret

16b. tahtı Süleymân] cinni Nerîman İ, U.

17b. şemşîr] şeş-per İ, U.

18a. uḫrâda] uḳbâda P.

65. P 24b-25a, Y 4a, İ 6a-b, U 2b-3a.

- 2 'Älemleriñ āyā ne imiş aşlı ve fer^ı
Bu 'ālem-i keşret iledir 'ālem-i vaḥdet
- 3 Şūret ile ğayrı dili bir sesleri ayrı
Bir kıatre iken bu ne 'aceb kudret-i şan^ı at
- 4 Bu kışsa-i pür-ḥişşeden ey dil haber aldık
Ādem imiş ol mazhar-ı vaḥdet ile cennet
- 5 Dü-pā ile geşt eyleyip ol 'ālem-i dehri
Her ḥāl-i dil-irānına bak kim bu ne kudret
- 6 Mevlā diledi ādemi halk eyledi sevdi
Āyīne-i kalbinde kodu sırr-ı maḥabbet
- 7 Ādem ola terbiyye-i keşret ile memdūḥ
Ādem bula devlet ü iqbāl ile 'izzet
- 8 Ādem iseñ ādem olup ādem işin işle
Ādem ne imiş añla kıl ādem ile ülfet
- 9 Ādem işidip irci^ı ĩ āğāzesin ol dem
Mevlāsına yā hū diyerek eyledi ric^ı at
- 10 Ādem iseñ öz ḥālını bil kim niye geldiñ

Senden ne imiş maḡşad-ı Hāḡ yā n'ola ḡikmet

- 11 Ecsām-ı keşāfetden olur šu gibi arı
Baḡlansa gerek ādem o dem nūr-ı ṡabī' at
- 12 'İrfānına lāyık olup esrārına vāḡıf
Ol maḡhar-ı vuşlat olasıñ dāḡil-i ni' met
- 13 Peymānına šādık ola bir bende-i 'āşık
Bir kābil-i šoḡbet olasıñ nā'il-i vuşlat
- 14 Bildiñ ise bu ḡikmeti'niñ ši' rini tefḡim
Ey 'ārif-i bi'llāh budur esrār-ı ḡaḡīḡat

66

Ḳaşīde

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Bu keşret-i eşyâyı görüp eyleme dehşet
Her keşretinüñ oldu ḡamu evveli vaḡdet
- 2 ḡikmet ile çün baḡlayıp eṡvār-ı mizāciñ
Her birisi çift olmada buldular šöhret
- 3 Vaḡdet idi aşlı bularıñ keşrete erdi

10a. bil] añla İ, U.

66. P 25a, Y 4a-b, İ 8b-9a, U 5a.

2a. çün] -İ.

Keşretde yine vahdetde hep eyleye ric' at

- 4 Tā evveli bir āhiri bir keşret-i vārīñ
Āyīne-i sır gösterir ammā nice şūret
- 5 Pes 'ārif-i bi'llāh olan kāmīl ü dānā
Bu keşreti birlikde görüp etmeye firqat
- 6 Vahdetde olan sırr-ı nihān keşf olur ammā
Eşyā-yı keşir çekdi 'aceb perde-i 'illet
- 7 Esrār-ı 'ulūm evrağ-ı eşyāda 'ayāndır
N'eyler okuyup mantıq [u] hem hikmet ü hey'et
- 8 Fehm eyle[yesin] kendini kendiñ nesin ey dil
Bu 'ālem-i eşyādan al sīret ü 'ibret
- 9 Bil kendini sen Hāğ ne için eyledi mevcūd
Bu ni' met-i 'uzmāyı kime eyledi kısmet
- 10 Maḥlūk ile reng içre 'azīz eyleyip evvel
Sulṭān-ı cihān kıldı seni kudret-i ḥazret
- 11 Ey Hikmetī eşyāyı kamu etdi musahḥar
Yetmez mi saña bunca delāyil-i ḥaḳīqat

8a. eyle] et P.
67. P 25a-b, Y 4b, İ 6b-7a, U 3a-b.

67

Kaşide

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Çün budur bāb-ı uşul-i hikmet üzre vāridāt
Mümteni' dir ' aql ile bilmekde ' ayn-ı künh-i zāt
- 2 Yā bu mir'āt-ı tehi' ' ālem-nümā şuret nedir
Kimdir ol eşyā içinde devr eden rūḥ-ı hayāt
- 3 Görmediñ mi dīde-i dilden tecellī sırrını
Kim münevver oldu ol nūr-ı ziyādan şeş-cihāt
- 4 Görmediñ mi ' ayn-ı vahdetle bu keşret naşşını
Kim yed-i kudret ile menkūş olupdur kā'ināt
- 5 Çün maḥabbet sırrını ' aşk-ı ḥaḳīḳat remzini
Ādemin ḳalbinde vaz' etdi Ḥudā-yı mümkināt
- 6 Ol belā bārın ḳamu maḥlūḳına ' arz etdi līk
Almadı Ādemden özge kimse ol ḳayd-ı berāt
- 7 Pes bu esrār-ı Ḥudā'ya kimse maḥrem olmadı
Ādeme tevfiḳ olup ' ahdinde buldu iltifāt
- 8 Baḳ nedir ādemde bu iḳbāl ü ' izzet rütbesi

3a. tecellī] tevellā İ, U.

5a. remzini] mührini P, Y.

Bu leṭāfet bu kerāmet bu ‘acā’ib mu‘cizāt

9 Maḥrem-i esrār olup bildiñ ise ger sen seni
Ol seniñdir sen anıñ ile münāsib fi‘liyāt

10 Şīğa-yı mizāna çek ey Hikmeti hikmet sözüñ
Nitekim hikmetde derler fā‘ilātün fā‘ilāt

68

Kaşīde

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Baḥr-i ‘aşka düş dilerseñ ey gönül oddan necāt
Baḥr-i ‘aşkıñda Hudā’nıñ gizlidir āb-ı hayāt

2 Baḥr-i ‘aşkıñıñ tamlayıp bir katresi ‘ālemlere
Oldu her bir katresinden niçe biñ baḥr-i furāt

3 Baḥr-i ‘aşka meyl edip gavvāş olan ‘uşşākiler
Bildi buldu gevher-i yek-tā olan dürr-i şifāt

4 Zevraḫ-ı gönliñ şalan deryā-yı ‘aşka şübhesiz
Buldu eyyām-ı selāmet geçdi rāh-ı müşkilāt

5 Kendi zāt-ı ‘aşki’le var etdi Haḫ ‘ālemleri

8a. rütbesi] ziyneti İ, U.

8b. leṭāfet] ululuḫ İ, U.

68. P 25b, Y 4b-5a, İ 9a, U 5a-b.

- Oldu sırr-ı ‘aşkı’le kâ’im maḳām-ı şeş-cihāt
- 6 Baḫr-i ‘aşkıñ olmasa cūş u ḫurūşı dem-be-dem
Yağmayıp bārānveş bitmez idi yerden nebāt
- 7 Mihr ü māhıñ cilve-i pür-tāb-ı ‘aşkıñ olmasa
Sür‘at-i devrān ile olmaz münevver kâ’ināt
- 8 Kim verir ‘aşk olmasa sırr-ı maḫabbetden nişān
Kim bulurdu vuşlat-ı ma‘şūka rāh-ı mümkünāt
- 9 Cümle mevcūdāt u maḫlūḳāt-ı ‘ālemler ḳamu
Baḫr-i ‘aşkıñ içre buldu ihtirām u iltifāt
- 10 Rūḫ-ı diller ḳanmadı illā şarāb-ı ‘aşkı’le
‘Aşḳ içindedir ğınā-yı kevşer-i ḳand-i nebāt
- 11 ‘Aḳl dil rūḫ ‘ayn-ı efkār söylemek hem dinlemek
Enver-i ‘aşk içre buldu intizām u inşa’āt
- 12 Menzil-i ‘āşıklarıñ çünkim maḳām-ı ‘aşk imiş
‘Āşık ol hem-rāhıñ ‘aşk olsun bulasın rāh-ı zāt
- 13 Ḥikmeti ğavvāş olaldan baḫr-i ‘aşka dūr gibi
Söyler oldu sırr-ı ‘aşkıñdan şi‘ār-ı mu‘cizāt

69

Kaşîde-i Bahâriyye

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Bahâr-ı dehre per çekdi yine hürşîd-i zî-ķudret
 Ƙuruldu şahn-ı 'aşķ içre bugün bir hayme-i vaħdet
- 2 Çıķıp beyzâ-yı hikmetden ķamu eşyâ-yı maħlûķât
 Uyandı h'âb-ı ğafletden per açdı pençe-i keşret
- 3 Ser-â-pâ nev-bahârı leşker-i sulţân-ı 'aşķ aldı
 Yürüdü hūkm-i tâbistânı nūr-ı pertev-i şevket
- 4 Müzeyyen eyleyip envâ' -ı reng-âmîzle gülzârı
 Açıldı ğoncalar verd-i ruħ-ı hūbân gibi zînet
- 5 Çemenzâr-ı sa' âdetde zihî dârâ-yı ezharîñ
 Ƙamuya hâl-i haddince giyürdi câme-i hil' at
- 6 Menâzîl-i şerâfetde ķamu eşyâ-yı mevcûdât
 Geçip şadr üzre buldu her biri bir rûtbe-i 'izzet
- 7 Ƙuruldu şahn-ı 'uşşâķ içre meclis-i maħabbetler
 Şurâhî lâle-i gül-gün şunar elden ele şerbet
- 8 Bu bezm-i gülşeni gördü nebâtât seyrine çıķdı

---

69. P 25b-26a, Y 5a-b, İ 7a-b, U 3b-4a.

3a. aldı] oldu İ, U.

Açıldı her biri gösterdi bir yüzden niçe hikmet

- 9 Çü bāğ-ı nār-ı ‘aşk içre cemāliñ gülde ‘arz etdi
Niyāza nālesi buldu seher bülbülleriñ ruḥṣat
- 10 Yine la‘ liñ kemer-bend erguvān dīvānına tırdu
Görüp serv ü semen çekdi kabā-yı sebz ile kāmēt
- 11 Çıkıp hāk-i mezelletden el açdı sīne çāk etdi
Vişāl-i yār için yüzler tutup Hakk’a eder minnet
- 12 Şakāyık sünbül ü şeb-büy leb-i la‘ liñle mest oldu
Şehā ne süzdi nergīs gözleriñ gördü nice sīret
- 13 Nihāl-i gevheri gördü bu bezmi sebze-pūş oldu
Şarıldı kol kola yārin semen bāğ eyledi ülfet
- 14 Müselsel cūybārın tañtañış hengāmesin gör kim
Şafā-baḥşıyla buldu cilve-i fevvāreler şöhret
- 15 Çü oldu şabr ile berg-i şecer atlās koruk helvā
Hezārān mīveler hoş āb-dār üzre verir lezzet
- 16 Kabā-yı sebzār içre müzeyyen eyleyip kaddiñ

11b. eder] edip İ, U.

13a. gevheri] her geh İ, U.

14a. gör kim] gördü İ, U.

Ṭaķındı la' l reng mengūşlarıñ gül-nār-ı hūb-şūret

- 17 Terennūm nağme-sāzı murğ-ı zārın ṭoldu gülşende
Lisān-ı hāl ile dersin oķu ez-evraķ-ı Hıķmet

70

Ġazel-i Fārisī

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Cevr-i ma' şūķ' āşık-ı zi-dil ne derd ü miḥnetest
Hār ki bā'- andelībān gülsitān-ı vuşlatest¹⁴⁷

- 2 Şoḥbet-i nā-dān u aġyār nā-ṭām-est zıdd-ı ü
Hoş şafā-yı gülşen-i bezm-i riyāzet cennettest¹⁴⁸

- 3 Zāhidā hoşnūd bāşī ān çi āmed ez-Hudā
Ḥayr u şer dāstān-ı u ber bendegān-ı raḥmetest¹⁴⁹

- 4 Men ne-dānem gerçi ma' nā līk her güftār-ı men
Kenz ü kān-ı gevher ü dürr-i me' ānī-ḥıķmetest¹⁵⁰

- 5 Ān ki ez-mey dil ḥored yābed ḥayāt-ı cāvidān
Hıķmeti in şı' ret ez-mey-nāb-ı şīrīn şerbetest¹⁵¹

70a. P 26a.

¹⁴⁷ Sevilenin cevri gönülden âşık için dert ve mihnet değildir. Diken ki bülbüllerle kavuşma gül bahçesidir.

¹⁴⁸ Cahil sohbeti ve ağyardan uzak durulmalıdır. Onun zıddı riyazet, eğlence meclisinin safası ise cennettir.

¹⁴⁹ Ey Zahit! Hoşnud ol, o şey Allah'tan gelir; hayır ve şer olanlar kulların üzerine rahmettir.

¹⁵⁰ Ben gerçi ma'na bilmiyorsam da lakin her sözüm hikmet ma'nalı inci ve cevher hazinesidir.

¹⁵¹ Şaraptan içen o kimse, hayat-ı cāvidān bulur. Hikmeti şu senin şiiirin, tatlı saf şaraptan bir şerbettir.

71

Ġazel-i Zencir-i Lafzî

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

1 Çıkarıdı lâne-i tenden bugün hayât memât

Hayât-1 vahdet ile kaldı sırr-1 zât-1 şıfât

2 Şıfât-1 sırr-1 tecellî kılacek Hâlık-1 halk

Halâyıkıñ kamu açıldı müşkilât-1 hayât

3 Hayât-1 hüsn ile tûfandan Nuh olup halâş *

Hulûş-1 pāk ile hem buldu müslimât necāt

4 Necāta ermedi ol kim rızāya vermedi ser

Serinden etmedi derd olmadı şevāt şebāt

5 Şebāt hâlini bilmez o nâţık er m'ola ki

Ki andan yek ola tağda gezen muhât nuhât

6 Nuhât-1 nefsi tutan her ' ulümü Hikmetî bil

Bilir ma' ânî hurûfda olan mezât nikât

72

Ġazel-i Şatırc

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Rû-şinās-1 ehl-i hikmetden meger bir nice zāt

71. P 26a-b.

72. P 26b, Y3a.

Ḳurdular meydān-ı dehre ceng yüzünden t̄l̄simāt

- 2 Dīde-i ʿibret ile ʿāḳil iseñ seyr eyle kim
Hall olup bu luʿb-ı dünyādan saña çok müşkilāt
- 3 Şaf-be-şaf āyīn üzere iki şāh etdi ḳarār
Ferze tevcih etdiler manşīb-ı cengi şeş-cihāt
- 4 Pes piyāde leşkerin çekdi öñünce her biri
Ḳahramānveş [hep] ber-ā-ber sürdüler meydāna at
- 5 Herkes eṭvār-ı hüner-bāzlıḳların icrā edip
Ṭarz-ı māhiyyetlerinden fetḥ olur nice nikāt
- 6 Çevgen-i ʿaḳlın likām-ı fikrin efsār eyleyip
Kām üzere [rām] edip oynatdı fīl-i dīv-şifat
- 7 Ṭop-ı taḥt-ı devletiñ atıp t̄tarken bī-ḥaber
Ruḥ evinden kiş denildi eylediler şāhı māt
- 8 Ḥikmetī bir ʿibret al kim herc ü merc oldu ḳamu
Aldı meydān-ı ḥayāt ol kim eder nefsin memāt

5b. “Olur” kelimesi metinde “oldu” şeklindedir. Vezin gereği böyle okunmuştur.

8a. herc ü merc] metinde “helic ü melc” şeklindedir. Anlam gereği böyle değiştirdik.

73

Ġazel-i Őařranc

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Dāver-i a' zā ile kıldım niçe dem iltifāt
Reh-nümālīķ eyleyip geçdim țărīķ-i müŝkilāt
- 2 Bir mu' azzam Şehre girdim sırr-ı hikmetden binā
Anda kendim seyr edip gördüm Őıfāt-ı bī-Őıfāt
- 3 Kerbelā Őaħrāsına çekdim bu keşret tuĝını
Leşker-i envār ile kıldım niçe ceng ü cihāt
- 4 Eyleyip otuz iki bābdan hücüm fetħ etmege
Arķ-ı ĝafletden geçip meydān-ı dehre sürdüm at
- 5 Fīl süvār olmuş ecel çevĝānını almış ele
Ĥamle-i miħnetden aniñ bulmadım āħir necāt
- 6 Lu' buna aldanma gözle ferzi ĝāfil olma kim
KīŐ denildi ruħ evinden Őāh-ı diller oldu māt
- 7 Aldı keşret ķal' asım merd-i piyāde Ĥikmetī
Çekdi vaħdet Şehrine serdār-ı zāt-ı mu' cizāt

---

73. P 26b, Y 5b, İ 7b-8a, U 4a.

5b. ĥamle] cümle P.

74

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Luṭf ile kiři řir-i vuḥūşuñ řaęar elbet
Ol şir-i řafā delve-i rızęa yağar elbet
- 2 Eglendi diye řūr-ı merām eyleme ta' cıl
Şabr et geceler yüklüdür ol gün toğar elbet
- 3 Bāzār-ı mürüvvet ķurulup sevķ-ı ' alemde
Ḥayrāt ile mizān-ı sehāvet ağar elbet
- 4 Şıęmaz iken ol taḥt-ı tekebbürde vücūdu
Bir ķabr-i siyāh ięre zārūrī řıęar elbet
- 5 Keřtī dil-i maķşūda ermez ķaşd-ı kenāra *
Deryā-yı ḥased ehl-i ḥasūdı boęar elbet
- 6 Aęyārı görüp yār ile ey Ḥikmetī ķaçma
Var üstüne el-ḥā'in-i ḥā'if toğar elbet

75

Ġazel

mefā' ilūn mefā' ilūn mefā' ilūn mefā' ilūn

- 1 Olaldan zūlf-i ' aşķıñla esir-i va' de-i ğurbet

74. P 26b-27a.

75. P 27a, Y 3a.

Verildi ğuşşa-i derdi ğam-ı hecriñ bize kısmet

2 Delindi ney gibi sūzān ile āh etmeden baĝrım
Derūn-ı sīneden geĝdi ħadeng-i ħanĝer-i ħasret

3 Ħayālgāhıñla kilik-i kıl gibi ĝeşmim za'if oldu
Geĝirdi ħadde-i ĝarĝ-ı felekden penĝe-i firĝat

4 Egerĝi ĝaşd-ı ğülzār-ı şafādır her yerim ammā
Görünmez ĝeşmime sensiz olursa ğülşen-i cennet

5 Benim ğöñlüm sürürisiñ ħayāt-ı cāvidānımsıñ
Muĝaşşal ħāşıl-ı 'ömrüm vişāliñdir baña şıĝhat

6 Seşer dergāh-ı Ħaĝĝ'a ey dil-i maĝzūn niyāz eyle
Vişāl-i yār ile dil-şād olursuñ Hikmeti elbet

76

Ġazel

mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

1 'İşyān [u] ĝuşūrında edip fikr-i ĝikāyet
Sen ĝayrı ĝo senden edegör Ħaĝĝ'a şikāyet

2 Ħā'il olamaz zulmet-i şeb tal'at-ı mihre
Ħadre erişir her kime yüz tutsa hidāyet

1]-Y.

76. P 27a, Y 3a.

- 3 Bāzū-yı şadākatle çeken kav̄s-i h̄ulūşın
T̄irin bulur āmāçe-i dillerde selāmet
- 4 Dünyā diyerek kendiñi ğavġāya düşürdüñ
Ey dil seni ğafletde k̄odu h̄ubb-ı riyāset
- 5 Naql eyleyecek cān u dil uhrāya olur hay
Bildik ne imiş maḥşer-i eyyām-ı kıyāmet
- 6 Ey zāhid-i şuret red olup aġlama z̄irā
Vaḫt uğrusu merdüm ter olur cürm ü kabāḫat
- 7 Ey Hikmetī çek esb-i murādın geçemezsiñ
Kim menzil-i ‘ömrün sürerek buldu nihāyet

77

Ġazel

mef̄ ūlü mefā‘ ĩlü mefā‘ ĩlü fe‘ ūlün

- 1 Var mı ola bir yarama tedb̄ir-i maḥabbet
Bilmem diye bir çāre bilir p̄ir-i maḥabbet
- 2 Bir nice ḫayāldir nice ta‘ b̄ir edeyim ben
Mümkün mi ola dil ile taḫr̄ir-i maḥabbet
- 3 Yā āhla yā zār ile olur yoḫsa olur mı

77. P 27a-b, Y 3b-4a, İ 6a, U 2b.

1b. bilmem] bilse İ, U.

Ebyāt-ı ğazeller ile teşhīr-i maḥabbet

- 4 Perhīz ile dil-berleri rām etmege zāhid
Baş eyley imiş ism ile tekşīr-i maḥabbet
- 5 Beyhūde diri cismiñi gel eyleme iḥrāk
Ḳısmet mi olur cāhile iksīr-i maḥabbet
- 6 Esrār-ı Ḥaḳı sūre-i [fethīñ] nūrı yüzünden
Gül üzre oḳu nüṣṣa-i tefsīr-i maḥabbet
- 7 Şeydā gibi ey Ḥikmetī zülfüñ hevesinden
Geçdi yine dil boynına zencīr-i maḥabbet

78

Ġazel-i beyān- ‘Aşḳ

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Vaşl için ‘uşşāḳına oldum seniñ ey nūr-ı zāt
Kāşif ü keşşāf u mekşuf kāşifātün kāşifāt
- 2 Oldu āb-ı ḥūn-ı çeşmim bāġ-ı ‘aşḳıñ rāhına
Nāzır u nezzār u manzar nāzırātun nāzırāt
- 3 Tılsımāt-ı kenz-i ḥikmet bābınıñ olsam n’ola

4b. ism ile] öyle İ, U.

78. P 27b, Y 5a, İ 7a, U 3b.

2b. rāhına] zülfüne İ,U.

Fātih u fettāh u miftāh fātihātün fātihāt

- 4 Hüsñüñi mir'āt-ı 'aşk içre görüp oldu gönül
'Āşık u 'uşşāk u ma'şuk 'āşıkātun 'āşıkāt
- 5 'Aşk ile ol çünkü her dem dilde 'aşk-ı Hāk imiş
Nāşır u naşşār u maşar nāşırātun nāşırāt
- 6 Hikmeti mizāna çek sözün rızā-yı Hāk'da ol
Fā' il ü fa'āl u mef'al fā'ilātün fā'ilāt

79

Ġazel-i Müstezād

mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

mef'ülü fe'ülün

- 1 Zülfüñ gibi aldı beni sevdā-yı maḥabbet
Güyā şeb-i zulmet
Nezzāre-i çeşmiñ ile geldi baña ḥālet
Āyā bu ne hikmet
- 2 Dil sūziş-i 'aşkıñla nice olmaya nālān
Bir vālih ü ḥayrān
Delmekde benim ney gibi āh bağrımı ḥasret
Hem deşne-i firḫat

79. P 27b-28a.

5a. her dem dilde] -İ.

- 3 Müjgenleriniñ oqları tã cãnıma geçdi
 Şad yaralar açdı
 Odur baña ol gerden-i sîm merhem-i vuşlat
 Der-meclis-i ʿişret
- 4 Hâkʻdan kuy-ı ʿaşkıñda verildi baña manşıb
 Ey server-i maḥbûb
 Envâr-ı ʿizârıñla giyürdi baña hilʻ at
 Ey meh-per-i talʻ at
- 5 Kimdir ki reh-i ʿaşk-ı ğamıñdan ede taḥvîl
 Tã almaya menzil
 ʿUşşâka olur mı hele ʿaşkıñ gibi devlet
 Bir bâʻ iş-i ʿizzet
- 6 Yâr niçe zamândır ki ğam-ı ʿaşkıñı çekdim
 Gözyaşını dökdüm
 Ey cevr ü cefâ çü kıamı inşâf-ı mürüvvet
 Etseñ nʻola şefkat
- 7 Dermişsiñ olursa baña kıl Hıkmeti cãnâ
 Vaşlıñ edem iʻ tã
 Benden saña kıl olmağa biñ cãnıma minnet
 Kʻetsem sana ḥidmet

80

Der-beyān-ı ḥarfü's-şā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Oldu çün kilik-i Cenāb-ı Bārī'le meb'ūs-ı şā

Oldu diller ḥāl ü ḥaṭṭ-ı ḥüsnüñe mevrūs-ı şā

2 Ekdi toḥm-ı beñleriñ bāğ-ı gül-i ruḥsārına

Ḥāşıl oldu 'āşık-ı dildār için maḥrūs-ı şā

3 Çün mevālīd-i şülüşe neş'esi ṭab'ındadır

Verdi ol ḥālāt-ı şān-ı nokṭa-i teşlīs-i şā

4 Ṭab'-ı āşār-ı revānuñ çağlayıp iklīmle

Gülşen-i dildāra aqdı gūn-e-gūn taḥdīs-i şā

5 Ḥāne-i resm-i raqamdan toğdu çün lafz-ı hüneş

Mu' tedildir nef' i çok böyle olur mehnūs-ı şā

6 Nār u māniñ evsaṭında bād erişdi Ḥikmetī

Her murāduñ fethine bā' iş olur teb'īs-i şā

80. P 28a, Y 5b-6a, İ 9b, U 5b.

1a. kilik] gönlün İ, U .

81

Kaşide

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- 1 Hudā eşyā-yı dehri kıldı şālîş
Ki tevlidât-ı hulkıñ tıldu şālîş
- 2 Hisābıñ çift ü tekde geldi üçler
Üçer tarh etdim elde kıaldı şālîş
- 3 Kıırān-ı naħs iken teşlîş-i encüm
Miyān-ı şems ile sa' d oldu şālîş
- 4 Be-şālîş āyetin etdikde tebşîr
' Adetde sırr-ı kimyā oldu şālîş
- 5 ' Anāşırdan birin verdim fenāya
Beķā semtine perrin şaldı şālîş
- 6 Zihî dürr [ü] güher-baħşında bārın
' Amîķ-i baħr-ı ' aşķa taldı şālîş
- 7 Toķuz çün oynadım gönlüm uçurdum
Per açdı gitdi sādîs geldi şālîş
- 8 Yedi eflāke aġdım mihre erdim

Çehârim çıkdı vârin buldu şâliş

9 Kevâkib menziliñ seyrâna çıkdım
 Toğuz bâbıñ geçip yol buldu şâliş

10 K̄amu ifnâ olup kaldıñ a Hikmet
 Seniñle dü-cihânda toldu şâliş

82

Ġazel-i Münâcât

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 El-ğiyâş ey rahmet-i bî-ḥadd [ü] pâyân el-ğiyâş
 El-ğiyâş ez-dest-i mekr-i nefsi-i ' işyân el-ğiyâş

2 Ser çekip etdi hücüm vesvâs u ḥannâs her taraf
 El-ğiyâş ez-leşker-i tuğyân-ı ezhân el-ğiyâş

3 Z̄ulm-i ma' şıyyet ḥarâb etdi beni yâ Rab meded
 El-ğiyâş ez-ḥîle-i iblîs-i fettân el-ğiyâş

4 Sîne gözler ğamze-i ḥün-rîz ile ebrûları
 El-ğiyâş ez-ân ḥadeng [ü] tîr-i müjgân el-ğiyâş

5 ' Âşıka rûz-ı ezelde ğam mıdır kısmet hemân
 El-ğiyâş ez-ḳahre-yâb-ı cevri-i ḥübân el-ğiyâş

10a. olup] bulduñ İ, U.

82. P 28a-b, Y 6a, İ 9b, U 5b-6a.

- 6 H̱ikmetī mücrimim ʿafv et ey raḥīm-i ẕü'l-celāl
El-ġiyās ez-āteş-i sūzān-ı nīrān el-ġiyās

83

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Nāliş-i feryād-ı āhımdan dilerseñ inḥidās
Ġonca-i gülfāmına şor kim odur hep inbiʿ āş
- 2 Gülşen-i ḥüsnünde zārī ʿandelīb-i dilleriñ
Dām-ı zülf-i ʿaşq elinden el-ġiyāsdir el-ġiyās
- 3 Cevr-i ʿḥüsnüñ ẕulm edip dil ʿaql [u] ʿömrüm vārına
Aldı āḥir kenz-i cismimden bu cevher-i şülās
- 4 Ger ġubār-ı ḥāk-i pāy olsam da rāhına seniñ
Bād-ı zülfüñ var iken etmem qarār-ı intikās
- 5 Ġam-güsār olmaḳ için ey H̱ikmetī aḥbābına
Mecmaʿ-ı dīvānımız ḳalsın bugün bizden mirās

84

Ġazel

mefʿ ülü mefāʿ ilü mefāʿ ilü feʿ ülün

- 1 ʿUşşāḳa ne ġam ölmege ġamzeñ ola bāʿiş

83. P 28b, Y 6a, İ 9b, U 6a.

84. P 28b, Y 6a, İ 10a, U 6a.

Çalsın dil ü cân almağa ‘aşkıñ gibi vāriş

- 2 ‘Āşık mı o kim yāri için geçmege serden
Biñ cân ile cân vermege ol kim ola nākış
- 3 Bir gün ola mı ‘işret-i kāmım benim ey şūh
Zeyn ede mi vaşlıñda olan noқта-i şālīş
- 4 Ol hūnī olan tīr-i cefākārīñ elinden
Gerden çekerek pāyīña düşdü nice ğābiş
- 5 Ey Hikmetī sev dil-beri ‘ağyāra tıyurma
Esrār-ı vişālinden anıñ verme havādiş

85

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Mekteb-i dillerde bāb-ı ‘aşk’idenler ihtināş
Aldı lā-yūs’el olan her ‘ilm-i hikmetden mirās
- 2 Āyet-i sırr-ı nuқта etmekde tefsīr ü beyān
Ol kitāb-ı noқта-i dilden gerekdir inhidās
- 3 ‘Ālim ü ‘āmil kamu mühlikdir illā muhlišīñ
Oldu her şıdķ u hulūş-ı dil necāta inbi‘ āş

4 Gülşen-i cennet olur her ʿarşa-i ʿâlem saña
Dâne-i ihlâş-ı hayr etmekde ey dil inhirâş

5 Olmak isterseñ şîfât-ı âdem ey Hikmet hemân
Eyle her dem el-ğiyâş ez-dest-i ʿişyân el-ğiyâş

86

Ġazel

mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün

1 Bu firqat ğurbetiñ çekmekde bu ğam-hânedir bâʿ iş
O nâr-ı ʿaşkıñ içre düşmege pervânedir bâʿ iş

2 Belâ miñnetleriñ bârın çekip şabr u taħammülde
Elest bezmindeki o cürʿa-i peymânedir bâʿ iş

3 Ezelden sâķi-i ʿuşşâķ elinden nûş edip cāmın
Göñül ser-mest-i ʿaşķ olmaķda bu mey-hânedir bâʿ iş

4 Şemâtet eyleyip ʿaşķa düşürdi dil-be-dil şîrîn
Şarâb-ı ʿaşkıñ içmiş bir nice mestânedir bâʿ iş

5 Şaķın ol Kaʿbe-i dilden ki gözler şâķibi zîrâ
Harâb-ı ʿâlem olmaķda dil-i vîrânedir bâʿ iş

6 Şefîʿ-ı maşşer ol şeydâ yüzünden defterin maħv et

86. P 28b-29a, Y 6a, İ 10a, U 6b.

2b. cürʿa-i peymânedir] cürʿadır peymâneye P.

Çalem n̄st olmada cümle dil-i d̄vānedir bā' is̄

- 7 Cemāl-i rūyına perde olup meşūr iken ey māh
Muḥalsam olmağa zūlf-i kemendin şānedir bā' is̄
- 8 Şafā-yı dergeh-i vaşlūñ ile dil bend iken şimdi
Bu Hikmet bendeñi dūr eylediñ cānānedir bā' is̄

87

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Ādem gelecek oldu cihān rūyına ḥādiş
Ey ibn-i ḥavādiş ki sen olduñ aña vāriş
- 2 Çün mezra' atū'l-āḥiredir ' ālem-i dūnyā
Ek bunda kim anda ola āşārına bā' is̄
- 3 Nağşında olan aḥsen-i zātın görüp eşyā
Mescid diye farz eyledi her cānib-i şāliş
- 4 Fehm eyle ki bu vechile baḥş oldu saña her
Ten'im-i füyūzāt-ı mevālīd-i şevāliş
- 5 Ol ḥaṭṭ göñül nokṭası bir ḥālet imiş kim
Ermez aña bī'- aşḫ olan ' aql-ı hevāneş

- 6 Ey Hikmeti dil sevdigile haşır olur elbet
 ‘Āşıklara tebşir-i şafadır bu havādiş
- 88
- Ġazel
- mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün
- 1 Ġam-ı hecriñle nālān olmağa ħandān olur bā‘iş
 Yine şād olmağa pür-ġuşşa vü giryān olur bā‘iş
- 2 Leb-i la‘ liñden özge teşne-yāb-ı tab‘ a āb olmaz
 Mü’ebbed neş’eye ol bāde-i reyyān olur bā‘iş
- 3 Riyā vü daħl ile zāhid olan a‘ māl-i ħayr etmez
 Duħūl-i cennete ihlāş ile imān olur ba‘iş
- 4 Tehi şanma tariķ-i tekye-i ‘aşķ içre devrānı
 Gönülden nār-ı fāniñ maħvına devrān olur bā‘iş
- 5 Egerçi ‘ayn-ı tevfiķ-i Ĥudā’dır dem-be-dem lākin
 Cenāb-ı Ĥaķķ’a toġru gitmege pīrān olur bā‘iş
- 6 Nuķāṭ-ı ħarf-i dilden men ‘aref sırrın sebaķ-ħūān ol
 Peyām-ı bī-peyāmın almağa ‘irfān olur bā‘iş
- 7 Kişi kendi fi‘l-i kesbi ile me‘cūr olur çünkim

88. P 29a-b, Y 6b, İ 10b, U 6b-7a.
 2b. mü’ebbed] müeyyed İ, U.

Nu' ūm-ı ımetiñ ta' iline nosān olur bā' i

8 Vücūd-ı ādem oldu ün sezā-yı ' allamü'l-esmā
Beyān-ı ikmetiñ akāmına ebdān olur bā' i

9 Olurdu nie ikmet kefin etmek ikmeti ammā
Lisān-ı kāmili lāl etmege nā-dān olur bā' i

89

azel

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

1 Dört vechiledir muntec-i āyāt u eādi
Teklīf ile nehy ūzre ikāyāt u avādi

2 ol mertebe etdi bu ūmem ā'ifesiñ a
' Allāmelerin mürsellere eyledi vāri

3 Ammā ki amu ' ālem-i malūk-ı cihānıñ
Talīine ol nūr-ı ehin eyledi bā' i

4 Ol māye-i telin-i kerem-ba-ı udā kim
Ol pertev-i envār iledir vūs' at-i āli

5 Mav olsa gerek ab' -ı turābiyye-i fāni
Fehm et ne imi mazhar-ı bāiyye-i āli

6 Bir ʿāleme naql etmesin ister gönül ammā
 Āzādesin ey Hikmetī olduñ ise ḥādīṣ

90

Der-beyān-ı ḥarf-i Cim

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1 Kaşr-ı telvīḥ ü beyān[ıñ] eyledi miʿ rāc-ı cīm
 Hāme-i ḳudretle giydi bir muraşsaʿ tāc-ı cīm

2 Çün ṭabīʿ atde temevvüc eyledi māʿiyyesi
 Baḥr-ı ḥikmet oldu her bir ḳatre-i emvāc-ı cīm

3 Halka-i gīsū ile eşyā-yı dehri rām edip
 Noḳta-i keşret-nümāsın etdi izdivāc-ı cīm

4 Zerʿ edip raḥm-ı zemīne dāne-i lüʿlüʿlerin
 Cevher-i yek-tā bitürdi Ḥaḳʿdan istimzāc-ı cīm

5 Rütbe-i teşlīṣ ile dil şehrine ser-dār olup
 Bī-muḥābā aldı bāzār-ı suverden bāc-ı cīm

6 Şafḥa-i elvāḥ-ı ʿālem üstüne dem-bestedir
 Tā ḳıyāmet bāḳīdir refʿ olmaz istidrāc-ı cīm

7 Etdi tevīd-i ḥisābından cülüṣ lafzı zuhūr

Tîğ-i a' dāya siperdir tılsım-ı āmac-ı cīm

8 Sırr-ı mektūm olduğundan ḥarf-i kāf hāda aniñ
Merkez-i tevlīdi yokdur gizlidir iḥrāc-ı cīm

9 Her kemālāt-ı hünerde vāqıf-ı esrār olur
Ḥikmetī aldı murādıñ ehl-i istiḥrāc -ı cīm

91

Kaşīde-i ' İlm-i Kāf

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1 Ḥudāyā Ḥālīk-ı rūḥ-ı be-nūr-ı şāhibü'l-mi' rāc
Çü sırr-ı kāf u nūn üzre yürüdü tağların emvāc

2 Al imdi āb u ḥāki vezn-i ḥikmet üzre mezc eyle
Ḥacerle cevheri ḥall et budur o sırr-ı istiḥcāc

3 Velīkin üsrübüñ ta' dīl ü taḥlīl eyle kim zīrā
Ḥacer ecsādını ḥall etmez illā zībağ-ı recrāc

4 ' Arūs-ı ğarbiye şeh-zāde-i şarkı edip tezvīc
Toğar bunlardan aḥmer nokta-i ḥāriḳ olur iḥrāc

5 Bular ger birbirinden niçe kez taḳrīb ü faşl olsa

9b. istiḥrāc] istimzāc İ.

91. P 29b-30a, Y 7b, İ 8a-b, U 4b.

4b. bunlardan] bular İ.

Olur iklîl-i sulţânî giyer ol demde zerrîn tâc

- 6 Mülâyim âteşe vaz⁶ et ki her dâ'im mezûb olsun
Açılsın gün ruĥuñ tîz tîz hemân durma seĥâbın aç
- 7 Bu bir mâ-i İlâhî'dir mûkerrem mâ'-i ĥâliddir
Budur teklîs edip şems ü ħamerle eyler istimzâc
- 8 Bu ola ĥall olan mihr ü ħamer iksîr olur taĥķîķ
Budur ilzâm eden dehri bu cevherdir eden emzâc
- 9 Ĥacerden ⁶abd-i recrâcîñ telaĥĥuf birle faşl eyle
Şaķın nârın müşeddid eyleme cevher olur ĥarrâc
- 10 Ĥacer şabĥîñ alır tedric ile üsrüb olur taĥmîr
Bu tedbirle aña taĥmîr-i üsrüb dediler bi'z-zâc
- 11 Ĥacer-i rûĥ mücessemdir degildir zâc-1 kıbrısı
O üsrüb ⁶ayn-1 üsrübdür ya andan çıkarır recrâc
- 12 Aña tûtyâ-yı rûĥânî denildi hem daĥi beyzâ
Daĥi rûĥ-ı muşavver dediler ĥâşâ k'ola ol zâc
- 13 Nühâsî zâc-1 muĥriķle eger şâbit olursa rûĥ

6b. gün] gül P.

7b. istimzâc] istiĥrâc P.

8a. mihr ü ħamer iksîr olur] mihr ü terâķib bir olur Y, İ, U.

O dem ekseriyet üzre cesedle eyler istimzâc

- 14 Budur esrâr-ı Hâk tedbîr alıp ol rûh müşebbitden
Cesedden yâ zühalden yâ ki recrâcdan ola iğrâc
- 15 Cesed evc mişli rûhdan ayrılıp da fużzaya ver kim
Münekkâ müşterî zehrâyı eyler bir meh-i derrâc
- 16 İçer üç beş yedi yâhud toğuz oniki mişlince
Bulardır bâb-ı hikmetde olan ebvâb-ı indirâc
- 17 Saña bu Hikmetî esrâr-ı kâfin eyledi izhâr
Hemân ey tâlib-i hikmet ola gör hamd ile ferrâc

92

Ġazel

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Göñül cânâmı isterseñ cihân cânânesinden geç
Geç ammâ yâ nesinden geç bu varlık hânesinden geç
- 2 Dırağt-ı 'ömriñe mâr-ı ecel şarmaşmadan ey dil
Hümâ-yı tab'ını tenden uçur ğam lânesinden geç
- 3 Hârâbât olmayan ma' mür [u] âbâd olmaya hergiz
Eger ma' mür olam derseñ bu ten vîrânesinden geç

15b. münekkâ] haqqâ İ, U.
92. P 30a, Y 7a, İ 11b, U 7b.

- 4 Selāmet baħr-i vaħdetgāhına ermek ise maķşūd
Bu cismiñ Őu gibi aķ çeŐm-i ħūn-efŐānesinden geç
- 5 O sīm-gerdānına yārin Őarıлмаķ ise maķlūbuñ
Gōñūl ol zūlf-i dil-ber gibi sen de Őānesinden geç
- 6 erāĝ-ı ‘ aŐķ ile ‘ ālem ser-ā-pā Şu‘ le-yāb olsun
Uyansın nār-ı dil kānūne-i kāŐānesinden geç
- 7 Olup Mecnūn gibi zencīr-i ‘ aŐķa bende dil-beste
Eger ādem iseñ ol ħalkā-i peymānesinden geç
- 8 İŞitdim bezm-i dil keyfiyyetiñ ‘ aŐķ ehli dillerden
Hiç olmazsa gel ey Ĥikmet der-i meyhānesinden geç

93

Ėazel

fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilūn

- 1 Ėarb edip pāyın olursa ger saña bār-ı cerec
Yürüdür ref‘ ederek bir ĝün seni dest-i ferec
- 2 Őād u ĝam birbirlerin ardın ķovar tev’em gibi
Ger bugūn ĝamĝin isen yarın yeter Őūr-ı nehec
- 3 Ėaĝı egri ĝördūñ erdi menzil-i maķŐūdına

Var yürü doğru ḥaḳīḳat yollarında olma geç

4 Zāy[‘]i’ dip evḳāt-ı devrin terk-i fırsat etme kim
Bir daḳīḳa olmaya ‘ömrin ne deñlü olsa geç

5 Altı şu üstünde bāri mühlīke āmādedir
Korḳulukdur sen bu cısr-i fāni üzre tırma geç

6 Her umūrın Ḥaḳḳ’a tefvīz eyleyip ey Ḥikmetī
Şöyledir yā böyledir diye şaḳın kim etme geç

94

Ġazel

fā[‘] ilātün fā[‘] ilātün fā[‘] ilātün fā[‘] ilün

1 Ger hünerlikde olursa fātīḥ-i ‘aḳlımı beç
Kendiñe eyler işābet ğayrıya sen çekme meç

2 Leşker-i fi’l-ḥāl ü ḥaḫḫıñ çekse ol şāh-ı Ḥabeş
Rūm ilinden tir-i müjġanı alır bāc u ḫarac

3 Ey gönül dünyā güzeller geçdi senden dediler
Ġam degil geçdi ise ol bī-vefādan sen de geç

4 Her ne işlerde olursan fikr edip encāmını
Kıl te’ennī nitekim *es-şabru miftāḫu’l-ferec*¹⁵³

94. P 30b, Y 7a-b, İ 11b, U 8a.

¹⁵³ Sabır, sıkıntılardan kurtulmanın anahtarıdır.

- 5 Hikmetî şerh eyleyip eş' arımıñ esrārını
 'İlm-i şî'r evzânına bak kim nedir baħr-i hezec

95

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Leşker-i fi'l-ħāl ü haṭṭıñ rüyına gösterdi uc
 Dediler ye'cüc ü me'cüc var ise etmiş ħurüc
- 2 Leyle-i ħadre erişmiş şandılar şāh-ı Habeş
 Nışf-ı ħazf olmuş meger zülmetdedir māh-ı burüc
- 3 Bir niçe Hindü ile ālemleri seyrān için
 Ol şeh-i şevket-nümā etmiş gül ü gülzāra güç
- 4 Sünbül-i ħoş-bü-yı zülf-i dil-rübā ħoşdur velī
 Mor benefşe ħārına ħam-ħ̃ār-ı bend olmağ da güç
- 5 Tīğ-i 'aşka ser verip çıkmış niçe Hindī bedīd
 Dediler ħurbān için geldi Ĥalīl Ĥağ'dan bu çoç
- 6 Şimdi Ĥikmet bir melek-simā meh-i ṭal' at sever
 Böyle bir māhı seven etse n'ola 'arşa 'urüc

95. P 30b, Y 8a, İ 12a, U 8a.

3a. Hindü] hezār İ.

5a. tīğ] tīr İ, U.

96

Der-beyān-ı Fihrist-i Harfū'l-hā

mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün

- 1   Tığdu yüzünden ahter [ü] mihr-i şabāḥ-ı ḥā
Berķ urdu levḥ-ı ḥāk-ı zemīne ferāḥ-ı ḥā
- 2   Ruḥsār-ı sākīdār-ı lebiñ oldu la'l-reng
Ser-bezm-i 'aşķa geldi meger mey şurāḥ-ı ḥā
- 3   Evrāk-ı gülsitān-ı dile geldi 'andelīb
Ol kışsa-ḥ'ān dilinden işit intisāḥ-ı ḥā
- 4   Bir nokṭa-i ğubār anıñ üstünde ķonmadı
Kim zühd-i bī-riyā iledir ol şalāḥ-ı ḥā
- 5   Tā evcgāḥ-ı burc-ı süreyyāya ermede
Güyā ki berķ-i hātife beñzer cenāḥ-ı ḥā
- 6   'Ayn-ı mizāc-ı ḥāk-i kerāmetdir ol hemān
K'oldu sa'id-i 'ālī-himem zī-semāḥ-ı ḥā
- 7   'Add eyledim çıkınca ḥafiz lafzı şarf edip
Oldu siper 'adūya dem-ā-dem silāḥ-ı ḥā
- 8   Taşrif-i 'ilm-i ḥikmete Ḥikmet zafer bulup

Ervāḥ-ı cisme rāḥ ola ʿilm-i merāḥ-ı ḥā

97

Kaşīde-i Ḥamdiyye

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Ḥamdü li'llāḥ ḥamd ile çün toĝdu ḥurşīd-i şabāḥ
Esdı bŷy-ı sŷnbŷl-i ḥamd ile ḥoş berd-i şabāḥ
- 2 Bāĝ-ı ḥamdiinde ḥamīdiñ ĝonca-i ḥamdiñ aşıp
Ḥamd ŷ iḥlāş ile ḥamd eyler dil-i merd-i şabāḥ
- 3 Çŷn budur āyīn-i maḥlŷk bezm-i hengām-ı seḥer
Her lisān-ı ḥamd ile etmekde taḥmīd-i şabāḥ
- 4 Leşker-i şāḥ-ı meḥāmid eyledi dilden ḥurŷc
Vaḳtidir çekdir livā-yı ḥamdiñ ey mehd-i şabāḥ
- 5 Sin daḥı ey dil lisān-ı ḥamd ile ḥamd eyledi
Ḥāmiđiñ ḥamdi saña maḥşŷşdur ey ferd-i şabāḥ
- 6 Sen saña ḥamd etdiĝiñ ḥamd ile ḥamd olsun saña
Kim ḥayāt-ı cāvidān oldu baña ḥamd-i şabāḥ
- 7 Ol kemāl-i ḥamd ile ḥamd eylemek ḥaddim degil
Şol ḥamd olsun kim ol ḥamd olmaya ḥadd-i şabāḥ

- 8 Hāy hūy-ı Һamd ile çekdikçe yā hū demleriñ
Neysitān-ı Һamdiñ aқsın Nılveş қand-i şabāҺ
- 9 Nağme-i bād-ı nesīm-i Һamd ile peyrev olup
Eyle her dem Һamd ile temcīd ü tevħīd-i şabāҺ
- 10 Cānib-i Һamd-i Һamīdimden erişdi bu nidā
Taht-ı pāy-ı Һāmid olsun kevkeb-i sa‘ d-i şabāҺ
- 11 Һamd ü şükründen lisānıñ kesme kim ey Һikmetī
Һamd eden Һāmidleriñ bürhānıdır vird-i şabāҺ

98

Қaşıde-i Nüşa-i Kübrā Sırr-ı Ādem
mef‘ ūlü mefā‘ ilü mefā‘ ilü fe‘ ūlün

- 1 Һақ нüşа-і күбрāsına olsa n’ola mādiҺ
‘ İlminde ve teşbīhde melekler ola қābiҺ
- 2 Sen қанда gelip қанда gidersiñ neye geldiñ
Ādem ne imiş bilmek imiş bunda meşāliҺ
- 3 Һayvān u ma‘ ādīn ü nebāt cümlesi sende
A‘ zāsını teşriҺ ile şerҺ eyledi şāriҺ

8b. aқsın] etsin İ, U.

98. P 31a-b, Y 8b-9a, İ 12b-13a, U 8b-9a.

2b. meşāliҺ] meşābiҺ İ, U.

Nehr oldu amar hāk beden ketb ü temāyih

- 13 Bil cennete temşil olacağ hilkat-i ādem
Serden cereyān eyledi envā' -ı cevārih
- 14 'Arş oldu gönül kubbe-i ser oldu semāvāt
Hurşid ü kamer gözleridir hāl-i meşābih
- 15 Dür dişleridir dilleridir la' l ile mercān
Teşmim ü nefes aldığıdır bād-ı ferāyih
- 16 Şeb uyhuya düş gündüze gök gürlmek āh ki
Āh ebr-i maşar girye vü ra' d oldu nevāyih
- 17 Yaz oldu cüvān kış kocalık şive bahārdır
Ammā melekiyyet ne imiş hüsñ ü melāyih
- 18 Bu nüsha-i kübrāsınıñ āyetini fehm et
Şerh eyleyerekden olagör kendine nāşih
- 19 Ey Hikmeti ādem midir ol bilmeye kendin
Yazık aña ādem ola da olmaya şālih

99

Kaşide-i beyân-ı Rûh

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Müşt-i kudretten uçurdu 'âlem-i eşyâya rûh
Döndü ol dem secde kıldı dergeh-i Mevlâ'ya rûh
- 2 Emr-i bālâ-yı hükümet üzre pervâz eyleyip
Bî-muhâba kondu şadr-ı Âdem ü Havvâ'ya rûh
- 3 Aşen-i takvîm diye kıldı müzeyyen anları
Bâreka'llâh girdi evvel şûret-i zibâyâya rûh
- 4 Çün gönüller şehrine sultân olup etdi qarâr
Taht-ı dilde giydi tâc-ı hil' at-i pîrâyeye rûh
- 5 İsm-i rûh ism-i şifât u zât-ı Hâk'dır sırr-ı Hâk
Cümle varlık dildedir ammâ dile ser-mâye rûh
- 6 Gün-e-gün mahlûk ile tıldu ser-â-pâ baır u ber
Hâvyâr-ı hikmetiñ dökdü yedi deryâyâya rûh
- 7 Ser-sehî kâf-ı melâmet üzre kurdu lânesin
Şaldı keşret pençesin simurgveş dünyâyâya rûh
- 8 Şad-hezârân şive-i ten nâz ile cevlân edip

---

99. P 31b-32a, Y 9a-b, İ 13a-b, U 9a-b.

7a. lânesin] nâlesin İ, U.

Pertevin şaldı burûc-ı hürşid [ü] bedr-aya rûh

- 9 ‘ Allemü’l-esmâsını ta‘ lîm edip Rabbü’l-ķadîm
‘ Ālem oldu her ‘ ulûm-ı nüshâ-i kübrâya rûh
- 10 Maḥfil-i seyr-i sülûk menzilleriñ etdi ‘ urûc
‘ Ayn-ı maḥzar oldu *sübḥân ellezî esrâya*¹⁵⁴ rûh
- 11 İsm-i ḥayy esrârına maḥzar olup her dem-be-dem
İsm-i a‘ zam şânını verdi ķamu iḥyâya rûh
- 12 Ma‘ den-i ḥikmet daḥi terbiyye-i ḥikmetdedir
‘ Aynıdır dersem n’ola ol madde-i kimyâya rûh
- 13 Leşkeriñ çekdi gürûh-ı ins ü cānâ Ḥikmeti
Eyledi ‘ azm-i cinān-ı iķlîm-i me’vâya rûh
- 100
- Ḳaṣîde-i beyân-ı rûh
fâ ‘ ilâtün fâ ‘ ilâtün fâ ‘ ilâtün fâ ‘ ilün
- 1 Ey gönül fehm et neden geldi bu kenzü kâne rûh
Sen nesin sırrın nedir zâtiñ degil de yâ ne rûh
- 2 Rûh su’âlinde *ķuli’ r-rûh*¹⁵⁵ âyeti bürhânıdır

¹⁵⁴ Kur’an-ı Kerim. 17/1: “ Bir gece kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammed’i Mescid-i Haram’dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa’ya götüren O’nun şanı ne yücedir.” 100. P 32a, Y 9b, İ 13b-14a, U 9b.

- Emr olup Hâk' dan itâ' at etdi ol fermâna rûh
- 3 Andan özge yok idi hiç ğayrı bir rûh-ı vücûd
 ' Âlem-i lâhutdan erdi ' âlem-i seyrâna rûh
- 4 İsm-i a' zam sırrına vâkıf olan rûhdan olur
 Kim muşahhah sârîdir her menşe' -i ekvâna rûh
- 5 İsm-i a' zam rûhıdır rûh-ı haqîkat ehlidir
 Nokta-i ma' nâ taşarruf etdi her ebdâna rûh
- 6 İsm-i a' zam ol kim anda küllî ma' nâ cem' ola
 Zâhir ü bâtın bu kudretvâr yürür her yana rûh
- 7 Ma' den-i hikmetden ' ıkd etdikde rûh-ı râyiha
 Madde-i iksîr-i ekber oldu her cismâna rûh
- 8 Mihr ü meh ' aynü'l-hayât-ı nûra ğarķ olmak için
 Sa' d olur vâşıl olursa müşteri keyvâna rûh
- 9 Nev-bahâr-ı ' aşkıñ açdı gülşen-i izhârını
 Verdi hoş-büy-ı leţâfet sünbül ü reyhâna rûh
- 10 Ğonca şarı lâlezârîñ sînesiñ çâk eyleyip

¹⁵⁵ Kur'an-ı Kerim. 17/85: "Bir de sana ruh hakkında sorarlar. De ki ruh, Rabbimin emrindedir, O'nun bileceği işlerdendir."

5b. nokta-i ma' nâ] lafzan ve ma' nâ Y,P.

La' l-rengin çekdi ol berg-i gül-i handāna rūḥ

11 Murg-ı zārī ṭab' a verdi ḥ'āce-i 'aşkıñ şabāḥ
Bülbülü naşb etdi gūyā nāliş ü efgāna rūḥ

12 Ḥikmetī *innā ileyhi rāci'ün*¹⁵⁶ esrārını
Añlayıp etdi 'azīmet cānib-i Raḥmāna rūḥ

101

Kaşīde

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Çekdi ism-i zāt-ı Ḥaḳ ser-şüre-i Raḥmān'a şaḥ
Etdi vaşfindan beyān-ı 'allemü'l-Ḳur'ān'a şaḥ

2 Mażhar-ı feyz-i İlāḥ olmaḳ için kevn ü mekān
Eyledi nūr-ı ḥabībīñ şafḥa-i pişāna şaḥ

3 Mu' ciz-i zıll-ı Ḥudā dersem n'ola bu ma' nīde
Yürüdür ḥükmüñ ulu'l-emrindeki fermāna şaḥ

4 Pençe-i tuğrā-yı ḥāḳān-ı cihāngīr olmada
Ṭāḳ-ı Ḥaḳ'dır ṭılsım-ı 'ālem-güşād-ārāne şaḥ

5 Kaṭre-i kimyādır ol yā nokṭa-i ḥāriḳadır
La' l olur ṭarḥ olsa gūyā evraḳ-ı keyvāna şaḥ

¹⁵⁶ Kur' ān-ı Kerim, 2/146: “ Elbette O'na döneceğiz”.
101. P 32a-b, Y 10b-11a, İ 14a-b, U 9b-10a.

- 6 Ger mufazzal daḥme-i Efrāsiyāb olsa daḥi
Hāme-i ẓudret ile miftāḥ olur ol kāna ṣaḥ
- 7 Teşneler iḥyā buyurmaḳda umūr-ı kāmda
Hāl-i ṭab‘a ğıbtā verdi çeşme-i ḥayvāna ṣaḥ
- 8 Kilk-i telḥiṣ-i kerem niçe mu‘atṭar olmasın
Beñzer ol ‘anber-meşām-ı kākül-i cānāne ṣaḥ
- 9 Nāfe-i müşkīn Hıṭā āhūların ṣayd eyleyip
Şişe-bendinde yer etdi sünbül ü reyḥāna ṣaḥ
- 10 Hāḳ u nā-ḥāḳ ḥükm-i ḳānūn emriniñ fārūḳıdır
Bi‘l-fi‘il oldu mümeyyiz devlet-i zī-şāna ṣaḥ
- 11 Başına levḥ-i şeref-yābın anıñçün tāc olur
Kim giyerdi dūd-ı āhı ‘āşık-ı nālāna ṣaḥ
- 12 Hatt-ı ruḥsārīñ yazan hattāta ḥamd olsun güzel
Bī-bedel çekmiş berāt-ı ḥüsnüne şāhāne ṣaḥ
- 13 Ol ‘arūs-ı mihr ü meh ruḥsārını tezyīn edip
Gör ne ḥālet gösterir rüy-ı meh-i tābāna ṣaḥ
- 14 Dil saḥī ḥāme saḥī zāt-ı saḥāvet-kānıdır

10b. bi‘l-fi‘il] bi‘l-‘aḳl İ, U.

Yaraşır haqqā o dest-i h̄āce-i ihsāna şah

- 15 Kim bu āb-ı nazm-ı şir̄inim içip şahhā diye
Kilk-i dendān ile çeksin sine-i h̄ubāna şah
- 16 Yā meger göreydi defter-dār-ı sulṭān-ı zamān
Yoḥsa kim añlar çekerdi defter-i dīvāna şah
- 17 Haḫ budur zātın̄ gibi ʿālemde ʿārif olmasa
Kim ederdi maʿrifetde mecmaʿ-ı ʿirfāna şah
- 18 ʿArz-ı ihlās-ı derūn̄ın̄ der-kenār olsun gönül
Bir maḫalde añlanır derdin̄ çeker mizāna şah
- 19 Dāsītān-ı ʿaşḫ oḫurken bülbul-i şūr̄ideler
Laʿl işin minḫār ile çekdi gül-i ḫandāna şah
- 20 Buldu miʿyār-ı güher-bārın ne ḡam ey Ḥikmetī
Çekilir dil ḫūn ile bu etdigiñ dīvāna şah

102

Ġazel

mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün

- 1 Peyām-ı yār ile ver ey şabā cevāb-ı feraḫ
Ki şeh̄r gönlüme gelsin o mäh-tāb-ı feraḫ

18b añlanır] aḡnanır Y.
102. P 32b-33a, Y 8b, İ 14b, U 10a-b.

- 2 Hevā-yı ʿaşk ile dökdükçe dīde jālelerin
O demde dürr-i terīn yağdırır şehāb -1 feraḥ
- 3 Ḥayāl-i sünbül-i zülfüñle eyledikçe şafā
Gelirse çeşmime ol dem ʿaceb mi ḥ̄āb-1 feraḥ
- 4 O nazm-1 dürr [ü] güher-bārın eyledikçe beyān
Akıtdı laʿl-i lebiñ ṭabʿ a ḵand-nāb-1 feraḥ
- 5 Nikāt-1 ḥaṭṭ-1 ruḥında bulundu nām-1 gedā
Başınca ḥāline ʿāşık bulur ḥisāb-1 feraḥ
- 6 Açılsa bāğ-1 maḥabbet bahār-1 dilde n'ola
Gelir çü dāğ-1 ciğerden o ʿayn-1 āb-1 feraḥ
- 7 Ṭarīḵ-i ʿaşk ile gelsin bu bezm-i dilde şalā
Ki cām-1 şīʿrim içenler içer şarāb-1 feraḥ
- 8 Şeḥerde gelmeye ʿahd eylemiş bu Ḥikmeti'ye
Ṭoğar mı başıma bir gün o āfitāb-1 feraḥ

103

Ġazel

mefāʿ ilün feʿ ilātün mefāʿ ilün feʿ ilün

- 1 Beyān-1 ġuşşa [vü] miḥnet imiş cevāb-1 feraḥ

3b. ol dem] Metinde “ol demdir” şeklindedir. Vezin gereği böyle okuduk.
103. P 33a, Y 8b, İ 14b-15a, U 10b.

Zuhūr-ı müceb-i ğaflet imiş havāb-ı feraḥ

2 Dilā ğumūm [u] humūm ḥānesinden olma ba' id
Ki bāb-ı ğamdan olur şadra inḳılāb-ı feraḥ

3 Sevinme sūr-ı sūrūr-ı şafā-yı 'āleme kim
Bükāya müntec olur eylemek şitāb-ı feraḥ

4 Bu çölsitān-ı melāmetden eyle 'azm-i vaṭan
Ki niçesin çıkarır yoldan ol serāb-ı feraḥ

5 Ne ḥācet eyleyesin nīk ü bedlerinde ğümān
Ki şevḳ u miḥnet içindedir [ol] ḥisāb-ı feraḥ

6 Egerçi sūre-i nūr-ı ruḥından aldı sebaḳ
Yüzünden āyet-i Ḥikmet oḳur kitāb-ı feraḥ

104

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Çekdi naḳḳāş-ı ezel ol şūret-i cānāna şaḥ
Kıldı ḳudret ḳaşların ser-şafḥa-i pīşāna şaḥ

2 Āyet-i nazm u berāt-ı rüyīna kıldı beyān
Aḥsen-i taḳvīm diye çekdi celilü'ş-şāna şaḥ

- 3 Zü'l-fikâr-ı hâmesin çekdi ğilâfindan o şüh
Şaldı şevket sâyesin Īrân ile Tūrân'a şah
- 4 Āsaf-ı dārâ-yı mülk-i salţanat icrâ için
Çekdi tuĝrâ-yı nişân-ârâ olan fermâna şah
- 5 Mâ-şaşal taqđır ü a' mâl-i irâdet hâlini
Kıyd edip yazdı kirâmen kâtibîn pişâna şah
- 6 ' Arz-ı hâlim çün maĥall-i dilden oldu der-kenâr
Çeksin ol sulţân-ı ' aşk i' lâmıma şâhâne şah
- 7 Levh-i telhîş-i nizâm üzre buyurdu pâdişâh
Verdi ' unvân-ı hükümet dâver-i mîrâna şah
- 8 Gülsitânda dâstân-ı bülbülin gördü kalem
La' l ü zerden çekdi şad-berg-i gül-i ĥandâna şah
- 9 Nazm-ı şi' ârin görünce zümre-i aqlâm-ı ' aşk
Ĥikmetî çekse n'ola bu mecma' -ı dîvâna şah

105

Ġazel

mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün

- 1 Ey bu denî dehr içre olan ehl-i meşâlih

Ol maşlahatıñ gör ola gör hıdmet-i şālih

2 Fehm eyleyip encāmı harāb olduğu dehrin
Vīrāne-i cā eyledi yevm-piçe şabāyih

3 Bu gülşen-i devrin kanı ol bülbül-i dil-keş
Ol tūṭī-i şīrīn sühandān-ı feşāyih

4 Ey dil kanı Dārā-yı cihāngīr-i zamānıñ
Ol Haḫ ile Mūsī-i kelīm nuṭṭ-ı mesāyih

5 Şāhib-keremin dil-be-dil ancak adı kalmış
Āyā kanı der-bend-i kerem bābını fātiḫ

6 Seyrān iken ol ʿ arş-ı muʿ allā saña şimdi
Ḥikmet kanı ol ʿ ālem-i ervāḫ-ı ferāyih

106

Ġazel-i Münācāt

mefʿ ūlü mefāʿ ĩlü mefāʿ ĩlü feʿ ūlün

1 Ey kādir ü kayyūm u zihī ḫālīḫ u fettāḫ
Ey kārgehi ḫalk eden luṭf ile ıslāḫ

2 Yā Rab ʿ amel-i ḫālimi faẓlıñla şalāḫ et

4b. Haḫ ile] ḫalka P.

106. P 33b, Y 10a, İ 15b, U 11a.

Her niyyet-i ef' ālimi kı̄l mazhar-ı iflāh

- 3 Ağlatma beni ẓahr ile luṭfuñ ile şād et
Ey ẓatre-i pür-eşk-i cebinim eden emlāh
- 4 Ey erḥam ü ekrem sañadır bend-i ümīdim
Raḥmān u ğafūr olduğun[un] şāhidi şerrāh
- 5 Ey bende-i 'ācizleriniñ Rabb ü mu'īni
Der-bende olan ẓalbime kı̄l destini miftāh
- 6 İhsān-ı nu'ūm ābile müstağrağın oldu
Meddāh olalı şāniña bu Hikmeti meddāh

107

Ġazel-i Feraḥ

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Açıldı ṭāli' -i hikmet olan kitāb-ı feraḥ
Verildi 'ālem-i ma' nā gibi cevāb-ı feraḥ
- 2 Olur mı ḥālet-i ḥulyā ile ḥuşul-i merām
Fevā'id eylemez ancak olur ḥisāb-ı feraḥ
- 3 Kemāl ü ādd ile bir kimseye ögünmeyelim
Mişāli görmek olur şişede şarāb-ı feraḥ

- 4 Yağar derūn-1 diliñ veremez ğidā-yı şafā
Kenār-1 āteş-i ğamda döner kebāb-1 feraḥ
- 5 Ḥayāt-1 cān görünür gerçi selsebīl-i cihān
Helāk idi niçe aţşāniñ ol serāb-1 feraḥ
- 6 Cenāb-1 Bārī'den özge bu sırr-1 ḥikmete baķ
Ümīd-i bendi açılmaz künūz-1 bāb-1 feraḥ
- 7 Şeker diye kafes-i cāndan oldu tūṭī-i dil
Ayırdı bāğ-1 vaṭandan o ķand-i nāb-1 feraḥ
- 8 Ḥazīn-i giryeden ey Ḥikmetī melūl olma
Şehāb-1 uḥreden elbet yağar pūr-āb-1 feraḥ

108

Ġazel

mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

- 1 Ḥükm olsa n'ola 'afvıma āyāt u meşābīḥ
Kim bende-i 'uşşāķa ķalem nīst dedi şāriḥ
- 2 Muḥtāc degil eşyā-yı füyūzātına Allāh
Raḥmet ne iķün bende ise cürm ü ķabāyiḥ
- 3 'Uşşāk ne bilir manzar-1 ma' şūķdan özge

Etseñ dañi kâr etmez añâ va' z u neşâyih

- 4 ' Allâme-i eşyâ iken ol zâhir ü bâtın
 Âyâ nedir ol sîret-i manşûh ile nâşih
- 5 Gülşende nevâ etmede gülden güle ey dil
 Bülbül olamaz her dil-i tayyâre şenâyih
- 6 Cisminde olan rûhını şâbit ede gör kim
 Kimyâ-yı sa' âdet dediler ' ıkd-i revâyih
- 7 ' Aşk ehli gerek kim bile ey Hıkmētī hikmet
 Her nâtıq-ı hayvân olamaz hikmete şâlih

109

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey dem-i ihlâş ile qalbiñ edenler iftitâh
 Bâb-ı darrâdan çıkıp serrâda bulmuşdır ferah
- 2 Hil' at-i sevdâ-yı ' aşkıñla seniñ âgâh olan
 Leyl-i ' usret bedr olup sūriyyede etdi şabâh
- 3 Cūşını mergüle-i zülfünle melbūs ' aşıkıñ
 Olsa kâr etmez kamu ' âlem ' adū-yı pür-silâh

4]-İ, U.

109. P 34a, Y 11a, İ 16a, U 11b.

- 4 Ẓikr-i tevḥīdi vücūduñla seniñ şeb-gīrenin
 Āyet-i *ḳad eflaḥa*¹⁵⁷ şānındadır buldu felāh
- 5 Baḥr-i ʿaşḳıñda seniñ maḥv eyleyen varlıkların
 Her ʿ uyūb-ı pīşeden buldu vücūdu insilāḥ
- 6 Cām-ı ʿaşḳ-ı ḥikmetiñ nūş eyleyen ser-mest olur
 Ḥāşıl eyler ol mü'ebbed keyfle feyz-i inşirāḥ
- 7 Ḥikmeti bārān-ı eşk-i ḥasretiñle zārlık
 Etse āh eyler felek devrin şikest ol dem riyāḥ

110

Der-beyān-ı Ḥarfü'l- Ḥā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Seyr edip sülūkumda beni ol şūḥ-ı ḥā *
 Destim aldı destine etdi kerem ol şeyḥ-ı ḥā
- 2 La' l ile yazdıḡiçün la' l-i lebiñ kilik-i ezel
 Tā sipihriñ fevḳına çekdi ḳoyasın sürḥ-ı ḥā
- 3 Ḥayrıñ ḥayrātınıñ pāyānı yokdur fi'l-ḥisāb
 Ol sebebden āba-i mizāna şıḡmaz narḥ-ı ḥā
- 4 ʿ Unşur-ı ḥākiñ mürekkeḳ etdiḡiçün mā ile

¹⁵⁷ Kur'an-ı Kerim. 23/1: "Muhakkak ki müminler başarıya ve mutluluḡa erdiler."
 110. P 34a, Y 11a-b, İ 16a-b, U 11b-12a.

Ṭoğmada āb u hevādan āsiyāb-ı çarḥ-ı ḥā

- 5 Dürrveş vaḥdet-nümā tācın urunmuş başına
Şafḥa-i elvāḥ-ı şadra geçdi şāh-ı Belḥ-ı ḥā
- 6 Ḥaṭṭ-ı merḳūmından aldım çün vaşih lafzın hemān
Bir vaşih kim pası yok dürr ü güherdir miḥ-ı ḥā
- 7 Çün müşellesdir ṭabī^c atde müşelles vefḳ ile
Nüh felek eṭvārını miḥlar o dem bā-miḥ-ı ḥā
- 8 Yürüyüp ey Ḥikmetī ṭoğru gönül kevkebleriñ
Seyf-i kec-ārā ile fetḥ eyledi mirriḥ-ı ḥā

111

Ḳaşıde

fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilātün fā^c ilün

- 1 La^c l olur baḳdıḳça ḥurşid-i felek-ārāya ruḥ
Dāğ urur dāğ üstüne ol dem meh-i ğarrāya ruḥ
- 2 Ülker-i rüyındaki fi'l-ḥāle-i encüm ile
Özge ḥālet gösterir āyine-i mināya ruḥ
- 3 Menzil-i burc-ı şüreyyā üzre ḳonmuş mihr ü māh
İki cānib berḳ urur her kevkeb-i ^culyāya ruḥ

- 4 Her kitāb-ı şun^ç -ı hikmetden beyān etmek için
Bāb-ı aşk oldu yazıldı nüşha-i kübrāya ruḥ
- 5 Kāf-ı yāḳūtudur sipihr-i baḥr-i aşka mevc urur
Şu verir nisānveş her gevher-i yektāya ruḥ
- 6 Şu^ç le-i gülgünü aşk etdikçe cām-ı la^ç line
Verdi keyfiyyet şafāsın bāde-i ḥamrāya ruḥ
- 7 Kākül-i zülfiñ perişān eyledikçe rüyına
Dem-be-dem hoş-bū verir ol sünbül-i sārāya ruḥ
- 8 Ol nihāl-i gül hırām etdikçe bāğ-ı nāzda
Al rengin bahş eder berg-i gül-i zibāya ruḥ
- 9 Ḥaḳ dü-ser-levḥ eyleyip yazdı maḥabbet nāmesin
Şundu ma^ç şük dillerinden aşık-ı şeydāya ruḥ
- 10 Müdde^ç i-yi aşk olanlar iddi^ç ā etsin hemān
Şāhidān olsa n'ola ol mesned-i ma^ç nāya ruḥ
- 11 Rū-be-rū bu vech ile yüz gösterip didār-ı yār
Hikmeti^ç ayn-ı tecellādır dil-i bināya ruḥ

112

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Ağyār ile seyrān-ı cihān eyleme ey şūḥ
Reftār ederek 'arz-ı miyān eyleme ey şūḥ
- 2 Öldürdü niçe 'āşıkıñ ol ḥançer-i cevriñ
Çek destini ḳan üstüne ḳan eyleme ey şūḥ
- 3 Luṭf et kızıl ebrī gibi ebrūları çatma
Bu dīde-i ḥūn-ābı revān eyleme ey şūḥ
- 4 Dildir saña meyl eyleyen ol ḥāne-i dilden
Ḥaḳ olduğun inkār u gümān eyleme ey şūḥ
- 5 'Aşḳ ehlini ṭa' n etme ki serde gelenidir
'Āşık ne diye vird-i zebān eyleme ey şūḥ
- 6 Fırşat-ı şafā elde iken fevt-i ḥaṭādır
Bir olmayacak va' d-i zamān eyleme ey şūḥ
- 7 'Uşşāḳ oḳusun Ḥikmetī vaşfındaki şı' riñ
Dīvānımı ḳoynunda nihān eyleme ey şūḥ

113

Ġazel

meḞ ũlũ fā' ilātũ meḞā' ilũ fā' ilũn

- 1 Cũş etdi çeşmi ħũn-1 cigerden revān-1 ruĥ
Yāķũt-1 renge girdi o dem āsumān-1 çarĥ
- 2 'Aşķ ehli olmayan bilemez kār-1 'aşķı kim
Bāzār-1 dilde yoķ bu terāzũ nişān-1 narĥ
- 3 Şofra-yı bezm-i ni' meti bulmaz fenā vũ ğam
Kim nār-1 'aşķ içinde eden melĥ-1 nān ŧabaĥ
- 4 Bilmez misin ki āh edecek 'āşıķān-1 Ĥaķ
Ķahr oldu āh u zelzeleden [de] zamān-1 Belĥ
- 5 Yā nice olmayam ğam-1 berd içre mũncemid
Yaĝdırdı dehre her denĩ dehrin zamān -1 yaĥ
- 6 Ĥikmet yeter cevāb-1 sitemkārı söyleme
Öldürdü niçe 'āşıķı tiĝ-i lisān-1 telĥ

---

113. P 34b-35a, Y 11b, İ 17a, U 12b.
5b. zamān] ziyān Y,P.

114

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Dediler 'aşk ehline ver ol şeh-i hūbāna narḥ
Dedi bāzār-ı rızādır girmez ol evzāna narḥ
- 2 Bāb-ı isti' māl için deryā olursa narḥ olur
Lākin olmaz kaçre-yāb-ı dīde-i giryāna narḥ
- 3 Ülker-i kālā-yı 'aşkıñ çıkdı gel ey müşteri
Kahtar ağdı götüre'l şıgmaz kef-i mizāna narḥ
- 4 Bāğ-ı hüsnün hāşılıñ nā-dāna verme ey güzel
Zāy' eder ser-māyesin kim bilmez ol divāna narḥ
- 5 Çār-şū-yı 'aşk içindesin hemān ey dil bugün
Yoğ imiş bāc u keremde pençe-i ihsāna narḥ
- 6 Ehl-i himmet destiñ al himmetli ol ey Hikmeti
Kim füyüz-ı dilde olmaz himmet-i pīrāna narḥ

115

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Çekdi eyvān-ı felāket çün zemīn-i dehre çarḥ

---

114. P 35a, Y 12a, İ 17a-b, U 12b.

115. P 35a, Y 12a-b, İ 17b, U 12b-13a.

Mîh-1 miḥnet urdu āfāk-1 sipihr-i mihre çarḥ

- 2 Hāşılı cismim dehān-1 ḳabrime oldu ğidā
Dāne-i ‘ömrüm öğütdü āsiyāb-1 ḳahra çarḥ
- 3 Bezm-i mey cām-1 maḥabbetde dil-ber-i ‘aşḳ iken
Dağıdıp keyfiyyetim verdi sebīl-i nehre çarḥ
- 4 Na‘ ra-i ra‘ d-1 ecelden cismim oldu lerzenāk
Çāk çāk etdi cigerde āb-dān-1 zehre çarḥ
- 5 Hıkmētī bir nice diller ber-murād olmaz ḳalır
Dönmesin dolāb-1 baḥtımveş tehī bī-behre çarḥ

116

Ġazel

mef‘ ūlū mefā‘ ilū mefā‘ ilū fe‘ ūlūn

- 1 Al nüşḥa-i āyāt u eḥādīş ü tevāriḥ
Fehm et ne demiş kütb-i tefāsīrde meşāyih
- 2 Dest-āver olup ehl-i nefes destiñi ḥut kim
Tevcīh-i teveccühde olur nefḥa-i nāfiḥ
- 3 Ta‘ bīr-i teselliyyet olur ‘ārif-i bi’llāh
Terbiyesiz ol ḥāneye beñzer kim nā-miḥ

4 Şol ʿālemi kim bī-ʿamel oldu aña beñzer
Kim bir şeceriñ olmaya yāri ola nā-biḡ

5 Bu naẓm-ı dürer-bārıma gelsin o güzeller
Ḥikmet deheninden şaçar iksir-i zerāyiḡ

117

Ġazel

mef ʿülü mefā ʿilü mefā ʿilü fe ʿülün

1 Bir serv-i sehī başı zemīn oldu semāyiḡ
Ol naḡl-i şafā üzre biter ẓand-i maṭābiḡ

2 ʿAşq ehli bilir sırrını ol naḡl-i ẓulübün
Ermez aña zāhirde olan zihn-i meşāyiḡ

3 ʿAllāme ḡalāyiḡ iken ol evvel ü āḡir
Āyā nedir ol sīret-i mensūḡ ile nāsiḡ

4 Çün seyr-i sülükunda görüp ʿālem-i devrin
Ol ser ü maḡām eyledi ervāḡ-ı nefāyiḡ

5 Ey Ḥikmetī münker ne bilir sırr-ı ẓulūbı
Kim yazmadı keşşāf u tefāsir ü tevāriḡ

---

117. P 35a-b, Y 12b, İ 17b, U 13a.
4a. devrin] rüyuñ İ, U.

118

Der-beyân-ı Fihrist-i Harf-i Dâl

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Hâme-i kudretle oldu tâ ezel icâd-ı dâl
Çâr-bend üzre kuruldu maḥfil-i bünyâd-ı dâl
- 2 Hâlet-i bî-dādımı 'aşk içre gördükde hemân
Ḳâmet-i dü-tâ ile etdi dile imdâd-ı dâl
- 3 Seyl-i eşkiñ aḳıdıp ḥâk-ı melâmet üstüne
Yâra yol açdı o tiğ-i 'aşk ile Ferhâd-ı dâl
- 4 Dörtyüz kırkdört lisân-ı ḥâl ile eş'âr edip
Bülbüli mât eyledi kilkindeki feryâd-ı dâl
- 5 Dest urup açdı derûn-ı ḥâne-i dil-bendimi
Tekye-i dilde oturdu mürşid-i irşâd-ı dâl
- 6 Naḳl edip tevlîd ile ḥarf-i demet terkîbine
Fenn-i ḥikmet böyledir böyle olur üstâd-ı dâl
- 7 Bâd ile bî-gânedir ḥâk-i ṭabî' at bağlayıp
Nârı teskîn etdi oldu âb ile dildâr-ı dâl
- 8 Nâme-i 'aşkıñ gönül elvâhına taḥrîr edip

Niçe biñ ḥasret-keşāniñ eyleye dil-şād-ı dāl

- 9 Burc-ı bārūsıñ kemend-i zülf ile zabṭ eyleyip
Ol ‘İraq iqlimlerin feth eyledi Bağdād-ı dāl
- 10 İki k̄at olmuş diye ṭa‘n etme kim ey Ḥikmeti
Secde etmekdir vücūd-ı Bārīye mu‘tād-ı dāl

119

Ḳaṣīde-i Münācāt

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ey vücūd-ı ‘ālemiñ ma‘mūr eden senden meded
Nūr-ı zātūndan [cihān] pür-nūr eden senden meded
- 2 Ḳaṣr-ı cennātü’n-na‘īm imkân iken ‘iṣyān edip
Nefy edip andan yine mağfūr eden senden meded
- 3 Vaḥdet-i lāhūtdan özge yoğ iken hiç fi‘l ü ḥarf
Levh-ı dilde sırrımı meṣtūr eden senden meded
- 4 Şīt-i ḥikmet āşinā İdrīs ‘Aden’e ref‘ edip
Nūḥ ṭufān berzahından dūr eden senden meded
- 5 Nār-ı Nemrūd’uñ Ḥalīl’iñ cismine gülzār edip
Kebş-i İsmā‘il için maḥzūr eden senden meded

119. P 35b-36a, Y 13a-b, İ 18a-b, U 13b.

2a. edip] olup Y.

- 6 Yūsuf'ı Ya'kūb'dan tefrīk edip maḥzūn iken
Mısr'a sultān eyleyip mesrūr eden senden meded
- 7 Āhen-i Dāvud'da nerm edip Süleymān tahtını
Ber-hevā seyrān için maqşūr eden senden meded
- 8 Ejdehā edip 'aşāsın atdı Mūsī şakq-ı Nīl
Ol kelīm için maqāmıñ Tūr eden senden meded
- 9 Derdi dermān[1] iken derdi aña dermān edip
Şabr ile Eyyüb'ını mezkūr eden senden meded
- 10 Nefḥa-dārı maḥrem-i esrār-ı kudret eyleyip
Rūzgār-ı perde rūḥuñ sūr eden senden meded
- 11 İçirip āb-ı ḥayātıñ tā kıyāmet ḥayy edip
Hızrı ḥalk imdādına me'mūr eden senden meded
- 12 Aḥmed-i muhtār olan maḥbūbıñı da'vet edip
Vuşlat-ı dīdār ile meşkūr eden senden meded
- 13 Ka'be-i zātıñ tavāf[ıñ] etdirip maḥlūḳına
Sa'yı meşkūr ḥaccını mebrūr eden senden meded
- 14 'Aciz-i fermānda qaldım ey kerīm-i zü'l-celāl

8a. ejdehā] ejderhā İ, U.

12b. dīdār] dildār İ.

Mücrimini ʿafv ile mestūr eden senden meded

- 15 Söyledip eşʿār-ı vaşf-ı naʿtîñi yâ Rab benim
Mağlaşım Hikmet ile meşhūr eden senden meded

120

Kaşide

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Mazhar-ı eşyāya şaldı perteviñ Rabbü'l-vedūd
Şöyle kim tıldurdu esrār-ı revāyiñden cünūd
- 2 Āb-ı vahdetden şuwardı tıyn-ı keşret bāğçesin
Nev-bahār-ı ʿaşk açıldı dilde bāğ oldu vücūd
- 3 Kıldı reng-āmiz-i mevzūn kâmet-i tūbāsını
Eyledi naḥlinde mevcūd her nuʿüm u bār-ı cūd
- 4 Mescid-i dildir diye ol kaşlarıñ mihrābına
Gör kim erkān-ı meẓāhir rākiʿ an eyler sücūd
- 5 Gül ʿaraḫ-riz-i ruḥuñ nergis-i dīdemdir ki o
Her nazar şeb-nem gibi dikmekde rüy-ı ḥāke rūd

120. P 36a, Y 13b, İ 18b-19a, U 14a.

3a. kıldı] geldi P.

3b. naḥlinde] tahtında İ, U.

5b. nazar] nazm İ, P.

7a. dil] dāl P.

- 6 Sūsen-i fikrim taķındı haņçeriñ ‘ aķlım teber
Lālezār-ı s̄ineme aldım belā gibi ‘ umūd
- 7 Mīve-i bāğ-ı vişālīñden ümīd etdikçe dil
Sünbül-i zūlfūñ kara tağlar gibi çekdi ħudūd
- 8 Ħaşr u neşr esrārımı tefhīm için mülħidlere
Ba‘ d-i mevt iħyāsına ħāvāb-ı gülşendir şühūd
- 9 Bendegān-ı mücrimīñ için dedi *yağfir leküm*¹⁵⁹
Lā-yesūd olmaķdan özge n’eylesin fi‘ l-i ħasūd
- 10 Bir güzel sākī elinden içmişim mey ‘ aşķı kim
Kimse bilmez Ħikmetī keyfiyyetin illā vedūd

121

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ey Ħudā-yı lem-yezel zāt u şifātıñdır eħad
Şıdķ u imānım saña şāhiddir Allāhu’ş-şamed
- 2 Tende cān cānımda dil dilde maħabbet ħāleti
Sırr-ı ‘ aşķıñdır k’anı bilmedi her cān u cesed

¹⁵⁹ Kur’an-ı Kerim. 3/31: “Ey Resulüm, de ki Ey İnsanlar, Allah’ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.”

121. P 36a-b, Y 13a, İ 19a, U 14a.

- 3 Dil seniñ cānım seniñ ‘ aqlım seniñ ‘ aşkıım seniñ
Ben seniñ fermān seniñdir n’eylerem ğayrı sened
- 4 İştirāk-ı keff ü teşbihden müberrāsıñ sen *
Hep seniñ şun‘ -ı kemālīñdir bu halk-ı bī-‘ aded
- 5 Cevher-i ‘ aşkıñla zeyn olmuş turur yek-pā ile
Zıkr-i tevḥīdiñde ‘ unvān etmede her serv-ḳad
- 6 Her şıfāt-ı zātı işhād etmede şiddīḳ olup
Bāb-ı aḳkāmīñda Hikmet mu‘ temiddir mu‘ temid

122

Ġazel

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Benimlen āh eden derd-i dil-i nā-şād elinden dād
Serāy-ı ğam içinde tā seḫer feryād elinden dād
- 2 Aḳın etdi o pür-ḫāl-i ‘ Irāḳ’ıñ milket-i Rūm’a
O şāh-ı iḳlīm-i Bağdād behişt-ābād elinden dād
- 3 Olalı vādi-i ḫasret-niḫāñ hāmūn-ı firkatde
Delindi dāğ-ı sīnem nīze-i Ferhād elinden dād
- 4 Maḫabbet resmini cevır ü cefālar üzre ḳurmuşlar

O hercâyî güzellerde olan mu' tād elinden dād

- 5 Vişāl-i yār ile rûz-ı ezel mev' ūd iken şimdi
Raķīb olmaķda ' in' ām-ı behişt-ābād elinden dād
- 6 Ğalaṭ-baḡş-ı tesellādan gōñŭl ermez tecellāya
Ḳanı bir merd-i kāmīl mürşid-i irşād elinden dād
- 7 Çü rûz-ı intihā erse meded senden meded yā Rab
O dem ki cürmüm eyler mücrim-i işhād elinden meded
- 8 Yine ey Ḥikmetî ḥikmet yüzüñden ḥikmetiñ söyler
Nedir bu gūn-e-gūn nev-' ālem-i icād elinden dād

123

Ğazel

mef' ūlŭ mefā' ilŭ mefā' ilŭ fe' ūlŭn

- 1 Zî-ḥüsnüñi etmiş seniñ o ḥazret-i vāḥid
Ey nŭr-ı ṭal' at mihr ū meh-i enver-i nāhid
- 2 Ol menzil-i ḥüsnüñ henüz on dördüne gelmiş
Ol mihr-i münevverdir o meh-rŭyına şāhid
- 3 Cānā seniñ ol la' l-i lebŭñ āb-ı ḥayātı
Eylerse n'ola mürde olan dilleri ḥalid

4 Ol vech ile fırşat bulamaz görmege ʿāşık
Eṭrāfını bekler biri şālih biri fāsīd

5 Teşhīr ü riyā üzre yürür bend için ammā
İsrāf idiyor ṭalyesin ey Hıkmētī zāhid

124

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1 Şanmañız bu nūr-ı çeşmim dilden oldu nā-bedīd
ʿAyn ile ʿayn-ı vefāsın aldı ol mihr-i ümīd

2 Kādri bekler yoksa zann etme zulām-ı şebdedir
İʿtikāf-ı kalbe girmiş var ise ol māh-ı ʿıyd

3 Ceng ederken bir kemān-ebrū gözü kāfir ile
Tīr-i müjgānı tokundu gözlerim oldu şehīd

4 Mihr-i dūr-bīnim güzeller şehrine baqdı diye
Bir mehiñ koyınında gönlüm eyledi ḥabs-i medīd

5 Zulmet-i ʿaynü'l-ḥayātīn ṭarḥ edip dürr olmağa
Baḥr-i nūr-ı ʿaşka aqdı Nīl-i nīsān-ı reşīd

6 ʿİkd-i iksİRde dü çeşmim qarʿ a-i ʿimyā olup

Yek-naẓarda pūte-i ʿ aynımda zer oldu ḥadīd

- 7 Benden özge bakma ey Ḥikmet diye bir dil-rübā
Revzen-i vuşlat-nümāniñ perdesin etdi sedīd

125

Ġazel-i Münācāt

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Ey şifāt-ı vaḥdetiñ yād eyleyen senden meded
Zātına maḥlūkuñ işhād eyleyen senden meded
- 2 Toldurup sermāye-i ʿ aşq u maḥabbet gevherin
Bu künūz-ı cismim ābād eyleyen senden meded
- 3 Kaʿ be’niñ bünyādını urdu Ḥalīl-i kibriyā
Bu serāy-ı ḳalbim ābād eyleyen senden meded
- 4 Ḥazret-i Yaʿ ḳūb ile Eyyūb’ına verdiñ devā
Her ḳuluñ bir ḥāl ile şād eyleyen senden meded
- 5 Mısr içinde Yūsuf’uñ bir ḳul iken sulṭān edip
Sicn-i ğamdan anı āzād eyleyen senden meded
- 6 Niçeler ḥüsrān ile küfr ü ḳalāletde iken
Ḥaḳ hidāyet üzre irşād eyleyen senden meded

125. P 37a, Y 14a, İ 19b-20a, U 14b-15a.
3]-P.

7   Çalmışım hâk-i mezelletde bugün zâr u zebûn
       ‘Âciz ü nâ-çâra imdâd eyleyen senden meded

8   Maḥfil-i şabr u kazâda ismim İsmâ‘îl iken
       Ḥikmetî adîñ baña ad eyleyen senden meded

126

Ġazel

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

1   Gösterip rûyuñ sipihr-i ‘aşka ol mâh-ı cedîd
       Rûze-i rûzuñ erişdi leyle-i kadir ü ‘ıyd

2   Reng-i la‘ liñ câme-i gül-gün mey-i ‘aşkıñ ile
       Etdi teşhîr-i kulüb ol mâh-tâb-ı nûr-ı ‘ıyd

3   Ḥâme-i altûn ile necm-i ‘Uḫârid ḥüsniñü
       Yazdı levḫ-ı müşteri ‘uşşâka bir şems-i bedîd

4   Baş egip serv ü semenler söyleşir refârını
       Görmemiş kaddiñ gibi bâğ-ı İrem bir nev-resîd

5   Niçe ‘ıyd-i vuşlatıñla Ḥikmetî mesrûr olup
       Ey güzeller serveri ‘ıydîñ sa‘îd olsun sa‘îd

127

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Pîş-i tîğ-i 'aşka her dem ser verip gerden medîd
Nefsini katl eyleyip kendiñ dağı eyler şehîd
- 2 Yâ nedendir seyf-i kâti' olmasın derseñ eger
Âteş-i 'aşk içre nerm olup şuvarıldı hadîd
- 3 Mazhar-ı 'aşk-ı belâsın etme bühtân ġayrıya
'Âşık-ı bi'llâh olan dîvâneğe n'eyler merîd
- 4 Sen ki Hâk'ın ġayrısın sen ol ba'îd derler baña
Hâk'dan özge nesne yok yâ ben neden olam ba'îd
- 5 Şâh olur taht-ı kanâ' atde demişler Hikmetî
Ġuşşa-ı ferdâyı ço yevm-i cedîd rızk-ı cedîd

128

Ġazel-i Münâcât

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey gönüller şâhibi Bârî Hudâ senden meded
Bağr-ı hün-âlüdeme ver incilâ senden meded

---

127. P 37a, Y 14a-b, İ 20a, U 15a.

4a. baña] ba'îd İ, U.

128. P 37b, Y 14b, İ 20b, U 15a-b.

- 2 Görmeden mey la' lini ser-mest-i asret olmuşum
Őun baňa mey vuřlatıñ olsun řifā senden meded
- 3 Hāl-i zillet içre ҡaldım dest-girimsin benim
Destim al dostum 'ināyet ҡıl baňa senden baňa
- 4 Bāb-1 ҡısmetde ҡamu 'ālem saňa dil-bendedir
Fazl-1 luřfuñdan umar bāy u gedā senden meded
- 5 Nefs-i emmārem beni gālib olup etdi zebūn
Kendime kendim eder cevr ü cefā senden meded
- 6 Zūlm edip kendim baňa gāflet ile oldum zelīl
Eyledim nisyān ile cürm ü ھاṭā senden meded
- 7 Hıkmeti mücrim ҡuluñdur ey řefi'ü'l-mücrimīn
Қıl řefā' at ey Hābīb-i kibriyā senden meded

129

Ġazel

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Muřavver nařř-1 hikmetde ıtar maḥlūķını řāhid
Nitekim řāni' -i 'ālem bülendi ḥulķ ile vāḥid
- 2 Murādı üzre Mevlā'nıñ olur taḥliķ-i eřyāniñ

Budur taq̄d̄ir-i ma' b̄ud n'eylesin tedb̄ir ile ' ābid

- 3 Eger taq̄d̄irine tedb̄ir ola tevfīk olur ammā
İrādetde muḥayyerdir kīşi fehm eyle ey zāhid
- 4 Zemīn ü āsumān üzre nebātāt u ma' ādinde
Eger iks̄ir bulam derseñ nedir bil z̄ibaḡ-ı ḥālid
- 5 O bir ḡuyruḡlı yıldızdır b̄urucāt-ı feleklerde
Ki ṭoḡmaz her ḡuluñ başında ol sa' d aḡter-i nāhid
- 6 Aḡarken çeşmiñ ey Hikmet ne ḡam seng olsa ' ālemler
O mā-i eşḡ ile maḡl̄l̄l olur her cevher-i cāmīd

130

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bilmeyen ' aşḡ u maḡabbet sırrın olmaz dilde ṡād
Bulmayan sevmek sevilmeḡ ḡālin olmaz ber-murād
- 2 Bu hevā-yı Ḳāf-ı ' aşḡ üstünde pervāz etmeyen
Olsa da s̄imurḡ [u] ' anḡā gibi olmaz murḡ-zād
- 3 ṡīve-i bād u bahār-ı ' aşḡ ile yār olmayan
S̄ünb̄l-i z̄ulfinden almaz b̄y-ı ḡülşenlerde dād

- 4   Āsitān-1 ehl-i ʿ aşka ser koyup bend eyle kim
Kām-yāb-1 ehl-i ʿ aşk içre olasın infirād
- 5   Muşhaf-1 ruhsāra āyet ber-kenār olmuş diye
Bāb-1 ʿ aşkıñda nuqāt-1 füllerin dökmüş midād
- 6   Esb-i ʿ aşkıñ kim kolansın ʿ arşagāh-1 dilde kim
Merd-i meydān-1 hünerde qalmamış nesl ü nijād
- 7   Hikmetī mey ʿ aşk içer dil-ber sever derler ise
Kendine mey laʿ line şor eyle dostum iʿ timād

131

Der-beyān-1 Fihrist-i Harfū'l-zal

mefʿ ulü fāʿ ilātü mefāʿ ilü fāʿ ilün

- 1   Dergāh-1 Haqq'a eyledi çün istiʿ az-1 zāl
Maḥfūz-1 levḥ-1 kudretiñ oldu meʿ āz-1 zāl
- 2   Daʿ vāt-i mağfiretde edip qāmetiñ dü-tā
Etdi ol ilticāda kerem ittiḥāz-1 zāl
- 3   Bir dānesin qanāʿ at edip secde eyledi
Cezb etdi cümle ehl-i diliñ intifaz-1 zāl
- 4   Güyā ki dürr ü laʿ l-i şeker oldu dānesi

Aldı Һuṣūl-ı ni' metiñi iltizāz-ı zāl

- 5 Nerm etdi nūr u nār-ı ṭabī' atle āheni
Mūm etdi ayasında mükelles fulāz-ı zāl
- 6 Her ' ilm-i ma' rifetde sefirīñ edip ṣalā
Dir kim açıldı gencīne-dār-ı pulāz-ı zāl
- 7 Terķimi çıqdı lafz-ı za' za nār-ı vefk ile
Teshīr ü bend kıldı niçe biñ lemāz-ı zāl
- 8 Bāzū-yı elb-i aşka nazār et ki Hikmetī
Meydān-ı dehre dikdi çü çevgān-ı kāz-ı zāl

132

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Baħr-i vaħdetden dilerseñ feyzi ey dil ittiħāz
Gir ṣadefvārī gönül baħrinden alsañ dürr-i ṣāz
- 2 Ĥarf-i keṣret nokṭasından aldı vaħdet dersini
Bildī kendi zātını irṣāda kābil iltimāz
- 3 ' Ayn-ı ' aşk ol ' aşk içinde ' āşıq-ı dil-keṣleriñ
Cismiñ āteṣ yaqmaya kār etmeye tiĝ-i fulāz

- 4   Kavs-i miḥnet çillesin çekdigiçün t̄a doğrulup
Aldı menzilgāh-ı Hāḫ dergāhına t̄ir-i me' āz
- 5   Cümle vārın neş'esi Hāḫ vuşlatıñ eyler beyān
Yoḫ iki 'ālemde andan özge keyf [ü] iltizāz
- 6   Dü cihān berzahlarından Hıḫmet istersen rehā
Kendi nefsenden Cenāb-ı Hāḫḫ'a eyle isti' āz

133

Kaşīde

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1   Kilk-i taḫdīr yazmadı 'aşḫ-ı ḫaḫīḫatden lezīz
Cāh-ı devlet ekl-i ni' met cem' -i ülfetden lezīz
- 2   Hüsñ ü ḫulḫ u ma' rifetde dediler kim yoḫ imiş
Luḫf u iḫsān 'ilm ü 'irfān bezm-i şoḫbetden lezīz
- 3   Mülk-i devlet feth ü nuşret 'izz ü rif' atde güzel
Doğru söyle var mıdır dīdār-ı vuşlatdan lezīz
- 4   Her kemālāt u hünerde zāḫir ü bāḫın ḫamu
Ehl-i ḫālin kārı yoḫ feyz-ı maḫabbetden lezīz
- 5   Sırr-ı zāt-ı sūre-i icmālını fehm etmeden

Seyr edip gördün mü hey'et hüsn-i şüretten lezîz

- 6 Câm-ı Cem bezmiñ görüp esrâr-ı keyfiyyetde ben
Bulmadım mey la' l olan şehd-âb-ı şerbetden lezîz
- 7 Her ne dem şîrîn-mağâl olsa belâgatde kişi
Mantıķ u ma' nâda olmaz şi' r-i hikmetden lezîz
- 8 Emr-i aḥkâm-ı ferâ'iz ü sünen bâbında hep
Olduğuiñ bilmiş degil dîn-i şeri' atden lezîz
- 9 ' Ârif-i bi'llâh olup nûr-ı cemâliñ görmeye
Mâye-i ' aşķ iḥre yok sırr-ı tarîkatden lezîz
- 10 ' Âşık-ı nûr-ı cemâliñ istemez ğayrı şafâ
Rü'yet-i Bârî Ğudâ'dır bâğ-ı Cennet'den lezîz
- 11 Hikmeti ğamd ü şenâ bâbında dil-bend eyle kim
Şehr-i dilde olmaya bir nesne şihhatden lezîz

134

Ğazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Nefs-i emmârenden ey cân Ḥaḳḳ'a eyle isti' âz

10a. istemez ğayrı şafâ] ğayrıdan etmez şafâ İ, U.

11b. şihhatden] himmetden İ, U.

134. P 38b, Y 15a-b, İ 21b-22a, U 16b.

Çün budur insāna fermān Hāḡḡ'a eyle isti' āz

- 2 Şeyḡ-i necd-i dehr olursa uymasın aḡyāra kim
Ol ' azāzildir nümāyān Hāḡḡ'a eyle isti' āz
- 3 Her ṡarafdan ins ü cin esrārını fikr eyle kim
Olmasın ' aḡlıñ perīşān Hāḡḡ'a eyle isti' āz
- 4 Mühr-i isti' āz ile bend eyledi dīv ü perī
Olmaḡ isterseñ Süleymān Hāḡḡ'a eyle isti' āz
- 5 Sen zen-i dünyā [vü] dehrīñ mekrine aldanma kim
Keyd-i ' uz mā dedi sübhān Hāḡḡ'a eyle isti' āz
- 6 Ger emīn olmaḡ dilerseñ cümle şeyden Hīkmetī
Dem-be-dem her yerde her an Hāḡḡ'a eyle isti' āz

135

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hāḡ-i pāyīndır baña ser cāh-ı devletden lezīz
Bende-i memlūkuñ olmaḡ tāc u ' izzetden lezīz
- 2 Zehr-i cevr -i nuṡḡ-ı āzārīñ baña nūş eylemek
Oldu ṡab' -ı ' āşıḡa mey la' l-i şerbetden lezīz

135. P 38b, Y 15b, İ 22a, U 16b-17a.

2b. cevr] cevher İ.

- 3   ‘Aşk ile bir bende-i āvāre olmak aysveŖ
Mübtelā-yı ‘aŖka ‘ıyŖ u cām-ı Ŗohbetden lezīz
- 4   ‘Ayn-ı elāf-ı lebiñle kām-yāb olmak baña
Ha budur Ŗehd-ābe-i reyyān u Cennetden lezīz
- 5   Girye-i bī-dār-ı derd-i ‘aŖkıñ olmak rūz u Ŗeb
Dīde-i ‘uŖŖāa oldu hāb-ı rāhatdan lezīz
- 6   VuŖlatıñ keyfiyyet-i ta‘ bīre geldikde olur
Dilde bir taŖfiyyedir lezzāt u lezzetden lezīz
- 7   Ŗordular ey Hkmetī ‘uŖŖāa lezzetden dedi
Görmedim hi bāde-i ‘aŖk u maabbetden lezīz

136

azel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1   Kāmīl-i insān olan bu pendim eyler ittiāz
Cins-i insānıñ ‘azāzīlinden etsin isti‘āz
- 2   Kim ‘adū-yı cins-i nefsinden emīn olmaz emīn
Nī‘ met-i eŖyāda bulmaz rāhat üzre iltizāz
- 3   Mur-ı tab‘ıñ perr ü bālinden aınmazsa belik

136. P 38b-39a, Y 16a, İ 22a, U 17a.

3a. aınmazsa] ounmazsa İ, U.

Tîr-i maḳṣūd menzile ermez ḳalır mānend-i kâz

- 4 Māl u ‘ömrüñ çok maḳāmıñ cennet olsun dir iseñ
Faḫr-ı ‘ālemden eḫādīşde ne söyler baḳ me‘ āz
- 5 Her şanāyi‘ u hünerde kāmīl olmaḳ isteyen
Bir mükemmel mürşid-i zî-‘ aşḳa olsun iltimāz
- 6 Pîr-i ‘aşḳa ṭa‘n edip ḳaddiñ kemān olmuş deme
Tîr-i āhı Ḥikmetî dönmez geḳer olsa fulāz

137

Der-beyān-ı Fihrist-i Ḥarf-i Rā

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Āyet-i ser-levḫ-ı Furḳān-ı ḳadīm-āşār-ı rā
İsm-i Aḫmed’dir dedi ol ḫazret-i ḡaffār-ı rā
- 2 Maṭla‘ -ı nūr-ı ḫabīb-i kibriyā olduḡuḳün
Ser-be-ser etdi münevver ‘ālemi iḳmār-ı rā
- 3 Da‘vet-i mi‘ rāc-ı Ḥudā olduḡda ol *
Reh-ber-i Aḳşā-yı Ḥaḳ’dır rūḫ gibi eşvār-ı rā
- 4 Çün bilā-terkīb velā-şavtiñ edip mi‘ rācını
Nazm-ı *sübḫān ellezî esrā*⁶² durur eş‘ār-ı rā

- 5 İkiyüz yirmi iki elsine-i mektûm ile
Tercümân-ı Hâk'dır ol söyler kamu esrâr-ı rā
- 6 Hâk-ı hikmet tab'ına mensûb olup halkıyyeti
Kurdu şahrâ-yı çemenzâr üstüne bāzâr-ı rā
- 7 Bād u hâkiñ beynine icrâ edip mâ'iyetin
'Arşa-i hikmet-nümâsın eyledi gülzâr-ı rā
- 8 Kâtib-i bâğ-ı melâhat nice hayrân olmasın
Gün-e-gün açdı gül-i zîbâ gibi ezhâr-ı rā
- 9 Sînesi âyîne-i nûr-ı mücellâdır anıñ
Noқта-i gamdan müberrâdır gül-i ruhsâr-ı rā
- 10 Sînesin çekmiş Cenâb-ı Hâk'ğa toğru tağveş
Etmede bunca lisân-ı hâl ile ezkâr-ı rā
- 11 Kim bu harfiñ vefkına vâkıf ola ey Hikmetî
Gün-be-gün zabt eyleye hübân ile şehvâr-ı rā

¹⁶² Kur'an-ı Kerim. 17/1: "Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı ne yücedir."

11a. vefkına] vaqfına P, U.

138

Mu' aşşer

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Cihānda her biri bir yol bulup rāh üzre kervāndır
 Niçe yollar ki var cümle iki kısım üzre a' yāndır
 Biri 'ulvī biri süflīdir ol yollar nümāyāndır
 Biri rāh-ı selāmetdir biri zulmetde hüsrandır
 Sa' ādet rāhıdır 'ulvī cenāb-ı kurb-ı Raḥmāndır
 Zelālet rāhıdır süflī şaḫın kim nār u nīrāndır
 Giden 'ulvī sa' ādet rāhına ol şād u ḥandāndır
 Giden süflī ḍalālet rāhına giryān u pişmāndır
 Dedim ey ḥ'āce-i dānā bu sır ne sır-ı pinhāndır
 Dedi dīvāne seyr ile bu seyrān özge seyrāndır
- 2 Kimi güller gibi gülşende bī-ğam şād u pür-ḥandān
 Kimi bülbül gibi tā şubḥa dek hem nāle [vü] giryān
 Kiminiñ künc-i ğamda ağlamağdan dīdesi pür-ḫan
 Kiminiñ sīnesi pür-yara işler yarası hierān
 Kimi aḫ ḫara vü çirkin kimi maḥbūb-rū zī-şān
 Kimi 'āşık kimi ma' şūḫ kimisi vālih ü ḫayrān
 Kimi Mecnūn kimi Leylā kimisi 'āḫil u ' irfān
 Kimi ins ü perī cindir kimi insān kimi ḫayvān
 Dedim ey ḥ'āce-i dānā bu sır ne sır-ı pinhāndır
 Dedi dīvāne seyr ile bu seyrān özge seyrāndır

- 3 Kimi şeyh kimi mürşid kimi dervîş kimi ehl-i hâl
 Kimi tâlib kimi maṭlûb kimisi hırқа-i pür-şâl
 Kimi fâ' il kimi mef' ûl kimi şan' atda pür-ef' âl
 Kimi bāy yoḥsul u ḳuldur kimi sulṭân kimi ḥammâl
 Kimisi çâbüḳ ü çâlâk kimisi etmede ihmâl
 Kimi ekber kimi aşğar kimi pîr ü cüvân eṭfâl
 Kimi a' mâ kimi bî-dil kimisi nâkıl-ı aḳvâl
 Kimi mecrûḥ kimi mefrûş kimi seyyâḥ olup abdâl
 Dedim ey ḥ'âce-i dānâ bu sır ne sır-ı pinhândır
 Dedi dîvâne seyr ile bu seyrân özge seyrândır
- 4 Kimi fısq u şaḳâvetde kimisi tâ'ib ü ṭâhir
 Kimi keşretde ğafletde kimi vaḥdet ile mâhir
 Kimi zâlim kimi maḫlûm kimi bî-ṭâḳ kimi ḳâdir
 Kimi ma' lûm kimi meçhûl kimi bâṭın kimi zâhir
 Kimi ğâlib kimi mağlûb kimi ğâ'ib kimi ḥâzır
 Kimi ḥâṭib kimi kâtib kimi hem nâ'ib ü nâzır
 Kimi 'âlim kimi 'âḳıl kimisi fitne-i sâḫir
 Kimi cehl içre bî-dildir kimi ehl-i süḥan şâ' ir
 Dedim ey ḥ'âce-i dānâ bu sır ne sır-ı pinhândır
 Dedi dîvâne seyr ile bu seyrân özge seyrândır
- 5 Kimi şâdıḳ kimi kâzib münâfıḳ fitne-i bed-kâr
 Kimi dostdur kimi düşmân kimi yâr u kimi aḳyâr
 Kimi ehl-i ḫicâb maḫcûb kimi rüsvây olup bî-'âr
 Kimi zîbâ-yı semmûrla kimi 'uryân olup nâ-çâr

Kimi ‘āgūşa çekmiş yār-ı h̃ābında eder der-kār
 Kimi ḥasret ile künc-i elemde derd ile bī-mār
 Kimi ‘ıyş u şafa demde kimisi ‘aşk ile ğam-h̃ār
 Kimi ey Ḥikmetī gelmiş gelir daḥi niçe āsar
 Dedim ey h̃āce-i dāne bu sır ne sırr-ı pinhādır
 Dedi divāne seyr ile bu seyrān özge seyrādır

139

Müseddes

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Şular kim ‘ālem-i keşretde ol zāt-ı İlāh ister
 Ne devlet salṭanat ‘izzet ne tāk u taḥt u cāh ister
 Yine kendinden ol şāh-ı dili bī-iştibāh ister
 Ki taḥrīb-i ila’llāh olmağa kalb içre rāh ister
 Ne tesbīḥ ü ne temcīd ü ne kār u şubḥgāh ister
 Derūn-ı derd-i ‘aşk ile hemān dillerde āh ister
- 2 Reh-i ‘aşk içre gir ‘ārif iseñ ol dem-be-dem ‘āşık
 Erip menzīl-i sīret şehrine ol ḥikmete nāṭık
 Maḥabbet kārını bāzār-ı dilde eyle ol şādık
 K’olasın iltifāt-ı vuşlat-ı ma‘şūkına lāyık
 Ne tesbīḥ ü ne temcīd ü ne kār u şubḥgāh ister
 Derūn-ı derd-i ‘aşk ile hemān dillerde āh ister
- 3 Oḡu ādem iseñ bil şāniñ oldu ‘allemü’l-esmā

Nuḳāt-ı ḳalbi terḳīm et kim oldur nüṣṣa-i kübrā
 Dilerseñ derde dermān ehl-i derd ol derd ḳıl peydā
 Sen ol dil ḥānesin derd ile ṭoldur derd ile cānā
 Ne tesbīḥ ü ne temcīd ü ne kār u ṣubḥgāḥ ister
 Derūn-ı derd-i ʿaşḳ ile hemān dillerde āḥ ister

- 4 Zuhūr-ı bād-ı āhdır reh-ber-i dil menzil-i rif at
 Şuʿūd-ı dūd-ı āhdır eyleyen kām evcine sürʿ at
 Erişse dergeh-i Ḥaḳḳ'a gönülden āḥ u derd elbet
 Ser-ā-pā açılır gülzār-ı dilde sünbül-i vuşlat
 Ne tesbīḥ ü ne temcīd ü ne kār u ṣubḥgāḥ ister
 Derūn-ı derd-i ʿaşḳ ile hemān dillerde āḥ ister

- 5 Şafā vü miḥnete ḥamd et dime kim şöyledir böyle
 Lisān-ı laḥmi ḳo derd-i derūn-ı ḥāl ile söyle
 Hemān n'eylerseñ eyle ney gibi baḡrıñ delip neyle
 Şeb ü rüz Ḥikmetī dilden hemān āḥ eyle āḥ eyle
 Ne tesbīḥ ü ne temcīd ü ne kār u ṣubḥgāḥ ister
 Derūn-ı derd-i ʿaşḳ ile hemān dillerde āḥ ister

140

Müseddes

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

- 1 Bu dünyā ḥāne-i cāy-ı belā vü derd-i mātendir
 Maḳām-ı sicn-i miḥnet rāḥ-ı ğurbet me'ḥaz-ı ğamdır

Şafası cevrine degmez cihāniñ ‘ işreti semdir
 Bu der-bend-i beliyyāta giriftār ibn-i Ādemdir
 Hayātı fānīdir dehriñ memātı sırr-ı ektemdir
 Gidenlerden haber gelmez o ‘ ālem başka ‘ ālemdir

2   Çanı ol Rüstem ibn-i Zāl u key şāhib-ķıran ey dil
 Çanı eflāke ser çekmiş nice şāh-ı cihān ey dil
 Çanı hükme eyleyen dehre Süleymān-ı zamān ey dil
 Çamusı hāk ile yeksān olupdur bī-nişān ey dil
 Hayātı fānīdir dehriñ memātı sırr-ı ektemdir
 Gidenlerden haber gelmez o ‘ ālem başka ‘ ālemdir

3   Benimdir salţanat devlet diyenler devleti n’etdi
 Nice yıl ‘ ömr ü dārātıñ metā‘ iñ bir deme şatdı
 Çanı ol gül bedenler üstüne hār u çemen bitdi
 Zihī a‘ lā vü ednā hep gelenler ķalmayıp gitdi
 Hayātı fānīdir dehriñ memātı sırr-ı ektemdir
 Gidenlerden haber gelmez o ‘ ālem başka ‘ ālemdir

4   Ġurūr etme libās u tāk u cāh u ķaşr u bünyāda
 Nazar ķıl ‘ ayn-ı ‘ ibretle behişt-ābād-ı Şeddād’a
 Felāţun olmadı Loķmān ecel destinden āzāde
 Misāfirsin bu yerden göç yarağıñ ile āmāde
 Hayātı fānīdir dehriñ memātı sırr-ı ektemdir
 Gidenlerden haber gelmez o ‘ ālem başka ‘ ālemdir

- 5   Kulüb yıķma zulüm etme ķerem ķıl olasın mükrim
 Eger sen merd-i kāmīl iseñ añdır kendiñi her dem
 Çü Haķ’đan geldiñ eyle yine ric’ at Haķķ’a sen eslem
 Budur pes iki ‘ālemden murād ey Hikmeti f’efhem
 Hayāti fānīdir dehriñ memāti sırr-ı ektemdir
 Gidenlerden haber gelmez o ‘ālem başka ‘ālemdir

141

Müseddes

fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

- 1   Nūr-ı ‘āşıķdır eden ma’ şūķını bedr-i münir
 ‘ Aks edip andan derūn-ı ‘āşıķıñ eyler serir
 Kime kim zencir-i ‘aşķa çekdi nice şāh u mir
 ‘ Āşıķān ğam çekmesin Rüstem gibi olsa dilir
 ‘ Āşıķıñ ‘aşķı eder ma’ şūķa elbet intikāl
 Gerden-i ‘āşıķ gibi ma’ şūķı ‘aşķ eyler esir
- 2   ‘ Aşķ-ı ma’ şūķ ‘ aķd iken zātında ‘āşıķ etdi hal
 Ol künüz-ı bāb-ı ‘aşķıñ fātih oldur mā-ħaşal
 Vaşl-ı ma’ şūķdan olur ‘aşķ kalb-i ‘āşıķdan bedel
 Ederek ma’ şūķ-ı ‘āşıķ cilve-i ceng ü cedel
 ‘ Āşıķıñ ‘aşķı eder ma’ şūķa elbet intikāl
 Gerden-i ‘āşıķ gibi ma’ şūķı ‘aşķ eyler esir
- 3   Çün budur āyīn-i ‘aşķ üzre olan tavr [u] uşul

141. P 40b-41a, Y 35b, İ 24b-25a, U 19a.
 3a. tavr] etvār P, Y.

‘ Āşık u ma‘ şük ede birbirlerin ‘ ahdin kabûl
 Her cefâ bezminde şevkıñ artırır olmaz melûl
 Tılsımât-ı ‘ aşk-ı sihr-âver iken rüyında ol
 ‘ Āşıkıñ ‘ aşkı eder ma‘ şûka elbet intikâl
 Gerden-i ‘ âşık gibi ma‘ şûkı ‘ aşk eyler esîr

- 4 Māye-i ‘ aşk olmasa ma‘ şük yüzünden râyegân
 ‘ Āşıkıñ olmaz idi günden güne derdi ‘ ayân
 ‘ Āşıkı ‘ ömrüñ fedâ ma‘ şûkı eyler bahş-ı cân
 ‘ Āşık ol bir yâre ey Hikmet hemân etme gümân
 ‘ Āşıkıñ ‘ aşkı eder ma‘ şûka elbet intikâl
 Gerden-i ‘ âşık gibi ma‘ şûkı ‘ aşk eyler esîr

142

Muhammes

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Bu gün gülzâr-ı ‘ aşk içre işit ey dil ne söylerler
 Elinden âteş-i ‘ aşkıñ şikâyet etmede güller
 Benefşe boynuñ egmiş âh eder reyhân u sünbüller
 Hikâyet eyleyip derd-i diliñ gülşende bülbüller
 Lisân-ı hâl ile ol gonca-i la‘ l-i lebiñ diller
- 2 Geçip cevri ü cefâdan sen vefâ öğren haqîkatden
 Bu gün şâh-ı cihânsın aç kerem bâb-ı mürüvvetden
 Dil-i ‘ âşıklarından diñle hoş pend ü naşîhatden

142. P 41-b, Y 21a, İ 25a-b, U 19b.

1b. ‘ aşkıñ] ‘ aşka İ, U.

Ḥikāyet eyleyip derd-i diliñ gülşende bülbüller
Lisān-ı ḥāl ile ol ḡonca-i la' l-i lebiñ diller

3 Kırup bezm-i maḥabbet devre girmiş sāḡar-ı sāḡī
Derūnī inleyip ney titrer ol mızrab-ı bī-ṭāḡı
Güzeller 'aşḡ nāz eyler niyāz etdikçe 'uşşāḡı
Ḥikāyet eyleyip derd-i diliñ gülşende bülbüller
Lisān-ı ḥāl ile ol ḡonca-i la' l-i lebiñ diller

4 Çemende ḡoncalar çāk eylemiş bend ü giribānı
Şaḡāyık ḡarḡ-ı ḡūn çigdem aḡıtmış eşk-i giryānı
Çerāḡ-ı lāle yakmış sīnede şem' -i firūzānı
Ḥikāyet eyleyip derd-i diliñ gülşende bülbüller
Lisān-ı ḥāl ile ol ḡonca-i la' l-i lebiñ diller

5 Su'āl et ḡasb-i ḡālinden nedir ey şāḡ-ı bī-hem-tā
Reh-i 'aşḡıñda yek-pā üzre ṭurmuş serviler ḡūyā
Nedir feryādı kimdendir şikāyet Ḥikmetī āyā
Ḥikāyet eyleyip derd-i diliñ gülşende bülbüller
Lisān-ı ḥāl ile ol ḡonca-i la' l-i lebiñ diller

143

Murabba' beyān-ı külāḡ-ı şerīf
fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Mazḡar-ı nūr-ı Ḥudā hey'et külāḡ altındadır

---

2. bend] 3. bend İ.
143. P 41b, Y 25a-b, İ 25b-26a, U 19b-20a.

Ah̄sen-i taḡvīm olan ūret kŭlāh altındadır
 Nŭūha-i kŭbrā edip eczāsını Haḡ Ādemiñ
 Haḡḡ-ı levḡ-ı cebhe-i ḡudret kŭlāh altındadır

- 2 Çār-‘ anāşırdan müzeyyen eyleyip her yanını
 Onsekizbiñ ‘āleme ūerḡ eyledi ‘unvānını
 Çŭn ūifāt-ı zāt ile mevşŭf edip erkānını
 Ol saḡıyyŭ’ḡ-ḡab‘ olan sīret kŭlāh altındadır
- 3 Ol durur bu dehr içinde nŭr-ı sultān-ı beḡā
 Ol durur ser kisbet-i tāc-ı ūerīf-i evliyā
 Ol durur ḡāk-ı felek mihr ū meh-i peyker-nŭmā
 Kelle-i ūāhenşeh-i devlet kŭlāh altındadır
- 4 Pŭrdŭr erbāb-ı hŭner zan etme ki dŭnyā teḡī
 Artırır pŭşide ḡamda olmaya deryā teḡī
 ūanma her bir ḡırḡa-pŭş dervīşleri ūeydā teḡī
 Ḥān-kāh-ı zŭmre-i himmet kŭlāh altındadır
- 5 Gerçi kim dilde durur ‘aşḡ-ı ūafā-yı meskenet
 Andadır āsāyiş-i taḡt u serīr-i saltanat
 Ḥikmetī insān imiş ūāḡib-kemāl-i ma‘ rifet
 Ḳubbe-i ḡencīne-i Ḥikmet kŭlāh altındadır

144

Murabba^çfâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilün

- 1 Necm-i devlet ser şeh-i hûbâna şaldı sâye per
Giydi zerrîn tâcını her tal^ç at-ı şems ü kamer
Devr edip ebr-i felek ra^ç d ü melek mihr-i münîr
Her bir eşyâ ağlar iñler söyler oynar hem güler
- 2 ^ç Aşk içinde bir maḥabbet derdiñ ey derdâ ile
Kim ki Ḥaḳ'dan ğayrıdır bend olmaya bir ferd ile
Yârim ağyâr ile bu çeşmim gönül dil derd ile
Şubḫa dek tâ ağlar iñler söyler oynar hem güler
- 3 Tarḫ edip endîşe-i derdim ferâḫ-ı meclisiñ
Lâleveş açdı gönülde inşirâḫ-ı meclisiñ
Muṭrib-i ḫ^ñânende mi sâḳî ferâḫ-ı meclisiñ
Sözler âsâ ağlar iñler söyler oynar hem güler
- 4 Dizmede dürr ü güher evşâfiñ ey şâh-ı kerem
Rişte-i dilde ^ç arūs-ı ṭab^ç ımız çekmez elem
Ḥaṭṭ-ı nazmında midâd şâ^ç irle yed kaĝıd kalem
Mişl-i deryâ ağlar iñler söyler oynar hem güler
- 5 Ḥikmetî ḫikmet me^ç ânından eder vaşfiñ beyân
Her biri bir yüzden etmiş Ḥaḳ tecellî imtiḫân

144. P 41b-42a, Y 16b, İ 49a-b, U 40a-b.
2a.derd ile] derd-i dile İ, U.

Serde bādın ğam şafā gülşende bülbül haste-cān
Bī-riyā tā ağlar iñler söyler oynar hem güler

145

Murabba^ç

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

- 1 Müjde ey dil ol cemāl-i mäh-ı ğarrā bundadır
Zulmet-i ğamdan açıl kim mihr-ārā bundadır
Pertev-i hüsnüñle tenvîr eyleyen bu ^ç âlemi
Vech-i zāt-ı enveri ol heft-beyzâ bundadır
- 2 Olmuşuz biz tā ezelden dil harāb-ı ^ç aşkıñı
Ney gibi dil vaqtidir çalsam rebāb-ı ^ç aşkıñı
Sākiyā bezminde şun yāriñ şarāb-ı ^ç aşkıñı
Meclis-i şevk u şetāret cām-ı şahbā bundadır
- 3 Kanda düşse âteş-i ^ç aşkıñ şehā olmaz nihān
Kim sögünmez haşre dek yanar gönülde bir zamān
Urmağ için sine-i ^ç uryānıma ol bir nişān
Ġamze-i hün-riz-i tiri kaşları yay bundadır
- 4 Meskenim olsa ^ç aceb mi ey perī mey-ḥāneler
Kūşe-i külḥanda yatur ^ç aşk ile mestāneler
Zencir-i zülfine bend olsa n'ola dīvāneler

145. P 42a, Y 19a-b, İ 26a-b, U 20a-b.

3a. kanda] kandardır P,Y.

3b. sögünmez] söyünmez P.

‘ Āşıkı Mecnūn eden ol şacı Leylā bundadır

- 5 Şem‘ ayım kalbim mücellā erdi çün envārına
 Āteş-i ‘ aşkıñ olupdur bā‘ iş-i izhārına
 Ger nazīre olmadı derseñ ‘ ömür eş‘ arına
 İşte Hikmet işte divān işte inşā bundadır

146

Murabba‘

mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Yağar ‘ aşkıñ ile iñler
 Yeter çok ağladıñ yağmur
 Baña nisbet mi eylersiñ
 Yeter çok ağladıñ yağmur
- 2 Gözüm gibi aķarsıñ sen
 Yere kanlar dökersiñ sen
 ‘ Aceb kıandan gelirsiñ sen
 Yeter çok ağladıñ yağmur
- 3 Düşüp ayrı vaţanıñdan
 Benim gibi cinānıñdan
 Yağarsın āsumānıñdan
 Yeter çok ağladıñ yağmur

- 4 Bilinmez kândadır başı
Ciger dâğındadır taşı
Silinmez gözleriñ yaşı
Yeter çok ağıladıñ yağmur
- 5 Gelirken başına yārin
Aķıtma āb u emtāriñ
Seversin hāzret-i Bārın
Yeter çok ağıladıñ yağmur
- 6 Nedir derdiñ ne çağlarsıñ
Tel olmuş sine dāğlarsıñ
Bu Hikmet gibi ağlarsıñ
Yeter çok ağıladıñ yağmur

147

Murabba^çfā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

- 1 Nār-ı ^ç aşka düşmeyip nār olmayan
Kişver-i ^ç aşk içre ol bī-pāyedir
^ç Aşk elinden dāver-i sulṭān olan
^ç Aşk ile perverde-i pīrāyedir
- 2 Dört kitābda hiç cihāmiñ yeri yok
Ya^ç nī kim bī-^ç aşk olan bī-^ç aqlınıñ

Tıfl-ı ebced olsa da ‘ aşk ehliniñ
Lâlası yerdir felekler dâyedir

3 Ey h̄āce ‘ arz eyleme pür-cevheri
‘ Āşıkıñ kalbinden al la‘ liñ teri
N’eylesin ‘ āşık olan s̄im ü zeri
‘ Aşk ile olmak aña ser-mâyedir

4 Ehl-i ‘ aşk ermek diler ma‘ şūkına
Dest-râzlık eylemez merzūkına
Nâz u istignâ eder maḥlūkına
Her niyâzı ‘ āşıkıñ Mevlâ’yadır

5 Hikmeti tā rāh-ı Hakk’a gitmeye
Ol tariḳ-i Hakk’ı halka gütmeye
Rütbesin hem kendisin fehm etmeye
Dilde ‘ aşkıñ nūru özge mâyedir

148

Kaşide

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1 İlahi bende a‘ zâ-yı cüyüşüm hep muşallaḥdır
Velî ol cümle ‘ illetden gönül sâlim muşahḥaḥdır

2 Dimem ki ve ey ‘ illet taḡlarından yaz yarlıḳdır

Ham-ender-ḥam süyūfindan fu'ādım bak...dır

- 3 Hürūf-1 emr ü nehy ḥāzır u ğā'ib-i taşarrufda
Beyān-1 ḥālī kudretdir 'aceb sırrı müfettaḥdır
- 4 Mişālāt iḥtilāfindan doĝar ismiyle fi'l-ḥurūf
Me'ānī hey'et ü ḥikmet bir ma'nāda mürevvaḥdır
- 5 Vücūd-1 zāt-1 vaḥdetden beyān istersen ey ṭālib
Nuḳāt-1 fetḥ u zamm u keşretān üzre müşerraḥdır
- 6 Ger ebvāb-1 cihāt-1 sitteniñ taşrīfin istersen
'Avāmilde bināyı 'ilm-i maḳşūd 'izzī eflaḥdır
- 7 Tefāsīr ü tevāriḥde mu'allim olmaḳ istersen
Meşābiḥ u meşāriḳda merāḥ-1 rūḥ u eşbaḥdır
- 8 Eger idĝām-1 ḳalb olsa bedel daḥi ḳıyām etse
O dem i'rāb-1 müjgānın ḳalem-gīrlıkde efşahdır
- 9 Zuhūr-1 madde-i maḥlūk [u] eşyā-yı müvellidde
Kelām-1 ĝayr-1 maḥlūk levḥ-1 maḥfūzda mülevvaḥdır
- 10 Anıñçün cevher-i la'l ü güher neşr etmek ister dil
Ki ṭab'ım aĝzıma iksir maḳāmında muṭarraḥdır

- 11 Neyistān-ı dilim āgāze-i ḥamd üzre olsun kim
Şi'ār-ı tūṭī-i ṭab'ım şekerden daḥi efraḥdır
- 12 Cehālet 'ilm ü a' māl ü riyāset pāyidār olmaz
Ḥulūş-ı i' tikkādın pāk eden 'ālemde eşlaḥdır
- 13 Hevā-yı 'aşka uydum līk ḥaḳīḳat üzre taḳlībdir
Bu ma' lūmdur muḳallid ehlin īmān-ı muşarraḥdır
- 14 Arıtmaz cismin ey Ḥikmet ola ol 'ālim ü 'āmil
Ki ta' līm-i mu' allīm milḥ-i ḥikmetle mümellaḥdır

149

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 ... ey dil yār ile vuşlat sürürından mıdır
Yoğsa zülfinden esen bādın sürürından mıdır
- 2 Bād-ı āhından sipihr-i çarḥıñ esved olduğun
Micmer-i dilde olan nārın zuhūrından mıdır
- 3 Kūşe-i firḳatde derd-i hicr ile ğam-keş olup
'Āşık-ı dil-ḥasteniñ ölmek ḥuzūrından mıdır
- 4 ... olan ircā-yı istişfāların

Seyr-i rūhından mıdır hāk-i k̄ubūrından mıdır

- 5 İlet ü zilletde kılet destine bend olduğum
Hazz-ı taqdīrden midir yoğsa kuşūrından mıdır
- 6 Ol mehin kaşr-ı felekden ʿāşık̄a kec nazrası
Nev-hilālinden midir yoğsa ğurūrından mıdır
- 7 Dilde ey Hikmet bu eşʿār-ı belāgat şīvesi
Zāt-ı ṭabʿından mıdır yoğsa şuʿūrından mıdır

150

Murabbaʿ

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Baḥr-i ʿaşkı̄m mevc urup her dem reh-i dilden gelir
Eşk-i çeşmimden neler cūş eylemiş Nīlʿden gelir
Dil nice zār etmesin bülbül mişāli her seḥer
Ey ḥabībim ʿıṭr-ı pākiñ neşʿesi gülden gelir
- 2 Haste-i ḥammār-ı ʿaşk̄ olmuşlara sensin qarīb
Kevşer-i nābiñ elinden şun şifadır ey ṭabīb
Oldu çün perverde rūḥ-ı zāt-ı envār-ı ḥabīb
ʿArş-ı aʿlā-yı muʿazzam heft-kañdīlden gelir
- 3 Yār cemālīñ görmege eyler cihānı ser-te-ser

Devr edip ‘ aşkıñla şark u ğarbí her şâm u seher
 Burc-ı eflāk içre nūruñ şevk ile şems ü kamer
 Devr edip yirmisekiz menzil-i taḥvīlden gelir

- 4 ‘ Ārif-i bi’ llāh olanlar oldular terk-i cihān
 Rāh-ı Ḥaḳḳ’ a yüz dutup eyler fiġān-ı ‘ āşıķān
 Ḥikmeti sen ḥāk-pāy-ı pīr ü perver ol hemān
 Kim ḥaḳīķat erleri hep pīr-i tekmīlden gelir

151

Murabba‘

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ulün

- 1 Ruḥuñda jāledir şanma gül ağlar
 Gülünden ayrı düşmüş bülbül ağlar
 Gece şebnem ile tā şubḥ olunca
 Ḥayāl-i kākülüñle sünbül ağlar
- 2 O bezm-i vuşlatıñla ola mesrūr
 Süzölmüş nergisiñ gözleri maḥmūr
 Ḳaranfīl sīnesi şad-pāre mehcūr
 Benefşe baş egip çigdem fül ağlar
- 3 Gelelden ḥāl ü ḥaḫḫı ğonca femde
 Şafā mı ḳaldı ‘ ıyş u cām-ı Cem’ de
 Leb-i la‘ line ḥasret bezm-i demde

151. P 43-b, Y 26b, İ 27a-b, U 21a.
 2a. vuşlatıñla] vaşlıñla İ, U.

Şurâhîñ gözleri dolmuş mül ağlar

- 4 Açıldı şevk-ı ʿaşkıñla çemenler
 Temâşâsına çıkdı yâsemenler
 Selâmîñ gözleyip servi semenler
 Reh-i pâyıñda tağ iñler çöl ağlar

- 5 Hayâliñden alıp bûy-ı vişâli
 Geçirdim ʿaşk ile çok mâh u sâli
 Düşüp yâd illere Hikmet mişâli
 Esîr-i ğurbet ağlar bu dil ağlar

152

Kaşîde-i Naʿt-ı Şerîf

fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilün

- 1 Añladıñ mı çarh-ı Mîñâ'da nedir şems ü kamer
 Hâk-i pây-ı Muştafâ'ya yüz sürer şâm u seher
- 2 Añladıñ mı kim nedir bu ʿâlem-i kevn ü mekân
 Ol vücûd-ı eşrefiñ teşrîfine tutmuş mağar
- 3 Añladıñ mı kim nedir bu perde-i zıll u seḫâb
 Ol Resûl'üñ rûyına yelpâze-i kudret şalar
- 4 Añladıñ mı kim nedir tahte's-şerâ fevka's-semâ

152. P 43b, Y 30b-31a, İ 27b, U 21a-b.
 3b. rûyına] yüzine İ, U.

Biri lâlâdır birisi dâyesidir ey püser

- 5 Añladıñ mı qālîb-i âdemdeki hikmet nedir
Nūr-ı vech-i Aḥmed’iñ ol ḥānede qurdu vaqar
- 6 Añladıñ mı kim nedir ol leyle-i qadr ile ‘ıyd
Birisi nūr-ı tecellâ birisi şem‘ a tutar
- 7 Añladıñ mı kim nedir ol Ka‘be vü mi‘râc-ı Hâq
Vuşlat-ı ma‘şûq u ‘âşîqdır biri dâr-ı nazar
- 8 Añladıñ mı kim nedir bu nev-bahâr u gül-‘izâr
Ol gül-i bâğ-ı cemâlınden verir hoş-büy-ı ter
- 9 Añladıñ mı kim nedir elḥân u şavt-ı nağme-sâz
Ol şeh-i ḥübânıñ eyler na‘t-ı vaşfindan ḥaber
- 10 Añladıñ mı kim nedir ol ‘arş u kürsî cennetân
Taḥt-ı qaşr-ı cilvegân-ı müctebâdır ser-be-ser
- 11 Añladıñ mı kimdedir ol şîve-i leyl ü nehâr
Biri zülfinden biri vechinden aldı nūr u fer
- 12 Añladıñ mı âyet-i *innâ ileyhi rāci‘ün*¹⁶⁴
Geldi aşlından yine ḥalk aşlına ric‘ at eder

¹⁶⁴ Kur’an-ı Kerim. 2/156: “Muhakkak ki O’na döneceğiz.”

- 13 Añladıñ mı kim nedir ey Hıkm̄et̄i levh̄ u q̄alem
Ol ħab̄ibiñ s̄ure-i evşāf-ı icmāl̄iñ yazar

153

Q̄aşıde-i Bahāriyye berāy-ı Rāğıp Paşa

fā' ilāt̄ün fā' ilāt̄ün fā' ilāt̄ün fā' ilün

- 1 Bāğ-ı vaħdet āyiniñ işhād için Perverdigār
Eyledi mantıq me' ānī gūlsitāniñ āşikār

- 2 Cebhe-i nūr-ı ħab̄ibiniñ ' araq-riz eyleyip
Damladı gülden güle gül oldu her ezhārvār

- 3 Vuşlat-ı firūz-ı nev-rūz-ı şehen-şāhān için
Gulgulī meşşātasın yaqdı yine rūy-ı nigār

- 4 Hāl ü ħatt̄ u ħüsni reng-ā-reng edip zinet ile
Sūr-ı sulṭāni dile geldi ' arūs-ı nev-bahār

- 5 Seyr-i gülşendir diye zümrüd işi yek-pā ile
Birbiriñ başdı çiçekler q̄ahqahā etdi hezār

- 6 Ol şehiñ bāğ-ı cihān-ārāsiniñ ħübānına
Vaḳtidir mervaħasıñ şalsın nesim-i rūzgār

152. P 43b-44a, Y 31b-32a, İ 28a-b, U 21b-22a.

2a. ħab̄ibiniñ] ħab̄ibiñ P, İ. .

3b. rūy-ı nigār] rūzgār İ.

- 7 Rāğīb-1 gülşen-fezānīñ rāğ-1 ihsānīñ görüp
Hil' at-i ezhār-1 iqbālīñ giyindi gül-^ç izār
- 8 Bu zārāfetle şabā gülzār-1 bahtīñ yoqladı
Eylemiş şems-i şeref burc-1 hamel üzre qarār
- 9 Hāme-i zerrīn ile levh -1 Semerķand-āvere
Noķta-i ikmāmını dōkdü bahār-1 naħl-bār
- 10 Başt edip evrāk-1 gül üzre ħurūf-1 sünbülün
Şānīñ istinṭāk edip verdi ħaberiñ bil şı'ār
- 11 Çeşm-i nergisiñ gibi ta'ķīb-i tevlīdiñ açıp
Bāğ-1 ķuṭb-ārāsına ķondu müzevvec çār çār
- 12 Vefķ-1 tevfiķiñ bu resme tarḥ edip dest-i ezel
Boynuñ egsin pāyına serv ü semen bāğ-1 bahār
- 13 Gūş edip teşlīs-i bāğ-1 şadra istiklālīni
Başladı āğāze-i nāz u niyāza murğzār
- 14 Dediler 'ōmrün mezīd devlet daħi 'ōmrüncedir
Bu peyām-āşār ile açdı dehānīñ goncasār
- 15 Her taraf bād-1 beşāret ṭayy ederken 'ālemi

Yolda rast geldi çemende rûze-dâr-ı şehryâr

- 16 Başına cem^ç eyleyip ceş-i bahâristân ile
Çıkdı istiğbâline mâh-ı şıyâmîñ sebze-dâr
- 17 Ağzına la^ç l-i ^ç aqîde hâtemiñ urdu dedi
Tut beni almağ dilersen ^ç ıyd-ı vaşlımda şikâr
- 18 Ahterân-ı pertev-i bahtîñ zemîne ^ç aks edip
Yağdı kandîl [ü] çerâğîñ nûra döndü şehr şâr
- 19 Gülşeniñ iğbâlini her dem bahâristân edip
Her şebiñ kâdir günün ^ç ıyd eylesin Perverdigâr
- 20 Çünkü her eşyâ-yı emvât tâze cân buldu yine
Devletiñde ben daği olsam ^ç aceb mi kâm-kâr
- 21 Hâr-ı zulmetde iken dâğ-ı diliñ ey Hikmetî
Şem^ç -i luftuñdan bugün yağdı çerâğîñ lâlezâr

154

Murabba^ç

fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilün

- 1 Eşeriñ ey dil habîbiñ dil-fikârından mıdır

18a. bahtîñ] aksiñ İ.

19a. gülşeniñ] gülşen P, Y.

154. 44a-b.

Vaṭan-ı aşliyye-i dār-ı diyārından mıdır
 Na‘ra-i hāy hūyı ṭabl-ı sīne-i dilden nedir
 Çeşm-i hūn-rīz olduğun ‘aşka güzārından mıdır

2 Rūz u şeb gencīne-i ğamda perişān olduğun
 Rūzgārından mıdır ğīsū-yı yārinden midir
 Dil hevā-yı ‘aşka yār oldu ‘aceb durmaz neden
 Şīve-i bād-ı nesīmi bī-ķarārından mıdır

3 Şerḥ olup dāğ-ı dilim işler derūn-ı sīneden
 Dāğ-ı ‘aşkıñ dāğ-ı ṭab‘-ı lālezārından mıdır
 Bāğ-ı gülzār-ı maḥabbet nālesi gülden midir
 Yoğsa bāğ-ı gülşen-i ‘aşkıñ hezārından mıdır

4 Sen bu ğurbet illerinde zār u giryān olduğun
 İhtirākından mıdır yā intizārından mıdır
 Bir zamān bu vādī-i firķatde ḥasret-keşligin
 İhtiyārından mıdır yā ıztırārından mıdır

5 Nağme-sāzın ney dile peyrevligi her dem midir
 Sūz-ı ‘aşkıñdan mıdır yā mūsikārından mıdır
 Şayd-bend olmak esīr-i zūlf-i yār olmak saña
 Nağme-i āhū-yı ‘aşkıñ levḥ ḥisārından mıdır

6 [OI] hevā-yı ‘aşk ile ülfet edip hem-demligin
 Kendi ḥālinden midir Perverdigārından mıdır

Baḥş-ı cān eyler şafāya nazmıñ erbāb-ı dile
Her sūzuñ ey Hıkmētī hikmet-şi' arından mıdır

155

Kaşīde-i beyān-ı Taşavvuf

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Şerī' atde taşavvuf ' ahd olan mişākı tutmaqdır
Tariķatde taşavvuf zāt-ı Hakk'a toğru gitmekdir
- 2 Taşavvuf hāl-i ihlāş-ı gönüldür kāl ile olmaz
Haķiķatde taşavvuf külli fānin dilden atmaqdır
- 3 Riyā vü ' ucb u kibri terk edip bil men ' aref sırrın
Taşavvuf ma' rifetde varlığı yokluğa şatmaqdır
- 4 Bu maşnū' āt u maḥlūķāt fer' ıdır aşlına baķ sen
Taşavvuf maḥv edip vāriñ ' adem baḥrine batmaqdır
- 5 Bahā'im hey' etinde cismini taḥliş edip talīf
Taşavvuf kendini ādem edip ' aşķ içre ķatmaqdır
- 6 Vücūduñ şaf edip her nefsi- umūr-ı mezemmetden
Taşavvuf dür mişāli baḥr-ı taḥmīd içre bitmekdir
- 7 Mücellā eyleyip mir'āt-i ķalbiñ şād u ğamlardan

Taşavvuf her tecellā kim olur ol sırrı gütmekdir

- 8 Emānetkār olup geldik bu seyr-i mülk-ārāda
Taşavvuf her ne kim HAK'dan gelir HAK'a iletmekdir
- 9 İşiñ yok HAK'dan özge bu feleklerde müluklerde
Taşavvuf mā-sivā'llāhdan geçip lāhūta yetmekdir
- 10 Edip ey Hikmeti kalbini tecrīd her taşavvurdan
Taşavvuf keşreti tevḥīd içinde vaḥdet etmekdir

156

Kaşīde-i beyān-ı Kerem

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Kerem baḥşinde āyetde beyānı ğayrı mübhemdir
Kerīm-i ṭab' olan mükrim kerāmetle mükremdir
- 2 Kerem zāt u şifāt-ı HAK'a mazhar bir sa' ādetdir
Anıñçün şāhib-i ' izz ü kerem şadrında mükremdir
- 3 Kerem 'ömrüñ füzün etmekte vāridir eḥādīşde
Kažā def' inde bir seyf-i siper-bend-i muḳavvemdir
- 4 Şifāt-ı HAK ile mevşūf olup şadr-ı sehāvetde
Şehen-şāh-ı kerīmü'ş-şān keremde ibn-i Ādemdir

- 5 Kerem miŧfāh-ı kenŧ-i tılsım-ı iķbāl-i devletdir
Açar her müşkiliñ taħşil-i kām üzre müsellemdir
- 6 Kerem settār u ğaffār ismine mażhar olup taħķiķ
Ĥaṭāsın ‘afv edip setr-i ‘uyübāt etmede temdir
- 7 Kerem bir tiĝ-i qahhārdır vedūd ismiñ oķur her dem
‘Adū qahrında semdir yāri yār etmekte eczamdır
- 8 Gerek nā-müsteħaķ olsun kerem kıl ey kerem kānı
Kerem etmek kerime vācib oldu çünki ekremdir
- 9 Ĥavāş-ı ‘ilm-i simyā gevher-i kimyā keremdir kim
Anıñla dehri teşhīr etmede siħr-i muķaddemdir
- 10 Hümā-yı dest-i dilden şayd olan murĝ-ı kerem dostum
İki perdir ki pervāz etmede ‘arş üzre aħkemdir
- 11 Olur dest-i keremle pençe-i dārā-yı ter-bende
Lisān-ı ħalkı Mevlā rāzı kıлмаķda mu‘allimdir
- 12 Kerem-ķ̄ār olduĝuñ ta‘n etme Ĥikmet bendeki cānā
Kerim destinden āb içmek kerimā ‘ayn-ı zemzemdir

5b. taħşil-i kām] taħşil-ĝāh İ, U.

9a. kimyā] yektā İ.

11a. ter] ner İ, U.

157

Muhammes

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Oğurum ḥaṭṭ-ı ḥayāl-i ruḥuñ elde qalemim var
 Yazacağ levḥ-ı dili 'aşqa nīm derd ü ğamım var
 Niçe gün geçdiği gelmez baña ol rûḥ revānım [var]
 Anıñ için gönül inler gözüm ağlar elemim var
 Benim ol sevgili cānānıma dostlar sitemim var
- 2 Ne 'aceb ol perī terk eylemedi cevr ü cefāsın
 Unudup kapladı zülfi gibi ol mihr ü vefāsın
 Çekip ben derd ü ğamın el süre mi cevr ü cefāsın
 Anıñ için gönül inler gözüm ağlar elemim var
 Benim ol sevgili cānānıma dostlar sitemim var
- 3 İ şabā kūy-ı dil-ārāmıma irgür ḥıyarımdan
 Ki neler çekmedim dūr olalı ol başarımından
 Ğam-ı ḥasret ile qanlar dökülür tā cigerimden
 Anıñ için gönül inler gözüm ağlar elemim var
 Benim ol sevgili cānānıma dostlar sitemim var
- 4 Kim imiş Ḥikmetī üftāde diye söyler imiş ol
 Beni terk eyleyip ağıyār ile 'ahd eyler imiş ol
 Şeb-i vuşlat-zed olup göndereni bilir imiş ol
 Anıñ için gönül inler gözüm ağlar elemim var

Benim ol sevgili cānāmıma dostlar sitemim var

158

Kaşīde

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Sālikā baḡ kendiñe bu hey'et-i ḡarrā nedir
Bu zihī sīret-nümā āyīne-i şūrā nedir
- 2 Dīde-i dilden temāşā eyleyip sen sende bu
Lāmis ü bu sem' u şavt u rü'yet ü bīnā nedir
- 3 Gör ki bu bir lem' a-i ḡāk-i ' anāşırda olan
Her meşām u lezzet ü keyfiyyet-i şahbā nedir
- 4 Bu vücūd-ı iz' afiñ ḡākinde ḡudret yoḡ iken
Bu ḡırām ilen tebessüm şīve-i zībā nedir
- 5 Şadr-ı mülk ü kişveri la' l ü güher taḡtında bu
' Aḡl u rüḡ u nefis ü fikre ḡükm eden dārā nedir
- 6 Hem nedir nāz u niyāz sevmek sevilmeḡ sırrı hem
Tende cān ol cānda dil ol dilde ' aşḡ-ārā nedir
- 7 Gün-be-gün sā' at-be-sā' at nev-be-nev devr etmede
Kenz-i vaḡdetden zuḡūr-ı keşret-i eşyā nedir

- 8 Andadır vuşlat cemāl-i vaḥdetiñ eyler beyān
Defter-i ‘aşk içre ḥatṭ u nokṭa-i sevdā nedir
- 9 Āyet-i esrār-ı zülfüñ anda tefsīr etdiler
Muşhaf-ı seb‘ a’l-meşānī nüşḥa-i kübrā nedir
- 10 İsm-i a‘zam sırrına mazhar olup her dem-be-dem
Kendi zātında ma‘ānī ‘allemü’l-esmā nedir
- 11 Cem‘ olup anda ḳamu kevn ü mekân eyler ṭavāf
Tekye-i vuşlat-fezāsıñ Ka‘be-i ‘ulyā nedir
- 12 Birbirin bir cins iken ḳatlı etmesi oldu ḥelāl
Bilmezem bu ‘ālem-i keşretde bu ḡavḡā nedir
- 13 Ḳāḏī vü keşşāf bu ḥikmet āyetinde lāl olur
Ehl-i ‘aşkıñ etdiği da‘vā nedir ma‘nā nedir
- 14 Olmasın senden ba‘īd Ḥaḳ sendedir ey Ḥikmetī
Sende bu sırr-ı taşarruf Ḥaḳ degil de yā nedir

159

Ḳaşıde

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ey şabā bizden selām et ol şeh-i ḥübāna var

- ‘ Arz edip ‘ aşk-ı derūnum ol meh-i t̄abāna var
- 2 ‘ Ayn-ı düşmeden mizāc-ı ṭab‘ ı olmuş ḥaste-ḥāl
Ol mübārek ḥāṭırın şor sevdigim cānāna var
- 3 Gülsitān-ı ‘ aşka uğra gör ne ‘ ālem üzredir
Zülf-i ‘ anber-bārı şor sünbül ü gül reyḥāna var
- 4 Ol vücūd-ı nāzenīn kim etdi rencīde ‘ aceb
Kıl şikāyetler devāsı şor nedir Loḫmān’a var
- 5 Nüşā-i esmā-i ḥüsnāsın ḥamā’il eylesin
Kendini kıldım emānet ḥazret-i Kur’ān’a var
- 6 Rūzgār-ı bed-nazardan şaklasın ol Ḥaḫ seni
Kıl du‘ā Tañrı seversen dergeh-i Raḥmāna var
- 7 Bülbül-i şūrīde-i ḥasret-keşin nālişleri
Söyle birbir her seḥergāh ol gül-i ḥandāna şor
- 8 Nār-ı firḫat n’eydügin bilmezsın ey bād-ı nesīm
N’eyledi pervānesin şor āteş-i sūzāna var
- 9 Ḥūn-ı çeşmimden yazıp bir ‘ arz-ı ḥāl-i dilsitān
‘ Aşḫ elinden çekdigim ‘ arz eyle ol sultāna var

- 10   ʿArza gir nāz u niyāz üzre beyān et ḥālim ol
Derdimiñ teşriḥini fehm eyleyen dermāna var
- 11   Dergehinde dest açıp eyle ṭavāf eṭrāfını
Her seḥer beyt-i muʿ allā Kaʿ be-i Mennāna var
- 12   İntizār-ı ğamdadır bu Ḥikmeti üftādesi
Gāh teşriḥ eylesin ol meh-i pür-zī-şāna var
- 160
- Kaşide
- mefāʿ ilün feʿ ilātün mefāʿ ilün feʿ ilün
- 1   Güneş ki dehre çıkar şanma ki kemāle döner
Ṭulūʿ -ı sürʿ ati anıñ o dem zevāle döner
- 2   O şāh-ı mülk-i cihān etmesin edā-yı hümā
Ki māh-ı evc-i felek yelegin hilāle döner
- 3   Vişāl-i şemʿ a-i fānūs-ı yāri fikr ederek
Vücūd-ı ʿ aşık-ı ḥasret-keşiñ ḥayāle döner
- 4   Ümīd-i luṭf ile şabr et cefā-yı yāre gönül
Celāl ü cevr ü sitemgāh olur cemāle döner
- 5   Derūn-ı sine[y]i doldur revān-ı eşk ile kim

12b. meh-i pür-zī-şāna] mihr-i perişāna İ, U.
160. P 46a-b, Y 25b, İ 49b, U 40b.

- Şarāb-ı la' l-i nemek-riz̄ gör helāle döner
- 6 Hücūm-ı leşker-i giryāna hāzır ol ki hemān
Sürūr-ı şadr-ı şafā 'ākıbet melāle döner
- 7 Serāy-ı qalbine qondurma kārban-ı fesād
Bir iş ki dildedir elbetde qıl ü qāle döner
- 8 Mürüvvet eyleme nā-merd ü bī-aşıllara kim
Şevāb-ı ecr ü kerem dir iken vebāle döner
- 9 Dehān-ı nuḡkına ur mühr-bend-i la' lini kim
Lisān-ı şūm [u] şeqā giderek cidāle döner
- 10 Şahāyif-i dil-i şaf olduğundan ki şaf ey dil
Şadefde qatre-i nisyānı gör le' āle döner
- 11 Tarīq-i dilde dü-tā olduğum 'acebleme kim
Meyān-ı ādem o mīme varınca dāla döner
- 12 Meger ki şerbet-i cām-ı ecel imiş bu dönen
Elinde Hikmeti'niñ şandılar piyāle döner

10a. şaf ey dil] ey dil-i şaf Y, P.

161

Kaşide

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 'Ömrüm āhir olmada çekdirme ey mäh intizār
Gel oğu seb' a'l-meşānī bu dil-i bī-māra yār
- 2 Gitmedi dilden harāret olmada zaḥmım şedīd
Kaṭre-i kibrīt-i la' linden devā kılsın ne var
- 3 Gerden-i kāfūrına sürsem bu ḥasret gözlerim
Çār pür-ḥün-riz-i dīdem ol dem eylerdi qarār
- 4 İştiyāk-ı ḥasretiñle tıfl-ı dil oldu verem
' Anber-i zülfüñle şīr-i zar' ın az olsun medār
- 5 Şur' anāk-ı derd-i ḥāl-i cān iken gelseñ baña
Mıḳnaṭis-ı cezb ile ol derd-i cān eyler firār
- 6 Ḥabbe-i sevdā-yı ḥālīñ şaqlama ey mäh-rū
Kim naḫar etdikçe olsun bed-naḫar düşmen tebār
- 7 Zehr-i berd-i ḥāsidiñiñ gül ruḫuñ soldurmasın
Ḥātem-i zümrüdi tut kim görmesin ol çeşm-i mār
- 8 Dürr-i dendāniñ gören gözler olur mihr-i münīr

---

161. P 46b-47a, Y 26a, İ 30a-b, U 23b.

5b. cezb] qarab İ, U.

Zerre-i durrâkıñ eyler ʿ ayn-ı dilden def ʿ -i zâr

- 9 Ol ʿ aķıķ-i lebleri ħamrāya etdikçe nazâr
 Ța ʿ n-ı cins-i cān gidip insān olurdu ŧermsār
- 10 Bir gül-i tersiñ saña bülbül ile gülŧen gerek
 Kim yaraŧmaz ğayrı illā perde-bār-ı ħāre ħār
- 11 Tāzelensin penbe-i göñlüm meh-i ğarrā ile
 Sīneye çeksem olur iz ʿ āf vücūdum tāb-dār
- 12 Böyle ser-keŧ olma ey bağrı ħadīd elbet seni
 Nerm eder āhım ile melħ-ı ramād-ı ŧaħm-ı nār
- 13 ʿ Uķde-i ʿ aħdim çözenler ʿ ũd iŧi nā-ħũn ile
 Yanmadıkça nār-ı āhımdan benim zũlf-i nigār
- 14 Berd-i rũy-ı cevı ile yārān olursam mũncemid
 Ğam degildir var iken ŧāğ-ı kuyıñda penbesār
- 15 Bāğ-ı ħüsnũñde nũmāyāñdır ğamı def ʿ etmege
 ŧũret-i aħsen ŧadā-yı ħoŧ bahār-ı cũy-bār
- 16 Țılsımāt-ı siħr-i vech-i ekmeliñ eyler beyān
 Ħākiñ iħyā eyledi āb nũr nārđan rũzgār

17 Rîḥa-i burc-ı zuḥalde āb-ı ḥayvān ʿıḳd edip
Nʼeylesin kimyā-yı ʿāşık var iken laʿlînde kār

18 Muʿciz-i ḥikmetle ḥikmet sözleriñ ey Ḥikmetî
Sâlik-i ḥikmet olan iḥvâna olsun yâdigâr

162

Ḳaşîde-i Beşâret-nâme-i ʿâlem-i maʿnâ-i idḥâl
mefâʿîlün mefâʿîlün feʿûlün

1 Çü doğdu necm-i saʿd oldu münevver
Saña ʿâlem müsahḥardır müsahḥar

2 Füyûzât-ı Ḥudâ el verdi dilden
Saña tevfiḳ muḳadderdir muḳadder

3 Göründü levḥ-ı maḥfûz içre ḥâlin
Murâdîñ hep müyesserdir müyesser

4 Ḥulûş-ı ṭabʿım istiḥrâc edince
Dedi maḳşûd mükerrerdır mükerrer

5 Saña ʿizz ü saʿâdet câh-ı maṭlûb
Bilâ-şübhe muḳarrerdır muḳarrer

6 Bu âşâr-ı beşâret üzre gönlüm

‘ Aceb şimdi muşavverdir muşavver

- 7 Ümīdim inşā’allāh māşā’allāh
Kamu işde muzafferdir muzaffer
- 8 Şi‘ arım nokta-i intāk-ı Hāk’dır
Velī ma‘ nām mukeşşerdir mukeşşer
- 9 Beyān-ı nazm-ı vaşfiñ eylemekde
Lisānım bir mücevherdir mücevher
- 10 Meşām-ı ‘ avd-i ihsānıñla herkes
Mu‘ atıdır mu‘ anberdir mu‘ anber
- 11 Nihāl-i kāmetiñ bāğ-ı keremde
Hırām eyler şenā-berdir şenā-ber
- 12 Olup altūn ile tezhīb-i kalbim
Zer-ender-zer muharrerdir muharrer
- 13 Keremde bahşi yok şahib-kirāmıñ
Ne eylerse muhayyerdir muhayyer
- 14 Umūrında du‘ ası Hikmeti’niñ
Gümān etme mü’eşşiridir mü’eşşir

- 15 Serîr-i ümmiyet üzre emînim
Mu' ammer ile yâ Allâh mu' ammer
- 16 Olursa sen de mükrem Hîkmet zirâ *
Keremde ol dil-âverdir dil-âver
- 163
Ġazel-i Harf-i Ra İdhâl
mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün
- 1 Yâ Rab baña bir Hızır ola Behrâmı yetişdir
İmdādıma bir ' âlî himem nâmı yetişdir
- 2 Şol nesnede kim ' âciz [ü] hayrân-ı dil oldum
Senden meded ey luğf isi ilhâmı yetişdir
- 3 Ġam meykedesinde yaturam haste-i maħmûm
Ey sâķî şafâ-cû-yı be-kâm câmı yetişdir
- 4 Cân tende iken görmege ol rûh-ı revânım
Ol cânıma ol cân-ı dil-ârâmı yetişdir
- 5 Gerçi açılır zehr-i ' araķ-rîz-i dil ammâ
Ol ķand' işi la' lindeki bādâmı yetişdir
- 6 Kaldım yine bu gülşen-i ğam-ħânede tenhâ

Ey bāğ-ı sürūr gonca-i gülfāmı yetişdir

- 7 Yağdırdı felek başıma seyl-āb-ı melāmet
Çek üstüme rahmet işi iḥrāmı yetişdir
- 8 Çün va^ç d-i vişāl eyledi ol meh-peri yā Rab
Ol günlere bu Ḥikmetī nā-kāmı yetişdir

164

Ġazel-i İdhāl

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

- 1 Nağme-i ^ç aşğ-ı şağīri āşiyānımda çalar
Rāḥatu'l-ervāḥda ol rūḥ-ı revānımda çalar
- 2 Muṭrib ursun ayasın ney-zen demin zīrā bu dem
Kūs-ı rihlet nevbeti sūr-ı cinānımda çalar
- 3 Sā^ç atim işler benim çevgān-ı ^ç ömrüm döñerek
Muşta-ı taş-ı ḥazīnim üstüḥ^çānımda çalar
- 4 Şīve-i nāz u niyāz-ārāsınıñ ḥastesiyim
Cān atar benz-i dilim devr-i revānımda çalar
- 5 Rağş edip cār-bāre-i ṭannāz ile ḥūrān-ı ^ç iyn
Muṭribān-ı münkirin iḳbāl-i cānımda çalar

- 6 Nefha-i şūr-ı tizlerin hırām eyleyerek *
Pişrev-i dā'ire-i sine gümānımda çalar
- 7 Ergānūn ḳānūn-ı dil zānū-be-zānū ser ḳoyup
Sāz-ı dil-sūzum göñül bezm-i cinānımda çalar
- 8 Yükle dip bāzār-ı aşḳından maḥabbet ḳaḫarın
İrci'î şavtı uşul-i kārbanımda çalar
- 9 El-be-el ḍarb-ı dilim mişḳāl ile āheng olup
Ṭabl-ı hicret çübını cennet mekānımda çalar
- 10 Nām u şānım yazmaḡa gelse güzeller ḳabrime
Merg işi ṭaṭṭana-yı seng-i nişānımda çalar
- 11 Müddet-i mülk-i vaṭan buldu nihāyet Ḥikmeti
Mazḫar-ı vuşlat ḫayāt-ı cāvidānımda çalar

165

Ḳaşīde

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Baḳacaḳ ruḫlarıñ ey māh gül-i ra' nā görünür
Leb-i la' li severek ebr işi zībā görünür
- 2 Baḳamaz ḫirelenür dīde-i üftāde aña

Gözi āhū sözi dil-cū yüzi bedrā görünür

- 3 Kim oğur levḥ-ı cebīniñde olan ḥaṭṭ-ı diliñ
O muṭalsam қаşlarıñ rā ile ṭuğrā görünür
- 4 Dönerek ʿ işve-i cevlān ile etdikçe nazār
O şehiñ fitne-i merdümleri şehlā görünür
- 5 Varıp ol Kaʿ be-i dīvārı ṭavāf eyleyelim
Çeh-i ruḥundan aniñ zemzem-i baṭḥā görünür
- 6 Yürü saʿ y eyleyelim Merve Şafāsın görelim
Kim o dilden Ḥarem-i beyt-i muʿ allā görünür
- 7 Dolanıp gerden-i kāfūrına merğüleleri
O siyeh gīsūları sünbül-i sārā görünür
- 8 Nʼedem ol ğonca gülüm gelse tebessüm ederek
Deheninden o dürer-bār işi lālā görünür
- 9 Şeh-i reftār ile ol ince meyān etse ḥırām
Gehī ol serv ü semen-sā gehī ṭübā görünür
- 10 Mevc urup ʿ işve-i ten nāz ile her cāmeleri
Niçe elvān ile gūyā yedi deryā görünür

3a. cebīniñde] cebīniñ İ, U.

- 11 Olamaz tūṭī-i güftārına hem-dem mūsikār
Nağme-i tenden anıñ bülbul-i gūyā görünür
- 12 Nefes-i meşmeşe-i nāz-ı havābından anıñ
O hayāt-āver olan rūḥ-ı Mesīḥā görünür
- 13 Anı ol ʿālem-i rü'yāda gören şanma teḥī
O mu' ammādaki dilden nice ma' nā görünür
- 14 Şalacağ dest-i vefā baḥş-ı şafā da' vetine
O kerem ayalarından yed-i beyzā görünür
- 15 Edecek bezmgeh-i қаşr-ı güzellerde nigāh
O melek-rū güzelim cümleden a' lā görünür
- 16 O meh-i sūre-i nūr-āvere baқdıқça hemān
Gözine Ḥikmetī'niñ gülşen-i me'vā görünür

166

Қаşıде

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şanma sünbül tağ-ı sinemde ʿalāmet gösterir
Naḥl-i cennetdir ki ol қadd-i қıyāmet gösterir
- 2 Şıdқ u ihlāş u kerem bir reh-nümādır kim dile

12a. havābından | ḥübānından P.

166. P 48a-b, Y 29b-30a, İ 31a, U 24a-b.

Menzil-i rif' at olan dārū's-sa'âdet gösterir

- 3 Ber-zemîn İsrâfîl 3ur ' Azrâ'îl olmuş sâkidâr *
Bil kim ol cām-ı ecel özge şeṭâret gösterir
- 4 Ersin *irci'î ilâ Rabbük*¹⁶⁵ şadāsından hele
Ol reh-i ' aynü'l-yaḳîn gör kim ne ḫâlet gösterir
- 5 Leşker-i fikr-i zenūbuñ dâğ edip tiğ-i ' ilel
Hâşşa-i eczâ ḫakîm şadrı selâmet gösterir
- 6 Şiddet-i mevtinden eyler şanma mü'min ref' -i dest
Parmağ-ı ibhāmı îmân-ı şadâkat gösterir
- 7 Çâr-pâ 3aşr-ı mu' allâ üzre ḫâmûş ehline
Müşti-i îmân ile gūyâ şecâ'at gösterir
- 8 ' Âr edip ednâs-ı dünyâdan vücūd-ı nâzenîn
Bir serîr-i mağsel eṭvâr-ı nezâfet gösterir
- 9 Mihr-i rûḫ-efzâ 3ıkıp ḫâverden olsa bî-ḫicâb
Enver-ı aşliyyesi çeşm-i leṭâfet gösterir
- 10 İntikâl-i mü'minîn evvel nüzûl etdikde Ḥaḳ
Vüs' minñ pâyânı yok mülk-i velâyet gösterir

3a. 3ur] 3urup Y, İ, U.

¹⁶⁵ Kur'an-ı Kerim. 89/28: "Sen Rabbinden, Rabbin de senden razı olarak Rabbine dön."

11 Sâ'ilân-ı münkirân geldik de abre rû-be-rû
 oğrulup tevid ile keşf ü kerâmet gsterir

12 Yâ ulu'l-ebşâr nidâsın ederek ariflere
 Hıketi bu mecma -ı esrâr-ı hikmet gsterir

167

aşide

mef' ulü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

1 Ol dem ki nâr u nür-ı ezelden hevâ doğar
 Ol båd-ı sırr-ı Hâ'dan alır hâk u mâ doğar

2 Âhım bahârı erdi sipihrân-ı arşa tâ
 Mînâ-yı lâciverd mücevher semâ doğar

3 Âhü-yı âf-ı dehr-i felek şâma erse ger
 Sevdâ-yı hatt-ı zülf cebiniñden hümâ doğar

4 Ger âlemân-ı rûh u ger ecsâm ger beâ
 Âdem ki her dođuşda said murtażâ dođar

5 Davâ-yı hâl-i aşı ne hâcet beyân edem
 Taşdı-ı şubha necm-i terâzû mesâ doğar

6 Tezvîc-i halkı eyledi eşyâda müntesil

O zāt-ı Haḳ'dan özge ḳamu mā-sivā doġar

- 7 Āmāde ol viṣāl-i Ḥudāvend-i ' aşḳ kim
Tenden bu cān u dil budur elbet rehā doġar
- 8 Şimdengirü hücum-ı cefākārıñ artmada
Ġamdır doġan cihānda ki şanmañ şafā doġar
- 9 Şabr ile bir zamān bu göñül ḥānesindeki
Bu ġurbetiñ içinde hezār āşinā doġar
- 10 Ey Ḥikmet ehl-i dil bilir eş'ār-ı Ḥikmetiñ
Baḳdıḳça nice ma' nā-yı ḥikmet-nümā doġar

168

Ḳaşıde

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Levḥ-ı ḳudret naḳşına ins ü beşer ḥayrettedir
Şun' -ı reng-āmizine şām u seher ḥayrettedir
- 2 Oniki yirmisekiz toḳuz yedi seyyāreler
Devr eden dört üstüne şems ü kamer ḥayrettedir
- 3 Çār- ' anāşır ṭab' ını temzic edip te'lifine
Özge ' ibretidir diye ehl-i nazar ḥayrettedir

168. P 48b-49a, Y 33a-b, İ 31b-32a, U 24b-25a.

3b. ' ibretidir] ġayretidir P.

- 4 Nār u bād u ḥāk ü mā birbirlerinden kim doğar
Bu ne ḥikmetdür diye şāḥib-başar ḥayrettedir
- 5 Kūrre-i ebr-i ḥayāl [ü] cemre-i Mīnā'ya baḳ
Ḳavs-i ḳuzahdan ḳuşanmışken kemer ḥayrettedir
- 6 Nev-be-nev kimdir gelen kimdir giden kimdir ḳalan
Bu arada cümle maḥlūḳ ser-be-ser ḥayrettedir
- 7 Nüh felek inler seḥāb aḒlar ḥalāyık dönmede
Bu ḥayāl-i fikret içre baḥr ü ber ḥayrettedir
- 8 Hey'et ü ḥikmetde yüzbiñ dürlü şūret gösterir
Ol füsūn-ı fitneden şavt-ı şuver ḥayrettedir
- 9 Ḥūr u Ḓilmān u perī-peyker felek ḥāmūş olup
AḒzına engüşterin almış tutar ḥayrettedir
- 10 Saḫnat da' vāsını beyhūde eylermiş kişi
Bu ne ḒavḒādır diye ol tāc-ı ser ḥayrettedir
- 11 'IḒd olup baḫn-ı şadefde dürr olur bir ḳatre āb
Ḳadr-i mi' yārında şarrāf-ı güher ḥayrettedir
- 12 Ma' den-i ḥikmetde recrāc eyleyip sīm-ābını

‘İkd-ı iks̄ir olmasında s̄im ü zer hayrettedir

- 13 Gül güler bülbül öter mār-ı ecel şarmağ diler
Bāgbān seyrānına çıkmış bakar hayrettedir
- 14 Her hücūm-ı mevc-i deryā-yı tefekkürgāha bağ
Ġarğ olur her kaçrede yüzbiñ mağar hayrettedir
- 15 Kim kesildi kesdiren kimdir nedir ceng ü cidāl
Rezmgāh-ı dilde ol tiğ ü teber hayrettedir
- 16 Emr-i tağdır-i rızāda ‘ayn-ı ġayrı olmada
Her mezāhirde zūhūr-ı ġayr u şer hayrettedir
- 17 Ĥikmetī ĥükm-i irādetde muğayyersin velī
Fī le geldikde kaçāyā vü kader hayrettedir

169

Kaşide

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ben bugün bir şehriyāra uğradım
Kendi birdir şehri birdir yāri bir
- 2 Nev-bahār olmuş açılmış gülleri
Bāğı bir bāgbānı bir gülzārı bir

- 3 Her arafdan ağlayıp Şular açar
Őuyı bir elhānı bir cūy-bārı bir
- 4 Bir yere gelmiŐ gūzeller sūyleŐir
Ayrı yoğ aęyārı bir dildārı bir
- 5 Hem alırlar hem Şatarlar birbiriņ
Bāyi[] i bir mūŐteri^ē bāzārı bir
- 6 Ayrı ğayrı yoğluğu varlığda hep
Cūmleniņ inkārı bir iķrārı bir
- 7 Kim sevildi yā seven kimdir kim ol
[] ĀŐıķ u ma[] Őūķı bir dīdārı bir
- 8 GūŐen-i bāę-ı maĥabbet zeyn olup
Keşf olan ezhārı bir eŐmārı bir
- 9 Secdegāh-ı maęfiretde cūmleniņ
Mezhebi bir ĥūkmı bir muĥtārı bir
- 10 Őīve-i kesb ũ hevā-yı dilde dil
ĤāŐıl-ı taĥŐili bir izrārı bir
- 11 Ĥikmeti^ēniņ bezm-i [] aŐķ içre bugūn

6a. varlığda hep] varlığdadır İ, U.

9a. mağfiretde] ma[] rifetde İ, U.

Sözü bir ʿeşʿârî bir ğaffârî bir

170

Ġazel-i Naʿt-ı Resûl

mefʿülü mefâʿilü mefâʿilü feʿülün

- 1 Sen şanma ki ol nūr-ı Ĥudâ dürr ü şadefdir
Ol mebbe-i envār-ı selef ĥatm-i ĥalefdir
- 2 ʿÄlemleri nūr eyleyen ol nūr-ı ĳademdir
Zann etme ki ol pertev-i pür-süz-ı necefdir
- 3 Furĳân dürer-bârı güher maʿdenidir ol
Her âyet-i Ĥaĳ mazĳhar-ı esrâr-ı ʿarefdir
- 4 Raĳmet ile irsâl-ı ümem olması Ĥaĳʻdan
Aşĳhâbına cân düşmenine tiĳ-i hedefdir
- 5 Refʿ eyledi dillerde olan şirk ü gümânı
Tevĳid ile ol mecmaʿ-ı maĳlûĳ-ı ĳarafdır
- 6 Gör kim naĳamât eyleyen eşyâyı ne söyler
ʿÄlem aña mızĳhardır ol ʿäleme defdir
- 7 Her parmaĳ-ı pür-muʿciz-i enhâr-ı ĳayâtı
Ĳudret yedile cârî olan mecraʻ-ı kefdir

170. P 49a-b, Y 19a, İ 32b, U 25b.

7a. her parmaĳ] her bir parmaĳ P.

- 8 Sādāt-ı kirāmīñ daḥi bil Ḥikmetī ḳadrin
Evlād-ı şeref-baḥşına ta‘ zīm-i şerefdir

171

Ġazel-i Na‘t-ı Resūl

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ol ḥabīb-i kibriyānīñ cümle bir bendindedir
Ol cemāl-i ḥüsn ü ḥulḳ işhād-ı dil bendindedir
- 2 Faḥr-ı ‘ālem ümmīdir dedikleri efsānedir
‘İlm-i küllī tā ser-ā-pā kendidir kendindedir
- 3 ‘İlm-i ḥikmet ‘ilm-i hey’et ‘ilm-i ḥaḳ ‘ilm-i ledün
Zāhir ü bāḥın ‘ulūmuñ cümlesi ḳaydıdadır
- 4 Her şifāt-ı şüret-i nūruñ tecellī etmede
Ger Ḥudā vü ger sevā āyīne-i ḳalbindedir
- 5 Çekme ğam ey Ḥikmetī mi‘ rāc-ı fī yevmi’l-ḳıyām
Ümmetiñ cümle şefā‘āt etmeniñ ḳaydıdadır

172

Ġazel-i Na‘t-ı Şerīf

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 O maḥbūb-ı Ḥudā Aḥmed Muḥammed şöyle dil-berdir

171. P 49b, Y 26a-b, İ 32b-33a, U 25b-26a.

172. P 49b, Y 27b, İ 33a, U 26a.

Ki dü-^ç âlem ve mâ-fihâ anîñ pâyına ser-berdir

- 2 ^ç Aceb mi Âdeme secde ederse cümle maḥlūkāt
K'o mescidgāha nūr-ı Muştafā miḥrāb u minberdir
- 3 Sa^ç âdet tâcıdır ḥāk-i ḳudūmi başına dehriñ
Vücūd-ı mişl-i nā-yābı anîñ kimyā-yı ekberdir
- 4 Muṭavves nūr-ı a^ç zāsın gören buldu tesellāsın
Anıñçün gördü zülfüñ ḥāk-i cennet müşk -i ^ç anberdir
- 5 N'ola ger ṭurfetü'l-^ç ayn içre mi^ç rāc-ı vişāl etse
Rikābında anîñ Cibrīl-i vaḥy-i peyk ü reh-berdir
- 6 Şefā^ç atde iḥātā etse çok mı ehl-i ^ç uşşātı
O nūruñ baḥr-i raḥmetde bu çār-çarḫa çenberdir
- 7 Seniñ vaşfinda pervāz eyledikçe Ḥikmetī bendeñ
Yanında murğ-ı ^ç anḳā vü hümā bī-pā vü bī-perdir

173

Ġazel-i Na^ç t-ı Resūl

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

- 1 Pertev-i zātîñ zuhūrı enver-i Mevlā deger
Sāye-i nūruñ hezār mihr-i yed-i beyzā deger

4b. müşk] misk İ.
173. P 49b-50a, Y 28b, İ 33a-b, U 26a.

- 2 Hāk-i pāy-ı ʿizzete yüzler süren ednā ııuluñ
Şāh-ı İskender mişāli niçe biñ dārā deger
- 3 N'eyler iki ʿālemi ʿāşıklarıñ ammā mişāl
Bir cemāliñ rü'yeti biñ cennet-i me'vā deger
- 4 Seksen üçbiñ ʿālemiñ her varlığı zātıñladır
Dehre teşrif-i kudümüñ büsbütün eşyā deger
- 5 Her nebide zāhir olmuşken tecellā şu'lesi
Zerre-i nūruñ kamu envār-ı enbiyā deger
- 6 Müşfi'inde ey şefā'at-kānı ʿind-i Bārīdir
Bī'aded baħrān olan yüz rahmet-i ʿuzmā deger
- 7 Bir nigāh ile hırām-ı ıāmetiñ ʿālemleri
ʿArş u kürs levh u ıalem biñ sidre vü tūbā deger
- 8 Medh-ı vaşfiñda olan her güftesi vaşşāfiñiñ
Bī-nihā bi-ıad künüz-ı gevher-i yek-tā deger
- 9 Şi'r-i vaşfiñ her hurūfında şefā'at etmege
Hikmeti bendeñ gibi bi-ıad hezār ednā deger

174

Ġazel-i Münacât

mef' ũlũ mefa' ĩlũ mefa' ĩlũ fe' ũlũn

- 1 Yā Rab saña ħamd etmede ' acz ü ħaderim var
Tevhĩd ile zıkr etmede şıdķ u hũnerim var
- 2 Şol zāt u şıfāt kim saña maĥşũş ola taĥķıķ
Ol ħāl ile ħaķ olmada dilden ħaberim var
- 3 Yā Rab beni ħalķ eylediñ ol ketm-i ' ademden
Ķalbidemde seniñ şun' ma lāyık gũherim var
- 4 Şāhān-ı cihānıñ baña hem-tā olamaz kim
Īmān-ı ħulũşum gibi bir tāc-ı serim var
- 5 Dergāhına ' arz eyleyecek bir eşerim yoķ
Āh eyleyũben derd ile ħũn-ı cigerim var
- 6 Ey tũtĩ-i dil söyle hemān şekkerle ħālĩñ
Nāyisten-i Ħaķ'dan saña şĩrĩn şekerim var
- 7 Ey bĩ-kes ü bĩ-çāreleriñ yār-ı ħaķĩķi
Baĥş eyle baña şol keremiñ kim nazarım var

---

174. P 50a, Y 31a-b, Ī 33b, U 26a-b.

4b. ħulũşum] ħulũş Ī, U.

6a. söyle] söyleme P, -Ī, U.

6b. nāyisten] tā beste Ī.

- 8 Ey Hikmeti bî-mâresiniñ derdiñe dermân
Fazlîñ ile şād eyle beni kim kederim var
- 175
- Ġazel-i bî-nuḡāt
- fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün
- 1 Ādem ol ādemde ol esrār-ı rûḡu’llāh gör
Dār-ı dilde ādemiñ her gāh ulu dergāh gör
- 2 Raḡme-i esrār-ı sırru’llāh gönüldür añla gel
Gevher-i ‘ilm-i kemāl dildir o mihr ü māh gör
- 3 Her ‘ulūm-ı sırr-ı esmā ‘ilm ile ādemdedir
Sālik ol ‘ālemde ol esmā-i uşul rāh gör
- 4 Olma gāhāsā gönül gel her dem-ā-dem ādem ol
Her mesā vü her seḡer ol ser mesār āgāh gör
- 5 Ger dilerseñ Hikmeti ‘ālemde her derde devā
Ehl-i derde hem-dem ol gel derd ile ol āh gör

8a. bî-mâresiniñ] bî-çâreleriñ İ.

175. P 50a, Y 16a, İ 33b-34a, U 26b.

2b. o] ol P.

4a. gāhāsā] gāvāsā Y, P.

5a. Metinde “Hikmeti her ‘ālemde” şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği “her” kelimesini çıkardık.

176

Ġazel-i bī-nuḡat

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ol göñüller ki dilā 'ādil olur
Her murād-ı dile ol vāşıl olur
- 2 Ol dil-āver ki ola ehl-i uşūl
Her meh-i 'ālem añā mā'il olur
- 3 Her kelām-ı ehl-i dil ki dil ola
Gevher ü dürr ü dürer ḡasıl olur
- 4 Añlasa ser-sūre-i mūr-ı 'ulūm
Mūr-ı laḡmāsā añā ḡāmil olur
- 5 Görse ol esrār-ı rūḡ-ı dilde dil
Dil o demde ādem-i kāmil olur
- 6 Rādde vü ḡilm ü ḡamūl olsa eger
Dil-i dildār ol dile ḡāvil olur
- 7 Ḥikmetī ol dilde ola kār ḡama'
La'l ü dürr olsa da o sā'il olur

177

Ġazel

meḥ'ülü meḥā'îlü meḥā'îlü fe'ülün

- 1 Senden a gönül etdiğin ikrârı dilerler
Ol 'ahd-i vefâ üzre olan yâri dilerler
- 2 İdâf-ı muḥarrib k'ola cennât-ı na'îmde
Da' vât-ı Ḥudâvend ile ebrârı dilerler
- 3 Râzıyye vü marzıyye nidâsıñ edecek Ḥaḳ
'Āşıqlarıñ ol vuşlat-ı dîdârı dilerler
- 4 Tenkîl-i beḳâ etse biri erba'î in içre
Ol cāy-ı cihân-dârına bî-dârı dilerler
- 5 Vildân-ı muḥallid ile her 'âşıḳ-ı mev'ûd
Ol va'd-i sūrūr içre ki devvârı dilerler
- 6 Her dem ki hezârân revân eylese nālân
Firdevs-i vişâliñdeki gülzârı dilerler
- 7 Ebnâ-yı beşer eylese 'işyân u ḥaḫâlar
'Ar eylemeyip rahmet-i bisyârı dilerler
- 8 Ey Ḥikmetî senden zer ü sîm istemez Allâh

Sa'y ile hemān 'aşk ile ezkārı dilerler

178

Ġazel

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

- 1 Her dem ki ḥaṭṭ-ı ğonca-i la' liñ beyān olur
Taḥrīr-i midḥatinde ḳalem ter-zebān olur
- 2 Tīrān-ı müjgeñ etdi ğarābil bu sīnemi
Ebrūlarıñ bir özge ḳurulmuş kemān olur
- 3 Ol dem ki dūd-ı āh-ı diliñ eyler şu' ūd
Sevdā-yı zūlf-i rüyına ' anber-feşān olur
- 4 Her dem ki fikr-i ' aşıḳıñ eyler ḥayālını
Dilde hezār ḥurşid-i bedrā a' yān olur
- 5 Gülzār-ı kūy-ı yāra uçup eyle nāleler
Ey murğ-ı dil o sīne saña āşiyān olur
- 6 Gel ḥāk-i sīnem üzre baş ey ' āli-şāh-ı dil
Kim başdığıñ ' aceb bil ulu āsitān olur
- 7 Ġam çekme ey göñül bu şeb-i firḳat içre kim

178. P 50b-51a, Y 34a, İ 34b, U 27a.

1b. midḥatinde] medḥinde İ, U.

2b. bir] – İ, U.

Ḥikmet diye güzeller arar bir zamān olur

179

Ġazel

mef̄ ūlū mefā̄ ilū mefā̄ ilū fē ūlūn

- 1 Rūyuñ gibi bir tal̄ at-ı meh-pāre mi vardır
Baḥtūñ gibi bir eşref-i seyyāre mi vardır
- 2 Zūlfūñ gibi bir telle-i şayyād-ı hüner-bāz
Dil murġı gibi ʿāşık-ı āvāre mi vardır
- 3 Teshīr-i kulūb etmede biñ āl-i füsūnda
Ġamzeñ gibi bir fitne-i sehḥāre mi vardır
- 4 Āvāre göñül olmaya hoş nāz u baķışla
Bilmem hele çeşmiñ gibi mekkāre mi vardır
- 5 Bir derd imiş ol ḥasret-i vuşlat ele mi kim
Ey Ḥikmetī dermānına bir çāre mi vardır

180

Ġazel

fā̄ ilātūn fā̄ ilātūn fā̄ ilātūn fā̄ ilūn

- 1 Kāse-i ṭab̄ im teḥ̄ olmaķla ey şāḥib-nazar
Āb-ı feyz-i māye-i ʿuşşāķ ile dolmaķ diler

179. P 51a, Y 16b, İ 34b, U 27a-b.

180. P 51a, Y 17b, İ 35a, U 27b.

- 2 İnkisâr-ı bād-ı bî-demden emîn olmak için
Bir emîn-i Hakk'a eylerseñ n'ola teslîm-i ser
- 3 Ol zücâc-ı dil ümîdimdir ki sırr-ı aşk ile
Tâ ola âyîne-i âlem-nümâdan pür-haber
- 4 Nazra-ı himmet-güşâ-yı terbiye-i pîrden
Şırça-i bî-âb-ı nûr olsa n'ola dürr ü güher
- 5 Şerbet-i mey cām-ı aşkı dest-i luḫfindan içen
İçmez illâ kevşer-i ayn-ı hayât-ı müstaḫar
- 6 Dâmen-i pîr-i haḫîḫat câme-i şıdkım durur
Hikmeti pây-ı sezâ-yı aşka her dem yüz sürer

181

Ġazel

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

- 1 Maḡrûrına dehrîñ etegiñ tıtdurup öpdür
Fırşat demidir muştalarıñ başına ḫapdır
- 2 İḡvâsına aldanma sen ol rûy-ı siyâhiñ
Hind illeriñ ol leşker-i fi'l-ḫâl ile çapdır
- 3 Bir ḫâl ile aldar seni senden ırâḫ olsun

181. P 51a, Y 34a, İ 35a, U 27b.

3a. aldar] almaz İ, U.

Ol oñmayası gelmeyecek yollara şapdır

- 4 Yā dil ile yā el keremiñ eyleyerekden
Bir hāl ile dil hāneleriñ luḡ ile çapdır
- 5 Eclād-ı vüçüduñ ola piş-girliğe şālih
Debbāğ-ı kemāl ehline cān postuñı sepdir
- 6 Ey Hikmetī dil Kaʿ besin et kendine mihrāb
Ol secdegehinde seni senden saña tapdır

182

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Bezm-i aḥbāb-ı maḥabbet cān u dil meʿvāsıdır
Ol gül-i bāğıñ gönüller bülbül-i şeydāsıdır
- 2 ʿĀşıka hem-rāh olan gelsin temāşā eylesin
Sīne-i erbāb-ı ʿaşkıñ dāğ-ı dil şahrāsıdır
- 3 Ġam degildir ey gönül ḥātır perişān olduğūñ
Kūşe-i kaşr-ı dilistān bād-ı ğam yaylasıdır
- 4 ʿĀlem-i eşyayı gerçi ğarķa verdi eşk-i dil
Bu vüçüd-ı bī-vüçüdüm ķatre-i deryāsıdır

- 5 Hı̇kmeti̇ hı̇kmet yüzünden keşf-i rāz etse n'ola
Kim 'ulūm-ı zāt-ı Hı̇k'ın nüşa-i kübrāsıdır
- 183
- Ġazel
- mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün
- 1 Ecel vuşlat-ķarın olmak için Hı̇k'dan peyām eyler
Niyāz u nāz ile dostdan gelip dostu selām eyler
- 2 Zemīn ü āsumān ķopsa ķıyāmet ķopdı zann etme
Ġıyām-ı ādeme gūyā ķıyāmet hoş ķıyām eyler
- 3 Ne hācet keşf-i rāz etmek lisān-ı lahm ile yāra
Kelīm-i Tūr-ı sīnem mu'ciz-i dilden kelām eyler
- 4 Şırāt u keff-i mīzānı koyup meyl-i hulūş üzre
Eren ķalb-i tecellāya maķāmıñ fi'l-ķıyām eyler
- 5 Girip hāmmām-ı 'afv içre zihī 'ışyāndır dökse
Yuyup ger māye-i rahmetle Bārī i'tişām eyler
- 6 Hı̇sābın görmeyip hiç haşr ü neşri n'eydüğün bilmez
'Aceb ķandan gelip girdi cinān içre hı̇rām eyler
- 7 Hı̇dā'sı eylemiş da'vet çü Hı̇kmet bendesi geldi

Ümīddir onaga Şahib-ziyāfet itirām eyler

184

azel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bā-ı dehiñ ey felek berg-i pesendiñ bu mıdır
Bāri yo bir sāye-i nali semendiñ bu mıdır
- 2 Ol mehiñ nāz u hırāmı ādemi eyler helāk
Serv-i tūbā reŐk eder add-i bülendiñ bu mıdır
- 3 Būstān u gūlsitāniñ ire ey gül oncasın
Būlbūl-i Őahib-göñülden gūŐ-ı pendiñ bu mıdır
- 4 Kūyına derbān olan yandı arāretten amu
Teşne-i bī-mārına Şehd-ābesindeñ bu mıdır
- 5 Da' vet-i bezm eyleyip Őundiñ melāmet Őerbetiñ
NūŐ eden mesmūm olur mı nāb-ı andiñ bu mıdır
- 6 aŐr-ı afletde uyursun rūz u Őeb ey Hikmeti
Dest aıp dergāh-ı Ha'a terc-i pendiñ bu mıdır

185

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Peyām-ı hālîñ ey dil yāra hep destānımız söyler
Lisān-ı hāl ile derd-i dil-i vīrānımız söyler
- 2 Yine gülzār-ı luṭfuñ yād edip bād-ı şabālarla
Hezārān dilsitān üzre dil-i nālānımız söyler
- 3 Zihī evşāf-ı elṭāfiñ iki 'ālemde merdāne
Ki tende dil bu dilde dil bu dilde cānımız söyler
- 4 Ne sırdır cūş-ı Nīl'i mecma' u'l-baḥreyn-i firḳatle
O ḥikmetden 'ayāndır dīde-i giryānımız söyler
- 5 Yine germiyyet-i sūziş-i eş'ārımla meclisde
Derūn-ı def ü ney āh eyleyip efgānımız söyler
- 6 Ne ḥacet 'arz-ı hāl etmek ḥuzūr-ı şāh-ı ḥübāna
Ki hep bir bir şi'ār-ı güfte-i sūzānımız söyler
- 7 Esīr-i künc-i ḥasret olduḡuñ ey Ḥikmetī bir gün
Girerse dest-i yāra mecma' -ı dīvānımız söyler

186

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hāme-i çubdan güzel şan defter-i dīvān yazar
Naqşa ' uşşākıñ muşavver eyleyip her ān yazar
- 2 Ez-ber etmiş çün qaşā'id mihr-i ' aşk ' eş' arını
Durmayıp evrāk-ı dilde nazmımız cānān yazar
- 3 Destine almış begim ol mecma' -ı ' uşşākını
Hem oğur ' aşkıñ kitābıñ hem daħi a' yān yazar
- 4 Dil kırā'at eyleyip ol hāmse-i evkāt ile
Her seher ol Hāq kelāmı āyet-i Qur'an yazar
- 5 Her kaçan destine alsa ol perī nev-hāmesin
' Aşıkıñ eyler hisāb ol gamze-i fettān yazar
- 6 Hıkmētī gam çekme ol şāhıñ kalem destindedir
Defter-i ' uşşākına bir gün seni pinhān yazar

187

Ġazel-i Berāy-ı Beşir Ağa

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey mübeşşerden beşāret mazhar-ı tab' -ı münir

---

186. P 52a, Y 18a, İ 36a, U 28a-b.

187. P 52a, Y 18a, İ 36a, U 28b.

Bişr-i tāliñ elletī fīhi's-sürūrı ve's-serir¹⁶⁷

- 2 Hâk seni esrâr-ı fahr-ı ' âleme kılmış emîn
Ente seyyidü'llezī fike'l-emânâtü'l-beşir¹⁶⁸
- 3 Feyz-i elţâf-ı kerem tebşiri lâyıkdır saña
İneke ni' me'l-beşiri fıkümâ kunte'l-beşir¹⁶⁹
- 4 Cevher-i yâkût ve'l-mercân müsemmândır seniñ
Fi'l-ğavâş ve's-şafâ ke'l-le'âli ve'l-'abir¹⁷⁰
- 5 Oldu bürhâniñ seniñ *men yenfe' ü'n-nâs¹⁷¹* ma' nası
Yâ benî ümme'l-beşiri inneke hayrü'l-beşir¹⁷²
- 6 Ol müzekkî kalb-i envârıñ beni taşdıķ eder
Fî-şî'ârı vaşfike yâ şadıķu'l va' dü'l-beşir¹⁷³
- 7 Rûz u şeb hayr- ı du' âciñdir seniñ bu Hikmeti
Es'adüke Allâh fî-dârü's-sa'âdetu'l-Beşir¹⁷⁴

¹⁶⁷ Sen sonradan gelen müjdeleyicisin ki senin tahtın sevinç kaynağıdır.

¹⁶⁸ Sen öyle bir seyyidsin ki kutlu emanetler sendedir.

¹⁶⁹ Muhakkak ki sen ne güzel müjdecisin, sen de güzel müjdeler vardır.

¹⁷⁰ Sende öyle hassalar vardır ki güzel kokular, inciler ve sevinçler dağıtırsın.

¹⁷¹ Kur'an-ı Kerim. 13/ 17: "İşte Allah hak ile batılı, böyle bir temsil ile anlatır. Köpük yok olup gider; insanlara faydalı olan cevher kısmı ise dipte kalır."

¹⁷² Sen müjde verenlerin hayırlısı, sevinç verenlerin aslısın.

¹⁷³ Senin vasfında sözünde durma ve saadet dağıtma özelliğın vardır.

¹⁷⁴ Allah seni müjde verenlerin, saadet dağıtanların evinde seni en mutlu kılsın.

188

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey gönüller bülbüli bilsem mekânın şandadır
 Āh u feryād etdiğin ol gülsitānın şandadır
- 2 Vuşlat-ı cānān için düşdük diyār-ı ğurbete
 Ey ğarīb āvāre aşl-ı āşiyānın şandadır
- 3 Ermedi bir kimseler feryādının esrārına
 Yā neden derdiñ ' aceb sırr-ı nihānın şandadır
- 4 Bu fenā mülkinde ey üftāde ħālīñ söyle kim
 Hīç ne yāriñ var ne vāriñ bir nişānın şandadır
- 5 Tırveş ' āşıklariñ atmağda ğamzeñ her taraf
 Ķābe şavseyn olmada vuşlat kemānın şandadır
- 6 Pārelendi rāh-ı ' aşkıında dil-i ' atşāneler
 Ol leb-i ' aynü'l-ħayāt-ı cāvidānın şandadır
- 7 Bir zamān tahtın iken bād-ı şabā ey Ħikmeti
 Şimdi ol mühr-i Süleymān-ı zamānın şandadır

---

188. P 52a-b, Y 18a-b, İ 36b, U 28b.
 6a. pārelendi] yaralandı İ, U.

189

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hüsününe reşk etmeyen dil-ber saçı Leylâ mıdır
Zülfüne bend olmayan Mecnün gibi şeydâ mıdır
- 2 Gülsitân-ı 'aşk içinde ruhlarn seyrân edip
Reng-i la' liñ almayan berg-i gül-i hamrâ mıdır
- 3 Tılsımât-ı hatt-ı rüyuñ gönümi etdi dü-tâ
Yâ mıdır ol kaçlarıñ yâ râ mıdır tuğrâ mıdır
- 4 Ol muhaşşâ muşhaf-ı hüsnüñ temâşâ eyleyip
Âyet-i ruhsârıñı ders etmeyen monla mıdır
- 5 Câm-ı Cem keyfiyyetiñ bilmez zülâliñ görmese
La' l-i mey-nâbiñla ser-mest olmayan şahbâ mıdır
- 6 Hikmet ü hey'et seniñ ta' rifine düşmüş güzel
Na' t-ı vaşfin etmeyen kübrâ mıdır şuğrâ mıdır
- 7 Zâhidâ ta' n etdiğñ 'aşk u maḥabbet şüreti
Dilde bir ḥâlet mi yoḥsa gayrı bir ma' nâ mıdır
- 8 Pür-şadef lü'lü' gibi cevher-nişâr etmekdesin

Dediler ey Hikmetî ṭab^ʿ in^ʿ aceb deryâ mıdır

190

Ġazel

fâ^ʿ ilâtün fâ^ʿ ilatün fâ^ʿ ilâtün fâ^ʿ ilün

- 1 Kâşlarıñ gerçi şehâ mâh-ı hilâl içre döner
Tîr-i müjgâniñ velî kuṭb-ı leyâl içre döner
- 2 Baḥr-ı aşk-ârâ içinde maḥv-ı vaḥdet olmuşum
Fülk-i gird-âb-ı dilim kalb-i cemâl içre döner
- 3 Her ḥubûbât-ı mecâzî ger daḳîḳ etsem n'ola
Âsiyâb-ı ṭab^ʿ ımız^ʿ ayn-ı kemâl içre döner
- 4 ʿ Âlem-i dâġ-ı derûnumdan ḥaber vermek için
Ṭuṭî-i ḳandim geçip serden cibâl içre döner
- 5 Hikmetî eş^ʿ âra âġâz ile ḥikmet üzre kim
Ṭab^ʿ -ı^ʿ anḳamız miyângâh-ı maḳâl içre döner

191

Ġazel

fâ^ʿ ilâtün fâ^ʿ ilâtün fâ^ʿ ilâtün fâ^ʿ ilün

- 1 Sâḳiyâ şun bezm-i dilde cām-ı Cem böyle döner
La^ʿ l-i mey^ʿ aşkıñ^ʿ urûḳ-ı tende dem böyle döner

190. P 52b, Y 34b, İ 36b-37a, U 29a.

191. P 52b-53a, Y 18b, İ 37a, U 29a-b.

- 2 Çekdirip firqat ile gird-âb-1   aşka düşdü dil
Şîve-i bād-1  usūm esdikçe yem böyle döner
- 3 Yandırıp k n n e-i  aĝ-1 dilim seyr eyle kim
N r-1 mi netde keb b kebed-i ĝam böyle döner
- 4 Nehr-i  ahr üzre  urulmuş  unkim ol seng-i siy h
 siy b-1 d ne-i derd   elem böyle döner
- 5   Aksine ta v l edip mihr    amer menzilleri n
Gün-be-gün burc-1 felek  ar -1 sitem böyle döner
- 6 Ummasın Şimdengirü ebn -y1 encüm sa  d-i ba t
S   atin  aldı zam n-1 r z kim böyle döner
- 7 Muştasın merd-i dili n çekdi çevirdi dehr-i d n
B  il-i gerd n dedi dest-i kerem böyle döner
- 8  hen-i diller z c c-1 dilleri n etdi Şikest
Cümle Şeyden  ikmeti Ő hib-himem böyle döner

4a.  zre] içre  .

5a. mihr]  ahr  .

6a. ba t] ta t  , U.

192

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Baħr-i vaħdet ehliniñ her nazrası mi' rācdır
Çeşmine deryālar anıñ kaṭre-i 'emvācdır
- 2 Gülsitān-ı dilde 'aşkıñ açmamış bir ğoncadır
Bir nefes kārın derūn-ı bādına muħtācdır
- 3 H̄ān-ı elṭāf-ı H̄udā çün dāmen-i mürşid imiş
Maṭbaħ-ı p̄rāna ħidmet etmeyenler açdır
- 4 Āsitān-ı tekve-i 'uşşāķda pā-māl olmayan
Bāb-ı ħikmet feyziñ esrārından ol iħrācdır
- 5 Herkese ħāk-i ḳadem olsañ n'ola z̄irā ḳadem
Ĥikmeti 'ārifleriñ başında zerrin tācdır

193

Ġazel

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Ġam çekme ey ğönül bu keder ğam gelir geçer
Şād olma bezm-i 'ıyş u şafā dem gelir geçer
- 2 Ber-cāy-ı cāvidānı mekān eyle dilde kim

---

192. P 53a, Y 18b-19a, İ 37a-b, U 29b.

193. P 53a, Y 19a, İ 37b, U 29b.

Durmaz bu cısr-i fānīden ādem gelir geçer

- 3 Bir eylik eyle ey olagör merd iseñ eger
 ‘ Ālemde şübhesiz alır ey kim gelir geçer
- 4 Ağlar iseñ derūn-ı gōñül ile ağla kim
 Zīrā bu dīdelerden aan nem gelir geçer
- 5 Deryā-yı vadet ire özüñ mav edip dilā
 Keşretde mevc-i atre-i bir yem gelir geçer
- 6 Bir kimseniñ hi etdigine alma Hıkmētī
 Kim rūzgār-ı cevır ü sitem zem gelir geçer

194

azel

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Şafā-yı āb-ı ruuñ dilde vird-i ter bitirür
 Hāyāl-i buse-i la‘ l-i lebiñ şeker bitirür
- 2 Şu‘ ā-yı ‘ ayn-ı vişālīñ düşüp bu hāk-i dile
 Sir-āb-ı eşkimiz ol āre nilüfer bitirür
- 3 Mizāc -ı lücce-i ‘ aşıñla rū-ı cilveleriñ
 Bu kān-ı sīnede iksīr-i dürr [ü] zer bitirür

194. P 53a-b, Y 19b, İ 37b, U 29b-30a.
 3a. mizāc] mi‘ rāc İ.

- 4 O zülf-i ‘anberin bād-ı şabā meşāmīñ alıp
Bahār-ı gülşen-i ‘aşk içre gör neler bitirür
- 5 Bu bezm-i bāğda ‘ıyş eyledikçe ehl-i niyāz
Huşul-ı neş’e-i nāz gūn-e-gūn şemer bitirür
- 6 Zemīn-i pāye iken Hīkmetī nihāl-i seriñ
Riyāz-ı tab‘ına hoş bār çok hūner bitirür

195

Ġazel

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Hūyāl-i hūsn-i dil-dārīñ seher güllerde qalmışdır
O ‘anber zülüfün hoş būy-ı sūnbüllerde qalmışdır
- 2 Şafā-yı bezm-i ‘işret cūr‘ası dilde şikest oldu
İrıldı bizden ol keyfiyyeti müllerde qalmışdır
- 3 Qanı bu gülşeniñ ‘uşşāk kim ‘aşkıñla zār eyler
O elhān-ı terennüm şimdi bülbüllerde qalmışdır
- 4 Görünmez hayli demdir gözden elden düşdü var ise
Kerem erbāb-ı devletde hemān dillerde qalmışdır

5-6. beyit] –P.
195. Y 19b, İ 38a. U 30a.
3a. kim] – İ, U.

- 5 Hevā-yı ʿaşk ile başdan çıkıp ilden niçe diller
Ġam-ı Leylā için Mecnūn gibi çöllerde kalmışdır
- 6 Nedir mürşid-i dāniş Hikmeti ʿaşk bilmeyen pes hem
Huşūl-ı ʿömrine ihmāl eden yollarda kalmışdır

196

Ġazel

müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün

- 1 Kim men ʿaref esrārını her dem bilen şādān olur
Ol dem vücūd bildik de ol dārā-i dil sulţān olur
- 2 Taʿmīr gerekdir kişver-i dil hānesiñ gūyā gönül
Nefsiñle eylerseñ harāb bilmez misin vīrān olur
- 3 Ger şu gedā ger mülk-i dil dārā-i hep sulţān kamu
Görseñ n'olur bil taht-ı dil üstünde hep dil cān olur
- 4 Kim rūhını bīdār edip bülbül gibi zār eyledi
Der-best olan gülşen kamu güller aña handān olur
- 5 Munker görüp taʿn eylemiş şeydā gibi Mecnūn'luğum
Leylā'yı görmüş dil ʿaceblenmez gönül hayrān olur
- 6 Şādıkların kalbinde ol dil-ber ʿayāndır bil gönül

196. Y 19b-20a, İ 38a, U 30a.

2b. bilmez misin] bilmezsın ol İ, bilmezsın U.

Çün Hikmetî münkerleriñ çeşminde ol pinhân olur

197

Ġazel

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Ne 'aceb bāb-ı kerem sīneleri 'uqdelidir
Bilemem h̄aste midir beste mi kim perdelidir
- 2 Ne kadar cehd-i belīg etdim ise vuşlatına
Raķibādan aralık yoķ girecek şeddelidir
- 3 Ŗanı İskender-i şāhib-kerem açsın bu yolu
Ki reh-i leşker-i Ye'cūc gibi ol seddelidir
- 4 Çekilip kaydına terķin ne oķur var ne yazar
Keremiñ defter-i dilde yeri yoķ raddelidir
- 5 Keremiñ şāhibi yoķ bī-kese bī-çāreniñ ol
Eyligin kesdiler öksüzce dili h̄addelidir
- 6 Yıķılıp kaşr-ı kerem şehri h̄arāb oldu ķamu
Unut erbāb-ı kerem ismiñ añan dil delidir
- 7 Delinir baĖr-ı denī seng-i kūhen h̄ār ise de
Gözüñ aç Hikmeti'niñ pençesi Ferhād elidir

198

Ġazel

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Ġam āsiyāb-1 hicr ibtidā qarār geçirir
Ĥubūb-1 'ömrüñ eliñden cefā kırar geçirir
- 2 Dıraĥt-1 kūh-1 ğurūr her ne dem bülend ise de
Tarīķ-i ĥaddad erince qazā kırar geçirir
- 3 Nigāh-1 rüzımı luṭf eyledikçe ĥānesine
Zücāc-1 göñlümi ol bī-vefā kırar geçirir
- 4 O mihrbānı felek ṭutmasın yüzünden niķāb
Ki berg-i mervaḥasın bed-hevā kırar geçirir
- 5 O dem ki ḥalka erer nefḥa ṣārī ṣūr-1 kıyām
Cumū' -1 cem' i demin müntehā qarār geçirir
- 6 Murādñ aḥter-i minādan umma Ḥikmetī kim
Zemīne çarḥ-1 sipihriñ Ḥudā qarār geçirir

199

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Rāh-1 dilde minnetim reh-ber olan dil-beredir

198.Y 20b, İ 38b, U 30b.

199.Y 20b, İ 38b, U 30b.

Kaṭ' -ı menzil etmek ol vech ile yā dil-beredir

- 2 Meleyüp ağılı āgūşına çek āl ile kim
Oluban körpesi bilmez daḥi ey dil-beredir
- 3 Ey ṭabīb-i dil meded oḥşayarak şar sīnemi
Ġamze-i ḥūn-rīz ile mecrūḥ olan dil-beredir
- 4 Dolanıp Ka' be-i dergāh-ı gönül ḥāneleriñ
Erişir maḥşūdına şol kimse ki dil-beredir
- 5 Alan alsın la' l işi eş' ārın ey Ḥikmet lebiñ
Bu ğurūr pendine müş' ir sūzımız dil-beredir

200

Ġazel

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Gözedir çeşm-i dilim rāh-ı cināniñ gözedir
Girecek kūyına bir vaḫt ü zamāniñ gözedir
- 2 Ḳurusun āb-ı çehi dīde-i düşmen ki müdām
Gelecek ḥaste diliñ rūḥ-ı revāniñ gözedir
- 3 Görüp ol ḳaşı kemān nīze-i tīr-i müjeniñ
Dil-i sīnemde olan şadr-ı nişāniñ gözedir

- 4 Niçe biñ ahter-i ʿ uşşâk yere göz nûrı döküp
Geceler şubha dek ol mâh-ı cihânıñ gözedir
- 5 Şunamaz kimse eliñ zülf-i kemer-bendine kim
Şeb ü rüz hañçer-i hûn-riz miyânıñ gözedir
- 6 Leb-i yâr öpmek için yılda bir ay Hikmeti bu
Gözümüz ol meh-i ʿ ıyd-ı ramazânıñ gözedir

201

Ġazel

mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün

- 1 ʿ Aceb derd-i firâk-ı hasrete düşmüş gönül ağlar
ʿ Uyûn-ı ʿ ayn-ı dilden cûş edip deryâ vü Nîl çağlar
- 2 Olaldan bu şerâr-ı nefha-i âh-ı dilim peydâ
Füzûn olmağda sūzı penbe sârî sînedede dağlar
- 3 Fezâ-yı külbe-i zâr-ı hazînim ağıdıp gūyâ
Yanar bî-mâre gönlüm gibi iñler dem-be-dem dağlar
- 4 Süyûf-ı ʿ aşk ile zaħmım şedîd olmağda gitdikçe
Kanı bir hâzıq-ı kâmil dil ü cân yarasın bağlar
- 5 Kanı gül-güne-i ezhâr-ı gülşen bād-ı firqatden

201. P 53b, Y 20b-21a, İ 39a, U 31a.

1] -P.

Giyinmiş cāme-i sevdāların gül yāsemen bağlar

- 6 Gerek murğ u semek ol H̄ikmetī ġāfil mebaş zīrā
K̄urup şayyād-ı rūḡ dōkmüş ser-ā-pā ġūn-e-ġūn ağlar

202

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Dil-berā ġīsūlarıñ tuġrā degil de yā nedir
Zūlf-i 'anber-būlarıñ tuġrā degil de yā nedir
- 2 Ġülşeniñde o daḡi gül üzre ḡaṭṭ-ı la' l ile
Lebleri dil-cūlarıñ tuġrā degil de yā nedir
- 3 Şemme-i 'aşkıñ seniñ mest etmede 'āşıkları
Kākül-i şeb-būlarıñ tuġrā degil de yā nedir
- 4 Vaşlına şayyād iken bu murğ-ı dil şayd oldu aña
Tille-i āhūlarıñ tuġrā degil de yā nedir
- 5 Leşker-i ḡālin niyāmından çekip tiġ-i ḡazā
Ġamze-i ebrūlarıñ tuġrā degil de yā nedir
- 6 Niçe diller mähveş ey H̄ikmetī dil-bestedir

202. P 53b, Y 21a-b, İ 39a-b, U 31a.

4a. vaşlına] vuşlata P.

4.] 3 İ, U.

Şeb-güsârî mûlarıñ tuğrâ degil de yâ nedir

203

Ġazel

mef^ʿ ülü mefâ^ʿ ilü mefâ^ʿ ilü fe^ʿ ülün

- 1 Ma^ʿ şūklarınıñ gerçi gönül kârı cefâdır
ʿ Âşıklara ammâ ki cefâ luṭf u ʿ aṭâdır
- 2 Dostâne duruş cân ile dostdan ne gelirse
Şabr eyle ki miḥnetleriñ encâmı şafâdır
- 3 Tūr ʿ ahdine ol etdigiñ ikrârı unutma
Hâlâ çekilen derd ü belâlar o belâdır
- 4 Ol vuşlat-ı cânân diliñ ʿ aşıkâ işite
Meydân-ı maḥabbet girelim cenge şılâdır
- 5 Ey Hikmetî ʿ aşk içre durup kâr u kemâl et
ʿ Aşk rûḥa gıdâ ḳalbe zihî nūr u şafâdır

204

Ġazel

mefâ^ʿ ilün mefâ^ʿ ilün mefâ^ʿ ilün mefâ^ʿ ilün

- 1 Çü Mevlânâ-yı dil-keş etdi çekdi demleriñ neyler
Anıñçün ʿ aşk ile derd-i derūnum âh edip neyler

---

203. P 53b, Y 21b, İ 39b, U 31a.

204. P 53b-54a, Y 21b, İ 39b, U 31b.

- 2 N' için keyfiyeti bir ğayrı a' zâda zühür etmez
Maḥall-i ḥâne-i dilde nedir ol neş'e-i meyler
- 3 Sürürîñ da' vetinde bir maḥal bulmaḫ muḥâldir kim
Henüz dilde iken derd ü elem birbirleriñ peylar
- 4 Medâr[ı] eylemek ḫar üzre gün toĝmaḫ gibidir kim
Gülüp aḫ rûyına germiyyet-i şabr ile maḫv eyler
- 5 Cemâliñ nûrına maḫzar olan 'ıyd-i muşavveri
Serî-i maĝfiretde anı sulṫân eylemez n'eyler
- 6 'Ulûmı Ḥikmetî ḫikmet yüzünden eyleyip tedrîs
Me'ân-ı sırr-ı sitârı lisân-ı ḫâll ile söyler

205

Ġazel

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 N'edem ol serv ü semen nâz ile gülzâra çıkar
Şafaḫ-ı şubḫa anıñ seyrine meh-pâre çıkar
- 2 Leb-i la' liñ işidip bâĝ-ı ḫasen ĝoncaları
Yaḫasın çâk ederek şaḫn-ı çemenzâra çıkar
- 3 Dil-i bülbülleri feryâda koyup tâ-be-seḫer

Ne ʿaceb cilvelenip ol gül-i ter hāra çıkar

4 Der-i gencine-i kalb içre olan ʿaşq-i nihān
Gün olur cevher-i laʿ liñ gibi bāzāra çıkar

5 Niçe bir şaklalayım hāl-i maḥabbet hüneriñ
O mehiñ rüyına ey Hikmeti ızhāra çıkar

206

Ġazel

meʿ ʿülü fāʿ ilātü mefāʿ ʿilü fāʿ ilün

1 Ger piş-tāb-ı tabʿ a çeke biñ nefer fener
Her bir nefesde biñ rüzgār-ı keder deger *

2 Efkār-ı tığ-i ğamzeleriñ kār edip dile
Bir yara açdı sinede kim ez-teber batar

3 Dergāh-ı dilde Ḥaqqʿa şıgın sen ki ey gönül
Tir-i kazāya olsa da olmaz siper püser

4 Bel bağlayıp vişāl-i miyāniñ için seher
Āġuşı bende çekmiş o yarı kemer meger

5 Kaşın görünce döndü maḥabbet hilāline
Anıñ için edindi cebinün kamer maḥar

206. P 54a, Y 21b, İ 40a, U 31b.

3.] 6 Y, U ; 5 İ.

6 Menzil-i kâma etmedi çün Hikmeti yine
Nâ-çâr bu bâr-ı derdi bu yoldan çeker geçer

207

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Bezm-i dilde var mıdır bir dem dem-i ihyâ çeker
Çekdiği hûn-ı cigerdir şanma mey şahbâ çeker

2 Kim şorar bezm-i şafâsın kim görür 'ıyş u demiñ
' Āşık-ı bî-çâre ancak bir kırık gavgâ çeker

3 Tekye-i 'uşşâka geldi bir güzel dir bu nedir
Dedim ey şüh bir niçe 'aşıkların esmâ çeker

4 Şevket-i hüsnün görünce ruhların şerh eyleyip
Āh eden güldür şanırsın bülbül-i şeydâ çeker

5 Hâme-i 'aşkında tab'ım şöyle üstâd oldu kim
La'line dil niçesin ruhsârına tuğrâ çeker

6 Sîne ger bend-i nişangâhında ey âmâc-ı dil
Tîr-i müjgâni gezende ebruvânı yâ çeker

---

207. P 54a-b, Y 22a, İ 40a-b, U 32a.

2a. görür] gör İ.

6a. sîne ger] sineler İ.

- 7 Çekdirip firqat elinde keşti-i ecsāmını
Bād-ı āhımdır çeken sen şanma kim deryā çeker
- 8 Nazm-ı reng-āmizlerim görse ‘arūs-ı şāh-ı ‘aşq
Telleyip her mışra‘-ı dīvānıma zībā çeker
- 9 H̄ikmetī böyle kalırsa nazra-i maqşūdımız
Çeşm-i h̄ün-rīzim benim çarḫ üstüne mīnā çeker

208

Ġazel

müfte‘ ilün müfte‘ ilün müfte‘ ilün müfte‘ ilün

- 1 ‘Arızıñ elvāniña berg-i gül-i ḫamrā çekinir
Gülşen-i ruḫsārına ḫoş bülbül-i gūyā çekinir
- 2 Lebleriniñ la‘liñe her bezm-i maḫabbetde olan
Sāķi-yi aḫbāb ile pür-sāġar-ı şahbā çekinir
- 3 Ravza-i ḫüsn içre seni nāz u ḫırāmında gören
Ķāmet-i bālā ki seniñ serv-i semen-sā çekinir
- 4 Leyle-i vaşlında olan ḫadrine erişmek için
Hār u ḫurşid-i felekden meh-i ġarrā çekinir
- 5 Burc-ı sa‘ādetde olan enver-i baḫtiñ görecek

Kevkeb-i eşrâfina necim-i şüreyyâ çekinir

6 Sevmesin ölsün mi seni seyr eden üftâdeleriñ
Tende dil ü cân çekinir cân ile cânâ çekinir

7 Hûk-i râh-ı pâyıña yüz sürmege her şâm u seher
Hikmetiveş ey güzelim ‘âşık-ı şeydâ çekinir

209

Ġazel

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

1 Şanmañız kim secde etmek şüret-i Âdemedir
Sırr-ı zâtı andadır ol şâni‘ -i ‘âlemedir

2 Ehl-i nâr olmağ ümîd-i rahmete mâni‘ degil
Zîrâ ‘afv u mağfiret ehl-i hağâ mücrimedir

3 Çünkü ehlu’llâh için iki cihân oldu harâm
Mü’mine cennet cemâl-i kibriyâ müslimedir

4 Bî-kerem ermez kerîmiñ menzil-i ikrâmına
Kerem-i yâr-ı kerîm ikrâm eden mükrimedir

5 Bezl edip vârn tena‘um eyle mağlûkâtına
Ni‘met-i vuşlat-nümâ in‘âm eden mün‘imedir

6 Zāhidā mümkün midir hîç hükmi bu mes'eleniñ
Her işiñ çünkim naẓar-ı ğā'ibi hātimedir

7 Nāķış u mefrūķ-ı ecvef dil ne bilsin Hıķmeti
Şarf-ı hıķmetde sözüm mehmūz olan sālimedir

210

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Uyma Mecnūn gibi Leylā'ya uyan ıağda ıalır
Seheri jāle dōken dīde-i gül bāğda ıalır

2 ' Arz-ı vuşlatda cemāl-i yār olursa rū-be-rū
' Aks-i mir'āt-ı tecellā-yı gönül şağda ıalır

3 Mā-sivādan ayrılıp şīr-i haķıķat hāleti
Şirete şuret olan maķşūd-ı dil bāğda ıalır

4 Māha ser verdigiçün cāriyye-i āb-ı dile
Halka-i tulyān hem-dem ııkamaz ağda ıalır

5 Şīre-i bāde olursa daħi dursun sīnede
Vaķt olur kim beşeriñ mey şīresi ağda ıalır

6 Bir oñulmaz yaradır ey Hıķmeti ' aşķ āteşi

7a. dil] – İ.

210. P 54b-55a, Y 22a, İ 41a, U 32b.

Eşer-i sūzān[īn] elbet dāğ olur dāğda alır

211

azel

fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

- 1 Ehl-i ikmet dediler rūḥ-ı mücessem andadır
Ehl-i taḥı dediler anda degildir andadır
- 2 Sırr-ı maḥlūı tecellā-yı Ḥudā'dır ḥayy eden
Her mezāhir ire rāvende degil āyendedir
- 3 Sen ben olsañ ben sen olsam kimse almaz arada
Ayrı ayrı dime kim sende degildir bendedir
- 4 Yoğ iken andan saña senden yaın görmez başar
*Naḥnū areb*¹⁷⁶ ma' nis̄in fehm et kim ol arandadır
- 5 Ḥāṣā kim sen Tañrı'sın yā Tañrı sensin añlama
Allāh Allāh'dır amusı bendedir bil bendedir
- 6 Nüşa-i kübrā anıñ ' ilm-i şıfātıdır hemān
Her uşulāt u fūrū'āt sırrına dil bendedir
- 7 Nūr-ı zātıñ alb iinde gizleyip verdi ziyā

211. P 55a, Y 22b, İ 41a, U 32b.

3a. olsañ] olsam İ, U.

¹⁷⁶ Kur'an-ı Kerim. 56/ 85: "Biz ise ona sizden daha yakınız. Ama siz göremezsiniz."

Ḥikmetī keşret yüzünden vahdetiñ kūyındadır

212

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Ey gerdiş-i dolāb-i felek cevre amān ver
Āh etmege bir demde vaqt ü zamān ver
- 2 Sīnemde benim haşre degin dāğ-ı ser olsun
Ey kaşı kemān tīr-i ğam u derde nişān ver
- 3 Serkeşliğiniñ tīgi dil ü cānıma geçdi
Āğuş-ı dil-i 'āşıkā gāhice miyān ver
- 4 Dil āteş-i miḥnetde ḥarāret ile yandı
Ey bāḥil-i gerdūn bir içim āb-ı revān ver
- 5 Yā Rab nice āvāre-i miḥnet-zed olayım
Rāḥat edecek bir iki gün cāy u mekān ver
- 6 Ey Ḥikmetī sen nuṭk-ı Mesīḥā gibi her dem
Eş' arıñ leṭāfetle gönül ṭab' ına cān ver

213

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şāne erse zūlf-i yāriñ rüyına ġisū dizer
Gerden üzre deste deste sünbül ü şeb-bū dizer
- 2 Mesken-i çeşmiñ nigāhı şayd eder 'aşıkları
Ol kemān-ebrū şanırsın tīrine āhū dizer
- 3 Yandırıp 'aşkıñ çerāğ-ı şem'ini gelsin güzel
Lālezār-ı şahñ-ı sīnem üstüne lü'lü' dizer
- 4 Kāşkī dil-berleriñ dil meclis-i devrinde gör
Sāķī pür etmiş şurāķī bāde-i dil-cū dizer
- 5 Hīkmetī dendān her müjeñ görelden ol mehiñ
'Arşa-i ebyāt-ı nażma ṭab'ımız incü dizer

214

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şanma sāzıñ nālişi beyhūde yāri añdırır
Sūzı sāzı ney gönülde āh u zārı añdırır

---

213. P 55a, Y 23b, İ 41b, U 33a.

2a. şayd] cevr İ, U.

5a. müjeñ] müzeyyen P; mehin] mihre İ, U.

214. P 55b, Y 24a, İ 41b-42a, U 33a.

- 2 Başlasa ez-tāb-ı mızrab ser-be-ser zār etmege
Her telin hoş nağmesi zūlf-i nigārı añdırır
- 3 Gülsitān-ı ‘aşk içinde leb-be-leb handān olup
Goncalar açmış çemende nev-bahārı añdırır
- 4 Ğurbet-i keşretde cānān illeri ğā’ib iken
Cān u dilde aşl olan dār-ı diyārı añdırır
- 5 Bend olan her perde-i ‘unvānına kılsın nazār
Her biri menzīl-i der-bend ü qarārı añdırır
- 6 Sīnesinde řāğ olan şad-pāre-i pür-yarası
Dilde dāğ-ı sūziş-i hicrān nārı añdırır
- 7 H̄āce-i ‘aşkıñ öñünde çekdiği mengūşları
Harf-i ebced-h̄ān olan eřfāl-i zārı añdırır
- 8 Hikmetī sır söyleyip biñbir lisān-ı hāl ile
Evvel ü āhir geçen esrār vārı añdırır

2a. Vezin gereği “mızrab” ve “ser-be-ser” kelimelerinin yerleri birbirleriyle değiştirilmiştir.

3a. leb-be-leb] leb bñlbñ İ, U.

215

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şanma kaçır-ı ' işveden dildār kendin gösterir
Revzen-i dilden bakar ol yār kendin gösterir
- 2 Her ne dem mestūre-i ' işmet-nümā olsa daħi
Cāme-i ' aşka giren nā-çār kendin gösterir
- 3 Hīç ne hācet şormağa ser-mest-i mey-nāb olduġuñ
Ruhlarıñda neş'e-i mey-zār kendin gösterir
- 4 İzırārı söyledir elbet lisān-ı hāl ile
Şaklamaz keyfiyetiñ esrār kendin gösterir
- 5 Çün ' arūs-ı lālezār şūr-ı bahār etdi diye
Her tarafından ġonca-i ezhār kendin gösterir
- 6 Tīġ-i şevketle şabā gül sīnesin çāk eyledi
Kanda ise ' andelīb-i zār kendin gösterir
- 7 Her kişi destimdeki āhen nuħās altün dir
Līk baġ seng-i mehiñ mi' yār kendin gösterir
- 8 Mıšťar-ı dīvānıma nazm olsun eş' arım hele

---

215. P 55b, Y 24b, İ 42a, U 33b.

7b. mehiñ] mehiñde İ, U.

Güfte-i lü'lü'lerim şehvār kendin gösterir

- 9 H̱ikmetī bir bendedir dār-ı cefā cūyındadır
Bāb-ı 'aşkında şehā her bār kendin gösterir

216

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ol perī zülf-i cebīniñ şanma kim hoş-bū dutar
Micmer-i dilde şemīm-i 'āşıkı dārū dutar
- 2 Nazra-i 'uşşāk erişmez enver-i didārına
Perde-dār olmuş felek meh-rū yine gīsū dutar
- 3 Kākülün kılmış perişān ol hevā-yı 'aşk ile
Şan nesīm-i 'aşk elinden sünbül-i şeb-bū dutar
- 4 Nīm tebessümle temevvüc eylese ol baħr-i la' l
Gūyiyā gül ter dehān-ı ğoncada incü dutar
- 5 Kūh-ı 'aşka şayd için 'azm etse ol şayyād-ı dil
Yek nazarda ol gözi āfet hezār āhū dutar
- 6 Ķavs-ı kuzah ruħlarıñ meşşātası olsa n'ola
Gözleriñ keħhāl-i H̱aĶ āyīnesin zānū dutar

216. P 55b-56a, Y 24b-25a, İ 42a-b, U 33b.

1a. perī] perīniñ P,Y, U.

- 7 Teşne-yâb-ı hasteyi kandırmadıñ bilmem neden
Kâfir olsa hâlet-i nez' inde zâlim şu dutar
- 8 Dest-i himmetle olur mizân-ı 'ilm ü ma'rifet
Şanma kim 'adl ü mürüvvet kañarıñ bāzū dutar
- 9 Dediler hūn-âb-ı giryāniñ nedir Hikmet dedi
Seyl-i çeşmim dem-be-dem tırmaz aqar dil-cū dutar

217

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nūr-tâb-ı tal' atıñ yanında hırşid zerredir
Vech-i pâkinden ziyâver olmayan bî-behredir
- 2 Ġavş edip luţfuñla cem' et hâtır-ı 'uşşâka kim
Gevher-i dürr-i yetim baħrinde diller kañredir
- 3 İftirâk-ı hasretiñle 'ayn-ı kerimden benim
Seyl-i çeşmim cüş edip bu sînem üzre nehredir
- 4 Her şu' â-yı nâ-sezāniñ şevkına aldanma kim
Ol meh-i siħr-âveriñ her dem nigâh-ı mihredir

7a. nedir] neden İ, U.

217. P 56a, Y 25b, İ 42b, U 33b-34a.

1b. ziyâver] ziyâ-dâr İ.

5 Hānde-rū şīrīn lisānīñ pīşesin bil Hıkmētī
Kim lisān-ı ehl-i nārīñ bed-zebān bed-çehredir

218

Ġazel

mefā^çīlūn mefā^çīlūn mefā^çīlūn mefā^çīlūn

1 Bugün şaḥn-ı maḥabbetde açıldı goncalar güller
Anıñçün bülbül-i diller o ḥüsn-i gülşen-i diller

2 Görüp seyyāreler şebnemdeki pür āb-ı eşkimden
Akıtdı gülsitān üzre o dem pür-ḥūn ile seller

3 Temāşā eyleyip zülf-i siyāhuñ bāğ-ı ḥüsnünde
Benefşe boynıñ egmiş gök demān-ı āhda sünbüller

4 Şaḳāyık lāle zerrīn şöyle mest oldu ki ^ç aşkıñla
Düşünde görmedi ol ḥālet-i keyfiyyet-i müller

5 Ḥayāl-i ḳaddine serv ü semenler rāh-ı ^ç aşḳ üzre
Durur yek-pā ile ḥayrān u dem-beste nice yıllar

6 Şarardı ^ç aşḳ ile Hıkmēt ḳamusı bir ḥazān oldu
Yine feryād -ı āha başladı serde esen yeller

---

218. P 56a, Y 26b, İ 22b-23a, U 34a.
6b. feryād] Ferhād İ.

219

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Zuhūr-ı derd-i 'aşkı̇m dilde pür-ḥūn-ı ciġerdendir
Ciġerdir dūd-ı āhım ŧanma kim bād-ı seḫerdendir
- 2 Nazar kıldıkça eflāk-ı sipihr-ı çarḫ-ı ġerdūna
Seḫābın müste'ābıñ dökdüġi bu eşk-i terdendir
- 3 Dü-çeşmim nūrıdır devrān eden devr-i ḫaḫīḫatde
Ziyā-yı ŧubḫ u ŧāmiñ ŧanma ol ŧems ü ḫamerdendir
- 4 Açıldı daḫme-i esrār-ı 'aşkı̇m āşikār oldu
Anıñçün her nuḫāt-ı nuḫkı̇mız la' l ü ġüherdendir
- 5 Göñül dürr-i lisāniñdan nişār et ŧaḫn-ı 'aşḫ içre
Ki vaḫdet baḫri'çün her dānesi 'ayn-ı ḫaberdendir
- 6 İçenler mey ecelden içmez illā āb-ı ḫay te'bīd
O mey-i cām ḫayāt-ārā 'aceb ŧirīn ŧekerdendir
- 7 Bu dem 'aşḫ-ı ḫaḫīḫat bābına esrār-ı ḫikmet'de
Visāliniñ vüŧülü mürşid-i 'uŧşāḫi erdendir

---

219. P 56a-b, Y 26b-27a, İ 43a, U 34a.

1b. ciġerdir dūd-ı āhım] ciġer derdidir āhım İ, U.

6b. ḫayāt-ārā] ḫayāt-ārāya P.

220

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Dil-i maḥzūn u nā-şādım tesellī mihrbān ister
Meger var ise evvel miskin-i bir bī-amān ister
- 2 Felāṭūn olsa da ḥikmetde ādem kimse bend olmaz
Mizāc-ı zümre-i 'aşrıñ dil ehlinden lisān ister
- 3 Qanı ol şīve-i nabz-ı dil añlar ehl-i diller kim
Şifā-yı şadra müş'ir ḥaste dil bir tāze cān ister
- 4 Baqılmaz şūret-i bī-ferr olan mir'āt-ı billūra
Gönül almaqda ḥüsn-i cebhe-i dil-berden ān ister
- 5 Muvakkat olmada ḥükm-i kazāya etme isti'cāl
Ki zirā 'ömr için 'āqıl olan medd-i zamān ister
- 6 Dil ol ebrū kemānıñ tırgāhıñ üzre āmāc ol
Ki meydān-ı maḥabbet içre senden bir nişān ister
- 7 Şehāb-ı 'aşka pervāz eyledikçe böyle dillerle
Hümā-yı ṭab' [ıñ]a āgūş-ı dilden āşiyān ister
- 8 Bu nev' a 'azm edip eş'ār-ı şī'riñ şehrine Ḥikmeti

Semerķandī yemeklik etmede tūṭī dehān ister

221

Ġazel

mefā^ʿīlūn mefā^ʿīlūn mefā^ʿīlūn mefā^ʿīlūn

- 1 O kim vuşlat-nümāsını Ĥudā-yı lā-mekān ister
Vücūduñ maḥv edip gelsin o kim cān içre cān ister
- 2 Erişdi menzil-i maķşūda ol kim şun^ʿ -ı ķudretten
Mekān içre mekān ister zamān içre zamān ister
- 3 Saña yāriñ seni ol yāra bildirmek için elbet
Ĥulūş u şıdķ u ^ʿ aşķ üzre dilinden tercümān ister
- 4 Cemāl-i nūr-ı zātīñdan alanlar feyz u lezzātīñ
Ne dünyā vü ne ^ʿ uķbā vü ne ḥod ḥūr-ı cinān ister
- 5 Şemīm-i vaşl-ı gülden ġayrısıñ nā-ḥaķķ iken bülbül
Ne me'vā ne çemen bezmiñ ne bāġ-ı gülsitān ister
- 6 Ne ḥāşıl eylediñ bāġ-ı gönülden dostuna lāyık
Ki yāriñ Ĥikmetī senden ḥabībiñ armaġan ister

221. P 56b, Y 27a, İ 43b, U 34b.

5a. vaşl-ı gülden] vuşlat-ı gülden İ.

222

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Hulyā-yı ġinā düş görüp uyanmaġa beñzer
Kimyā-yı kerem var diye inanmaġa beñzer
- 2 Şāhib- nefesiñ kem nefesinden hāzer eyle
Şem' in yele karşı konulup yanmaġa beñzer
- 3 Nā-merd olanıñ va' d-i vefāsıyla öġünmek
Seyl-āba tayanup yile inanmaġa beñzer
- 4 Her bāhīl-i lā'imiñ elinden kerem ummaġ
Dil teşne şarābıñı içip kanmaġa beñzer
- 5 Her sofrā-i nā-kesde ta' ām eylemek ey dil
Hāricde zücācıñ ' aseli bañmaġa beñzer
- 6 Ey Hikmetī muhliş olagör ' ilm ile sen de
Zulmetde olan uyġudan uyanmaġa beñzer

---

222. P 56b-57a, Y 27a-b, İ 43b, U 34b.

1b. var] vardır P.

4b. şarābıñı] serābın Y, İ, U.

223

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hālet-i nez' imda seyr etdim ki ihvān ağlaşır
Her taraf baqđım bu ğamdan cümle ten cān ağlaşır
- 2 Bezm-i rūḥ-efzā kurulmuş devr eder sākī ecel
Mest-i mey ' aşkıñ şafāda ğāfil insān ağlaşır
- 3 Bu ne hikmet sūr içinde sūr iken menzilleri
Tende cān inler serāy-ı dilde ḥübān ağlaşır
- 4 Bu ḥarābāt-ḥānede gördüm gelen gitmişleri
Kārbān göçmüş mücāvir gitdi mihmān ağlaşır
- 5 Bu ne sırdır bir yaña cins-i perī ins ü melek
Bir yaña cennāt içinde ḥūr u ğilmān ağlaşır
- 6 Baḥr-i rahmet bunlara n'eyler ' aceb Allāh bilir
Kim bu dem küffār u fāsıq ehl-i imān ağlaşır
- 7 Añladım bir kimse ḥālimden ḥaberdār olmamış
Ben ḥayāt-ālūdeyim beyhūde yārān ağlaşır

---

223. P 57a, Y 27b, İ 43b-44a, U 35a.

3a. sūr] sūr İ, Y, U.

6b. bu dem] budur İ.

8 Ben beni hayret alıp şordum nedir bu āh u zār
Dediler Hikmet göçüp o gözleri kan ağlaşır

224

Ġazel

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1 Seyl-i eşkim cūş edip şanma dīdemden kan aķar
Var ise ' ayn-1 ciġer başıdır mecrāya baķar

2 Şaķın ol seng-i dil-ārāya urulma i gōñül
Ki bir āteş-zenedir āteşi çaķdıķça yaķar

3 Yanaraķ nār-1 derūnuñ eden iħrāķ-1 vücūd
Elbet evvel taġ-1 dil üstüne bir taġ yaķar

4 Kesme ' aşķ-āver olan dillerini dildārdan
Öterek murġ-1 seher bir gün olur yāver çıķar

5 ' Aceb ol Leylī'ye ey Hikmetī āh bend olduñ
Dimediñ kim beni Mecnūn gibi zencire taķar

---

224. P 57a, Y 27b-28a, İ 44a, U 35a.
4b. yāver] yāveri İ, P.

225

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Leşker-i zülfünle gönlüm şimdi pür-ḥāşimdedir
Tīġ-i ġamzeñ dökdüğü ḥün-ı ciger aşımdadır
- 2 Ġarḳ olursa dü-cihān seyl-āb-ı eşkimden n'ola
Kim yedi deryā bu çeşmimden aḳan yaşımdadır
- 3 Ey şabā ' arz-ı gül-i bāġ-ı bahār etme baña
Sünbül-i ebr-i hevā-yı āh-ı dil başımdadır
- 4 Dīde-i nezzāre-i maġrūre şaşṫ etsem gerek
Sīne-i a' dā içün tīr ü kemān ḳaşımdadır
- 5 Ḥikmeti'niñ ḥāl-i ḥāmūşın şoran alsın ḥaber
Ḥasb-i ḥālīm üstüḥānımda olan ṫaşımdadır

226

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ġonca güldür ruḫlarıñ gülgüllenir
Zülf-i ' anber-būların sünbüllenir

---

225. P 57a-b, Y 28a, İ 44a, U 35a.

4a. şaşṫ] şāhit İ, U.

226. P 57b, Y 28a, İ 44b, U 35b.

- 2 Gülşen-i hüsnünde nālān ederek
 Ğ Aşık-ı şeydalarıñ bülbüllenir
- 3 Gerden-i sāgar-nümāsın seyr için
 Bezme gelmiş cām-ı mey gülğullenir
- 4 Zülfiķār-ı ğamze-i hūn-rizine
 Esb-i dil esb-i hevā düldüllenir
- 5 Çekilip şehri-i melāhat üstüne
 Leşker-i Hindūlarıñ fülfüllenir
- 6 Āh u feryād etme zīrā Hikmetī
 Düşürür dilden dile dil dillenir

227

Ġazel

mef' ulü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

- 1 İñletme ey felek dil ü cānım şerer verir
 Kim taş-ı çarhı çıñladır āhenge ser verir
- 2 Degmez hezār şafāsı anıñ bir cefāsına
 Derd-i cilā-yı tab' a dem-ā-dem keder verir
- 3 Bir cām-ı mey şunarsa saña sāķī devr-i dūn

227. P 57b, Y 28a-b, İ 44b, U 35b.

2a. bir] pür İ, U.

Şan rīze rīze derd ile hūn-ı ciger verir

- 4 Bir zehr iken şurāḥ-ı gamı derd-i cevri ile
Bir ḳahr eder ki anı da gūyā şeker verir
- 5 Bir laḫza ʿıyş u demde nihān olsañ ey dilā
Serdār-ı dehre peyk-i elem tīz ḫaber verir
- 6 Her seng-i derd ü miḫnetiñ atdıḫça Ḥikmetī
Şan bī-bahā bu çarḫ-ı sitemkār güher verir

228

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Şiʿr-i bī-maʿnā dıraḫt-ı bī-şemer mānendidir
Şiʿr-i kāmīl inḫıbāz-ı ṭabʿıñ rāvendidir
- 2 Şiʿr-i sevdā-yı muṭarrā artırır dilde neşāt
ʿĀrız-ı sevdā devāsı būy-ı sünbül hindīdir
- 3 İbtidā ʿarūz-ı ʿaşḫa dil[iñi] ver ey gönül
Şadr-āḡuşına çek ki ḫarbın bendidir *
- 4 Sebeb-i beyt-i şaḫīlin ḫiffete terfiʿ edip

3a. şunarsa] şunar İ.

6a. atdıḫça] artdıḫça İ, U.

228. P 57b-58a, Y 28b, İ 44b-45a, U 35b-36a.

Veted-i mecmû -ı bahri ma' rifet pâ-bendidir

- 5 Her fûrû'ât u mezâhirde nuķûş-ı keşretiñ
 Hı'ace-i ' ilm-i uşul-i hikmetiñ ferzendidir
- 6 Böyle eş'âr-ı sihir-âver füsünüñ nazm eden
 Yâ Hicâzî yâ Şirâzî yâ o Mihr ü Sind'edir
- 7 Bu kerâmet-i velâyet hâlidir kesbî degil
 Mu'ciz-i sırr-ı nübüvvetden gelir ol 'indîdir
- 8 Şi' r bir sihr-âferindir nerm eder âhen-geri
 Ehl-i ' aşk eglencesi bir şâhir-i dil-bendidir
- 9 Şerbet-i la' l-i dürer-bârın gören ey Hikmetî
 Diyeler her kaçresi ' aynü'l-hayâtıñ kâandidir

229

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 ' Andelîb-i dilden erdi gonca-i gülzâra zâr
 Şu'le-i ' aşkım düşürdi güyiyâ gülnâra nâr
- 2 Gülşen-i hüsünüñ görüp el şundığıçün ehl-i dil
 Çekdi tîgiñ dâğ dâğ etdi dil-i gam-h'âre hâr

- 3 Dem-be-dem ol ğamzesi ħūn-rīze hem-dem olduğum
Şarılır dermān için ger verseler bī-māre mār
- 4 Rāh -ı ʿ aşka nehr-i ħūn-ābıñ aqıtmaq qaşdıla
ʿ Āşık öldürmek ziyānıñ etmiş ol mekkāre kār
- 5 Nazra-i didārına rāzī iken diller bu şeb
Bī-tekellūf ʿ arz-ı vuşlat eylemiş aġyāra yār
- 6 Halka-i zūlf-i kemend-ārāsını bend eyleyip
Dikdi Manşūrveş belā-keşler için her dāra dār
- 7 Nūr-ı zātıñ mihrine vuşlat dilerseñ Hıkmētī
Kef-küşā bā-ilticā ol dergeh-i envāra var

230

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Ey ferāḥ-ı dil seniñ bilsem mekānıñ qandadır
Bir nefes gönlüm şafā etsin zamānıñ qandadır
- 2 Niçe dem bu vādī-i ğam içre efgān eylerim
Görmedim bezm-i merāḥ-ı gülsitānıñ qandadır

3b. şarılır] şarılıp P.

4a. rāh] nār İ, U.

230. P 58a, Y 29a, İ 45a, U 36a.

- 3 Aldı çeşmim bu reh-i derd ü miḥengehde serāb
Yandı diller bir içim āb-ı revānıñ ḳandadır
- 4 Menzil-i maḳşūda ermez çille-i ḳahrıñ çeken
Tır kemānıñ şaşt atan şāhib-nişānıñ ḳandadır
- 5 Nān u ni‘ met bir nijād-ārā kerem ehlinde yoḳ
‘ İzz ü cāh u devlet-i şāh-ı cihānıñ ḳandadır
- 6 Māzī müstaḳbelde devriñ kimse bilmez kim diye
Ḥālet-i ḥayru’l-umūrda ol meyānıñ ḳandadır
- 7 Ḥikmetī der-bend-i ğār-ı ğamda mı dem-bestedir
‘ Aks ü naḥs-āverde-i baḥt-ı nihānıñ ḳandadır

231

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Şun‘ -ı taḳdīr-i Ḥudā’ nıñ dā’imā tafşīlidir
Maḫhar-ı tevfiḳ-i Ḥaḳ her maḳşadıñ teshīlidir
- 2 Ḥayr u şer işde muḥayyer eyleyip tefvīz ile
Ādeme cüz’-i irādet ḳuvvet-i taḫmīlidir
- 3 Ḥāşşa-i sırr-ı ḫabāyi‘ imtizācında hemān

3a. “miḥengehde” kelimesi metinde “miḥnetgehde” şeklindedir. Vezin gereği böyle okunmuştur.
231. P 58a-b, Y 29a, İ 45b, U 36a-b.

‘İlm-i ebdân-ı ‘anâşır rûh ten ta‘dîlidir

- 4 Sa‘ d ü naḥsından nücūmuñ ḥalka te’şîr etmesi
Mihir ü mâhîñ her burûc-ı menzile taḥvîlidir
- 5 ‘Aşķ-ı pür-nâr-ı hevâyî bir muḥarrîk nûrdır
‘Aşķ-ı dil bir nesneye hırş u maḥabbet meylidir
- 6 Madde-i terbiyye-i iksîriñ eylersen taleb
Rûḥ rûḥân-ı cesedden şıbg alıp tafşîlidir
- 7 Şarf u naḥv mantıķ ma‘ânî ḥarf-i hey’etden murād
Müntec-i ma‘nâ ḥarâmı maḥlabın taḥşîlidir
- 8 Mâ-sivâu’llâḥ uşûlinde fûrû‘iñ fehm edip
‘İlm-i Ḥikmet her bir eşyâ bilmeniñ tekmilidir

232

Ġazel

mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

- 1 Gönül ḥazret-i ma‘bûda müsteḫâb yeridir
O ḥân-ķâḥ-ı ḥaremġâḥa gel ḥiḫâb yeridir
- 2 Kitâb [u] defter-i a‘mâle çekdi ḥaḫḫ-ı Ḥudâ
Niyâza gel burası ey gönül ḥisâb yeridir

3b. ten | tek İ,U.
232. P 58b, Y 30a, İ 45b, U 36b.

- 3 Firāk vuşlat olaldan bu yolda n'eyledigin
Şorar seni saña senden su'âl cevâb yeridir
- 4 N'içün 'ayân-ı cemâl eylemez Hudâ dime kim
Bu perdegâh-ı cihân-dârı bil hiçâb yeridir
- 5 Bu bezm-i 'âlem-i ma' mûruñ olma mest-i gurûr
Bu köhnesârî sarây-ı felek hârâb yeridir
- 6 Şu' â-i şîve-i seyl-âb-ı dehre kılma heves
Şusız kudu niçesin bu zemîn serâb yeridir
- 7 O şâh-ı mihr-i vefâ diñlesin bu Hikmetî'den
Derûn-ı âh u enîn sînesi rebâb yeridir

233

Ġazel

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Elemi dehr dünin çekmege ğam ğam getirir
Bürüyüp ebr gönül dîdede nem nem getirir
- 2 Dil ü cân peykini şal Ka'be-i cânına kim
O mehiñ çâh-ı ruğundan saña zemez getirir
- 3 Şiddet-i fırtına-i baħr-i ğamiñ şabrına var

6a. seyl-âb] – İ.

233. P 58b, Y 30b, İ 45b-46a, U 36b.

Üzerek fülki dilim murgına yem yem getirir

- 4 Kırup ol ‘aşk u maḥabbet bezimin dilde hemān
Şāh [u] sulṭān ise de sāğar-ı Cem Cem getirir
- 5 Der-i luṭfunda zafer bulmayan ey Hikmetī kim
Getirip nīkū-kerem ehlini kem kem getirir

234

Ġazel

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Bu sözüñ ma‘ nāsı ‘aşk ehline rūşen görünür
Ki gönül kimi severse aña aḥsen görünür
- 2 Nedir ol baḥr-i maḥabbetde özin keşti-i ‘aşk
Yürüden sırr-ı Ḥudā’dır saña yelken görünür
- 3 Ne ‘aceb ġāfil imiş nās küheniñ çekmediği
Şiḳal-i bār-ı melāmet aña ehven görünür
- 4 Ser-i a‘ dāda olan müyına ḥor bakma şaḳın
Uzanıp bir gün olur kim saña uran görünür
- 5 Güher ü lā‘l ile zeyn olsa da n’eyler ḳafesi

3b. üzerek] yüzerek İ.

234. P 58b-59a, Y 30b, İ 46a, U 37a.

4a. müyına] bu ne İ, U.

Küşe-i hār-ı vaṭan bülbüle gülşen görünür

- 6 Ne kadar şarp ise de h̄ile-i çarḥ ey Hikmetī
Şūrī-i āyīne-i Ḥaḳ'da mu' ayyen görünür

235

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Allāh Allāh bu ne hikmet bu ne kudret-pīşedir
Kim her eşyā-yı mezāhir maṭla' -ı endişedir
- 2 Şem' ina fānūs olup yandı gönül pervānesi
Dūd-ı āhım sünbül-i zülfüñ vücūdum şīşedir
- 3 ' Ālem-i şüretde āhdan ğayrı ḥāli yoġiken
Münkiriñ a' zā ile bed-naḫrası dervişedir
- 4 Her neden fırtına-i berdü'l- acüz olsa yine
Bağ zen-i dünyāya kim daḫl etmesi aḳ rişedir
- 5 Taşcı vü neccār u āhen-gerden etme zer ṭaleb
Verdiği gösterdiği āhen ḫacer yā tişedir
- 6 Deşme ey cerrāḫ-ı bī-dil derdini Hikmetī'niñ
Verem-i ḫahr-ı denī dünyā ile dil rişedir

236

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Māderiñ ey ıfl-ı dil gül-āb-ı sekrān emdirir
Lüknetiñ 'uşşāka zīrā la' l-i remmān emdirir
- 2 Sīne-i āgūşa çekmiş dāye-i mihr-i cihān
Ol meh-i ğarrāya mey cām-ı dıraḥşān emdirir
- 3 Meh-i rūşen gehvāre-i nūra bilenmiş görseler
Ol şeh-i dārāt ile sulṭān-ı zī-şān emdirir
- 4 Ol leb-i şīrīn şeker güftāra her şubḥ u mesā
Duḥter-i şāh-ı Ḥabeş kand-i neyistān emdirir
- 5 Ol kuzı koynuñdan ayrılmış meler gördüm dedim
Gel kuzı gir koynuma koynum saña cān emdirir
- 6 Kimine ol dil-ber-i mestūre cevır ü nāz eder
Kimine yalvararak bezminde gerdān emdirir
- 7 Bezm-i meydān-ı seḥāvet merdine ümmü'l-felek
Ḥikmeti burc-ı esedde şīr ü arslan emdirir

237

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Kiři ey dil her ne hikmet üzre kim me'lūf olur
İki 'ālem içre ol ef'āl ile ma'rūf olur
- 2 Ger kemāl ü ger zevāl ü şād u ğam her ne ise
Ĥāl-i tekmlinde elbet 'aşk ile ma'tūf olur
- 3 Her ne yüzden kim tecellā-yı Ĥudā oldu ise
Verilir miftāhı andan ol kapı mekşūf olur
- 4 Kudret-i Ĥaĥ'dır eden dönmez girü taĥdir-i Ĥaĥ
Şarf-ı maĥdürende beyhūde kiři maşrūf olur
- 5 Meslek-i 'aşk u maĥabbet feyzini kesb eyleyen
Ol şifāt-ı Ĥaĥk ile ey Ĥikmeti mevşūf olur

238

Ġazel

mef'ülü mefā' ilü mefā' ilü fe'ülün

- 1 Sen şanma ki mest eyleyen ehl-i dili meydır
Ol ğulgul-i sāĝarda olan nefĥa-i neydır
- 2 Ey tır-i kemān dime ki yabana atıldım

---

237. P 59a-b, Y 32a, İ 46b, U 37b.

238. P 59b, Y 32b, İ 46b, U 37b.

Kec abza olanlardan ıraq olduğuğ eydır

- 3 Takrīb-i ecel etmede ta' rife ne acet
Bī-māreliĐiĐ cāna rehin cismine peydır
- 4 Bir cān u gōĐūl kim ola mı ' aĐ ile me'lūf
Olmaz imiĐ ol sīret ü Őūret ile aydır
- 5 Ey ikmetī ' āŐıĐ olagör ' ağ ile ' ağa
Ol ' ağ u Őafā Őāhibi gider ki ne gider

239

azel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Ey dīde-i dil dōkme teriğ Şur hele iÇ var
am al' asına bāb-ı Őafādan yūrūyūŐ var
- 2 Māt olmadan atıĐ sūregör āne-i fīlden
Kim ferz ile rūĐ ilīminiĐ Őāhına kiĐ var
- 3 Ol ğurbet iliĐ ekme ğamıĐ dūŐme firāa
Ol ' ālem-i ayretde sağa yār u biliğ var
- 4 Tev'em gibi ūn ' aksinedir bu iki ' ālem

3b. bimāreliĐiĐ] peymāneliĐiĐ İ, U.

5b. gider] aydır İ.

239. P 59b, Y 32b, İ 46b, U 37b.

Bunda ğam u giryānlık ise anda gülüş var

- 5 İhlâş iledir naqd-i ʿamel fâʿizi yoksa
Ol ʿâlem-i bî-ğamda ne altun ne gümüş var
- 6 Bir nice zamân oldu ki vuşlat-ķarîn olmaz
Vaķt erdi bugün ey gönül ol yâra buluş var
- 7 ʿAzm-i vaţan iţrâbınıñ âhengini diñle
Kim Hikmetî'niñ sâz u sūzında bilig iş var

240

Ġazel

mefʿülü fâʿilâtü mefâʿilü fâʿilün

- 1 Zülfüñ berât-ı ħüsñüñe ʿanber-feşân olur
Kim kilik -i ħâl ü ħaţ u ruħuñ dil-keşân olur
- 2 Tuĝrâ-yı yâr şanma nişâncı çeker hemân
Ol tîr-i ķavse niçe nişâncı nişân olur
- 3 Ger mihr çâr mâĥî gönül erse vuşlata
Aĝyârîñ ol zamânda işi keh-keşân olur
- 4 Ol tıfl-ı dil ķalırsa bu dârât-ı şîvede

240. P 59b, Y 32b-33a, İ 47a, U 38a.

1b. kilik] gönülün İ, U.

2a. şanma] ħâtime İ, U.

Şāhāna şaldırır başıñ ʿālī-i şān olur

- 5 Her kec külāh o meykedede sākī olamaz
Kʼol tekyegāh içinde ulu dervişān olur
- 6 Mirʼāt-ı dehre ʿayn-ı muvaḥḥidle kııl nazar
Ḥikmet bu şūret içre baқан nāķışān olur

241

Ġazel

mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

- 1 Deryā-yı maḥabbetden alıp dürr ü güherler
Baḥşāyiş-i naķd-āverine verdi ḥaberler
- 2 Mirʼāt-ı dilim ḳaplayalı ebr-i felāket
Fevvāre-i eşkim gibi raķş etdi maṭarlar
- 3 Miʿyār-ı kemālātlanıñ ol gün ola maʿlüm
Ol dem ki seni ḥāk-i sitemkāra şatarlar
- 4 Murgān-ı hevānıñ yelegiñ eyleme dil-bend
Meydān-ı hünerde seni tır gibi atarlar
- 5 Ey Ḥikmeti bu lezzet-i dünyā aña degmez
Kim şerbet-i mey ḳandine zehr-āb ḳatarlar

241. P 60a, Y 35a, İ 47a, U 38a.

2a. ḳaplayalı] kılalı İ, U.

242

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Egerçi necm-i baht-ı ıal' at ' uşşāka feleksizdir
Velikin şanma kim ol kevkeb-i ıalvim meleksizdir
- 2 Şakın ey ıab' -ı kibrīt lücce-i iksir iseñ dağı
Yanar kânün-ı sīnemde bir āteş kim deleksizdir
- 3 Hazer kııl kim ıanadlandı cenāh-ı murğ-ı āhımla
Bu tır-ı kābe ıavseynim kıyās etme yeleksizdir
- 4 Siperğāh olmada şabr u taħammül gibi bendim var
Hadeng-i tığ-ı hāsidden ne ğam kesmez bileksizdir
- 5 İki dest-āvīzim ref' eyleyip yüz ııtdum Allāh'a
Zebānım lāl olup ğayrı keremsizden dileksizdir
- 6 Ser-ā-pā açdı ezhār-ı hüner gülzār-ı ıab' ımda
Derün-ı bostān-ı ' aşk-ı ihlāşım keleksizdir
- 7 Anıñçün her kışi ekl edemez bu nān-ı Hikmet'den
Elenmez bu müdekkik dāne-i şı' rim eleksizdir

---

242. P 60a, Y 35a, İ 47a, U 38a.

1b. ıalvim] ıalem İ, U.

6b] – İ, U.

243

Ġazel

meḥ'ülü meḥā'îlü meḥā'îlü fe'ülün

- 1 Dest açdı diye sebz-i bahār üstüne güller
Gülzār-ı çemen seyrine 'azm etdi güzeller
- 2 Hıaḥ-ı ruḥ-ı cānānı görüp evraḥ-ı gülde
Evşāf-ı leb-i la'liñ oḥur bülbül-i diller
- 3 Hārān ile gülşende o gül ḡoncamı gördüm
Ġam sīneme çekmek diliyor tīḡ ü teberler
- 4 Āh eyleyerek bād-ı ḡam-ı zülf ile ḡönlüm
Şahrā-yı melāmetde geçindi nice yıllar
- 5 'Aşḡ-āver olup sen daḡı Hıket gibi ey şūḡ
Etdiḡini bulduñ saña bir gün ola derler

244

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ṭālibe 'ilmen cevāb vermek melāmetden midir
Nazmımıñ evfāyı ṭarḡ etmek belāgatden midir
- 2 Feyz-yāb olmuş iken luḡ u kerem-ārā ile

---

243. P 60a, Y 35a-b, İ 47b, U 38b.

244. P 60a-b, Y 35b, İ 47b, U 38b.

Terk-i ih̄sān eylemek eṭvār-ı devletden midir

- 3 Penbe-i rūy-ı tebessüm ile ser-bende iken
Şīşe-i peymānı kesr etmek şecā' atden midir
- 4 Ne güzeldir ne dili üftādedir maḫşūdımız
Kendi ḫālīm söylemek ḫāl-i şikāyetden midir
- 5 Ṭa' n ederseñ zāhidā ' aşḫ-ı umūr-ı Ḥikmetī
Naḫl-i küfr etmek ' aceb küfr-i kifāyetden midir

245

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Āyīne-i nā-dīdeye vermek buña beñzer
Kim vaḫt-i seḫer şem' a yaḫıp ḫurşīde göster
- 2 Nā-merd olanıñ ' ayn-ı kerem etmesi dursun
Ḥilḫatde daḫi ḫāşılı ḫūnī ciger ister
- 3 Vay ol kişiniñ başına kim bildire sırrıñ
Luṭf etme degil kim ṭoḫunur zillile şeş-per
- 4 Ol dem ki şunam deste-i gül gülşen-i yāre

5a. edersin] ederse P.

245. P 60b, Y 36a, İ 47b, U 38b.

2b. ḫāşılı] – P.

3b. zillile] zilline Y, P.

Ol hār-ı nıgehbān-ı ḥasūd çekmede ḥançer

5 Bir kimse bu dehriñ denī aġyārı elinden
Taḥlīş olamaz olsa da kuvvet ile dāver

6 Şaḥrā-yı ḳanā‘ atde edip Ḥikmetī iskān
Çek destini der-bend-i denīden olasıñ er

246

Ġazel

mef‘ ūlü mefā‘ ilü mefā‘ ilü fe‘ ūlün

1 Āhen-geri zer-ger edecek çarḥ-ı sitem-ger
Bāzār-ı hüner içre begim böyle olur zer

2 Lā-din olalı bād-ı mezāhir ile zāhir
Tayanmıyacaḳ bāḥın-ı bŷy vermedi ‘anber

3 Eylerse denī delve-i nā-kes ile ta‘ām
Ol bāḥil-i gerdŷn geçirir başına çenber

4 ‘Aşḳ ehli baḳıp mecma‘ -ı dīvānımız içre
Bu güfte-i nā-dīdemizi eylesin ez-ber

5 Bu söz daḫi dillerde hemān lafz-ı murāddır
Ey Ḥikmetī yoḫsa ḳanı ‘āşıḳ ḳanı dil-ber

247

Ġazel

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1 Şehriyâr-1 keremiñ gördüm ki der-bendelidir
Halkasın tutdum dedi der-bân der-bendelidir

2 Uçuran murğ-1 şikârı dili yoğ vâdisine
Alamaz pençe-i şeh-bâz-1 kerem kündelidir

3 Begim inşâf edelim ' ahd ü vefâ âyetine
Nice ol luşf-1 ümîd etmeye dil va' delidir

4 Şorarağ bâbını ehl-i keremiñ bulmuş idim
Dediler var keremiñ adıñ añan dil delidir

5 Bilirim şabr edemez tab' -1 kerimiñ kereme
Vağtı var Hikmeti şabr et ki zamân mebdelidir

248

Ġazel

mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün

1 Şehâb-1 dūd-1 âhım her dem ađlar
Derün-1 dildir ol kim şeb-nem ağlar

2 Nedir âyâ diye tağdîr-i hikmet

---

247. P 60b, Y 36a, İ 48a, U 39a.

248. P 61a, Y 36a, İ 48a, U 39a.

Gürüh-1 hissehâ-yı mübrem ağlar

- 3 Şararmış gördü güller zârî zârî
Çemende bülbül inler çiğdem ağlar
- 4 Firâk-1 iştiyâk-1 hasretiñle
Ciger dâğ-ı delindi sînem ağlar
- 5 Meger dâğ-1 dil oldu pâre pâre
Anıñçün çeşm-i sârî pür-nem ağlar
- 6 Ne keyfiyyetdir ol bezm-i şafâda
Mül ağlar sâkî-i câm-ı Cem ağlar
- 7 Kuşûr-1 sürgâh-1 dehr içinde
Güzeller demde ‘âşıklar dem ağlar
- 8 Yine vaḥdet ilen tutsam da gitsem
Benim nem var bu ‘âlemde nem ağlar
- 9 Nedir ey Ḥikmetî bilmem bu ḥikmet
Cihânda ğamgîn ağlar ḥurrem ağlar

8a. yine] gine Y, P.

9a. ey] – İ.

249

Ġazel-i Müstezād

mef' ūlü mefa' ĩlü mefa' ĩlü fe' ūlün

mef' ūlü fe' ūlün

- 1 Her dem ki yüzüñden görünür nūr-ı kebā'ir
 Ey tāb-ı tebā'ir
 Envār-ı ruĥuñdan dolandır nūr-ı devā'ir
 Seyyāre-i sā'ir
- 2 Her dem ki niġābıñ götürüp etse tekellüm
 Ol ğonca tebessüm
 Eṭrāf-ı sipihriñ bürünür nūr [u] nevāyir
 Pür ũu'le-i nāyir
- 3 Ĥikmet ile encüm-i bürücātıñ aratsa
 Mevkibi ṭaratsa
 Sende añā beñzer bulunur nūr-ı bedāyir
 Bir mihr-i menāyir
- 4 Teşrĩfını görseydi maġārib bu ũeb anıñ
 Ol zāt-ı zamānıñ
 Ĥāk-i ḳademiñde sürünür nūr-ı serāyir
 Beyzā-i nevādir
- 5 Ey sünbül-i ğülzār ğül-i bāġ-ı leṭāfet

Ey ḥāl-i ḥalāvet
 Zülf-i siyehiñden şarınır nūr-ı mezāhir
 Hoş-büy-ı zāvāhir

- 6 Ey Hikmeti şî' riñ gören erbāb-ı ma' ārif
 Aşhāb-ı ḥalāyif
 'İrfān güherinden urunur nūr-ı maḳādir
 Ser-tāc-ı cevāhir

250

Luğaz-ı İpek Kırdı
 fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün

- 1 Ol nedir şeş-pā mekân-ı 'ālî bir zî-cân olur
 'Ömri dü-māhdır gıdāsı mîve-i pür-kân olur
- 2 Hikmeti gör kim bir siyāh Hindî iken *
 Aḳ olup nāzük-beden bir penbeveş zî-şān olur
- 3 Nev-bahār eyyāmları zuhūr-ı leşker[i] gibi
 Olduğun yerlerde naḥliñ ḥāşılı vîrān olur
- 4 Şağ iken kendi mezārın kendisi yapar ḳazar
 Defn edip kendini kendin ḳabrine pinhān olur
- 5 Kendi mevtinden çıkıp eyler zuhūr evlādları

Bir fedāyī pek güzel perverde-i insān olur

- 6 Dervīši ʿ uzlet gibi hırka çekip halvetdedir
Başını kor dāra kendi şunʿ ma kurbān olur
- 7 Āteş-i mā içre anı ğasl edip iʿ zāb ile
Kabr-i tekfīniñ şoyarlar ʿ ākıbet ʿ uryān olur
- 8 Kārbān olmuş şanırsın yüklenip kālāsını
ʿ Arşa-i bāzār içinde kıymeti şāyān olur
- 9 Tālib-i ser-kār olana mürşid-i ʿ irfān gibi
Bātıniñ esrārını ifşā eder aʿ yān olur
- 10 Hıkmētī kim fetḥ ederse bu muʿ ammā kalʿ asın
Bāʿ iş-i zīnet ferāḥ-ı vāşıl-ı hūbān olur

251

Luğaz

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Ol nedir bir başı egri halk içinde muʿ teber
ʿ Ālemi seyrān edip gezmekde zinde ser-te-ser
- 2 Şöyle bir ḥātır-şināsdır kıymet ü kadriñ bilip
Herkesiñ bir hāl ile maqşūdiñ ancaḡ ol düzer

8a. yüklenip] yükletip İ.
251. P 61b, Y 36b, İ 49a, U 40a.

3 Bir ʿaceb maḥlūk içinde şüretâ kılsañ nazar
Çehresi pür çin ıaşın çatmış durur ammâ güler

4 Halkı kendi besleyüp perverde eylerken ʿaceb
Gâhice ağızın açıp halkı yudar ol gâhî yer

5 Kim bilirse bu luğazdan yalvarıp bu Hikmeti
Luḫ edip nâ-dâna ol dem açmasın erbâb-ı der

252

Der-beyân-ı Fihrist-i Harfe'l-Zâ

fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilün

1 Levh-ı ʿaşka ser verip ol dil-ber-i mümtâz-ı zâ
ʿİşve-i nâz ederekden çıkdı ol şeh-nâz-ı zâ

2 Sineye çekmiş kemendin dâne dökmüş başına
Zülfine bend etdi diler nice biñ şeh-bâz-ı zâ

3 Üç merâtib üzre terkib eylemiş şunʿ-ı Hudâ
Her dil-i sâde anıñçün olamaz hem-râz-ı zâ

4 Başına bir dürr-i yek-tâ güher eylemiş yine
Yaʿ ni kim ʿuşşâkına ḫüsniñ eder ibrâz-ı zâ

3b. ıaşın] ḫâşin Y, P.

252. P 61b-62a, Y 36b, İ 49b-50a, U 40b-41a.

4a. güher] -P.

- 5 Yediyüz yetmiş yedi dil üzre elhân eyleyip
Diñle ey dil kim ne söyler nağme-i āgāz-ı zā
- 6 Zīnet-i eflāk ile zeyn eyleyip zehrāsını
Tā re's-i kevkebleriñ raqş etdirir hem-sāz-ı zā
- 7 Bahter-i zulmet deminde 'āşık-ı ğurbet-keşe
Gösterir ebrū hilāliñ ğamze-i şannāz-ı zā
- 8 Āb iken tab' -ı laţif-i hāke yüz sürdü diye
Cümle maḥlūkāt içinde oldu ser-firāz-ı zā
- 9 Kim ḥisābınca bu ḥarfı yazsa yā vefkıñ düze
Erişir Ḥikmet aña iqbāl ile i' zāz-ı zā

253

Müseddes

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Le'im ü nā-kes ü nā-merd olanlar şöhre-yāb olmaz
Ḥasūd-ālūde-i bāḥil cihānda feyz-yāb olmaz
Dil ü ḥatır-şiken mağrūr u bed-dil behre-yāb olmaz
Mürā'āt etmeyen 'ahd-i vefāya neş'e-yāb olmaz
Nüzūr-ı 'ahdine kāzib olanlar kām-yāb olmaz
Keremsiz bi'vefā ehl-i riyāset şu'le-yāb olmaz

- 2 Nüzürât-ı taşadduḡ yâ keremle aldayıp her gün
 Müla‘ib dil-firîbiñle şanırlar eyleriz memnûn
 Henüz maḡzûn iken bir güne daḡi eyleyip maḡzûn
 Ferîd-i ‘aşr-ı ‘allâme ger olsun mâl ile Qârûn
 Nüzür-ı ‘ahdine kâzib olanlar kâm-yâb olmaz
 Keremsiz bi-vefâ ehl-i riyâset şu‘le-yâb olmaz
- 3 Meyân-ı çille-i dilden kemânîñ tîresi âhdır
 O tîriñ maḡreci tâ ḡabza-i ḡahhâr-ı dergâhdır
 Vefâ âyetleriñ inkâr edenler ehl-i güm-râhdır
 O emri terk eden ehl-i ḡurûriñ ḡaşmı Allâh’dır
 Nüzür-ı ‘ahdine kâzib olanlar kâm-yâb olmaz
 Keremsiz bi-vefâ ehl-i riyâset şu‘le-yâb olmaz
- 4 Eger zengîn ve yâ dil-ber olursa ‘izzet eylerler
 Ve illâ anı istiḡkâl-i fi‘l-i ḡıybet eylerler
 Bular oldur ki kendisin ba‘îd-i raḡmet eylerler
 Cinân-ı ḡûr u ḡilmânlar bulardan ‘uzlet eylerler
 Nüzür-ı ‘ahdine kâzib olanlar kâm-yâb olmaz
 Keremsiz bi-vefâ ehl-i riyâset şu‘le-yâb olmaz
- 5 Bu pend-i Hikmetî’den ‘ibret alsın zümre-i ‘irfân
 Muşarraḡdır mücerrebdır sözüm bi’llâhi ey iḡvân
 Yıḡanlar ḡâne-i ḡalbi olur elbetde ol vîrân
 Ger olsun Qahramân Rüstem ger olsun ‘âleme sultân

Nüzür-ı ʿahdine kāzib olanlar kām-yāb olmaz
 Keremsiz bī-vefā ehl-i riyāset şuʿle-yāb olmaz

254

Kaşide

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

- 1 Kerem bāğında Mevlā-yı kerem-bārın nihān etmez
 Şecer kaṭʿ etmedikçe mīve-i luṭfuñ ḥazān etmez
- 2 Egerçi merd olan esrār-ı ḥālīñ eylemez izhār
 Velīkin ehl-i dilden ehl-i dil istār-ı cān etmez
- 3 Tezayyuʿ vaḳt-i fırşat eylemek iḳāz-ı ḡafletdir
 İşinde merd-i kāmīl fevt-i eyyām-ı zamān etmez
- 4 Hünergāh-ı cihān içre budur āyīn-i merdānīñ
 Ḥaḳīḳatde şehen-şāh olsa terk-i dostān olmaz
- 5 Nedir ülfet nedir şöḫbet nedir ol şīve-i peymān
 Nedir beyinde cevlān eyleyen kim bendegān etmez
- 6 Seven dil sevdiren dildir muḫīṭ-i şeş-cihet dildir
 Yine dil añlar ol sırr-ı ḥaḳīḳatde gümān etmez

254. P 62b-63a, Y 37a, İ 50b-51a, U 41b-42a.

5b. bendegān] bendegāh İ.

6a. sevdiren] seyr eden Y, P.

- 7 Hümānın evc-i himmetde gören ʿirfān u ihlāşīñ
Sipihriñ görmese mihriñ seḥābīñ āşiyān etmez
- 8 Ğinā ṭūrında istiġnā yüzünden gösterir ḥālīñ
Sezāvār-ı kerem oldur ki faḫriñ rāygān etmez
- 9 Kerīm oldur görüp şāyestesin künc-i ḳanāʿatde
Bedīhī ʿatf-ı luṭf eyler riyā vü imtiḥān etmez
- 10 Ne deñlü şarf-ı māl etse kerīm-i ṭabʿ olan mükrim
Eder fāʿiz bu bāzār-ı seḥāvetde ziyān etmez
- 11 Anīñ ṭabʿında iḥsān u ʿināyet zātīdir zātī
Degil dostuna luṭf etmek diriġ-i düşmenān etmez
- 12 Meger bu ḥaşşa-i ġayret aña maḥşūş ola yoḥsa
Reh-i bāġ-ı vefāda degme kimse der-miyān etmez
- 13 Eyā mīrim saña senden şikāyet ʿarz-ı ḥālīmdir
Ki daʿvā-yı maḥabbetde n'ıçün luṭfuñ ʿayān etmez
- 14 Żarūret mess edip çāk eyledi bend-i girībānım
Baña ol etdiği cevri ʿadū-yı bī-amān etmez
- 15 Ḥuzūr-ı şadr-ı ekremde terāfiʿ ol tefakḫurla

- Ki da^ç vā-yı seḥāvetde ümīddir terk-i şān etmez
- 16 Meger kim muşta-ı altūn ile te'dīb gerek yoḥsa
O zālīm kendūzin benden ayırmaz hīç nihān etmez
- 17 Temevvūc etmese baḥr-i göñül şaḥrā-yı aḥzāna
‘Uyūn-ı eşk-i ḥūn-ālūdesin hergiz revān eder
- 18 Muḥibb-i bende-i muḥliş şu deñlü pūr-vefādır kim
Eger ‘arz etseler cānānesiz ‘azm-i cinān etmez
- 19 Eger ḥār-ı ğam üzre ıztırarı ḳonmasa bülbül
Bu ḥāristān-ı gülşen içre beyhūde fiġān etmez
- 20 Eger nār-ı zārūret yanmasa kānūn-ı ṭab‘ında
O muḥriḳ nār ile pervāne-i dil-sūz cān etmez
- 21 Döner meydān-ı tevḥīḳ içre çevgān-ı pūr-āşārı
Ḳor elbet merd-i kāmīl nīk ü nāmıñ bī-nişān etmez
- 22 Meger ol māh-rū ḥüsni gibi zī-şān ola yoḥsa
Kemāl-i ḥüsni ile nezzāresin o dīdebān etmez
- 23 Sürūr-ı şerbet-i va‘diñ beni tā şöyle mest etdi
Şafā-yı neş’e yā benden ayılmaz dil zebān etmez

15] – P.

23] – P.

24 Yeter ey H̄ikmetī h̄add-i cevāzda keşf-i rāz etdiñ
Kerīm-i ṭab^ʿ olan elbet ḳuşūr-ı dest-i nān etmez

255

Ḳaşıde

mef^ʿ ūlü mefā^ʿ ilü mefā^ʿ ilü fe^ʿ ūlün

1 Rūyuñ gibi bir pertev-i mihr-i seher olmaz
Zülfüñ gibi bir sünbül-i hoş-büy-ı ter olmaz

2 Şad āferīn ol şan^ʿ at-i naḳḳāşa ki ḥaḳḳā
Ol şüret-i naḳş üstüne naḳş-ı şuver olmaz

3 Eflāk-i melāḥatde yürür çok güzel ammā
Āyīnede her şürete ḥod-bīn ḳamer olmaz

4 ^ʿAnḳā olamaz kerkenesiñ olsa yeri Ḳāf
Terbiye-i tedbīr ile mermer güher olmaz

5 Nā-merd-i fūrū-māyeden ey dil kerem umma
Kim zāğ-ı siyāh ṭūṭī olup şap şeker olmaz

6 Gerden-keş olup verme seriñ her sehī serve
Her pençe-i eşcār-ı kühende şemer olmaz

7 Faḥr etme pedergāhlıḳ edip ibn-i zamāna

Ebnā-yı diger luḫ ile aldır püser olmaz

- 8 Hem-reng işi şüret ile aldanma cihāna
Kim baḫr [u] nehir dāne-i kişniş biber olmaz
- 9 Ey bāḫil-i gerdūn nice sevsin seni dil kim
‘ Ālemde kerem sevmeyeni bir sever olmaz
- 10 Bāzār-ı ta‘ alluḫda özüñ eyleme şirket
Kim mu‘ terif ü ‘ ācize hergiz zarar olmaz
- 11 Mey ‘ aşḫ ile ser-mest ü ḫarāb olmayan ādem
Ma‘ mūr olup irşād ile şāḫib-naḫar olmaz
- 12 Ḳārūn gibi bir ‘ aks olacaḫ māla güvenme
Eylik gibi ser-māye-i iksir-i zer olmaz
- 13 A‘ dā ile pür-ceng ü cidāl etme ne ḫācet
Şabr etme gibi düşmene tīr ü teber olmaz
- 14 Yandırmasın erbāb-ı ğarāz sinem ocaḫıñ
Kim āteş-i āh-ı dile āhen siper olmaz
- 15 Tevfīḫ-i İläḫ olmayacaḫ ‘ ilm ü kemālde
Cemşid ise de eyledügi mu‘ teber olmaz

16 Ger ‘arş-ı mu‘allāya ‘urūc etse de dilde
İhlāş u şadākat gibi ‘ālī maḡar olmaz

17 Bu ‘ālem-i kār-ḡāne-i dil kūşelerinde
İḡfā-yı vücūd etmeden özge hüner olmaz

18 Taḡdīrine teslīm olagör Ḥikmetī Ḥaḡḡ’ıñ
Her kim ḡaderi bildi añā hiç keder olmaz

256

Ḳaşīde

mef‘ülü mefa‘īlü mefa‘īlü fe‘ülün

1 Kim ḡālet-i ‘aşḡ añlamaz ol kāmīl er olmaz
Meydān-ı maḡabbetde o şāḡīb-hüner olmaz

2 Zātında gerek āb-ı leḡāfet velī yoḡsa
Terbiye-i yābis ile lü’lü’-i ter olmaz

3 Mīnāş uçamaz Ḳāf-ı merām üzre ki zīrā
‘Anḡā-yı dili murḡ-ı semenderde per olmaz

4 Ey var ile maḡrūr-ı cihān pāyına baḡ kim
Āfāḡ-ı sipihr üzre baḡan ḡözde sır olmaz

5 Her naḡl ü şecerde şemer ü ḡand-i muşaffā

256. 63a-b, Y 40a, İ 51b-52a, U 42b-43a.
2a. velī] – İ.

Her ʿusr-i neyistān-ı çemenden şeker olmaz

- 6 Tā olmayacak enver-i ʿaşk içre ziyāver
Pes dīde-i qalbinde anıñ nūr u fer olmaz
- 7 Her tīr-i qazāya duruban menʿına qarşı
Bil ʿaşk ile ihlāşdan özge siper olmaz
- 8 ʿAşq olmasa ger ʿarz u semā burc-ı felekde
Seyyāre-i pür-enveri mihr ü kamer olmaz
- 9 Hikmet ne imiş ʿālem-i heyʿetde bilindi
Rūhuñ eşeri olmayan eşyāda ter olmaz
- 10 Ervāh-ı ruṭūbet şarılıp türbe-i ʿarza
Sīmā bile ʿıqd olmayacak sīm ü zer olmaz
- 11 Elvān u nuḳūşāt ile bend eylemiş ammā
Qavs-i qazah eflāki dolanmaz kemer olmaz
- 12 Mürşid gerek ey ṭālib-i esrār-ı İlähī
Reh-ber olıcaq ol rāh-ı Hāqʿda ḥaṭar olmaz
- 13 Ey Hikmetī ʿāşık olagör ʿaşk ile ol kim
Bī-ʿaşk u heves bir ʿamel-i ḥayr u şer olmaz

257

Kaşide

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 'İlm-i hikmetde h̄āce dersēñ ki var 'ummānımız
Var bizim de kaṭre-i h̄ūn 'aşq ile giryānımız
- 2 Zāhidiñ ger vār ise [de] sırr-ı hikmet h̄āleti
Var bizim de şad-hezār esrār-ı pinhānımız
- 3 Haḫ ile mābeynımızde der iseñ sırrıñ nedir
Ol bilir bir ben bilirim var niçe 'iṣyānımız
- 4 Şadr-ı 'izzet kaşr-ı 'ālī var benim dersēñ bugün
Zīr-i pāda var bizim de bī-'aded meskānımız
- 5 Dü-ayaḫ el biñ ḡulāmım var bizim dersēñ eger
Çār u beş pā pür-hevā h̄uddām ṭolu her yanımız
- 6 Der iseñ 'ālī serāy-ı ḡam-güsārım var benim
Şehr-i cūdımda bulunur bir iki vīrānımız
- 7 Sen ḡül ü bāḡ seyr ederseñ ben daḫi mi' rāc ile
Düşde her şeb 'arş-ı cennetdir bizim seyrānımız
- 8 Der iseñ ser-devlet olduñ biz daḫi evcindeyiz

Kem-ter içre zîr-i pâyız yok bizim ʿunvânımız

9 Kesb ü kâr erzâk u malım çok benim derseñ bizim
Pes tevekkül bâbı üzre açılır dükkânımız

10 Ger seniñ varsa ümîdiñ devlet-i dârâ ile
Hikmetî ancak bizim de var ulu Raḥmânımız

258

Ġazel

fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilün

1 Sîne gitdi kalmadı hem sînemiz
Sîne çāk bekler bizim de sînemiz

2 Gelmesin bî-gâne vü bî-ʿaşk u dil
Ehl-i ʿaşk olsun bizim hem sînemiz

3 Hâşılı ʿömrüm döşetdi hırmene
Yem öğütmez oldu seng-i sînemiz

4 Bir zamân maʿ mūr idi ʿaşk odları
Bezm-i dilde kurulurdu sînemiz

5 Mülk-i vaḥdetden gelip imdâdıma
Serde *yāsîn* okuya yâ sînemiz

---

258. P 64a, Y 37b, İ 52a, U 43a.
5b. Kurʿan-ı Kerimʼin 36. suresi.

- 6 H̱ikmetī hey'et me'ânından geçip
İrci'î dersinde ħarf-i s̱inemiz
- 259
- Ġazel
- mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün
- 1 Ṯoğarsa serde şafā mihr şaneme nāz ederiz
Felekde bir iki gün 'ıyş u nağme-sāz ederiz
- 2 Vişāl-i yār için būs-ı dāmen etseñ olur
Ne çāre liħye-i aġyāra bir piyāz ederiz
- 3 Biħār-ı 'aşkıña ġavş olduğum[da] baña şafā
Ĥurūş-ı bād-ı cefāsından iħtirāz ederiz
- 4 Bu 'ālī himmet-i luṭfuñla nazm-ı 'işveleriñ
Serir-i defter-i 'aşk içre ser-firāz ederiz
- 5 Ĥaṭāsı H̱ikmetī'niñ mādiħinde gerçi hezār
Kuşūrımız ola 'afv u kerem niyāz ederiz

6b. ħarf] şarf İ, U.
259. P 64a, Y 37b, İ 52b, U 43a-b.

260

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Bu seyriñ reh-nümāsız ey gönül doğru yola çıkmaz
Ki zīrā korqulukdur pāsbān Şimdi ola çıkmaz
- 2 'Arūs-ı dehr-i dūnyā bir denī mekkāredir ey dil
Eder nā-ehl ile ũlfetler erbāb-ı dile çıkmaz
- 3 Olursa her nebātāt-ı zemīn Şad-berg-i nesrīn
Niyāz u nālesin gūŐ eylemez gũl bũlbũle çıkmaz
- 4 Hũbũbāt-ı haķīķat mezra' ı Őāhib-mũrũvvetde
Sũrũlse mezra' -ı hāk-i cihān bir sũnbũle çıkmaz
- 5 Bu bāzār-ı hũnerde çalmamıŐ cevher-fũrũŐ añlar
Mezād-ı sevķ-ı sultān içre la' liñ bir pula çıkmaz
- 6 Bu gam bezminde gũnlũm kāse-i Hīkmet Şikest oldu
Ki mey nāb olsa Őab' im sāġarından gũlgũle çıkmaz

261

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Őabī' atdir gũzellik yoħsa her dil-ber cemīl olmaz

---

260. P 64a, Y 37b, İ 52b, U 43b.

261. P 64a-b, Y 38a, İ 52b, U 43b.

Kemāl-i ḥüsn-i ḥulḳ üzre olan hergiz zelīl olmaz

- 2 ‘ Amelde ḥayr u ŧerden kesb ile me’cür olur zīrā
Kiŧi kār-ı ‘ ibādetde ḳabāḥatde vekīl olmaz
- 3 Başar elbet günāhıñ ḥāne-i keff-i mecāzātı
Şevābıñ zāhidā mīzān-ı maḥşerden ŧaḳīl olmaz
- 4 İŧiñ taḳdīr-i Ḥaḳ’dır eyleyen tevfiḳ-i ḥikmetle
Ki yoḥsa kimse tedbīr-i murād üzre celīl olmaz
- 5 Edip tesvīd ile da‘ vā-yı bī-ma‘ nāyı n’eylersin
Sözün maẓmūnına ŧāhid gerek ḥüccet delīl olmaz
- 6 O ḫab‘ -ı seng-i dillerden ḥaḳīḳat ŧuları aḳmaz
Meger gözyaşıdır ancak ḥacerden selsebīl aḳmaz
- 7 Ḥayanma ŧīve-i taḫrīkleriñ āşārına Ḥikmet
Ki zīrā bī-vefādır rüzgār sāye-i pīl olmaz

262

Ġazel

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Göñülde nev-bahār-ı ‘ aŧḳ gibi zīnet m’olur olmaz

2b. kār-ı ḳabāḥatde ‘ ibādetde] kār-ı ‘ ibādetde ḳabāḥatde P.

5b. ḥüccet] ḥaccıñ İ, U.

262. P 64b, Y 38a-b, İ 53a, U 43b-44a.

Cemāl-i bezm-i yārāsā şafā ‘ işret m’ olur olmaz

- 2 Kelām-ı luţf ile teslīm olacağ maĥf-ı dil-berler
Hele hiç yüzden özge ‘ aşıkā ‘ izzet m’ olur olmaz
- 3 Muĥaşşal dü-cihān içre budur t̄aliblere maţlūb
Vişāli ber-murād olmağ gibi devlet m’ olur olmaz
- 4 Maĥabbet ehl-i sevdā ‘ aşık-ı şādıĥlara her dem
Cefā-yı ĥasret ü firĥat gibi miĥnet m’ olur olmaz
- 5 Ğam u derd içre dünyā devleti z̄i-māl n’eylerler
Şafā-yı ĥātır-ı dil-şād gibi lezzet m’ olur olmaz
- 6 Ğudāyā ĥamd edip Ğikmet müdām sen şākirin ol kim
Cihānda ‘ āfiyet şıĥĥat gibi ni‘ met m’ olur olmaz

263

Ğazel

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Kişi ser-māye-i ĥulyā ile vuşlat-ĥarın olmaz
Zamān-ı va‘ de-i ĥüccet ile ‘ ömri rehın olmaz
- 2 Ğubār-ı seng-i benlikden ĥalāş et ĥalbini z̄irā
Nuĥātün almadıkça şūr-ı şiniñ sūr-ı s̄in olmaz

2b. Metinde “yüzünden” şeklindedir. Vezin gereği “yüzden” yazdık.
263. P 64b, Y 38b, İ 53a, U 44a.

- 3 Libās-ı çār-^ç unşurdan geçip nār-ı maḥabbetde
Sülūk-ı Hāḳ'da varın yaḳmayan dil muṭma'in olmaz
- 4 Hūlūş-ı ḳalbe ḳalb ile ^ç amelde zūhdūñ ey zāhid
Ki yoḥsa zūhd zımnında yerin ḥuld-ı berin olmaz
- 5 Ḥayāl-i dūr-bīniñ pertev-endāzına aldanma
Görüp her naḳş-ı şūret ^ç işve-engiz meh-cebin olmaz
- 6 Mümeyyizgān-ı ^ç uşşāḳıñ demişler ḥüsn-i dil-berde
Ki maḥbūbü'l-ḳulūb olmaḳ gibi bir nāzenin olmaz
- 7 Bu yerler köhnedir ey Hıḳmetiñ söylenmedik yoḳdur
Zamāniñ mezra^ç ıdır olsa da ol nev-zemīn olmaz

264

Ġazel

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

- 1 Gerçi ey ḡāfil bu ḡūh devlet seniñdir şübhesiz
Devletiñ encāmıdır zillet seniñdir şübhesiz

- 2 Hālet-i idbārıma mesrūr olan ehl-i ḥasūd
Hāzır ol şimdengirü nevbet seniñdir şübhesiz

7b. zamāniñ] ziyāniñ Y, P; nev-zemīn] nūr-ı zemīn İ, U.

264. P 64b-65a, Y 39a, İ 53a, U 44a.

1b. zillet] devlet İ, U.

- 3 Mey ğurūr-ı ʿ ucb ile ser-mest olan hâtır-şiken
O humâr-ı bâde-i miḥnet seniñdir şübhesiz
- 4 [Ḥaşşa] kendiñi bilip derd ehline şād olma kim
Şiḥḥatiñ elbet bulur ʿ illet seniñdir şübhesiz
- 5 Keşret-i emvâl ü cāh-ı dehre etme iʿ timād
Bādveş eyler güzer kıllet seniñdir şübhesiz
- 6 Sürʿ at-i bezm-i ecelgāhım için etme heves
ʿ Ākıbet ol kâse-i şerbet seniñdir şübhesiz
- 7 ʿ İzzet-i dünyādan ayrıldıñ ise ey Ḥikmetī
Ġam yime ʿ uḡbādaki ʿ izzet seniñdir şübhesiz

265

Ġazel

mefʿ ülü mefāʿ ilü mefāʿ ilü feʿ ülü

- 1 Ney şanma bizi neylemede ehl-i hevâyız
Biz sūz-ı dil ebnâ-yı neyistân-ı nevâyız
- 2 Şemʿ inde iseñ müşk işi zülfüñ n'ola ʿ afv et
Ey bûy-ı kerem şāḥibi biz ehl-i ḥaṭâyız

3a. hâtır-şiken] hâtır-keşin İ, U.

4a. bulur] olur P, Y.

265. P 65a, Y 39a-b, İ 53b, U 44b.

- 3 Her tille-i emriñ ki şafâdır aña beñzer
Vaşlıñ dileriz cevrine dil-bend-i rızâyız
- 4 Dîbâce-i dilden düşürür ğayrı nemiz var
Teşrif-i қademgâhına biz ħâk-i hebâyız
- 5 Nâr içre olursaқ seni vaşf etmede ey gül
Gülzâr-ı Ħalîl bülbülives şâze edâyız
- 6 Zâhid bizi men' etme leb-i la' l-i güzelden
Biz ' aşık-ı gül-güne -i ruhsâr-liķâyız
- 7 ' Uşşâķına ' unvân-ı ħâsen vermede Ħikmet
Meşşâta-i sulţân-ı ' arûs-ı şu' arâyız

266

Ġazel

mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün

- 1 Bir sencileyin gülşen-i zîbâ ele girmez
Bir bencileyin bülbül-i şeydâ ele girmez
- 2 Taķrîr-i merâm eyleyelim ey güzelim gel
Her bâr-ı şafâ ' âlem-i tenhâ ele girmez

5a. gül] gönül İ.

6b. gül-güne] gulgüle P, Y.

266. P 65a, Y 39b, İ 53b, U 44b.

- 3 Ger şūrī vü ger ma‘ nevī bir kesb-i kemāl et
Zīrā ki gönül bir daḥi dünyā ele girmez
- 4 Gel ḥāne-i dilden ne dilersen oḡu andan
Kim dil gibi bir nüṣḥa-i kübrā ele girmez
- 5 Bir mūr-ı ḥaḳīḳat olmicāḳ zīr-i zemīnde
Ol dāmen-i Ḳāf-ı dil-i ‘ anḳā ele girmez
- 6 ‘ İḳd olmasa ger pūte-i zerrīnde revāyih
Ḥākiñ zer eden cevher-i kimyā ele girmez
- 7 Nā-dīde diye rüyını döndürme ki ey māh
Ḥikmet gibi mir’āt-ı mücellā ele girmez

267

Ġazel

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ülün

- 1 Kişi baksa gece eşyāyı görmez
Nedir ol ‘ aşḳ işi sevdāyı görmez
- 2 Menāmında görür ma‘ nāyı ammā
Gönüllerde gelen ma‘ nāyı görmez
- 3 Görür a‘ zāyı ki āfāḳ-ı ‘ ālem

3b. ki] -İ .

267. P 65b-66a, Y 39b, İ 53b-54a, U 44b-45a.

Vücūdundaki cān-efzāyı görmez

- 4 Zemīn ü āsumānıñ seyrin eyler
Velī cinn ü melek-ārāyı görmez
- 5 Baqarken göz göre ʿālemleri ol
Gören bād-ı nesīm-ārāyı görmez
- 6 Firāsetle bilir her varlığı līk
Cihānda köstebek dünyāyı görmez
- 7 Yürür anda teneffüs eyler andan
Ne hikmetdir semek deryāyı görmez
- 8 Nedendir nālesi bülbülleriniñ
Ki gülşende gül-i zibāyı görmez
- 9 Gözi görmez odur iki cihānda
Ki ey Hikmet ulu Mevlā'yı görmez

268

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 ʿAyn-ı dil-berdir gönülde kāse-i altūnımız

3a. a' zāyı ki] a' zāyı Y, U; a' zāsım İ.

7a. yürür] durur İ, U.

268. P 65b, Y 39b, İ 54a, U 45a.

La^ç l-i nâb-ı lebleridir bâde-i gül-günümüz

- 2 Şanmañız bezm-i elemde mey gamı nüş eyleriz
Yâr ile şad şafâdadır dil-i maḥzûnımız *
- 3 Nev-bahâr-ı ^ç aşq açıldı dilde bülbüller gibi
Jâleveş gülzâra düşdü dîde-i ter ḥûnımız
- 4 Biçdi miḳrâz-ı zebânım ḥâre-i gülgülleri
Giydi rengin câmesin her gonca-i mazmûnımız
- 5 Niçe dem ey Hikmetî vuşlat ümidiyle hemîn
Kûşe-i Kâf-ı kanâ^ç atde geçindi günümüz

269

Ġazel

fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilün

- 1 Ḥaṭṭ-ı rûy-ı gonca-i verd-i bahâra bendeyiz
Bülbül-i şûrîde ḥâliz gül-^ç izâra bendeyiz
- 2 Ḥırmen-i vaşlinda luṭfuñ dânesin etdik ṭaleb
Avlanup olduk esîr zülf-i nigâra bendeyiz
- 3 Kûşe-i ^ç aşkıñda olsağ gam degil divâneyiz
Zencîr-i zülfüñle şimdi dest-i yâra bendeyiz

- 4 Bir saç ı leylā ucundan bağlanıp olduğ fedā
Ser verip Manşūr gibi şimdi o dāra bendeyiz
- 5 Vaşl-ı Hāğ teslīm imiş bu Hıkmētī fehm eyleyip
Bezm şafā-yı hālet-i Perverdigāra bendeyiz

270

Ġazel

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Lisān-ı dildir o miftāh-ı bend-i bāb-ı künūz
Dehān-ı ' ayn-ı cigerdir ıarıķ-i āb-ı künūz
- 2 Riyāh-ı rūh-ı revānıñ dimāğ-ı ' aşķ ile ıtut
Lu' āb-ı ' eşķ ile iksīr olur tūrāb-ı künūz
- 3 Bulunmaz oldu anıñçün künūz-ı hıkmete yol
O ıtılsımāt ile kim bağlıdır şavāb-ı künūz
- 4 Çü mehd-i ıtıfl-ı dil eyler hārām-ı ' aşķa kıyām
O vaķt-i sūrıma tārīh demiş kitāb-ı künūz
- 5 Hūdūd-ı hāliñi Hıkmēt bil añla mu' tedil ol
Sefīhkār-ı le' imdir eden hārāb-ı künūz

270. P 65b-66a, Y 39b-40a, İ 54a, U 45a-b.

2b. eşķ] ' aşķ İ, U.

4b. sūrıma] sūrıma İ, U.

271

Ġazel

meḥ'ülü meḥā'ülü meḥā'ülü fe'ülün

- 1 'İrfānı olan derd-i felek bārını çekmez
Bārını degil devlet-i dünyāya ser egmez
- 2 Meyl etme göñül bezm-i dil-ārāsına dehrîñ
Biñ 'ıyş u şafā bir keder-i 'āleme degmez
- 3 Görmez misin ey dil biçip emti' a-i 'aşkı
Ḥayyāt-ı felek cāmesiñ uygun ile kesmez
- 4 Çün mezra' atü'l-āḥiredir gerçi bu dünyā
Her ḥāk-i siyāh üstüne çiftçi ekin ekmez
- 5 Ey Ḥikmetī ālemde odur merd-i dil-āver
Kim kimseden incinmeyip ol kimseye degmez

272

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şun' -ı kudret ḥālidir her ḥāli meşhūr eylemez
Setr eder levḥ-ı ḥurūfî kâle meşūr eylemez

---

271. P 66a, Y 40a-b, İ 54a-b, U 45b.

5a. 'ālemde] 'ādemde İ.

272. P 66a, Y 40b, İ 54b, U 45b.

- 2   Āfitāb-1 ṭab^ʿ -1 dil bir şu^ʿ le-endāzdir kim ol
Her derūn-1 ḥāne-i nā-ehli pūr-nūr eylemez
- 3   Gāh cemāliñ gāh celālinden tecellī etmede
Yoḥsa dā'im bendesin kām üzre mesrūr eylemez
- 4   Ḳurb-1 vaşlından beşâretdir bu firḳat demleri
Yūsuf Ya^ʿ ḳūb'dan özge beyhūde Ḥaḳ dūr eylemez
- 5   Kendi kesbidir terāzū-yı ^ʿ amelde vezn olan
Yoḥsa ḥāricden Ḥudā maḥlūḳı maḡdūr eylemez
- 6   Bu peyām-1 ders ile mücrim nice şād olmasın
Kim Ḥudā'sı bī-günāh insānı maḡfūr eylemez
- 7   Fikr edip encām-1 ^ʿ izz ü zilletiñ ḡāfil olan
Şād u ḡam eyyāmına çekmez elem sūr eylemez
- 8   Ḥikmetī dil ḥasteniñ āhından özge ol şehiñ
Cāh-1 Hindūsı olan faḡfūrı meksūr eylemez

273

Ġazel

fā^ʿ ilātün fā^ʿ ilātün fā^ʿ ilātün fā^ʿ ilün

- 1   Biz bu dehriñ şaḳı Leylā'sına meftūn degiliz

Olmazız ser-bend anıñ zülfüne Mecnûn degiliz

2 Kerem-i dest-i fūrū-māye ğınā vermez imiş
Anıñ içün o ğalaṭ-baḥşına maḳrûn degiliz

3 Sîm-tenler bizi sîm-âb ile ḳâl etmek ile
Ağarup aḳ gümüş olduḳ kıızıl altun degiliz

4 Lücce-i ḥāk-pāy-ı ehl-i hüneriz yoḳ hünerim
Sürme at üstümüze beyhüde hāmûn degiliz

5 Sözüümüz ney gibi āh-ı dil-i sūzān iledir
Ehl-i sāziñ çaldığı pişrev-i ḳānûn degiliz

6 Dediler Ḥikmetî âteş ile yaḳdı felegi
Yaḳarız ʿālemi lîk âteş-i kânûn degiliz

274

Ġazel

mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün mefāʿîlün

1 Meşeldir çünki ten cānsız bu cānım tensiz eglenmez
Anıñçün bir nefes cān içre cānım sensiz eglenmez

2 Görelden bāğ-ı ʿaşḳ içre cemāl-i verd-i ruḥsārîñ
ʿAcebdır bülbül-i göñlüm benim gülşensiz eglenmez

5a. sözüümüz] sözüüm İ, U.
274. P 66b, Y 40b-41a, İ 54b, U 46a.

- 3 Düşelden pertev-i zāt-ı hayālîñ dīde-i albe
Vişāl-i şev ile ālî olan meskensiz eglenmez
- 4 Atıp ol sīne-i uşşāı mecrū etmege her gāh
Muavves aşlarıñ bir tīre-i müjgānsız eglenmez
- 5 Geçip āgūşına yāriñ hamāyil sīne-bend olsam
Bu tıfl dil gönlümüz gehvāre-i gerdensiz eglenmez
- 6 Hābībim mübtelā-yı aş olaldan Hīkmetī her dem
Gezer şeydā gibi ol dil-ber-i asensiz eglenmez

275

aşīde-i Hārf-i Zā

fā ilātün fā ilātün fā ilātün fā ilün

- 1 Ol Hūdā-yı lem-yezeldir Hālī-ı sübhānımız
Hā Muammed hem Resūl peygamber-i zī-şānımız
- 2 Ğayrı Tañrı yok Muammed Hā Resūlidir anıñ
Şāhid-i adlim budur Hā dīnimiz īmānımız
- 3 Nūr-ı atmü'l-enbiyā-i mürselīn doğdu diye
Onsekiz biñ ālem ire hūkm eder Furānımız
- 4 İ tīādda mezheb-i eālimiz īmānımız

4b. bir] pür P, Y, İ.
275. P 66b.

Çār-đarb üzre müsāvāt üzredir peymānımız

- 5 Çünkü her kevn ü mekân nūr-ı tecellāsındadır
Şeş-cihetdir kıblegāh-ı secde-i bünyānımız
- 6 Ka‘besin sa‘y u tavāf Merve Safāsın edelim
N’eyler o bāzār içinde zeyh olan kırbānımız
- 7 Kavı bir āletdir eder me‘mūriyet icrāsını
Kerem-i Hāq’dan gelir halka bizim ihsānımız
- 8 ‘İydgāh-ı şīve-i seyr-i cemāl-i yāre gel
Çarh urur dolāb-ı ‘aşka pervāneler ...mız
- 9 Kendi zātıyla ber-ā-ber eyleyip ihsānını
Kırdı rahmet çeşmesin ‘arş üstüne Raḥmānımız
- 10 Baḥr-i rahmetden beşāret gösterir emr-i ümīd
Kılların ‘afvla i‘tā eyler ulu ğufrānımız
- 11 Bir boğazda geldik ey cān çün ḥalāş olmaḫ muḫāl
Esb-i ‘aşk oynatmada hiç kılmadı meydānımız
- 12 Hıkmētī mülk-i fenādan eyle gel ‘azm-i beḫā
Hāḫḫ naql etmekdedir ḫāḫḫā bizim ‘unvānımız

276

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nāzır-ı mäh-ı şeref-ārā iken her şeb ü rüz
Doğdu gönlüm burcına bir mihr-i nev-rüz-ı fīrüz
- 2 Var iken ol goncanıñ bülbül gibi üftādesi
Nev-bahār-ı hüsnuñe ermek diler berdü'l-^ç acüz
- 3 Ġam yime ermez güle ol berd-i fertün erse de
Maḥv eder kendiñ söyündürmez ziyā-yı mihri buz
- 4 Ġonca-i gülzār-ı maḫşūduñ nesīm-i ^ç aşka ver
Her ne deñlü müşkil olsa açılır bāğ-ı rümüz
- 5 Hıkmētī miftāḫ-ı ihlāş-ı derūnuñ ur dile
Fetḫ olur bir gün olur der-bend olan bāb-ı künüz

277

Der-beyān-ı Fihrist-i Ḥarfü's-Sīn

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Oldu çün şadr-ı sa^çadetde maḫall-i nās-ı sīn
Taḫtgāh-ı levḫ-ı ^ç aşka eyledi iclās-ı sīn

---

276. P 67a, Y 41a, İ 55a, U 46a.

1a. şeref-ārā] şeref İ.

277. P 67a, Y 41a, İ 55a, U 46a-b.

- 2 Celb-i ‘aşk-ārā ile yazdı debīr-i sırr-ı Hāḡ
Vaz‘-ı şanduk-ı maḡabbet etdi ol idrās-ı sīn
- 3 Şöyle bir ‘ahd-i ḡaḡīḡat nāmesin vaz‘ etdi kim
Duymadı ol ḡālet-i ins ü melek vesvās-ı sīn
- 4 ḡamdü li’llāh kim süyūf-ı Hāḡ ile ol pīr-ı Hāḡ
Sürdü bu şehir-i vefādan leşker-i ḡannās-ı sīn
- 5 Bezm-i ‘aşk içre baña ser-mest ü iḡyā etmege
Şundu ol ḡāhā vü ḡāsīnden ḡolu bir ḡas-ı sīn
- 6 Şöyle düzdü ḡāce-i ḡikmet dehān lü’lü’lerin
ḡibre-i cevher-fürüş bilmez nedir elmās-ı sīn
- 7 ḡāl-i evsāt-ı müşelleş vefḡ ile kimyā olup
Evraḡ-ı altuna taḡvīl etdi aḡ kırtās-ı sīn
- 8 Bād u ḡākiñ beynine girmiş aḡar zemzem gibi
Eylemiş iḡyā ḡamu eşḡāş ile ecnās-ı sīn
- 9 Altıyüz altmış altı dil ile tefsīr edip *
ḡarf-i ta‘ dādīñ bu resme etdi istidrās-ı sīn
- 10 ‘Ayn-ı ḡuḡbından aḡıtdı ḡonduḡu dem vefḡını
Coşdı Nīl-i ḡikmet aşdı ḡaşbe-i miḡyās-ı sīn

- 11 Sen de Hikmet kâmil ol kim Kahramân-ı dehr olup
Şimdi târîh-i hünerde söylenir miğtâs-ı sîn

278

Ġazel

mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Bir tıfl-ı 'aşkıñ açdı şahâyif-i bâb-ı ders
Vaz' etdi çün hilâlini meh-per kitâb-ı ders
- 2 Ol mâh-ı nev olursa n'ola 'ayn-ı 'âşkıñ
Kim gün gibi çıkardı şabâhıñ o tâb-ı ders
- 3 Murgân-ı bâğ-ı 'aşkıñ olur mest beste-dil
Âğâz edip seher okudıkça havâb-ı ders
- 4 Hâk cîm-i ebcedinde habîbîn beyân edip
Sâlâr-ı deynim oldu baña ol hisâb-ı ders
- 5 Ebced okurken evvel edip fetḥ-i müşkilât
Bed'inde aldı sırr-ı elifden cevâb-ı ders
- 6 Seyr etdi 'ayn u şîn ile kâf içre bir zamân
Kaṭ' etdi bâ vü sîn 'adedinde şavâb-ı ders
- 7 Haṭṭ-ı midâd-ı 'aşka bakarken bu Hikmetî

278. P 67a-b, Y 41a-b, İ 55a-b, U 46b.
4a. ebcedinde] içinde İ, U.

Yağdırdı dürr ü cevher-i hikmet şehâb-ı ders

279

Ġazel

mef'ülü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Hâķ'dan verildi âyet-i 'aşkıñ baña rü'üs
Etsem berât-ı muşhaf-ı hüsnüñ 'aceb mi būs
- 2 Tuğrâ-yı haţ-ı cebhe-i nūruñ görünce hep
İmân-ı 'aşka gelse n'ola ehl-i Engürüs
- 3 Neşr eyledikçe bŷy-ı 'izârıñ nesim-i 'aşķ
Gül ibrişimden açdı her ezhâr-ı bâğ-ı tūs
- 4 Bend olma sen bu zŷlf-i zen-i dehr-i Hŷotan'a
Şeh-zâde-i Hŷatâ'ya neler etdi ol 'arūs
- 5 Ebyât-ı penç-gâh ile zâr etse Hŷikmeti
Hem şavt u nağme olmaya 'âlemde tabl u kūs

280

Ġazel

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 Saña 'ibret yeter dŷnyâ için ol zinet-i tāvus

279. P 67b, Y 41b, İ 55b, U 46b.

4a. Hŷotan'a] hüsnüne İ.

280. P 67b, Y 41b, İ 55b, U 47a.

Bu z̄inetde iken āyā nedir ol şayha-i me'yūs

- 2 Uyandır 'aşk ocağıñ āteş-i 'aşkıñ ile dilde
Derūnı yanmasa vermez idi pür-şu'lesin fānūs
- 3 Bilā ḥarfın velā terķin bilā nārın velā nūrun
Ne āteşdir ol āteş kim eridir mi' de-i kālūs
- 4 Göñül bir laḥza bir demde degilsen ḥāl-i vuşlatdan
Kimiñle sen enīs olduñ veyā kimdir saña me'yūs
- 5 İle'l-eyni mine'l-eynin me'ānından budur ḥikmet
Mine'l-Ḥaḥķın ile'l-Ḥaḥķın nedir ol vaḥy olan nāmūs
- 6 Verip ğam s̄inesin çarḥ-ı sitemkāra döküldükçe
Sipihriñ ş̄ırına āhenk olup şaldı şadāsın kūs
- 7 Tesellā-yı tecellāsın bulan ḥāk-i mezelletde
Taşarruf eyledi dehre mişāl-i şāh-ı Keykāvus
- 8 Yeter ey Ḥikmetī fāş etme esrār-ı mübāḥınıñ
Fehezā'l-sırrı mā fī'l-ķavli mā ḥarfi velā ķāmūs

281

Der-Beyān-ı Fihrist-i Harfū'ş-Şīn

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nokta-i pür-hāl ile etmiş ruḥuñ menķūş-ı şīn
Eylemiş ol vechile 'āşıklarıñ mağşūş-ı şīn
- 2 Āteş-i rengīn-i aṭlas üstüne zeyn eyleyip
Dürr-i menşūrīñ donatmış başına ser-pūş-ı şīn
- 3 Dīdebān olmak için bedr-i şādef ruḥsārına
İki cānibden ṭaḳınmış zümrüd-i mengūş-ı şīn
- 4 Ābına ġālib olup nār-ı ṭabī' at pertevi
Cūşışinden ṭaşra dōkmüş dürleriñ pür ḥoş-ı şīn
- 5 Sırr-ı te'şīrinde esrār-ı ḥurūf bi'l-ḳuvvedir
Ḥaşşası kendidedir ḥācet degil il pūş-ı şīn
- 6 Baḳ ḫalış terkībiniñ cum' ayi gün erḳāmına
'Add eder üçyüz otuz üç dil ile meclūş-ı şīn
- 7 Sırr-ı ta' dādīñ beyān eyler lisān-ı sırr ile
Devr edip vefḳın ḳonar teşlīş ile dervīş-ı şīn
- 8 Dediler 'ilm-i ḥurūfda mest ü ḥayrāndır ḳamu

Var ise pür kâsesin almış ele mey-nûş-ı şîn

- 9 Şaydı güç şayyâdı yok bu 'ilm-i vahşîñ Hikmetî
Tayy eder tağdan tağa girmez ele hargûş-ı şîn

282

Kaşîde

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Gör vücûd-ı âdemi kim bir ulu deryâ imiş
Nûr-ı kalb ol baħr içinde gevher-i yek-tâ imiş
- 2 Vaħdet-i nûr-ı tecellâ sırrını fehm eyledim
Sîret-i didâra şahid şûret-i eşyâ imiş
- 3 Nokta-i 'ilm-i ezel sırr-ı haķîkatdır gönül
Şafha-i kalbiñ vücûd-ı nüshâ-i kübrâ imiş
- 4 Her ne vardır onsekiz biñ 'âlem içre cümleten
Var iken var oldu Haķ'dan ğayrı varlık lâ imiş
- 5 Mazhar-ı kevn ü mekânsın sen bu varlık sendedir
Varlığı vaħdetde öz gencine-i 'uzmâ imiş
- 6 Zâhir ü bâtın gönül âyînesindedir 'ayân
Dîde-i kalbiñle baķ câniñ ne hoş cânâ imiş

282. P 68a, Y 42a, İ 56a-b, U 47a-b.
5b. öz] öz ol İ .

- 7 Kendine kendiñ sücüd eyler niyâz u nâz ile
 Kıblegâh etmiş özüñ öz Ka'be-i 'ulyâ imiş
- 8 Kim ene'l-Ḥaḫ sırrını da'vâ eder şer'an bugün
 Etmeyen da'vâsın işbât kâzib-i da'vâ imiş
- 9 Buldu çün Mevlâ'yı Leylâ'nıñ yüzünden Mecnûn
 'Aşıkı Mecnûn eden Leylâ degil Mevlâ imiş
- 10 'Aşḫ odur 'aşıḫ odur ma'şūḫ odur bî-gâne yok
 Lîk bu keşretden murâdı vuşlatıñ ifşâ imiş
- 11 Aradım cānānımı cānımda buldum āşikār
 Sîne-i 'aşḫ içre ol dildār-ı dil aḫfâ imiş
- 12 Ḥikmeti bilmek dilersen sen seni öz cāna bak
 Görmeyen kendinde Ḥaḫ didārını a'mâ imiş

283

Ḳaşıde

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

- 1 Tecerrüd ehliniñ pīrāye-i 'unvānıdır dervīş
 Muvahḫid ehliniñ faḫriye-i zī-şānıdır dervīş
- 2 Edip terk-i fenā fi'llāh erişdi menzil-i Ḥaḫḫ'a

6b. cānā] cānān İ, U.

277. P 68a-b, Y 44a, İ 56b-57a, U 47b-48a.

- Haḳīkat zümre-i taḥḳīḳleriñ bürhānıdır dervīş
- 3 Geçip çarḫ-ı feleklerden teveccüh etdi Mevlā'ya
Serāy-ı ʿarş-ı dergāh-ı Ḥudā mihmānıdır dervīş
- 4 Çekip tığ ü teber sancağıñ ʿaşḳ illeri üzere
Ḳudūm-i mazḫar-ı ṭabl u ʿalem ḥāḳānıdır dervīş
- 5 Bular ʿālemde vardırlar velī varlıḳda yokdurlar
Vücūduñ varlıḳın maḥv eyleyenler cānıdır dervīş
- 6 ʿAbāsı ḥulledir keşküleri pür-ḳabza-i Ḥaḳ'dır
Kerem bābında müstaḡnī mürüvvet-kānıdır dervīş
- 7 Neyistān-ı ḥaḳīḳatde nefes dārā-yı ḥikmetdir
Gürūh-ı leşker-i mülk-i beḳā sultānıdır dervīş
- 8 Toḳunma çille-i ʿaşḳıñ çeken erbāb-ı ʿuşşāḳa
Sihām-ı ḳabza-i ḳavs-i ḳazā peykānıdır dervīş
- 9 ʿAceb mi zer külāhıñ kec giyüp nāz u niyāz ile
Ki dergāh-ı ḥuzūr-ı Bārī'niñ ḥübānıdır dervīş
- 10 N'ola ḳavs-i ḳuzah puḥlünüñ la'liñ der-miyān etse
Esed burcında çarḫıñ doḡmada raḥşānıdır dervīş

7b. beḳā] – İ.

9a. zer] dür İ, U.

- 11 Mezāhib ü mesālik reh-nümāsi olmada Hāḫḫ'a
Ṭarīḫ-i müstaḫīmiñ āyini var kânıdır dervīş
- 12 Mekānı lā-mekāndır Hāḫḫ'dan özge hiç ḫarār etmez
Ḳamu kevn ü mekāniñ reh-ber-i Raḫmān'ıdır dervīş
- 13 Hāsūd olmaz baḫīl olmaz ḫamu yeksān tutar ḫalkı
Tesellā-yı keremde dertleriñ dermānıdır dervīş
- 14 Anıñ ḫalbindedir levḫ u ḫalem kürsiyle 'arşu'llāh
Ser-ā-ser 'ālem-i kübrāsiniñ tibyanıdır dervīş
- 15 Mezellet ḫākine zer' eylemiş her dāne-i variñ
Huşūlı ḫāşıl-ı maḫşūdleriñ ḫarmānıdır dervīş
- 16 Zihī maḫbūb-ı dergāh olmada 'ilm-i taşavvufda
Maḫām-ı 'ayn-ı tevḫīd-āveriñ peymānıdır dervīş
- 17 Biri ḫār-ı melāmet ḫırḫası giyip eginine
Ḳanā'at gülşeniniñ bülbül-i nālānıdır dervīş
- 18 Ḥayāl-i zülf ile pūyende-i seyyāḫ olup gūyā
Hevā-yı 'aşḫa ser vermiş gönül çobanıdır dervīş
- 19 Reh-i 'aşḫa girip dervīş olagör Ḥikmeti zīrā
Ḥaḫīḫat ma'rifet erbābınıñ 'irfānıdır dervīş

284

Murabba^çfâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilün

- 1   Âdeme elzem olan pes n'eydügin bilmek imiş
Kendi aşlın fehm edip ol âdemi olmağ imiş
Âdem oldur bu vücūduñ şehrine sultān olup
N'eydügin bu nefis ü rûh dilden haber almağ imiş

- 2   Dergeh-i Hâkğ'a kıyām etseñ elif olduñ 'ayān
Hem rüku^ç etdikde ol dem dāl olur âdem hemān
Secdeye vardıkda harf-i mīm olur pes rāyegān
Bî-namāz âdem degil âdem namāz kılmağ imiş

- 3   Harf içinde harf-i evveldir elif al bu haber
Hep hurūf andan tevellüd eylemişdir ser-te-ser
Çün hurūf birdir bu keşret yâ nedir derseñ eger
Aşlı birdir keşretiñ birlikde bir kalmağ imiş

- 4   Hem Zebūr Tevrāt u İncil hükmi-âyetden murād
Hem kitāb-ı harf-i encüm sırr-ı hikmetden murād
Şarf u nahv mantık ma^ç ānī hükmi-hey'etden murād
Kendi nefsiñ añlayıp kendinde Hâğ bulmağ imiş

285

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Tūr-ı hüsnünde bahār-ı ' aşk açıldı keş-be-keş
Çıkdı hüsnün seyrine hūbān-ı ' ālem eş-be-eş
- 2 Gülşen-i ' aşk-ı maḥabbetden alıp tāb u şemīm
Raşş eder māh-ı felek-ārā ile zerrīn güneş
- 3 Şahn-ı ' aşkıñda gönül-bāzlık ederken cān u dil
Oynadıp ğamzeñ düşürdi yek dü şeşden penc ü şeş
- 4 Mīve-i bāğ-ı şı' arı nazm-ı Şīrīn'im benim
Görse Ferhād'ın şulanırdı dehān-ı ğoncaveş
- 5 Menzil-i esrār-ı ' aşkıñ çün bu dem aldıñ haber
Hikmeti şimdengirü var gir tarīk-i ' aşka eş

286

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Tal' at-ı bahtım se çār üzre düşerse penc ü şeş
Ref' olur burc-ı kamerde ey dü şeşdir bu dü şeş
- 2 Şahn-ı şatırac eyleyip vefkıñ konan teşlīş ile

---

285. P 69a, Y 42a-b, İ 57a-b, U 48a-b.

286. P 69a, Y 42b, İ 57b, U 48b.

Ꞑutb olur ŧāh olsa tezvīc ferz ile rūḥ eŧ-be-eŧ

- 3 Kösleyüp dört üstüne aꞓ eyleyen zārın bilen
Reml edip tıldu nuḳāt ile cihāt-ı pīŧ ü peŧ
- 4 Sīne-i dāĝ-ı derūnuñ ‘ aŧı ile göz göz eden
Eriŧir maḳŧūda cismiñ dökerek üç dört ü beŧ
- 5 Necm-i baḥtıñ dāĝ-ı sīnem üzre dökmiş yolların
Görse ey Ḥikmet o demde mars olur ŧāh-ı Ḥabeŧ

287

Ġazel

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 O yāriñ zülfine girmek içün kim ŧāne yaḳlaşmış
Dökülmüş rüyına kākülleri gerdāna yaḳlaşmış
- 2 Anıñ mülk-i melāḥatde nazīriñ görmemiş ādem
Güzellikde o mihr ü Yūsuf-ı Ken‘ ān’a yaḳlaşmış
- 3 Münevver eyledi ḥüsnüñ ziyāsı ‘ ālemi gūyā
Cemāliñ enver ü tābı meh-i tābāna yaḳlaşmış
- 4 Baña ebrū kemāniñ tīr-i müjĝanı atar her dem
Geçip bu sīneden cevriñ ḥadengi cāna yaḳlaşmış

- 5 Süzerken la' l-i mināyı kenār-ı kāse-i zerrīn
Girip ol lebleriñ içre o dūr dendāne yaklaşmış
- 6 Vişāl-i bezm için yāriñ ki her şeb Hikmeti nā-çār
O şem' a yaklaşmağa perler yeri pervāne yaklaşmış

288

Ġazel

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Kemāl-i ' aşk-ı haqīkat tecellī vuşlat imiş
Maķām-ı bezm-i maķabbet maķām-ı ülfet imiş
- 2 Ķo āh-ı nağme -i ' aşkıñ ki bir zamān çekelim
Uşul-ı nāz u niyāzım çü devr-i ' ādet imiş
- 3 Vücūd-ı sālime manşüb imiş çü hāl-i sürūr
Şafā şafā-yı gönüldür velev ki cennet imiş
- 4 Düşürdi āl ile sevdā-yı zülf-i yāra beni
Gönülde fitne-i ' aşkıñ bir özge hālet imiş
- 5 Cihānda n' eyleyelim cāh-ı mülk-i māl arayıp
Meger ki devlet ü ' izzet kuvā-yı şıhhat imiş
- 6 Peyām-ı şüm-ı şe' āmetden eyle hıfz-ı lisān

---

288. P 69a-b, Y 42b, İ 57b-58a, U 48b-49a.

2a. nağme] nāme İ.

Ki rāh-1 cāy-1 selāmet kelām-1 midḥat imiş

- 7 Cemālimi göremez diye çeşm-i Hikmeti'niñ
Yerinmesün o perī çünki baña kısmet imiş

289

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bir 'alāmetdir diye cān dikdi tağ-1 tende taş
Kabrime gelsin güzeller nazrasın kılsın firāş
- 2 Hālet-i sīretlerimden almak isterseñ haber
Seyr edip görsün ne söyler türbe-i sinemde baş
- 3 Diñlemez sulṭān-1 'ālem olsa miḳrāz-1 ecel
Bir kefendir kesdigi bizden saña biçmez kumaş
- 4 Defter-i pişānımı taḥrīr ederken dil-be-dil
Kātibin āh eyledi ḥāme aḳıtdı kanlı yaş
- 5 At yüküñ [kendi] başından ehl-i tecridler gibi
Baḥr-i vaḥdet zevraḳında sen de baş ol sen de baş
- 6 Dilde rāḫat tende ṭāḳat ḳalmadı şimdengirü
İş tamām oldu denī dünyā için etme şavāş

6b. rāh-1 cāy-1 selāmet] cāy-1 rāh-1 selāmet İ, U.
289. P 69b, Y 43a, İ 58a, U 49a.

- 7 Her gelen göçdi serāy-ı milket-i ‘uqbāsına
Sen daħi āmāde ol ey Hı̄kmeti ğāfil mebaş

290

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 ‘Āleme geldik bu ‘ālem içre ‘ālem kıalmamış
‘Ālemiñ eglenmege ‘ālemde ‘ālem kıalmamış
- 2 Hı̄lm ü şefkat ‘izz ü rağbet merħamet erbābı yok
Ādeme ādemlik eyler ibn-i ādem kıalmamış
- 3 Hep şikest olmuş dökülmüş mey maħabbet şı̄sesi
Bezm-i devrān-ı şafāda sākı̄ yok Cem kıalmamış
- 4 Hep kıapanmış revzen-i kıaır-ı seħāvet gözleri
Şāh rāh gözler kerem taħtında ħātem kıalmamış
- 5 Bu dil-i mecrūħıma cerrāħ-ı ħāzık n’eylesin
Tıbb-ı ħı̄kmetde eder te’şır-i merhem kıalmamış
- 6 Kendi sırrıñ kendine cān ise de fāş eyleme
Sırrına sırdāş olan esrār-ı maħrem kıalmamış
- 7 Hırķa vü postından özge ehl-i ħāliñ ħāli yok

290. P 69b, Y 43a-b, İ 58a, U 49a.

4b. gözler kerem] gözlerim İ.

Tekyegāh-ı dilde mürşid-i müsellemler kalmamış

- 8 Hıkmētī beyhūde eylerseñ hemān ʿ arz-ı hüner
Maʿ rifet kıadriñ bilir merd-i muʿ allim kalmamış

291

Ġazel

mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

- 1 Açılmış gül yanağı yāri gördüm ğonca allanmış
Lebi kıand-i nebāt olmuş şirīn ğüftārı ballanmış
- 2 Yaraşmış ol sehī kıadd-i semen gül serve yeşiller
Giyinmiş hārelenmiş cāme-i gül-ğünü şallanmış
- 3 Çıkıp ğülzārın içre her tarafından seyr-i ʿ uşşāķa
İşitdim şive-bāzım şöyle bakmış böyle şallanmış
- 4 Derūnı rū-be-rū āh eyleyip çeşm-i nigāhımdan
Benim kendine ʿ aşık olduğum dil-ber hayāllenmiş
- 5 Anıñçün bülbül-i dil kıonamaz ğülzār-ı hüsn içre
O engel-i hār-ı bed bitmiş ğüli bāşında dallanmış
- 6 Hemān bu Hıkmētī mātemde mātem eylesin şimdi
Ki gördüm rüy-ı dil-ber mūya yüz vermiş şakallanmış

291. P 70a, Y 43b, İ 58b, U 49b.
5b. başında] bāğda P.

292

Ġazel

mef' ūlū mefā' īlū mefā' īlū fe' ūlūn

- 1 ' Aks eyleyip ol la' l-i lebiñ müllere düşmüş
Gül ruĥlarınıñ rengi kızıl güllere düşmüş
- 2 Ben ağladım ebr-i cefāsından o mihrin
Bilmem neden ol eşk-i felek yerlere düşmüş
- 3 Endiše-i zülfün ile yandıķda derūnum
Gömgök dil-i āhım yine sünbüllere düşmüş
- 4 Olduķda ezel maķsem-i ' uşşāķa cefā ğam
Feryād-ı terennümleri bülbüllere düşmüş
- 5 Sevdā ile kākülleriniñ bād-ı hevāsı
Yā hū ile seyyāĥ oluban yollara düşmüş
- 6 Bu murġ-ı dilim ĥırmen-i ' aşķın ŧolaşırken
Āvāre meger dāne-i fülfüllere düşmüş
- 7 Gül-gūne-i maźmūn ile ey Ĥikmeti rengin
Eş' ār-ı ' arūsın düzetip dillere düşmüş

---

292. P 70a, Y 43b, İ 58b, U 49b.
7a. rengin] zülfün İ, U.

293

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Bahār-ı hüsni dildārın açılmış gülsitān olmuş
Nihāl-i kāmēt-i servi ser-ā-ser sāyebān olmuş
- 2 Münevver mäh-ı hüsni tal'atın burc-ı feleklerde
Cemālın mäh-ı şeb-ārāya nisbet mihrbān olmuş
- 3 Bu bāb-ı şehri milketde degil dünyāda yok mişli
Güzellik taht-ı devletde geçip şah-ı cihān olmuş
- 4 Bu derd-i aşk-ı dil gencde gizli sırr iken şimdi
O dāğ-ı sinede gör nār-ı aşkın hep ayān olmuş
- 5 Tuṭayım bu şive nāzı saña kim eylemiş ta'lim
Ol la'li leblerin sükket şirin nāzük-lisān olmuş
- 6 Şakın ey Hikmeti şayyād-ı uşşāktır o dildārın
O çeşm-i gamze-i āhū aceb kaşı kemān olmuş

---

293. P 70a, Y 43b-44a, İ 58b, U 49b-50a.

2a. münevver] – Y, İ, U.

294

Der-Beyān-ı Fihrist-i Harfū'ş-Şad

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Kırdu çün ser-levh-ı dilde bezm-i hāşu'l-hāş-ı şad

Oldu ol baħr-i şıfātın ka' rına ğavvāş-ı şad

2 Şāf edip āyine-i kalbiñ şafā-yı ' aşk ile

Ol derūn-ı sādēniñ evrādıdır ihlāş-ı şad

3 Harf-i şad ol āyet-i şavm u şalātın başıdır

Hayra ger der-mıkta' -ı ešrārdır miķrāz-ı şad

4 Başına aldı Süleymānī hevāya tab' ile

Ġālib oldu bād ile ešyāya istihrāş-ı şad

5 Maħfil-i kürsī ' adāletde olup şadr-ı nişin

Oldu ol ser-levh-ı fermān üzre istiħşāş-ı şad

6 Çün taşız lafzı tokuz yüzdür daħi tokşan tokuz

Nev-ħisāb-ı haṭṭ-ı melfūz üzredir ihāş-ı şad

7 Kim bu resm-i vefk tertibiñ konar ey Hikmeti

Düşmeniñ eyler perişān kendin istiħlāş-ı şad

295

Murabbaʿ

mefāʿilün mefāʿilün

- 1 Gel ey dil ʿaşka maḳdem baş
Yürü dillerden aḳdem baş
Velīkin ḳorḳuluḳ vardır
Ḳademgāhında muḳkem baş
- 2 Demiñ çek ney gibi neyle
Derūmı ḥāll ile söyle
Göñül levḥında naḳş eyle
Maḥabbetden mücessem baş
- 3 Hevā-yı ʿaşka dil verdim
Şoyundım cāmesin giydim
Oñulmaz yaradır derdim
Bu mecrūḥ gerdenim em baş
- 4 Ḥayāt-ı ḳand-i nābiñ ver
Şifādır gül şarābiñ ver
ʿAcīñ olsun leʿābiñ ver
Leb-i laʿliñle gül-fem baş
- 5 Ṭabībim bilse dermānım
Devādır vaşl-ı cānānım

Açıldı zaḥm-ı hicrānım
O zaḥmım üzre merhem baş

6 Mezārım seyr edip tende
Neler bitmiş görüñ bende
Gel ey dostum gözüm sende
Uğurdur ḥāk-i sīnem baş

7 Zuhūr-ı seyf ü iḥsāna
Sebebdır zulm-i efsāne
Sene seksān u toḳsāna
Gel ey şehri muḥarrem baş

8 Bu ḥikmetden olan beyzā
Vefā ehliñ eder irzā
Maḥabbet nāmesiñ imzā
Çekip Ḥikmet'de ḥātem baş

296

Kaşide

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Hāne-i dilden maḳāmıñ āşikār eyler ḥulūş
Yandırıp kânün-ı 'aşkıñ nūr u nār eyler ḥulūş

2 Nūr-ı zātıñ pertevi ḳalbindedir her dem-be-dem

6c. ey] -P ; gözüm] güzel P.
296. P 71a, Y 44b, İ 59b, U 50b.

İntizâr-ı vuşlatıñla intizâr eyler ħulûş

- 3 Her şeb ü rûz eyleyip dîdâr ile vuşlat-nişîñ
 Âfitâb u mâhitâbı perde-dâr eyler ħulûş
- 4 Cehl ü hem ‘ilm ü ‘amel bi’l-cümle maĥv olsa daĥi
 Bârgâh-ı maĥfiretde ber-ķarâr eyler ħulûş
- 5 Ka‘be-i ħalbiñ açıp Merve şafâsıñ yolına
 Zemzem-i çâh-ı derûniñ cûy-bâr eyler ħulûş
- 6 Ķondurup her vâdî-i gülşen-fezâ bülbüllerin
 Ħâk u ĥâr iseñ müzeyyen nev-bahâr eyler ħulûş
- 7 Her ne dem vaĥşî olursa pîl ü pâlîniñ ĥasûd
 Döndürüp zâġ-ı melâmetden şikâr eyler ħulûş
- 8 Her ĥarâbât menzil ü iķlîmlerin ma‘mûr edip
 ‘Arşagâh-ı kühsârîñ lâlezâr eyler ħulûş
- 9 Ey gönül bilmez misin beyzâsını n’eyler baġa
 Baķaraķ yavru çıkar[ır] ba‘de ĥâr eyler ħulûş
- 10 Muĥliş ol ey Ħikmetî iĥlâş ile her demde kim
 Dü-sitâniñ şâdmân aġyârı yâr eyler ħulûş

297

Der-Beyān-ı Fihrist-i Harfū'z- Zād

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Kahr u zillet içre oldu mazhar-ı feyyāz-ı zād
Bār-ı hikmetden verildi luḫ ile 'ivāz-ı zād
- 2 Şūret-i zāhirde gerçi ehl-i 'illet görünür
Līk tutmaz kendide vü ğayrıda emrāz-ı zād
- 3 Şol kadar var kim maḥabbetde edip taḥrīk-i 'aşk
Eyledi kânūn-ı dilde āteşin īkāz-ı zād
- 4 İns ü cān eşyā-yı dehre cān şafāsın vermege
Eyledi rūḫdan hevā-yı rūḫun istiḫrāz-ı zād
- 5 Kim bu ḫarfīñ sırr-ı ta' dād üzre vefqīñ tarḫ edip
Def' edip düşmenleriñ taḫvīl eder iḡrāz-ı zād
- 6 Her ḫurūfiñ ḫayr u şerde fehm eden te'şīrini
Gördü ol resm üzre ehl-i istifāz-ı zād *
- 7 Nokḫa-i muḡber ile oldu ise zillet-zede
Şaf olup ḫalbi eder iḫlāb-ı istiḫbāz-ı zād

---

297. P 71a, Y 44b-45a, İ 59b-60a, U 50b-51a.

5b. def'] ref' İ, U.

7a. muḡber] muḡbir İ, U.

8 Muḳtezā-yı ṭab^ʿ-ı unşur böyledir kim Hikmetī
Gāh eder gülzārı taḥrīb gāhī irtiyāz-ı zād

298

Ḳaşıde-i Farziyye

fā^ʿ ilātün fā^ʿ ilātün fā^ʿ ilātün fā^ʿ ilün

1 Hıaḳ umūr-ı ahdin etdikde zeker ünşāya farz
Ol mükellefdir ikinci āḳil ü dānāya farz

2 Bu ikiden mā^ʿ-ı adāsı dāḥil-i me'mūr degil
Āmiriñ fermānı ancak oldu müsteşnāya farz

3 Farz u sünnet müsteḥab bunlar içündür cümlesi
Yohsa bir nesne olamaz ḥazret-i Mevlā'ya farz

4 Erdi çün luṭfiyye vü ḳahriyyesi maḥlūḳına
Ol sebebden Ḥālīḳ'ıñ emri olur eşyāya farz

5 Geçdi bir bir ser-be-ser bāb-ı tekellüfden ḳamu
Bir daḥi olmaz nedendir zümre-i uḳbāya farz

6 Ey ḥāce ver gel baña esrār-ı aşḳıñdan ḥaber
Kim n' içündür sākıṭ olmak ehl-i aşḳ-ārāya farz

7 Kimdir ol imān u İslām ehli ol mü'min ola

- Olmaya h̄üs-n-i ʿibādet ol şeh-i dārāya farz
- 8 Ğayrıya tesbīh ü temcīd eylemek memnūʿ iken
Secde etmek niçe oldu bir şanem-ārāya farz
- 9 Baħr-i işhādında urdu başını çün māhı lā
Oldu tūfānda teyemmüm rākib-i deryāya farz
- 10 Mazhar-ı zāt u şifāt-ı kibriyā insān imiş
Maħrem-i esrārı olmağ oldu ol bedrāya farz
- 11 ʿAbd ile maʿbūdınıñ beyninde vuşlat hāli var
Kağı cānibden bu hālet oldu kām-ārāya farz
- 12 Sen haķīķatde maħabbet hāletin şanma teħī
Bend-i ülfet etmek oldu ins ü cān ebnāya farz
- 13 Çün habībi Haķ cemālu’llāhı gördü şübhesiz
Oldu ikrār eylemek miʿrāc-ı mā-evhāya farz
- 14 Hikmeti’ndir kaçma ey māh sen benimsiñ ben seniñ
Şol zamāndandır kim oldu Ādem ü Havvā’ya farz

299

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nağd -i ' aşkıñ verdi gönlüm almağa ben zāre farz
Yazdılar imzā için levḥ-ı dilim ol yāra ' arz
- 2 Şarḥ-ı ' aşkıñ etmedin ver gönlüm al ' aşkıñ didüm
Dīnini etmek edā oldu dedi dīndāra farz
- 3 Dār-ı dilde vārım oldur ğayrı nesnem ḳalmadı
' Aşk ile gönlüm serāyın etdi ol seḥḥāre ḳabz
- 4 Gül-be-gül ol ruḥları cānānıma beñzer diye
Dökdü nūrum jāleveş her ğonca-i gülzāra ' arz
- 5 Nāliş ü feryād-ı şeb-ġirim görünce tā seḥer
Mazḥar-ı *zilzālihā*¹⁸¹ oldu felek seyyāre ' arz
- 6 Bulmadı merk-i ḥasūdiñ ğayrı Loḳmān çāresin
Zā'il olmaz ez-ḥasūd u ḥā'in ü ğaddāra farz
- 7 Hıḳmeti bāzār-ı ' aşḳ-ı dilde eyle kār-ı ' aşḳ
' Āşıḳa dil oldu ' aşḳ vermek daḫi dildāra farz

---

299. P 71b, Y 45a-b, İ 60a-b, U 51a-b.

1a. nağd] nedir P.

¹⁸¹ Kur'an-ı Kerim. 99/1: "Yer o müthiş depremiyle sarsıldığı zaman."
4-5. beyit] 5-4 Y, İ, U.

300

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Ey 'ahd-i ezel ul ile dil bende-i mefrūz
 Āzāde iken kendini etdiñ niye mefrūz
- 2 ün bār-ı tekellūf ile girdiñ reh-i 'aşa
 Cehd eyle ki o 'ahdini sen eyleme menūz
- 3 Āteş sōyünür berd-i selām āb ile her gāh
 İblīsten anıñcün n'ola oldu ise mebgūz
- 4 Bī-'aş u haber zāt-ı İlāh'dan alamaz kim
 Şol nesne degil kim ola teşbīh ile meb' ūz
- 5 o diñleyüp az sōyle tefekkür ederek dil
 Nāıqları tacīl eder [ol] gūfte-i ma' rūz
- 6 'Anā gibi ser-āf-ı hayāt ūzre gezerken
 Bir gūn bu afesden uurup cān ola mabūz
- 7 Her hācet-i maşūdı revā ılmaa yā Rab
 Hālin saña 'arz eyledi bu Hīkmetī ma' rūz

---

300. P 71b-72a, Y 45b, İ 60b, U 51b.

2b. ki – P, Y.

4. – İ.

301

Ġazel

meḥ'ülü meḥā'īlü meḥā'īlü fe'ülün

- 1 Ol şāh-ı ḥasen cev̄r ü cefā eylesin 'arz
Ġarrālatanıp dehre ziyā eylesin 'arz
- 2 Her nā-dil-i bī-gāneye yüz gösterip ol şūḥ
Āyīne-i dīdār-ı vefā eylesin 'arz
- 3 Bī-'aşq olamaz nāfiḏ-i da'vā-yı gönülde
Mecnūn diye 'aşq ehlin āña eylesin 'arz
- 4 Ol māh-ı cihān rūyına aq gün toġar elbet
Şeb reng siyāh zülfi baña eylesin 'arz
- 5 Meşmūm iken ol zülf-i mu'anber ile 'ālem
Tātar-ı Ḥotan müşk-i ḥıṭā eylesin 'arz
- 6 Gūş etdiremez çün güle feryādıma karşı
Ol bülbül-i şūrīde nevā eylesin 'arz
- 7 Ger eşkimi bāġında revān eyleyemezsem
Vuşlat şemeriñ bād-ı hevā eylesin 'arz
- 8 Taqlīd ile esrār-ı dil-i 'aşqa erilmez

Ol zāhid-i bī-derd devā eylesin ʿ arz

- 9 Ey Hikmetī eşʿār-ı güher-bārına nisbet
Dimez pula şarrāf bahā eylesin ʿ arz

302

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Āfitāb-ı talʿatıdır nūr-ı beyzādan ʿ ivaz
Rūy -ı ruhsārıdır ey şūh mäh-ı bedrādan ʿ ivaz
- 2 Neşʿe-i keyfiyyeti ʿ aşkıñ anıñçün dildedir
Kim leb-i laʿliñ verildi cām-ı şahbādan ʿ ivaz
- 3 Şordılar bād-ı nesīm-i ʿ aşka ol gīsuların
İşte sünbüldür dedi ol zülf-i sārādan ʿ ivaz
- 4 Bāğ-ı gülşen nāz u reftrāñla fahr etse nʼola
Serv-i kıaddıñdır hırām-ı naħl-i tūbādan ʿ ivaz
- 5 Sīne-i mecrūhuma kıaldı nişāngāhım diye
Müjgeniñ tır-ı kıazādan kışlarıñ yādan ʿ ivaz
- 6 Dediler cevher-fürüşāñıñ görüp güftārını
Dişleriñ incü diliñ yāķūt-ı hāmradan ʿ ivaz

302. P 72a-b, Y 45b, İ 60b, U 51b-52a.
1a. rūy] nūr P.

7 Tūṭī-i şīrīn maḳālinden dilinden ʿandelīb
Nağme vü mantıḳ meʿānıdır Mesīḥā'dan ʿivaż

8 Dīde-i ḳalbiñ ʿaceb ey Ḥikmetī durmaz neden
Seyl-i eşkim der ki çoşdu heft deryādan ʿivaż

303

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1 Mazḥar-ı ʿunvān imiş bu cāh-ı devletden ġaraż
Salṭanat daʿvāsıdır ceng ü huşūmetden ġaraż

2 ʿAllemü'l-esmāsınıñ esrārını tefhīm edip
Ādem olmaḳdır şifāt-ı ḥüsn-i şüretten ġaraż

3 Men ʿarefden ders alıp gir mekteb-i ʿirfāna kim
Aşlımı fehm eylemekdir ʿilm-i hey'etden ġaraż

4 Dil ḥayāl-i yār ile kāşāne-i sūr olmada
Ḥurremim ben şevḳ ise ger vaḳt -i vuşlatdan ġaraż

5 Şānī' in iḳdār u taḥlīḳindeki vaḥdet imiş
Bu mezāhir ʿālem-i eşyā-yı keşretten ġaraż

6b. diliñ] lebiñ İ, U.
303. P 72b, Y 48a, İ 61a, U 52a.
4b. vaḳt] -İ.

- 6 Bezm-i esrār-ı hāqīkat cür[‘] asın nūş eyleyip
Mest-i [‘] aşk olmak imiş cām-ı maḥabbetden ġarāz
- 7 Düzdü zülfünden muṭalsam cilvegāh-ı [‘] aşk-ı Hāq
Kendidir ey Hīkmetī bu sırr-ı hīkmetden ġarāz

304

Ġazel

mef[‘] ūlü mefā[‘] ilü mefā[‘] ilü fe[‘] ūlün

- 1 Aldatmasın ey dil seni ol fitne-i [‘] arız
Oldu denī dünyāyı sevenler zen-i ḥā’iz
- 2 İzhār-ı kemālāt tecellī-yi [‘] arefde
Kendinden olur kendine gel kendine fāyiz
- 3 Ol çille-i bāzūdan atıp tīr-i ḥayātñ
Rūḥ yāsına bir gün erişir ḳabza-i ḳābız
- 4 Çün ḳaddi gibi ṭoġru gerek ġufte-i ādem
Kim kāmīl-i insān olamaz [‘] ahdine nāḳız
- 5 Nār ehli şıfātında şaḳın olma bulardır
Āfāt-ı lisān kibr ü ḥased çehre-i ḥāmiz
- 6 [‘] Allāme olursa bulamaz bī-[‘] amel iflāḥ

Kim olmaya maqbül nitekim ʿilm-i revāfiz

- 7 Ef ʿālini taṭbīk edegör Hikmeti Haḫḫ'a
Müslim ola mı etmeyen ʿamāl-i ferā'iz

305

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şabr-ı bāğ-ı dār-ı ğamda çekmeyenler inḫıbāz
Sāhil-i bāğ-ı ne' amda eylemezler istifāz
- 2 Bulmadı bezm-i elest-āver şafā lezzetlerin
Şol kim eyler perde-i ʿahd-i vefāsın intikāz
- 3 Pūte-i ḫabr-i ʿamelde şızdırıp nār-ı belā
Mā-i Fārūḫveş seniñ mi' yārın eyler inḫırāz
- 4 Kimseye ḫalmaz imiş bu devlet-i mülk-i fenā
Ey cebābir eyleme beyhūde zūlm-i inḫırāz
- 5 Bu ḫarābāt içre bir ḫoş ḫayr icād edeniñ
Bulmadı kevneyn içinde nām u nişān inḫırāz
- 6 Hikmeti Haḫḫ'dan su'āl olduḫda n'eylersin ʿaceb
Defter-i a' māle baḫ kim evvel ü āḫir beyāz

306

Der-beyān-ı Fihrist-i Harf-i Tā

mef' ulü fā' ilätü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Telvîh-i şadra çekdi o şāh inhiṭāt-ı tã
Cân içre buldu cân u gönül irtibât-ı tã
- 2 Āteş-zed oldu dilde uyandırdı āteşiñ
Ol nār-ı ṭab' a verdi Hudā inbisāt-ı tã
- 3 Başında tūğ-ı şāh-ı kerāmet diñildi kim
Şaldı cihāna şān-ı kerem inşimāt-ı tã
- 4 Destinde sūzeniñ ṭutup ol ḥullesin diker
Ḥayyāt-ı 'adn olursa 'aceb mi ḥayāt-ı tã
- 5 Tenvîr edip derün-ı dil-ārâyı şevk ile
Erbāb-ı 'aşka verdi maḥabbet neşāt-ı tã
- 6 Ta' dādın el-kıyās ile fehm eyle sırrını
Ketm ile kim cihān ṭutar inşirāt-ı tã
- 7 Vefk ile rüz-ı şems-i şerefde bu ḥarf kim
Teclîb-i dehr olursa budur inşirāt-ı tã
- 8 Bu mümtezic-i ḥarf ile eşyā-yı devr edip

---

306. P 73a, Y 48b, İ 61b, U 52b.

1b. cân] cânān İ.

Ḥikmet amusı birle eder ihtilāṭ-ı ṭā

307

azel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Kilk-i naāṣ-ı ezel ekdi cebīn-i yāre ḥaṭ
Verdi zīnet noa-i ḥālīñ gül-i ruḥsāra ḥaṭ
- 2 'Ayn-ı 'ayn ol aşları yādır elif müjgenleri
Gör ne zībā gösterir ṣad berg-i gülde ara ḥaṭ
- 3 Düzdü bāb-ı 'aşa ufl-i ṭılsımāt-ı kāf u nūn
ekdi kāf hā yāsını ser-sūre-i envāra ḥaṭ
- 4 Dāmen-i bāğ-ı ruḥında sūnbül-i zūlfūñ gören
Dediler gūyā ekilmiş la' l işi gül-nāra ḥaṭ
- 5 Ṣā'imān-ı 'aş için doğdu diye ol māh-ı 'ıyd
Verdiler peyk-i ṣabāya gönderüp her ṣāra ḥaṭ
- 6 Dilleri dil-berlerin teşḥīr-i nerm-i rām için
Başdılar zerk-ābeden ser-ṣafḥa-i dīnāra ḥaṭ
- 7 Cāh-ı ḥüsn-i salṭanatda Ḥikmetī te'bīd için
ekdirir levḥ-ı berāt-ı ḥüsnüñe ḥünkāra ḥaṭ

---

307. P 73a, Y 48b, İ 61b, U 52b.
2a. ol] -İ.

308

Der-beyān-ı Fihrist-i Harf-i Zā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nüşha-i kübrā diye ser-defter-i maḥfūz-ı zā
Levh-ı sīm üzre yazıldı lücce-i melfūz-ı zā
- 2 Çeşme-i āb-ı hayāt-āver ki ṭab'ından gelir
Neş'e-yābından anıñ oldu ḳamu maḥzūz-ı zā
- 3 Özge şorguc-ı sa' ādet kim ḳonulmuş başına
Oldu şāni [ü] ' aẓīmet nām ile melfūz-ı zā
- 4 Āyet-i ḥükm-i ḥakīmiñ ma' nasın fehm etmede
Sırr-ı tefsīr-i beyāniñ ' ilmidir mev' ūz-ı zā
- 5 Kim bu terkīb üzre ta' dādın bilip vefḳ eylese
Men' edip gā'ızleriñ maḥfūz eder maḡyūz-ı zā
- 6 Hāne-i teşlīs ile terkīm olunca Hikmeti
Lafz-ı terkīb-i ṭaşızdır fehm olur maṭşūz-ı zā

309

Kaşide

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Eyā [kāmīl] mü'min işit bu tebşir-i ḥaberdan ḥaz

---

308. P 73a-b, Y 48b-49a, İ 61b, U 53a.

309. P 73b, Y 49a, İ 62a, U 53a-b.

Cehennem mü'mini yakmaz yok ol nār-ı şererden hāz

- 2 Resūlu'llāh'dan eyler ol me'āzın cebel-i tebşir
Girerler cennete mü'minler eyler ol seyirden hāz
- 3 Demiş nazmında Yūnus Emrem ol sırr-ı velāyetle
Aña hāzzı olan girsin bize yok ol saķardan hāz
- 4 Hālāyık rütbe-i taḥlīk ü temzic u 'anāşırda
Ne yüzden kim tecellādır alırlar ol eşerden hāz
- 5 Fenādan naql edip dār-ı beķāya yoḡsa ölmezler
Budur aşıl şılā-yı raḡm ederler ol güzerden hāz
- 6 Ana raḡmindeki tıflān gibidir añla bu esrār
Bu đarrādan çıkıp eyler o serrāy-ı seferden hāz
- 7 Çü raḡmiñ 'ālemi vāsi' idi dünyā saña dārlık
Bu daḡı böyledir eylersiñ ol şehr-i pederden hāz
- 8 Ki bunda nitekim evlād ile ensābiñ özler ḡalk
Ederler ehl-i sīn gözler gelen rūḡ -ı şuverden hāz
- 9 Bileydiñ 'ālem-i mevt-i ecel rāh-ı beķāsın sen
Fenā mülkin koyup bi'llāh ederdiñ ol seferden hāz

8b. rūḡ] ervāḡ P.

11b . kendüzin] kendiden İ, U.

- 10 Riyāh-ı bāğ-ı ervāh-ı makābir şöyle rāhatdır
Eder gülşende gūyā ğoncalar bād-ı seherden hāz
- 11 Bu ‘ālemde şafā olmaz şafāsından vefā gelmez
Bilenler kendüzin etmez vaţandan ğayrı yerden hāz
- 12 Bu ‘ālem dār-ı mātendir o ‘ālem sūr-ı ‘ālemdir
Ulu’l-ebşār-ı efhemdir alırlar ol başardan hāz
- 13 Bileydiñ şād u ğam encāmını ‘izzetde zilletde
Geçip dehrin sürürından ederdik o kederden hāz
- 14 Mağall-i mağfiretdir hayr u şer Hāğ’dan gelen cümle
Kederlerden emīn oldu edenler her kederden hāz
- 15 O mir’āt-ı mücellādan şifātın seyr eden diller
Alır şüret ile sīretdeki nūr u güherden hāz
- 16 Zirā‘-ı toğm-ı isti‘dād-ı ihlās u şadākatde
Ne deñlü var ise hāşıl ederler ol şemerden hāz
- 17 Nitekim ‘ālem-i ervāhda tesbīh etdiler kesbin
Alırlar bu cihānda nev-be-nev ol bār-ı terden hāz
- 18 Su’ālin bā-şavāb-ı Hāğğ’a ‘ālim olmayan bilmez

17b. alırlar] alır P, Y,U; bār-ı terden] bāzārdan İ, U.

Alan gelsin eḥādīs ü ferā'iz ü düredden ḥaz

- 19 Bu nazmıñ Ḥikmetī söyle şafā-baḥş etdi kim ṭab' a
Dil-i ' aṭşāneler güyā eder āb-1 şekerden ḥaz

310

Ḳaşıde

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Diyen yok sırr-1 zātıñ yine zātında ḥaber maḥfūz
Beyān-1 āyeti maḥfūzdur ol levḥ-1 saḳar maḥfūz
- 2 Kime şordum ise vaşlıñ ḥaber nistem dedi likin
' Aref sırrın bilen dilde bilir ol bī-keder maḥfūz
- 3 Nazar kııl dīde-i dilden ne ' ālemdir vücūduñ kim
Ola fānūs-1 ḳalbinde ol a' zam nūr u fer maḥfūz
- 4 Görüp bir şahş-1 aḥḳar anı taḥḳir eyleme zirā
Derūn-1 seng-i ḥārāda biter la' l-i güher maḥfūz
- 5 Doḳunma çaḳma ey baḡrı ḥadid ol ṭab' -1 maḥcūrı
Çıḳıp ol seng-i nūrından yaḳar nār-1 şerer maḥfūz
- 6 Açılmaz sırr-1 ' aşkıñla muḳaffeldir dil-i ' aşkıñ

310. P 74a, Y 47a, İ 62a-b, U 53b.

1b. maḥfūzdur] maḥfūz İ.

2a. nistem] netsem P.

4a. eyleme] eylemez İ, U.

O şanduk-ı maḥabbet naḫd-i esrārīñ eder maḥfūz

- 7 Şıfāt u şūrete baḫma o baḫriñ sīretin seyr et
Görürseñ ḥāne-i ḳalb-i şadefde dürr-i ter maḥfūz
- 8 Şaḳmın çekdirme kār eyler ḥazīn-i āḥ dil-i sūzuñ
Ḳo dursun bu niyām-ı dilde o tıḡ ü teber maḥfūz
- 9 Ḥayātından memātından peyām isterseñ ey ʿāḳil
Dıraḫt-ı ḥuşkı gör kim anda ezhār u şemer maḥfūz
- 10 Kemāl-i maʿrifetde Ḥikmetī ḡarrālanınma kim
Ḳubūr-ı zīr-i ḥāk içre niçe şāḫib-hüner maḥfūz

311

Ġazel

mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

- 1 Dehriñ gönül olma dem-i dārātına ḥāzız
Zīrā olamaz vāşıl-ı maḫşūd-ı ḥizāyız
- 2 Maḡfūr olur ol kendi iṭāʿat ile herkes
Bu vechile ḥaḫdır ne ki ṭaʿn eylese vāʿiz
- 3 Ey şehr-i vücūd içre olan dāver-i dizdār
Āmāde gerek ḳalʿa-küşālıḳda muḥāfız

4 Şânından iken ʿafv u kerem etmeye hâlķa
Vay kim ola ol ehl-i ğaraż hâsid ü ğâ'iz

5 Yağlaşdı güneş doğması ğarbiñ cesedinden
Etseñ n'ola ey dil demidir tövbe-i ğaliz

6 Esrâr-ı kelîmât yeter eylediñ izhâr
Ey Hikmetî hâfiz olagör hikmete hâfiz

312

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Ey gönül bâr-ı Hudâ'nıñ kudretinden eyle hâż
Dem-be-dem [ol] hadd ü pâyân rahmetinden eyle hâż

2 Etdi sırr-ı zâtı çün taḥlîķ-i âdemden zuhûr
Özge seyrândır bu sîret şûretinden eyle hâż

3 Seyr edip envâ'-ı elvânında dehşet eyleme
Vaḥdetiñ ol ʿaynıdır bu keşretinden eyle hâż

4 Hırķa [vü] delķın görüp dervîşleriñ etme firâr
Ķalbi beytu'llâhdır anıñ ülfetinden eyle hâż

5 Her kelâmiñ nüktesinde var nice hâl-i nihân

Hem-niṣ̄īn ol ehl-i ʿirfān ṣoḥbetinden eyle ḥaz

6 Çün bu dehrīn sūr u ğam encāmı olmaz ber-ḳarār
ʿİzzetinden etme ammā miḥnetinden eyle ḥaz

7 Süfre-i evraḳ-ı eṣyā ferṣ edip arz üstüne
Nev-be-nev āṣār-ı feyz-i niʿmetinden eyle ḥaz

8 Her mezāhirde niçe sırr-ı ʿalāmet gizlidir
Ṣorma ammā Ḥikmetī Ḥaḳ ḥikmetinden eyle ḥaz

313

Ġazel

mefʿülü mefʿülü mefāʿilü feʿülün

1 Bu bezm-i maḥabbetde riyā eyleme vāʿiz
Mey cām-ı diliñ kesr ü hebā eyleme vāʿiz

2 Ol sūre-i aḥsende olan vech-i ḥabībden
Menʿetmede ʿuṣṣāḳı ḥaṭā eyleme vāʿiz

3 Ol raḥmet-i bī-ḥaddine buḥl etme Ḥudā'nıñ
İğzāb-ı ʿazāb üzre edā eyleme vāʿiz

4 Derbānlıġını bāb-ı caḥimiñ yeter etdiñ
Mü'minlere teklif-i cefā eyleme vāʿiz

- 5 Firdevs-i cinān içre iken menzil-i ādem
Evlādına nīrānı sezā eyleme vā' ız
- 6 Çekdirme gönül tīrini zīrā urulursun
Sen kendini āmāc-ı ızā eyleme vā' ız
- 7 Müslim olayım derseñ eger dīn-i şerefde
Sen kendine et ğayrı baña eyleme vā' ız
- 8 ' Ālemler için olmaz imiş sākıt-ı münkir
Ol zann ile faħr-ı ' ulemā eyleme vā' ız
- 9 Zencīr-i ğıyābıñ dolayıp Hikmeti' niñ sen
Ol āteş-i telhībi ridā eyleme vā' ız

314

Ġazel

mefā' īlün mefā' īlün mefā' īlün mefā' īlün

- 1 Eden bu cāy-ı zehr-i ğamda şabr üzre kederden ğaz
Bulur elbet şafā-yı lezzeti aşl-ı şekerden ğaz
- 2 Emīn oldu iki ' ālemde bī-şek derd ü miñnetden
O kim ser-bend olup etdi ızā vü hem ızaderden ğaz
- 3 Bu cām-ı hūn-ı eşk-i dīde-i ' aşkıñ için ' uşşāk

7b. baña] yaña İ, U.

314. P 74b, Y 47a, İ 63a, U 54b.

Alır bezm-i gönülde bāde-i reyyān-ı terden hāz

- 4 Zirā' at eyleyen toḥm-ı vüçüduñ ḥāk-i zilletde
Biçer şahn-ı mükāfāt içre maḥşül-i şemerden hāz
- 5 O kim şeb-gîr-i 'aşk oldu bu gülzār-ı maḥabbetde
Hezārānveş alır bûy-ı füyûzāt-ı seherden hāz
- 6 Bu ğurbetden geçip aşl-ı mekânîñ ârzü kıl kim
Sürûr-ı rāh-ı vuşlatdır eder cān bu seferden hāz
- 7 Vaṭan şehriñ cilā etmek ne rāḥat olduĝu ma' lûm
Eder ey Hikmetî zātın bilenler bu ḥaberden hāz

315

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Ḥaḫ sîret-i 'aşk içre edip dilleri maḥfûz
Etdi o der-i 'aşka giden yolları maḥfûz
- 2 Kıldı dil-i 'uşşâkına çeşm-i ruḫabādan
Dergāh-ı vişālinde olan dilleri maḥfûz
- 3 Deryā-yı hidāyetde koyup dür gibi etdi
Pes gābe-i tevḥide aḫan selleri maḥfûz

7a. cilā] şıla İ.

315. P 75a, Y 47a-b, İ 63a, U 54b.

- 4 Tā zümre-i üftāde-i ʿaşq olmağa ser-mest
Etdi kadeh-i dilde koyup mülleri maḥfūz
- 5 İzhār-ı cemāl etmek için eyledi gūyā
Ruḥsār-ı güzellerde olan gülleri maḥfūz
- 6 Gīsū-yı siyāhında nihān etdi o māhīn
Ol gülşen-i ḥüsnünde ki sünbülleri maḥfūz
- 7 Ey Ḥikmetī gülzār-ı maḥabbetde dem-ā-dem
Ḥaḫ bāze-i dīvdan ede bülbülleri maḥfūz

316

Der-beyān-ı Fihrist-i Ḥarfū'l-ʿAyn

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Oldu ser-levḥ-ı ḥükümet şadrına merfūʿ-ı ʿayn
Emr-i ḥikmetde terāfuʿ etdi her meşrūʿ-ı ʿayn
- 2 ʿAyn-ı ʿayn içre ḳonsa ʿayn-ı ʿaynı laʿl olur
ʿAks edip ʿaynānına ʿayān olur mercūʿ-ı ʿayn
- 3 Ḥāme-i ḳudret-nümāsı ḳaşların düzmüş ʿaceb
Baḳ ne yüzden seyr eder ol şūret-i maḥlūʿ-ı ʿayn
- 4 Her ḫabīʿ at ḥāşşasın aḫz eyleyip bi't-ḫabʿ [an ol]

316. P 75a, Y 47b, İ 63a-b, U 54b-55a.

2b. edip] olup P.

Cem^ç eder hâkiyyetinden ^ç unşur-ı merbû^ç -1 ^ç ayn

- 5 Yedi biñ ekber vasağdır yedi yüz yetmiş yedi
Aşğarî yetmiş lisânı üzredir mecmû^ç -1 ^ç ayn
- 6 Kim bu ta^ç dât üzre terkîbiñ müsebba^ç vefk^ç ede
Ol ^ç azîzü's-şân ola bi-şek budur maţbû^ç -1 ^ç ayn
- 7 Bu muţalsam şekl-i ^ç ayniñ ^ç ayn-ı icmâline bağ
Kim murâdiñ gösterir âyîne-i merbû^ç -1 ^ç ayn
- 8 ^ç Ayn-ı kimyâ-yı ħurûf ^ç aynu'l-ħayâtîñ ^ç aynıdır
Ol sebebdendir kesilmez çeşme-i medmû^ç -1 ^ç ayn
- 9 ^ç Ayn-ı kâti^ç dır olursa düşmeniñ ^ç ayn-ı şedîd
^ç Ayn-ı ħikmetden budur ey Ĥikmetî mesmû^ç -1 ^ç ayn

317

Kaşîde

me^ç ulü mefâ^ç ilü mefâ^ç ilü fe^ç ulün

- 1 Her kim ola tağdır-i Ĥudāvend ile kâni^ç
Mâ'ide-i ni^ç met ola Ĥađ'dan aña câmi^ç
- 2 Kim cebr-i sitemkârına şabr eyleye dehrin
Her tiğ-i kazâyâ[ya] olur miğferi mâni^ç

- 3 Her kim ede ʿibret ile ʿudretlerin efkār
 Hāḡʻdan aña teshīri olur her şanʻat-ı şāniʻ
- 4 Her kim ki şalar ḡāk-ı zemīn üstüne vārın
 Her rütbe-i ʻulyāsını Hāḡ eyleye rāfiʻ
- 5 Kim olsa ḡalīm ṭabʻ-ı kerīm ḡalb-i selīm ol
 Her cins-i ḡalāyık ola dil-bende vü tābiʻ
- 6 Her kim ola ezkār ile iḡsān ile meʻlūf
 Çoḡ ʻömr ile iḡnā vü ferāḡa ola nāfiʻ
- 7 Her kim ki ola zīr-i ḡalālet ile ḡāʻim
 ʻArş üzre doḡar gördü mehi mihr-i meṭāliʻ
- 8 ʻĀlemleriñ ekdār u ḡumūmātını muḡliş
 Şıḡḡ üzre olur ḡuvvet ʻulemān ile dāfiʻ
- 9 Kim etse seḡāvet ile ḡilm üzre ʻadālet
 İḡyā oluban eylemez evḡātını zāyiʻ
- 10 Tevsīʻ-ı mekān etmede ervāḡ-ı revāniñ
 Baḡ menzil-i ḡabr içre nedir ḡāne-i vāsiʻ
- 11 Her kim ola aḡkām ile ḡikmet müteşerriʻ

3b. şanʻat-ı şāniʻ] şunʻ u şānāyiʻ İ.

Oldu iki  alemde Şeref-y b-ı Őer yi 

318

 azel

f  il t n f  il t n f  il t n f  ilün

- 1 Sen bu dehri  meslek-i   irf nına  ıl ittib  
Gir reh-i esr rına eylersin elbet ı ıl  
- 2 Nazra-i yeks n ile seyr et bu keşret   alemin
Kim bilir bir Hızr ile bir gün edersin ictim  
- 3 Devr edip mihr   kamer s  atlerin sa  din gözet
Menzilin burc-ı Şerefde gösterir bi'l-irtif  
- 4 Vuşlat-ı dild r ile elbet olursun k m-y b
Sen hem n cevr   cef  c yından etme imtin  
- 5 Cevher-i   aŐkla mez d oldu da dilde  aldı pey
 arŐ -yı dilde diller etdi   aşkın intif  
- 6 Ehl-i dil ol ehl-i dilden dil pey m n al dile
H kmeti'ni  c n u dilden  ıl bu pendin istim  

319

Der-beyān-ı Fihrist-i Harfū'l-Ġayn

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Sīne-i elvāhına çekdi bir özge dāğ-ı ğayn
Kim ol dāğda etmiş iḥrāk bir nice ser-dāğ-ı ğayn
- 2 Şebeke mergūlesin yaymış leb-i deryāsına
Māhı gözlermiş meger ol bahre atdı ağ-ı ğayn
- 3 Mīve ger serv ü semen naḥlān ile gülzār ile
Bāğbān-ı 'aşka düzmüş bir 'acāyib bāğ-ı ğayn
- 4 Çünkü dünyā ğam imiş ğamdan ğinā gelmez imiş
Ġābirin çekmez ğamıñ ğam ehli etse ağ-ı ğayn
- 5 Bildi dehriñ rāḥatı yok cevri çok nā-çāre ol
Noḡta-i miḥnet diye aldı sere bir ṭāğ-ı ğayn
- 6 Aldı biñyüz onbir esmā bārını oldu 'imād
Bir müşeddid bend ile bend eylemiş ol bāğ-ı ğayn
- 7 Biñ lisān üzre tekellüm eyleyip ḥikmet ile
Tercümān-ı ḥikmet oldu bildi şol u şağ-ı ğayn
- 8 Kim bu terķim ü telaffuz üzre vefķ u ḥazr ede

---

319. P 75b, Y 46a, İ 64a, U 55b.

6a. onbir] on P.

Gösterir 'ilm-i ħurūfda gūn-e-gūn isbāğ-ı ġayn

- 9 Mümtezic olduġu ħün her unşur-ı ħikmet ile
Ĥikmeti ħāk-i ṭabī' at üzre olmuş rāğ-ı ġayn

320

Ġazel-i Münācāt

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey hevā-yı āb-ı ħākiñ eyleyen deryā vü ṭağ
Ey Ĥalīl-i Ĥaḫḫ'a ol nārı eden gūlzār u bāğ
- 2 Ġurbet-i firḫatde yā Rab ḫaste-dil ħüsrāndadır
Ey ṭabībi [ol] devā-yı vuşlatıñla eyle şağ
- 3 Ey bu mevcūdāt u maşnu' atı iḫyā eyleyen
Ey ḫamu eşyāya veren dürlü naḫş u inşıbāğ
- 4 Bir ḫurı sevdā vü ħāk-i ħār-ı 'işyān içre
Ey zihī bārān-ı raḫmet bu zemīn-i ħāke yağ
- 5 Ĥikmeti nā-ḫize-i nā-ḫarıña ey dest-gir
Nār-ı ġamdan ḫıl meded oldu vücūdum dāğ dāğ

321

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Milket -i ħüsünüde ey şāh bendeler olduċa şaĝ
Ġam degildir ċanda kim olsa olur taĝ üsti bāĝ
- 2 Bend-i zülfüñden ne mümkün murĝ-ı dil olmak ħalāş
Ol şeh-i şayyādı gör kim her taraıdan ċurmuş aĝ
- 3 Ćün fenā mülkin bilirseñ menzil-i aşıñ degil
Eyle fānī 'āleme bu 'ālem-i fāniñ ferāĝ
- 4 Olma maĝrūr kim anıñ yenmez içilmez şularıñ
Olmaz isti' māl-i ċābil olsa cildiñ iddibāĝ
- 5 Olmak isterseñ iki 'ālemde rāhat Ĥikmetī
'Ahdine aċvāline şaĝ ol işi şaĝ işle şaĝ

322

Der-beyān-ı Fihrist-i Ĥarfü'l-Fā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ĥarf-i ta' ċīb-i cevāb olur diye iĥrāf-ı fā
Bir nice ma' nāyı almış Ĥāzī vü Keşşāf-ı fā

---

321. P 76a, Y 46a-b, İ 64a, U 56a.

1a. milket] mülk İ.

322. P 76a-b, Y 46b, İ 64b, U 56a.

- 2 Der ki gūyā nokṭa-i vaḥdet benim başımdadır
Bu cevābda başına cem' etmiş [ol] eşrāf-1 fā
- 3 'Ayn-ı vāḥid nokṭa-i vāḥid ile cem' oldular
Gördüler birlik şıfātīñ üzredir eṭrāf-1 fā
- 4 İsm ü fi' l ü ḥarf ile ta' rīf edip aḥvālını
Her me' ānī ḥikmete cevlān eder eşnāf-1 fā
- 5 Gūn-e-gūn me' ānī-yi fi'l-ḥāl cevābından anıñ
'İlm-i ḥikmet üzre tefsīr eyledi aḥḳāf-1 fā
- 6 Bilmezem sīmurḡ [u] ' anḳā ḥüsnine ' āşık mıdır
Nice demdir başı üzre gezdirir bir Ḳāf-1 fā
- 7 Sāḳidār-ı sāḡarīñ ayağına düşmek için
Sīneye çekdi serin nūş edecek mey şāf-1 fā
- 8 Sen kıyās-ı esbaḳ üzre fehm edip ta' dādını
Ḥarf-i ta' ḳībindedir te' şīr ile elṭāf-1 fā
- 9 Nārıdır bil ḥānesin ḳuṭb ile ḳon vefḳıñ hemān
Her ne maḳşūdīñ ise ol ḥāle et iḥrāf-1 fā
- 10 Her ṭabī' at üzre eşyāya sirāyet eyleyip

9b. iḥrāf] şarrāf P.

Zāhir ü bâtin ‘ulūmıñ kânıdır eṭrāf-ı fā

- 11 Keşf olup sırr-ı rumûz-ı hikmetin bu Hikmeti
‘Āleme ‘ilm-i ḥurūfıñ eyledi ithāf-ı fā

323

Kaşide

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Derūmı olmasa ‘āşık cemāl-i yāra şadef
Vücūd-ı varlığıñ etmezdi pāre pāre şadef
- 2 Ğınā-yı şabr ile şaf oldu āb-ı ebr-i felek
Ğıdā-yı dürr-i güher-bār verdi yāre şadef
- 3 Seḥāb-dem қатарātıñdan aldı feyz eşeri
O demden etdi kerāmātın āşikāra şadef
- 4 ‘Amīk-i baḥr-i maḥabbetden aldı cevherini
Ḥayāl-i yār ile ‘azm eyledi kenāre şadef
- 5 ‘Ademden aḥz edecek vārı eşk şaff ederek
Çıқardı dürrelerin rüy-ı iştihāre şadef
- 6 Hevā-yı ‘aşk ile çıқdı yüzünde baḥr-i dilin
Cüzüb-ı kalb ile pes başladı şikāre şadef

- 7 O âteş-i dili ‘aşkıında tabh edip güherin
Yayıldı ‘âleme ol nürdan şerâre şadef
- 8 ‘Arūs-ı tab‘a o dürr-i yetimi verdi nişân
Düşürdi enver-i ‘aşkı rüy-ı nigâra şadef
- 9 Çü dizdi rişte-i ‘aşka metâ‘-ı lü’lü’leriñ
Taraf taraf güheriñ şaldı şâh-ı şâra şadef
- 10 Sözünde Hikmeti hergiz dehânın açsa n’ola
Bu nazm-ı dürr ü güherde olan şi‘âra şadef

324

Ġazel

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Çemende nev-bahâr faşlı eder mîrâneler şaf şaf
Hırâm-ı nâz u seyrine gider cânâneler şaf şaf
- 2 Kırulmuş bezmi her bâğı dirâhtîñ sâye-dârında
Kadeh pür-dest-i dil-berde döner peymâneler şaf şaf
- 3 Güzeller seyr için çıkmış meger kim şâh-nişîninden
Aniñçün sînesin çâk eylemiş her hâneler şaf şaf

324. P 76b, Y 53a, İ 65a, U 56b.

1b. nâz] târ İ, U.

5a. vaşlıñda] vuşlatda İ, U.

- 4 Kemend-i dām-ı ʿaşkıñla düşüp āvārelerinden
Dizilmiş zūlf-i zencīr bendine dīvāneler şaf şaf
- 5 Şeb-i vaşlında ey mihr ü çerāg-ı ʿaşka yanmışlar
ʿAceb ol şemʿ a yanmış per urur pervāneler şaf şaf
- 6 Kimi vaşlıñladır mesrūr kimi cevriñle dil-ḥaste
Kimi ʿaşkıñla bezminde yatur mestāneler şaf şaf
- 7 Bu şeb teşrīf-i bezm etmek için bu Hikmetī cānā
Yoluñ bekler elinde cām-ı Cem peymāneler şaf şaf

325

Ġazel

mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

- 1 Ser-māye-i vārın oña tā etmeye itlāf
Bu cevher-i ʿaşkıñ olamaz sırrına şarrāf
- 2 Şüretde hezārān göz ile ol nazār etse
Görmez anı olmayacak āyine-i dil şaf
- 3 Bu ʿilm-i nuḳūşāt ile taʿbīr edemez ol
Zirā anı ketb eylememiş Kāzī vü Keşşāf
- 4 Mey ʿaşk ile mest olmayacak ʿāşık-ı şeydā

Esrārını vaşf eyleyemez ‘aql ile vaşşāf

- 5   Ḳo vādī-i taḳlīd ü riyā ‘aşḳ ile oyna
       Kim ḥālet-i ‘aşḳ içre durur vuşlat-ı elṯāf
- 6   Ey Ḥikmetī bu nazm-ı güher-bārına taḥḳīḳ
       Şāhib-dil olan vāḳıf-ı ‘aşḳ eyleye inşāf
- 326
 Ġazel
 meḶ ūlü meḶā‘īlü meḶā‘īlü fe‘ülün
- 1   ‘İrfānı ḳo ‘āḳil olagör olma mu‘arref
       Dīvāneligin semtini ṯut olma mükellef
- 2   Şad devlet-i dārāya degişmez dil-i ‘uşşāḳ
       Derd ü elemi ‘aşḳ ile olduḳda müşerref
- 3   Mey ‘aşḳ ile ṯoldur ḳadeḥ-i çeşm-i derūnı
       Dil ḥumlarını etme şaḳın ḥāl-i mücevvef
- 4   Sālik o mehiñ zülf-i perişānına baḳma
       Artır ḡam u endīşeñi gördük de müzellef
- 5   Gülzār-ı maḥabbetde görüp sīret-i ‘aşḳı
       Ey Ḥikmetī ol ḡonca gibi olma mukeşşef

327

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Kıldıkça ağāz naġme-i elhānına şaf şaf
Dür-dāne döker yār leb-i mercānına şaf şaf
- 2 Şan şāh-ı Habeş leşker-i Tūrānını çekmiş
Kim hāle-i pür-gamze-i gerdānına şaf şaf
- 3 Kirpikleriniñ oqları şad-pāre dizersiñ
' Āşıklarınıñ sine-i ' uryānına şaf şaf
- 4 Reftār-ı hırām eylese üftāde yolunda
El bende çekip āh ede her yanına şaf şaf
- 5 Bī-çāreleriñ pāyına yüz sürmege müştāk
Dursun nice el beste-i ihsānına şaf şaf
- 6 Rāhında seniñ dūr hele çok gülleler oynar
Girsin niceler Kerbelī meydānına şaf şaf
- 7 Ey Hikmetī bir gün ola der-ħalqa-i zühhād
Tesbīh dizeler dīde-i giryānına şaf şaf

328

Ġazel

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Ser-ā-ser 'ālemi etdi münevver 'ıyd-i şerīf
Boyandı 'ıtr ile gūyā mu' anber 'ıyd-i şerīf
- 2 'Aṭā kı̄l etme cefā būs edelim la' l-i lebiñ
Degil mi yoḥsa bugün rüz-1 ekber 'ıyd-1 şerīf
- 3 Vuzū almağa ol la' lin gibi şan āb-1 seḫer
El üzre dökmededir ḫan-1 aḫmer 'ıyd-1 şerīf
- 4 Göñül mir'āt-1 mücellā olup şevḫ ile bugün
Edip [o] ḫāne-i ḫalbi mu' ammer 'ıyd-1 şerīf
- 5 O gün yüzlülere bayrām diye vardım seḫeri
Giyürdi Ḥikmeti'ye şevb-1 aḫḫar 'ıyd-1 şerīf

329

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 İncilā-yı ṭab' ım eyler ḫanı bir ehl-i küyūf
Yā benim derd-i derūnum fehm edip vere şefūf

---

328. P 77a-b, Y 53b-52a, İ 65b, U 57b.

4b. "edip" kelimesi metinde "edipdir" şeklindedir. Vezin gereği böyle değiştirilmiştir.

329. Y53a, İ 65a, U 56b.

1b. sefūf] şuḫūf Y, U.

- 2 Nabzıma dest-i hayāt-ı ʿ aşk ile yokdur yaq̄in
Olmadı bir kimse ol hāl-i dil-i tabʿ a vuqūf
- 3 Zulmet-i hayretde k̄alsa çok midir arz u semā
Dūd-ı āhımda bulundu menzil-i mihr-i kūsūf
- 4 Ğamdan özge bulmadım saʿ d ü şerefden bir eşer
Yuf bu çarhıñ gerdiş-i seyyāre-i devvāre yuf
- 5 Nüşā-i kübrā olam derseñ eger ey Hikmetī
Mıstar-ı levh-ı dile çek ʿ ayn u şīn k̄āfdan hurūf

330

Der-beyān-ı Fihrist-i Harfū'l-Ḳaf

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Sūre-i k̄āfiñ edip tefsīrine tesvīk-i k̄af
Nazm-ı Ḳurʿān'ıñ eder aḥkāmını taşdıḳ-i k̄af
- 2 Āyet-i bürhān ile kudretlerin işbāt edip
Eyledi emr-i hükümet hücctiñ taḳbīk-i k̄af
- 3 Yürüdüp Ḳafʿdan Ḳafʿa hükümüñ Süleymān-ı cihān
Etdi ol ʿ ahd-i nübüvvet hātemiñ tevfiḳ-i k̄af
- 4 Ḳuṭbuʿz-zamāniñ tācıdır dersem n'ola *

330. P 77b, Y 52a, İ 66a, U 57b.

1a. k̄āfiñ] fānın P.

Sırr-ı ta' dādın muṭābık etdiler tedḳīḳ-i ḳaf

- 5 Çift işi çifte çelengin başına bend eylemiş
Rüstem ibn-i Zāl başmaḳda budur terfīḳ-i ḳaf
- 6 Bā-ḥuṣūṣ ta' dādını tefhīm edip vefḳın ḳona
Onsekiz biñ 'ālem içre ol olur teşriḳ-i ḳaf
- 7 Āb-ı rahmet baḥrine ṣalmış ṭabī' at fülkini
Şad-hezārān kürre olsa ne ola tefriḳ-i ḳaf
- 8 Yağdırıp ḥāk-i zemīniñ üstüne sīm-ābını
Kimya olsa ne ola bī-ḳar' a vü inbīḳ-i ḳaf
- 9 Ḥaṭṭ-ı sevdā-yı maḥabbet ḥil' atin giymiş meger
Ol sebebden 'ālem üzre sāyedir teşfīḳ-i ḳaf
- 10 Ḥikmeti ḳaf bir 'azīmü's-şān-ı ḥikmetdir kim ol
'Arş anıñ içinde derler öyledir taḥḳīḳ-i ḳaf

331

Murabba'

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Dil-i 'uṣṣāḳa 'āşıklık 'aceb müşkil belā imiş
Anı ḥoş zann edip 'āşık olurlar bī-riyā ancak

7a. baḥrine] fülkine P.

331. P 77b, Y 52a.

Edincek bend dām-ı zülfüne ʿuṣṣāk-ı dil-berler
Ederler cilve-i cümbüş ile nāz u edā ancak

- 2 Öürsem derd ü ğam ʿaşkıñ ile bir dem dimez yazık
ʿAceb bu derd-i hicrān çekermiş yok yire ʿāşık
Bulunmazmış güzellerde durur bir kavline şādık
Ḥaḳīḳat umdığım dil-ber büend-i bī-vefā ancak
- 3 Seniñ ḥüsnüñe lāyık bu mıdır ey dil-rübā senden
Umarken vuşlat-ı iḥsān neden geldi cefā senden
Verelden gönlümi bir dem degil zevk u şafāsından
Benim her rüz u şeb bu çekdigim cevr ü cefā ancak
- 4 Meger zer sīm için Ḥikmet gülerler rüyınā gāhī
Ki yoksa diñlemez her rüz u şeb etseñ murād āhı
Güzeller ʿahdine olmaz inan va'llāhi bi'llāhi
Hemān beyhüde zār eyler bu yolda mübtelā ancak

332

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Āfitāb-ı ʿaşk ile oldu münir eyyām-ı ʿaşk
Nev-bahār-ı ʿaşkıñ açdı goncasın hengām-ı ʿaşk
- 2 Ka'be-i kūyında la' l-i zemzemiñ nüş etmege

Giydi her serv ü semen-sā sebze reng ih̄rām-ı ʿaşk

- 3 Bir muḥarrık fitne-i derd-i derūn-ı s̄inedir
Defter-i dilde anıñçün ʿaşkıñ oldu nām-ı ʿaşk
- 4 Şol güzel kim sākī-i bezm-i maḥabbetdir bu dem
ʿAşkıma ʿaşk eyleyip ol sākī şunsun cām-ı ʿaşk
- 5 Külḥan-ı s̄inem tutuşdı ḳaynadı germā-yı dil
İñlesin nālişlerimden ḳubbe-i ḥammām-ı ʿaşk
- 6 Seyr ederken gül ruḥuñ bezm-i maḥabbetde seniñ
Niçesin başdan çıkardı şive-i ibrām-ı ʿaşk
- 7 Rāh-ı ʿaşka gir makām-ı yāre isterseñ vuşul
Erdirir elbet gönül maʿşūḳına encām-ı ʿaşk
- 8 Ḥāzır olsun vaşlına rüz-ı ezel şavmıñ tutan
Ḥikmeti zeyn eylemiş meh-rūlarıñ bayrām-ı ʿaşk

333

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Seyr-i bāğ-ı dehre geldim bülbülün feryadı yok

2b. ih̄rām] ecrām İ, U.

333. P 78a, Y 52b, İ 66b, U 58a.

1a. geldim] geldik P.

Zāğ-ı bed-elhānı çok bir nağme-i dil-şadı yok

2 Ser-te-ser geşt eyledim şehr-i maḥabbet bāğların
Zıll u ‘add üzre tırur bir kām̄et-i şimşadı yok

3 Gülşen-i ṭab‘ım niçe b̄uy-ı şafā versin dile
Ġoncasārī gōnlümi oḡşar açar bir bādı yok

4 Dest-i ġam kesr eylemiş ḡayretde sākī cām-ı Cem
Şevkı yok bezm-i sūrūrın mey-i şafīñ dādı yok

5 Müşkilim ḡall olmadı bu tek̄ye-i ġam-ḡānede
Keşf ü himmet şāḡibi bir mürşid ü üstādı yok

6 Mazḡar-ı nūr-ı ḡayātdır rūḡ-ı ehl-i ma‘rifet
Yok olur ol kimse kim ‘ālemde bir icādı yok

7 Zīr-i pā olmuş niçe erbāb-ı dil āḡ etmede
Ḥaḡ’dan özge kimseden bir kimseye imdādı yok

8 ‘Aşḡ bilinsin ‘aşḡ-ı yār et ‘āşık ol ey Ḥikmetī
Ḥayf aña kim defter-i ‘uşşāk içinde adı yok

334

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Çal meded ʃanbūrı fetḥ olsun gönülde bāb-ı ' aşk
Tā cigerde oynasın ey muṭribā mızrāb-ı ' aşk
- 2 Def-i sīnem kızdırıp germiyyet-i mihr-i şafā
Raḫşa girsin nağme-i elḫān ile erbāb-ı ' aşk
- 3 Bu şafā-yı bezm-i vuşlat demlerin fevt eyleme
Gün-be-gün demler bu demdir sāḫī şun mey-nāb-ı ' aşk
- 4 Şem' -i ruḫsār-ı şeb-ārāsın görenler lāleveş
Şaḫn-ı dāğ-ı dilde yandırısın çerāğ-ı tāb-ı ' aşk
- 5 Nev-be-nev şīrīn ğazeller söyler oldu Ḥikmetī
Var ise nūş eylemişdir şerbet ü şehd-āb-ı ' aşk

335

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bilmezem bāğ-ı keremde bir şeh-i server mi yok
Mīve-i iḫsāna lāyık bir gedā çāker mi yok

334. P 78a, Y 52b, İ 66b, U 58a.

3b. gün-be-gün] gün bu gün P, Y.

335. P 78b, Y 52b-50a, İ 66b, U 58a-b.

- 2 Kūşe-i ḥasretde bî-mâr niçe demdir iñlerim
Hâl-i ‘uşşâkıñ su’âl eyler ṭabîb dil-ber mi yok
- 3 Zîr-i pâ oldum reh-i ‘aşkında düşdüm ‘âkıbet
Dâmen-i pākîze bir himmet eder şevher mi yok
- 4 Hüsniñi görenlere âyinedir kalbim benim
Lîk temâşâ-yı cemâl eyler perî peyker mi yok
- 5 Ey ḥâce her ṭalib olmaz kâbil-i irşâd neden
Sâlik-i şâdık mı yok yâ mürşid-i perver mi yok
- 6 Bezm-i vaşlından nedendir bulmadı diller neşât
Sâkı-i sâğar mı yok yâ bâde-i aḥmer mi yok
- 7 Görmedim gülşendeki bir açılıp hem zâr eder
Bülbül-i güyâ mı yok bir gonca-i gül-ter mi yok
- 8 Hikmetî ğamdan ḥalâş hiç olmayam yâ Rab n’içün
Şehr-i elṭâfında yoḥsa mihr ü mâh enver mi yok

336

Ġazel

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 Câm-ı ‘aşkı nüş eden ‘uşşâk imiş sekrân-ı ‘aşk

8b. hiç olmayam yâ Rab n’içün] yâ Rab n’içün olmayam P.
336. P 78b, Y 50a, İ 67a, U 58b.

- Meclis-i ʿaşk-ı ḥaḳīḳatde eder devrān-ı ʿaşk
- 2 Zāhidā tīr-i zebānıñ atma şaḥn-ı ʿaşka kim
Bulınur lā-būd berār ḥālī degil meydān-ı ʿaşk
- 3 Şanma kim bu baḥr-i ʿaşka ğavş olan oldu helāk
Keştī Nūḥāsā necāt buldu bulan ʿummān-ı ʿaşk
- 4 Ārif-i ʿuşşāk olan bu dīdeden pinhān olup
Perde-i ʿaşk içre eyler yār ile cevlan-ı ʿaşk
- 5 Kenz-i esrār-ı ḥaḳīḳatdir bu ʿaşk-ı Ḥaḳḳ'a dīn
Gizlidir anda nice dil cevher-i zī-şān-ı ʿaşk
- 6 ʿAşka girdim ʿāşık oldum bir şeh-i ḥübāna ben
Vaḥdet ü keşret içinde olmuşum ḥayrān-ı ʿaşk
- 7 Pes maḳām-ı ʿaşka girmiş cümle ḥalk-ı kā'ināt
Verdiler anda qarār oldu ʿayān seyrān-ı ʿaşk
- 8 Ḥayli demdir dār-ı ğafletde uyursıñ Ḥikmetī
Aç gözüñ kim rüz u şeb āġāh olur sulṭān-ı ʿaşk

337

Ġazel

fā' ilātün fā' ilatün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ādem ol ādemde ey dil sīret-i Mevlā'ya baḡ
Sen seni seyrān edip ol nüṣṣa-i kübrāya baḡ
- 2 'Ayn-ı ḡikmetdir oḡu zāt-ı cemāliñ nüṣṣasın
Sırr-ı vaḡdetdir me'ānī noḡṡa-i inṣāya baḡ
- 3 Mescid-i seng ü Őecerden va'z-ı zāhidden geḡip
Ka'be-i zāt-ı ḡulübünde olan esmāya baḡ
- 4 Ḳāmil-i insān olup sen rūḡ-ı ḡuds et kendini
Zāhir ü bāṡın-nümā āyīne-i Őūrāya baḡ
- 5 Dīde-i ḡalbin ḡüṣād et 'ālem-i 'uzletde sen
Seyr edip vaḡdet yüzünden keṣret-i eṣyāya baḡ
- 6 Cāh u māl ey Ḥikmetī derviṣlige māni' degil
Giy dībā semmūrı ammā zir-i pā ednāya baḡ

338

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Baḡr-i vuṣlatdan baña vāḡi' olalı iftirāḡ

---

337. P 78b-79a, Y 50a, İ 67a, U 58b-59a.

338. P 79a, Y 50a, İ 67a, U 59a.

Artmada dürr-i yetīm gibi gönülde iştiyāk

- 2 Bilmezem zülfüñ ne sihr etdi bu keşret içre kim
Eyledi yağmā dil ü ‘aqlım bu tāk-ı tımçurak
- 3 Düşdü dil cān şehrine ‘aşk u maḥabbet āteşi
Olmaya teskīn yedi deryā ile ol inḥirāk
- 4 Zerre-i nūr-ı kemāl-i zātını görmek için
Devr eder ‘ālemleri bir demde mihr-i inşirāk
- 5 ‘Ayn mīm̄den cārī olmuş nehre-i reyyānveş
Hūn ile aqmağda eşk-i dīdem etdi ittifāk
- 6 ‘Aşk içinde vuşlat-ı cānān dilerseñ Hikmetī
Derd-i ‘aşk olsun saña her demde hem-dem irtifāk

339

Ġazel

meʿ ūlü mefā‘ ilü mefā‘ ilü fe‘ ūlün

- 1 Dersēñ beni bu ḥüsn ile görmez yine ‘āşık
Dil kendi gibi sīret-i āyīneye ‘āşık
- 2 Üftāde-i pür çāh-ı zenaḥdānıñ olursa
Bir daḥi ne mümkün çıkamaz sīneye ‘āşık

1b. artmada] artmadadır İ.
339. P 79a, Y 50b, İ 67a-b, U 59a.

- 3 Olduđ ise āgūşe içün beste miyāniñ
Ol hūn kıyās eylemesin dūşine ‘āşık
- 4 Gör kim saña dil vereli ey cevr ü cefā-cū
Ki vermedi hiç rāhatı ezmīneye ‘āşık
- 5 Ol āteş-i ‘aşk içre dūşelden seniñ ey şūh
Yanmaqlıđıñ öğretmede pervāneye ‘āşık
- 6 Yanmış şereri ‘aşk-ı ezelden dili iñler
Ey Hikmetī sen dime ki demlerine ‘āşık

340

Ġazel

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

- 1 Ey sālīk-i Ĥağ rāğīb-ı esrār-ı ĥağāyık
Tut dāmen-i ‘uřşākıña ol sen dağı ‘āşık
- 2 Her kim ki reh-i ‘aşka girip ehl-i dil oldu
Menzil-i merātibde olur vuşlata lāyık
- 3 Ol kim reh-i ‘aşk içre eder vārını ifnā
Da‘vā-yı maĥabbetde olur ĥulına şādık
- 4 Bu keşret-i ‘ālemleriniñ aşlını izle

Fer'ıyye-i eşyâda alıp olma mülâhık

- 5 Ger kûşe-i h m şda bend olmasa bir dil
Ey H kmet  tak k olamaz h kmete n t k

341

 azel

f  il t n f  il t n f  il t n f  ilün

- 1 Aqlamak oldu ba a k r Şimdengirü aqlamak
EŞk-i eŐmim ab' ıdır Ceyh n miŐali aqlamak
- 2 Yandırıp k n n-1 derdim mifta-1  h-1 dilim
N r-1 ' aşkın h lidir bu Őan-1 Őinem d qlamak
- 3 Bende i  ld rmege Őuyun-1 eŐmim var iken
Ol kemend-i z lf n i h cet degildir yaqlamak
- 4 Menzil-i tekm line sa'y et yetişdir kendi i
Merd-i k mil iŐidir her işde işin Őaqlamak
- 5 Ehl-i derd-i ' aşka maŐ Ődur der n-1 h l ile
Böyle dil s zında ' aşk-engiz azeller baqlamak
- 6 D de giry nım diye ey H kmet  am ekme kim
B  iş-i Ő d-1 meserretde um m-1 aqlamak

342

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Pertev-i Cibrīl-i iḥlāşım 'urūc etdikde Ḥaḳ
Sidre-i nūr-ı tecellāsın n'ola etse turaḳ
- 2 İḥtilāf-ı şüret-i eşyāda dehşet etme kim
'Ayn-ı vaḥdetdir bu keşret-ḥāne-i mir'āta baḳ
- 3 Etse erbāb-ı mezāhir ğam degil ta' n u sitem
Ḥāce-i 'ilm-i ezel sırrından aldık bir sebaḳ
- 4 Nefy ü işbātda şühūd-ı 'ādilim lafzın olup
Çekdi imzā ḥüccet-i ikrārıma Ḥaḳ mā-şadaḳ
- 5 Aḥsen-i ḥūr-ı cinān muḳaddese buldu vuşul
Şol mücerred kim zen-i dünyāsına verdi talaḳ
- 6 Anı kim Ḥaḳḳ aḥsen-i taḳvīm edip beytim diye
Zāt-ı Ḥaḳḳ'ın vaşlına olsa 'aceb mi müsteḥaḳ
- 7 Nūr-ı vaşlıñla vücūdın Ḥikmeti maḥv etmege
Gün yüzün gözler gözüm mānend-i şafaḳ *

343

Luğaz-ı Yokluk

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ol nedir kim ismi vardır cismi yok
 ' Ālem içre şanmañız kim anı çok
- 2 Her kime şordum ise andan haber
 Dediler mişli anıñ ' ālemde yok
- 3 Dā'imā açlık ile meşhürdur
 Olmamış mālîk olan anıñla tok
- 4 Kanda varsa anda istişkāl olur
 Bulsa halk aña ururdu tîg ü oğ
- 5 Gökde yokdur yerde yok emsâli hiç
 Elde hiç bî-kes velâsı dilde çok
- 6 Hikmetî feth eylemek anı muhâl
 Zîrâ anıñ ' ālem içre ismi yok

344

Der-beyân-ı Fihrist-i Harfû'l-Kef

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Kāf nūn elvâhına çekdi kadîm eflāk-ı kâf

---

343. P 79b, Y 50b, İ 67b-68a, U 59b-60a.

344. P 79b-80a, Y 50b, İ 68a, U 60a.

İns ü cān eşyā vü maḥlūk baḥr u ber esmāk-ı kâf

- 2 Āyet-i ser-levḥasın kıldı mübeyyen kâf ile
Edemez bir kimse ḥikmet n'eydügin idrāk-ı kâf
- 3 Keff ü kâf-ı kāmiliñ kâfıyyesidir keff ü kâf
Ol sebab-i ser-levḥa nazm etdi keff messāk-ı kâf
- 4 Eşref-i maḥlūkıñı maḥlūkına tebşîr edip
Şân için Ḥaḳ'dan verildi ḥüccet-i levlāk-ı kâf
- 5 Şabr-ı meknündür mezâhir emriñ etdikde zuhûr
Eyledi ilzâm u iskât zümre-i işrāk-ı kâf
- 6 Kâf u mā nûn bād alıp terkîb olunca ikisi
Her zuhûrâtın nümâyân eyledi imsāk-ı kâf
- 7 Celb edip ' âlemlerin maḥlūkıñı dil-bend ile
Yürüdür âb u hevânın üstüne bî-bāk-ı kâf
- 8 Müşterî keyvân ile mā-i îlâhî olsalar
' İlm-i kâfın kâfi ol dem rûḥ olur mā ḥâk-ı kâf
- 9 Kim ḥisâb-ı aḳdem üzre fehmiñ edip vefkıñ ḳonar
Kendüzin ihyâ eder düşmânın istihlāk-ı kâf

- 10 Külli keyfiyyetde Allāh kāfidir çün kāffenin
Taşıma yā kāfī yazsın Hikmeti hakkāk-ı kāf

345

Müseddes

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey cemāl-i mihr ü mäh-ı ğarrā-i ğarrā seniñ
Dehr içinde hiç naziriñ görmemiş dünyā seniñ
Gülşen-i cennet gibi açmış gülün Mevlā seniñ
Sīne-i gülzāriñ üzre ey gül-i ra' nā seniñ
Ġoncaveş bu iki nev-gül-ter nedir dedim dedi
Murğ-ı cāniñ yaşlanıp ol āşiyānındır seniñ

- 2 Çün tulu' etdiñ cihāna ħurşid-i işrāk gibi
Nār-ı cevriñden cihān ditrer seniñ yaprağ gibi
Pāyına yüz sürmege kılsam yüzüm toprağ gibi
Gülşen-i ħüsnünde āyā nağme-i ' uşşāk gibi
Her seher bu terle lā'dır ter nedir dedim dedi
' Andelībāsā terennüm hoş figāniñdır seniñ

- 3 Nūr-ı zātıñdan cemāl-i tal' atıñ almış ziyā
Enver-i ħüsnün cihānı kıldı nūr ey meh-liķā
La' l-i nābı lebleriñle ħasteye sensiñ şifā
Leşker -i Hindū mişāli şaf-be-şaf olmuş şehā
Gerden üzre ħāle-i füller nedir dedim dedi

345. P 80a-b, Y 57a-b, İ 68a-b, U 60a-b.
3d. leşker] kaçları İ, U.

Būs ederken dişleyip emdiñ nişanıñdır seniñ

- 4 Ben mi ihdās eyledim āyīn-i vuşlat ‘ādetin
 Raḥmet olsun öğreden ‘aşk u maḥabbet şan‘atın
 Cān bağışlar gūş kıl bu ḥikmetin cān şoḥbetiñ
 Bezm-i vuşlatda edip tarḥ-ı tekellūf ḥāletin
 Bu niyāz u nāz ile diller nedir dedim dedi
 Şol gönül kim bendedir genc-i nihāniñdır seniñ

346

Murabba‘ -ı Esmā-nāme

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 İsm-i zāt esrār-ı Ḥaḳ bürhānıdır İsmā‘ il’iñ
 Nūr-ı vech-i Aḥmed’iñ imānıdır İsmā‘ il’iñ
 Çün Muḥammed nūrıdır maḥlūk-ı eşyāya sebep
 Mazḥar-ı nūrı anıñ pişānıdır İsmā‘ il’iñ
- 2 Muştafā’dır dürr-i tāb-ı cevher-i baḥr-i kulüb
 Müctebādır bā‘ iṣ-ı ‘unvān-ı ‘iṣyān-ı zünüb
 Murtażadır perde-i settār gufrān-ı ‘uyüb
 Her rızāda mü’min olmaḳ şanıdır İsmā‘ il’iñ
- 3 Cümle nās Ādem şafiyyu’llāhdan oldu rāyegān
 Şīt-i ‘ilm-i ḥikmet ile hey’eti kıldı beyān
 Olup İdris dirliğinde Cennet-i ‘Adne revān

Girye-i Nūḥ'ıñ yem-i tūfānıdır İsmā' il'ıñ

- 4 Gör nebiyy-i Ḥaḫ ḥabīb-i müstaḫımiñ n'eyledi
Nār-ı Nemrūd'dan Ḥalīl-i İbrahīm ter şaḫladı
Hem benī İsrā'ile İşḫāḫ'ı vālid eyledi
Ḥātem-i 'ahd-i Resūl sulṫānıdır İsmā' il'ıñ
- 5 Baḫ nedir āyine-i İskender-i ḫikmet-nümā
Āheni mūm eyledi Dāvud elinde bī-cefā
Müḫr ile çekdi Süleymān taḫtını bād-ı hevā
Dānyāl'ıñ reml işi liḫyānıdır İsmā' il'ıñ
- 6 Şabr ile Eyyüb'ıñ Allāḫ derdine dermān edip
Kūşe-i firḫatde Ya'ḫūb dīdesin giryān edip
Yūsufi Ken'ān ilinde Mışırına ḫāḫān edip
'Abd iken sulṫān eden Raḫmānıdır İsmā' il'ıñ
- 7 Çün nübüvvetde olup Hārūn u Mūsā müşterek
Ḳaldı Yūnus niçe dem deryāda fī-baṫni's-semek
Ḥızr u İlyās baḫr u berde devr edip eyler dilek
Reh-nümā vü ḫāce-i 'irfānıdır İsmā' il'ıñ
- 8 Ḳavm içün Hūd'ıñ ḫabūl etdi du'āsın müste'ān
Ḥazret-i Lūṫ'ıñ kezālik ḫahr-yāb etdi hemān
Buldu Zū'l-kifl ü 'Üzeyr ü Kehf ü Yaḫyā tāze cān

5b. Metinde “eyledi Ḥaḫ” şeklindedir. Vezin ve anlam gereği “Ḥaḫ” kelimesini kullanmadık.

Zekerıyyā fıdye-i Raḥmānıdır İsmā' il'in

- 9 Nāka-i Şālih ḥacerden çıkdı ağdı Şir-i ter
Külli maḥlūkın Őu' ayb'ın seyr ederdi bī-başar
Ol Mesīḥ ' İsā bin Meryem dehre geldi bī-peder
Ermeye Loḳmān ile dermānıdır İsmā' il'in
- 10 Őıdk u ' adl ehl-i ḥayā bāb-ı ' ulūm bunlar idi
Kim Ebābekr u ' Ömer ' OŐmān ' Alī Ḥaydar idi
Ḥamza vü ' Abbās iki Őāḥib-hüner erler idi
Dīn-i İslām'da bular mīrānıdır İsmā' il'in
- 11 Ṭāhir ü Ca' fer Ḥasan Ḥüseyn ile Maḥmūd'ı gör
Sa' d Veys [ü] Ḳays ' Abdullāh bin Mes' ud'ı gör
Bāyezid Ḥalid ile ᐒābit daḥi maḳŐudı gör
Rāh-ı Ḥaḳ'da mezzeb-i Nu' mānıdır İsmā' il'in
- 12 Ber-murād olsun Nezīr ile Beşir Zeynel Züfer
Açdı rıdvān verdiler firdevs-i ManŐūr'dan ḥaber
' AŐḳ yolında neşr olan fīrüz-ı Hürmüz ser-be-ser
Cevher-i yāḳūt ile mercānıdır İsmā' il'in
- 13 Ol naŐuh ' Orḥān Selim keyvān Kenān Ḳanber Bilāl
Oldu Nūre'd-dīn ḳamu buldu zihī faẓl u kemāl
Sırr-ı BektāŐ MuŐlı Ferḥād bir ' aceb Őīr'in maḳāl

10d. mīrānıdır] seyrānıdır İ, U.

Pir-i pāk Selmān-ı pāk pīrānıdır İsmā‘ il’iñ

14 urdu bezmin cām-ı Cem gūlşende etdi keşf-i rāz

Bāğa geldi yāsemin sūnbūl eder gūlzāra nāz

Sūre-i *tāhā* ile *yāsīn* our mur-ı niyāz

Zūlf-i ‘anber-bāris ol reyānıdır İsmā‘ il’iñ

15 Rūstem ibn-i Zāl olupdur dehr iinde nām-dār

Bendine ekdi nie şāhib-ırān u şeh-sūvār

ahramān Bihzād u Sūhrāb ekdi seyf-i Zū‘l-fiār

Husrev u āsım daı merdānıdır İsmā‘ il’iñ

16 Minar u aşbar şāhinim aldı şikār etmekde nām

Hem Sūheyl aldı Sinānıñ eyledi raşīn-kām

Bir dilāverdir ki şeh-bāz dilde arslan olsa rām

Pes bulutlan ceng eden aplanıdır İsmā‘ il’iñ

17 Almağa bāl-ı ‘ivāzın buldu dil rāh-ı sebeb

Kim muarrem eyledi ‘azm-i sefer geldi receb

utdu şa‘bān ramazānın vaşlıñ etdik de aleb

Dedi bayrām geldi ūn fermānıdır İsmā‘ il’iñ

18 Māh-rūlar nazm-ı esmāsında ol dem müstea

Luf u isān ile andān eyleye her bār Hā

İsmim İsmā‘ il velī dīvāne-i ‘aş ire ba

ikmetī malaş bugūn ‘unvānıdır İsmā‘ il’iñ

347

Murabbaʿ

meʿ ũlü mefaʿ ĩlü mefaʿ ĩlü feʿ ũlün

- 1 Hāḳḳā güzelim enver-i zī-şān-ı güzelsiñ
 Bir ruḳları gül lebleri mercān-ı güzelsiñ
 Ben nice saña olmayayım ʿāşık-ı şeydā
 ʿĀşıklarımıñ cismine cānān-ı güzelsiñ
- 2 Bu nāz ḥıram edā işi ʿarʿ arda bulunmaz
 Nāzik bedeniñ gül-ter-i aḥmerde bulunmaz
 Dünyāda mişāliñ hele bir yerde bulunmaz
 Bu şīve-i zībā ile sulṭān-ı güzelsiñ
- 3 Dil gördü görelden seni ey zülf-i nigārim
 Biñ cān ile düşdi saña taḥḳīḳ dil-i zārim
 Ḳalması meded ʿaşḳ ile hiç şabr u ḳarārim
 Gel merḥamet eyle ki kerem-kān-ı güzelsiñ
- 4 Seyrimde seni seyr ile görmek ne şafādır
 Ol merhem-i vaşlıñ dil-i hicrāna devādır
 Her şerbet-i laʿliñ baña ol ʿayn-ı şifādır
 Dil ḥasteleriñ derdine dermān-ı güzelsiñ
- 5 Ey ḳāmet-i gül naḥl-i semen serv-i bülendim
 Güftār şekerim ṭūṭī kelām şerbet-i ḳandim

347. P 81a-b, Y 51a, İ 68b, U 60b.

1b. mercāmı] gerdānı Y, İ, U.

Medhiñde uluñ Hikmeti  acizdir efendim

Bir zat-1 melek fet-i devrn-1 gzelsiñ

348

aide

f iltn f iltn f iltn f iln

- 1  A odı yandı dern-1 dilde ol dem dnerek
Adı knn-1 cigerden dd-1 kerem dnerek
- 2 em -i rusriñ eb-i zlfni meh-tb eyledi
Zrf-1 nr oldu ana fns-1 snem dnerek
- 3 Kenz-i mafiden abbiñ nrn etdikde beyn
Yazdı  a esrrn klk-i mualsam dnerek
- 4 T meardan maarib burlarn devrn edip
Seyr eder eflk ilen mihr-i mcessem dnerek
- 5 Grecek merdm-i emimden aan ek-i teri
Dkd hn-bn seb-1 ubbe-i gam dnerek
- 6 Ser-be-ser snbl olursa haver  bater n'ola
Dd-1 hm kdı eflke dem--dem dnerek
- 7 Bd-1 sr ile temevvc eyledi keret yemi

Çekdi baħr-i vaħdete gird-āb-ı yek-dem dönerek

- 8 ‘Āşıkıñ vicdānıla devrānını ʔa‘n etme kim
Halka-i tevħiddedir ‘arş-ı mu‘azzam dönerek
- 9 Dāne-i dürri daķık añlar ҡanı bir ʔođru dil
Devre girdi āsiyāb-ı arħ-ı kec-fem dönerek
- 10 Ey dil aldanma şafā cūyına bezm-i felegiñ
İçirir sākī-i cām-ı Cem-i ğam dem dönerek
- 11 Onsekiz biñ ‘āleme lemhu’l-başardır göñlümüz
Hayme-i şem‘-i hayāliñ aldı dīdem dönerek
- 12 Uğrayıp her ‘ālem-i keşret-nümā iķlīmlerin
Dergeh-i ‘izzet-ķarīni oldu ādem dönerek
- 13 Ƙafesinden uçarak Hikmetī dost illerine
Ne şafādır kim ıķa ol rūħ mükerrerem dönerek

349

Ƙaşīde

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Dehre geldik ‘ālemiñ āb u şabāsın görmedik

10a. cūyına] cevrine P.

349. P 81b-82a, Y 51a-b, İ 69a-b, U 61a.

1a. geldik] geldik de İ, ħabābın] şabāsın P, Y, U.

Biz bu bâğ-1 gülşeniñ bezm-i şafâsın görmedik

- 2 Kimlerin başındadır bilmem ol izzet pertevi
Şöyle dursun pertevi zerre şu'âsın görmedik
- 3 Hübaları sevmek sevilme resmini bildik velî
Her birin çekdik cefâsın bir vefâsın görmedik
- 4 Hep serâb olmuş çekilmiş cüy-bâr-1 merhamet
Mısr-1 hikmetde cüşin ümmü'l-kıyâsın görmedik
- 5 Bend olup gîsûsına olduk esîr ü bendesi
'Âşıkâ şefkat eder bir dil-rübâsın görmedik
- 6 Pâ-bürehne seyr edip gezdik cihânı bir zamân
Câh-1 taht-1 devletiñ tâc u kabâsın görmedik
- 7 Çekdi zulmet perdesin çarh-1 şehâbiñ dîdeme
Biz bu tâb-1 âfitâbiñ pür ziyâsın görmedik
- 8 'Ayn-1 vahdetle nazar kıldım kamu eşyâsına
Hağ'dan özge Hağ olur bir mâ-sivâsın görmedik
- 9 Her kime etdiñ ise Ferhâd-1 dil-bend-i ümîd
Tağ-1 sinem deldirip Şîrîñ edâsın görmedik

- 10   ʿ Afv u iḥsān u ʿ ināyet etmede ey Ḥikmetī
 Ol kerīmü’ş-şān Ḥaḳ’dan mā-ʿ adāsın görmedik
- 350
- Ġazel-i Ḥarf-ı Kāf-ı Ḥıṭāb
- mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün
- 1   Dökerseñ nūr-ı eşkiñ ey dil ammā dedim olmazsıñ
 Benimle ağlayıp tā şubḥ olunca şebnem olmazsıñ
- 2   Edip tecrīd-i vaḥdet geçmediñ keşret libāsından
 Bahāyım ḥilʿ atıñ giydiñ niçe bir ādem olmazsıñ
- 3   Bu bāğ-ı kūy-kenlikde çemenzār-ı kühenlikde
 Bu yandan gök ter olduñ līk ne kadar çīğdem olmazsıñ
- 4   Seversin ey gönül sevmek sevilmeḳ şanʿ atıñ gerçi
 N’içün ʿ aşık olup derd ü ğamınla hem-dem olmazsıñ
- 5   Dilā çün dest-i raḥmetden dilersin luṭf u iḥsānıñ
 Bilā ʿ ahdin edip taşdıḳ-i icrā muḥkem olmazsıñ
- 6   Uşul-i ʿ ilm-i taḳdīrde murādıñ hep zuhūr eyler
 Bu emr-i şıdḳ u ḥāl üzre ḳalırsın dil kem olmazsıñ
- 7   A Ḥikmet bu ḥareketle melāmet ʿ ālemindesin

Göründüñ şüret-i ihşānda līkin ādem olmazsıñ

351

Kaşīde

mef' ülü mefā' ilü mefā' ilü fe' ülün

- 1 Tebrīkine ol ğarra-i şehr-i ramazānıñ
Teşrif ü kıyām eyledi mihr-i ramazānıñ
- 2 Mir'āt-ı felek ' aşıka zülf-i siyehinden
Gösterdi hilāl kaşını bedr-i ramazānıñ
- 3 Eflāke şu' üd etmede evķāt-ı seherde
Kandīl-i ziyā-bağşıla zıkr-i ramazānıñ
- 4 Ümmiyye-i merhamet ile ni' met eşerde
Gird-āba düşürdi beni fikr-i ramazānıñ
- 5 Hammāl yine buldu ' ināyet ile hıffet
Ref' etdi haṭā bārını şabr-ı ramazānıñ
- 6 Şol mertebe şaf oldu ki bu dīde-i diller
Görseñ n'ola her leyle-i ķadr-i ramazānıñ
- 7 Cūş eyledi gencīne-i pür-mağfiretinden
Ġasl etdi dil evsāhını baħr-i ramazānıñ

---

351. P 82b, Y 54a, İ 69b, U 61b.
5a. yine] gine P, Y.

- 8 Encüm-i şebîñ cevher-i la' l eyledi gūyā
Şā'imleriniñ çeşmine seyr-i ramazāniñ
- 9 Aḥşām erişip leşker-i iftārına ḳondu
Fetḫ eyledi der-beste-i mihr-i ramazāniñ
- 10 Envā' -ı füyūzāt-ı nu' ūm ūzre ser-ā-ser
Bez̄l oldu bugün ' āleme ḫayr-ı ramazāniñ
- 11 Ol perde-i tevḫīd-i hidāyet reseniñde
Oldu nice dil bende-i emr-i ramazāniñ
- 12 Ol fiṭr u terāvīḫ u şıyām ūzre ḫalāyık
Tam etdi riyāzet ile nezr-i ramazāniñ
- 13 Miḳrāz-ı zeri sīm ile biçdi kerem ehli
Ol 'ıydiye-i ḫil' at-i faḫr-i ramazāniñ
- 14 ' Āşıklarınınñ dūd-ı dili āhene döndü
Ol sünbül-i elvān ile fecr-i ramazāniñ
- 15 Her rüz u şebîñ şevḳ ile ihyā ederekden
Ey Ḥikmetī tūt āyet-i şehri ramazāniñ

10b. oldu]-İ, bugün ' āleme] ' āleme bugün P.

14a. dūd-ı dili] derd-i dili İ, U; döndü] tütdu İ, U.

352

Kaşide-i Lâ vü İllâ

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Mükebbir olması lâ'nıñ neden ey yâr-ı illâ'nıñ
Mu'azzam olmak illâ'dan nedir esrâr-ı illâ'nıñ
- 2 Kâmu kevn ü mekândır lâ-mekânıñ zâtına şâhid
Zuñûrî lâ'dadır her dem-be-dem ikrâr-ı illâ'nıñ
- 3 Ki lâ mevcûd[ıñ] illâ hû delîl-i tamdır eşyâda
Eger lâ olmasa olmaz idi âşâr-ı illâ'nıñ
- 4 Eger lâ dillerinde nefy ü işbât olmasa cârî
Seçilmezdi haķîķat yâr ile âgyâr-ı illâ'nıñ
- 5 Eger lâ olmasa taħlîķ u taşnî' u tekevvünde
Yine câmi' olurdu ĥayme-i envâr-ı illâ'nıñ
- 6 Bilinmez lâ ile maħlûķda ĥâlîķ olduĥu Haķķ'ıñ
Kim eylerdi eger lâ olmasa ezķâr-ı illâ'nıñ
- 7 Lisân u nuṭķ u elfâz u tekellüm olmasa lâ'da
Muşarraĥ kim okurdu âyet-i eş'âr-ı illâ'nıñ
- 8 Niĥâh-ı dîde-i ins ü melekler olmasa lâ'dan

Mu‘ ayyen kim görürdi enver-i dīdār-ı illā’ nıñ

- 9 Eger lā olmasa dilden dile kālā-yı vaşl için
Mücerred kim olurdu müşterī bāzār-ı illā’ nıñ
- 10 Eger lā olmasa hikmetde teklīfāt-ı umūrında
‘ Aceb kālū belāda kim çekerdi bār-ı illā’ nıñ
- 11 Vücūd-ı halk-ı ‘ ālem ketm-i lā’ dan olmasa mevcūd
Kamu halk olmada ibtāl olurdu kār-ı illā’ nıñ
- 12 Gerek zāhir gerek bāḫın eger lā olmasa iḥdās
Neden zāhir olurdu kudret-i cebbār-ı illā’ nıñ
- 13 Sezā-yı ni‘ met-efzā olmasa maḥlūq-ı lā’ nıñ pes
Kime iḥsān olurdu raḥmet-i bisyār-ı illā’ nıñ
- 14 Tecellā-yı maḥabbetde dil-i lā olmasa ‘ āşık
Kime ma‘ şūk olurdu şīve-i ruḥsār-ı illā’ nıñ
- 15 Şühūd-ı keşret-i lā’ dan olup işbāt-ı tevḥīdin
Bilindi şāni‘ -i halk olduğun her bār-ı illā’ nıñ
- 16 Bu ma‘ nā ‘ ālem-i lā-yı mişālīndir velī yoḥsa
Ceberrūtda kāmudan ārīdir ol var-ı illā’ nıñ

11a. mevcūd] iḥdās İ, U.

17 Vücūduñ lâ edip ey Hikmeti lâ'dan geçersiñ sen
Gelir her 'âlem-i lâ'dan saña aḥbâr-ı illâ'nîñ

353

Kaşide

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1 Meddâḥ olalım bir zihî zî-şân-ı cihânîñ
Bir 'âlî himem zübde-i mîrân-ı cihânîñ

2 Dilde bu gerek rişte-i gül ibrişim üzre
Nâzım edelim la'l-i dürer-bâr-ı lisânîñ

3 Vaşfinda 'araḫ-rîz-i şafâ olmada zerk-âb
Yâ ḥame-i dil-keş iki şakḫ etdi zebânîñ

4 Cân suḥte olan cism-i dili etmede iḥyâ
Derlerse n'ola 'aynîdir ol rûḥ-ı revânîñ

5 Âreste edip nân-ı kerem bâbını açmış
Cezb etmede Ḥaḫḫ'a dil-i pîrân u civânîñ

6 İşhâd-ı şenâ etmede ḫaḫdır sözüümüz kim
Şâhib-keremiñ vaşfi'di âyât-ı beyânîñ

7 Da'vâ-yı seḫâvetde beni eyleyip ilzâm

353. P 83a-b, Y 71a-b, İ 71a, U 63a.

1b. mîrân] ḫayrân İ, U.

İşbât-ı vücūd etdi kerem şāhibi nānıñ

- 8 Cān hūlķımı ķıllletde iken hıssset elinde
Bir cān-ı seĥā irdi yine cismine cānıñ
- 9 B'illāhi eger arĥ-ı düvel böyle dönerse
Nānıñ unudur devr-i felek Bermekiyānıñ
- 10 Meydān-ı seĥāvetde alıp ķabza-i zerrīn
Taş dikdi kerem menziline tır-i kemānıñ
- 11 Dostum ne sa'adet durur ol kim seni her gāh
Ĥaķ eyleye pür kenz-i vezā'ife melānıñ
- 12 Ey Ĥikmetī bī-ĥadd ü 'aded ĥamd ü şenā et
Gördüñ hele şāhib-keremi devr-i zamānıñ
- 354
- Ėazel
- fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
- 1 Kim dedi ey dil saña dünyā için endişe çek
Çünkü çekdiñ tāc-ı fikr encāmıñ ender rişe çek
- 2 Ger ĥinā-yı 'aşķ urunmaķsa murādıñ rüyına

8b. yine] gine P, Y.

9a. düvel P, Y] dün İ, U.

354. P 83b, Y 51a, İ 71b, U 63b.

1a. rişe] pişe İ, U.

Şâne-i hicrân-ı hûn-âlûden ey dil riş̄e çek

3 Ger devâ bulmağ dilerseñ ğuşşa-i derd-i dile
Bir neşât-âver tabīb-i ʿaşk elinden ş̄iş̄e çek

4 Şerbet-i şehd-âb-ı engüb̄in ile teclīb edip
Sîne-i mağrûre ey zünbūr-ı âhım niş̄e çek

5 Hâz̄ıķ u kâmil iseñ ey H̄ikmetī hikmetde sen
Milha-i himmet-nümâsın sîne-i dil riş̄e çek

355

Ġazel

fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilün

1 Ay tütüldü ğün kızardı dediler ins ü melek
Nâr-ı âhımdan tütüşdü var ise saķf-ı felek

2 Nâliş-i firķatligiñ gördü ķamu ķan ağladı
Şaçların yoldu güzeller pulların döküdü semek

3 Dâne-i ʿömrüm öğüdü âsiyâb-ı çarķ-ı dūn
Şimdi s̄inem üstüne h̄āk ile yürüdü elek

4 Âşiyân-ı s̄ineden uçmağ diler cân bülbüli
Bilmezem kim ķangı ğül-fem dalına ķonsa gerek

- 5   ‘Afv için yazdım derūnım levhına bir ‘arz-ı hāl
Hikmetī yā Rab özin senden saña eyler dilek

356

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1   Vuşlat-ı yār isteyen biñ cān ile ‘āşık gerek
Eyleyip icrā-yı ‘ahd ikrārına şādık gerek
- 2   Mā-sivāsın terk edip ol kūşe-i vahdetde pes
Derviş-i seyyāh olanlar zıkr ile nāṭık gerek
- 3   ‘Āşıkıñ aḥvālını bī-gāne bilmez bilmege
Āteş-i ‘aşkıñ elinden sīnesi yanık gerek
- 4   Hāḫ ṭarīḳ-i müstaḳīmiñ menziliñ kaṭ‘ etmege
Pes ḫaḳīḳat mey ‘araḳ esrārına lāyık gerek
- 5   Zūlmet-i ḡaflet ḫavābından uyan ey Hikmetī
Ehl-i ‘aşkıñ ḳalb ile cān gözleri açık gerek

357

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1   Dil-berā ruḫsārına dil-bendedir ins ü melek

356. P 83b, Y 51b, İ 71b, U 63b.

357. P 84a, Y 51b, İ 71b, U 63b-64a.

Burc-ı ‘aşkında dönerler mihr ü mäh u nüh felek

- 2 Şiddet-i cevriñ ile sūzān edip āhır beni
Eyledi ğam külhanında āteş-i ‘aşkıñ zalik
- 3 Āsiyāb-ı ħasretiñ bu ħalbimi maġbūr edip
Dāne-i ‘ömrüm geçirdi un gibi şan az elek
- 4 Hāke yeksān eylemiş şimdi nice ħārān-ı dūn
Bostān-ı zī-keremde ħalmamış bir ħam kelek
- 5 Keşret-i vaĥdetde ħalbin Hāħħ’ ıla şaf etmeyen
Ermedi maħşūdına pes ‘ākıbet oldu helek
- 6 Vaħt-i maħşer günlerinde ħālımız yaman olup
Ķorħulur ey Hıħmetī Mevlā’ya geçmezse dilek

358

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Şāniñ iken şād u ğamdan kendin āzād eylemek
Yā neden geldi gönül bu āh u feryād eylemek
- 2 Derd ü miĥnet bārını yārin taĥammül eyle kim
Maħşadı terbiyyedir yāĥud ki irşād eylemek

- 3 Kimse āgāh olmasın ḥarābāt olduĝun *
Herkesiñ ḥāli degil vīrānı ābād eylemek
- 4 Bu sūrūr-ı ʿıyş-ı bezm-ārāsına bend olma kim
Dehr-i dūn muʿtādıdır dil-şādı nā-şād eylemek
- 5 Yā Süleymān nʼeylediñ mülkin dedim dedi baña
Bād-ı kec-rev kārıdır her mülki ber-bād eylemek
- 6 Eylik etmek illere eylik için eylik degil
Rūḥıdır eyliklerin kim yād eyi ad eylemek
- 7 *Lā-yemūtūn*¹⁸⁷ menzilin āşārıdır ey Ḥikmetī
Saʿ y edip ʿālemde bir ḥoş ḥayr īcād eylemek

359

Ġazel

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

- 1 Ḳanı ey bülbül-i dil gülsitānıñ
Ḳanı gülşen ilen şimdi mekānıñ
- 2 Bu gülzār-ı maḥabbet vādisinde
Ḳanı her rüz u şeb āh u fiĝānıñ

3a. āgāh | āh Ġ.

¹⁸⁷ Hadis-i Şerif: “Yaşatan ve öldüren Allahu Teala’dır. Ölmeyen ve diri sadece kendisidir.”
359. P 84a, Y 54b, İ 72a, U 64a.

3 Uçardık lâne-i ten afesinde
anı ey murğ-1 gönlüm murğ-1 cânıñ

4 Terennî nağme-sāzıñ deldi bağrım
Nedir sende bu eş' ar-1 beyānıñ

5 Lisān-1 hāl-i ' aşkıñ kimse bilmez
anı güftārıñ anlar tercümānıñ

6 Bu bāğda almamıř bir naħl-i dil-cū
anı ol sāye-i serv-i revānıñ

7 Seni bilmez iken ' ālemde kimse
Yayıldı ışşa-1 derd-i nihānıñ

8 Ne söyler bāğda bülbül Hikmeti ba
anı aşr-1 Süleymān-1 cihānıñ

360

azel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Dil-berā meddāħıñ olsun her dil-i eşyā seniñ
Kim nazıriñ görmemiş ins ü melek cānā seniñ

2 Ehl-i gülřen gūř edip dil-beste ħayrān olmada

Na' t-ı vaşfiñ etmede her bülbül-i gūyā seniñ

3 Reşk eder gülmekde güller gül feminde goncalar
Sen güzellikde gelensin yā gül-i zībā seniñ

4 Sünbülis-tān-ı melāḥatde göreydi ger seni
Bend olurdu zülfine Mecnūnveş Leylā seniñ

5 Ṭal' at-ı mihriñ şüreyyā burcına verdi şeref
Mu' ciz-i bedriñ beyān eyler idi beyzā seniñ

6 Pāyına dībāce-i sebziñ döşenmiş pür çemen
Reh-güzārīñ bekleşir serv ü semen ṭübā seniñ

7 Medḥ-i dil-berden birin sevmek murādıñdır velī
Kim çeker feryād-ı zārīñ Ḥikmetī şeydā seniñ

361

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 İki gün mihmānsıñ ey dil şanma kim dünyā seniñ
Bu kuşūr-ı bārgāh-ı devlet-i dārā seniñ

2 Dem-be-dem āmāde-i bezm-i ecel ehlinden ol
Kim bu nevbet ğālibā ol kāse-i uḥrā seniñ

3a. gülmekde] göñülde İ, U.

361. P 84b, Y 54b-55a, İ 72b, U 64b.

- 3   Ḥayr u şer şıdķ u ḥulūş-ı niyyet-i me'mūrda
        Şāhidiñdir her şühūd-ı 'ālem-i eşyā seniñ
- 4   Şabr ederseñ şems-i dehriñ āteş-i sūzānına
        Sāye-i 'arş-ı şafā baḥşāyiş-i ṭubā seniñ
- 5   Ṭurfetü'l-'ayn içre eyyāmıñ döner ey fülk-i dil
        Rūzgār-ı ğam muḥālifdir degil deryā seniñ
- 6   N'eylesin Ḥālīķ olan ḥalķ etdigi cennātını
        Ādem ol ey dil hemān her gülşen-i me'vā seniñ
- 7   Gerçi 'işyān u ḥaṭā bu Ḥikmeti bī-çāreniñ
        Līk yā Rab rahmet-i iḥsān-ı lā-yuḥşā seniñ

362

Ġazel

müfte' ilün mefā' ilün müfte' ilün mefā' ilün

- 1   Gerçi 'aşķ u maḥabbetdir reh-nümālīķda üstādiñ
        Şıdķ u teslīm-i üstāddır himmet-i pīr-i irşādiñ
- 2   Mürşidiñ olmasa ger bir 'ilm-i ednāda ta' līmi
        Olmaya müşkilātıñ ḥall 'ālemi ṭutsa feryādiñ
- 3   Ehl-i 'aşķ-ı gönülden al feyziñ ey nev-cevān yoḥsa

Naḥl-i maḳṣūda ermez dest almayan dest-i bī-dādīñ

- 4 Pīr-i ‘aşkıñ elinden sır almasa ḳaşr-ı maḳṣūda
Naḳṣ-ı şüretle ermez ger olsa da dest-i Ferhād’ıñ
- 5 ‘Aşḳ-ı Leylā’yı Mecnūn şarf eyledi rāh-ı Mevlā’ya
Sen daḫi ehl-i ‘aşḳa ver ḥāşılı bāḡ-ı dil-şādīñ
- 6 ‘İlm ü ‘irfān-ı ḥikmetde kām-yāb olmaḳ isterseñ
Al ele ḳalb-i üstādı kāndadır sırr-ı dil-dādīñ
- 7 Ḥāk-i ikdām-ı üstād olsañ kemāl-i tevāzu‘ da
Dil-be-dil ehl-i ‘aşḳ içre söylene nīkmend adīñ
- 8 Ger Felātūn u Loḳmān olsañ kemālāt-ı ḥikmetde
Olmaya izn-i üstādīñ etmeye ḥayr-ı icādīñ
- 9 Ḥāk-pāy-ı rızā ehl-i ‘aşḳ ol Ḥikmetī zīrā
İsteyen buldu ekşeri zīr-i pāyında üstādīñ

363

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ey perī-peykerlenen dil-berlenenlerden misiñ
Perlenen perverlenen sīm-berlenenlerden misiñ

- 2 Meh cemāliñ ŧenlenir ŧem^ç ālanır ğarrālanır
Nūrlanan tenvīrlenen enverlenenlerden misiñ
- 3 Kāmetiñ gülzāra ŧaldı hoş hırāmī ŧīveler
Serlenen serverlenen ^çar^ç arlananlardan mısıñ
- 4 Hem lebiñ gül gül yanağıñ güllenir gülgüllenir
Nemlenen zemzemlenen gül-terlenenlerden misiñ
- 5 Ol seniñ gül gül terennümler beni Mecnūn eder
Terlenen dūr tenlenenden terlenenlerden misiñ
- 6 Yā nedir mestāne bu gerdān Kureyŧ āhū bağıŧ
Nūŧlanan ser-hoŧlanan maħmūrlananlardan mısıñ
- 7 Nīm tebessümler nigāh u nāz u istiġnāñ nedir
Hūblanan mergūblanan meh-perlenenlerden misiñ
- 8 Hīkmetī eŧ^ç ār-ı dilden cevherin etdiñ niŧār
Dūrlenen dūr-ġirlenen cevherlenenlerden misiñ

364

Ġazel

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

- 1 Yār-ı gül-terden seçilmez mihr-i ruħsārīñ seniñ

Nev-bahār olmuş açılmış bāğ-ı gülzārīñ seniñ

2 Hoş hırām k̄āmet-i bālā ki hep ʿālem-i girīş
Serv-i gülşenlerde yoqdur nāz u reftārīñ seniñ

3 Cān u dil üftāden oldu gūş edip elhānīñı
Tūtī-i gūyāya benzer k̄and-i güftārīñ seniñ

4 Kıl vefā ey mihrbānım ʿahdi inkār eyleme
Mīve-i vaşlñ degil mi vaʿd-i ikrārīñ seniñ

5 Hīç taḥammül k̄or mı bende ol nigāh-ı dīdeler
ʿAqlımı yağmā eder bu tarz-ı eṭvārīñ seniñ

6 Raḥme gel ey pür cefā cevriñle olsun mı helāk
İntizār-ı ḥasretiñle Ḥikmetī zārīñ seniñ

365

Ġazel

meʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

1 Ey bülbül-i dil lāne-i sineñ mi göçürdiñ
Yā mār-ı eccl şarmaşıp ol cān mı kaçırđıñ

2 Nālān ederek derdile feryāda mı geldiñ
Kim yoḥsa ʿaceb sen daḥi yavruñ mı uçurduñ

3 Bu nerm-i gönülde ne ciger kıanları dökdün
Ey sâkı̄ ecel ʿ âkıbet ol cāmı içirdiñ

4 Derdim işidip ağlar imiş baht-ı siyāhım
Cānānımı āyā n' için aldıñ çün açurdıñ

5 Vuşlat güniniñ mihri doğar diye beķāda
Ey Hikmeti ʿ ömrüñ hele hasretle geçirdiñ

366

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1 Bir muʿ ammādır bilindi zāhiriñ ey dil seniñ
Bātıñıñ açık göründü müjde ey dil bil seniñ

2 Hālık'ındır ğayrıdan kıaldır özüñ gel ey gönül
Şıdķıñı pāk tut hemān bil sen anıñsañ ol seniñ

3 Her murād-ı niʿ meti hep Rāzıķıñdan kıl taleb
Ol verir hep sen Hudā'dan iste çünkü yol seniñ

4 Kıldırıp feryād-ı zārı ber-murād etmez misiñ
Gülşen-i ʿ ālemde yā Rab gül seniñ bülbül seniñ

5 Fazl-ı luţfuñdan diler bu Hikmeti ihsānıñı

3a. gönülde ne] gönüllerde P.
366. P 85b, Y 55b, İ 73a, U 65b.

Mülk-i dil fermân seniñ ihsân seniñdir qavl seniñ

367

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hün olurdu kâse-i dillerde ilgām-ı ğamıñ
Bezm-i luṭfuñda o sâķī şunmasa cām-ı Cem' iñ
- 2 Mey kaçan nüş eylesin ' aks-i ruḥuñ pertevlenip
La' l-reng eyler sürâḥıñ rüy-ı gülfâmı femiñ
- 3 Devlet-i dünyāya göñlüm hiç deĝişmezdi seni
Āsitân-ı maḳdeminde olsa ḥuddāmı demiñ
- 4 Eşk-i çeşmim aḳmasa bārân mişâli her seḥer
Jāleveş gül üzre etmezdi göñül nāmı nemiñ
- 5 Baḥr-i vuşlatda bu keştî kāmım eyyâmıñdadır
Esmesin ey raķibâ firḳat yeli sāmî samıñ
- 6 Vâķıf-ı esrâr olur mıydı seniñ bu Ḥikmetî
Feyz-i luṭfuñ olmasa yâ Rabbi ilhāmı hemiñ

368

Ġazel

mef' ũlũ mefā' ĩlũ mefā' ĩlũ fe' ũlũn

- 1 Ey nefis-i bahāyim niye ġarrālananırsıñ
Dilden ħaberiñ yok niye dānālananırsıñ
- 2 Bir ħaṭre-i dem nuṭfe-i nā-pāk iken ey ten
N'oldu saña kim 'ucb ile deryālananırsıñ
- 3 Taḥķiķ ile lā'dan geċũben olmadıñ āri
Da' vā-yı muvaḥḥid ile illālananırsıñ
- 4 Pā-māl-i 'adũ oldu ħamu ŧāh-ı cihāniñ
Bilmez misiñ ol ħāki ki a' lālananırsıñ
- 5 Bir mũr-ı siyāh ħassene 'ārif olamazsıñ
Bilmem niye ŧuġrā niye kũbrālananırsıñ
- 6 Pervāne olup geċmediñ ey Ḥikmeti perden
Envār-ı maḥabbetde ne ŧem' ālananırsıñ

369

Ġazel

mef' ũlũ mefā' ĩlũ mefā' ĩlũ fe' ũlũn

- 1 Ey māh-ı felek söyle ne ġarrālananırsıñ

---

368. P 85b, Y 55b-56a, İ 73b, U 65b-66a.

369. P 86a, Y 56a, İ 73b, U 66a.

Görmez misiñ ol mihr şüreyyālananırsıñ

- 2 Gūş eylemediñ mi o şehiñ ũũũ lisānıñ
Ey nāũũũ-ı dil bũlbũl-i gũyālananırsıñ
- 3 Bilmez misiñ ol al lebi ruĥsārımı yārıñ
Kim ey gũl -i gũlşen niye zībālananırsıñ
- 4 Seyr eylemediñ mi o sehī ũadd-i ĥırāmı
O serv ũ semen-sā niye bālālananırsıñ
- 5 Ol la^ç l-i ^ç izār ũzresiñ ey ĥaũũũ-ı beyzā
Görmez misiñ ol zũlfũne ũğrālananırsıñ
- 6 Ey Ĥikmetī ũũ^ç riñ dizegör rişte-i ^ç aşũıñ
Bir gũn ola pũr gevher-i yek-tālananırsıñ

370

Ġazel

mef^ç ũlũ mefā^ç ĩlũ mefā^ç ĩlũ fe^ç ũlũn

- 1 Devvāre-i dehri degiliz devr-i zamānıñ
Biz evvel ũ hem āĥiriyiz kevn ũ mekānıñ
- 2 Erdirmede ser-menzil-i maĥşũdına her gāh
Biz tır degiliz ĥuvvet-i erbāb-ı nişānıñ

3b. gũl] -ĩ.

370. P 86a, Y 56a, ĩ 73b-74a, U 66a.

- 3 Miftāh-ı dil-i ‘ārif-i bi’llāh bizi añlar
Biz gevheriyiz dilde olan kenz-i nihānıñ
- 4 Her kāmīl-i insān olanıñ sırr-ı kemāli
Şüretde degil sīret-i zātındadır anıñ
- 5 Ger ‘āşık-ı bend olsa da ‘ālem saña ey dil
Āğūş-ı denī dehre şaķın verme meyānıñ
- 6 Erdiñ ise esrārına ‘aşk ehl-i ķulūbıñ
Hikmet görelim menzil-i aķtāb-ı zamānıñ

371

Ġazel

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Tolanıp şarmaşaraq bir sehi̇ serv ü semenıñ
Özleyip döndü vücūdum cūyına yāseminiñ
- 2 Meleyip zār ederek būs-ı leb etdim güzeliñ
Kuzı ağzında emip kaymağın aldım lebiniñ
- 3 Şalınıp fülk bedene baħr-i maħabbetde yine
Eserek bād-ı dilim şuyına uymış dümeniñ

371. P 86a, Y 56a, İ 74a, U 66a-b.

1a. sehi̇] şeh-i P.

1b. özleyip] üzülüp P, Y, U.

2a. etdim] etdik de P.

4 Niçe dem şehr-i güzellerde hayālîniñ
Dolanıp gezdim idi iklim-i Hind ü Yemen'in

5 Dediler nazm-ı durer-bârı görüp Hikmeti'niñ
Gün olur tolduralar la' l-i güherden deheniñ

372

Ġazel

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1 Hünergāh-ı şecā' atde gönül şāhib-ķırān olsañ
Başar dest-i felek elbet seni ger Ķahramān olsañ

2 Ķafesden murġ-ı ervāh-ı per-endāziñ eder pervāz
Göçersiñ nūş edip āb-ı hayāt-ı cāvidān olsañ

3 Ķanı Mışr-ı melāhat tahtınıñ Yūsuf-ı Ken' ānı
Şular verd-i cemāliñ hūsn ile şāh-ı cihān olsañ

4 Nice yıl bī-keder sürseñ şafāsın bezm-i devrāniñ
Gelir elbet ġam eyyām-ı cihānce şādmān olsañ

5 Erişse ser-külāh-ı 'izziñ evc-i mihr-i eflāke
Sehī ķaddiñ eger çarķ-ı sitem serv-i revān olsañ

6 Bu nāz u ' işve-engiz tarb senden ayrılıp ey dil

Seni terk eyleye ' uşşâk ne deñlü mihrbân olsañ

- 7 Gezip bād-ı hevā ey H̄ikmetī taht-ı sa' ādetle
Alır bād-ı ecel bir gün Süleymān-ı zamān olsañ

373

Ġazel

mef' ūlü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Ey bād-ı nev-bahār kıamı hoş-bū eserleriñ
Bülbülüñ yok gülüñden alınmaz haberleriñ
- 2 Ey mäh-ı fikr sünbül-i zülfüñle dem-be-dem
Yandırdı her şeb āh-ı dilim tā seherleriñ
- 3 Bārān-ı ' aşk hasret-i çeşmim görüp seḫāb
Kıandan kıuşatdı göklere ğayret kemerleriñ
- 4 Güftār-ı nāzük etmedi āġāze-i ' aceb
Ey tūṭī dil kim aldı lebiñden şekerleriñ
- 5 Dīvān-ı nazm ḫāline baq yoklasın seni
Ey kıara yüz günāhıla pürdür saķarlarıñ
- 6 Ol ḫāk-i yāre H̄ikmetī neşr eyleseñ n'ola
Doldurdu ol ḫazā'in-i ḫikmet güherleriñ

374

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey kemān-ebrū seniñ çekmekde kav̄s-i miḥnetiñ
 ' Āķıbet meydān-ı ḥaṣre sūrdü tīr-i firķatiñ
- 2 Şiddet-i zaḥmım oñulmaz çāre yok şimdengirü
 Sīne-i laḥd-i cigerden geçdi tīġ-i ḥasretiñ
- 3 Şād olup mesrūr iken vaşlıñla şimdi bilmezem
 Kimdir āyā maḥrem-i esrār-ı bezm-i şoḥbetiñ
- 4 Dīdemi ferş eyleyip bulsam ederdim tūtiyā
 Ḥāk-pāy-ı mazḥar-ı elṭāf-ı ' ayn-ı ' izzetiñ
- 5 Derdnāk olduḫça ben bu kūşe-i ġam-ḥānede
 Gün-be-gün olsun mezīd iķbāl ü ' izz ü devletiñ
- 6 Reh-güzārīñ bekleyüp rūḥ-ı revānım rūz u şeb
 Ḥasretīñle bir zamān ḳan aġlasın bu Ḥikmeti'ñ

375

Ġazel

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

- 1 İş bitdi göñül daḫi n' iḫün zārлық edersiñ

---

374. P 86b, Y 56b, İ 74b, U 66b-67a.

375. P 86b-87a, Y 56b-57a, İ 74b, U 67a.

Bir olmayacak işde heveskârlık edersin

- 2 Dendân-ı vefâ oldu şikest murğ-ı dil uçdı
Beyhûde ‘aceb ‘arz-ı hevâdârlık edersin
- 3 Cismiñ yıkılıp oldu hârâbât haberiñ yok
Sen dağı bu ğam-hânede mi‘mârlık edersin
- 4 Sermâye-i naqd-i dil ü cân buldu nihâyet
Bâzâr-ı maħabbetde ne bâzârlık edersin
- 5 Ger rûze-i eyyâm cihân-gîr iseñ ey dil
Aħşam erecek hâşılı iftârlık edersin
- 6 Bu şehri vüçüd leşkeri ser verdi zevâle
Şimdengirü âyâ nice serdârlık edersin
- 7 Ey Hıkmētî bu ħal‘a-i ħikmetde ne gördün
Bir nice zamân oldu ki dizdârlık edersin

376

Ġazel

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 Bezm-i ‘uşşâkıñ şehâ her dem bahâr etmekdesin
Keşf-i rüyuñ ile dil-ber gül-‘izâr etmekdesin

- 2 Gülşeniñde açılıp güller gibi ey gonca sen
Dilleri bülbül mişâli âh u zâr etmekdesiñ
- 3 Hañçer-i cevriñ ile dökmek seversin çanı sen
‘Āşkıñ öldürür isen kesb-i kâr etmekdesiñ
- 4 Tiğ-i ğamzeñ işleyüp bu dilde açdı yaralar
Dâğ-ı sînem üzre zaħmı lâlezâr etmekdesiñ
- 5 Hıkmeti bî-çâreyi cevrimle öldürdüm diye
Ol raķib aġyâr ile sen iftiħâr etmekdesiñ

377

Ġazel

mef’ülü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ülün

- 1 Ġam mı ğam-ı zülfüñle güzel ğamlananırsıñ
Ol fikr-i ħayâlât ile efhemlenenirsıñ
- 2 Gülgüne-i mey la‘lini görseñ ne şafâdır
Ol ħâlet-i esrâr ile sersemlenenirsıñ
- 3 Yâ hû ile her dem çekelim dem dem-i demler
Demdir dem-i ‘aşkıñla n’ola demlenenirsıñ
- 4 Bî-şek tutulur murğ-ı dilim zülf-i ruħuñda

O dāne-i pür hāl ile bir yemlenenirsiñ

5 Bülbülli seyr et seni nazm etmede n'eyler
Ol ğonca-i maẓmūnla gül-femlenenirsiñ

6 Meşķūr oluruz Kā' besini sa'y u ıavāfda
Ol cāh-ı leb-i ıand ile zemzemlenenirsiñ

7 Zāhid nice bir Hıketi'niñ faşlın edersin
Ey nām ile sen ıal ıo bizi kemlenenirsin

378

Ġazel

fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilūn

1 Zūlf-i sevdādan ferāġat eyle ııl nefsiñ delek
Yeldirir bād-ı hevā olsañ dağı ibn-i melek

2 Rāh-ı devlet üstüne devr düşerek baş yayıñı
Altına bir ğün felek elbetde ıor şağm-ı kelek

3 ıalib-i ādemdir mađām-ı sırr-ı zāt-ı kibriyā
Sırr odur yoğsa anıñ mülkinde olmaz müşterek

4 Süfre-i bisyārını ıurdu serāy-ı dilde Hıağ
Ol mağabbet süfresinde kim yedi nān u nemek

- 5 Mazhar-ı hikmet-nümâ etdi seni ey Hikmetî
Sen hemân şun'ında göster kudretin eyle dilek

379

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey dil-i mücrim haṭādan ḥālî bir an olmadıñ
Müddet-i tevfiḳ olup bir ḥayra fermân olmadıñ
- 2 Derde düşdiñ bilmediñ ol derdiniñ dermânını
Bildigin dermân saña derd oldu dermân olmadıñ
- 3 Enver-i āyine-i hikmet-nümâ peyker iken
Mazhar-ı esrār-ı zāt-ı Haḳḳ'a şāyān olmadıñ
- 4 Çün tecellā-yı cemāl-i zātı idrāk etmede
Seyr edip ol nūr-ı zātı dilde mihmân olmadıñ
- 5 Aldanıp ṭül-i emel bānūsına beyhūde sen
Bu serāy-ı tende ey dil şāh-ı ḥandān olmadıñ
- 6 Men 'aref sırrın bilip öz ḥālını fehm etmediñ
Kaldıñ ey Hikmet bahāyım içre insān olmadıñ

379. P 85b, Y 57b, İ 75a-b, U 67b.

1a. ḥālî bir an] bir an ḥālî Y, U, bir dem ḥālî İ.

3a. peyker] peyker-nümâ Y, İ, U.

380

Der-beyân-ı Harf-i Fihrist-i Lām

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Harf-i kâf etse n'ola tebrîk ü istiḳbâl-i lām
Buldu ḳırtās-ı maḥabbet üzre istiḳlâl-i lām
- 2 Lîme-i lām[1] bilinmek lām-ı lāmından gelir
Lâl u a' mā vü aşem ol kim ede iḳbâl-i lām
- 3 Lām-ı taḥsînde netîce lām-ı zâ'idden olur
Sen hemân ey dil olagör vâşîf-ı icmâl-i lām
- 4 Sen ferâmûş eyleme ol lām-ı 'ahdiñ lâmını
Nefs-i emmāreñ taḳınsın boynuna çengâl-i lām
- 5 'Unşur-ı terkîb-i ḥâk aldı ise ey dil ne ğam
Vâlid-i ecsâdımızdır taḅ' ıla her ḥâl-i lām
- 6 Ağleb-i ḥükm-i 'anāşırdan faẓîletde budur
Âdeme naḳl eyledi ol şüret-i eşkâl-i lām
- 7 Ferş-i zîr-i pâ-y-ı maḥlûk-ı cihân olduĝu çün
Cümle maḥlûḳât içinde 'âlîdir iclâl-i lām
- 8 Âdemi ḳıldı mühendîs-i semāvât u zemîn

380. P 87b, Y 57b, İ 75b, U 67b-68a.

8a. Âdemi] âd P.

Urdu rûy-ı ‘āleme terbi‘ için pergāl-i lām

- 9 Vech-i Ādem’dir müşelles vefkı bil kon vefkını
Bundadır hüküm-i taşarruf ki o tāk-ı ‘āl-i lām
- 10 Hāne-i vefkın müzevvec kon miyānıñ hāli et
Kudretiñ ile temāşā nic’ olur aḥvāl-i lām
- 11 Gel yeter ey Hikmetī budur netice hikmetiñ
‘Āleme şun‘ -ı İlāh oldu kamu ef‘āl-i lām

381

Kaşīde-i Bahāriyye

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Nev-bahār-ı ‘aşka teşrif eyledi sulṭān-ı gül
Kırdı ol gülden gülüñ firūzına eyvān-ı gül
- 2 La‘l ḥaṭ çekdi berāt-ı feyzine şāh-ı sürür
Verdi nev-rüz-ı bahārın şūrına fermān-ı gül
- 3 Yilerek tebşirine gitdi şabā gülden güle
Müjde al gülden diye açdı gögüs cānān-ı gül
- 4 Tūṭī āh sünbül-i zülfüñ ile hem-reng oldu dil
Gel açıl ey gonca gül kim edelim seyrān-ı gül

- 5 Gülde gelsin gülgül olsun gül ruḥuñ ey tâze gül
Gülgülüñden ‘ālī reng alsın güli ḥāndān-1 gül
- 6 Gül yüzün şad berg-i gülden şerḥ edip kilik-i nesīm
Gün-e-gün rengin ma‘ nā gösterir elvān-1 gül
- 7 Yâsemen zülf-i nigâr almış ele birbirlerin
Gül güle şarmaş dolaş olmuş eder devrân-1 gül
- 8 Naḥl-i gül āgūşına çıkmış ad u şan-1 çemen
Aldı rüyından duvağı sebzelerin mirân-1 gül
- 9 Her şükûfe boynın egmiş sînesin çâk eylemiş
Baş açık yalın ayak feryād eder murḡān-1 gül
- 10 Bir ayak üzre durup yâ hū çeker ezhâr-1 ‘aşk
Naḡme-sâz-1 şevk ile bülbül oḡur destân-1 gül
- 11 ‘Andelīb-i zâr-1 ‘aşkın pertevi gülden gelir
Güldür ol bülbül degildir eyleyen nālân-1 gül
- 12 Kādḥ-i nergis meyl-i la‘ liñ ile reng-āmiz edip
Bülbüle şorsun güzeller n’eydügin sekrân-1 gül
- 13 Her güzel başında bir gül destesi pā-bend olup
Ḥâl-i ‘anber-bârsın oḡşar öper her ān-1 gül

- 14 Her varak destinde bir altun la'lin var imiş
Çıkırsa bazar-ı maḥabbetde n'ola ḥubān-ı gül
- 15 Māh-rūlar vaşl-ı gül seyr-i bahār etsin diye
Berg-i zībāsın döşetmiş sāyesin naḥlān-ı gül
- 16 Aḳ kızıl nūrdan sūtūnı bāğ-ı beytu'llāh durur
Kim tavāf etmek diler ḥannān ile mennān-ı gül
- 17 Vādī-i ḡamda ne bulduñ āh ile ey murğ-ı dil
Gülşen-i kūyında bir gün olalım mihmān-ı gül
- 18 Oldu çün dürr-i 'araḳ-riz-i ḥabīb-i kibriyā
Her ne dem etse sezādır şevket-i 'unvān-ı gül
- 19 Gülsitānı āyet-i ruḥsārınıñ vaşfindadır
Baḳ neler söyler saña mecmu' a-i dīvān-ı gül
- 20 Lāle-i bezm-i çerāğıñ yakdı dāğ-ı sinede
Şem' ine çekdi perin pervāne-i sūzān-ı gül
- 21 Kāmetiñ peyveste-i evc-i hümā-yı ṭab' iken
Lālezār-ı 'aşḳa ṭutdurdu hele peymān-ı gül
- 22 Kāni' ol gel şimdilik bāğ-ı cemāliñ seyrine
Ḥār elinden çāre yok girmez ele dāmān-ı gül

- 23 Ref edip dergāh-ı Hakk'a destin etdikde niyāz
Gerdeni üzre vü aşdı sübha-i mercān-ı gül
- 24 Hāmdüli'llāh kim benim nāşıye-i gül-gūnuma
Hikmetin eş'arını yazmış meger sübhān-ı gül
- 25 Nazm-ı āyāt-ı celilīn seyr edip ol levḥda
Olsa tā ser-levḥ-ı pīşānım n'ola bürhān-ı gül
- 26 Bāğ-ı hikmetde meşāmıñ şemm edelden ehl-i dil
Bāğbān-ı gül bu resme etmemiş tıbyān-ı gül
- 27 Hāk-ı sīnem üzre yapmış çünki bād-ı mağfiret
Var kıyās et bāğ-ı rahmetde olan erzān-ı gül
- 28 Hikmeti ol yāre rüyın alına olsun selām
Verd-i teslīm ile dolsun ravza-i sulṭān-ı gül

382

Murabba'

mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bu hırmenden budur ḥāşıl
Murādıñ dost ise ey dil
Maḥabbet ile Mevlā'ya
Sen anıñ ol seniñdir bil

382. P 88b, Y 58b, İ 76b, U 68b-69a.
1a. hırmenden] hürmetden İ, U. .

- 2 Gider albiñden ayārı
Görürseñ vuşlat-ı yārı
Añıp her bārı ol yārı
Sen anıñ ol seniñdir bil
- 3 Yüzüñden ref olup perde
O dem devlet onar serde
Müdām et her nefes yerde
Sen anıñ ol seniñdir bil
- 4 Bu şüretten nedir ikmet
K'anıñla baladı ülfet
Bu şüret seyr ile ikmet
Sen anıñ ol seniñdir bil

383

azel-i Münacāt

mefā' lün mefā' lün mefā' lün mefā' lün

- 1 Eyā Rabbi baña elaf-ı fazlıñdan hidāyet ıl
Eyā Rabbi benim dil-āhıma ram et icābet ıl
- 2 Dalāletden şekāvetden bizi 'afv ile ram eyle
Eyā Rabbi arī-i a'a esbābın delālet ıl
- 3 azā'in ü fezā'iliñ dükenmekden müberrādır

3a. olup] edip İ.
383. P 88b, Y 60a, İ 77a, U 69a.

Eyā Rabbi künūz-ı ni‘ metiñ feth et bidāyet kıl

4 Meded senden düşürme destim al hāk-i mezelletde
Eyā Rabbi baña dü-‘ ālemi ‘ izz ü sa‘ ādet kıl

5 Zālām-ı künc-i aḫzān içre kıldım bī-kes ü bī-dār
Eyā Rabbi ğamım var sūr-ı hālinden beşāret kıl

6 Hülūş-ı pençe-i dest-i ümīdim kesmezem senden
Eyā Rabbi hemān iḫsān u luḫfuñ bī-nihāyet kıl

7 Yetiştir dest-i imdādım kuluñdur Hikmeti zāra
Eyā Rabbi emāndır el-amān luḫf et ‘ ināyet kıl

384

Ġazel-i Münācāt

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 Ey qadīm ü ḫazret-i Bārī Ḥudā-yı lem-yezel
Sensin ol vaḫdet şıfātınıñ serāyında ezel

2 Şöyle bir zāt-ı kerīmü’ş-şān-ı a‘ zamsıñ ki sen
Ni‘ metiñ aĝyār u yāre eylemişsiñ mübtezel

3 ‘ Āşık-ı üftādeñ olsa cümle maḫlūkıñ n’ola
Ey güzeller Ḥālık’ı sensin güzellerden güzel

384. P 88b-89a, Y 60a-b, İ 77a, U 69a-b.

3b. Ḥālık’ı sensin] Ḥālık’ısın sen İ, U.

- 4 O hayāt-āver hayāl-i yāri ʿ aşkıñla seniñ
Hāksār olmuş iken açdı yine bir gül kızıl
- 5 Kim ki ʿ aşk-ı vuşlatıñ ikrārını ĩmān ede
Eşref-i maḥlūḳ olup ʿ ālemde olmaz mürtezel
- 6 ʿ Āciz-i fermānda ḳaldım destim al ey dest-gĭr
Ḥġāce-i faẓlıñla yā Rab gönder imdādıñ tez el
- 7 Ḥikmetĭ ḡavvāş-ı baḥr-i ʿ aşk olaldan dūr gibi
Söyler oldu gūn-e-gūn ḥikmet-nümā rengĭñ ḡazel

385

Ġazel

fāʿ ilātūn fāʿ ilātūn fāʿ ilātūn fāʿ ilūn

- 1 Bĭ-vefādan ḳıl ferāḡat gel vefā umma ḡoñūl
Verme kendin pūr cefādan sen şafā umma ḡoñūl
- 2 Derdine dermān eder Loḳmān şanma anı sen
Ol ḫabĭb-i bĭ-terahḫumdan devā umma ḡoñūl
- 3 Āsitāniñ yaşlanup her dem yüzüñ sürmekdesiñ
Pādişāh-ı bĭ-keremden pūr ʿ aḫā umma ḡoñūl

4b. bergĭn] bir gül ĩ.

385. P 89a, Y 58b, ĩ 77a-b, U 69b.

2b. ol] o ĩ, U.

- 4 Zehr-i cevriñ etdirir nūş ‘āşık-ı bî-māreye
Meclisinde cām-ı nābından şifā umma gönül
- 5 Dāne-i luţfuñ sezip düşdüñ o zülfuñ dāmına
Halka-i zencir-i ‘aşkıñdan rehā umma gönül
- 6 Keş-i cāniñ Hikmeti ‘aşk baħrine ğarķ eyleseñ
Vuşlatıñ eyyāmına bād-ı hevā umma gönül

386

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ey haķıķat sāliki bil kāmil-i insāna gel
Sen seni irşād için bul mürşid-i ‘irfāna gel
- 2 Mā-sivādan eyle ‘uzlet vaħdet-i ķalbin gözet
Gir haķıķat rāhına ķo ‘ārī sen meydāna gel
- 3 ‘Aşķ ile cūş eyleyip dil ol yedi deryā gibi
Diyerek hū ‘aşķ ile ezķār ile devrāna gel
- 4 Çeşm-i dil cān perdesin aç ķıl tecellī zātını
Eyleyip ‘arşın tavāfın Ka‘be-i Raħmān’a gel
- 5 Görmege yārin cemāliñ ‘ıyd-ı vaşlıñ isteyen

386. P 89a, Y 58b, İ 77b, U 69b.

5a. cemāliñ] cemāl P, Y, U.

Tekye-i 'ālemde İsmā'īl gibi kurbāna gel

- 6 Dest-i sāķīden dilersen Hikmetī māü'l-ḥayāt
İç bu feyz-i kand-i nābın çeşme-i ḥayvāna gel

387

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Zīnet-i dünyāya mā'il olma gül-efgen gönül
İhtiyār-ı 'uzlet ile kūşe-i külḥan gönül
- 2 Bülbül-i feryād-zārī 'ibret al bī-cānadır
Bir vefā görmüş mi āyā ez-gül-i gülşen gönül
- 3 Bir kerem şāḥib-kemāle kııl niyāz u zārı kim
Ḥālīķ'ındır kim seni ol var ede yoķdan gönül
- 4 Kim ki ḥalk beyninde kıldı 'uzleti āzādedir
Büm anıñçün eyledi virāne[y]i mesken gönül
- 5 Ḥaķ verir rızķıñ veren bu ḥırmen-i 'ālemde çün
Ḥalka kıalsa vermeye bir dāne-i erzen gönül
- 6 Murġ-ı dil ey Hikmetī bir iki gün mihmānıdır
Ḥāzır ol bāġ-ı fenādan uçmaġa erken gönül

387. P 89a-b, Y 58b-59a, İ 77b, U 70a.
2a. bī-cānadır] bī-ḥānedir İ, U.

388

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Seyr için çıkmış bahārī mevsimi gülzāra gül
Ruĥların gördükde etdi sīnesin şad-pāre gül
- 2 Gördü istiĥbāline pür la' lin işār etdigin
Feyz-i elvān-ı şafā baĥş eyledi gül-nāra gül
- 3 Bülbülin bezm-i çemende nālesin gūş eyleyip
Geldi cām-ı la' lin almış destine mey zāra gül
- 4 Zātını işhād için cem' iyyeti şad-berg ile
Sebze-pūş olmuş cemāliñ ' arz eder izhāra gül
- 5 Sebze-i dībā döşetmiş pāyına nev-rūz-ı ' aşĥ
Giydi sultān-ı maĥabbetden yine al ĥāre gül
- 6 Cān verip nāĥün tīg-i ġamze-i ĥün-rizine
Dökdü ser bāzār-ı ' aşĥında reh-i dildāra gül
- 7 Dīde-i giryān ile pür şebnemāsā tā seĥer
Yüz tūtop eyler niyāz ol dergeh-i ġaffāra gül
- 8 Ĥün-ı eşkinden hezārān evraĥıñ taĥrīr edip

‘Arzuḥāl şunmaḳ diler ger var ise ḥünkāra gül

- 9 Gülşen-i ‘aşḳ içre dostumdan ḥaber şordum bu dem
Verdi bũyından nişān bu Ḥikmetī ğam-ḥāre gül

389

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Vāḳıf-ı esrār olamaz ḳanġı dil ‘āşıḳ degil
Vāşıl-ı maḳşūd olur mı ol göñül şādıḳ degil
- 2 Ol ḥaḳıḳat rāh-ı ‘aşḳın ḥālını ‘āşıḳ bilir
Ol ne bilsin ‘aşḳ odında sīnesi yanık degil
- 3 Kim vüçüdu kişverinde kendi nefsin bilmedi
Men ‘aref sırrına bil ki ol kişi lāyık degil
- 4 Derse münkir sözlerimden pes baña ser-ḥoş mıdır
Bezm-i elestiñ belī mestāneyim ayık degil
- 5 Şūretā a‘ mā görürsün gerçi ey maġrūr beni
Şanma ey münkir bu Ḥikmet gözleri açık degil

390

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nev-bahār erdi çemende şāhımız hūr oldu gül
Gülşen-i bāğ-ı leţāfet içre mesrūr oldu gül
- 2 Her tarafdan nīze-engīz leşkerin cem' eyleyip
Aldı şahn-ı gülşen-i bāğ içre manşūr oldu gül
- 3 Burc-ı bāğ-ı şemsin içre aḥter-i zehrā gibi
Ġoncalar açıldı gūyā şöyle zī-nūr oldu gül
- 4 ' Andelībiñ intizārı bād-ı āhından hele
' Āķıbet nā-dān elinde şoldu maḥşūr oldu gül
- 5 ' Āşık-ı nālān u giryān olduĝu çün derdmend
Būlbūl-i şūrīde zārın çeşmiñe dūr oldu gül
- 6 Bir kızıl ḥaṭṭ ile yazdı evraķ-ı ḥüsnūñ Ḥudā
Ruḥları ḥübāna baķ kim ' ayn-ı meşūr oldu gül
- 7 Oḥşayıp dil-ber elinden başına çıķdıñ diye
Şīve-i zībā-yı ḥüsnāsına maĝrūr oldu gül
- 8 Ruḥları yāre bedel oldu diye ne ĝoncalar

---

390. P 89b-90a, Y 59a-b, İ 78a, U 70b.

6a. bir kızıl ḥaṭṭ ile] bir kızıl evraķ-ı ḥaṭṭ ile P.

Şunmadan elden ele açıldı meşhūr oldu gül

- 9 H̱ikmetī gör emr-i H̱aḳ'la ğam-güsār olmak için
Nār-ı Nemrūd içre İbrāhīm'e maḥzūr oldu gül

391

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Derd-i 'aşḳ olan gönülde āh u vāh eksik degil
Ger anıñçün gökde bir dūd-ı siyāh eksik degil
- 2 Çün budur cārī tecellāsı H̱udā'nıñ 'āleme
Herkesin ḥālince bir luḫf-ı İlāh eksik degil
- 3 Ḳābil-i 'irfān olalı zümre-i aḥbāb ile
Üstüḥān-ı serde bir rengin külāh eksik degil
- 4 'Āşık-ı bī-dār olaldan dehr içinde dem-be-dem
Şehr-i dilde bir münevver rüy-ı māh eksik degil
- 5 H̱ālī şanma sen seni fehm eyle ey H̱ikmet seni
Bu serāy-ı şār-ı tende pādişāh eksik degil

9a. gör emr-i] görmez İ.
391. P 90a, Y 59b, İ 78b, U 70b.

392

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Geldi nev-rüz-ı şeref-yâbım diye nev-reste gül
Nev-bahâr-ı ' aşkıñ etdi gülşeniñ âreste gül
- 2 Bâğa teşrîf-i hırâmıñ seyr edip her kûşeden
Çıkdı istiķbâl içün biñ nâz ile âheste gül
- 3 Reh-güzârıñ bekleyip yek-pâniñ üzre rüz u şeb
Açdı nesrîn luţfına dâmenlerin peyveste gül
- 4 La' l-i hûn-ı çeşm-i bülbül den yazıp evrâkıñı
Pâdişâh-ı hüsniñ oldu destine şâyeste gül
- 5 Şoldurup rengin nesim-i iftirâkıñ nice dem
Mâtem-i hasretde hâr içre yaturdı haste gül
- 6 Bezm-i gülşende leb-i la' l-i ' arak-rîzin görüp
Nev-be-nev şevķ u şafâ vermekde her ser-meste gül
- 7 Ter-zemîn-i gülsitân-ı tab' -ı Râġıb'dan bugün
Hikmeti aldım şemim-i feyz ile bir deste gül

---

392. P 90a, Y 59b, İ 78b, U 70b-71a.
2a. bâğa] bâġına İ, U.

393

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey şeh-i mülük re'âyâ-yı haṭâyâya 'ādil ol
Rāḥat istersen ğam-ı ferdâyı ҡo deryā dil ol
- 2 Ehl-i dil ҡadrin bilir cāhil görüp teb' id olur
'Āķil ol ammā uşul-i 'aşr ile şeydā dil ol
- 3 Māl u cāh u devlet ü iķbāline etme ğurūr
'Ālī olmaķsa murādın ḥāke baķ ednā dil ol
- 4 Niçe bir bu vādī-i ğamda yatarsın bi-ḥaber
Ḥāb-ı ğafletden uyandır cān gözin binā dil ol
- 5 Bir şarāb-ı la'lin iç bu bezmgāh-ı dilde kim
Bilmesin bir kimse ol keyfiyyetiñ şahbā dil ol
- 6 Ḥaķķ'a maḥbūb ḥaķķa mergūb olmaķ istersen eger
Gül yüzün göster perī-peyker melek-simā dil ol
- 7 Pend-i eş'ārın güzeller diñleyip āh eyleyip
Gülşen-i 'aşķ içre Ḥikmet bülbül-i ğüyā dil ol

394

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ālet-i ismi ħurūf-ı fi' l ile etme cedel
Siper-i fetvā ile mennā' olur Ħaḳ'dan bedel
- 2 Seyf-i tefsirin ğılāfından [da] olsa āşikār
Ḳaṭ' edip mā-beynini işlāḥ edip verir ḥalel
- 3 Muḥtelif emşāl ile şarf-ı nebā-yı ' izzile
Ḥoş ' avāmīl eyleyip ' izz ü merāḥ ...l
- 4 Kāfiye şāfī olup ammā me' ānī mantıḳın
Müntec-i şuġrā vü kübrāsındadır ' ilm-i ' amel
- 5 İ' tiḳātında tariḳat fiḳh-ı ekber ' ilm-i ḥāl
*Yu' rafūn*¹⁹⁰ ma' nāsıdır ancak uşūl-i mā-ḥaşal
- 6 Çekdi i' rābın maḥall-i şī' rine verdi nizām
Şarf u naḥv üzre lisānīñ düzdü elḳābīñ l
- 7 Muḥtaşar ḳıl bī-' abeş ḳavl-i ' amelde işlerin
Kim muṭavvel olmasın ol pişe-i ṭül-i emel

394. P 90b.

¹⁹⁰ Kur'an-ı Kerim. 2/146: "Kendilerine kitap vermiş olduğumuz kimseler, onu(Hz. Muhammed'i) tıpkı evlatlarını tanıdıkları gibi tanırlar."

8 ‘İlm-i a‘ māl-i hünerden bil nedir maqşūd-ı Hāq
 Qavl üzere Rabb’isin fehm eylemekdir ey güzel

9 Ger hayāt āletlerin bildiñ ise ‘ālemde sen
 Ol memāt ‘ālemlerinde bil nedir ‘ilm-i ecel

10 En-netīce añla ey Hikmet nedir cümle kitāb
 Rāzī ol rāzī ola senden Hudā-yı lem-yezel

395

Ġazel

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

1 Vişāl-ı yāre delīl oldu çün zehāb-ı ecel
 Serāy-ı qabre anıñçün eder şitāb-ı ecel

2 Uşul-i şūr-ı hayāli cemāl-i yār urulur
 Bu sīnede çalınır dem-be-dem rebāb-ı ecel

3 Ber-ā-ber yārelerinden olunca ecr-i ‘azīm
 Hisāb-ı deftere şıgmaz olan şevāb-ı ecel

4 Nidā-yı irci‘ ĩ erdikde dest-i qābiẓa tiz
 Hayāt-ı cām-ı ezelden şunar şarāb-ı ecel

5 Şu‘ ā-yı ‘alem-i ‘ibret-nümāya etse naẓar

8b. Metinde “üzere hem” şeklindedir. Vezin gereği “hem” kelimesini çıkardık.
 395. P 90b-91a.

Zücāc-1 lā^ç l-i şifā nūş olur türāb-1 ecel

- 6   Ḥamīr-i cevher-i iksīr-i a^ç zam olmak için
        Ḥubūb-1 ^ç ömrini un eyler āsiyāb-1 ecel
- 7   Memāt-1 şūr-1 fenā intikāl-i mülk-i beķā
        Ḥayāt-1 ^ç alem-i ma^ç nā imiş ḥavāb-1 ecel
- 8   Kimi cihān görünür nazragāh-1 ķalbe o dem
        Meyānna çekilir nūrdan ḥicāb-1 ecel
- 9   Şafā-yı vuşlat-1 cünbüşleri beşāretidir
        Hemānki yok yere ķanlar döker seḥāb-1 ecel
- 10   Selām sende ķalır şanma ḥālī ola şafā
        Doĝar burūc-1 sa^ç ādetden āfitāb-1 ecel
- 11   Ümīd-i Ḥikmetī odur beķāya ^ç azim eden
        Eder ziyāfeti Ḥaķ eylemez ^ç iķāb-1 ecel

396

Ġazel

mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün

- 1   Uzatma servveş başıñ zemīn-i ḥāke şallan gel
        Dıraḥt-1 mīve-dār ol ey gönül eṭrāfa dallan gel

- 2 Günāhıñ alma halkın[iñ] varıp hayrātıñ aldırma
Gözetme kimseniñ hālin sen öz hāliñle hāllen gel
- 3 Nuķūş-ı nev^ç -i keşretten televvün etme yek-reng ol
Şaķın āl etme aldatma o reng üzre sen allan gel
- 4 Ma^ç ārif ehliniñ pend-āveri olduğça dillerde
Gel ey şīrīn şī^ç ārım ehl-i dil ağzında ballan gel
- 5 Hünerde feyz-yāb olmaķ ise maķşūduñ ey Hıket
Dil olma şaķla rāzıñ ehl-i dil bezminde lāllan gel

397

Ġazel

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

- 1 Mevce gelmezdi gönülde Nīl-i deryā-yı kemāl
Olmasa her kaçresi bir baħr-i ^ç uzmā-yı kemāl
- 2 Her biri hālince hıket baħrine ğavvāş olup
Aldılar zī-ķıymeti pür-dürr-i yek-tā-yı kemāl
- 3 Vaħdet-i bezm-i elestdendir bizim peymānımız
Kim şunuldu tā ezel mey cām-ı şahbā-yı kemāl
- 4 Naķd-i dil cān ^ç ömrile al anı ey dil sen hemān

Çıkdı çün bāzār-ı ʿirfān içre kālā-yı kemāl

- 5 Kimseler etmezdi idrāk maʿrifet icrāsını
Olmasa evrāk-ı dilde ḥaṭṭ-ı inşā-yı kemāl
- 6 Kendini yok eyleyip birlikde kaldı Ḥaḫḫ ile
Dehre sulṭān oldu ol kim oldu dārā-yı kemāl
- 7 Nūr-ı Ḥaḫḫ ile tecellī olmasa ey Ḥikmetī
Gün gibi olmazdı zāhir heft beyzā-yı kemāl

398

Der-beyān-ı Fihrist-i Ḥarf-i Mīm

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Toğdu ser-levḥ-ı dile mihr ü meh-i bayrām-ı mīm
Dediler *nūrun* ʿalā *nūr*¹⁹¹ oldu ol hengām-ı mīm
- 2 Evvelīn ü āhirīn oldur şehen-şāh-ı Resūl
ʿAhd-i aḫkām-ı nübüvvet etdi ol itmām-ı mīm
- 3 Maḫhar-ı ḥā mīm olup mīmde gelir mīmān-ı mīm
Tā kıyāmet vārına verdi nizām aḫkām-ı mīm
- 4 Kilk-i mūy-ı cebhe-i semmūr ile naḫş eyleyip

398. P 91a-b, Y 60b-61a, İ 79a-b, U 71b.

¹⁹¹ Kurʿan-ı Kerim. 24/35: “Allah, göklerin ve yerin nurudur. Nurun temsili, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. Onun yağı, hemen hemen ateş dokunmasa bile ışık verir. Nur üstüne nur. Allah kimi dilerse onu nuruna erıştırir.”

- Döndü gülzâr-1 şabâh-1 gülşene aḥşâm-1 mîm
- 5 Noḡta-i füller mi yoḡ ḥâller mi yoḡ diller mi yoḡ
Ḥaṡṡ-1 rûyından neler yazmış görüñ aḡlâm-1 mîm
- 6 Ol siyâh ġisûların erdi zâlâm-1 maġribe
Çekdi ser-tâḡ-1 sipihr-ârâsına iḥrâm-1 mîm
- 7 Defter-i ‘aşḡ içre seyr etdim güzeller oynaşır
Bâġ-1 cennetden meger çıḡmış nice aşnâm-1 mîm
- 8 Ol sebebden her mezâhir nev-be-nev etdi zuhûr
Yazdı eşyâ üzre ism-i zât ile Ḥaḡ nâm-1 mîm
- 9 Dîde-i mîmden aḡıtdı bir nice elvân ile
Birbirin bozmaz ḡarışmaz kevşer-i in‘âm-1 mîm
- 10 Baḡr-i ‘iştân içre ġarḡ olmuş iken mücrimleri
‘Afv-1 rahmet fülkine âl eyledi ibrâm-1 mîm
- 11 Nârıdır ol bād ile mezc eyleyip vefḡ eylese
Cümle maḡlûḡuñ saña bend eyler istiḡdâm-1 mîm
- 12 Bâde-i vaşlıñla bu Ḥikmet nice mest olmasın
Kim şarâb-1 ‘aşḡıñ iç diye şunuldum câm-1 mîm

5a. güller mi yoḡ] –İ, Y, P.

399

Müşemmen Pend-i Bend

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey vücûdu mazhar-ı ketm-i ' adem
 Nükte-dân-ı nüshâ-i levh u qalem
 Ey şehen-şâh-ı cihân-ı muhterem
 Kâbil-i terbiyye-i feyz ü himem
 Ey sezâvâr-ı Hudâvend-i ümem
 Cân kulağın tut saña pend eyleyem
 Ger emîn olmak dilerseñ dem-be-dem
 Dostuna düşmânına eyle kerem
- 2 Kâmil insân ol durur kim ey püser
 Nefsiñ aña olagör hayru'l-beşer
 Akıdıp ney dest-i cûdından şeker
 Kim bite ef'âl-i hüsnünden şemer
 Çekmeyip hiç kimseler andan keder
 Âyâ senden neşr ola şems ü kamer
 Ger emîn olmak dilerseñ dem-be-dem
 Dostuna düşmânına eyle kerem
- 3 Etdigiñ peymânı inkâr eyleme
 Çün ederseñ evvel ikrâr eyleme
 Şakla sırrın halka izhâr eyleme
 Cevr edip sen halkı âzâr eyleme

399. P 91b-92a, Y 61a-b, İ 79b-80a, U 71b-72a.
 3c. halka] haqqâ İ, U.

Sen seni derde giriftâr eyleme
 Nâfi‘ ol maḥlûḳa izrâr eyleme
 Ger emîn olmak dilersen dem-be-dem
 Dostuna düşmânına eyle kerem

4 Çün kerem üçdür birisi mâl ile
 El ile yâḥûd üçünci dil ile
 Kıl tebessüm rûy-ı dil hoş ḥâl ile
 Elden iletme şaḳın bir âl ile
 Ger yüzünden ger daḥi irsâl ile
 Her neye kâdir isen ol ḥâl ile
 Ger emîn olmak dilersen dem-be-dem
 Dostuna düşmânına eyle kerem

5 Çün hidâyet erişe Ḥaḳ’dan kula
 Ol seḥâvet n’eydügin sırrın bile
 Kim kerîmü’t-ṭab‘ ile ma‘rûf ola
 Ol şıfât-ı Ḥaḳḳ ile mevşûf ola
 Kim bu mengüş gevher-i pendim ala
 İki ‘âlem içre ol ‘izzet bula
 Ger emîn olmak dilersen dem-be-dem
 Dostuna düşmânına eyle kerem

6 Geldiler ‘âlemde bir bir gezdiler
 Vuşlat-ı Mevlâ’yı bunda sezdiler

4c. ḥâl] kâl P, Y.

5d. gevher] gevherim İ,U.

Hayr edip âlât-ı hayrât düzdüler
 Nîkû nâmin seng-i dilde kazdılar
 Baħr-i iħsân u keremde yüzdiler
 Hîkmetî bu pend-i bendin yazdılar
 Ger emîn olmağ dilerseñ dem-be-dem
 Dostuna düşmânına eyle kerem

400

Müseddes

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Ol şehiñ ħazret-i sübhânına ħurbân olayım
 O kerem şâhibi Raħmân'ına ħurbân olayım
 Ben aniñ şevket-i zî-şânına ħurbân olayım
 Güzelimdir o güzel ânına ħurbân olayım
 Ben aniñ kâkül-i reyħânına ħurbân olayım
 Ben aniñ ħadd-i ħirâmânına ħurbân olayım
- 2 Şalınıp gelmiş idi bâğ-ı ħaħîħatden o şâh
 Açılıp ' âleme gülzâr-ı şeri' atden o şâh
 Şunarağ mâye-i mey ' aşğ-ı maħabbetden o şâh
 Dil-i ' uşşâğa ħaber verdi ħariħatden o şâh
 Ben aniñ meslek-i ' irfânına ħurbân olayım
 Ben aniñ seyr-i sülükânına ħurbân olayım

6e. Hîkmetî] Hîkmetin P, Y.

400. P 92a-b, Y 67a-b, İ 80a-b, U 72b.

1d. güzelimdir o güzel] güzel mihrü vü güzel İ, U.

- 3 Gördü mi' rācda edip Rabbisin ol demde ' ayān
 Şīve-i nūr-ı şefā' at ile doldu dü cihān
 Parmağından ağıdıp āb-ı sebīl oldu revān
 Bir işāret edecek māh iki şaḡk oldu hemān
 Ben anıñ mu' cize seyrānına ḡurbān olayım
 Ben anıñ gördüğü cānānına ḡurbān olayım
- 4 Şıdḡ ile yāver olan ḡazret-i Şıddıḡına baḡ
 ' Ömeru'l-Fāruḡıñ ol ' adl ile taşdıḡına baḡ
 Cāmi' ü'l-Ḳur'an olan ' Oşman'ımıñ ḡulḡına baḡ
 Şīr-i merdān-ı Ḥudā ḡaydar ' Alī rıfḡına baḡ
 Ben anıñ āline yārānına ḡurbān olayım
 Çār-yār-ı bā-şafā cānına ḡurbān olayım
- 5 Ḥasan ile Ḥuseyin oldu dilīr-i şūhedā
 Meded āh ol iki şāh ol iki sulṡān-ı vefā
 Daḡı ol ḡazret-i ' Abbās-ı belıḡ ü büleḡā
 Daḡı ol Ḥamza kim oldur şeh-i merdān-ı ḡazā
 Ben anıñ ḡürz-i giryānına ḡurbān olayım
 Ben anıñ ceng ü ḡazāyānına ḡurbān olayım
- 6 Ne durursun yürü ey Ḥikmetī ḡayret günüdür
 Kerbelā şaḡrāsına çekdir melāmet günüdür
 Ḳanı merdān-ı Ḥudā gelsin ' ināyet günüdür
 İntiḡām-ı āl u aşḡāb-ı cemā' at günüdür

4c. Oşmān'ımıñ] Oşmān'ıñ İ, U.

5b. āh] -İ, U.

Ben anıñ merd-i dilirânına qurbân olayım
 Çekilen sancağ-ı eyvânına qurbân olayım

401

Müseddes-i Merşiye

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 N'ola eflâki yandırsa bu sūz-ı âh u efgânım
 N'ola şad çâk olursa tîğ-i mâtemlen girîbânım
 Firâk-ı hasret-i hicriñle aqsın çeşm-i giryânım
 Hayâl-i iştiyâk-ı vuşlatıñla artdı hicrânım
 Eser yok bād-ı hoş-büy-ı cinânımdan haber gelmez
 Qanı ey rüzgâr-ı çarh-ı ğam söyle Süleymânım
- 2 Tolandırdıñ nice mihrî ziyâsız koyduñ aḥşâmı
 Şikest etdiñ nice bezm-i dil-ârâda olan cāmı
 Hazân etdikde şoldurduñ nice serv ü gül endâmı
 Geçirdiñ intizâr-ı derd ile serden ğam eyyâmı
 Eser yok bād-ı hoş-büy-ı cinânımdan haber gelmez
 Qanı ey rüzgâr-ı çarh-ı ğam söyle Süleymânım
- 3 Bu devrân-ı cihândâr-ı fenânın hiç vefâsı yok
 Elinde kâse-i zehri şunar her dem şifâsı yok
 Ne müşkil derd imiş bu ayrılık derdiñ devâsı yok
 Gözüm yollarda gönüm künc-i hasretde şafâsı yok
 Eser yok bād-ı hoş-büy-ı cinânımdan haber gelmez

401. P 92b-93b, Y 61b-62a, İ 80b-81a, U 72b-73a.

1b. mâtemlen] mâtemlîğın İ, U.

Çanı ey rüzgâr-ı çarh-ı ğam söyle Süleymânım

4 ‘ Aceb ey cāy-ı mağrib n’eylediñ ol mihr-i ruhsârı
 Ğıyâb-ı z̄ulmete çekdiñ görünmez zerre envârı
 Bilen yok kûy-ı cānânı gören yok rûy-ı dildârı
 Ne gelmiş var ne gitmiş bellidir şorsam ben ol yâri
 Eser yok bād-ı hoş-büy-ı cinânımdan haber gelmez
 Çanı ey rüzgâr-ı çarh-ı ğam söyle Süleymânım

5 Ğazâl-i ‘ aklıma Mecnûn gibi tağlar mekân oldu
 Tuyûr-ı derde mûy-ı üstühânım âşiyân oldu
 Şabâ-yı bî-karâr mişli o meh gözden nihân oldu
 Reh-i hasretde çekdim iftirâkı çok zamân oldu
 Eser yok bād-ı hoş-büy-ı cinânımdan haber gelmez
 Çanı ey rüzgâr-ı çarh-ı ğam söyle Süleymânım

6 Yıkıldım derd-i hasretle yıkılsın ser-be-ser dünyâ
 Gerekmey milket-i ‘ âlemde ansız zînet-i dünyâ
 O şâh-ı tab‘ -ı taht olmuş idi dilde yedi deryâ
 Hevâ-yı şevk ile cevlân ederken baħr u berâyâ
 Eser yok bād-ı hoş-büy-ı cinânımdan haber gelmez
 Çanı ey rüzgâr-ı çarh-ı ğam söyle Süleymânım

7 Yürü ey Hikmetî şimdengirü derdiñle âh eyle
 Vücûduñ nâr-ı hasretle yakıp her demde vâh eyle

6a. yıkıldım] yakılsın P.

Felek āyīnesiñ dūd-ı firākıñla siyāh eyle
 Cihānda çünki zay^ç etdiñ beķāya ^çazm-i rāh eyle
 Eser yok bād-ı hoş-būy-ı cinānımdan haber gelmez
 Kanı ey rūzgār-ı çarḥ-ı ğam söyle Süleymānım

402

Murabba^ç

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

- 1 Dilden ol dem cānım añdım ağladım āh eyledim
 Şihḥat-i ebdānım añdım ağladım āh eyledim
^çAşk ilin iqlīmlerinde bir güzel sevmiş idim
 Gitdi ol cānānım añdım ağladım āh eyledim
- 2 Gelsin ol bezm-i şafā deryāsına keştin şalan
 Dār-ı dünyāda murādı üzre maķşūdın alan
 Bāĝ-ı gülzār-ı çemenzār üzre bezm-āver olan
 Zümre-i ihvānım añdım ağladım āh eyledim
- 3 Ey gönül efgāna gel nā-şadı dil-şād ederek
 H^çāb-ı ğāflet-keşlerin ĩķāz u irşād ederek
 Bülbül oldum gülşen-i ^çālemde feryād ederek
 Ol gül-i ḥandānım añdım ağladım āh eyledim
- 4 Yā İlāhī sen bilirsñ ḥayr u şer sırrım benim
 Geçdi şahrā-yı çalāletde günüm seyrim benim

Mücrimim fazlıñdan özge elde yok hayrım benim
Etdigim ‘ işyānım añdım ağladım āh eyledim

- 5 Yandırıp derd āteşi serde derūnı āh diye
Dūd-ı āhım çökdi vā-veylā diye eyvāh diye
Fikr ederken hāl-i cürmüm yā Raḥimu’llāh diye
Ḥazret-i Raḥmānım añdım ağladım āh eyledim

- 6 Pend-i nuşhımdır benim soñra gelen yārānıma
Derdimi şerḥ eylesin kılsın nazār dīvānıma
Ḥikmetī ṭa‘ n etmesin zāhid benim giryānıma
Zay‘ olan ezmānım añdım ağladım āh eyledim

403

Murabba‘

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ey gönül etdiñ nice cürm-i ‘ aẓīm
Olmadıñ hoş hāl ile kalb-i selīm
Gel yeter ‘ işyānına kııl tövbe kim
*İnne Rabbi le-ğafūrun raḥīm*¹⁹²
- 2 Ḥazret-i Mevlā’ya istersen vuşul
Ḥaḳ rızāsıñ gözle kim budur uşul
Her ḥaṭā vü cürmine mu‘terif ol

6a. gelen] gülān P, Y, U.

403. P 93b-94a, Y 66b, İ 81b, U 73b-74a.

1c. kııl tövbe kim] tövbe kııl Y,U; tövbe kııl kim İ.

¹⁹² Kur’an-ı Kerim. 11/ 41: “Gerçekten Rabbim gafurdur, rahimdir; affi, ihsanı pek boldur.”

İnne Rabbī le-ğafūrun raḥīm

- 3   ‘ Afv u raḥmet kânısıñ bildim seni
 Saña tefvīz eyledim cān u teni
 Söyleden bu āyet-i Ḥaḳ’dır beni
İnne Rabbī le-ğafūrun raḥīm

- 4   Luṭfına şāhid budur ni‘ met budur
 Başına tâc u kerem ‘ izzet budur
 Müjde ey dil āyet-i raḥmet budur
İnne Rabbī le-ğafūrun raḥīm

- 5   Mağfıret kılmak için ḥayyü’l-mecīd
 Va‘ d-i iḥsān eyledi Rabbü’l-mu‘īd
 Raḥmetinden Ḥikmetī kesme ümīd
İnne Rabbī le-ğafūrun raḥīm

404

Kaşīde-i Na‘ t-ı Şerīf

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1   Yā Muḥammed nūr-ı ḥüsünüñ nev-bāhārımdır benim
 Tağ-ı sīnem üzre ‘ aşkıñ lālezārımdır benim
- 2   Yā Muḥammed ümmetiñden olduğum ḥâlde seniñ
 Ki ‘ azāb olsam da bi’llāh iftiḥārımdır benim

- 3 Yâ Muḥammed sırr-ı ‘aşkıñdan beni āgāh eden
Na‘t-i vaşfinda olan ḥikmet şî‘ārımdır benim
- 4 Yâ Muḥammed enver-i vaşlıñla pür-şevḳ olmada
Nazm-ı evşāf-ı cemālīñ ğam-güsārımdır benim
- 5 Yâ Muḥammed ben ḥayālīñle tesellī bulmada
Nūr-ı zāt-ı nazm-ı levlāk iḥtiyārımdır benim
- 6 Yâ Muḥammed şāye-endāz-ı risālet şevketiñ
Melce-i ḥalḳ olmada burc-ı ḥiṣārımdır benim
- 7 Yâ Muḥammed ol kemān ebrūlarıñ çekdim dile
Tīr-i müjgāniñ nişāngāh-ı ḳarārımdır benim
- 8 Yâ Muḥammed dīde-i āhūlarıñ nezzāresi
Taġ-ı sīnemde mekān tutmuş şikārımdır benim
- 9 Yâ Muḥammed fikr-i bāġ-ı sūnbül-i ġisūlarıñ
Zulmet-i şeb-ġirde olsa ġül-‘izārımdır benim
- 10 Yâ Muḥammed ḥasretiñle ağlayıp aḳsam n’ola
Çeşm-i mecrā-yı maḥabbet cūy-bārımdır benim
- 11 Yâ Muḥammed zūlfüñi ve’l-leyl ile şerḥ etdiler

Meh-cebîniñ bedr olan mihr ü nehârımdır benim

12 Yâ Muḥammed mücrimim senden şefâ' at umarım
Ġayrı yok ihlâş u şıdkım kesb-i kârımdır benim

13 Yâ Muḥammed mâye-i maḥlûḳ-ı Ḥaḳ sensiñ ḳamu
Varlığıñ bu tende cânım dilde vârımdır benim

14 Yâ Muḥammed bende-i Ḥikmet ḳuluñ 'afv olmaġa
Sen şeff' ü'l-mücrim olmaḳ iftiḥârımdır benim

405

Ḳaşîde-i berây-ı Ḥalîmî Muştafa Paşa

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Ḥamdü li'llâh kim anıñ ben nüşḥa-i kübrâsıyım
Mekteb-i eṭfâl-i 'irfânım 'ulûmuñ başıyım

2 İsm ü fi'l ü ḥarf içinde müntec-i mantıḳ-zedem
Ol me'ânî hey'etin kübrâsıyım şugrâsıyım

3 Câmi' im cem' -i cümû' -ı müntehâ nazmında ben
'Âlemiñ maṭlûbıyım ṭalibleriñ monlâsıyım

4 Naşb-ı rif' atde me'ânîñ cerr-i nazm etsem n'ola
Maṭla'ında mübtedâyım maḳṭa'ın imzâsıyım

- 5 Maḥfil ü miḥrâb-ı ‘aşkı̇m sırr-ı âdem bendedir
Ma‘ rifet bâbında Ḥaḳḳ’ıñ ‘allemü’l-esmâsıyım
- 6 Ey müderris âyet-i ḥaḫḫ-ı cemâl-i yâre baḳ
Levh-ı pîşânındaki fermân-ı Ḥaḳ ḫuḡrâsıyım
- 7 Ḥatm-i mi‘ râc-ı risâletde şübûḫ-ı Ḥaḳḳ ile
Aḫmed-i muḫtârımıñ Ḥaḳ şâhid-i da‘ vâsıyım
- 8 Sırr-ı mir’ât-ı derûn ol şûrete yüz gösterip
Seyr-i mi‘ râc etmede ben mazḫar-ı rü’yâsıyım
- 9 Nevm-i vuşlat nâzil olduḡda ne ğam ta‘ birde
Ol ḫayât-âver menâmıñ ‘âlem-i ma‘ nâsıyım
- 10 Gülsitân-ı ruḫlarıñ şerḫ eyleyip evrâḳını
Bûy-ı gülzâr-ı cemâliñ bûlbûl-i gûyâsıyım
- 11 Hîç ne ḫâcetdir meşâbîḫden su’âl etmek anı
Mazḫar-ı aḫbâr-ı encüm-i felek isrâsıyım
- 12 Âfitâb-ı ḫâverin alsa olur benden ziyâ
Zînet-i ‘arş-ı mu‘ allânıñ meh-i ğarrâsıyım
- 13 Mu‘ ciz-i Ṭûr-ı gönûl nuḫḳ-ı Mesîḫ olsam n’ola
Kevkeb-i burc-ı şüreyyânıñ yed-i beyzâsıyım

- 14 Bağlayıp cāh-1 dile ęavs-i ęuzah gibi kemer
 Çarh-1 aqlāsın muraşsa' hıl' at-i dārāsıyım
- 15 Kāşif-i bend-i rumūz-1 ılsımāt-1 müşkilim
 uflıyım miftāhıyım gencine-i aḥfāsıyım
- 16 Cifr-i cāmi' den ḥavādiş almağa ḥācet degil
 Kim gōñül ümmü'l-ḥaberdir ol mehiñ ebnāsıyım
- 17 'Ayn-1 irfān-1 ḥaḳıḳatle bağılsa zātıma
 Mīve-i cevherde ben bāę-1 ni' am elmāsıyım
- 18 Māye-i mey-nāb-1 'aşkıñ sākisi oldum bu dem
 Ol kuyūfāt-1 şafa-āşārınıñ şahbāsıyım
- 19 Nazm-1 taḳdīr-i belāęat ḥāmesiñ çekdim dile
 Kātib-i sırr-1 dilim münşi'leriñ inşāsıyım
- 20 Çekse mizān-1 mürüvvetde durer eş'ārımı
 adr-i kırātda müşakḳal seng-i la' l-ārāsıyım
- 21 Vefę-1 tevfiğde müzevvec ḥāneniñ ęuḫbı olup
 Ḥāşşada mihr-i ęulūb erbābının simyāsıyım
- 22 Eşę-i rūḥ ilgām edip bu tende işbāt etmede

20a. çekse] çek í.

Ma' den-i hikmet-nümāniñ cevher-i kimyāsıyım

- 23 Şan' at-ı iksirde teklis eyleyip ecsādımı
Mezc-i terkib-i güherde kur' a-i ' umyāsıyım
- 24 Nerm eser bedr-i mizāc-ı tab' ımız ammā ' aceb
Kaṭ' -ı elmās etmede sunpāre-i mināsıyım
- 25 Vāriş-i mülk-i Süleymān-ı cihān olsam daḥi
Serçeniñ ednāsıyım murğ-ı hümā ' anḳāsıyım
- 26 Perdedir nā-merde ḥamd olsun ğinā-yı ḳalbimiz
Şāḥib-istiğnā kibārın merd-i müstağnāsıyım
- 27 Ḳuvvet-i ḳudsiyyede ḥālim za' if oldu veli
Tekye-i himmetdeki sālikleriñ aḳvāsıyım
- 28 Eyle istiḳbāl [ü] iḳbāliñdir ey ehl-i merām
Ḥayra sür' at etmede peyk-i meserret pāsıyım
- 29 Çünkü ol dürr-i şafā-yı dil dilerseñ dil-be-dil
Gel kim ey ğavvāş-ı baḥr-i dil anıñ deryāsıyım
- 30 Cezbe-i ḳalbim taşarrufdan beridir dostum
Ben daḥi bilmem nedir ol ḥāletiñ şeydāsıyım

- 31 ʿAhd-i zihnimde mükāfāt umarım zirā gönül
ʿAhdim üzre ʿāmil-i emr-i celīl evfāsıyım
- 32 Keşf-i rāz etmek kemālim olsa da mümkün değil
Emr-i icrāsında şabrın kenz-i lā-yefnāsıyım
- 33 Herkesiñ kayd-ı hünergāhında maʿ lūm kıymeti
Der-kenār olsam maḥallinde qalem mecrāsıyım
- 34 Şordular ey dil Hudāvendiñ nesisin dil dedi
Sırrıyım Merve Şafā vü Kaʿ be-i ʿulyāsıyım
- 35 Kayd-ı defterdār-ı Hāqʾda kısmetiñ var dediler
Bu tesellāniñ bugün mevʿ ūd olan iḥyāsıyım
- 36 Hāq budur kim bu kelām āşārını gördüm ʿayān
Niʿ metiñ zıkr etmede vaşşāfe-i vālāsıyım
- 37 Hilm ü hürmetde günündür ey Halīmī hilm-ḥāl
Fevt-i fırsat etme kim ol ḥaşşanıñ aqşāsıyım
- 38 Zāhidā nā-dīdedir Hikmet diye taʿ n etme kim
Zulmet-i nūr-ı tecellāniñ şeb-i yeldāsıyım

406

Kaşide-i Mersiye-i İnsân

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Gezerken 'âlem-i vahdet ilinde şânım aldurdım
Bu keşret 'âlemiñ gördüm ezel ki anım aldurdım
- 2 Açıldım 'âlem-i ervâh içinde eyledim pervâz
Hümâ-yı devletim serden uçup 'unvânım aldurdım
- 3 Ceberrût 'âleminde ben belâ 'ahdinde 'abd oldum
Kemend-i 'aşka bendim halka-i gerdânım aldurdım
- 4 Melekût 'âlemiñ seyrân edip gezdim nice demler
Maķâm-ı rāh-ı lāhūtda olan cevlanım aldurdım
- 5 Hāķiķat ehli hep gitdi maķabbet ķalması dilde
Ķanı ābā vü aķbābım ķamu iķvânım aldurdım
- 6 Erişdim 'âlem-i nāsūtda Ya'ķūb gibi aģlardım
O sicc-i hūzn içinde Yūsuf-ı Ken'ânım aldurdım
- 7 Suvergāh-ı tecellāda benim ādem edip adım
Çıķıp cennet içinden hāyme-i 'adnânım aldurdım
- 8 Ederken 'ıyş u şoķbet hāne-i dil bezm-i 'aşķ içre

- Enīs-i ğam-güsārım sevdiğim cānānım aldırđım
- 9 Nesīm-i ʃab^ç -ı bāĝ-ı dilde dil vermiş iken şimdi
Hezār-ı zār-ı ^ç aşķ oldum gül-i ħandānım aldırđım
- 10 Ĥayāt-ı devr-i nabzımdan ümidim yokdur ey ħāzık
Devākār eylemez şimdengirü dermānım aldırđım
- 11 Niĥālistān-ı gönüm ħāke dökdü bād-ı ğam bergin
Şarardı bāĝ-ı gülşen ħāne-i eyvānım aldırđım
- 12 Nice dem vādī-i gülzār-ı sinem üzre beklerken
Uçardım āşiyān-ı dilde murĝ-ı cānım aldırđım
- 13 Şıķıldı ĝālibā rūĥ-ı revānı bu dikenlikde
Ki dil-bend-i ķafesden bülbül-i nālānım aldırđım
- 14 Kim oldu şavtıma āheng iken ʃabl-ı felek bangı
Hevā-yı ķahr işi āĝāze-i elhānım aldırđım
- 15 Vařangāĥ-ı ķadimiñ ārzümü eyledi bilmem
Yaturken ĥaste [vü] ĝāfil bedenden cānım aldırđım
- 16 O ĥāletde iken bir bir ĥakīm-i derd-i ^ç uşşāk
Cigerden nişter-i ĥün-riz ile bir ķanım aldırđım

8b. cānānım] cānım İ, Y.

- 17 ‘ Anāşırdan geçip nūr-ı cemāl-i yāre ğarķ oldum
Üzöldüm cümleden āri olup her yanım aldırdım
- 18 Çıķıp cennet serāyından deni dünyāya düşdükte
Dedi Ādem meded hūrān ile ğılmānım aldırdım
- 19 Kāmu arz u semālar ditreyip firķat zamānında
Dedi insān gibi bir ķābil-i ‘ irfānım aldırdım
- 20 Tezellülde görüp hāliñ ki düşmüş tāc-ı devletden
Dedi oldum Süleymān-ı cihān hāķānım aldırdım
- 21 Dedi Nūh eyleyip nāhe dem-i tūfān-ı baħr içre
Meded yā Rab meded senden ki ķıbleġānım aldırdım
- 22 Aķıtdı çeşm-i seyl-ābiñ yolında beyt-i aħzāniñ
Dedi Ya‘ ķūb-ı ġām-keş milket-i Ken‘ ānım aldırdım
- 23 Dedi Mışır iline sulţān iken giryān olup Yūsuf
Züleyhā gibi bī-hem-tā meh-i tābānım aldırdım
- 24 ‘ Aşāsiñ eyleyip teslīm-i kimyāsiñ edip aħfā
Dedi Mūsī tekellümde dil-i ‘ umrānım aldırdım
- 25 Taħakküm eyleyip hep zir-i destinde iken ‘ ālem
Dedi İskender-i hikmet-nümā Loķmān’ım aldırdım

- 26 Zemīn ü āsumān mātem tūtop derd-i firāqından
Dedi ‘ İsi-i rūḥu’llah dirīgā cānım aldırđım
- 27 Görünce Ḥāzret-i Hūd kavmini qahr olmuş āḥ etdi
Dedi Cibriīle Eyyūb şıḥḥat-i ebdānım aldırđım
- 28 Zekerıyyā vü Yaḥyā çün belā eyyāresin gördü
Dedi Şāliḥ ki mu‘ciz nāqa-i şağmānım aldırđım
- 29 Feşāḥatde belāğatde dedi ‘ ilm-i kemāl ehli
Onüç dil üzre eş‘ār eyleyen şahbānım aldırđım
- 30 Vedā‘ etdikde ol faḥr-ı serīr-i müşfa‘-ı ‘ālem
Dedi Aḥmed Muḥammed ümmetim yārānım aldırđım
- 31 Şecā‘atde edip şāḥib-ķırānlık şadrına iclās
Dedi Zāl oğlı Rüstem ‘ākıbet meydānım aldırđım
- 32 Hünerde esb-i kāmım menzilin almış iken şimdi
Elimden qapdı pīrlık top ile çevgānım aldırđım
- 33 O dem ki nefḥa-i şūr-ı kıyāmet urdu dünyāyı
Dedi bu ‘ālem-i keşret güzel insānım aldırđım
- 34 Görüp ḥālā nez‘-i ğam ins ü cān feryād-ı āḥ etdi

33a. ḥālā] ḥālāt P.

Dedi her birleri Hı̇kmet gibi yārānım aldırđım

407

Kaşide

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 'Ayn-ı 'irfān ile seyr et yā ulu'l-ebşār-ı mīm
Mīme mīm ile tecellī gösterir dīdār-ı mīm
- 2 Pertev-i bedr-i tūlū'ın 'ayn-ı devlet 'aynıdır
Cūy-bār olsa 'aceb mi rūz u şeb enhār-ı mīm
- 3 Esb-i bahtıñ tā şüreyyā menziliñ kaç' eyleyip
İki cānibden tūtar şems ü kāmēr şehvār-ı mīm
- 4 Zūhre vū keyvān u merriḥ yanına rakş ederek
Dediler burc-ı şecā'atde budur sālār-ı mīm
- 5 Böyle bir şāhib-seḥā 'ālī-cenābıñ başına
Müşterī cevher-şinās etse n'ola işār-ı mīm
- 6 Hātemiñ nāmın 'uḫarid ḫak edip şimdengirü
Eylesin evşāfına āgāze-i eş'ār-ı mīm
- 7 Ebr-i ğam çekdi ise çarḫ-ı sitemkārıñ yine
Yüz tūtar devlet-nümā āyīne-i envār-ı mīm

- 8 Nām u şāniñ mīm-i aqdemden ʿ ayān oldu ise
Mevkibi eyle hayāl-ender-hayāl efkār-ı mīm
- 9 Cifr-i cāmiʿ den rumūz etdi ise müstaḥricin
Biz daḡı keşf eyleriz mā-kāne bi'l-aḡbār-ı mīm
- 10 Dil bilir kıymet bilir dilden ümīdi yoḡ iken
Ḥamdüli'llāh şimdi buldu şāhibiñ devvār-ı mīm
- 11 Vaḡtidir bir nokḡa-i ḡikmetden āḡāz edelim
Yaʿ ni kim ez-kaḡre vü zerrāt-ı bī-miḡdār-ı mīm
- 12 Çār-unşurdan tevellüd etdirip bu keşreti
Ferd ü zevcinden düzetdi ḡılsımāt-ı çār-ı mīm
- 13 Kāf u nūn emrinde eyler şunʿ ı Ḥallāḡ'ıñ beyān
Şāniʿ u maşnuʿ -ı maḡlūḡātını iḡhār-ı mīm
- 14 Bāb-ı ḡikmetden müdebbir rūḡ-ı miftāḡ eyledi
Küllü şey' iḡyā iḡün ol rūḡı kıldı çār-ı mīm
- 15 Kaḡre-i sīm-āb-ı eşkinden eden ḡall-i ḡacer
ʿ İḡd eder iksir olur ol dürr-i istiḡtār-ı mīm
- 16 Vefḡ-ı tevfiḡin alıp ism-i müsem mādan şeref
Ḥāne-i kuḡbında eyler şīve-i dildār-ı mīm

- 17 Haşşa-i sırr-ı ħurūf oldu zihī tevfiķ-i Ħaķ
Mezc-i mizān-ı ħurūfāt sırrıdır ol kār-ı mīm
- 18 Ey müverriħ ħāvisin Ķāf dan geķip āmāde ol
‘Ayn yā mīmden olursuñ mażhar-ı esrār-ı mīm
- 19 Çün mü’ahħir yā ile aldıķ velāyetden ħaber
‘Ayn-ı şevketden alır mihr-i şeref-āşār-ı mīm
- 20 ‘Ayn-ı ħarf oldu ise eşyā-yı Ħaķ her bir varaķ
Āyet-i şun‘ ı celālet oķunur her vār-ı mīm
- 21 Her taşavvur kim olur zihinde zātın ħayrıdır
Cümleden tecrid kıl tevħid budur ezkār-ı mīm
- 22 Yā ħalīm-i mīm ü yā ‘ayān-ı maħbūbu’l-ķulūb
Vefķıñı Allāh bi’l-iķbāl ve’l-eşmār-ı mīm
- 23 Ħikmetī ħikmet me‘ānından cevāb etmek diler
Likin erbāb-ı maķādirden gerek aħdār-ı mīm

408

Kaşide

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Gidelim Ka‘be’ye cān cismini şaf eyleyelim

- Sa‘y edip Merve Şafâ ile tavâf eyleyelim
- 2 Girelim cāme-i ihrāmına beytü’l-haremin
Menzil-i Hakk’ı görüp anda ‘avâf eyleyelim
- 3 Uralım kâfile-i şâh-ı Rüsûl yolına baş
Çekelim sîneye dâğ-ı dili Kâf eyleyelim
- 4 Kerbelâ şahrâsına uğrayalım âh ederek
Akıdıp hûn-ı cigergâh-şikâf eyleyelim
- 5 Çıkalım evc-i cibâl-ı ‘Arafât üstüne biz
Hele peyrev ederek dîde-i kâf eyleyelim
- 6 Sürerek yüzümüzi reml-i ğubârına anıñ
Göñül âyînesini pâk [u] şefâf eyleyelim
- 7 Varalım ravza-i gülzâr-ı Resûl-i Hakk’a biz
Ni‘met-h‘ân dillerin ey dil zinde vâf eyleyelim
- 8 Verelim ez-dil ü cân ârî şalât üzre selâm
Hayme-i va‘d-i vefâsın i‘tikâf eyleyelim
- 9 Hacerü’l-es‘ade yüzler sürüp ey teşne göñül
İçelim zezem-i kand-âveri ‘âf eyleyelim

- 10 Sebeb-i şīve-i taqdīr-i ṭulū^ç etmek için
Girü fazılına ihlāşı muzāf eyleyelim
- 11 Bārīden raḥmet ḥabībinden şefa^ç at umaraḳ
Ḥikmeti^ç işyān u cürmi i^ç tirāf eyleyelim

409

Ḳaşıde

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

- 1 Tercümān-ı sırr-ı ^ç aşkıım diye açdı fem ḳalem
Levh-ı nūr-ı Muştafāsın eyledi mükrem ḳalem
- 2 Tīḡ-i ^ç aşkıñ maḳṭa^ç -ı sīnemde ḳaṭ^ç edip serin
^ç Ayn-ı sevdā-yı ciger dāḡın aḳıtdı dem ḳalem
- 3 Her ^ç ulūm-ı ḥikmetiñ esrārını şerḫ etmege
Çekdi Ḥaḳ rūḫı'l-emīn ü şālīşā ādem ḳalem
- 4 Mest-i mey-i nāb mürüvvet olsa aşḫāb-ı göñül
Raḳş eder bezm-i şafāda mişl-i cām-ı Cem ḳalem
- 5 Mu^ç ciz-i ^ç ahd-i risālet barmaḡın mīz-ābıdır
Ḳāf u mīmiñ gözlerinden seyl eder zemzem ḳalem
- 6 Bu süḫan-āşārıma bir ehl-i cūd oldu sebeb

Ol vücūd-ı cūdın[ın] vaşfin eder her dem kalem

- 7 Buldu defterdārın erbāb-ı düvel şimdengirü
Oynasın sīm-ābveş küttāb elinde nem kalem
- 8 Mihr ü māh olsun divītdārīñ ‘Uṭarid kātibiñ
Her neyistān-ı zebān olsa n’ola her dem kalem
- 9 Evraḡ-ı gülde cemāl-i ḥüsnüni taḥrīr için
Noḡtasın şebnem midādın eyledi çiydem kalem
- 10 Ṭab‘an u ḡavlen kemāl ü ma‘rifet bābında ḥiç
Yazmamış şuḡr-ı keremde böyle bir ḥātem kalem
- 11 Şīve-i bād-ı felekde ism-i tevfiḡiñ görüp
Gün gibi zehrā gibi ṭarb etmede ḥurrem kalem
- 12 Nice demdir defter-i küttāb şevket-pīşede
Çekmemiş bu resme nīk ü nāmına hem-dem kalem
- 13 Cevher-i naẓm-ı ḥulūşum yāre ‘arz etdikçe ben
Eyledi her ḡaṭresin bir dürr-i muḥterem kalem
- 14 Ḥikmeti la‘l-i dürrerbār-ı ümidi dil-keşiñ
Tellesin ser-levḡasın altun ile muḡkem kalem

410

Hüsāme'd-din 'Uşşākī Hazretleri oniki t̄arīq̄in taşh̄ih̄ine ve terbiye ve tesliye ve ta' b̄ire m̄ümeyyiz ve cümleñiñ muht̄arı ve vek̄ilī olup ve me'z̄ün ve me'm̄ür olduğu h̄ālā t̄arīq̄-i 'Uşşākīyeden z̄uh̄ūr eden h̄ulef̄āya ilā nihāye me'm̄uriyyet ve me'z̄uniyyet olmağla bu nazm-ı silsile-i t̄arīq̄at-nāme ber-güzār kılınmışdır.

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ehl-i tevḥīdim şerī' at ehlinin mışdāqıyım
Naqşibendim hazret-i Şiddīk'ın[ıñ] şiddāqıyım
- 2 Ḥalvetiyyim māye-i esrār-ı Ḥaydar bendedir
Kādiriyyim zümre-i himmet-keşin mirfāqıyım
- 3 Celvetiyyim Sa' diyyim mülk-i sa' ādet ehliyim
Mevleviyyim ben ḥaḳīqat mesleğin āfāqıyım
- 4 Sīret-i Bektāşiyim şavmın tutan Bayrāmiyyim
Gülşeniyyim ravza-i bāğ-ı gönül dürrāqıyım
- 5 Edhemiyim Ka' be-i dildir teveccüh kıblesi
Ben Rufā' ī nūriyyim rüz u şeb berrāqıyım *
- 6 Oniki resm-i t̄arīq̄at mazhar-ı me'z̄uniyyim
Ḥikmeti 'Uşşākīyim müstaḥlif şeyḥ-i Sāqī'yim

411

Ġazel-i Zencir-i Lafzî

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Mey maḥabbet kâsesin kesr eyledi ilgâm-ı ğam
Ġam yine leşker çekip şındırdı bezm-i cām-ı Cem
- 2 Cem' edip 'aqlın nazār kıll rîḥ-i zillet ḥākine
Ḥāke şaldı nice şāh-ı ḳahramānı sām-ı sem
- 3 Sem olur bir gün me'āb-i ḳand-i nāb-ı 'işretin
'Iyşın āḥir çeşm-i cāmında yazılmış nām-ı nem
- 4 Nemden olmuşdu meger bu baḥr-i eşkim bilmedim
Bulmadım baḥr-i melāmet gibi bir eyyām-ı yem
- 5 Yem şanıp her murğ-ı dil bir dāneye bend olmasın
Olmadan ḳaldı kerem bāğında ḥāşıl ḥām-ı ḥam
- 6 Ḥam edip gerçi felek ḳaddim baña ḳıldırđıñ āh
Āh-ı 'aşḳıñdan saña da ḳurdu Ḥikmet dām-ı dem

412

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Seyl-i eşkim sırrına ger olmasa maḥrem ḳalem

---

411. P 97a-b, Y 66a, İ 85b-86a, U 77b.

412. P 97b, Y 62b, İ 86a, U 77b.

Şakḳ olup olmaz idi bu müjgen-i dīdem ḳalem

- 2 Dūd-ı āhımdan siyāh edip cihān evrāḳını
Kātib-i bī-‘ aşḳ elinden zār edip her dem ḳalem
- 3 Nūn-ı ruḥsār-ı ḥabībın noḳtasın ḳıldı beyān
Oldu her mā-yestūrūn¹⁹³ mā‘ nāsına müfhem ḳalem
- 4 Muşhaf-ı rüyında ḥaṭṭ-ı ḥālīñ inşā eyleyip
Āyet-i evşāfiñ etdi mu‘ reb ü mu‘ cem ḳalem
- 5 Ḥaṭṭ-ı bismi’llāh ile ḳıldı keşīd esmāsını
Başdı levḥ-ı ‘ arşa maḳdem cümleden aḳdem ḳalem
- 6 ‘ Āşıḳa ‘ arz-ı maḥabbet nāmesin yazdı diye
El-be-el levḥ-ı mu‘ allāda gezer mükrem ḳalem
- 7 Cevher-i la‘l-i lebiñ evşāfını nazm eyleyip
Ḥikmetī dīvān-ı ‘ aşḳıñ yazmada pür-nem ḳalem

3a. nūn] nūr İ.

¹⁹³ Kur’an-ı Kerim. 68/1: “Nun. Kalem ve ehl-i kalemin satırlara dizdikleri ve dizecekleri şeyler hakkı için”

4a. inşā] inşād İ.

413

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Kānı ol mey-i eclden dest-i firķatle iĉen 'ömrüm
İĉip ol cām-ı 'aşķın derd-i miĥnetle geĉen 'ömrüm
- 2 Fenā mülkin edip iskān ĉü giydiñ cāme-i tuġyān
Yazıķ 'ișyān u nisyān üzre ġafletle geĉen 'ömrüm
- 3 Giyerken ġün-e-ġün emtā' -ı zībā n'eylediñ Şimdi
Kefen pīrāheniñ ölçüp bu hey'etle biĉen 'ömrüm
- 4 Uĉarken evc-i a'lāda hümāveŐ yā saña n'oldu
Ķanatsız 'ālem-i uĥrāya sür'atle uĉan 'ömrüm
- 5 Durup eglenmedin āyā ne gördüñ kimden öğrendiñ
Bu vādīġāh-ı 'ālemden nedāmetle kaĉan 'ömrüm
- 6 Nedir ey Ĥikmetī hāliñ Şorar yok bu maķābirde
Ķekip ol sīne üzre ĥāk-i ĥasretle koĉan 'ömrüm

414

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Cān u dilden diñle kim özge ĥaberler Őöylerim

---

413. P 97b, Y 62b, İ 86a, İ 78a.

414. P 97b-98a, Y 62b, İ 86a-b, U 78a.

Tercümān-ı aşkı̄m ol dilden ne dűrler sűylerim

- 2 Baħr-i vaħdetde temāşā eyledim bu keşreti
Ol yem-i ħikmetdeki dűrr ű gűherler sűylerim
- 3 Bu kevākib keşretiñ aşlı uşűlı bir durur
Burc-ı vaħdetden doĝar yűz biñ kamerler sűylerim
- 4 Şaķlamam sırr-ı ħaķiķatde olan esrārımı
Gűrdűgűm bezm-i maħabbetde şuverler sűylerim
- 5 Bir maķām-ı vaħdete vardım ki ‘ālem yoĝ idi
Tűoĝdu serler uķdı perler geldi erler sűylerim
- 6 Bendeki dilden tecellī ile yā Rab yoħsa kim
Kanda pinhān olduĝun sırr-ı maķarlar sűylerim
- 7 Dil degil cismim degil kendim degildir sűyleyen
Ĥikmetī ħikmet dilinden sűyledirler sűylerim

415

Ėazel

mefā‘ilűn mefā‘ilűn mefā‘ilűn mefā‘ilűn

- 1 Ėű ben taşdıķ-i vaħdet sırrına mir’āt-ı zāt oldum
Benim zātım olup imān ben imāna şıfāt oldum

1b. dűrler] dirler P,Y.
415. P 98a, Y 64a, İ 86b, U 78a.

- 2 Künüz-ı maḥfīden zāhir olup taḥlīk-i evvelde
T̄ururken m̄umteni‘ bābında ōimdi m̄umkināt oldum
- 3 Uōulāt u f̄uru‘ āt u z̄uhūrāt u ōanāyi‘ de
Nice teshīr-i ḥikmetle göründüm mu‘ cizāt oldum
- 4 Görüp bu keōret-i fıtratda eōkāl-i miōālātım
K̄amu maḥlūq-ı cān içre ‘ acāyib müōkilāt oldum
- 5 Kemend-i ḥalqa-i ‘ aōkıñ taqındı boynıña taḅ‘ ım
Reh-i ōicn-i kulūb içre k̄uruldum t̄ılsımāt oldum
- 6 İçelden Hızr elinden Ḥikmetī mey cür‘ a-i ‘ aōkıñ
Ḥicāb-ı nūr u z̄ulmetden geçip ‘ ayn-ı ḥayāt oldum

416

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Bilmeden ōükr etmesin Mevlā’ya ey dil dem-be-dem
Baōıña gelse ‘ aceb mi ḡun-e-ḡun seng-i elem
- 2 Verdigi ni‘ met kerīm almaz girü ancaḅ dilā
Kendi ‘ iōyān [u] k̄uōūrından gider elden ne‘ am
- 3 Verdi çün K̄ārūn’a kimyā-yı sa‘ ādet devletin

Eyledi küfrân-ı ni' met yerlere geçdi o dem

- 4 ' İzzet ü ' iqbâlini hazm etmeyip şirk eyledi
Gitti Şeddâd'ın elinden yaptığı bağ-ı İrem
- 5 Şol zamân ki kaç' -ı dest etdi keremden Fir' avun
Leşker-i ' unvân ile oldu hayât-ı ğarķ-ı yem
- 6 Bezm-i dârât-ı şafâ içre ederken ' ıyş u nüş
İnkisâr-ı kalb ile oldu şikest ol câm-ı Cem
- 7 Hâzır ol râh-ı mükâfât-ı ' amelde Hikmetî
Arayıp bulsa gerekdir şâhibin her nîk ü kem

417

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey gönül bilsem nedir bu çekdiğin derd ü elem
' Âķil ol yanında bir olsun şafâ-yı şâd u ğam
- 2 Ger bu taht-ı ' âlem-i dünyâya eylerseñ nazâr
Sen kimi gördün cihân tahtındadır sâbit kadem
- 3 Kısmet-i erzâķ için tedbir edip çekme emek
Olmaz ol kim yazmamış taķdır-i ezelde kalem

- 4 Fikr edip bil kendiñi gel kendine şükr eyle kim
Etmede innā fe-innā Hāḡ saña luḡ u kerem
- 5 Tā meşārıḡdan ġurūb-ı dehre şāh oldum diyen
Ḳanı İskender gibi şāhlar ḡanı ol cām-ı Cem
- 6 Hıḡmetī hıḡmet nedir ġamdan ḡalāş olmaz gibi
Ḳasret-i yār u vaḡan-keş ġam-küşāndır dem-be-dem

418

Ġazel

meḡ ūlü meḡā' īlü meḡā' īlü fe' ūlün

- 1 Geldim geleli dehre bir ārzū alamadım
Bildim nice dem kesb-i hevā-cū alamadım
- 2 Gezdim sū-be-sū rāḡ-ı dil ü şeh-r-i vücūdum
Ol ' ayn-ı vefādan bir içim şu alamadım
- 3 Sevdā ile pūr jāle olup yel gibi esdim
Gömgök ter olup sünbül ü şeb-bū alamadım
- 4 Kūhsār-ı maḡabbetde şikār almaġa çıḡdım
Şayd etdi beni ol ben ol āhū alamadım
- 5 Leylā diye Mecnūn gibi şahrālara düşdüm

418. P 98b, Y 64b, İ 87a, U 78b.

3a . yel] -P.

Hikmet nedir ol halka-i gisū alamadım

419

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 ' Aksine döndü nücüm-ı baht-ı zî-şānım benim
Girdi hasret burcına mihr-i dıraşşānım benim
- 2 Enver-i zerrīn külāhın çaldı miqrāz-ı felek
Kıla zulmet içre ol şem' -i şebistānım benim
- 3 Şād u hurrem olmasın derler imiş çünkim baña
Ber-murād olsun hemīşe dost u düşmānım benim
- 4 Cevher-i şevk-i şafā kaşrın murād etdikçe ben
Zīr-i pāy-ı ğamda kaldı bezm-i devrānım benim
- 5 Mülk-i hasret şehriniñ serdārıdır şimdi gönül
Mātem-i firkatde geçdi hüküm-i ' unvānım benim
- 6 Çıkdı bāzār-ı maḥabbet içre la' l-i ' aşkımız
Rāyegān oldu açıldı kenz-i pinhānım benim
- 7 Sūznāk ' eş' arım ehl-i derde olsun yādigār
Dürr-i dermān gevherinden tıldu dīvānım benim

- 8 Dilsitān-ı ehl-i ‘aşk olsun maḳālāt-ı dilim
Söylene pür-ḳıṣṣa-i ḫāl-i perişānım benim
- 9 Taḥt-ı şūr-ı dil-rübāya ḫükm ederken Ḥikmeti
Aldı destimden felek mihr-i Süleymān’ım benim

420

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Gel seher açıl ḫavāb-ı nāzdan ey goncafām
Sünbül-i zülfüñle şubḫ-ı şādık olsun bezm-i şām
- 2 Rāh-ı ‘aşka ṭurdurur dīvāne servi ‘ar‘ arı
Bu revişler bu nigāh-ı cilve-i nāz u ḫırām
- 3 Ḥūr u ḡilmān reşk eder bāḡ-ı cemāliñ būyına
Ey gül-i ḫoş-bū nihāl-i ravza-i dāru’s-selām
- 4 ‘Ayn-ı enverden gözüñ ḳaddiñ elif rādır ḳaşıñ
Noḳta-i ḫāl-iñ kitāb-ı ‘aşka verdi iḫtişām
- 5 Muşhaf-ı ḫüsnüñ ḳırā’at eyleyip ‘aşkıñla ben
Āyet-i nūr-iñla etdim rüyına ḫatmü’l-keḫām
- 6 Māzi müstaḳbelde ḫāl-i ḫüsnüñi şerḫ eylese

---

420. P 98b, Y 64b, İ 87b, U 79a.
3a. būyına] -İ, U.

Ḥikmetī hey'etde mantıḳ edemez vaşfiñ tamām

421

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- 1 Edip seyr-i sülükı cāna geldim
Ben ol cāndan bugün cānāne geldim
- 2 Göründü sırr-ı Ḥaḳ menzil-i dilde
Dolandım şüret-i insāna geldim
- 3 Ḥabīb-i kibriyāniñ meclisinde
Cemālu'llāhı ben seyrāna geldim
- 4 Muḥammed 'aşḳına yā Rab kerem kııl
Günāhım 'afv edip iḥsāna geldim
- 5 Bu bezme sāḳi 'uşşāḳıñ elinden
İçip mey 'aşḳ ile mestāne geldim
- 6 Kitāb-ı sırr-ı 'aşḳıñ Ḥikmeti'yim
'Ulūm-ı āyet-i Ḳur'ān'a geldim

422

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Gözlerim yollardadır ol cānı özler gözlerim
Cān u dilden vuşlat-ı cānānı özler gözlerim
- 2 Tā seher seyyāre-i hüsniñ gibi bī-dār olup
Sen peri-peyker meh-i tābānı özler gözlerim
- 3 İntizār-ı hāsretiñle reh-güzārıñ bekleyip
Enver-i teşrīfıñ mihmānı özler gözlerim
- 4 Sen kemān ebrūya karşı sīnemi etdim nişān
Ol hadeng-i nīze-i müjgānı özler gözlerim
- 5 Derd-i 'aşkıñ bu dil-i bī-māra mı etdi zebūn
Sırr-ı vuşlatda olan dermānı özler gözlerim
- 6 Eyle teşrīf bendeñe yā ben kuluñ varmaqlığa
Sen şeh-i hūbāniden fermānı özler gözlerim
- 7 Hīkmeti şayd etmege dil tıflıñı şayyādını
Ol gözi āhū güzel cānānı özler gözlerim

---

422. P 99a, Y 65a, İ 87b, U 79b.

7b. Ol gözi āhū güzel] Kim şikār etmiş İ,U .

423

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bilmediñ haqqı şıfāt-ı iħtirāmıñ sevdigim
Vermedi bir kimse ol ' ayn-ı peyāmıñ sevdigim
- 2 Bir yaña ruhsār-ı mihriñ bir yaña zülf-i mehiñ
Dehre şaldı velvele bād-ı hırāmıñ sevdigim
- 3 Sīne-i Tūr-ı tecellāsın gönülden seyr edip
Ol kelīmim kim oğur nazm-ı kelāmıñ sevdigim
- 4 Zevk-ı dil-bendin içündür ol vişālīñ cenneti
Yoğsa n'eylersiñ ' aceb kaçır-ı hıyāmıñ sevdigim
- 5 ' Afv-i iħsānıñladır ' uşşāka vaşlıñ ni' meti
Kim eder taħşīlini haqq-ı merāmıñ sevdigim
- 6 Dest açıp tā āsumān-ı Haqq'a sācid ser-fürü
Serviler yek-pā durup gözler selāmıñ sevdigim
- 7 Ol ħabībinden ħaberdār oldu gerçi Ĥikmetī
Dilde mi dil-berde mi bilsem mağāmıñ sevdigim

424

Ġazel-i Ĥarf-i Mīm

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Tecellā-yı cemāl et ey cemālın sevdiğim dostum
Tesellā-yı vişāl et ey vişālın sevdiğim dostum
- 2 Görüp ĥāl-i perişānım veyā nisyān [u] noķşānım
Celāl etme baña ey zü'l-celālın sevdiğim dostum
- 3 Sa'ādet añlarım şol dildeki 'aşkıñ ol ey māh
Huşūşan sīne şaf olmaķ ĥayālın sevdiğim dostum
- 4 Tebessüm ederek gāhī tekellüm eyle kim zīrā
Bu gönlüm ķandırır şīrīn maķālın sevdiğim dostum
- 5 Lebinden cām-ı mey 'aşkın diler 'atşāne-i gönlüm
Ĥayātımdır benim la'l-i zülālın sevdiğim dostum
- 6 Bu nāz u 'işve-bāzlık saña maķşūşdur güzellerde
Bulunmaz bu tabī'at hoş ĥişālın sevdiğim dostum
- 7 Kemāl-i 'arz-ı vuşlatla neşīden Ĥikmeti-zāde
Dü 'ālemde mezīd olsun kemālın sevdiğim dostum

425

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Şemīm-i müşg-i dūd-ı āh-ı dilden bī-mecāl oldum
 Hayāl-i haṭṭ-ı zülfüñle hayāl-ender-hayāl oldum

2 Kānā' at kenzi lā-yefnāsı olmak isteyen gelsin
 Ġmā-yı 'aşk ile doldu vücūdum māl-a-māl oldum

3 Ne hikmetdir ne kudretdir diye bu dīde-i dilden
 Muşavver naṣṣ-ı ruḥsārın görünce özge hāl oldum

4 Maḥabbet āteşi yakdım yine kānūn-ı hikmetde
 Meger ol vechile kand-i dilim aḳdı zülāl oldum

5 Olaldan midḥat-ı eş'ār-ı evşāfiñ ile meşgūl
 Ne ol ey Hikmeti dersin bugün şāhib-kemāl oldum

426

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Ruḥūñ gül dillerin bülbül sözün şirīn şeker dostum
 Şaçın ve'l-leyl yüzün ser-süre-i şems ü kamer dostum

2 Saña kıymet bulunmaz pür-ḥazāyin-i cihān olsa

---

425. P 99b.

426. P 99b.

Seniñle ber-murād olmağ bütün dünyā deger dostum

3 Şafā-yı bezm-i vuşlatdan ne hācet sevdiğim şormak
Şafā bağş olduğun la^ç l-i lebiñdendir hāzer dostum

4 Dolanmış başbaşa vermiş yatar ol nāfe-i gülde
Mücevher nağşile ser-bend meyān etmiş kemer dostum

5 Muğalsam la^ç l-kār mengüşlerin bend eylemiş gūyā
Kim ol kāfūr hişārın bekleyüp dutmuş mağar dostum

6 Seniñ koyunda ol çifte emānet ğonca verdim var
Bu tıfl-ı göñlümüz ol şīreden etmek diler dostum

7 Esīr-i zūlfūñ olmağ bendeye şāh olmadan yegdir
Sa^ç ādet başına ol tāc-ı devlet kim girer dostum

8 Güzelsin bī-bedelsin yek begendim cān ile sevdim
Ne derlerse desinler kim seni cānım sever dostum

9 Kudūmūñ būs edip Hikmet şarılşam sīnemi çeksem
Uşūl-i ‘ aşğ-ı hikmetde budur ancağ hüner dostum

427

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bülbul-i nālān içün ḥandān olan gül ben miyim
Gül içün feryād eden hem-zār-i bülbul ben miyim
- 2 Mecnun'ı Leylā vü yā Leylā'yı Mecnun eyleyen
Neş'e-i aşq u maḥabbetde olan dil ben miyim
- 3 Ḥalkā-i mergüle-i zencir-i zülfünde seniñ
Bağlayan yā yağlanan ser-bende kākül ben miyim
- 4 Dūd-ı āh-ı ṭab' ima hem-reng olan vaqt-i seḥer
Şiše ḳalbinde olan ḥoş-büy-ı sünbül ben miyim
- 5 Bu devlet-i seḥr-i miḥnet üzre serdārлық edip
Dehre sulṭān ben miyim ser-bend olan ḳul ben miyim
- 6 Yūsuf-ı Ken'an-ı aşqā düşüren bir ḥāl ile
Cāh-ı ruḥsārındaki bir ḥāl-i fülful ben miyim
- 7 Ḥikmeti inṭāḳ-ı Ḥaḳ'dır bu şadā vü sem' ü ḳāl
Her lisān-ı Ḥikmet üzre söylenen dil ben miyim

428

Murabba^çmüfte^ç ilün müfte^ç ilün1 ^ç Aşk ile vaşf eyle dilim

Ben de seni sen de beni

Ohşayarağ şar güzelim

Ben de seni sen de beni

2 Ey şeh-1 hübân-1 vefâ

Etme ferâmûş-1 gedâ

Añ dedi çün Bâri Hudâ

Ben seni sen de beni

3 Derd ü ğamiñ n'eyleyelim

Hâl-i dili söyleyelim

Nâz u niyâz eyleyelim

Hâl-i dili söyleyelim

4 Vuşlatıñ ey şâh-1 kerem

Olsa n'ola derdime em

Leblerim al ağzına em

Ben de seni sen de beni

5 Sem^ç olalım bir yere tek

Bezm-i şafâ eyleyerek

Būs ederek sīneye çek
Ben de seni sen de beni

- 6 Vaqtidir ey rūḥ-ı revān
Girmez ele böyle zamān
Sevişelim ez dil ü cān
Ben de seni sen de beni

- 7 Sa' y u ṭavāfiñ kılalım
Merv Şafāsında olalım
Ka'be-i dilde bulalım
Ben de seni sen de beni

- 8 Hıkmētī'niñ diñle sözün
Perdesin aç göster özin
Gözet ayırma gözünü
Ben de seni sen de beni

429

Ġazel

fā' ilātün fa' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Mıştār-ı levḥ-ı tevāzu' da eden ḳaddini lām
Eyler ol şadr-ı sa' ādetde elif gibi ḥırām
- 2 Zīr-i maḳdemde olan pā-būşına eyler nazār

Mescid-i Mevlâ'ya girdikde bulur 'âlî maqâm

- 3 Sāye-i serv-i sehiñ tâ hâke ser verdi diye
Nice servi qad güzeller baş egip eyler kıyâm
- 4 Sünbülân âlûde-i hâk-i qadem olduğıcün
Çıkdı qaşr-ı zülf-i yâr üstünde buldu ihtirâm
- 5 Lâle-i gerden-keşân çün hâke kıldı ser-fürü
Bezm-i şem' -i salţanatda buldu câh-ı ihtişâm
- 6 Ketm ü ahfâ etdiginden kendini femde lisân
Tür-ı Sinâ'sında Hâkq'ın hâkq ile eyler kelâm
- 7 Kim ki zillet hırqasında oldu pinhân Hikmeti
Menzil-i ru'yetde oldu vâşıl-ı dârü's-selâm

430

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Hâme-i tab'ım kitâb-ı aşka verdi ihtişâm
Âyet-i nûr-ı cemâliñ şerh edip verdi nizâm
- 2 Hil' at-i haş-ı me'âni giydirip 'unvân ile
Geçdi mıştar bu feşâhat şadrına mîr-i kelâm

- 3 Her sözüm cāy-ı merātibinde ādāb eyleyip
Şāh-ı ʿaşk dīvānına şaf şaf olup eyler kıyām
- 4 Hūn-ı dīdendendir ol laʿl-i murād elvān-ı sürh
Bāb-ı ʿaşkıñ bekleyip ser-levhasın tutmuş maḳām
- 5 Tāze dillerle hevā-yı nāza pervāz eyleyip
Tıfl-ı mazmūnım eder gehvāre-i dilde hırām
- 6 ʿĀşık-ı rūyuñ olan Hikmet gibi reml eyleyip
Haṭṭ-ı hālīñ nokṭasından aldılar ʿayn-ı peyām

431

Der-beyān-ı Fihrist-i Harf-i Nūn

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Sūre -i nūndan aḳ[it]dı ḳaʿrı yoḳ baḫrān-ı nūn
Bād-ı ʿaşkıñdan temevvüc etdi ol ʿummān-ı nūn
- 2 Çün şehāb-ı ḳaşların çekdi ḳıbāb-ı felege
Eşḳ-i cūyından ḳalem dökdi nice bārān-ı nūn
- 3 Haḳ nişān-ı āyet-i şevket-nümūn-ārā ile
Rabṭ için kevn ü mekāna eyledi fermān-ı nūn
- 4 Haṭṭ-ı zūlf-i rūyına müjgenlerin iʿrāb edip

431. P 100b-101a, Y 68b-69a, İ 88b, U 80a-b.
1a. sūre] sırr İ.

Verdi levh-ı ʿ aşka z̄inet-i ʿalem reyhān-ı nūn

- 5 Noḡta-i bāṭnası işhād edip Ḥaḡ birliḡiñ
Ḳudretin keşret yüzünden eyledi seyrān-ı nūn
- 6 Sırr-ı vahdet noḡtası aḡzındadır her dem-be-dem
Z̄ikr-i tevḡid-i Ḥudā'sıñ etmede her ān-ı nūn
- 7 S̄inesiñ dergāh-ı Ḥaḡḡ'a çāk edip eyler niyāz
Āsumānın r̄uyına çekmiş yüzün eyvān-ı nūn
- 8 Dil müşelleş şekl ile beyzā gibi tertīb edip
Anı tevlīd etdirir ta' dīl ile zevcān-ı nūn
- 9 Eyleyip kendi gibi lafzını daḡı mu' tedil
Sırr-ı terk̄iminde terk̄ib üzredir bürhān-ı nūn
- 10 ʿ Ayn-ı fi' linde ʿarār etmiş mizāc-ı ʿ adl ile
Fā vü lāmında gören ḡarfin nedir ṡab' ān-ı nūn
- 11 Ḥarf-i ta' ḡīb-i ḡisābında mü'eşşir olmada
ʿ İlm-i semmūr içre baḡ dersiñ nedir sırrān-ı nūn
- 12 ʿ Ayn-ı ta' dād-ı raḡamda ḡarf-i istibdāl edip
Ol ḡurūfin keşr-i baş etdi budur erkān-ı nūn

13 Kim bu Һarfın sırr-ı ta' dādın bilip vefkın Һonar
Nūn içinde nūn-ı hey'etde olur sulṫān-ı nūn

14 Nūn-ı Һikmetde budur ey Һikmeti k̄anūn-ı nūn
Һarf-i ' illet Һalb olur dođdu yerinden nān-ı nūn

432

Müseddes-i Na' t-ı Şerif

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1 Teşemmüm isteyen gülzār-ı dīdārīñ o gülşenden
Maħabbet būyın aħz etsin o verd-i vech-i aħsenden
Vişāl-i sırr-ı zātın isteyen ol yār-i aħrandan
Gidersin mā-sivāu'llāh derūn-ı cānla tenden
Şefā' atdir ümidim yā Muħammed Muştafa senden
Niçe yüzbiñ şalāt ile selām olsun saña benden

2 Saña dil-bend olan ' aşık Һalır dār-ı selāmetde
Saña dil-bend olan Һā'im olur taħt-ı sa' ādetde
Saña bend olmayanıñ yoğ yeri mülk-i velāyetde
Girince sancağ-ı dīn altına rüz-ı Һıyāmetde
Şefā' atdir ümidim yā Muħammed Muştafa senden
Nice yüzbiñ şalāt ile selām olsun saña benden

3 Dü- ' ālemdede mişālīñ gelmemiş mihr-i melāħatsiñ
Ser-ā-pā onsekiz biñ ' āleme nūr-ı hidāyetsiñ

Nübüvvet hâtemisiñ sen şehen-şāh-ı risāletsin
 Maḳām-ı şadr-ı Maḳmūd ehl-i sulṭān-ı şefā' atsin
 Şefā' atdir ümidim yā Muḳammed Muşṭafā senden
 Nice yüzbiñ şalāt ile selām olsun saña benden

- 4 N'ola bu Ḥikmeti mücrim olursa 'āşık-ı giryān
 Riyāz-ı pākiñe yüz sürmede biñ cānla nālān
 Hidāyet maḳfilinde olmuşum çü maḳzar-ı imān
 Dirildi ins ü cān cümle ḳuruldu 'arşa-i dīvān
 Şefā' atdir ümidim yā Muḳammed Muşṭafā senden
 Nice yüzbiñ şalāt ile selām olsun saña benden

433

Muḳammes-i Na' t-ı Şerif

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün

- 1 Ey Resül-i Ḥālīḳ-ı envār-ı imkān el-amān
 Ey ḫabīb-i ḫazret-i ḡaffār-ı Raḫmān el-amān
 Ey 'imād-ı Ka' be-i ḫannān u mennān el-amān
 Ey şefā' at ma' deni ḡufrān sübhān el-amān
 El-amān ey müşfi' -i kevneyn sulṭān el-amān
- 2 Ol münevver ravza-i didārına ḫasretleriñ
 Terk edip[dir] ez-diyār-ı rāḫat-ı devletleriñ
 Çölsitān-ı 'aşḳa düşmüş 'āşık-ı vuşlatlarıñ

433. P 101b, Y 73b, İ 89a-b, U 80b-81a.

2b. edip] -İ.

2c. çölsitān] gülsitān İ, U.

Baş açık yalın ayak feryād eder ümmetleriñ
El-amān ey müşfi^ç -i kevneyn sulṭān el-amān

- 3 Ey münevver pertev-i āyīne-i sırr-ı Hudā
Nūr-ı zātūndır kamu her keşret-i vaḥdet-nümā
Ey şefā^ç at tahtınıñ sulṭānı Aḥmed Muştafā
Sensiñ ol şāh-ı serīr-i evliyā vü enbiyā
El-amān ey müşfi^ç -i kevneyn sulṭān el-amān
- 4 Zāhir ü bāṭın şu^ç ā-yı nūr-ı sırru'llāhısıñ
Onsekiz biñ^ç ālemiñ envār-ı mihr ü māhısıñ
Şeş-cihāt kevn ü mekān maḥlūkıniñ penāhısıñ
Ḥazret-i Bārī Hudā'niñ mazhar-ı dergāhısıñ
El-amān ey müşfi^ç -i kevneyn sulṭān el-amān
- 5 Mefḥar-i maḥlūḫ-ı Ḥālīḫ bī-gümān sensiñ hemīn
Enver-i vaşlıñla doldu^ç arş u kürs rüy-ı zemīn
Oldu irsāl-i vişāliñ raḥmeten lil-^ç ālemiñ
El-meded senden şefā^ç at yā Muḥammed yā emīn
El-amān ey müşfi^ç -i kevneyn sulṭān el-amān
- 6 El-amān ey melce-i maḥlūḫ-ı Raḥmān el-amān
El-emān ey şāhibü'l-mi^ç rāc-ı^ç adnān el-amān
Ravza-i pākiñe geldim eyle iḥsān el-amān
Ḥikmeti^ç işyān içinde ḳaldı giryān el-amān
El-amān ey müşfi^ç -i kevneyn sulṭān el-amān

434

Murabba^çme^ç ülü me^çâ^ç ilü me^çâ^ç ilü fe^ç ülün

- 1 Ey h̄āce-i Loḳmān-zede ḫikmet seniñ olsun
Taṣrīf ü beyān mantıḳ u hey'et seniñ olsun
Bu şafḫa-i dilden silinip ḳalmadı noḳta
ç Aynı benim ol ders-i şerī^ç at seniñ olsun
- 2 Sīret olamaz şūret ile ḫırḳa vü şemle
Pā olsa añā Rūm u ç Acem ğarrā vü remle
Ben dāğ-ı dili eylemişim sīneye cümle
Menzil benim ol seyr-i ṭarīḳat seniñ olsun
- 3 Vuşlat ne imiş Ḥaḳ ile Ḥaḳ emr-i taşarruf
Ben ç ayn-ı tecellāda hemān eyle tevaḳḳuf
Bildikleriñ aḳvāl ise ger remz-i taşavvuf
Vaḫdet ile bu ç ālem-i keşret seniñ olsun
- 4 Bu tekye vü mescid diye ḳurduḳları dükkān
Bu ḫalka-i tevḫīde girip ḳıldıḳı efgān
Bu meslek-i seyrān diye bā-şoḫbet-i ç irfān
Etdikleri irşād ile himmet seniñ olsun
- 5 Dünyāya n'ıçün geldiñ o dilden ḳıl o seyri

---

434. P 102a, Y 73a, İ 89b-90a, U 81a-b.

3c. ger remz-i] görmez İ, U.

4c-d] -P.

Şānī' den ırılma o gönül ayrıla ayrı
 Mü'min olamaz unki bu  c nesneden ayrı
 Ol ' illet   ılllet ile zillet seni  olsun

6  n etdiği her zerre v  emme ola ma s b
 Yetmez mi gönül n n ile u rız ise ma l b
 Bir loma-i zehr  i ile eyleme ma c b
 Minnetle olan h ıl-ı ni' met seni  olsun

7 ' Unv n ile d r t u h k metdeki cebri
 D v n-ı ' iz mında olan k br 'la emri
 E'  r-ı bel gatde olan güfte-i ' ari
 Tahri r ile hep  'ib   evket seni  olsun

8 Ey H kmeti' av li n inanmazsa mu'  nid
 İbr  ile hüccet vereyim t  ola  hid
 Efs ne-i d ny yı hele söyleme z hid
 D ny  degil a gülşen-i cennet seni  olsun

435

Murabba'

f ' il t n f ' il t n f ' ilün

1 Bir ' aceb sevd -yı ' aa d d  dil
 İ lesin  h eylesin v h eylesin
 C  edip dery  mi li d d  dil

İñlesin āh eylesin vāh eylesin

- 2 Kim dilerse olmasın ol şāh ile
Ol cemāl-i nūr -ı mihr ü māh ile
Sīnesin yaqsın derūn-ı āh ile
İñlesin āh eylesin vāh eylesin
- 3 Ol cemāl-i yāri ‘āşıklar hemān
Bağrını delsin aqıtsın dīde kan
İştıyāk-ı hasretiñle her zamān
İñlesin āh eylesin vāh eylesin
- 4 Bilmezim āyā nedir bu derd ‘aceb
İşler oldu sīnem üzre yara hep
İntizār-ı firqatiñle rūz u şeb
İñlesin āh eylesin vāh eylesin
- 5 N’eylesin ‘āşıq-ı server devleti
İstemez yā Rabbi sensiz cenneti
Derd-i ‘aşkıñla seniñ bu Hikmeti
İñlesin āh eylesin vāh eylesin

436

Kaşide

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey gönül hâliñ nedir qâliñ nedir söyle hemân
Mâye-i aşlîñ nedir faşlîñ nedir eyle ' ayân
- 2 Sen bu tende yoğ iken qanda idi sırrıñ seniñ
Qanda ma' düm qanda mektüm olmuş idiñ [ol] nihân
- 3 Bil hakîm ü bil qadîm ü hey'et-i ' âlem nedir
Yâ n' için yâhud neden halk oldu bu kevn ü mekân
- 4 Ger haberdâr olmak istersen cenâb-ı Bârî'den
Cân qulağıñ tut baña diñle sözüm ey ' ârifân
- 5 Pes bu maqlûqât-ı ' âlem iki şinf oldu qamu
Biri ' indî biri ' ilmîdir mücerred bî-gümân
- 6 ' İndî oldur kim me' a'llâh ' ilmî oldur mâ-sivâ
İkisinde var eden Bârî te' âlâdır hemân
- 7 ' İndîniñ gine şifât-ı zâtiye mażhar olup
' İlmîniñ kevn ü şifât-ı fi' liye oldu ' ayân
- 8 ' İndî kim ma' düm olan ' indindeki ervâh idi

‘İlminiñ mektûm olan ma‘lûmıdır bî-cism ü cân

- 9 Kendi sırrıñ kenz-i maḥfîsinde izhâr eyledi
Kendine kendi yüzün mir’ât edip oldu ‘ayân
- 10 Kendi rûḥından ḥabîbin rûḥ u nûr-ı ‘aqlını
Ḥalk edip bundan daḥi eşyâyı etdi râyegân
- 11 İsm-i zâtıñ sırrına maḥzar olan bâḳıyyedir
İsm-i fi‘liñ maḥzarı fânîyedir ey vechgân
- 12 ‘İlm ü ‘aqlıñ maḥzarı fânî olan eşyâ imiş
Rûḥ-ı zâtıñ maḥzarı oldu ḥayât-ı câvidân
- 13 Ma‘den-i nâ-ḥaḳ cemâdât u nebâtât ‘ilmîdir
‘İndîdir ol ḥüsn-i şüret nâṭıḳân-ı ins ü cân
- 14 Nâṭıḳ u nâ-ḥaḳ meyânında nice bir sırr var
Ol cemâl ile celâlin ‘aynîdir ey nükte-dân
- 15 Mâyeñ ol nûr-ı Ḥudâ’dır rûḥ-ı zâtın rûḥısnıñ
Bil nesiñ aşıñ nedir fehm eyle ey rûḥ-ı revân
- 16 Çünki bildiñ aşıñı nedir ḥalaḳ olduḡunuñ
İns ü cinne *yu‘rafûn*¹⁹⁵ âyetleri eyler beyân

14a. “nice” “bir” kelimeleri vezin gereği yerleri deġiştirilmiştir.

- 17 Men-‘aref esrāriniñ ma‘ nāsını fehm eyleyen
Buldu kendin bildi kendin rütbesin ol ‘āli-şān
- 18 Kim bilirdi Hālîk’iñ zāt u şifāt-ı kudretin
Ger bu keşret halkını halk etmese ol müste‘ān
- 19 Cümle maḥlūk rūḥ-ı ‘ilmiñ pertev-i esrārıdır
Bu uşul-i ḥikmet üzredir zuhūr-ı cism ü cān
- 20 Cümle varlık ‘ind ü ‘ilminden gelir ḥāric degil
Mebde’i oldur kamu eşyāniñ ey ḥikmet-nişān
- 21 Zāhir ü bāṭın ne kim var māzī müstaḥbel kamu
Ḳabza-i ḥükminde maḥfūzdur nihān-ender-nihān
- 22 ‘Ālem oldur nev-be-nev icād ola ifnā ola
Hem ḳadīm ol rūḥdır ḥaḳdır ḥakīm-i bī-nişān
- 23 Nefy ü işbāt emrine me’mūr olan kimler imiş
Lā vü illādan murād añla nedir cān u cenān
- 24 Lādır işbāt eyleyen illāsını tevḥīd ile
Vaḥdetin işbātına lādır sebep ey nev-cevān
- 25 Zümre-i lā zıkr edip illāsını her dem-be-dem

---

¹⁹⁵ Kur’an-ı Kerim. 2/146: “Kendilerine kitap vermiş olduğumuz kimseler, onu(Hz. Muhammed’i) tıpkı evlatlarını tanıdıkları gibi tanırlar.”

Aldı vaḥdet albine illā vü Mevlā'yı nihān

- 26 Kendine taḥmīd ü tesbīḥ ü  ibādet eyleyip
Kendi zātın bilmege ḥalk oldu bu ḥalk-ı cihān
- 27  Ālem-i lāhūt ilinde yār ile hem-dem iken
Ayrılıp ol ceberūt  ālemlerin tutdum mekān
- 28 Ba' d ezīn ol melekūtīn illerin seyrān edip
İndim andan  ālem-i nāsūta geldim nā-gehān
- 29 Kārbān-ı  aşk olup girdim melāmet rāhına
Yüklenip ol bār-ı ecsādımla gezdim bir zamān
- 30 Maḥfil-i ḥikmetde vaż' etdim vücūdum vārını
İrci'ī şavtın işitdim aşlıma oldum revān
- 31 Erdi faşlım aşlına çün buldu faşlım aşlını
Ne cihān gāvğası aldı ne cihāt u şeş-mekān
- 32  Ābidin ma' būd ile özge niyāz u nāzı var
Bu edā vü şīve-i ḥayrettedir kerrūbiyān
- 33 Da' vet-i  ıyş u şafā-yı vuşlat olduḡda o dem
Sāḳidār-ı  aşk elinden şundular mey cāvidān

34 Hikmetī aṣlın bulup erdiñ huzūr-ı Haqq'a çün
 Kâbil-i bezm-i hıṭâb olduñ diye hamd et hemân

437

Kaşide

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Leşker-i 'iṣyân ile yağmâ olup şâr-ı vaṭan
 Zûlm edip nefsim baña buldu fenâdâr-ı vaṭan
- 2 Hey meded firḫat-keş oldum vâdī-i ğurbetde ben
 Ver eliñ hicrân ilinde ḫaldım ey yâr-i vatan
- 3 İstemez pür-ḫand ile altun ḫafes olsa yeri
 Bülbüle gülzâr-ı cennet görünür ḫâr-ı vaṭan
- 4 Bu ne esrâr-ı nihândır nâr ile ḫayvâna baḫ
 Hoş gelir yansa daḫi pervâneye nâr-ı vaṭan
- 5 Hâlet-i bûy-ı viṣâl-i zülf ile olduḫça ben
 Bâd-ı 'aşkıñla şafâsın sürsün ezhâr-ı vaṭan
- 6 Diñle ey şâhibin aldırmaş gül-i bâĝ-ı bahâr
 Her seḫer murĝ-ı dilistân oḫur eş'âr-ı vaṭan
- 7 Bâr-ı çârüb-ı gövem ḫand-i nebât-âver olup

- Şalınır yâķūt u mercān gibi gül-nār-ı vaţan
- 8 Vaţan-ı aşliyyesin her kime şorsuñ diye ol
Hāk-i kāfūrına derler müşg-i Tatar-ı vaţan
- 9 Āşinā vü yār degil yüzbiñ dil-i minnet ile
Pâyına yüzler sürerdim görsem aġyār-ı vaţan
- 10 Ol şilā-yı rahm-ı hikmet şöyle ‘ibret-zededir
Pādişāh-ı dehr olursa etmez inkār-ı vaţan
- 11 Seng-i hār ise de her miġneti rāġat bilir
Her ne deñlü derd olursa çekilir bār-ı vaţan
- 12 Kimisiñ firķat ile giryān eder şebnem gibi
Kimisiñ vuşlat ile şādān eder kār-ı vaţan
- 13 Geri ķaldı vaţanım ilerü görmem vaţanı
Ara yirde gezdim [āh] eyleyerek zār-ı vaţan
- 14 Şordular her cins-i maġlūķa nedir feryādınız
Dediler āh vaţan vāh vaţan ķanı dildār vaţan
- 15 Ne nesīm-i zūlfūñ esdi ne selām-ı yār gelir
Ķanı bir merd-i Hūdā kim vere aġbār-ı vaţan

10a. Metinde “şöyle bir ‘ibret-zededir” şeklindedir. Vezin gereġi “bir” kelimesini attık.

- 16 Yâr ilinden haberiñ yok mıdır ey bād-ı şabâ
Nicedir şimdi ʿ aceb aḥbâb-ı dildâr-ı vaṭan
- 17 Firḳatiñ me'nûsı oldum vuşlatiñ me'yûşı ben
Gün olur mı gele iḳbâl gide idbâr-ı vaṭan
- 18 Neş'e-i la' l-i vaṭan keyfiyyetin ehline sor
Añdırır bezm-i ḥaḳîḳat câmın esrâr-ı vaṭan
- 19 ʿ Iyd-firûz işi nev-rûza deġişmem töresin
Özge bir resm-i ḳademdir ṭarz-ı eṭvâr-ı vaṭan
- 20 Dilde ol şevḳ-ı ḥayâl-i mihrin etdikçe ṭulûʿ
Bir meh-i tâbân olur her rûz-ı envâr-ı vaṭan
- 21 Ḥikmeti âh eylemekden ġayrı elden ne gelir
Gözlerinden ḳan gelir añdıḳça her bâr-ı vaṭan

438

Ḳaşıde

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Ne ġam ger şunsa mey-nâbın ecel dest-i ḳiyâmetden
Olup mest-i ebedi ḥayy olam ehl-i ferâgatden
- 2 Der-i mey-ḥâne-i ġamdan geçip bezm-i beḳâ içre

- Muṣaffā bāde-i kevşer içem ol cām-ı rāhatdan
- 3 Muşavver nūr olup tā ser-be-ser nūr-ı tecellādan
‘ Anāşırdan olup ‘ārī geçem cism-i keşāfetden
- 4 Koyup şıķlet libāsın ben giyem hoş hıl‘at-i hıffet
Şabāveş ederek reftār gidem dār-ı felāketden
- 5 Bu dār-ı lāne-i hāk-ı kafesden kırtulup ol dem
Hümāveş bāğ-ı me’vāya uçam tağ-ı melāmetden
- 6 Şadef içre tevellüd eyleyip dürr-i yetīmāsā
Olam aşl üzere şaf gevher-i baħr-i hidāyetden
- 7 Bu firķat perde-i zulmet hicābın ref‘ edip yüzden
Dönem ol şūret-i zāt-ı tecellāya bu hāletden
- 8 Geçip lādan olam dergāh-ı illā şehrine vāşıl
İkilikden olup āzād çıķam sicn-i dālāletden
- 9 Tekālif hükmini isķāţ edip varlık şıfātında
Edip devr-i tamām cismim ola nūr-ı leţāfetden
- 10 Ola çün rehberim mürşid refīķim şıdķıla ĩmān
Edem tayy-ı mekān bu ‘ālem-i āfāk-ı āfetden

- 11 Serîr-i taht ‘*illiyî*’¹⁹⁶ içre iclâs eyleyip Hâk’dan
Mükerrem rûh-ı sulţânım giye tâc-ı sa‘ âdetden
- 12 Şu‘ûrî ‘arif-i bi’llâh olan levh-ı hâkîkatde
Bu sözler ma‘nasın taşdıķ eder tefsîr-i âyetden
- 13 Bu nazmım sırrına ey Hîkmetî mazhar olam dersêñ
Derûmñ eyle pâk şirk ü hâsed ‘aceb şekâvetden

439

Kaşîde

mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün

- 1 Ögünme hattıña aqlâm ögünsün
Seni taşvîr eden ressâm ögünsün
- 2 Çıķıp seyr-i hilâliñ rûzesinden
O meh rûyın gören bayrâm ögünsün
- 3 Vişâl-i âfitâb-ı tal‘atîñle
Hâmel burcındaki behrâm ögünsün
- 4 Seni âgûşe çekdigiçün ey mâh
Ġurûb-ı sine-i aḡşâm ögünsün

¹⁹⁶ Kur’an-ı Kerim. 83/19-20: “Bildin mi illiyin nedir? O yazılmış bir kitaptır.”

439. P 104a, Y 71a, İ 92a, U 83b-84a.

4b. Ġurûb] Ġurûr İ, U.

- 5 Ögünmesin havāb-ı bāğda gonca
Şeb-i vuşlat olan iḥrām ögünsün
- 6 Şehā bu ḥüsn-i yek-tā vü keremde
Karıñda bende-i ḥuddām ögünsün
- 7 Hırām-ı kıddine beñzer o yārin
Çemende servi gül-endām ögünsün
- 8 Döner sākīde yokdur ḥāşıl-ı kām
Leb-i la' liñ gören mey cām ögünsün
- 9 Ögün olmaz mezāyā-yı kaziyye
Zamān u ḥāl ile encām ögünsün
- 10 Ögünmesün cihān-giri bu dehrin
Cihānda etdigi ikrām ögünsün
- 11 Müfīd olmaz ferīd-i 'aşr olursan
Muvāfiq bahtıla hoş nām ögünsün
- 12 Şi' arım gülsitān-ı 'aşk içinde
Oğunsun bülbül-i gülfām ögünsün
- 13 Anıñ Hikmet gibi Mecnūn'ı vardır

Ögünsün ol saçı Leylâm ögünsün

440

Kaşide

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Tıfl-ı 'aşkıım ağlarım her sım-ten genc oğşasın
Tūtī-i tab'ım şeker la' liñ dehen genc oğşasın
- 2 Bülbül-i şūrīde-i zārım terennüm eylerim
Hālet-i 'aşkıñ bilir bir gül beden genc oğşasın
- 3 Gülşen-i bāğ-ı feşāhat içre nālišler edip
Ġonca-i mazmūnumı şāhib-suhan genc oğşasın
- 4 Bir yetīm üftāde-i zīr-i reh-i pā olmuşum
Raḥm edip luḫf u kerem ḫayrım seven genc oğşasın
- 5 Sāye-i zulmetde ḫāk[in]den beni ref' etmege
Nev-cevān-ı elb olan serv ü semen genc oğşasın
- 6 Ḥaste-i bī-tāb u ḫākat derd-i ğam miḫnet-keşim
Ḥikmet-i 'aşk içre Lokmān'ın diyen genc oğşasın
- 7 Ma' nā-i ser-defter-i 'aşk u maḫabbet bābıyım

13b. Leylām] Leylā P.

440. P 104a-b, Y 71b, İ 92a-b, U 84a.

3a. nālišler] nāzişler Y, İ, U.

- Sûre-i ‘aşk âyetin tefsîr eden genc oğşasın
- 8 Reh-güzâriñ bekleyip maḥzûn olan ‘âşıklarıñ
Kıymet ü kadriñ bilir vechü’l-ḥasen genc oğşasın
- 9 Üstüḥân-ı serde bu seng-i nişânım bî-riyâ
‘Âşıkıñ ḳabrin ziyâret eyleyen genc oğşasın
- 10 Bu ḥarâb olmuş dil ü cân ḥâne-i virânesin
Ka‘be-i ‘ulyâyı yapmak isteyen genc oğşasın
- 11 Güş edip ‘arz-ı niyâzım dîde-i pür-ḥünımı
Gerden-i kāfûr ile dürr-i ‘Aden genc oğşasın
- 12 Şi‘riñe taḥsîn edip erbâb-ı diller Ḥikmetî
Mecma‘-ı dîvânımı ümmü’l-fiten genc oğşasın

441

Ḳaşıde

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 Fikretiñ sulṫân-ı ‘aḳla çeldirir çelmediğın
Tîğ-i tedbiriñ şehâ ne aldırır almadığın
- 2 Her ne dem olsa muğayyebâtı künûz duhme-sâz
Himmet-i taḥtîñ cihâna buldurur bulmadığın

- 3 Buldu eyyāmın dümen şuyındadır bād-ı ümīd
Dürr-i maḫşūduñla felek doldurur dolmadığın
- 4 Mağrebiñ ‘ anḳāsına bebgā-yı maşrık baḫ ne der
Bir hümā Ḳāf’ dan [o] Ḳāf’ a şaldırır şalmadığın
- 5 Mihr-i iḳbāliñ şüreyyāda edip sūd-ı şeref
Sā‘ at-i mīzān-ı çarḫa çaldırır çalmadığın
- 6 Şīve-i ‘ aşḳ-ı maḫabbet şöyle bir ḫālet imiş
Mescid-i nāz u niyāzda ḫıldırır ḫılmadığın
- 7 Her ne dem nā-süfte sengīn olsa da ḫalb-i ‘ adū
Dūde-i ḫaṭna ḫulūşıñ deldirir delmediğin
- 8 Her nefes aldıḳça āşār-ı nesīm-i devletiñ
Ġoncaveş bāḡ-ı keremde geldirir gelmediğin
- 9 Bilmeziñ bilmek dilerseñ bildiginden geç dilā
Bilmediginden mu‘ allim bildirir bilmediğin
- 10 Şevket-i gülzāra maḡrūr olma Ḥikmet kim o māh
Pençe-i dehre çemende yoldurur yolmadığın

442

Kaşide

mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

- 1 Bir sāyesidir düşdü sipihriñ eşerinden
Kim gördü sa'âdet günü şems ü kamerinden
- 2 Bir devre erişdiñ ki kamu nefsine ağlar
Evlādına yoq dār-1 mürüvvet pederinden
- 3 Gördükçe fūrū-māye-i nā-ehl-i fūrū' 1
Giydirdi felek başına tāk-1 güherinden
- 4 Bī-māre ğarīb varsa eger bābına bakmaz
Cān verse de vermez bir içim āb-1 terinden
- 5 Ger kūşe-i ğam içre helāk olsa da bil ki
Bir kimse gelip şormaya derd ü kederinden
- 6 Yerden bereket hāşılı ref' olmada zīrā
Degmez ele bāğ-1 keremiñ bir şemerinden
- 7 Dil hāneleri oldu hārāb 'ālem yıkıldı
Kim kaldı şorar beyt-i mükerrerrem haberinden
- 8 İmlāk-1 cihān ehliniñ āteşlere yandı

Çorqmaz olalı efçariñ āh u şererinden

- 9 Aḥvālını ‘ arz eylese ger dāver-i dehre
Pek tūt külehiñ kim çapar ol daḥi serinden
- 10 Bî-çāre ve mazlūmlar içün çalmadı rāḥat
Göç etdi gürūḥ-ı fuçarā dār-ı derinden
- 11 Ey dil gidelim ‘ ālem-i uḥrāya seniñle
Devr olduḡu yegdir denī dūnyā nazarından
- 12 Şabr eyleyelim şükr ile ġam miḥnete her dem
Ey Hikmetī Allāh’a şıġındıç beterinden

443

Çaşıde

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Edip ‘ azm-i cinān ey dil maçāmıñ fi’l-ḥıyām olsun
Namāziñ kıлмаğa gelsin güzeller bir peyām olsun
- 2 Erişdi nağme-i rıḫlet çalındı ṭabl-ı ‘ ālemler
Ço çalsın sevdiğim dostum cihānda şād-kām olsun
- 3 Geçen çadr ü günūñ ‘ ıyd-i tecellī şevç-ı ‘ aşç üzre
Hemişe devlet ü iḫbāl ü ‘ ömrüñ müstedām olsun

443. P 105a, Y 81a, İ 93a, U 84b-85a.

1a. fi’l-ḥıyām] fi’ yevmi’l-ḥıyām Y, İ, U.

- 4 Bu söz haddim değil ancak ümîd-i mağfiretdendir
Girersem cennete dostum bana sensiz haram olsun
- 5 Yazılsın dâsitân-ı derd-i aşkım levh-ı dillerde
Okunsun hasb-i hâlim dil-be-dil âlemde nâm olsun
- 6 Tehî aşk olmasın postum otursun zümre-i uşşâk
Kimi sırrımda şeyh olsun kimi nâ'ib imâm olsun
- 7 Güzeller meclis-i uşşâka gelsin demlerin sürsün
Şarâb-ı aşkıma kınsın müdâm destinde câm olsun
- 8 Ne deñlü pehlevân olsañ başar dest-i ecel bir gün
Gerekse Rüstem ibn-i Zâl gerekse merd-i Sâm olsun
- 9 Beni terk eylediñ çün ey felek ben dañı terk etdim
Seniñle ey cihân şimdengerü ülfet tamâm olsun
- 10 Habîbim işte ben gitdim unutma bende-i Hikmet
Saña bu tuhfe-i nâ-dîde dîvânım selâm olsun

5b. Metinde 'âlemde dil-be-dil nâm olsun' şeklindedir. Vezin ve anlam gereği kelimelerin yerini değiştirdik.

444

Kaşide

müfte' ilün fâ' ilün müfte' ilün fâ' ilün

- 1 On su'âlim var saña ey şeh-i merd-i sühan
Halk olaldan ibtidâ cennete kimdir giren
- 2 Bağ Hudâ kim n'eyledi emr edip ol söyledi
Pes tevellüd eyledi kimdir erkekden toğan
- 3 Seyr edip dildârını diñleyip güftârını
Tañrı'nıñ didârını ibtidâ kimdir gören
- 4 Bu 'aceb sözdür dilâ beyne'l-arz-ı ve's-semâ
Yüklenüp mezârını ser-te-ser kimdir gezen
- 5 Düşdü yârinden cüdâ eyledi âh u feza'
Seyr edip Kâf' dan Kâf'a ibtidâ kimdir varan
- 6 Bu olur mu 'âdetâ pes kadîrdir Yaradan
Olmuş iken dünyâdan bir daği kimdir gelen
- 7 Tarğ edip zulmet yemi halka olmuş hem-demi
Nice biñ yıl 'âlemi geşt edip kimdir gezen
- 8 Oldurup oldurmasın fevt olup kaldırmasın

Mevta abre onmasın kimdir icād eyleyen

- 9 Aşık u ma şük olmayı nāz ile cevır etmeyi
Sevmegi sevilmeği kimdir ādet eyleyen
- 10 Nāle-zārım neylesin ehl-i irfān diñlesin
Mūsiārım nađmesin evvelā kimdir eden
- 11 Hikmeti bil rāyegān bir kerāmetdir ayān
Nazım edip evvel hemān kimdir eşār söyleyen

445

azel-i Nat-ı Şerif

fā ilātün fā ilātün fā ilātün fā ilün

- 1 Ey şehen-şāh-ı Resul-i rağmeten-li'l-ālemīn
Şāniña levlāk levlāk dedi ol Rabbü'l-metīn
- 2 Ced-be-ced yāđud amu evrāk u eşyā üstüne
Yazdı nürdan āyetiñ nür üzre nüriñ bir cebīn
- 3 Ađsen-i tavimiñi ihād iün alk-ı azīm
Süre-i řāhā vü yāsīn ismine oldu mübīn
- 4 Hağ berāt-ı rüyına tazīm iün tekrīm ile
Zahrına urdu nübüvvet mühr-i atme'l-mürselīn

- 5 Yâhud ol levh-ı risâlet üzre ol Hâllâk-ı halk
Evvelîn ü âhirîn imzâsını çekdi hemîn
- 6 Onsekiz biñ ‘âlemiñ sensin şefî‘ ü melce‘ i
Hikmetî mücrim kuluñdur kıl şefâ‘ at yâ emîn

446

Gazel-i Na‘ t-1 Şerîf

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün

- 1 Şehâ o mâye-i esrâr-ı ‘aşk-ı enbiyâsîñ sen
Nübüvvet hâtemi maħbûb Resûl-i kibriyâsîñ sen
- 2 Eger sen olmasañ olmaz idi kevn ü mekân taħkîk
Zihî sultân-ı zü’l-mi‘ râc ‘âlî müctebâsîñ sen
- 3 Kâmu ‘âlemler ol nûr-ı cemâliñle münevverdir
Kim ol bî-zıll-ı mihri pertev-i zât-ı Hudâ’sîñ sen
- 4 Tecellî nûr-ı teşrîfiñle zâhir oldu keşretler
Haķîkat sîreti âyîne-i vaħdet-nümâsîñ sen
- 5 Eķâlîm-i ‘ulûmı zâhir ü bâtın vücûduñdur
Kâmu ‘âlemler içre ibtidâ vü intihâsîñ sen
- 6 Şefâ‘ at Hikmetî nâ-çâra senden yâ Resûlu’llâh

Şefî'ü'l-müznibîn Ahmed Muhammed Muştafâ'siñ sen

447

Ġazel-i Na' t-ı Şerîf

fâ' ilâtün fâ' ilatün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey ziyâ-ı enver-i mihr-i semāvāt u zemîn
Kenz-i sırr-ı hikmete sensiñ emînu'llāh emîn
- 2 Aḥsen-i taḳvîm şifâtüñ faḥrisiñ Ḥaḳ ismini
Yazdı yāsîñ nazm-ı icmâlinde ḥatme'l-mürselîn
- 3 Nice inkâr eylesin ḥüsnüñ şehâ ins ü melek
Âyet-i *ḥulḳın* 'azîmdir¹⁹⁸ şâhidiñ 'ayne'l-yaḳîñ
- 4 Tâḳ-ı ṭab' im medḥ-i vaşfiñ etmege fermâdadır
Kim buyurmuş şanıña Ḥaḳ *rahmeten-lil-'âlemîn*¹⁹⁹
- 5 Midḥat-i vaşfiñ ne mümkindür netice sensiñ ol
Âfitâb-ı ḥüsn ü ḥalḳ-ı evvelîn ü âḥirîn
- 6 Mazḥar-ı levlāk levlāk eşref-i maḥlûḳ-ı Ḥaḳ
Melce-i yevmü'l-cezâsın ey şefî'ü'l-müznibîn
- 7 Ḥikmeti ḥatmü'l-keḷâm et rūḥ-ı zât-ı pâkine

447. P 106a, Y 74b, İ 94a, U 85b-86a.

¹⁹⁸ Kur'an-ı Kerim. 68/ 4: "Sen pek yüce bir ahlak üzeresin."

¹⁹⁹ Kur'an-ı Kerim. 21/107: "Biz seni bütün insanlar için sırf bir rahmet vesilesi olman için gönderdik."

Dem-be-dem bî-ḥad şalât ile selâm olsun qarîñ

448

Ġazel-i Na' t-1 Şerîf

müfte'ilün fâ' ilün müfte' ilün fâ' ilün

- 1 Ey 'azîmü's-şân-1 Ḥaḳ âyet-i ḥulḳu'l-ḥasen
Mazḥar-1 nûr-1 tecellâsîñ ey şâh-1 'Aden
- 2 Sende ḥatm oldu nübüvvet risâlet âyeti
Evvelîn ü âḥirîn sensiñ ey ümmü'l-vaṭan
- 3 Vuşlatîñ Allâh saña eyledi her dem mubâḥ
Sensiñ ol maḥbûb-1 Ḥaḳ rehber-i ḥubbü'l-vaṭan
- 4 Zülmet-i ğamdan tutulmuş iken şems ü kamer
Giydi nûruñdan ser-â-ser felekler pîreñen
- 5 Ḥaḳ buyurdu şanıña raḥmeten li'l-'âlemîn
Melce-i kevn ü mekânsîñ ḳamu maḥlûḳa sen
- 6 Ma' den-i 'aşḳ-1 maḥabbet vücûduñdur seniñ
Cân u dilde sensiñ ol maṭla' -1 mihr-i Ḥotan
- 7 Bârîden levlâke levlâk nidâsın gûş edip
Çekdi ser-bendin reh-i 'aşḳa maḥlûḳ oldu sen

8 Yâ Resûlu'llâh kuluñ Hikmetî na' tındadır
Şübhesiz Haq şâhid-i 'âdilim va'llâhi ben

449

Ġazel-i Na' t-1 Şerîf

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Kâf u nün emrinden oldu her zuhûr-ı var-ı nün
Hâşılı *mâ-yeşturün*²⁰¹ fî-levha-i esrâr-ı nün

2 Çün şifât-ı zâta mazhar eyledi Haq noqtasın
Vaḥdetin eyler beyân mâ-fî'l-kulûbi'd-dâr-ı nün

3 Damladı bir kaṭre-i envâr-ı 'aşkından aña
Mest ü ḥayrândır gören ol kâse-i mey-zâr-ı nün

4 Çün telelü' eyledi ol kaṭre-i nûr-ı ḥabîb
Oldu kândîl-i şafâ ol nûr için hemvâr-ı nün

5 Bir şadefdir baḥr-i vaḥdet içre kim bî-bâk-ı ğam
Şaklamış ka' rında ol dürr-i yetim şehvâr-ı nün

6 Na' t-1 vaşfında buyurdu âyet-i nün ve'l-kalem
Haq kâsem etdi kemâl-i ḥüsne bi'l-ezkâr-ı nün

7 Mesned-i 'ahd-i nübüvvetde risâlet sırrını

449. P 106a-b, Y 74b, İ 94a, U 86a.

²⁰¹ Kur'an-ı Kerim. 68/1: "Kalem ve ehl-i kalemin satırlara dizdikleri ve dizecekleri şeyler hakkı için."

Añladı Mūsā yüzünden ibn-i nūn aḥbār-ı nūn

8 Bend bir ser eyleyip gerdūnı fī-taḥte'd-dühūr
Baḥr-i ḥikmetde şenāverlik eder her bār-ı nūn

9 Nokṭa-i 'aşkıñ döküp ehl-i raḳam ey Ḥikmeti
N'eydügin gözden ḥisāb eyler ulu'l-ebşār-ı nūn

450

Ġazel-i Ḥamdiyye

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1 Vücūdum ḥākini şehir eylediñ yā Rabbi ḥamd olsun
Her a'zām zerresin mihr eylediñ yā Rabbi ḥamd olsun

2 Ḳamu maḥlūk u eşyāya muḥiṭ ü kenz-i 'aşḳ etdiñ
Bu gönüm ḳatresin baḥr eylediñ yā Rabbi ḥamd olsun

3 Beyān-ı nüṣḥa-i kübrā diye ser-levḥ-ı pīşāna
'Ulūm-ı ḥikmetiñ satır eylediñ yā Rabbi ḥamd olsun

4 Hevā-yı nefis-i emmārem ile meşḡül iken her dem
Beni bī-gāneden setr eylediñ yā Rabbi ḥamd olsun

5 Beni 'afv u 'ināyet etmek için eyleyip tevḫīḳ
Aḳıtdiñ gözlerim nehr eylediñ yā Rabbi ḥamd olsun

---

450. P 106b, Y 74b, İ 94b, U 86b.
3b. ḥikmetiñ] -İ.

6 Bu Hikmet bendeniñ dīvānçesin hikmet-nümâ kıldıñ
Sözün ‘älemlere neşr eylediñ yâ Rabbi hamd olsun

451

Ġazel

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

1 Nuṭṭ-ı yârin kudretinden oldu peydâ kâf nün
Kâf nün sırrından oldu cümle ammâ kâf nün

2 Kâf-ı lâ‘ l-i lebleri insâna teşbîḥ eyledi
Nün aġâz etdi lisân oldu hüveydâ kâf nün

3 Kâf cemâl-i ḥüsnüni nün vaḥdetin işbât edip
Ḥalka Ḥaḳḳ’ın şâhidi oldu müşennâ kâf nün

4 Kâf kelâm-ı künde eyler ibtidâ nün intihâ
Oldu terkîbi sebeb hükminde icrâ kâf nün

5 Külli maşnû‘ âtın etdi âyet-i künden beyân
Her mezâhirde mü’evvel oldu gūyâ kâf nün

6 Kâf nün beynindeki baḥr içre ġavş oldu ḳamu
Oldu bi-ḳa‘ rı ‘amiḳ baḥrân-ı kübrâ kâf nün

7 Kâf ruṭûbetde olan deryâ-yı raḥmetden gelir

Nūn nesīm-i sīretinden oldu ihyā kāf nūn

8 Kudretin izhār için şah çekdi Hāḡ fermānına
Oldu her ser-levh-ı hikmet üzre inşā kāf nūn

9 Mümkināt-ı hey'et-i 'ālem-nümāda Hikmetī
Kāf nūndur mebdē'-i maḥlūḡ-ı eşyā kāf nūn

452

Ġazel

mefā'īlūn mefā'īlūn mefā'īlūn mefā'īlūn

1 Ġamıñla olmayan maḥzūn olamaz şevḡ ile memnūn
Kemend-i 'aşḡ-ı zūlfūñ çekmeyen bilmez nedir Mecnūn

2 Elifveş rāst iken ser-defter-i 'aşḡ içre ben *
Ḥam-ender-ḡam edip ḡaddim beni dāl eylediñ yā nūn

3 Göñül almaḡda vermekde nedir 'āşıḡlarıñ cürmi
Göñülde bir 'aceb sırdır ne şer'īdir ne ḡod ḡānūn

4 Ki *lā-yūs'el*²⁰² iken zāhid nedendir men' ü ḡa' n etmek
Bu şüretde delīliñ var mı fi'l-āyāt ve'l-mesnūn

5 Uyandır nār-ı 'aşḡı ḡaḡ-ı dilde dāḡ dāḡ olsun
Bir āteş kim yana tā ḡaşre dek sīnemdeki kānūn

452. P 107a, Y 75a, İ 95a, U 96b-97a.

²⁰² Kur'an-ı Kerim. 21/ 23: "O, yaptıklarından sorumlu değildir."

- 6 Görenler nazm-ı şî' riñ mecma' -ı dīvān-ı ' aşk içre
N'ola derlerse ey Hikmet budur pür cevher-i meknūn

453

Ġazel

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Açıl ey gönca gül āgūş-ı dilde bāri bāğ olsun
Bahār-ı şevk ile sīnem yine bir tāze dāğ olsun
- 2 Öürsem ġam degil Maşūr-ı dār-ı vuşlatıñ ey şūh
Kemend-i halka-i ġisūlarıñ boynumda bāğ olsun
- 3 Bu māhī gönlümi şayd etmege baħr-i maħabbetde
Hırām-ı kāmetiñ talyān urulmuş zūlfüñ āğ olsun
- 4 İşitdim nā-sezālar kand-i mey-i la' l-lebiñ içmiş
Aña şıhḡā diyen bī-ḡab' -ı ' aşka derd-i dāğ olsun
- 5 Ne kanlar döksem ey hūnī gerekdir rāh-ı ' aşkıñda
Hele bu şemşir-i āhım bilensin dilde zāğ olsun
- 6 Görüp bu Hikmetī nā-dīde ḡālinden su'āl etmiş
O şāh-ı taħt-ı dil mülk-i cihān ḡurduḡça sağ olsun

453. P 107a, Y 75a, İ 95a-b, U 87a.

4b. derd-i dāğ] derd-i āğ Y, İ, U.

454

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Kim gördü şafā mihrini dehrin feleginden
Her zerresi geçdi ġam u miḡnet eleginden
- 2 Bāġbān olalı ḡār-ı deniñ ḡāşılı kimse
Bāġ-ı keremiñ almadı bir ḡam keleginden
- 3 Biñ cān ile etdikçe heves 'azm-i reh-i kām
Ġitdikçe ba' id oldu bu gönlüm deliginden
- 4 Geç ḡaşmet-i maḡbūbı dil-i 'āşık-ı zāra
Zībā görünür ḡūr-ı behiştin meleginden
- 5 Bī-gāne degil yār için ḡarb-ı meşeldir
Ḳartala bir oġ tīġi doġunmuş yeleginden
- 6 Etdikçe o şūḡ rişte-i ebrū ile ḡamle
Tiz-destlik ile Ḳikmetiyā ḡap bileginden

455

Ġazel

mefā' ilūn fe' ilātūn mefā' ilūn fe' ilūn

- 1 Bahār-ı mevsim-i güldür şafası var çemenin

---

454. P 107a, Y 75a-b, İ 95b, U 87a.

455. P 107a-b, Y 75b, İ 95b, U 87a-b.

- Açıldı gonca-i dil gülşen içre gül dikenin
- 2 Görünce dīde-i şebnemde mağfiret maṭarın
Kabā-yı sebz ile setr etdi gül siyeh tikenin
- 3 Tolandı bāb-ı şeh-i gülsitān hıdmet ile
Ağardı şıdk ile gülşende rūy-ı yāseminin
- 4 Miyān-ı yār görüp şarmaşık raḳīble susen
Taḳındı hañçeri şad-pāre etdi lāle tenin
- 5 O la‘l-i reng-i ruḥuñ gördü bāğ-ı dilde bahār
Benefşe boynın egip açdı goncalar dehenin
- 6 Bu bezm-i bāğda hāmūş olur hezār işidip
Nevā-yı nağme-i dūr ten tenini ten tere tin
- 7 O zūlf-i sūnbüle esmā dilerdi şevketini
Duyuldu keyfiyeti dāra çekdiler resenin
- 8 Meşām-ı ‘ūd ile ‘anber dimāğ-ı dilde düter
Buḥūr-ı cismini ‘aşk āteşinde maḥv edenin
- 9 Mizāc-ı ṭab‘ına şerbet verip bu Hıkmētī’niñ
Şükür bu gonca-i dil ḥaste yırtdı ğam kefenin

2a. görünce] gördükçe P.

7a. şevketini] şirketini Y, İ, U.

456

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ağlasın ol ' aşık-ı bī-dār-ı nālān ağlasın
Cevr ile maḥzūn olan bu ḳalb-i vīrān ağlasın
- 2 Cūş edip sevdā-yı bād-ı zūlf-i ' aşkıñla seniñ
Eylesin maḥv-i vücūd deryā-yı ' ummān ağlasın
- 3 Tā seḫer gülzār-ı ḫüsnüñ içre feryād eylesin
Jāle-i şebnem mişāli ' andelībān ağlasın
- 4 Gül yüzüñ ' aşıklarınınñ āhı şoldurmuş diye
Gülşen-i bāġ-ı ḫazān üstünde bārān ağlasın
- 5 Çün cüdā düşdüm cemāl-i yār ile şimdengirü
Ḥasretiñle rüz u şeb iki gözüm ḳan ağlasın
- 6 Yāre açdı Ḥikmeti cevri ü cefānıñ oḳları
Zaḫm-ı sīnemde olan bu āb-ı hicrān ağlasın

457

Ġazel

meḤ ūlü meḤā' ilü meḤā' ilü fe' ūlün

- 1 Çıķdı yine bir dīde-i āhū küheninden
Çekdi niçesin sāye-i serv ü semeninden
- 2 Ol māhı kıyās eylediler mihr-i felekdir
Şan geçdi esed burcına Kāf-ı Hıotan'ından
- 3 Ol āsa olan zülf-i siyeh-bār güzelden
Mest eyledi kırtulmadı Manşūr reseninden
- 4 Teşrīf-i bahār erdi diye gülşene lāle
Şundu kadehiñ destine bezm-i çemeninden
- 5 Bilmem neden ol āb-ı ruḥuñ rengi şolunca
Ayrılmadı ol ğonca-i gül-ter tikeninden
- 6 Bu Hıkmetī sulṭān-ı ğazel söyleyerekden
Ġitdikçe nişār etmede gevher deheninden

458

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Ümīd-i 'afv ile şabr et bu miḥnetler geçer bir gün
O udret ŧāḥibi Allāh kerem bābın açar bir gün
- 2 N'eder deryāyı raḥmet kim ne deñlü mcrimin olsa
Biter bir atresi raḥmet biḥārından ŧaar bir gün
- 3 Ne am ey teŧne-dil 'aŧkı maḥabbet āteŧinden kim
Seniñ 'aŧıqlarıñ āb-ı zlālinden içer bir gün
- 4 Ne am ben sīne-i 'uryānımı çāk eylesem her dem
Baña ol ḥulle-i 'aŧkıñ libāsından biçer bir gün
- 5 anadım yo diye zār etmesin ol bee-i bülbül
Biter my-ı 'ināyet evc-i kām üzre uar bir gün
- 6 Meded ey Ḥikmetī ferdāyı o derd  amiñ ekme
Gelir vuŧlat srrı firat encāmı geçer bir gün

459

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Bahār-ı dilde 'uŧŧākıñ ŧafāsı onca verd olsun

458. P 107b-108a.

459. P 108a, Y 75b-76a, İ 96a, U 87b.

Uyansın bülbül-i zâra seherde nâle vird olsun

- 2 İşıtdim yâr ile meclisde ağıyâr dolular içmiş
İlâhî ermesin bir daği aña ol da derd olsun
- 3 Olup kendi gibi bir hûba ‘ aşık bād-ı ‘ aşkıñla
O yâriñ ben gibi şolsun muhammer beñzi zerd olsun
- 4 Seniñle aramız berd eyleyen ol ehl-i gammâzın
Zemistân âteş-i sūzân bahâristân serd olsun
- 5 Hele ey Hikmetî şabr eyleyip cevır ü cefâsından
Felekde cille-i mihri çeken nâ-dîde merd olsun

460

Ġazel

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 Köhne derseñ şanma bu hâk-ı diyâr-ı nev-zemîn
Oldu lîk etmekte peydâ dürlü bâr-ı nev-zemîn
- 2 Başladı bir bir hırâm-ı nâza servîler yine
Rûzgâr-ı ‘ aşka ser verdi bahâr-ı nev-zemîn
- 3 Gülsitân-ı dehre doldu nağmesi bülbüllerin
Her taraf oldu gül-i gülşen kenâr-ı nev-zemîn

- 4 Gülşen-i bezm-i çerâğ-ı lālezārı ‘ aşkına
Sīne-i ‘ uşşākıñ olsun sebzezār-ı nev-zemīn
- 5 Köhne-i hāk-i siyāhıñ çün bahārı nev-be-nev
Gül-‘ izār olmaqladır pes i‘ tibār-ı nev-zemīn
- 6 Hıketī erbāb-ı dilden ref‘ eder ğam-keşligi
Bu leţāfet gülşen-i bāğ-ı şı‘ār-ı nev-zemīn

461

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ey gönül aldırđıñ elden ğam-güsār-ı derd eşin
Ol enīs-i hātır u yār-i vefādār-ı eşin
- 2 Hāğ’dan özge dest-gīriñ qalması ‘ālemde hiç
Qaldı zūlmetde görünmez dīdeden pīş ü peşin
- 3 Tīğ-i ‘ aşk ile dıraht-ı ‘ ömrimi qat‘ eyleyip
Çekdi dāğı tağ-ı sīnem üzre yaqdı āteşin
- 4 ‘ Ālem-i ma‘ nā m’ıdı bilmem hayāl-i tal‘ atıñ
Dilde mihr-i vuşlatıñ toğdu dolandı mehveşin
- 5 Hıketī üftāde kim senden niyāz eyler hemān

Sevdiğim dostum ferāmūş etme bu Һasret-keşin

462

Ğazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Gel temāşā-yı gül-i gülşene sen seyrāna ben
Başla gel bülbül gibi elhāna sen efgāna ben
- 2 Derdine dermān dilersen āh u feryād ederek
‘ Arz-ı hāl et ey gönül sübhāna sen sulţāna ben
- 3 Yār için meydāna girdim ser fidā etsem gerek
Çünkü geldik ey gönül cānāne sen Һurbāna ben
- 4 Bunca demdir kim Һapıñda bende-i üftādenim
Bir nigāh et ‘ aşık-ı nālāna sen cānāne ben
- 5 Çünkü bir sulţān-ı ‘ āleksiñ ‘ adālet eyle gel
Gel şehāne dur begim dīvāne sen ihsāna ben
- 6 Hıkmētī’den al naşihāt şakla ‘ aşk esrārını
Kim Һuyurmasın seni nā-dāne sen düşmāna ben

463

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Cān ile sevdim ŧehā sen ser-ŧeh-i ħübānı ben
Kıl 'aṭā bu bende-i üftādeye iḧŧānı sen
- 2 Devlet-i ħüsn içre dā'im 'izz ile ŧaĝ ol hemān
Ey güzeller serveri olsun fedā bu cān u ten
- 3 Va' de-i vaŧlın bu ŧebdir 'ahdine ħulf eyleme
Olmasın bu bende-i bī-māreyye hicrān fen
- 4 Fāriĝ ü āzād iken 'ālemde sensiñ ey perī
Bu dil-i dīvāneyi pes 'āŧıĝ u ħayrān eden
- 5 Sen daĝı ħandān olup bilmem ki güler misiñ
Bezm-i 'aŧıñ içre Ĥikmet aĝlayıp giryān iken

464

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Edelim maḥfice 'iŧret siz ü biz bellürmesin
İçelim mey-nāb ammā bizde tīz bellürmesin

---

463. P 108b, Y 76a, İ 96b, U 88a-b.

3b. fen | ḳan İ, U.

464. P 108b, Y 76b, İ 96b, U 88b.

- 2 Bezm-i vuşlatdır bu şeb pîrâheni gözden şaķın
Beynimizde bed-nigâh aġyâr hîz bellürmesin
- 3 Çek miyânîñ bî-amânîñdan eliñ aġuşa gel
Sînemizde hânçer-i pür-hûn-rîz bellürmesin
- 4 Her ne kim eylersen eyle lîk dil olma göñül
Penbe-i berf-i zemînde yürü iz bellürmesin
- 5 Depredüp la' l-i lebiñ a' dâya karşı gülme kim
Hoķķa-i gevher-feşân femden şaķız bellürmesin
- 6 Sebzezâr-ı gülşen-i ' âlemde ezhâr-ı bahâr
Kim baķar ey Hîkmetî ol ġoncasız bellürmesin

465

Ġazel

mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün

- 1 Ol berg-i gülüñ ruħları hândâniye uyġun
Ol incü dişîñ lebleri mercâniye uyġun
- 2 Var mı hele bu hüsñ ile bir dâne bulunmaz
Dünyâda seniñ şevket-i zî-şâniye uyġun
- 3 Ben kendimi buldum hele kim olmaġa ber-dâr

Manşūr gibi ol zūlf-i perişāniye uyğun

- 4 Seyrān-ı gülistānide bir serv-i bülendin
Gördüñ mü gönül kıamet-i cānāniye uyğun
- 5 Gel güfsemi kıl nağme-i şeh-nāz ile māhūr
Yār kim nefesiñ Hikmeti nālāniye uyğun

466

Ġazel

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Çıkarup ğoncaların bād-ı şabā pīrehenin
Açılır jāle kıocar bir gün ölür gül bedenin
- 2 Kıocaraķ ince belin ħābdan uyandı o perī
Yine āġūşıma çekdim duraraķ sīm-tenin
- 3 Şeb-i vuşlatda ruĥuñ şem' ine nisbet tutulup
Güm olur görse kıamer nūrun o vech-i ħasenin
- 4 Süzerek nergis-i mestāne-i ħūn-rīzelerin
Dil-i üftādesin almış nice ehl-i fitenin
- 5 Yem-i nāz içre o keşti-i dil-ārāmı görüp
Bilerek bād-ı dilim şuyına uydu dümenin

466. P 109a, Y 76b, İ 97a, U 88b-89a.

3b. güm] kim İ, U.

6 İşidip Hikmeti'niñ baħr-i maħabbetde sözün
Şaĉarakĉ cevher [ü] dürrin şadef açdı dehenin

467

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

1 Çün ' ahd-i vefā mesnedin aldım ezelimden
Bir tuħfe-i dil geldi baña ol güzelimden

2 Keyfiyyet-i esrārı diliñ keşf ola dilden
Her kim iĉe bu cür' a-i ' aşkın öz elimden

3 Telħiř-i dürrer-bār-ı gönül dersini açdım
Gelsin řalebā muşlibin alsın tez elimden

4 Ol kaşları yay oĉlarını sīneme dizdim
Çekdim çilesin gitdi hevāya gez elimden

5 Bu ' arşa-i ' ařĉ iĉre edip zülfini çevġān
Gönlüm şopını şapdı yine bir kız elimden

6 Kaşşarım olan baħtıma tevfiķi olursa
Dībā görünür çeşmine ģalkın bez elimden

7 Pür ģāl-i ruħuñ dürrü dişin fikr ile dā'im

Şad sübhâ-i mercân-ı lebiñ gîtmez elimden

- 8 Ferhâd-ı cihân alsa n'ola şüret-i lezzât
Ey Hikmetî bu şand işi şerbet gâzelimden

468

Ġazel

mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ulün

- 1 Ey bād-ı seher gülşen-i yârdan mı gelirsin
Ol sünbül-i hoş zülf-i nigârdan mı gelirsin
- 2 Ref' eyleyerek řâg-ı diliñ ebr-i şitâsın
Ol gönca-i gül faşl-ı bahârdan mı gelirsin
- 3 Hoş nağme-i 'uşşâķ ile âgâz ederekden
Şad-nâle [vü] feryâd-ı hezârdan mı gelirsin
- 4 Efkâr-ı hayâlâtın cemâl-i meh-i dille
Yâ hû ile âh-ı dil-i zârdan mı gelirsin
- 5 Hâsret ile 'âlemleri geşt eyleyerekden
Ey Hikmetî ol ketm-i diyârdan mı gelirsin

469

Ġazel

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

- 1 Mir'āta baġ ol ħüsnüñi zībāda görürsün
Gül ruġlarınıñ rengini ħamrāda görürsün
- 2 Yoġ dil-ber-i 'ālemde anıñ rüyına beñzer
Sen mişliñi ancaġ meh-i ġarrāda görürsün
- 3 Dil mekteb-i 'aşġ içre oġu vaşfını yārin
Ol ġadd-i elif ġaşlarını rāda görürsün
- 4 Evşāfını hem ismimi eş' arımı dil-ber
Baġ mecma' -ı dīvān ile inşāda görürsün
- 5 Sen şanma ġalır yanına bir gün ola bir bir
Hep etdiġiçün defter-i 'uġbāda görürsün
- 6 Ey Ĥikmetī sen nūr-ı maġabbet ile nūr ol
Kim kendiñi āyīne gibi sāde görürsün

470

Ġazel

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

- 1 Gülşende güzel yalıñız āyā ne uyursun

---

469. P 109b, Y 77a, İ 97b, U 89a-b.

470. P 109b, Y 77a-b, İ 97b, U 89b.

Bülbül dura şāyed leb-i cānāne uyursun

2 Şan dest-be-dest ʿ anber-i sünbül gibi dil-ber
Kākül dökülüp sine-i gerdāna uyursun

3 Göstermez iken ʿ āşıka gül rüyını şimdi
Yüz verdi şabā zülf-i perîşāna uyursun

4 Bilmem ki kimiñ bezmini rüşen idiyorsun
Nüş eylediseñ bāde’i mestāne uyursun

5 Lāyık mı saña ey perî sen göz göre tenhā
Fırşatı verip cānib-i düşmāna uyursun

6 Bu Hikmetî dil teşne dururken ne revādır
Teslîm edip ol kendini keyvāna uyursun

471

Ġazel

mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

1 Devlet aña beñzer düşecek rüyına nehrin
Bir lahzada şad pertev edip pertev-i mihrin

2 Ey mest-i ğurūr olma şafā bezmine maġrūr
Kim sākî-i ğam elde dutar kāse-i zehrin

- 3 Bî-çāre gönül bunda nice rāḥat olur kim
Ġamdan bezemiş şānī' i bu 'ālem-i şehrin
- 4 Bülbül göçelim vaqt-i şitā erdi bu yerden
Hoş-bū alacak ğoncası yok gülşen-i dehrin
- 5 Bu 'arşada her sâ' ide ḳallāb-ı cefā-keş
Ol ḳaşı kemānın çekemez çille-i ḳahrın
- 6 Hıkmət iki ḥarf üzre imiş ma' nāsı ancak
'Unvān imiş aḳvāli ise ğavc-i ebherin

472

Ġazel

mef' ūlū fā' ilātün mef' ūlū fā' ilātün

- 1 Dīvān-ı şī' r odur kim nazmında ḥālet olsun
Mazmūn-ı ṭab' a nāfiz temlīḥ-i şoḥbet olsun
- 2 Maṭlūbīñ anda görsün her 'ilm-i fende ṭālib
Her bir kelāmı anīñ esrār-ı ḥikmet olsun
- 3 Bir nev-bahār-ı dilden versin ḥaber kim anīñ
Her berg-i ğoncasında teşmīm-i vuşlat olsun

5a. sâ' ide] sâ' at İ, U.

472. P 110a, Y 77b, İ 98a, U 89b-90a.

3b. berg] birin U.

- 4 Mir'ât-ı kâ'inât-ı 'âlem-nümâ mişâli
Her seyr-i sîretinde bu mihr-i şûret olsun
- 5 Müşkil-güşâ olup her taşşîl-i ma'rifetde
Erbâb-ı tab'a şâhib irşâd-ı şan'at olsun
- 6 Her derdnâkiniñ derdinden olup peyâm-gîr
'Uşşâk-ı zâra künc-i firqatde ülfet olsun
- 7 Her mûy-ı çâr-đarbından bağlanıp hazâ'in
Miftâh-ı tılsımât-ı der-bend-i hey'et olsun
- 8 Âşâr-ı intifâ'ından nev-be-nev füyûzı
Ey Hîkmetî cihânda esbâb-ı rahmet olsun

473

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Bâgbân-ı 'aşka şordum kanı berg açmış gülin
Dedi kim yumdı dehânın nâlesinden bülbülin
- 2 Bâd-ı hû eshâra karşı huţbesin âğâz edip
Dil cemâl ismiñ oğur huţ-ı ruğunda sünbülün
- 3 İsm-i zâtın nokta-i vahdet ile yâd eyleyip

Şeş-cihâtn seyr edip buldum gönüllerde yolın

- 4 Bâ vü sîn ü fâ elif harf-i ceri fetħin bilen
Añlayıp mantıķ me‘ânıñ seyr eder sağın şolın
- 5 ‘İlm-i hikmetden bilen hey’et kitâbından oķur
Mâ-verâsın gösterir âyîne-i dilden dilin
- 6 Yoķluĝa terk eyleyip ‘ilm-i riyâset vârnı
Menzile erdi reh-i ‘aşķa girenler düldülin
- 7 Ümmîdir Hikmetî ammâ dile aldıķda kitâb
Zemmiyân küfrin koyup imâna şarf eyler dilin

474

Ğazel

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 Şanma kim laħm-i zebândır eyleyen cân şoħbetin
Cân içinde cân odur eyler dil ü cân şoħbetin
- 2 Ehl-i derd ol ehl-i derd ü ‘aşķ olur derde devâ
Derd içinde eyler ehl-i derde dermân şoħbetin
- 3 Kıl nazâr âyîne-i hikmet-nümâdır ‘ayn-ı dil
Seyr edip sîretten eyle âb-ı hayvân şoħbetin

- 4   Kahr içinde gösterip luṭfuñ laṭif-i zü'l-celâl
Eyler elṭāfiñla diller luṭf u ihsân şoḥbetin
- 5   ‘İlm-i hikmet sırr-ı vaḥdet ḥāli çün âdemdedir
Vākıf-ı esrār-ı insân eyler insân şoḥbetin
- 6   Gülsitân-ı ‘aşk oḡutdu ḥ̃āce-i bülbül baña
Murğ-ı ‘aşkıñ añlarım bezm-i Süleymân şoḥbetin
- 7   Bend olup zencir-i ‘aşka Kays ile bir ehl-i dil
Tâ seḥer Leylâ yüzünden etdi cânân şoḥbetin
- 8   İbn-i zikri ḳalb ile hem-dem olup ey Hikmeti
Feyz-yâb olmaḳ dilersen eyle ‘irfân şoḥbetin

475

Ġazel

meḥ̃ ulü meḥ̃ā‘ ilü meḥ̃ā‘ ilü fe‘ ulün

- 1   Sevdim yine bir tıfl-ı dil-ārâ küçücükden
Bir ruḥları gül ḡonca-i zībâ küçücükden
- 2   Kılmaḳdadır ol ḥüsn ile dünyâyı münevver
Ol baḥt-ı şeref ḡarrâ-i ḡarrâ küçücükden
- 3   Zülfiñ gibi görünce eder târ u perişân

‘ Āşıklarınınñ ‘ aqlını yağmā küçücükden

- 4 Şimdiden oña gülleriniñ dāmeni kırmuş
Bend etmege dil murğını cānā küçücükden
- 5 Tūṭī gibi Hıkmət nedir ol nāz u terennüm
Sükker ile mi beslemiş āyā küçücükden

476

Ġazel

mef̄ ülü mefā‘ ilü mefā‘ ilü fe‘ ülün

- 1 Firḳatde kıoyup bendeñi ey şāh unudursun
Fıkr eylemeyüp ‘ ahdini her gāh unudursun
- 2 Hercāyī felek mihr-i vefāsında vefā yok
Bi’l-ḥaşşa budur ‘ ādetiñ ey māh unudursun
- 3 Ḥasret ile ğurbetde ölürsem ne ğam ammā
Korḳum odur ey cān-ı cigergāh unudursun
- 4 Bī-gāneleri vaşlına maḥrem edip ey şūḥ
Añmaz olup adım benim eyvāh unudursun
- 5 Çün dīdeden ayrı ola dilden düşer ayrı
Ey şāh-ı güzel bir gün olur āh unudursun

6 Beyhūde yemīn̄ eyleme dostum hele dursun
Bu Hikmetī efgendeñi bi'llāh unudursun

477

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1 Bağılsın bād-1 şūrımdan ' imādı firqat-ābādın
Yapılsın dest-i luṭf-1 himmetiñle vuşlat-ābādın

2 Cihān durduḡça gülzār-1 cemāliñ ber-ḡarār olsun
Harābāt olduḡun göstermesin Haḡ şıḡhat-ābādın

3 Z̄elālet ' illetim gitdi gel ey rūḡ-1 ' azīzim gel
Getürsün nehr-i seyl-ābı seḡāvet ḡillet-ābādı

4 Metā' -1 ḡüsnüñ ey şāh işlenip zergāh-1 dillerde
Doḡunsun rişte-i gül ibrişimle şüret-ābādın

5 Ḳızıl altūndan güller ḡaḡınsın başına bülbül
K' açıldı ḡonca-i bāḡı maḡāmı şevket-ābādın

6 Melāmet istirāḡat ' izz ü rif' at isteyen elbet
Ḳoyup terk eylesin dilden bu dār-1 miḡnet-ābādın

7 Bu dehrin ḡahr-yāb-1 fāniden memnū' iken āyā

Ne hikmetdir vaṭan ṭutmuş bu Hikmet hikmet-âbâdın

478

Ġazel

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Tecezziyle olur şanma vişâl-i Haḡ te'âlâdan
Vücûd-ı Bârî vuşlatda müberrâdır tecezzâdan
- 2 Vişâl oldur ola ma'lûm ḡamu varlık ola ma'dûm
Cemâl-i Bârîden ġayrı görünmez nesne eşyâdan
- 3 Budur ma'bûd ile 'abd arasında maḡviyet sırrı
Taşavvur ḡâli cümle maḡv olur nûr-ı tecellâdan
- 4 Gerek ru'yet gerek vuşlat gerek fikr-i taşavvurda
O ru'yet 'ayn-ı dildendir degildir çeşm-i 'umyâdan
- 5 O demde şeş-cihâtîñ açılıp ḡalmaz ḡayâlâtın
Görüp yârin ḡalâş oldum ḡamu şirk-i müşennâdan
- 6 Beyân-ı 'ayn-ı vaḡdetdir şaḡın şekk etme kim zirâ
Alındı mâye-i esrâr[îñ] ol telḡîn-i ṭâhâden
- 7 Anıñçün 'aḡl-ı mevcûdât erişmez künhüne Haḡḡ'îñ
K'o şûret beñzemez bir şûret-i şuḡrâ vü kübrâdan

- 8 Bu nazm-ı vuşlat-āşār-ı derūnı gūş eden ʿuşşāk
Olur irşād ile maḥfūz bu taʿbīr ü tesellādan
- 9 Bu bezm-i devr-i vaḥdetde döner bir sāķi-i mey ʿaşķım
Şalādır Ḥikmetī gelsin ićen ol cām-ı iḥdādan

479

Ġazel

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

- 1 Göreydi gül ruḥuñ laʿl-i lebiñ ezhār-ı remmānın
Kim eylerdi o dem rengin kızıl yāķūt-ı mercānın
- 2 Göreydi nīm tebessümlerle açmazdan nigezbānıñ
Yumardı gonca ağzın gül edip çāk-ı giribānıñ
- 3 Ḥayāl-i nazm-ı evşāfi ʿarūs-ı ʿaşķ ile gördüm
ʿAceb gül ibrişim üzre dizilmiş dürr-i dendānın
- 4 Seni ey büt işi aşnām gönül seyr-i kenisede
Göreydi zümre-i ruhbān yaķardı küfr ü imānın
- 5 Reh-i gülzār-ı ʿaşķ içre selāmın gözleyip yek-tā
Gören ḥayrān olur reftārın ol serv-i ḥırāmānın
- 6 Hemān ey Ḥikmetī bāb-ı tereccī ḥalķasın yek tut

479. P 111a-b, Y 78b, İ 99a, U 91a.
6a. yek] pek İ, U.

‘ Adetdir bendeye bir gün olur ihsānı sulṭānın

480

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Aç gözün ey dil yeter bu ḥ̄āb-ı ğafletden uyan
Gün ṭulū‘ etdi dolandı geçmede vaḳt ü zamān
- 2 Ger tüvān-ı nev-cevān isen bugün pes bellidir
‘ Arşa-i zühd içre kendi nefsile ol imtiḥān
- 3 Çille-i ḥalvetde yā ol ḳalbini oḳ eyleyip
Bu demir yayıñ çekenler oldular şāḥib-niṣān
- 4 Yüklenüp a‘ lā vü ednā her biri kālāsını
Gün-be-gün geçmekdedir ey dil bu yoldan kārban
- 5 Kendi zāt-ı cevheriniñ kıymeti pes n’eydügin
Keṣret ü vaḥdetde anı bilmeyen eyler ziyān
- 6 Ḥikmetī cürmün tefekkür naẓm edip ağlar iken
Bir mu‘ azzam şayḥa ḳopdı başıma ol dem hemān

481

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bir zamān ey dil seni görmüş idim vaḥdetde ben
Kim seni bilmez idik bir 'ālem-i keşretde sen
- 2 Bir zamān ervāḥ içinde mültefit olmuş iken
Bağlayıp geldik cihāna bir 'aceb şüretde ten
- 3 Bir zamān mülk-i vaṭan şehrinde eylerdik şafā
Olmadık geldim gelelden menzil-i ğurbetde şen
- 4 'Ahd edip çıkmış iken meydān-ı 'aşka yār için
Şān-ı merd-i dil degil olmaḳ reh-i firḳatde zen
- 5 Ma' rifet āşārınıñ da' vāsın etme Ḥikmetī
Bilmeden ḥāşıl nedir bu ḥırmen-i ḥikmetde sen

482

Ġazel

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bu rāh-ı rezmgāh-ı dehre serverlik eden gelsin
Girip meydān-ı 'aşḳ içre dil-āverlik eden gelsin

---

481. P 111b, Y 79a, İ 99b, U 91b.

4b. şān] şād İ, U.

482. P 111b-112a, Y 79a, İ 99b, U 91b.

- 2 Vücūd iklīmine sultān olup marziyye tahtında
Niçe kez ‘azl ü naşb olmuş o dāverlik eden gelsin
- 3 Bu yolda edemez pervāz bī-‘aşk olsa da ‘anķā
Cenāh-ı ‘aşk ile dilde per-āverlik eden gelsin
- 4 Vücūdum fülkini maḥv eyleyip mevc-i ḥabābāsā
Bu baḥr-i zāt-ı vaḥdetde şenāverlik eden gelsin
- 5 Niçe dem Ḥikmetī dil-beste bekler tekve-i ‘aşkı
Sülūk-ı ‘aşk ile ‘uşşāka perverlik eden gelsin

483

Ġazel

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Bulunmaz ḥāşıl-ı lezzet bu bār-ı bāğ-ı me’vāsın
Göñülde añmasa Ḥaḳ dāne-i ber ‘aşk u sevdāsın
- 2 Gören ser-tā-ḳadem maḥbūbınıñ nūr-ı siyāhiñ kim
Hezārān dil-berin eyler müzeyyen ḥüsn-i zībāsın
- 3 Mübeyyiz olması rūşen m’ider devrān ile dehri
Zalām-ı leyliñ ilbās etmese ger māh-ı ğarrāsın
- 4 Sepīd deryāsınıñ artmaz idi emvāc-ı ‘unvānı

Aña Hâk kılmasa cārī müselsel baħr-i sevdāsın

- 5 Güzeller maħrem-i ‘aşk olmadı bu bezm-i vuşlatda
Muşavvir naķş-ı tesvīd etmedikçe rüy-ı beyzāsın
- 6 Beyāz-ı evraķ-ı telhīşine kim i‘tibār eyler
Berāt-ı ħüsnine tā çekmedikçe ħaṭṭ-ı tuğrāsın
- 7 Buħūrāt-ı felek teşbīh için dūd-ı siyāh oldu
Görünce reng-i büy-ı ‘anber-i zülf-i muṭarrāsın
- 8 O servin sāyesi ger olmasa ey Hıķmetī serde
Dolunca kim çekerdı āteş-i mihr-i muziyyāsın

484

Ġazel

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

- 1 Çün şāh-ı dil etdi şeh-i sultān ezelisten
‘Aşķ iklimi cāh oldu yine Hâk kıbelinden
- 2 Ol kişver-i ‘aşķ içre ‘adū üstüne her gāh
Çeksem ne ola leşker-i ‘aşķın milelinden
- 3 Devrin çekilip gitdi gürūh-ı zurefāsı
Kalmadı neĵād ehli bu çarħın şıķalinden

4 Dil-h̄āh-ı vaṭan naḳline ʿazm etse ʿaceb mi
Cānım şıķılır oldu bu dehrin keselinden

5 Zünbūr-ı ḥayālāt-ı dilim eşkim elinden
Dil ḥāneleri doldu muşaffā ʿaselinden

6 Erbāb-ı dil āġāz edip açdıķça dehānıñ
Ḳand aķsa n'ola Ḥikmetī şīrīn ġazelinden

485

Ġazel

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Cefā-yı yāri çek dil kim şafā ḳat ḳat ḥelāl olsun
Ġam-ı ʿaşķ içre pür derd ol devā ḳat ḳat ḥelāl olsun

2 Hilāl-i ʿıyd-ı rüy-ı yāri gör ey rüze-i dil-ġır
Kim ol hoş büse-i mihr-i seḥā ḳat ḳat ḥelāl olsun

3 Şurāḥ-ı ʿaşķını geçdikçe ʿaşķ der imiş ey şūḥ
Bu mey-i lāl-i lelim mübtelā ḳat ḳat ḥelāl olsun

4 Küçükden ḥüsn-i tām[ām] ile bir bī-bedelsiñ sen
O şīr-i māder ey dil-ber saña ḳat ḳat ḥelāl olsun

5 Uruldu ḥançer-i ʿaşķıñla göñlüm gerçi destinde

485. P 113a-b, Y 79b, İ 100a, U 92a.

1a. şafā] -P.

Ölürsem ğam degil anım aa at at elal olsun

- 6 Demişler ğıybetimde Hikmet mabub-perest amma
iki alemde aım b-riya at at elal olsun

486

azel

mef ul f ilt mef il f iln

- 1 Aşam erişdi şems-i mnevver apanmadan
Sr esb-i menzili der-i kişver apanmadan
- 2 aydın mahall-i evra-ı ilşa eyle ta
Alam-ı rz-nme-i defter apanmadan
- 3 Sa y et avaf Merve şafasın şafa ile
Erbb-ı dil ki Ka bedir ol der apanmadan
- 4 Dergah-ı şehriyare eriş feyz-i  aş ile
Dzdn-ı şirk  ucb ile yollar apanmadan
- 5 Ey ehl-i dil bu drr-i yetim la li ile az
Mekşuf olan bu mazen-i gevher apanmadan
- 6 Gel ıfz iun piş-i ulefa-y muafız
Ol ufl-ı bb-ı al a-i ekber apanmadan

- 7 Esrâr-ı men 'aref sebağın añla Hikmetî
Gör kendi hâl-i zâtını gözler kapanmadan

487

Ġazel

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

- 1 Ağyârı görüp dil-beri kapmış kemerinden
Çan gitmede 'aşıklarının tâ cigerinden

- 2 Ol dîde-i âfet arıdır nâs görünce
Üftâdeleriñ şaklasın Allâh nazarından

- 3 A' dâ ile tek etme şafâ ile cefâ kim
Şâb tatlı olur 'aşığa Şam'ın şekerinden

- 4 Bî-mâreleriñ hâline rahm eyle ki zirâ
Âh u şerer-i dil geçer âhın siperinden

- 5 Dil teşneligin Hikmetî her yâre duyurma
Şu çıkmaz ol âteş-zene mermer hâcerinden

488

Ġazel

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 A Hikmet n'eylediñ kendiñ ki yolun var çarâr olsun

487. P 113b, Y 80a, İ 100b, U 92b.

488. P 113b-114a, Y 80a, İ 100b, U 92b.

Aña dildārlık etdigim saña ol bāri yār olsun

- 2 A Hikmet resm-i 'ālem ayrılık derdin çeker ādem
Şalınsın bir zamān ol sevdiğim 'ālemde var olsun
- 3 A Hikmet gezdigiñ seyr ü çemenler bāğ-ı gülşenler
Şabādan şolmasın dā'im açılson gül-'izār olsun
- 4 A Hikmet āb-ı nīsāniñ içip ol dost *
Şulansın āb-ı raḥmetle o yerler nev-bahār olsun
- 5 A Hikmet kūh-ı şahrāsın gezip seyr eyledim yārin
Uyansın tağ-ı sinemde benefşe lālezār olsun
- 6 A Hikmet güfte-i eş'ārını yād eyleyen diller
İki 'ālemde ni' metden İlāhī ḥişşedār olsun
- 7 A Hikmet seyr edip qabrin güzeller eylesin 'ibret
Dem-ā-dem gözlerin yaşı yolında cūy-bār olsun
- 8 A Hikmet ḥāne-i ṭab' -ı dil-i hikmet ile yāre
Yazıp bu mecma' -ı divān-ı şiriñ ber-güzār olsun

489

Ġazel-i Müstezād

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

mef' ūlü fe' ūlün

- 1 Sevdim yine bir dil-ber-i nev-ḥüsnele z̄i-şān
 Gül ruḥları ḥandān
 Zülf-i siyeh 'aqlımızı kıl[mış]dı perişān
 Şan vālih ü ḥayrān
- 2 Her ḥaste gönül olmaya mı teşne-i mey-nāb
 Hoş la'line erbāb
 Ey lebleri hoş āb-ı şeker şerbet-i rümmān
 Ey derdlere dermān
- 3 Reftār-ı ḥırāmıñ verir ol t̄übāya leṭāfet *
 Ḳaddiñ gibi ḳāmet
 Çekmiş degil ol bāğ-ı gül naḥl-i gülistān
 Ey serv-i ḥırāmān
- 4 Bülbül gibi gülşendesin ey gonca-i gülveş
 Bu şad dil-i dem-keş
 Gūş eyle ki tā şubḥa degin nāle vü efgān
 Şeh-nāz ile elḥān
- 5 Dursun hele ol cilve-i ṭannāz giderekden

Biñ nâz ederekden

Mecnûn ede bu cevri ile çok dilleri giryân

Ol gamze-i fettân

6 Ey Hikmetî diñlet seheri pişrev-i tanbûr

Ol nağme-i mâhûr

Bezminde şafâ eyleye mi aşk ile mestân

Bir aşık-ı nâlân

490

Ḳıṭ' a

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Naşş-ı şûret bağıladı çün keşretân

Keşret oldu rûh ilinde vaḥdetân

Sîretimde yoğ iken bu cism ü cân

Buldu şân bu tende cân-ı câvidân

491

Luğaz-ı Ḳalem

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Ol nedir kim bir fedâ-yı peyker ü Hindî cüvân

Cânı yokdur kanı yokdur lîkin olmuş pür-lisân

2 Baş açık bağıri delik bir derviş-i seyyâḥ olup

5d. ol] o İ, U.

490. P 114a, Y 81b, İ 101a, U 93a.

491. P 114a-b, Y 81b, İ 101a-b, U 93a.

Hâşılı Hind ü 'Acemden Rūma gelmişdir hemân

- 3 Noқта gelse Fārisī yetmişiki dilden bilir
Söylemez nā-dāna līk 'irfāna olmuş tercümān
- 4 Keşf-i rāz etsin diye[rek] eylemişler zaḥmnāk
Şan şikāyet etmek için ağlayıp eyler fiğān
- 5 Olduğuçün ol güzeller destine beñzer zarīf
Ehl-i dil el üzre tutarlar anı gördüm 'ayān
- 6 Kanda cevlān eylese ol kāmēt-i mevzūn ile
Maḳdemiñ altında қor elbetde belli bir nişān
- 7 Hīkmetī kim fehm ederse bu luğaz esrārını
Defter-i 'irfān içinde eylesin ismiñ beyān

492

Luğaz

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ol ne hem-rāh-ı nedīmdir cānı yoқ bir bī-zebān
Şīve-i reftārını izhār eder vaқt ü zamān
- 2 Nāz u istiğnāsı var ammā ki anıñ cismi yoқ
Bir 'Arab Hindī durur şan peyker-i esved hemān

- 3 Mürdedir derseñ degil gūyā diri ammā degil
Gāhice zāhir olur gāhī olur gözden nihān
- 4 Her [ne] şeyde var durur hālā bağılsa sīreti
İsm-i resminden eder kendi şıfātın pes beyān
- 5 Hı̄kmetī dilden hayāl etseñ nazār her yerde[dir]
Oldu eşyā-yı cihānda bu luğaz günden ‘ ayān

493

Luğaz-ı Kānūn

fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilūn

- 1 Ol nedir kim kāmēti ham bir dil-ārā-yı cūvān
Hañçer-i bisyārını ser yanıña taqmış hemān
- 2 Şöyle bir dil-ber-perest-i eşkiyādır kim dilā
Sīnesinde nal açıp şad yarası vardır ‘ ayān
- 3 Rūyına birbir perişān eyleyip gīsūları
Her kimiñ destinde girse zülfin eyler pür-zebān
- 4 Tıflveş h̄āce önünde diz çöküp gūyā oğur
Dersi yā gülşen oğursa gūşın eyler ber-keşān
- 5 Pür ‘ alem remmāle beñzer hāme-i sūzān ile

Noқта dökmiş kendi hâlin reml edip eyler beyân

- 6   Kubbe-i eflāk-ı zātında olan necmiñ bilip
Devr eder tā oniki burc u menāzil rāyegān
- 7   Hikmetī her kim bilirse bu luğaz ma^ç nāsını
Guşşadan āzād olup ol dem ola hoş şādmān

494

Luğaz

mefā^ç ilün mefā^ç ilün fe^ç ülün

- 1   Nedir ol kim ne ādemdir ne hayvān
Yiyip içer ne uyur ne [de] sekrān
- 2   Yürür yatur oturur uyur oynar
Ne hayātdır ne memātdır ol ey cān
- 3   Güler söyler [vü] oynar diñler iñler
Ne bī-mār[dır] ne sağdır ol dil ü cān
- 4   Aniñ var ^ç aklı hem fikri ^ç acāyib
Ne delīdir ne uşlu görse insān
- 5   Bu sırrı Hikmetī her kim bilirse
Olur ^ç ālemde ol bir ehl-i ^ç irfān

---

494. P 114b-115a, Y 82a, İ 102a, U 93b.
2a. oynar] uyanır P, Y.

495

Der-beyān-ı Fihrist-i Ḥarfü'l-vāv

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

1 Düşüp sevdā ile gülzāra bu vav

O zülf-i yāre çıkdı rü-be-rü vav

2 Reh-i zülfüñde yeldi niçe demler

Nesīm-i 'aşka döndü mū-be-mū vav

3 Olup gavvāş-ı baḥr-i dürr-i 'aşkıñ

Sefīne oldu gūyā sū-be-sū vav

4 Söz almaz diñlemez dildāрім āhı

Fem açmaz dilden eyle hū-be-hū vav

5 Hüve hū menziline erdi yāre

Anıñçün yazdı 'aşıq çifte hū vav

6 Dolandı boynına zencīr-i 'ahdiñ

Serin çekmez o günlerden berü vav

7 Kanā' at dāmeniñ durmuş öñünde

O reng çekmek diler şimdengirü vav

8 Hevāya ṭab' ıla pervāz edelden

Uçardı lânedden çok mâh-rû vav

- 9 Edip tahrik-i diller Hikmeti'ye
N'ola dil-bende eylerse kamu vav

496

Mu^ç aşşer

fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilün

- 1 Da^ç vetimdir her melâ seyrânına gelsin kamu
Her güzel-i dil-rübâ seyrânına gelsin kamu
Zümre-i ^ç arz u semâ seyrânına gelsin kamu
Bende-i şâh u gedâ seyrânına gelsin kamu
Dost u düşmân âşinâ seyrânına gelsin kamu
^ç Âlem-i keşret-nümâ seyrânına gelsin kamu
Bu serây-ı dil-güşâ seyrânına gelsin kamu
Nağme-i şavt-ı şalâ seyrânına gelsin kamu
Bu zihî kudret-fezâ seyrânına gelsin kamu
Nev-be-nev şun^ç -ı Hudâ seyrânına gelsin kamu
- 2 Bezme gelsin devridir ecnâs-ı insânîñ dağı
^ç Âlemi seyr etsin ol şâh-ı hubânîñ dağı
Hayme kurdu evrak-ı bâğ-ı gülistânîñ dağı
Sâye şaldı ^ç âleme nağl-i dırahtânîñ dağı
Perde çekdi rüyına zülf-i perişânîñ dağı
Sünbül-i hoş-bü çemende tâze reyhânîñ dağı

Gül-^ç izār içre tıyuran nāle efgānıñ dağı
 Kūhsār içre vuḥūş-ı dürlü ḥayvānıñ dađı
 Şīve-i bād-ı şabā seyrānına gelsin ḳamu
 Cilve-i āb u hevā seyrānına gelsin ḳamu

- 3 Şānı^ç in ^ç ibret ile seyr eyle gel ḳudretlerin
 Bu nice icād u icrā eylemiş ḥikmetlerin
 Gūn-e-gūn elvān ile naḳş eyleyip şūretlerin
 Gör ne zībā gösterir her zīnet ü hey'etlerin
 Her mücānis birbiriyle cem^ç olup ülfetlerin
 Her biri bir ḥāl ile kesb eyleyip ḳısmetlerin
 Ekl ederler nev-be-nev bisyār-ı ḥūn ni^ç metlerin
 Şerbet-i ḳand-i ḥayātın baḳ niçe lezzetlerin
 Bezm-i mey-nāb-ı şafā seyrānına gelsin ḳamu
 Neş'e-i cām-ı cilā seyrānına gelsin ḳamu

- 4 Vech-i ādemde tecellī etdi Ḥaḳ bī-reyb ü şek
 Ādemi miḥrāb edindi secde ḳıldı her melek
^ç Arş u kürs levḥ u ḳalemde etdiler Ḥaḳ'dan dilek
 Tīr-i müjgānı ḫaḳındı her biri Cibrīlden yelek *
 Ḳābe ḳavseyne erişdi raḳşa girdi nüh felek
 Ger ferişteh rūḥ-ı zī-şān ger perī diye semek
 Ādemiñ ^ç aşḳ-ı kemer bendin görüp çekdi bilek
 La^ç l-i reng-āmiz ile zeyn oldu encüm-i felek
 Ol meh-i ḳadrin mesā seyrānına gelsin ḳamu

2f. gül-^ç izār] gülzār İ.

Hürşid-i ʿıyd-i duḥā seyrānına gelsin ḳamu

- 5 Gelsin ey Hı̄kmet saña genc̄ine-i ʿaşkıñ içen
 Ol göñül baḥrindeki dürr-i güher-bārın şaçan
 Gelsin ol bezm-i maḥabbet cürʿ asın dilden içen
 Ol hümā-yı ṭabʿ ıla cevlān edip ʿarşa uçan
 Gelsin ol dār-ı fenādan ʿaşḳ ilin tı̄tup geçen
 Āyīne-i ʿaşkıñ libāsın dem-be-dem ölçen biçen
 Gelsin ol kim yüklenip bārın şırāt üzre geçen
 Vaḳtidir vuşlat demin āyā ḳaçan olur ḳaçan
 Ḥaşr u neşr oldu melā seyrānına gelsin ḳamu
 Daʿ vet-i melek beḳā seyrānına gelsin ḳamu

497

Murabbaʿ -ı Tesbīḥ ü Tevḥīd

mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

- 1 Derūn-ı şıdḳıla ey dil de *lā ilāhe illā hū*²⁰⁵
 Beyān-ı Ḥaḳ ile ey dil de *lā ilāhe illā hū*
 Dem-ā-dem şad-hezār elḥān ile feryād edip dilden
 Bu gülşenlerde ey bülbül de *lā ilāhe illā hū*
- 2 Eser yā hū ile bād-ı şabā serv ü semenlerde
 Gezer esmāya zātīñ dil-be-dil laʿ l-i dehenlerde
 Niçe biñ ḡonca-i ezhār ile bezm-i çemenlerde

497. P 115b-116a, Y 83a, İ 103a-b, U 95b-96a.

²⁰⁵ Allah'dan başka İlah yoktur.

1c. şad-hezār] şad-hezārān İ.

Açıl şad-berg ile ey gül de *lā ilāhe illā hū*

- 3 Şehāb-ı ‘aşka düş oldu ağıtdı dīdesin şebnem
 Çekip ‘aşkın dumanıñ başına cem‘ eyledi çiğdem
 Delindi bağırı hūn oldu dedi āh eyleyip ol dem
 Gel imdi dem dem ey sūnbül de *lā ilāhe illā hū*
- 4 Niçe demdir gönül dostından ayrı kaldı ğurbetde
 ‘ Aceb şimdi kimindir ol şafā ol bezm-i vuşlatda
 Coşup keşret yüzünden bu gönül deryā-yı vaḥdetde
 Temevvüc eyleyip ey gül de *lā ilāhe illā hū*
- 5 Lisāniñ durmayıp ey Hıkmētī söyler nedir derdiñ
 Ferāmūş eylediñ derdiñden eṭvār-ı seḥer verdiñ
 Çü dil Mañşūr gibi zūlf-i kemend-i yāre ser verdiñ
 Dolanıp sen de ey kākül de *lā ilāhe illā hū*

498

Kaşīde

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ādem oldur sīret-i insāniñ eyler ārzū
 Kendi zātında olan seyrāniñ eyler ārzū
- 2 Sūr bahāyım cānımı tenden cinān-ı cāna gir
 Cān içinde cān odur cānāniñ eyler ārzū

3ç. dem dem] demden İ, U.
 498. P 116a, Y 83a-b, İ 103b, U 95a.

- 3 Şüretâ dîvâne şekliñ gösterip bî-‘ilm ü fen
‘Ārif oldur cehl ile ‘irfāniñ eyler ārzū
- 4 Haste-i ‘aşkıñ olanlar istemez gayrı devā
Derd içinde derdine dermāniñ eyler ārzū
- 5 Bilse ‘āşıklar vişāliñ nār-ı ğamda şübhesiz
Cenneti qor āteş-i sūzāniñ eyler ārzū
- 6 İ‘tikād-ı mağfiretde müznibim kesmem ümîd
Dil ‘atâ-yı rahmet-i Raḥmāniñ eyler ārzū
- 7 Çün tecellî eylerim bî-perde bî-ḥā’il dedi
Cân u dil ol vuşlat-ı peymāniñ eyler ārzū
- 8 Sicn-i der-bend-i kafes içre şıķıldı murğ-ı cān
Şimdi bu gönlüm reh-i ‘adnāniñ eyler ārzū
- 9 ‘Āşıkān bu keşret içre vahdet-i fāniñ görüp
Ol şifāt-ı Haq ile sübhāniñ eyler ārzū
- 10 Hikmeti bir sırr-ı hikmet vardır eş‘ārında kim
Vaqt olur erbāb-ı dil dîvāniñ eyler ārzū

499

Murabba^çmefā^ç ilün mefā^ç ilün

- 1 Cemāliñ nūruna karşı
Geliñ hū diyelim yā hū
Vişāliñ şūrına karşı
Geliñ hū diyelim yā hū
- 2 Naẓar kııl kendine ādem
Seni Hāq eylemiş mükrem
Derūn-ı cān ile her dem
Geliñ hū diyelim yā hū
- 3 N'ıçün geldiñ bu dünyāya
Ne dersiñ Bārī Mevlāya
Budur tevḥīd her eşyāya
Geliñ hū diyelim yā hū
- 4 Göreydiñ ḥaṭṭını özde
Neler naḳş eylemiş yüzde
Hevā-yı ^ç aşḳ ile biz de
Geliñ hū diyelim yā hū
- 5 Nedir o gördüğüñ düşler
A Hı̄kmet sen de bu işler

---

499. P 116a-b, Y 83b, İ 103b, U 95b.

1b,1ç, 2ç, 3ç, 4ç, 5ç. hū diyelim yā hū] yā hū diyelim yā hū Y, İ U.

A dervîşler a dervîşler
Geliñ hū diyelim yā hū

500

Ġazel

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Ey murġ-1 gönül ṭab' -1 nesīmāneyi boş ҡo
Bir yād olacaķ evc-i ser-i lāneyi boş ҡo
- 2 ' Anķā ise de dāne-i maķşūda erişmez
Gir āf-1 dile kūh-1 beyābāneyi boş ҡo
- 3 Her şāh u gedā nesl-i ḥaseb ḥūkmine girmez
Yeksān olacaķ ṭarz-1 mülūkāneyi boş ҡo
- 4 Varmaķ dilerim kūy-1 dil-ārāmıma ancaķ
Bir laḥza raķībā der-i cānāneyi boş ҡo
- 5 Geçdik resen-i zūlfine līk bir nefes ey şūḥ
Ol ḥalkā-i dil-bend-i girībāneyi boş ҡo
- 6 Ağyār ile ' ahd etmişsiñ ey māh bu şeb ammā
Mihmānım ol def' -i zārifāneyi boş ҡo
- 7 ün bŭlbŭl-i dil erdi sŭrŭruñ ile Şimdi

---

500. P 116b, Y 83b, İ 104a, U 95b.

1b. bir] bu İ, U.

Ey büm-1 elem bu dil-i virāneyi boş o

- 8 Erbāb-1 sūhandār ile hem-dil olamazsın
Hikmet yetişir laf-1 dilirāneyi boş o

501

azel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey felek envār-1 mihriñ görmeyem şimdengerü
Sa' d-1 burc-1 necm-i bahtım şormayam şimdengerü
- 2 Şatdım aldım nad-i ' ömrümden ziyān etdim ziyān
Tevbeler bāzār-1 dehre girmeyem şimdengerü
- 3 Būlbūl oldum bilmedi gülşen benim nālişlerim
onca-i gülzār-1 dehriñ dürmeyem şimdengerü
- 4 Evc-i istiğnāda gördüm miḥnetiñ māhiyyetiñ
Bī-vefā dildāra gönlüm vermeyem şimdengerü
- 5 Hikmeti' aldım reh-i ' aşkıñ derün-1 ab' ıma
Püşt-pāy-1 mā-sivāsın urmayam şimdengerü

502

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Güle beñzetmek haṭadır ruḡlarıñ ey mäh-rū
Zirā dostum gül seniñ rüyuñdan almış reng ü bū
- 2 Lem' a-riz olduḡça mir'āt-ı dile nezzāresi
Pertev-endāzlık eder mānend-i ḡurşid sū-be-sū
- 3 Ḥār biter gül üstüne bülbül yatur ḡār üstüne
N'eyleyem āh olmasa bu 'ālem-i gülşende bu
- 4 Bāḡbān güller ḡopardı zehr işi nā-ḡün ile
Gördü bülbül dem çekip etdi meded feryād-ı hū
- 5 Sünbül-i mazmūn-ı bāḡ-ı ḡüsnüñ etdikde ḡayāl
Şāne-i ṭab'ım arar ḡisūlarıñ her mū-be-mū
- 6 Neş'e-i būy-ı ḡöñül vaşlıñla oldum mest-i 'aşḡ
Gül midir gül-ter midir Ḥikmet nedir gülşende bu

503

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nev-bahār erdi açıl ey ḡonca-fem şimdengerü

---

502. P 116b-117a, Y 83b-84a, İ 104a, U 96a.

503. P 117a, Y 84a, İ 104b, U 96a.

Bülbülân kılsın terennüm dem-be-dem şimdengerü

- 2 Bād-ı ʿaşq ezhār-ı dil gülşenlerin etdi güşād
Yüze çıksın ol gül-i bāğ-ı İrem şimdengerü
- 3 Kāse-i mey laʿ liniñ ruhsârına pek döşedi
Neş'e-yâb olsun derûn-ı cām-ı Cem şimdengerü
- 4 Her taraf bezm-i şafâ ʿıyş-ı şafâsın kırdular
Şād u şûr eyyâmı geldi gitdi ğam şimdengerü
- 5 Çün bu gün kısmetleriñ verdi Hudâ ey Hikmetî
Gel ğam-ı ferdâyı kı çekme elem şimdengerü

504

Ġazel

fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilâtün fâʿ ilün

- 1 Nev-bahâr oldu riyâz-ı bāğ-ı hikmet nev-be-nev
Zînet-efzâ oldu gülzâr-ı leţâfet nev-be-nev
- 2 Sebze-püş olmuş iken bezm-i çemen-ārâsını
Ġoncaniñ açdı yüzün cām-ı maḥabbet nev-be-nev
- 3 Doldu mey gülden şurâḫî lâle-i zerrîn kadeḫ
ʿAzm-i gülşen eyledi erbâb-ı ʿişret nev-be-nev

4a. her]-İ, U.

504. P 117a, Y 84a, İ 104b, U 96a.

- 4 Bostān-ı hüsñ içinde kâd çekip hûbânveş
Mîvedâr oldu kâmu eşcâr-ı ni' met nev-be-nev
- 5 Dîde-i dilden temâşâ eyle bu ' âlemleri
Gösterir âyîne-i keşretde şûret nev-be-nev
- 6 Lebleri la' liñ gibi rengin şî'âr-ı nazm ile
Tolmada gencîne-i dîvân-ı Hikmet nev-be-nev
- 7 Gonca-i mazmûn-ı eş'ârın gül-i zîbâ gibi
Hikmetî gülzâr-ı 'aşka verdi zînet nev-be-nev

505

Ġazel

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Girelim dolâb-ı 'aşka olalım 'âleme cû
Reh-i dilden gelene şu çekelim gidene hû
- 2 Çekilip bezm-i ezelden ederek 'azm-i ezel
Baķıp âyîne-i dilden umaram göstere rû
- 3 Eserek sünbül-i bâĝ-ı İrem'den o şehiñ *
İledip bād-ı şabâ kaldı o gülden güle bû
- 4 'Aşk söyle böyle bir hâldir derler ammâ hele baķ *

Ne ciger anları döküdü düşeli dillere bñ

- 5 oyamaz kimse hüner ābını beyhñde dile
Baş egip ağızına nehriñ tñtmasa dolamaz şu
- 6 Düşme fikr-i ha-ı rñy-ı yāra zirā Hikmeti
Ol hayālāt-ı şuverde üzüür olsa da mñ

506

azel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 şol gönñlde kim ola efkār-ı hñ
Anda zā'il olmaya envār-ı hñ
- 2 Aılır mir'āt-ı dil andan ' ayān
Görünür çeşm-i dile dīdār-ı hñ
- 3 Zāt-ı vahdetden haberdār olmayan
Eylesin tevħīd ile ezkār-ı hñ
- 4 Mā-sivādan çün vücūdu ' āridir
Cñmle şeyde sārīdir esrār-ı hñ
- 5 ' Ař elinden nūř eden mey Hikmeti
N'eydügñn añlar o dem iqrār-ı hñ

507

Der-beyân-ı Fihrist-i Harfî'l-He

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey cemâl-i nûr-ı zâtıñ perdesin fukkâh-ı hâ
Ey taķarrüb etmede menzil merâhîñ râh-ı hâ
- 2 Mu' ciz-i Furķân diye ser-levhına çekdi ķalem
Âyet -i tevĥîd ile ta' rîf eder her gâh-ı hâ
- 3 Her ĥurûfiñ ism ü fi' l ü mâzî müstaķbel ile
Şıdķ u ihlâşında oldu ķalbimiz âgâh-ı hâ
- 4 Bil şıfâtıñla şalâtıñdan tecellî Ĥaķ nedir
Ĥalb imiş beyt-i hüviyyetde olan dergâh-ı hâ
- 5 Hây hüy-ı âh ile hem vâh ile seyyâĥ ile
Her mezâhir dillerince zıkr eder Allâh-ı hâ
- 6 İki cisminden tulu' etmiş meger nûr-ı ĥabîb
Anda maĥv etse n'ola eķvâr-ı mihr ü mâh-ı hâ
- 7 Ĥâmil-i ' arşıñ olup nâr-ı hevâ taĥ' ınadır
Tılsım-ı taĥ' ın bilen yâre olur hem-rah-ı hâ
- 8 İsmiñi taĥbîķ edip vefķıñ gelirse Ĥikmetî

507. P 117b, Y 84a, İ 105a, U 96b.

2b. âyet] etdi İ.

İsm-i a' zām sırrıdır keşf eyledim ey şāh-ı hā

508

Murabba' Ĥarf-i He

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Bu dünyā mekr eder mekkāredir sen daḡi mekr eyle
Aña mekriñ budur terk eyleyip Mevlā'yı zıkr eyle
Neler geldi neler gitdi bu devr-i bezm-i 'ālemde
Nelerden arṡa ḡaldıñ ey gönül fikr eyle şükr eyle
- 2 Ḳanı ol zāt-ı lāhūt 'ālem-i vuşlat-nümā vaḡdet
Ḳanı emr-i ceberūtda zuhūr-ı leşker-i fetret
Ḳanı mülk-i melekūt 'ālem-i nāşūtdaki keşret
Nelerden arṡa ḡaldıñ ey gönül fikr eyle şükr eyle
- 3 Ḳanı ol zulmet-i [şeb] içre nā-mevcūd iken ma' dūm
Ḳanı nūr-ı tecellā-yı muzıyyāda iken mektūm
Çü maḡlūḡāt içinde geldiñ olduñ ismile ma' lūm
Nelerden arṡa ḡaldıñ ey gönül fikr eyle şükr eyle
- 4 Nebātāt u ma' ādin baḡr u ber cümle edip seyrān
Bu nuṡḡ-ı Ḥaḡ ile oldum ma' ārif şehrine sulṡān
Gelen geḡdi özün bil şimdiki ḡālīñ nedir ey cān
Nelerden arṡa ḡaldıñ ey gönül fikr eyle şükr eyle

- 5 Bu dehrîñ gûn-e-gûn ey H̱ikmetî ẖikmetleriñ gördüñ
 Gehî devlet gehî miẖnet gehî ni‘ metleriñ gördüñ
 Gehî ğurbet gehî zillet gehî ‘ izzetleriñ gördüñ
 Nelerden aṟta aldıñ ey gönül fikr eyle şükr eyle

509

Murabba-i H̱arf-i he

mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 İlähî mücrimim luṭf et
 Beni ‘afv eyle setr eyle
 ‘ İnâyet bâbını keşf et
 Beni ‘afv eyle setr eyle

- 2 Yaratdıñ gerçi insânı
 Ederler cürm ü ‘ işyânı
 Seversin ‘afv u ihsânı
 Beni ‘afv eyle setr eyle

- 3 Meded kııl ey ğanı settâr
 Ki sensin erḥam-ı ğaffâr
 Şevâbım yok ğünâhım var
 Beni ‘afv eyle setr eyle

- 4 Felek devr-i siyâhımdan
 Tutuldu dūd-ı âhımdan

Geçip cürm [ü] günâhımdan

Beni ʿafv eyle setr eyle

- 5 Bu sînem oldu şad-pâre
Niçe varsam ben ol yâre
Günâhım çok yüzüm kara
Beni ʿafv eyle setr eyle

- 6 Edersin rahmeti yâ Rabb
Nuʿûm-ı cenneti yâ Rabb
Kuluñdur Hikmeti yâ Rabb
Beni ʿafv eyle setr eyle

510

Müşemmen Gül-metîn Tevḥîd

mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün mefâʿîlün

- 1 O sırr-ı rûḥ-ı zâtında anı ḥalk eyledi Allâh
O pür-envâr-ı pâkinden kamu var oldu buldu râh
Ger ol rûḥ olmasa olmazdı yer gök ʿarş ile gün mâh
Anıñ eşrâfına ḥalk oldu kıʿim her ne var gümrâh
Odur rûz u şeb-i kıadriñ gönülde maḥlaʿ-ı dergâh
Odur dîn mâlik-i mülûk odur ism-i muʿazzam şâh
Şehâdet şâhidi şâhid olup dilden diyem her gâh
Ki lâ ilâhe illallâh Muḥammed Ḥaḳ Resûlu ʿllâh²⁰⁶

510. P 118a-b, Y 100a-b, İ 105a-b, U 96b-97a.

1c. gün] -İ, U.

²⁰⁶ Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed onun hakdır ki peygamberidir.

- 2 Eḥaddir kimse yok bir yerde illā ḥazret-i Ḥaḳ var
 Anıñ emriyle var oldu ser-ā-ser yoğ iken her var
 Odur ‘arş-ı mu‘ allā hem yed-i beyzāda nūr envār
 Odur kürsī ḳalem levhı odur ḥarf-i elif esrār
 Odur sırr-ı ḥaḳīḳat ‘āşık u ma‘ şūḳ odur dildār
 Odur tālib odur maṭlūb-ı mürşid Aḥmed-i muḥtār
 Şehādet şāhidi şāhid olup dilden diyem her gāh
Ki lā ilāhe illallāh Muḥammed Ḥaḳ Resūlu’llāh
- 3 Baḳılsa ‘ayn-ı ‘ibretle ḳamu şeyde odur keşret
 Odur esrār-ı keşret[ān] içinde vāhid-i vaḥdet
 Odur ḥalvet odur hem zāhir ü hem bāṭın u sīret
 Odur evvel odur āḥir odur dilde olan vuşlat
 Ḳamu a‘ lā vü esfelde odur pes maḫhar-ı ḥikmet
 Odur imān u İslām ḳible-i hem mezheb ü millet
 Şehādet şāhidi şāhid olup dilden diyem her gāh
Ki lā ilāhe illallāh Muḥammed Ḥaḳ Resūlu’llāh
- 4 Odur maḥlūḳınıñ Ḥallāḳ-ı ervāhı odur mevcūd
 Ki lā-mevcūd illā hū odur ḥayy u ebed ma‘būd
 Odur şer‘-i ṭarīḳat hem ḥaḳīḳat maṭlab-ı maḳşūd
 Odur cümle tecellī nūr-ı eşyā şems ü meh mes‘ūd
 Şefī‘ ü şāfi‘ i oldur şehīd ü şāhid ü meşhūd
 Odur Ḥaḳ lā-yezāl bāḳī odur ḥay lā-yemūt maḥmūd

2e. mürşid Aḥmed-i muḥtār] –Y, İ, U.

4c. hem] –P, Y.

4ç] şems ü meh] şemsden] İ, U.

Şehâdet şâhidi şâhid olup dilden diyem her gâh
Ki lâ ilâhe illallâh Muḥammed Ḥaḳ Resûlu 'llâh

- 5 Muḥit̄dir onsekiz biñ ' âleme nâzır mekân oldur
 Gören hem görünen her yerde ḥâzır Ḥaḳ beyân oldur
 Benim âyîne-i şüret görünen cân cinân oldur
 Ḳamu iclâl ü icmâl içre zâhir hem nihân oldur
 Gelen Ḥaḳ söyleyen Ḥaḳ'dan degil ğayrı hemân oldur
 Seniñ ey Ḥikmetî sende eden nuḫk-ı lisân oldur
 Şehâdet şâhidi şâhid olup dilden diyem her gâh
Ki lâ ilâhe illallâh Muḥammed Ḥaḳ Resûlu 'llâh

511

Müşemmen Bilâd-nâme

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Gine yüz tıttı bu ' âlem yeñi mir'ât-ı devrâna
 Baḳın şâni' neler göstermek ister ehl-i ' irfâna
 Ser-â-ser ' âlemi gezdım nazar kıldım bu ekvâna
 Cihâniñ ḳalmadı râḫat mücerred nev' -i insâna
 Şuda mâhî vü şahrâda gezen murgân u ḥayvâna
 Erişdi mehdi hicretdir selâmet cây-ı cânâna
 Ṭarîḳ-i Mışr u Şâm üzre gelip Ḥannâna Mennâna
 Ziyâret ḳıl ḥabîbiñ merḳadiñ gel beyt-i Raḫmâna

5e. nuḫk-ı lisân] luḫf-ı lisân İ, U.

511. P 118b-119b, Y 101a-b, İ 105b-106a, U 97b-98a.

1a. gine] yine İ, U.

- 2   Kanı bāğ-ı İrem bu kalmadı gülşende bülbülde
 Düşüp yel gibi sevdâ-yı hevâya kalmagıl yolda
 Denî hâsed şifâtın bağlamış Hind ehli yok dilde
 Şanâ' at sendi yakmışlar kanâ' at yok tevekkülde
 Taber şehri harâb olmuş Habeş mülki degil elde
 Şaķın İrân u Tūrân içre durma hâric-i belde
 Tarîķ-i Mışr u Şâm üzre gelip Hännâna Mennâna
 Ziyâret kıl habîbiñ merķadiñ gel beyt-i Raħmâna
- 3   Şabâda kaşr-ı Belķis' in yakılmış bir metânet yok
 Süleymân milket-i virân olup tahtında rağbet yok
 Hıta vü Çin ü Maçin mâ-verâsında şerâfet yok
 Çü meşhed Ardabil içre siyâdet var sehvâvet yok
 Semerķandî Buħarâ Kandahârîñ içre lezzet yok
 Çağatay illerin Belhî Ğorasân'da maħabbet yok
 Tarîķ-i Mışr u Şâm üzre gelip Hännâna Mennâna
 Ziyâret kıl habîbiñ merķadiñ gel beyt-i Raħmâna
- 4   Daħi 'urbân-ı Kürdistân ' işret hâli ma' lümdür
 Mezâhib ihtilâfindan şerî' at içre mezmümdür
 Sa' id kayyüm ile bir bir zemîn iliñle maħdümdür
 Velî Aħyol u Cürca taht-ı Kisrâ mesken-i bündür
 'Irak iklimleri ğamda Yemen faķrıyla meczümdür
 Ğurüş-ı Nîl kařr-ı Yūsuf' um bir sırr-ı mektümdür
 Tarîķ-i Mışr u Şâm üzre gelip Hännâna Mennâna

2b. yel] bülbül İ, U.

2c. Hind] hüner İ, U.

Ziyâret kı̄l habîbiñ merķadiñ gel beyt-i Raḥmāna

- 5 Mehālikden degil ḥālī cezîre bend olan diller
 Cezāyir Qurṭuba mağrib zemînde kalan diller
 Çekil kim Rûm ilinden çıkma kendini şalan diller
 Çıkardı dürlerin baḥr-i rimālinden talan diller
 Erişdi kurb-ı Haḳḳ'a rāh-ı baḥḥāsın bulan diller
 Ḥicāz iḳlîmlerin tutsun sa' âdetmend olan diller
 Tarîḳ-i Mıṣr u Şām üzre gelip Ḥannāna Mennāna
 Ziyâret kı̄l habîbiñ merķadiñ gel beyt-i Raḥmāna
- 6 Duraklin belde-i İslām nihāyet buldu Dāğıstān
 Velî Tatar u Bosna ehl-i ğayretdir Şibānistān
 Demişler Elburūs dāmānıdır Çerkezle Gürcistān
 Şovukḍur Petreburğ İsveç Urus Bulğār-ı küfristān
 Alamāndan geçip durma ki şeytāndır Firengistān
 Gönül egleñme olunma ḥaḫādır bu diyāristān
 Tarîḳ-i Mıṣr u Şām üzre gelip Ḥannāna Mennāna
 Ziyâret kı̄l habîbiñ merķadiñ gel beyt-i Raḥmāna
- 7 Qalıp bir şehr-i İslāmbol o da bulmaḫdadır kı̄llet
 Huşūşan āteş-i Tāğut ile çekmekdedir firḫat
 Ricālinde şadākat yoḫ kerem yoḫ n'eylesin devlet
 Yeter bu 'ālem-i mülk-i fenādan eyle gel 'uzlet
 Cenāb-ı dergeh-i Mevlā'ya eyle dem-be-dem sür'at
 Dilerseñ emniyet rāḫat yüzüñ tüt Haḳḳ'a ey Ḥikmet

Ṭarīḳ-i Mıṣr u Şām üzre gelip Ḥannāna Mennāna
Ziyāret kıl ḥabībiñ merḳadiñ gel beyt-i Raḥmāna

512

Murabbaʿ

feʿ ilātün feʿ ilātün feʿ ilün

- 1 Varıcañ āh-ı dilim ʿaşḳ iline
İñiler ṭas-ı felekler sesine
Bu rebābān-ı derūnum teline
Delinir peyrevi dil olsa yine
- 2 Felegin ben elegendi çok eledim
Sitemiñ boynına çarḥım doladım
Niçe demler leb-i laʿ liñ diledim
Dileğim degmedi bir būsesine
- 3 Gece encüm ile baḥtım dolaşır
Ne kim oldu ise rızḳın ulaşır
Yetişir eyle ḳanāʿ at yetişir
El olup urma elin kīsesine
- 4 Baḳa kec-revligi çarḥ-ı felegin
Yürümez ṭabʿ ina ins ü melegin
Göz öñünden alıban mā-melegin
Uramaz destini elbīsesine

- 5 Nedir ey Hikmetî ol yerde işi
Kim anıñ olmaya fi'linde işi
Dil ile rabṭ-ı Haḫ etmezse kişi
Varamaz ni' met-i enfisesine

513

Murabba'

mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Göñül ol sevdiğin bir gün
Gelir lâ-şek velâ şübhe
Cemâl-i vuşlat-ı maḫrûn
Olur lâ-şek velâ şübhe
- 2 ' Aceb n'oldu baña benden
Ki düşdüm ayrı ben senden
' Anâşır hükmini tenden
Alır lâ-şek velâ şübhe
- 3 Reh-i ' aşkında ol yârin
Ḳanı terk eyleyen vârin
Aransa dilde dildârın
Bulur lâ-şek velâ şübhe
- 4 Ḳoyup a' zâ vü cismânın
Yine devr etse devrânın

Mü'ebbed rūḥ-ı sultānın

Qalır lâ-şek velâ şübhe

- 5 Gel ey 'ibret-nümâ didem
Nazar kııl qalbiñe her dem
O demde n'eydügin âdem
Bilir lâ-şek velâ şübhe

- 6 Çü resmin düzdü me'kelden
Şıfât-ı zât ile gülden
Seni Hâq Hikmeti dilden
Diler lâ-şek velâ şübhe

514

Qaşide-i Mi' rāciyye

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 İlähi ḥamd ü şükr olsun saña bi-ḥadd ü gāye
Ki nūr-ı Aḥmedi kıldıñ sebep maḥlûq u eşyāya
- 2 O maḥbûbiñ Muḥammed Muştafâ'ya şıdık u 'aşk üzre
Bu mücrimden şalât u hem selâm olsun bülegāya
- 3 Hâbîbim da' vet olduqda Cenâb-ı Hâzret-i Hâkḳ'a
Pes ol şeb ümmehânide idi baq sırr-ı İsrāya

- 4 O dem rûhu'l-emîn gelip mübârek şadı şerh etdi
Yudu kevşer ile döndü ser-â-pâ nûr-ı beyzâya
- 5 Dedi Cennet içinden bir burağ aldım getirdim ki
Seni da'vet eder Rabbiñ o vuşlatgâh-ı a'lâya
- 6 Buyurdu Hâk habîbim Aḥmed'im gelsin beni görsün
Budur maḫşûdu irgürsem gerek maḫşûd-ı vâlâya
- 7 Burağ o demde kim bindirmede nâz u niyâz etdi
Dedi yetmiş biñ yıldır ağlarım 'aşkıñla Mevlâ'ya
- 8 Murâdım şimdi oldur ey şehen-şâh-ı cihân senden
Ki benden ğayrısın merkeb edinme râh-ı 'uḫbâya
- 9 Zümürüdden kanad açdı teni yâḫût-ı aḫmerden
Ayağı başı aḫ incü yüzü beñzerdi bedrâya
- 10 Ricâsın iltizâm etdi o dem Aḫmed süvâr oldu
Öñünce Cebrâ'îl peyk oldu erdi ḫuds-i Aḫşâ'ya
- 11 İki şerbet getirdiler biri aḫ süd biri aḫmer
İçip aḫ şerbeti meyl etmedi ol câm-ı ḫamrâya
- 12 Cemî' -i enbiyâ anda dirilmiş gördü ol anda
Şalât u teri kıldı uydular ol şân-ı 'uzmâya

- 13 Dediler utb-1 sa' d olsun saña mi' rāc-1 ibālīñ
 Őefā' at-kānısıñ eyle unutma Hā te' ālāya
- 14 Başıp taş üstüne ol dem 'urūc etdi semāvāta
 Me'an alkmış iken sen dur dedi seng-i mu' allāya
- 15 Yetiřdi heft-eflāke apısıñ adılar bir bir
 Őabaātında gōrdü her nebīler buldular pāye
- 16 Gōrüşdü hep nebīlerle niçe pend ü kelām oldu
 Gerek kim Ādem ü Īsī vü İbrāhīm ü Mūsī'ye
- 17 Merāsim üzre bi'l-cümle edip tebrīk ile ta' zīm
 amusun seyr edip gedi erişdi 'arş-1 a' lāya
- 18 O dem 'arş ehli gōrdük de abībīñ 'arşa teřrīfin
 Őenā vü merabā etdi amusı ser odu pāya
- 19 Temāřa eyledi 'arşı 'acāyib nesnelere gōrdü
 O rütbe nesne kim 'al-1 beşer ermez ol eřyāya
- 20 O dem andan alıp Cibrīl maām-1 Sidreye vardı
 Mübārek pāyına şaldı dirāht-1 müntehā sāye
- 21 Cenāb-1 Bārī'den geldi yayıldı öñüne refref
 Dedi kim yā Muammed bin teveccüh eyle Mevlā'ya

- 22 Dedi yâ Cebrâ'il sen de benimle gel ber-â-ber kim
Ġarībim bu reh-i ħayretde ol hem-râh u hem-pāye
- 23 Dedi Cibrīl o demde Sidre'den bir ħaṭve kim geçsem
Yanar nūr-ı tecellādan döner bu cismim ifnāya
- 24 Şanırsın rūḥ u ten birbirlerinden oldular tefrīḳ
Yerinde ḳaldı ten gitdi muşavver rūḥ-ı bālāya
- 25 Çü bend-i refrefi nūr-ı tecellā isti' āb etdi
Şu rütbe nūra ġarḳ oldu görünmez oldu uḫrāya
- 26 Özünden ġayrı kimse yoġ idi hiç şeş-cihetinde
Bu resme geçdi yetmiş biñ ḫicāb erdi te' ālāya
- 27 Bu resme nūra ġarḳ olmaḳ ḫadīş ile muşarriḫdir
Yaḳīn görmekte müşbetdir baḳan āyāt-ı İsrāya
- 28 Bu yolda reh-nümā kimdir nedir ḫikmet nedir sīret
'Uḳūl-i ṭavḳ-i insān erişmez hiç bu ma' nāya
- 29 Maḳāmāt-ı taḫiyyatda varınca dergeh-i Ḥaḳḳ'a
Tesellüm eyleyip başdı ḳadem bir dürr-i yek-tāya
- 30 Ṭaḫiyyat hem selāmet resmin ādābın edā etdi
Oturdu faḫr-ı ' ālem ol serīr-i taḫt-ı a' lāya

- 31 Bu dem Bārī te‘ālādan ‘aceb bir hoş nidā geldi
 Ḥabībim yā Muḥammed gör cemālīm er her aḳşāya
- 32 Dedi tekbīr ile tevḥīd ü temcīd eyleyip ol dem
 Ḥudāyā nūr-ı raḥmetle tecellī kııl bu ‘abdāya
- 33 Dedi ‘ālemlere raḥmet için kııldım seni ancak
 Ki irsāl-i vücūduñ ‘ayn-ı raḥmetdir her eşyāya
- 34 Biliñ bī-şek bu gözlerle Muḥammed Rabbisin gördü
 Ḥadiş ü āyet-i Furḳān eder taḥkīk bu ma‘nāya
- 35 Görür nūr içre ol nūr-ı şuver kim bilmedi maḥlūk
 Bu sırrı añlar ol kim baksa mir’āt-ı mücellāya
- 36 Kemāl-i Ḥaḳḳ ile Ḥaḳḳ’ı taḳarrüb eyledi gördü
 Baḳ istersen delīliñ *Ḳābe ḳavseyn ev-ednāya*²⁰⁷
- 37 Gören kim görünen kimdir özün fehm eyle ey dervīş
 Bu dilden sözlerim çokdur velīkin gelmez imlāya
- 38 Mübārek kitfene başdı ḥabībīñ Ḥaḳ kerem destin
 Bilirken ḥātırın hem ḳulların şordı o dārāya
- 39 Dedi yā Rab saña imān ü iḥlāş eyleyip dilden

²⁰⁷ Kur’an-ı Kerim. 53/ 9: “Öyle ki araları yayın iki ucu arası kadar veya daha az kaldı.”

Ꞑamu tevḥīd ü temcīd etmede dergāh-1 aꞐ lāya

- 40 Dedi maꞐ būd benim maḵṣūd benim Ꞑāşık benim maꞐ şūḵ
Benim maḥbūb-1 ḥāşu'l-ḥāşım olmaḵdır baña pāye
- 41 Ḥabībim her ne istersen saña erzān edem bir bir
Seniñçün mümkināt içre bulunmaz dil ura lāye
- 42 Seniñçündür ḥabībim vuşlatım niꞐ metleri taḥḵīḵ
Ne kim ḥalḵ eyledim cümle seniñçün oldu pīrāye
- 43 Selām-1 raḥmetiñ itmām edince Ḥaḵ dedi Aḥmed
Bize hem şāliḥin üzre ola raḥmet bülegāya
- 44 Bu nuḥḵ-1 Cebra'il tā Sidre'den gūş eyleyip durdu
Teşehhüd birle tevḥīd ile urdu Ꞑarş-1 aꞐ lāya
- 45 İşitdi bu nidāsın hem semāvāt ehli ol demde
Ꞑamusı etdi tevḥīd ü teşehhüd şān-1 kübrāya
- 46 Resūlu'llāh dedi yā Rab murādım senden oldur kim
ZaꞐ'if ümmetlerim Ꞑafv et bağışla atma veylāya
- 47 O mücrimlerdir anlar kim ederler cürm ile Ꞑişyān
Dedi Ꞑafv eyleyip verdim Ꞑamusın sen dil-ārāya

42a. seniñçündür] seniñçün İ, U.

- 48 Dedi yâ Rab o mücrimler hisâbını baña ver kim
Olup rüsvâ-yı ʿ âlem düşmesinler ser-fürü mâye
- 49 Dedi Hâk ümmetiñ cürmin hisâbın saña göstermem
Şu deñlü setr-i ʿ afv edem muhâsib bulmaya gâye
- 50 Dedi hem rahmetim deryâsına nisbet kamu ʿ âsî
Aña beñzer kim ol bir dâne hardal düşse deryâya
- 51 Bu bezm-i vuşlat envâr-ı maḥabbet n'eydügin bilmek
Degil bir zerresi gelmez hayâl-i fikr-i dānāya
- 52 Netice Rab o maḥbûb ile toḡsân biñ kelâm etdi
ʿ Umûm u hâş u hâşu'l-hâş idi bu sırr-ı evḡāya
- 53 Otuz biñi şerîʿ atden otuz biñi ḡaḡîḡatden
Otuz biñ maʿ rifetdir kim ḡalem girmez ol eşyâya
- 54 Şerîʿ at bâbı maʿ lûmdur tarîḡat ḡurb-ı Hâḡ'dır ḡaḡ
Sülûk-ı Hâḡ ile seyr et baḡ ol şehr-i müḡeyyâya
- 55 Bu meclis-i ḡaḡîḡatden maḡabbetle edip telḡîn
Bu bîʿ atdir o bîʿ at kim ḡaş oldu ol dil-ârâya
- 56 Hemân telḡîn edince şeş-cihet eşyâsı keşf oldu
Açıldı zâhir ü bâḡın kamu ol şâh-ı Dârâya

- 57 Edip bezm-i ezelden ol maḥabbet māyesin telḳin
O sırr-ı feyz-i ‘ aşḳ üzre maḥabbet oldu ser-māye
- 58 Şerī‘at çün tamām oldu ṭarīḳat ‘ uḳdesin açdı
Ḥaḳīḳat ma‘ rifet cümle verildi ol dil-ārāya
- 59 Du‘ āsın müstecāb etdi ḳamu isteklerin verdi
Gerek ümmet gerek ‘ izzet gerek vuşlat ile pāye
- 60 Şu deñlü rāzī ḳıldı Ḥaḳ ḥabīb-i Muştafā’sın kim
Yürütdi ḥurşid-i marziyyesin ‘ arş-ı şüreyyāya
- 61 Cemī‘-i müznibi ‘ afv eylemekdir ‘ uhde-i Ḥaḳ’dır
Ümīd ü şıdḳım oldur kim ede raḥmet cemī‘ aya
- 62 Ḳamudan sevgili maḥbüb u maṭlūbum benim sensiñ
Eger sen olmasan çekmez idim eflāk-i vālāya
- 63 Ḥabībim gerçi doymazsiñ cemālim görmede ammā
Daḫi seyrāniñ ile var yürü Cennāt-ı ‘ ulyāya
- 64 Rüsüm-ı sābıḳ üzre ‘ avdet etdi geldi Cibrīl’e
Edip tebrik alıp gitdi me‘ ān firdevs-i me’vāya
- 65 Sekiz cennet yedi ṭamuları seyr eyledi bir bir
‘ Acāyib nesnelere gördü ulaşdı naḥl-i ṭübāya

- 66   oar ezhār-1 mūkinden gūzeldir daı vūs‘ atde
           Çekilmiş nūrdan almı bütūn ‘ ar ūstūne sāye
- 67   amu evrāk u emārı yazılmı dest-i udretle
           Ki ism-i zāt ile āndır Muammed ol mūsemmāya
- 68   ‘ Aceb kim dalları germi amu ar-1 cinān ire
           Miāl-i mihr ū mehdır kim doar her dār-1 dūnyāya
- 69   Edip terīfine tebrīk ū istibāl ū ‘ izzetler
           amu rıdvan u ılmān hūrīler durdu temennāya
- 70   Bular kim hūrī ılmāndır öyle hūblardır anlar kim
           K’anıñ bir nazrası zīnet verirdi basa dūnyāya
- 71   Dizilmiş kākūl-i sārāsına dürr-i güher-bārın
           ‘ Acāyib reng ū zīnet vermi ol zūlf-i mütellāya
- 72   Aılmı rūy-1 ruhsārında ad-berg-i gül-i udret
           Leb-i la‘ liñ cān ba eyler ol cām-1 Mesīhāya *
- 73   urulmu aları yāsı oulmu tīr-i müjgānı
           Niān-1 sine-i ‘ uāı gözler vat-i ferdāya
- 74   Mūkaāl gözleri āhūsına cān bestedir cümle
           Anıñcūn ‘ āı u ūftādedir diller o hūsnāya

- 75 Kaçan reftâra âgâz etseler bâğ-ı cinân içre
Hırâm-ı ‘ışvede beñzer kamu serv-i semen-sāya
- 76 Terennümler tebessümler edip nâz u niyâz üzre
Olur ins ü melek hayrân baqınca ol dil-ārāya
- 77 Cemâl-i hüsn ile her birleri şöyle ziyâverdir
Güher zerrât hâlin berç urur mihr-i muziyyāya
- 78 Mu‘ anber saçları sünbül teni nūr-ı mücessemdir
‘ Aceb sırr-ı muṭalsamdır melek girmez o simāya
- 79 Takarrübde olan taḳbîl-i şoḫbet şöyle hâletdir
K’ol lezzât yetmiş yıl çıkmaz dimâğında qalır māya *
- 80 Tekellümde tenāsübde tebessüm ‘ışve-bāzlıkda
Degül ins ü perî mihr ü kamer girmez o hüsnāya
- 81 Terennüm nağme-sāz-ı def-i zenlik etseler bunlar
Olup dem-beste-i hıffet gelir ‘ aql-ı muğannāya
- 82 ‘ Acebdir beñzemez birbirlerin hey’ etde şeklāsı
Bürünmüş her biri gül-güne-i aq şarı ḥaḍrāya
- 83 Şekerden tatlu üç ırmağ aqar bir yerde mezc olmaz
Kızıl aq şarıdır añlar mişâlin baqsa beyzāya

- 84 Daḥi gördü niçe yüz biñ maḳāmāt-ı celīlātı
Ki güzel görmemiş ‘ aḳl ermemiş ol cāy-ı zībāya
- 85 Dedi yā Cebra’ıl bunlar kimiñçün olmuş āmāde
Dedi kim Rabbisin tevḥīd edenler erdi ol cāyā
- 86 Daḥi gördü niçe ḳaşr-ı mücevher la’ l-reng olmuş
Olur vaşfinda ḥayrān eylese dānā vü bīnāya
- 87 Dedi bunlar kimiñçündür ‘ acerb kimler olur mālīk
Dedi bunlar şehīdānıñ yeridir oldu pīrāye
- 88 Daḥi gördü niçe ḳaşr-ı mu’ allā nūr ile memlū
Derūnı hem birūnı birbirinden görünür sāye
- 89 Dedi bunlar kimiñçündür dedi anlar içündür kim
Şalāt-ı ḥamse üzre hem teheccüdle bula ḡāye
- 90 Daḥi gördü niçe ḳaşrı düzülmüş la’ l-i yāḳūtdan
O naḳş-ı ḥikmet üzre kim bulunmaz rengine ḡāye
- 91 Dedi bunlar kimiñçündür o mücrimler içündür kim
Ümīd-i ‘ afv ile tā’ib gele dergāh-ı Mevlā’ya
- 92 Daḥi gördü niçe ḳaşr-ı mu’ azzam kim müzeyyendir
O zīnetlerle kim ‘ aḳl ermemiş ol şun’ -ı kübrāya

- 93 Dedi bunlar kimiñçündür dedi anlar içündür kim
Saḥīye'ṭ-tab' olup infāk eder a' lā vü ednāya
- 94 Daḥi gördü niçe қаşr-ı muқābil ' arş-ı Raḥmāna
' Aceb her қаşr-ı ' uzmā kim бақар nūr-ı tecellāya
- 95 Bu maқşūrāt içinde çok nu' um-ı taḥt-ı devlet var
Anı fehm edemez kimse beyānı gelmez idrāya
- 96 Dedi bunlar kimüñçündür dedi anlar içündür kim
Ḥulūş-ı ' aşk ile ' āşık ola Bārī te' ālāya
- 97 Bu deñlü kudret-āmiz nesnelere gördü ki Cennetde
Erişmez ' aklı maḥlūқıñ ol esrār-ı muğattāya
- 98 Acāyib bir ' alem gördü ulaşmış ṭāқа ' arş üzre
Açılmış her taraf şalmış bütün ' arş üstüne sāye
- 99 Dedi bu sancağ-ı ' uzmā nedir yā Ceбра'il dedi
Livāu'l-ḥamddır ol kim Ḥaқ saña vermiş dürür pāye
- 100 Bu ni' metler kamu insān için ḥalk oldular ammā
Dilā ḥamd ü şenā kıl ḥalk eden Bārī te' ālāya
- 101 Bu rütbe ümmetiñ ' ālī maқāmın seyr edip ol dem
Yüzün dergāh-ı ' izzetde sürüp ḥamd etdi Mevlā'ya

- 102 Sa' âdetle selâmetle zihî ' âlî şerâfetle
Pes andan aldı Cebrâ'il getirdi kıuds-i ' ulyâya
- 103 Binip andan nüzûl etdi murâd üzre maķâmına
Alıp Cibrîl buraķın gitdi me'mûr olduĝu câya
- 104 Şeb ol şeb sâ' at ol sâ' at dem ol demdir dem ol demde
Zamân zamân içinde halk olup geldi yine câya
- 105 Çü hengâm-ı seher oldu Muħammed nûrı şevķ urdu
Ĥabîbiñ nûrına nisbet güneş beñzerdi hem sâye
- 106 Olup tevfiķ o dem Şiddîķ edip taşdıķ ' ale't-taħķîķ
Ĥudâ ol dem adın Şiddîķ ķodu ol mîr-i vâlâya
- 107 Gerek Fâruķ ile ' Oşmân ' Alî ibn-i ebû Tâlib
Şehâdet etdiler cümle muħaķķîķler bu da' vâya
- 108 Buña ihlâş ile imân getirmek ' ayn-ı farz oldu
Budur taħķîķ bilâ-şübhe inan mi' râc-ı İsrâ'ya
- 109 Bu Ĥikmet bendeniñ ' afv et İlâhî cürm ü noķşanıñ
Ĥabûl et nazmını neşr et dil-i dünyâ vü uķrâya
- 110 Ricâmız şimdi oldur kim edip bir fâtiħâ ihşân
Ola rahmet aña her kim du' â eyler bu ednâya

515

Kaşîde-i Na' t-1 Şerîf

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Bir elif çekdi Hudâ levh-1 tecellâ üstüne
Ol elifden nokta-i vahdet kodu bâ üstüne
- 2 Bir hitâb erdi nidâ-yı sîn ile doldu cihân
Mîm-i hamd oldu beyân esrâr-1 tâhâ üstüne
- 3 Sünbül-i gîsûları gülzâr-1 Rahmânü'r-rahîm
Bağş-1 nûr etdi yüzünden leyl-i yağşâ üstüne
- 4 Pertev-i mir'ât-1 rûyuñ ' aks edip ' âlemlere
Şaldı ol nûr sâyesin nûr-1 süveydâ üstüne
- 5 Ref' -i zulmetden ser-â-pâ şöyle ma' lûm oldu kim
Nûr-1 Aḥmed'dir doğan ' arş-1 mu' allâ üstüne
- 6 Raḥmeten-lil-' âlemîn etdim diye izhâr için
Yazdı ve'ş-şems âyetin mihr-i mücellâ üstüne
- 7 Nûrdan nûr-1 mücessemdir nihâl-i kâmeti
Sâyesi düşmez anıñçün ' arz-1 baḥḥâ üstüne
- 8 Mu' cizât-1 bâhiriñ fehm eyleyen kılsın nazâr

- İki şakç oldu ne geldi mäh-ı garrā üstüne
- 9 Reng-i la' linde ne buldu bāde-i ' aşkıñ kim ol
Cān verir mestāneler cām-ı muşaffā üstüne
- 10 Bülbül-i ' aşkıñ ne gördü gülşen-i ' ālemde kim
Zār eder şām u seher ezhār-ı zībā üstüne
- 11 Ger hevā-yı zülf-i ' aşkıñla dem-ālūd olmasa
Rūzgār esmez idi ekvān u deryā üstüne
- 12 Çün ' imād-ı çarḥ-ı çārem buldu istiḥkām-ı ' aşk
Ol ḥabībīñ nūruñ āşārı idi mā üstüne
- 13 Nūr-ı sırr-ı Muştafā' nıñ görmese Cibrīl-i Ḥaḳ
Nefḥ-ı rūḥ etmez idi rūḥ-ı Mesīḥā üstüne
- 14 Ādemi iḥyā Süleymān Yūsufi sulṭān edip
Nīl'e garḳ etdi gelen Fir'avnı Mūsā üstüne
- 15 Dirliginde himmet-i nūr-ı Muḥammed olmasa
Ḳormıdı İdrīsini firdevs-i a' lā üstüne
- 16 Şāhidiñ levlāke levlāk āyet-i *ḥulkın* ' *aẓīm*²⁰⁸
Olmasañ çekmez idi eflāk-i eşyā üstüne

²⁰⁸ Kur'an-ı Kerim. 68/4: "Ve Sen pek yüce bir ahlak üzerindesin."

- 17 Hāme-i ‘aşk u maḥabbet nāmesin evḥā edip
Çekdi şaḥ aḥdār için fermān-ı İsrā üstüne
- 18 Gūş edip mi‘ rāc-ı ‘azmiñ raqşa girdi nüh felek
Seyr için şems ü kamer çıkdı şüreyyā üstüne
- 19 Hem ‘inān u peyk-i pāyīndır seniñ rūḥu’l-emīn
Rākibi sensin burāq-ı esb-i ḥaḍrā üstüne
- 20 Ey selām ibnü’s-selām ey mazḥar-ı dārü’s-selām
Gözleyip Sidre selāmiñ ṭurdu yek-pā üstüne
- 21 Pes delīl-i rāh-ı ḥazret olmağa ol münferid
Etdi iclās refref-i ‘ālī müheyyā üstüne
- 21 *Ḳābe Ḳavseyni ev-ednā* menziliñ gördükde ol
Başdı maḥdem bir mu‘allaq dürr-i yek-tā üstüne
- 22 Hüb cemālin gösterip maḥbūbına ol zü’l-celāl
Ṭutdu vuşlat destini ketfin-i ‘ulyā üstüne
- 23 Dergeh-i Ḥaḳ’da ḥabībiñ rütbesin fehm eyle kim
‘İzzet etmek vācib oldu Ḥaḳ te‘ālā üstüne
- 24 Her cevāriḥ üzre taşdıḳ eyleyen gelsin beri
Kim şalāt etsem gerek maḥlūḳ u eşyā üstüne

- 25 H̄azret-i Şiddīk̄ görüp ‘ ahd-i nübüvvet levhını
H̄atem-i taşdıķıñ ol dem urdu imzā üstüne
- 26 H̄azret-i Fārūk bin H̄aṭṭāb gör kim n’eyledi
Çekdi mīnā-yı ‘ adālet çarḥ-ı mīnā üstüne
- 27 H̄azret-i ‘ Oşmān bin ‘ Affān zı’n-nūreyne baķ
Berķ urur nūr-ı ḥayāsı nūr-ı beyzā üstüne
- 28 Murtażā ibn-i Ebī Ṭālib gibi şīr-i Hudā
Ey felek çıķmış mıdır meydān-ı dünyā üstüne
- 29 H̄amza’niñ gülbang-ı dehrin zöhresin çāk ederek
Gürz-i çevgānı erişdi ṭāķ-ı Kısra üstüne
- 30 Tīġ-i dīn-i müctebā çıķdı ġılāfindan bugün
Ceyş-i āhım yürüdi küffār-ı ıtġā üstüne
- 31 K̄urretü’l-‘ aynān ehl-i mü’minin oldu şehīd
K̄anlar aķdı Kerbelā vü rüy-ı bedrā üstüne
- 32 Bu ‘ aceb kim ḥasf olup ‘ ālem ḥarābāt olmadı
Ya n’içün taş yağmadı şuġrā vü kübrā üstüne
- 33 Gel yeter āh-ı derūnum yaķmasun ‘ ālemleri

27b. ḥayāsı] ziyāsı İ, U.

ƘorƘum oldur ƙalmaya ŝaħrā vü ŝaħrā üstüne

- 34 Ey ŝefī' ü'l-müznibīn erdi ŝefā' at günleri
Çek ŝefā' at sancagın erbāb-ı veylā üstüne
- 35 Şad-hezār ez-cān u dil olsun ŝalāt ile selām
Ol habīb-i āl ü aŝhāb u aħillā üstüne
- 36 Ĥikmetī мүmkün degil evŝāfiñ itmām eylesem
Biñ lisān u lafz u ĥarf inŝā vü ma' nā üstüne

516

Ƙaŝīde-i Münācāt

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

- 1 Ey ĥāzır u nāzır bize raħmen nazar eyle
' Afv eyle ĥaťāyāmızı def' -i ĥaťar eyle
- 2 Dilden giderip zulmet-i āfāk-ı sipihri
Envār-ı ĥaķīķat ile ehl-i başar eyle
- 3 Mir'āt-ı dilim sırr-ı maħabbet ile serle
Göster yüzini dīde-i ' uŝŝāķı ter eyle
- 4 Cehlim giderip defter-i ' allāmīna kayd et
' İrfān ile gencīne-i ƙalbim güher eyle

- 5 Hulyā-i nişāt-āver olan ʔab^ʕ-ı ümīdim
Ol maʔla^ʕ-ı hūrşīd ile reng-i seher eyle
- 6 Tevfīk-i hidāyetle edip vāşıl-ı maqşūd
Yā Rab iki ʕ ālemde beni mu^ʕ teber eyle
- 7 Çün aḥsen-i taqvim ile etdiñ beni taşvīr
Ol şūret-i aḥsen ile ʕ ayn-ı beşer eyle
- 8 Kem şūret-i uhrā ile ḥaşr eyleme yā Rab
Hūb şūret-i zātūñ ile nūr-ı şuver eyle
- 9 Ḥayr u ḥasenim yoğ ise ʕ işyānıma yā Rab
Tevḥīd ile işhād-ı lisānım siper eyle
- 10 Takrīr-i lisānım ile taşdıķ-i derūnum
Ol vaḥdet-i şāniñ ile şābit kader eyle
- 11 Bunlar daḥi olmaz ise maqbul-i qarīniñ
Fazlıñla beni ʕ afv ederek sūd-ger eyle
- 12 Çün ʕ ālem-i dünyāda beni eylemediñ fāş
Ol ʕ ālem-i ʕ uqbāda daḥi setr-i şer eyle
- 13 Āgāh olalım ʕ aşķ u maḥabbet ile dilden
Ġaflet ile bu cānımızı alma ḥaber eyle

- 14 Ol hâlet-i nez'imde baña verme harâret
İmânı baña hem beni imâna fer eyle
- 15 Munkerle nekîr sorguların eyleme 'usret
Tevhîd-i şehâdet ile kavlim durur eyle
- 16 Meydân-ı felâketde beni eyleme 'uryan
Ol hall ü imânı baña tâc-ı ser eyle
- 17 İşkâl-i 'inâyet ile mizânımı ağdır
Ol cîsr-i melâmetde beni berq-ı per eyle
- 18 Ol vech-i habîbiñdeki nûr 'aşkına yâ Rab
Eyvân-ı şefâ' atde beni müstaķar eyle
- 19 Nâ-ehl olanıñ tab'ına irşâd ederekden
Tevfîķ-i hidâyet ile mürşid-i ber eyle
- 20 Bu hâşıl-ı 'ömrüm olan âsarımı yâ Rab
Taḥşîl-i kemâlât ile halka eşer eyle
- 21 Her mıṣra'-ı dîvânçemi şad-berg-i gülāsâ
Pür-nef'-i füyûzât ile bâğ-ı şemer eyle
- 22 Her 'ârif-i bi'llâh olanıñ kalbine naķş et
Eşfâh-ı dürer-bârına la' l-i güher eyle

23 Maṭlūbum olan ma'rifet-i ḥaḫḫ ile yā Rab
Bu Ḥikmetī'niñ ḫalbini şāhib-hüner eyle

24 Ey Ḥikmetī istersen eger rü'yet-i yāri
Ṭut emrini nehy eylediginden ḫazer eyle

517

Ḳaşıde-i Bahāriyye

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Rüz u şeb taḫdīr-i Ḥaḫ luṭfuñ nümāyān etmede
Ḥāmidin ol vechile taḫmīd-i Yezdān etmede

2 Mihr-i ni' met perverin rüy-ı zemīne baş edip
Nev-be-nev bisyār-ḫāniñ ḫalka erzān etmede

3 Dest-i ḫudret ḫāmesin çekdi şuḫūf-ı ḫikmete
Ḥaṭṭ-ı naḫşın evraḫ-ı eşyāda elvān etmede

4 Nāme-i nev-rüz-ı sulṭāniñ alıp bād-ı nesīm
Nev-bahār erdi diye 'azm-i gülistān etmede

5 Bu hevā-yı nerm ile esdikçe ḫoş bād-ı seḫer
Duḫterān-ı şāḫ-ı gül kākül perişān etmede

6 Gūyiyā 'aynen tūsem mā selsebilādan gelir²¹⁰

517. P 123a-125a, Y 98a-100a, İ 111a-113b, U 103a-105b.

²¹⁰ Kur'an-ı Kerim. 76/18: "Bu içecekler, adı Selsebil olan pınardandır."

Her taraf nisyān-ı rahmetdir ki cūyān etmede

- 7 Kaşr-ı bāğ-ı dilde nergīs iki havz-ı nazradır
Dem-be-dem fevvāre-i dil-cūyı seylān etmede
- 8 Şem‘-i ruhsārīñ bu şeb‘ aks eyleyip bāğ-ı dile
Lālezār-ı şahñ-ı sīnemde çerāğān etmede
- 9 Şu‘le-i kıandīl fānūs-ı derūnım seyrine
Çeşm-i encüm felek nūrun fūrūzān etmede
- 10 Minber-i güllerde bülbül huṭbe-i vaşfin okur
Ġoncalar gūş eyleyip çāk-ı girībān etmede
- 11 Şerbet-i dīnār ile şehd-āb-ı nābın nūş edip
Sīm-tenler sāhil-i gülşende seyrān etmede
- 12 Düzdü gül la‘lin ṭabağda sükkerīn bārın meze
Şundu mey zerrīn kadehile sāķī devrān etmede
- 13 ‘İşret-i vuşlat fezā-yı bezm-i gülşendir diye
Gül kucağında yatur pūr-jāle cevlān etmede
- 14 Hār-ı gül neşter çekip bī-dilden aldı intiķām
Erguvān süsen meyānda hūn-efşān etmede

- 15 Dūd-ı āh-ı ‘aşka döndü diye zülf-i nigār
Sünbül-i şeb-bū benefşe rengin akrân etmede
- 16 Nîlüfer çiğdem taķındı başına zerrin külāh
Rāh-ı ‘aşkıñda neyistān āh u nālān etmede
- 17 Şekker ü mey hāl-i gīsūdārına olmaz bedel
‘Ūd-ı ‘anber-bārısın beyhūde sūzān etmede
- 18 ‘Akd edip gül ibrişimle turre-i zülf-i ‘arūs
Ādeme cennet selāmın hūr u ğilmān etmede
- 19 İbn-i dil dāmād olup bint-i maħabbetdir ‘arūs
Eş-be-eş bu resme eşyā sūr-ı zevcān etmede
- 20 Çaldı zanbaķ borusın raķş eyledi çarķ-ı felek
Ķahķahā ile şaķāyık nāz u ħandān etmede
- 21 Mest olup nergis ü bercis ü қaranfil ħaşķaş
Ķarma reftār ederek seyrān-ı cānān etmede
- 22 Ruħları şad-berg-i ra‘nāsında zibā fülleri
Ravza-i ğülşen-fezā ğülzār-ı zī-şān etmede
- 23 Hindibā vü ıħlamur şevket mübārek şāhtere
Āb-ı taķtiriñ içenler def‘ -i aţşān etmede

- 24 Mers̄in ü mürver heblebān u pel̄in na‘ ne cebār *
 H̄aşşasın H̄aḡ her birin bī-ḡadd ü pāyān etmede
- 25 Rāziyanca ḡubbetü’s-sevdā helilec dār-ı ç̄in
 Zencebīl fūfūl ḡaranfil ḡab‘ a dermān etmede
- 26 Baḡ hele ḡınna urulmuş al gelincik destine
 Gün-perest ol kahrıla meh-rūy-ı gerdān etmede
- 27 H̄ün-ı çeşmim dikdirüp aḡ gerdan-ı kāfūr ile
 Ol buḡūr Meryem gibi cezb-i dil̄irān etmede
- 28 Sebzezār altūn cevher rūy-ı dil-ber cāri şū
 Def‘ edip ḡayḡuları dil şād u ḡandān etmede
- 29 Dost elinden ol ḡabīb-i ‘ıḡr tefārīḡ nām ile
 Armaḡanın bayḡarān mişbāḡ-ı reyḡān etmede
- 30 ḡartopın boz çiçeḡin döndürmesi ‘ayn-ı şafā
 Vaḡt-i tābistān olup faşl-ı ḡazirān etmede
- 31 Her mehiñ destinde bī-pervā gibi mervaḡası
 El şalar kim da‘ vet-i mihr-i dirāḡşān etmede
- 32 Cevheriş maḡbūḡa-i şemsiyye-i müşḡin devā
 Meblaḡ-ı altūn ile ‘arz-ı ḡekīmān etmede

- 33 N'eyleyim āyīne-i peyker-nümā şimdengirü
 Āb-ı rüy-ı yāre baķ kim māh-ı mihmān etmede
- 34 Bir şerīf destārına gül-nār olup üftādesi
 Al renginiñ çemende sebze-pūşān etmede
- 35 Bāğda cem' olmuş çiçekler seyr-i gülşendir diye
 Her biri hoş-büy ile tebrik-i sultān etmede
- 36 Āsitān-ı behceti dīvānıma gelsin diye
 Hüdhüdi irsāl edip murğāna fermān etmede
- 37 Kaşr-ı 'ibretde hayāl-i hayme kurdu 'ankebüt
 Şem' a yaķdı perlerin pervāne sūzān etmede
- 38 Balçıgın yaptı perestü Ka'be'niñ bünyādına
 Taş alıp geldi Ebābīl kahr-ı düşmān etmede
- 39 Kūbbe-i evc-i serā üstünde minā çekdirüp
 Bārgāh-ı sīm ü zerden kaşr-ı eyvān etmede
- 40 Devre çıķdı leşker-i mirān zenbūr-ı himem
 Nizesin kaşr-ı 'asel cem' inde 'uryān etmede
- 41 İşperim şungur çaķar şāhīn şecā' at gösterip
 Atmaca şeh-bāz birin pāzū-yı mirān etmede

- 42 Murğ-1 ‘anķā eyleyip Ķāf-1 ķanā‘ atde ķarār
Būm-1 fāriğ inzivā-yı ĝār-1 virān etmede
- 43 Her seķer İřhaķ gibi tertil-i Ķaķ Ķur’ān’a baķ
Hu-be-hū dem-keş kebūter zıkr-i sūbhān etmede
- 44 Telli balķıķın şunasın aķ ķuğum her sū-be-sū
Şīve-endāzın ĝören mağmūmı şādān etmede
- 45 Zāğ u cerād Kerbelā şahrāsına leşker çekip
Ĥāşıl-1 maşşūl-i ‘ōmrüm üzre tuğyān etmede
- 46 Murğ-1 ‘anķāveş per açıp bādbān-1 fūlk-i dil
Ķaķ saña deryā yüzün ķaşr-1 Süleymān etmede
- 47 Ĥurnanıñ biz ķonduğında ĝöçdüğünde degiliz
Aķbaba leklek gibi bī-bāk tayrān etmede
- 48 Şaķşağan ĝammāz olup ķartal zağan ķuzğun hele
Her biri bir hāl ile ızrār-1 ‘iřyān etmede
- 49 Murğ-1 saķķā āb-keş oldu riyāz-1 dil-keşe
Ĥuy sevāhilde gezip ormanda iskān etmede
- 50 Vaķtidir şimdi şikār-1 kekligiñ bildirciniñ
Ķaz u ördek anğıdan pervāz-1 nehrān etmede

- 51 Şubh-ı şādıkdır diye şavt u nidā eyler hūrūs
Mākiyān beyzā ile mesrūr-ı şıbyān etmede
- 52 Ol hümā-i şevket ü mīnā olup yāre nedīm
Tūṭi-i şirīn şeker eş‘ār-ı sübhān etmede
- 53 Mūsiqār āgāzesin murğ-ı semender gūş edip
Düşdü bī-bāk āteş-i hasretde cevlān etmede
- 54 Dem çekip şubān kaval-ı ‘aşka urduğda zebān
Meleşip koyun kuzı da‘vet-i hayvān etmede
- 55 Mandıra şahra vü yaylasında şağmānın şağıp
Kaymağın aldı lebinden mast ü edhān etmede
- 56 Manda çiftlik kethudāsı gölde gavvāşlık edip
Hırs-ı tağlar ihtiyārı oldu huḥ-man etmede
- 57 Hakk nān añlar kilāb kıtmir olupdur yār-gār
Hār-gūş körpe serāydār oldu pūyān etmede
- 58 Zeyn olup bāğ-ı İrem mānend-i ‘ālem ser-be-ser
Süglünü ferrāş-ı rāğ fāvusı derbān etmede
- 59 Parsi serden-geçdi kaplamı sipeh-sālār edip
Her bahāyım üstüne Hakk şir-i hāqan üstüne

- 60 Şāzine Āşaf Kelīle Dimne'ye oldu nedīm
Pīşrevlikde siyāh gūş fikr-i iz' ān etmede
- 61 Ol gözi āfet bebir kesdi reh-i Hind ü Yemen
Gergedān zehri şifā fīl zāhrin eyvān etmede
- 62 Kürrebāniñ şaḥ-suvār olmaḥ için ḥayl-i ḥaşem
Celğa ve mātīñ tereyyüf yā küheylān etmede
- 63 Zümre-i miḥnet-keşāniñdır 'aceb çāpük-suvār
Sürmege cümdi ğubārın 'azm-i meydān etmede
- 64 Kūh-kenlikde cüvānān izleyip āhūları
Ṭazısı mengūşlı begler şayd-ı ḥayrān etmede
- 65 Ḳurdu cellād u zaġar meymūni 'ayyār eyleyip
Kirpi tīr-endāz edip sañşūni sekbān etmede
- 66 Ka'be-i kūyında isti' cāl ü istirsāl için
Nāḳalar maḥfil çekip ğarbāni ḥaccān etmede
- 67 Bu maḳāmāt-ı nevāda mūsikār-ı murġ-ı dil
Naġme-i dilden terennümlerle elḥān etmede
- 68 Tāzelendirdi riyāz-ı dilde ezhārın şabā
Ol nühüft olmuş beyātı 'aşḳ-ı i' lān etmede

- 69 Sāz-ı dil-sūzun niyāzı nāza āgāz eyledi
Pişrev-i gül devr ile ‘uşşākı gūyān etmede
- 70 Deff-i sīnemde uşūl-i kār naqş-ı ‘aşk urup
Ceng-i kânūn-ı hümāyūndur ki efgān etmede
- 71 Şol kadar biñ ‘işve vü nāz etdi ol şeh-nāz kim
Muṭribān ḥayret ile şavtın ‘aşīrān etmede
- 72 Rāḥatü’l-ervāḥ ile görsen Hicaz iklīmlerin
Anda cem‘ olmuş güzeller bezm-i ‘irfān etmede
- 73 Dilleşüp şehir-i Nişābur’da ‘Acem dil-berleri
Seyr-i Şīrāz [u] ‘Arazbār u Şifahān etmede
- 74 Evc-i mähūrdan nihāvend şehrisin almış peri
‘Āşık-ı şūr-efgeniñ negrīz ü rīzān etmede
- 75 Bu sülük kaçırında gerdāniyye-i nāzır olup
Ol boğaz-ı sīm ḥişār üstünde seyrān etmede
- 76 Rāst iken bāğ-ı maḥabbetde dıraḥt-ı gönlümüz
Bād-ı ‘aşk egdi sehin ser-bend-i ḥayrān etmede
- 77 Ol rehāvī cevri ile zīr güllesin ḥūn-rīz edip

Âh Hüseynim diyerek dil gördü efgân etmede

- 78 Bu se-gâh u çâr-gâh u penç-gâh u rûzede
Eyle 'ıyş u dem ki çarh-ı dūn devrân etmede
- 79 Etdi bezm-i meyde engūr-ı 'araç aşma karar
Bâgbân bu şevk ile bâğlarda 'unvân etmede
- 80 Şadr-ı tanbūr-ı derūn-ı dilde dâğ u dâğ edip
Bir iki mızrab-ı dil derdim hezârân etmede
- 81 Câm-ı Cem bezminde kâr-sâzlık edip beste-nigâr
Māye-i 'aşkıñ gönülde şevkın ĩkân etmede
- 82 Dāmen-i āgūşına almış niçe meh-rūları
Sāyebānlık hizmetin naḥl-i dırahtân etmede
- 83 Elde tesbīḥ ü ridā 'uzlet-nişin olmuş çenār
Zıll-ı himmetle riyāsı şayd-ı hūbân etmede
- 84 Çıkdı istikbāline naḥl-i şanevber yāsemen
Serviler yek-pā iki cānib ḥırāmān etmede
- 85 Şarmaşıp dīvār-ı 'aşka şarmaşıq bekler imiş
Ol ḥaremghāhda cemāl-i yāri pinhān etmede

- 86 Bāğ kenārında böğürtlen pās-pānlık eyleyip
Geçmege yol mı verir çalmend-i dāmān etmede
- 87 Şabr ile tūt dānesin kıand evrağın ađlas edip
Hağ anı elbise-i hūbān-ı şāhān etmede
- 88 Gūn-e-gūn emtā' -1 şeyb endāze-i sīmden geçip
Yine miğraz-ı kerem kaç' -1 harīrān etmede
- 89 Şehrbānım Nārılıda[ki] sīb ü emrūd bāğçesin
Hüsnüni teşbīh için 'uşşāka seyrān etmede
- 90 Ayvaya döndü diye her 'āşık-ı dil-ğasteler
Şeftelü nārenc-i tūrunc tuğfe ihsān etmede
- 91 Kārye-i İncīrlide kestānesin silkip döküp
Kānlıca dostum kızılıcık bāğların kıan etmede
- 92 Kırkğavağ Fındıklı Fısdıklıda yok mār-ı hasūd
Ehl-i Beykozdan hele tenfir-i yārān etmede
- 93 Mevsimi deryā vü şahrā-yı çemen-ārā olup
Şimdi aħbāb Çamlıca semtinde iskān etmede
- 94 Tekye-şen bāğında şūfī şūret-i Hağ'dan gelip
Kıand işi feşn āb ile hūbānı sekrān etmede

- 95 Dāmenin yaymış bînar başında çimşîr defne-sâz
Köl kola vermiş şadef âşüfte sāmān etmede
- 96 Çatladı kışığı görüp bādāmdaki dil tengligin
Nisbeten kavun ile karpuzı erzān etmede
- 97 Hurma vü ‘abde’l-lezîz muz u üvez hoş-ter çerez
Tıfl-ı dil hālic diye ney şabr u giryān etmede
- 98 Giydi ‘unnāb-ı kabā tā’ife-i köhne bahār
Sīnesin şeydā gibi teşrīh ü ‘uryān etmede
- 99 Geçdi gül seyr-i çemen döngel dedi şimdengerü
Bağları bād-ı hazān alan ve tālān etmede
- 100 Gülğul-i sāgar şadā-yı sîh-i devvār-ı kebāb
Hâtırım germ üzre gönlüm nerm-i ter cān etmede
- 101 Çekdi dāmānın çemenden bāğ-ı eşcār-ı kühen
Baş açık yalın ayak ‘azm-i zemistān etmede
- 102 Bāğa gelsin cāh-ı eyyām-ı şafā-bahş isteyen
Kim şeh-i gülzār-ı vaqtım nazm-ı divān etmede
- 103 Gülşen-i eş‘ār-ı Hikmet’den alıp şad-berg-i gül
Hikmeti bir destesin ithāf-ı yārān etmede

518

Kaşide-i Elif-nâme

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Elif evvel şifât-ı zât-ı pāk-i Hâk için Allâh
Bi-hâkkin Ka' be-i zemzem bi-hâkkin Hâk habîbu'llâh
- 2 Teraḥḥum eyle ey ğaffâr bu ben 'abd-i günehkârîñ
Şenâ ḥamdimde gerçi var kuşûrum bî-ḥisâb eyvâh
- 3 Caḥîme müsteḥâk niçeleri maġfûr edersiñ sen
Hisâbsız bî-ḳıyâs raḥmet-i bahriñ var seniñ her gâh
- 4 Ḥaberde eyledi taḳrîr kelâmiñ va' de-i raḥmet
Degil mi 'âşîler için açık ol raḥmet-i dergâh
- 5 Zelâlet defterinde ben eger şaḳî isem mestûr
Rızâ rāhında kıl sa'îd sen ey raḥmeti çok Allâh
- 6 Zemîn ü âsumân pür-ḳatre-i raḥmet ile pürdür
Ser-â-pâ ḳandırır şeş-ciheti Mevlâ bi-emru'llâh
- 7 Şerîkiñ yok kerîmsiñ sen peder mâderden erḥamsiñ
Suverde zâhir ü bâtın ki sensiñ ḳullara hem-râh
- 8 Ziyâ aḥz eyledi kim ki eder vird ismini dilde

Ṭabīb oldu amu işde aa esmā-yı zıkrı'llāh

- 9 Zuhūr etmez ise ey dil saa bir feyz-i esmānıñ
  Ameldendir oma elde şaın tavā-yı şeru'llāh
- 10 Ğanīsıñ rāzıķı her gāh amu malūk-ı dūnyānıñ
 Faırın sendedir özü *tevekkeltü teāla'llāh*²¹¹
- 11 amu ihyā vü mürdeler saa muhtāc durur  ālem
 Gerek a lā gerek ednā gerek sultān u pādıřāh
- 12 Ledün mineti ğam bende řafā-yı rāhat-ı cāndır
 Men ol kim bī-uzūrumdan degildir etdigim biñ āh
- 13 Ne deñlü derdnāk olsam cefā erse baa senden
 Viřāl-i va de-i ümmīdimi at eylemem va'llāh
- 14 Hevesdārım kerem lufuñla ıl mesrūr uluñ Hikmet
 Yüzümü yerlere sürdüm dilerim  afv u lufu'llāh

519

aşıde

fā ilātün fā ilātün fā ilātün fā ilün

- 1 Geçdi eyyām-ı ğulistānıñ ğöñül āh eyle āh
 Vatidir feryād u efgānıñ ğöñül āh eyle āh

²¹¹ Kur'an-ı Kerim. 11/56: “ Ben, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayanıp güvendim.”
 519. P 126b, Y 91b-92a, İ 114a-b, U 105b-106a.

- 2 Her ʔaraf bād-ı ʔazān aldı ʔafāsın gülşeniñ
Artdı zār-ı ‘andelībāniñ gönül āh eyle āh
- 3 Milket-i ʔevķiñ n’ola yaǵmā olursa gün-be-gün
Ceyş-i ğamdır şimdi mihmāniñ gönül āh eyle āh
- 4 Ol sürūr-ı vuşlat-ı yārin ümīd etdikçe ben
Artmada her derd-i hicrāniñ gönül āh eyle āh
- 5 Bir nefes iķbāliniñ yıllarca idbārı olur
Geçdi firķat üzre devrāniñ gönül āh eyle āh
- 6 Yüklenip ķālū belā ‘ahdiñ ferāmūş eylediñ
Baķ saña kim n’etdi nisyāniñ gönül āh eyle āh
- 7 Men ‘aref dersin bilip fehmiñ etmediñ sen kendiñi
Bu mıdır taķşīl-i ‘irfāniñ gönül āh eyle āh
- 8 İddi‘ā-yı nār-ı şirketden ʔazer ķıl rāzī ol
Ħadden aşdı cürm ü ‘işyāniñ gönül āh eyle āh
- 9 Ger ʔarīķat ger ʔaķīķat ma‘rifet her işdesin
Añla taķşīrāt u noķşāniñ gönül āh eyle āh
- 10 TaĦt-ı şūr iken vişāl-i yāresiniñ Ħikmeti
Bād-ı mevt aldı Süleymān’iñ gönül āh eyle āh

520

Kaşide

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Devr-i Âdem'dir sipihr-i dehre keyvân dönmede
Müşteri vaşlındır ol bāzāra insān dönmede
- 2 Sā' at-i 'ömri vücūd-ı cāndır işler dem-be-dem
Meyl-i Mirriḥ üzre 'aḳrebdır ki el'ān dönmede
- 3 Pençe-i burc-ı esed-ārāsına ser-bend olup
Gülle-i 'uşşāḳ gibi şems-i dıraḥşān dönmede
- 4 Raḳşa girdi Zöhre bezm-i şūr-ı 'aşḳında anıñ
Sāḳī mey 'aşḳında çifte cām-ı mīzān dönmede
- 5 Levḥ-ı cevzāsın 'Uḫarid ḥadd-i vaşfın yazmağa
Kātib-i ḥikmet elinde kilik-i fermān dönmede
- 6 Keff-i mināda ḥayāl-i sünbül-i zülfün ile
Ṭas-ı perçiniñdir ol kim māh-ı tābān üstüne
- 7 Ḥāne-i ḳalbimde baḫr-i sırr-ı 'aşḳ etdikçe cūş
Āsiyāb-ı çarḫ-ı eflāk-i gürüz mān dönmede
- 8 Kākül-i merḡüllerin 'aks eyleyip bād-ı nesim

Halka halka rüy-1 nehr-âb-1 baħrân dönmede

- 9 Kahramân olsan da ço sende dönen yek tîrdir
Hûn-1 çeşminde anıñ şad tîr-i müjgân dönmede
- 10 Hikmetî bād-1 hevā üzre kurulmuş var ise
Gün-be-gün kim gerdiş-i dolab-1 fettân dönmede
- 11 Heft çeşmim fülkini darb etmeye baħr-1 ecel
Rûh-1 hikmetdir ki ol gird-âb-1 ‘ummân dönmede

521

Kaşîde

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 N’oldu eflâkin tutulmuş seb‘ a-i seyyârına
Perde çekmiş mâ-verâ-yı hâver-i ruhsârına
- 2 Ebr-i sevdâ-yı belâ başında hiç eksik degil
Uğramış ger var ise ‘uşşâkın âh u zârına
- 3 Naħs ile hamyâzesin kırk yıl çeken bî-ħadd ü ‘ad
Kim yapışmış kām-yâb-1 câh olup dem-bârına
- 4 Zülmet-i kahrı şeb-ârâsında bî-râħat koyup
İztırârı beste kılmış necm-i gîsüdârına

- 5 Bu denî cev̄ ü cefâ-cû dehre Âdem n'eylesin
Tağ u taş olsa taḥammül eylemez âzârına
- 6 Her ne dem cehd-i teşebbüs etseñ ey dil 'âkıbet
Döndürür ol çarḥ-ı dūn iḳbālını idbârına
- 7 Gösterirken sa' d ü naḥsin sâ' atin bî-iḥtilâf
Ermedi ḥikmetde Eflâṭūn anıñ âşârına
- 8 Sa' d-i burc-ı şüreyyâ menzilin bulmaḳ degil
Naḥse erdi meyl eden kevkeblerin eṭvârına
- 9 Bir pula şatdırdı âḥir devlet-i dârâsını
Varlığın her kim çıkardı gerdişiñ bāzârına
- 10 Ḥikmetî naḥsinden özge görmedi bir gün güle
Seyr edip aldanmasınlar aḥter-i bisyârına

522

Kaşide

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Kimseniñ ey çeşm-i dil rāz-ı nihāniñ gözleme
Bādveş rüz-gir olma âsitānın gözleme
- 2 Kendi taḳşirāt u 'iṣyānın bilip baḳ kendine

- Kimseniñ ma‘yüb olan ub u niřanıñ gözleme
- 3 Musem-i tadirdede rızıñ m-ařal eder uhur
Kimseniñ elbs u lomasın mekanıñ gözleme
- 4 Zir-i pada ba ne ġarralar yatur ehl-i ġurur
Gerden-efrzlı edip t sitanın gözleme
- 5 Hake ser ver ‘al olsun menziliñ derseñ eger
‘zz ü ch-1 şadr u ibl-i zamanıñ gözleme
- 6 Sine-i daġ madis-i ‘uşşaı etme pteġah
şaratu’llhdır aa tr ü kemanıñ gözleme
- 7 Merhem-i Lomn olursa zamı bulmaz inşifa
Zehr-i hun-lud olan tġ-i zebanıñ gözleme
- 8 Ey raiba alma h-1 ‘aşı-1 şasret-keşi
Kimseniñ rh-1 merm-1 mihrbanıñ gözleme
- 9 Berd ü ser mr-1 semum-1 mhlik-verdir hele
Kimseniñ hall-i kemer-bend-i meyanıñ gözleme
- 10 Gzleme nanın şatıp syle idi bir ehl-i hal
Al bu nan-1 pend-i Hikmet ġayrı nanıñ gözleme

523

Kaşide

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Zihī envār-ı hüsnuñ berķ urur mihr-i mücellāya
Cemāliñ nūri şān verdi felekde burc-ı a' lāya
- 2 Şu'ā-yı baht-ı hüsnuñ pertev-endāzlıkda hürşiddir
' Aceb mi verse revnaķ kevkeb [ü] necm-i şüreyyāya
- 3 Ser-ā-ser gevher-i yek-tā olurdu hüsni luţfuñla
Nigāh-ı himmetiñ bir kaçresi ger düşse deryāya
- 4 Oķurken haţt-ı ruhsārında hātib āyet-i nūri
Ziyālar bahş edip verdi şeref her 'ıyd-ı adhāya
- 5 N'ola ger bāğ-ı luţfuñda ümīdim hāşılı olsa
Ki nahl-i haşsa-i cūdum dil-i maḥzūna hem-sāye
- 6 ' Aţā-yı himmetiñle esb-i hidmetde süvār olsam
Alırdım menzili gitsem Semerķand ü Buḥārā'ya
- 7 Nesīm-i feyż-i dil-şād-ı seherden ḡonca-i hüsnuñ
Açılsun bāğ-ı devletde erişsün şadr-ı 'ulyāya
- 8 Naziriñ yoķ ki bir kadir-şinās zāt-ı mükerrremsiñ

Miṣālīñ gelmemiş dersem n'ola bu şehr-i ʿuzmāya

- 9 Eger dāniş-i Eflāṭun olaydı bu zamān içre
Bu istiʿdād-ı ʿirfānın verirdi ʿaqlı ser-māye
- 10 Bu mühr-i ḥātem-i ḥüsniyle ḥalkın var iken elde
N'ola bend olsa ʿālem sen Süleymān-ı dil-ārāya
- 11 Vezīr-i ʿālī medḥ etmekdedir şāʿirler ammā ben
N'ola vaşfiñla şerḥ versem kitāb-ı nazm-ı inşāya
- 12 Zebānım bu şaḥn-ı şavḳa gūyā dürler nişār eyler *
N'edem kām eylesem evşāf-ı nazm-ı pākiñ inşāya
- 13 Ne ḥaddim Ḥikmetī vaşfin edem itmāmını likin
Murādım pes velī ʿarz-ı ḥulūş etmek reh-i pāyā

524

Ġazel-i Naʿt-ı Şerīf

mefāʿ-ülün mefāʿ-ülün mefāʿ-ülün mefāʿ-ülün

- 1 Cemāl-i zāt-ı pākiñ enverisin yā Resūlu'llāh
Cemīʿ-ı enbiyāniñ mefḥarisiñ yā Resūlu'llāh
- 2 Şeref-yāb-ı tecellīñle zuhūr etdi kamu ʿālem

524. P 127b-128a, Y 91b, İ 115b-116a, U 107a.

1b. Metinde “cemīʿ-ı enbiyāniñ” şeklindedir. Vezin ve anlam gereği “evliyā” kelimesini kullanmadık.

Sen ol esrâr-ı Hakk'ın mazharısın yâ Resûlu'llâh

- 3 Yüzünden fetḥ olup her kenz-i hikmet zâhir ü bâḥın
Ma'âdın-i 'ulûmın gevherisın yâ Resûlu'llâh
- 4 Ne kim var evvel ü âḥir kâmusı sende ḥatm oldu
Nebîler ḥuṭbesiniñ minberisın yâ Resûlu'llâh
- 5 Hakkıḳatsin tarîḳ-i vuṣlat-ı dîdâr-ı vaḥdetde
Dil-i 'âşıkların reh-berisın yâ Resûlu'llâh
- 6 Ümîd-i Hikmeti bî-çâreniñ senden 'aṭadır kim
Şefî'ü'l-müznibîniñ serverisın yâ Resûlu'llâh

525

Murabba' -i Münâcât

mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 İlahî feyz-i dâdınla
Baña öz 'aşkı yâr eyle
'Aṭâ kılm zıkr-i adınla
Baña öz 'aşkı yâr eyle
- 2 Ki sensin 'âşık-ı maṭlab
Saña ârzü çeker dil hep
Muḥammed 'aşkına yâ Rab

Baňa öz ʿaşkı yār eyle

- 3 Miyān-ı sırr-ı vaḥdetden
 Ḥalāş et şirk-i keşretten
 Uyandır ḥ̣āb-ı ğafletten
 Baňa öz ʿaşkı yār eyle

- 4 Ğarībīñ Ḥikmetī zāra
 Raḥim kıl derdine çāre
 Erişdir ʿaşkı-ı dīdāra
 Baňa öz ʿaşkı yār eyle

526

Ğazel-i Münācāt

mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

- 1 Yā Rabbi benim sırrımı nā-merde tıyurma
 Ol bār-ı hacāletleri çek diye buyurma
- 2 Hażm eyleyemem korçarım ol zehr-i ğumūmı
 Ol loşma-i ʿuzmā ile ʿafv eyle tıyurma
- 3 Senden dileğim ğayrılara eyleme muḥtāc
 Dostum beni ol ḥalqa-i bābından ayırma
- 4 Meʿyūs-ı ümīd etme beni vāşıl-ı kām et

3a. et] -P, Y, U.

526. P 128a, Y 86b, İ 116a, U 107b.

Sābit-ḳadem et ʿahd-i dil-ārāmı seyirme

5 Dergāhına bir āh ile yüz sürdüğümüz dem
Ḥaṭṭ-ı ʿamelim gibi yüzüm ḳarasın urma

6 Ey Ḥikmetī iḥlāş ile ḳıl Ḥaḳḳ’a teveccüh
Bugün seni şād eyledi ferdāyı ḳayıрма

527

Ġazel-i Münācāt

mefāʿ-īlün mefāʿ-īlün mefāʿ-īlün mefāʿ-īlün

1 İlahī feyz-i luṭfuñla dil-i maḥzūmı şād eyle
Tecellī nūr-ı ʿaşkıñla şafā ver dil-güşād eyle

2 Seḫāb-ı derd-i zulmetden çıkar şems-i seḫerāsā
Münevver eyle ḳalb-i dīde-i nā-çāra dād eyle

3 Egerçi cürm ü ʿişyān benden ammā mağfiret senden
Meded ḳıl el-amān yā Rabb ʿiḳābından azād eyle

4 Ḳapuñdan ğayrıya muḥtāc edip bildirme aḥvālim
Künūz-ı niʿmetiñ aç fażl-ı luṭfuñ izdiyād eyle

5 Çü sırr-ı ḥikmete hem-rāh edip ism-i müsemmasın
Bu Ḥikmet bendeniñ adın muṭābıḳ nīk ad eyle

528

Ġazel-i Münacât

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Bugün ferdâ için yâ Rabb olan ġam-ġârî 'afv eyle
Hidâyet kııl dâlâletde kalan idbârî 'afv eyle
- 2 Saña maġşûşdur ancak bî-günâh u bî-ġaġâ olmak
Saña 'işyân u nisyân eyleyen bed-kârî 'afv eyle
- 3 Bu taġtgâh-ı ġikmet şun' -ı ġudret pâdiŝâhısîñ
Bu şehr-i 'âleme zûlm eyleyen ġûn-ġârî 'afv eyle
- 4 Seniñ bu ġâne-i ŝehriñde küstâġlıġ edip her dem
ġuŝûr u cûrm ile ma'yûb olan bî-'ârî 'afv eyle
- 5 Ne mümkündür saña lâyıġ 'ibâdet eylemek Ĥikmet
Rızâ emrinde noġŝân eyleyen nâ-ġârî 'afv eyle

529

Ĥammam-nâme-i Müseddes Müsāvât-ı Müşelleş

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Ťehir burc-ı şerefden ġıġdı bir gün ġopdı hengâme
Meger 'azm etmiş ol mihr-i cihân ol demde ġammâma
Baġınca ġalka-i bâb-ı ġamu ol şems-i Behrâma
Aġıldı gün gibi der-bend-i germâ ol dil-ârâma

528. P 128a-b, Y 90a, İ 116a-b, U 107b-108a.

529. P 128b.

Yazıldı seyr için ‘ uşşāka gelsin [ol] diye nāme
Şafā vü şūr-ı şevk oldu dil-i maḥzūnı nā-kāma

- 2 İki cānib selām verdi ḳamusın ber-murād etdi
Temennā vü tevāzu‘ lar edip nā-şādı şād etdi
Çıķıp şadrında cevher dökmesin bu ber-güşād etdi
Şoyundu kırķ ḳalem mūmı şarındı girdi iḥrāma
O demde şandılar girmiş ḳamer tā burc-ı aḥşāma
Veyāḥūd leşker-i fi’l-ḥāl çekmiş milket-i Şām’a
- 3 Mühenned çift işi na‘ lin gelip yanına yüz sürdü
Melāk zāt bir niçe dellāk önünde ser ḳoyup ḳodu
Ser-ā-pā fetḥ-i bāb oldu derūn-ı ḥalvete girdi
Oturdu sencleyin levḥ-i dile şerḥ eyledi ḥāmem
Şular raḳş eyleyip incülerin neşr etdi [ol] iḳdām
Yed-i beyzā gibi ḥal‘ at edip şān verdi [ol] ecsām
- 4 Çü gördü lü’lü’-i zerrīn aḳıtdı dīdeden dil-cū
Kızıl altūn ḥas ile gümüş nehrinden aldı şū
Dükendi çār-ı mā verdi şadā-yı ḳa‘ ra-i yā hū
‘ Ār etdi sīm-ten döndü muḳaşşer ḳand-i bādāma
Muḥallā fūte-i gül ibrişīm şardı gül endāma
Sa‘ ādet başına ol kim erişdise bu eyyāma
- 5 Hırām-ı nāz ile çıķdı niḡāhın şaldı nīrāna
Serīr-i cāmegān üzre ḳarār etdi o dūr-dāne

Şabā mervaḥasın şaldı ruḥundan dökdü dür-dāne
 Şu geldi la‘l işi şerbet o ğarrā mā-i la‘lfāma
 Heni’eten diler gūyā kim ol gün döndü bayrāma
 Miyānın ḳoc pes ot ki dayanmaz [ol] ḳarārıma

- 6 Edip Hıkm̄et gibi ḥizmet ḳamu aşḥāb u aḥbābın
 Kemer-bendin dutup ‘arz etdiler semmūr deryābın
 Merāsım üzre icrā eyleyip ‘irfān-ı ādābın
 O naḥl ser-ḳadd-i dil-ber giyindi gūn-a-gūn cāme
 Şu deñlü sım ü zer dökdü ki mir’āt döndü ekmāma
 Ḳamu ḥırām-ı ḥammām̄cı sezāvār oldu akvāma

530

Murabba‘

mefā‘īlün mefā‘īlün

- 1 Niçeler Ka‘be-i kāma
 Erişdi girdi iḥrāma
 Göñül sa‘y eyleyip sen de
 Yürü gün döndü aḥşāma
- 2 Zebūn etdi beni firḳat
 Bu tende ḳalmadı ḫāḳat
 Cihānı ḫutmadan ḫulmet
 Yürü gün döndü aḥşāma

3   Çanı geçmiş bu yollardan
           Bu vādī ağ u dillerden
           Geçilmez gece püllerden
           Yürü gün döndü aḡşāma

4   Serāba aldanıp dalma
           Vücūduñ āteşe şalma
           Bu yād ilden girü alma
           Yürü gün döndü aḡşāma

5   Bu dehrin şehrine girme
           Yaḡīndir menzilin şorma
           Yetiş ey Ḥikmetī durma
           Yürü gün döndü aḡşāma

531

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1   La' liñ aç kim degmesin mercān mercān üstüne
           Gül olur dehr eyleseñ ḡandān ḡandān üstüne

2   Dürr-i nā-süfte gören ḡavvāşveş baḡrın deler
           Seyr eden ol cevheri dendān dendān üstüne

3   Kişverān-ı ḡüsn içinde eskidir ḡavḡā-yı ' aşḡ

5b. menzilin] menzilet İ, U.
 531. P 129a, Y 84b, İ 116b, U 108a.

Ceyş-i bî-pâyân çeker mîrân mîrân üstüne

4 Bir daği luḫfuñ ile şād olsam n'ola sulṫānım *
Resmidir begler eder iḫsān iḫsān üstüne

5 Sāḫil-i deryā-yı fırḫatde dü-çeşmim giryede
Uğradı gūyā yemi tūfān tūfān üstüne

6 Var iken bendeñ gibi bir fidye-i 'ıyd-i vişāl
Hîç ne ḫācet edesiñ ḫurbān ḫurbān üstüne

7 Āh kim dildār u aġyār birbirin buldu yine
Çarḫ-ı kec-rev şaldı ol fettān fettān üstüne

8 Demediñ ol Ḥikmetî ḫasret-keşim olsun bile
Eylediñ nā-dān ile seyrān seyrān üstüne

532

Ġazel

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

1 Ey bād-ı nesim uğra seḫer gülşen-i yāra
Bu sūnbül-i āhım götür ol zūlf-i nigāra

2 Nāḫun ile ruḫsārına ḫaṫ çekmesin ister
Yüz vermesin ol ġonca-dehen pençe-i ḫāra

- 3   Gül rüy-ı ʿ araḡ-rîzini dürdâneleler almış
Eşkin dökeli berg-i bahâr üzre sitâre
- 4   Ṭabl-i dil-i âhû dökülür oldu cigerden
Ger var ise ol şâh-ı cihân çıḡdı şikâra
- 5   Ağyâr ile ülfet-zed olup cilveler etdi
Bu mertebe olsun mu cefâ ʿ âşık-ı zâra
- 6   Ğavvâş olalı baḡr-i dürer-bârına Hikmet
Çekdim niçe dür keştîsini nazm-ı kenâra

533

Ğazel

mef ʿ ülü mefâ ʿ ilü mefâ ʿ ilü fe ʿ ülün

- 1   Dil-bend-i ümîd eyleme sulṭân ḡapısında
Kim yanmadadır âteş-i süzân ḡapısında
- 2   Dergâh-ı Hudâvende açıp destîni her bâr
Sâ'il olagör ḡazret-i Raḡmân ḡapısında
- 3   Ḥallâḡı ḡoyup eyleme ecnâsına minnet
Kim aldı murâd luṭf ile mirân ḡapısında
- 4   Çün ʿ azm-i sefer eyledik ey şâh-ı cefâ-cû

3b. sitâre] seyyâre İ, U.

533. P 129a-b, Y 94b-95a, İ 117a, U 108b.

Dik sancağ-ı ihlâşının imân kapısında

5 Eş'âr-ı güher-bârim olan nazm-ı hülûşım
Aşılsa ne ola kaçrı gürüz-mân kapısında

6 Mizân-ı 'adâlet kurulup 'aql ile rûhen
Elbet şorulur etdiği divân kapısında

7 Sertâc-ı mu' allâ olayım dersen eger sen
Hâk-ı kadem ol zümre-i ' irfân kapısında

8 Aç gözleriñ ey Hikmeti ğâfil ne uyursun
Âmâde turur mîr-i ecel cân kapısında

534

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Şol zamân kim mağdemim başmış idi âdem deme
Eyledi vuşlat sa' âdet müjdesin her dem deme

2 Ben ise firkat ilinde ağlayıp sevdâ ile
Rûzgâr-ı ' aşka uydum oldu dil hem-dem deme

3 Bir kızıl gül rûyına feryâd u nâlân ederek
' Andelibâsâ karşıdı giryeye-i didem deme

8a. uyursun] olusun İ, U.

534. P 129b, Y 85a, İ 117a, U 108b.

- 4 Gördü nergisiñ gözünden eşk-i hasret aqđıgıñ
 Āh edip ol demde döndü dīde-i çigdem deme
- 5 Bir qurūn-ı devre devr oldu cihān kim H̄ikmetī
 Reşk eder oldu dem-ā-dem ehl-i dil aqdem deme

535

Ġazel

mef̄ ūlü mefa' īlü mēfā' īlü fe' ūlün

- 1 Yā Rab saña biz şöleyiz işhād-ı qademde
 Kim müşkilimiz qalmadı hiç lā vü ne' amde
- 2 Zātıñ ki müberrāda olup şirk ü şebihden
 Bir kimse saña beñzeyemez 'afv u keremde
- 3 Bir şīve-i şun' iñla hayāt buldu halāyık
 Ger 'ālem-i varlıqda vü ger mülk-i 'ademde
- 4 H̄aqqā ki bu şan' at zihi qudret zihi h̄ikmet
 Bī-hadīm-i ervāh ola bir qatre-i demde
- 5 Bir lahzada ihyā ede yā eyleye ihlāk
 Taḥsīn ki bu h̄alet qoduñ edviye vü semde
- 6 Bu dest-küşā zümre-i mevlūd-ı müşelleş

İhsānıña āmāde amu berde vü yemde

- 7 Mādām ki der-i lufuñla dil-bend ola ikmet
Hāşā ki ala bendeleriñ derd ü elemde

536

azel

mef' ūlū mefa' ilū mefa' ilū fe' ūlūn

- 1 Şol mertebedir feyz-i Hudā 'afv u keremde
Allāh bilir anıñ 'adedin lev u alemde
- 2 Tevhīd-i İlāhīde olan sırr-ı vücūdu
Añlar ne imiş 'ārif-i a lā vü ne' amde
- 3 Çün 'ahd-i tecellā-yı ezel böyledir ey dil
Gel gāhīce demde olalım gāhī elemde
- 4 'Ālemde şatan dirligini rūz-ı memāta
Bulma gerek ol 'ayn-ı şifā dehr işi yemde
- 5 Vā' iz kerem et dorusını söyle bilersen
'Āşıklarınñ işi nedir bāğ-ı İremde
- 6 Ey ikmetī vuşlat ise ol yāre murādñ
Ağyārı oma dilde olan beyt-i aremde

537

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Yine bir āfitāb erdi seher rūy-ı zemīn üzre
Sa' ādet rüzıdır toĝdu ser-i dil ' aşıkın üzre
- 2 ' Aceb mi tır-i müjeñ zerreveş ditirse dillerde
Kemān ebrūlarıñ gördüm kurulmuş meh-cebīn üzre
- 3 Nazīri görmemiş çeşm-i dil-i ' uşşāk-ı hūbānıñ
Güzel gelmez cihānda bir daħi ol nāzenīn üzre
- 4 Cihān maħbūbları içre degil ol dār-ı cennetde
Ziyālar bahş eder hūsnūñ cemāl-i hūr-ı ' ayn üzre
- 5 N'ola ey Hıkmētī erbāb-ı dil maħşūllerin alsa
Yine zer' eylemiş dürler bu şahñ-ı nev-zemīn üzre

538

Ġazel

mef'ülü mefā'īlü mefā'īlü fe'ülün

- 1 Eyyām-ı bahār oldu diye mülk-i ademde
Meh-pāreleriñ direngi var bāĝ-ı İrem'de
- 2 Çün da' vet-i dildār-ı vefā olmuşuz ey dil

537. P 130a, Y 85a, İ 117b, U 109a.

538. P 130a, Y 85b, İ 118a, U 109a-b.

Gel ʿazm-i şafâ bahş edelim beyt-i haremde

- 3 Bî-ʿaşk u maḥabbet ola dildâr ile mesrûr
Lâyık mı ola derd ile ʿaşk erleri ğamda
- 4 Zâhid ne bilir şîve-i ʿaşkıñ ʿamelinden
Ḥaḫ kim ḥaberin yazmadı yok levḥ u qalemde
- 5 Her ʿâlem-i eşyâda seni eylediñ işbât
Ḳurtulmadı vâʿ iz yine ol lâ vü neʿ amde
- 6 Seyyâḥ-ı şehen-şâh-ı kerem olmadan el çek
Şenlikden eşer qalması iqlîm-i keremde
- 7 Der-bend-i Ḥudâvend olagör Ḥikmetî zîrâ
Âşâr-ı nefes qalmamış erbâb-ı himemde

539

Ġazel

müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün

- 1 İnsân odur kim cins olan insânın ol qadrin bile
Kâmil odur kim ʿâlem-i devvârenin devrin bile
- 2 Zülmetlerin tarḥ eyleyip sâlâr-ı İskender gibi
Seyyâḥ odur dehr içre kim ʿaynü'l-ḥayât qahrın bile

- 3 Bu ğurbet-i  alemdede her  alemleri geşt eyleyip
Reh-ber odur keşretde kim vaĥdet olan şehrin bile
- 4 Ẓulmānīden nūrānīden idbār u iķbālīñ koyup
Tevĥīd odur kim bir bile luĥfuñ bile ķahrın bile
- 5 Ḥükm-i bürücātın fūrū  atın geķip ařlıñ bilip
 İrfān odur kim ĥāne-i ķalbindeki mihrin bile
- 6 Taĥşīl ü te'şīrinde ol hey'et-nümā ĥikmetlerin
Ĥāzīķ odur  illet nedir dermān olan zehrin bile
- 7 İnkārı ķo zāhid bu Ĥikmet sözlerin  a'n eyleme
Zāhid odur kim kendi aĥvālin görüp şükrin bile

540

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bu bahārın ķün řabā verdi peyāmın bülbüle
Bülbüle ķarşı ķemende  işve eyler gül güle
- 2 Seyr eden rüyında ĥāl-i  anber-i zülfüñ nedir
Yāsemīn sünbül şarılmışdır güle yā tel tele
- 3 Sāķīniñdir cām-ı mey nāz dil-berin sāz  ařıķın

Sevdiğim meclis emānet şāğarındır gūlgūle

- 4 Şūfī inşāf eyle kim bu doğru sözdür doğrusu
Bezm-i ʿ aşkıñ keyfi yok dermiş güzelsiz mül müle
- 5 Yār-ı sīnemde yatan rūy-ı çemenzār üstüne
Nāz ile reftār edip versin güzeller el ele
- 6 Şuʿ le-i māh-ı şeb-ārāsında yandıрмаğ için
Lāle-i şemʿ ü çerāğ-ı ʿ aşkı verdi fūlfüle
- 7 Hīkmetī meydān-ı ʿ aşkında hünermend olmada
Ger ʿ inān olsa ʿ aceb mi esb-i ṭabʿ im düldüle

541

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Tercümān-ı ʿ aşğ olup fāş etdi rāzın dil dile
Dilde bir esrār idi ʿ aşkıñ tıyurdu dil dile
- 2 Seng-i hūrā ṭağlarıñ bāğ bāğlarıñ ṭağ etmede
Nʿeyledi gördüñ mü ʿ aşkıñ fırḳatıñle bülbüle
- 3 ʿ Aşğ ile feryād u nālān eyledikçe ʿ andelīb
ʿ Aşğ elinden laʿ l içip hūn-āb içerde gül güle

- 4   Giryē-i dīdem cemāl-i yār için tırmaz aqar
Mecma‘ u’l-baḥreyn olup qalbim qarışdı sel sele
- 5   Şīve-i bād-ı zuhūr-ı ‘aşkın özge fitnedir
Kim niçe garrā yüzünden dehre şaldı velvele
- 6   ‘Ālem-i arzıyyede maqbūl iken ra‘ ş-ı fu’ad
Rūz-ı ḥaşre ey gönül olmaz ‘alāmet zelzele
- 7   Ğam degil bu Hikmetī naql-i beqā etdi ise
‘İlm-i ‘aşq erbābına olsun yine bir silsile

542

Ğazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1   Berg-i gül-ter imrenir ol ruḥları zibāsına
‘Andelīb ārzü çeker ol gülşen-i ḥüsnāsına
- 2   Şan ḥicābından kızarmış la‘ l-i mercāniñ yüzü
Beñzi şoldurmuş bakıp yāqūt leb-i ḥamrāsına
- 3   Āyet-i nūrdan yazılmış şafḥa-i ruḥsārınıñ
Bendedir ‘ālem anıñçün qaşlarıñ tuğrāsına
- 4   Leşker-i ḥālīñ çekip dil milketiñ yağmā için

Çonmuş ol şāh-ı Habeş dürr-i ʿAden sīmāsına

- 5 Deşne-i cellād-ı ğamzeñ görmesin ʿāşıklarıñ
Yoħsa çoğ kanlar döker ʿaşq-ı belā şahrāsına
- 6 Seyr edip cevri ü cefāniñ oğlarıñ kām̄et-i yay
Başladım yā hū deyip men yā hafīz esmāsına
- 7 Nazm-ı tabʿim bī-bahā dürler nişār etmekdedir
Hikmeti ğavvāş olaldan hikmetiñ deryāsına

543

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Hınçer-i ʿaşkıñla ağdı yāre düşdü ğand ile
Vāriş-i ğöñlüm yetiş ol ğanlı dilden ğand ile
- 2 Sīne-i āmācımı ğözler kemān ebrūları
Şāf şāf müjgenleriñ çekmiş ʿuyūn-ı ğand ile
- 3 Ağzına vermek dilerse bir ʿağīde pāresin
Verme laʿliñ dehr-i dūn aldar seni kim ğand ile
- 4 Hāzığāne ğızdırıp ger māye-i māriyyesin
Halka çin olmuş yine girmiş derūn-ı ğand ile

6a. ğamet] ey kām̄et Y, ey ğanlı İ, U.
543. P 131a, Y 86b.

- 5 Nār-ı ʿ aşkıñ kan ile sinemde etdi imtizāc
İʿ timād etmezseñ ey mäh gel bu şeb baq kandile
- 6 Nazm ederken Hikmeti ʿ aşq u maḥabbet kışşasın
Ḥāmesinden damlayıp geldi nuqāt-ı kandile

544

Murabbaʿ

feʿ ilātün feʿ ilātün feʿ ilün

- 1 Ögüdüp dāne-i ʿ ömrüm alma
Yanar ey ğam eleginden alma
Girüben ḥāşıl-ı ʿ ömrüm ekerek
Bu nuqūd-ı dili verdim şalma
- 2 Münevver şanmañız aşlım ezelim *
Beni var eyleyen midir özelim
Duyulur qorqaram elden güzelim
Yazamam sırrımı gelmez qaleme
- 3 Oqu bî-şavt-ı ḥurūf dilde sebaq
Veregör mülk-i fenā üzre talaq
Dile şol nesne kim olsun saña Ḥak
Saña emr olmayan emri dileme
- 4 Ara bülbül gibi gülzârı gönül

Edegör ʿ aşk ile hem zārī gönül
 Aşılın gözle ğanem vārī gönül
 Kuzın aldırmaga şoñra meleme

- 5 Göz odur Hikmetī aĝlar yaraşır
 Akıdır yaş ile kanlar qarışır
 Seni ʿ aksine çalar zaħm erişir
 İl için tiĝ-i melāmet bileme

545

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Görmedik mihr-i vefā rüyını geldik būsına
 Ol gül-i bāĝ-ı vişāliñ degmedik bir būsına
- 2 Nīze-i nezzāre-i ħün-rizine düş olalı
 Dāĝ dāĝ-ı lālezār oldu ğamıñla bu sīne
- 3 Baķacak ol şüret-i vuşlat-nümā mirʾātına
 Yine ğālib görünür cānib-i firķat bu sene
- 4 Mā-verāsında anıñ māh-ı ziyāver gizlidir
 Bulutuñ baķma gönül ol hürre-i sāy bu sene
- 5 Bir zamān ki niçe mihmān otururdu yanına

Şimdi mūrān-ı za' ifān uşar oldu būsına

- 6 Nazar et ḥāk-i siyāh üstüne ey Ḥikmetī kim
Niçe biñ şāh u gedā leşkeri girdi būsına

546

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bu serāy-ı devre ey dil sen niye geldiñ niye
Sen seni seyr eyle baķ sende olan āyīneye
- 2 Vuşlat-ı dildāra ermekse murādıñ ey gönül
Ger cefāsın ger şafāsın bir bilip şar sīneye
- 3 Şīve-i ' aşķı şemātet etmege dilden dile
Nefḥa-i sırr-ı ḥaķīķatden erişdi feşneye
- 4 Seyr edip nūr-ı cemāliñ dilde ol dostuñ ' ayān
Niçeler düşdü şafāsından cefā-yı deşneye
- 5 Her umūrında gözet ehlin danış ey Ḥikmetī
Olma mağrūr sen şaķın ' aķl-ı kemāl ü kaķına

5a. miħmān]meh-pāre İ, U.

546. P 131b, Y 86b-87a, İ 119a, U 110b.

1a. niye geldiñ niye] yine geldiñ yine İ, U.

547

Ġazel

mef' ūlū fā' ilātū mefa' ilū fā' ilün

- 1 La' liñ dökelden eşk-i seher gül dehānına
Düşdü o gonca-ter yine bülbül dehānına
- 2 Gülzār-ı zülf-i hüsni gezerken hayāl ile
Bu dūd-ı āhım uğradı sünbül dehānına
- 3 Bezm-i gönülde sākī maḥabbet ki şevk için
Zerrin kadehle şundi o mey dil dehānına
- 4 Sen 'ālī şān-ı mülk-i 'aṭā pādişāhınıñ
Evşāfiñ eylemek yaraşır kul dehānına
- 5 Pür dürr-i gevher olmada nazmıñ i Hikmeti
Eşkiñ düşelden ol şadef-i dil dehānına

548

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Dide hün olsun ki bülbüller çemende gül güle
Ol 'arūs-ı dil görüp deysin 'izārı gül güle
- 2 Nev-bahār erdi diye bülbül niyāza başladı

---

547. P 131b, Y 87a, İ 119a, U 110b.

548. P 131b-132a, Y 87a, İ 119a-b, U 110b.

Biz dağı nāz edelim bāğlarda söyler gül güle

3 Bezm-i gülşende görüp la[‘] l-i lebiñ cām-ı sürür
Bir [‘] aceb rükn-i şafā-bağş eyledi mey gül güle

4 Serde āteş şīşe-i dilden geçen āhım gibi
Şarmaşıp çıktı yine mār-piçe-i nār gül güle

5 Kūşe-i [‘] ayn-ı ruğından gözleyip ey Hikmeti
Hāl-i hağğ-ı müşk-i çiniñ gösterir kākül güle

549

Ġazel

fā[‘] ilātün fā[‘] ilātün fā[‘] ilātün fā[‘] ilün

1 Söylemez derdin devāsi [‘] aşğ olan bī-gāneye
Şem[‘] -i [‘] aşğından devā etdi dil-i pervāneye

2 [‘] Āşık-ı şādık göñül bezminde ašlā bir nefes
Vuşlat-ı cānānesiz dil şunmadı peymāneye

3 [‘] Āşık-ı didār olanlar bu fenā mülkinde hiç
Hağğ’dan özge bakmadı ol mescid ü meyğāneye

4 Şöyle mest olmuş şarāb-ı māye-i [‘] aşğ ile kim
Hāl-i keyfiyyet verir her ayık u mestāneye

5 Şûretâ gördüñ dili şanma dili bil kim velî
Gördüğün ‘ aql öğredir her gördüğü dīvāneye

6 İşbu sırr-ı hâl-i ‘ aşkı isteyen ey Hikmetî
Terk edip ‘ ucubî kanâ‘ at eylesin bir dāneye

550

Ġazel

mefa‘ ilün fe‘ ilātün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

1 Kaçan o tıfl-ı gönül etse ‘ azm mektebine
Koyup riyâyı müderris gireydi mezhebine

2 Şu deñlü reng-i le‘âfetde la‘ l-i ‘ işvesi kim
Füyûz-ı mey veremez şu mezâk u meşrebine

3 Hezâr sâz olamaz şavt-ı hüsnüne hem-dem
Bu sînem ancak uyar pür-uşûl-i mızrabına

4 Bu dürr-i süfte-i bâ tiġ-i gamzeñ al ele kim
Cülûb-ı kalb erişir şadr-ı ‘ âlî ma‘labına

5 Ümîd-i vaşl ile ġam çillesin çeken şeb ü rûz
O kaşl yayınıñ uğrar sihâm-ı maġdabına

550. P 132a, Y 87b, İ 119b, U 111a.

4a. süfte-i bâ] süfte-i yâ İ, U.

4b. cülûb] açılıp İ.

6 O bāğ-ı ʿaşka uçup seyr-i zülf-i yār ederek
Tutuldu Hikmetī ol bend-i dām-ı melʿ abına

551

Ġazel

mefʿ ülü mefāʿ ilü mefāʿ ilü feʿ ülü

1 Bilmem nedir āyā dil-i sīnemdeki yara
Derd ehli gerek derdimi şerḥ eyleye yāre

2 Ser-nīze-i tīgine konup bend-i dil etmiş
Bir ğonca için bülbüle gör ser-füru ḥāra

3 Āyā ne göründü şeb-i vuşlat ḥareminde
Pervāne[y]i gör kim atılıp yanmada nāra

4 Bu ʿālem-i dünyāda bize kalmadı rāḥat
Ey dil gidelim eski vaṭangāh-ı diyāra

5 Ey murğ-ı hevā nārı ko bağ rüy-ı zemīne
ʿAnkā uçarağ oldu ğidā nefḥa-i māra

6 Cān murğını ğaflet küheninde geçir ey dil
Ey Hikmetī şayyād-ı ecel çıkdı şikāra

551. P 132a-b, Y 87b, İ 119b, U 111a.

6b. Metinde mısranın başında bulunan “kim” kelimesi vezini bozduğundan yazılmamıştır.

552

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Bugün vaqt-i seher zülf-i cinānımdan ʔarāvetle
Ne hoş bād-ı şabā esdi 'aceb bŷy-ı leʔāfetle
- 2 Bu mürde cismime bī-şek hemān bir tāze cān geldi
Ḥayāʔ-ı cāvidān baḥş eyledi vaşl-ı kerāmetle
- 3 Bu ḥāk-i pāyını iḥyā vü ma' mŷr eyledik gŷyā
Yine teşrīf edip gel dostum dolan selāmetle
- 4 Cihānda var ise şāhib-vefā şimdi ḥaḳıḳatde
Saña maḥşŷşdur el-ḥaḳ 'ahdine durmaḳ şadāḳatle
- 5 Beni sen kām-yāb etdiñ seni Ḥaḳ ber-murād etsin
Cihāngīr olasıñ 'ıyş u şafā 'ızz ü sa'ādetle
- 6 Ūmīd-i ilticām oldur Ḥudā'dan rŷz u şeb ey şŷḥ
Bulur iḳbāl ü iclālin şeref fazl-ı 'ināyetle
- 7 Hemān mihr ü ḳamerden zerredir ey Ḥikmetī yoḥsa
Ne mŷmkŷn vaşfın etmek gŷfte-i şı' r-i belāḡatle

---

552. P 132b, Y 87b-88a, İ 120a, U 111a-b.

1a. ʔarāfetle] ʔarāvetle P, Y.

5]-P.

553

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Şehā ol hūn-ı çeşmiñ tiĝ çekip gerdāne merdāna
Yayıldı ceşş-i ğamzeñ kişver-i Īrān'a mīrāna
- 2 Çemende bezm-i 'işret eyledikçe yār ile aĝyār
Sirişk-i çeşm-i hasretten döner külhāna mülhāna
- 3 Hayāt-ārā olan la'l-i lebiñ gördükçe mey 'aşkıñ
Hezār envā' -ı rengin bahş eder her cāna mercāna
- 4 Hadeng-i tīr-i āzārīñ atan ser-sīne-i khalbe
Nişāniñ 'aks edip elbet düşer hārāne mārāne
- 5 Niçe ol şeyh-i ekber olmasın ehl-i hārābāt kim
Tonandı bend-i ser humlar ile şeyhāne meyhāne
- 6 Şi'ārīñ Hikmeti mey-nāb için bezm-i maḥabbetden
Derūn-ı hāl ile āĝāz edip dostāne mestāne

554

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nār-ı hasretten tutuşdı dāĝ-ı sīnem āh vāh

553. P 132b, Y 88a, İ 120a, U 111b.

554. P 132b-133a, Y 88a, İ 120a-b, U 111b.

Āh elinden eyleyem her gāh her dem āh vāh

2 Āh ile bağrım delindi vāh ile oldum verem
Derd-i firqatden n'ola etsem dem-ā-dem āh vāh

3 Rāh-ı ğayret-keş olaldan ben hayāl-i yār ile
Āh vāh oldu penāhım rāh-ı hem-dem āh vāh

4 Reng-i dūd-ı āha girmezdi seḫergāh olmasa
Zülf-i 'anber sünbül-i şeb-būy çiydem āh vāh

5 Kana kınsın kıan akıtsın cümle kıan olsun cihān
Kıan içinde kıan bakınsın nūr-ı dīdem āh vāh

6 Kıan çekildi dem tükendi dem bu demdir dem bu dem
Gıtdi dirlik kıaldı ten bī-cān u bī-dem āh vāh

7 Dediler ehl-i semā ey Hıketi 'arş üstüne
Çıkmadı bu söz ile senden muqaddem āh vāh

555

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Bī-zebānım ıştılāḫ u ğüfte-i taqrırde
Bī-nuķūş bī-dest ü zıhnım ḫāme-i taḫrırde

- 2 Şorma şarf u naḥv u mantıḳ ḥikmet ü hey'et baña
Kim elifden ğayrı nesne görmedim tefsīrde
- 3 Bir 'ibārāt u feşāḥatde şabāveş sādeyiz
Ṭoĝrusu bilmem belāĝat tarzını ta' bīrde
- 4 Şöhret ü 'unvānda meçhül-i ḥāll olsaḳ n'ola
'İzz ü cāh-ı şevketim yoḳ kişver-i tevķīrde
- 5 Taḥtgāh-ı şehr-i derd ü ğamda serdār olmuşum
Peyk-i idbārım yürür her dem taḥķīrde *
- 6 İmtizāc-ı nār u ābıñ dilde ta' dīl etmeyen
Bilse de terkīb-i kāfi sehv eder tedbīrde
- 7 Tūşe-i dünyā için ğam çekme ey dil ḳāni' ol
Bu imiş ḥaṭṭ-ı naşībiñ muḳsem-i taḳdīrde
- 8 Künc-i zulmetden şikāyet etme zīrā Ḥikmetī
Aḥter-i baḥtıñ yeri yoḳ kevkeb-i tenvīrde

556

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Olmasın maĝrūr o dil-ber ḥaṭṭ-ı 'anber-būsına

Her ne dem gerden-keş olsa düş olur gīsūsına

- 2 Sīne-i billūrını ʿ uryān u āmāc etmesin
Şaş olur meydān-ı ʿ aşkıñ bir kemān-ebrūsına
- 3 Vādī-i ʿ aşk-ı hevā şayyādlığıñ kār etmesin
Şayd olur bir gün o da kendi kühen āhūsına
- 4 Ey muḥāfiz yekdir Allāh diyerek bekle özün
Şarılır mār-ı ecel ḥüsn-i beden-bārūsına
- 5 Zevk-ı ḥelvā-yı şafāya eyleme hırş u ṭamaʿ
Ugradır bir gün seni ol zehr işi dārūsına
- 6 Günde bir menzil kıvar bir bī-vefādır verme dil
Evc-i burc-ı kevkeb-i devvāreniñ meh-rūsına
- 7 Mekk-i dünyādan ḥalāş olmaḳ dilerseñ Ḥikmetī
Māʿil olma bu denī dehrin zen-i bānūsına

557

Ġazel

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Lüknetim olmuş füzün yāri görüp taḳrīrde
Raʿ şe-rīz oldu belā bu ḥāmede taḥrīrde

- 2 N'ola şedde diye cezm etsek ham-ı ebrûlara
Muşhaf-ı hüsnüñ müje i' rābıdır tefsīrde
- 3 Deste bir genc-i muţalsam girdi rü'yāda bu şeb
Bār-ı vaşlıñ fetħini kāl eyledim ta' bīrde
- 4 Bezm-i meyde nağme-sāz olduqça cām-ı la' l-i yār
Gör ' arağ keyfiyyetiñ her ğonca-i taşvīrde
- 5 Cevher-i vaşlıñ mizāc-ı tām ile aldım ele
Ey kamer-peyker işim altūn bugün tedbīrde
- 6 Geh hadīd-i evc olur çarħın gehī evc-i hadīd
İrtifā' olmaz müsāvī ' ālem-i tedvīrde
- 7 Hıkmētī'ye yek kalemde nā-fezā güçdür cevāb
Feylesof-ı dehr ola hāme meger taħrīrde

558

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Sildi jeng-i ṭab' ımı [ol] āb-ı rengi āh vāh
Kalmadı āyīne-i dilde ğubār-ı iştibāh
- 2 Şanma ebri gözedir mihr-i sipihriñ üzre ol

Māha ʿaks etmiş hevā-yı sünbül-i zülf-i siyāh

- 3 Damlayan şebnem degil verd-i bahār-ı hüsüne
Meh hicābından ʿaraḡ-nāb döküdü ḡaldıḡça nigāh
- 4 Külbe-i taş-ı felek ḡāḡıñ degil bu naḡme-sāz
Raḡş edip çal-pāre-i baḡtıñ oḡutdu çār-gāh
- 5 Bekledip şāh-ı Ḥabeş sīmin boḡaz Hindūların
Çekdi ḡaḡ-ı sīne-i kāfūrına birbir sipāh
- 6 Ḥikmetī dīvānıma gelsin bugün erbāb-ı dil
Ḳurmuşum meydān-ı ʿaşḡa bir muḡalsam bārgāh

559

Ġazel

mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

- 1 Ey dīde-i dil mebde-i devrānı unutma
Gördükleriñ ol sīret-i seyrānı unutma
- 2 Ey bezm-i elest içre içen bāde-i ʿaşḡı
Etdikleriñ ol ʿahd ile peymānı unutma
- 3 Baḡ kendiñe bil zātıñı ey ʿābid ü maʿbūd
Kim her nefes ol etdigi iḡsānı unutma

- 4 Bāzār-ı nihāyetde urup  aql-ı irādet
Ol  ara ki  adl ii yaradanı unutma
- 5 Deryā ise de ullarınıñ cürm ü aası
Bī-add ü  aded ramet-i Ramānı unutma
- 6 Ey müznibin el ekme aın avf u recādan
Allāh raımdır velī  iyānı unutma
- 7 Fikr eyleyip encāmını bu dār-ı fenānıñ
Dergāh-ı  adāletdeki dīvānı unutma
- 8 Ey Hıketī ikmetde iken  ālem-i malū
Bu bāb-ı felek n'etdi Süleymān'ı unutma

560

azel

fā ilātün fā ilātün fā ilün

- 1  Aa dil verdim dile geldim yine
Söylerim dilden ki dil aldım yine
- 2 Āte-i hicrān ile yandım ise
am degildir nūr-ı maz oldum yine
- 3 Dürr-i meknūnlar niār etsem n'ola

Kim maḥabbet baḥrine daldım yine

4 Keṣṭi-i dil bād hevā üstündedir
Ka^ç rı yok deryālara şaldım yine

5 Şîr-i vuşlatdan kesildi tıfl-ı dil
Bir yetim-i bî-nevā kıaldım yine

6 Dizdi sînem üzre tîğ-i müjgeniñ
Bir kemān-ebrū güzel buldum yine

7 Şîşe-i nāmūsumu mesdūd iken
Sîne-i elmāsına çaldım yine

8 Leblerin būs eyleyip bu Hikmeti
Cevher-i mey la^ç l ile doldum yine

561

Ġazel

mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün mefā^ç ilün

1 Seşer zār eylemekde çeşm-i bülbül kıanda ben kıanda
Çemenzār-ı maḥabbetde kıızıl gül kıanda ben kıanda

2 Bu bezm-i ^ç aşkıniñ mestānesiyim şād u ğamda lîk
Şafā-yı dilde çeşm-i sāğar-ı fül kıanda ben kıanda

- 3 O add-i serv-i nāzīñ dāmen-i būyına el ermez
Degil em eylemek o zūlf-i sūnbūl anda ben anda
- 4 O dil-ber bende bir hāl var aña dil olmasın dirmiş
Ne haddim dillemek ol hāl-i fūlfūl anda ben anda
- 5 Cefā-yı imir-i amzeñ beni pūr zamnāk etdi
Hele aldı iki eller ile ol anda ben anda
- 6 Gidip seyyāh-ı aım ol demiseñ ey eh-i hūbān
Nie dil-pāreler açmış yatur yol anda ben anda
- 7 Demiler ur[ ] a-ı zannıyla erdi Hıkmētī kāma
Bu himmet falı ho ammā[ ] aceb ol anda ben anda

562

azel

fā[ ] ilātūn fā[ ] ilātūn fā[ ] ilātūn fā[ ] ilūn

- 1 Mevsim-i gūldūr ruundan gūl teemmūm etmede
oncalar la[ ] l-i lebiñ gōrmüş tebessūm etmede
- 2 Bāa ol sulān-ı aıñ gū edip terīfını
Her araf evıñla būlbūller terennūm etmede
- 3 ūn zūmūrrūd sūfresin ba eylemiş Hā ber-zemīn

Nev-be-nev Bārī riyāzetden tena‘um etmede

4 Neşr edip nesrīn-i şayf üstünde mīnā cevherin
Dāne-i lü’lü’leri hālka teķassüm etmede

5 Keşf-i rāz edip lisān-ı hāl ile her naķş-ı berg
Manṭıķ u hey’et ile hikmet tekellüm etmede

6 Sırr-ı mir’atıñ baña bir hāl-i rū gösterdi kim
Ol hayāl-i haṭṭ ile ‘ālem tecessüm etmede

7 Şā’irān içre mu’ahḥar olduñ ey Hikmet velī
Mübtedā üzre haberdir kim teķaddüm etmede

563

Ġazel

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Ederseñ cürm-i Haķ bārī derün-ı berde āh eyle
Tefekkür eyleyip nār-ı ıķābı veylī āh eyle

2 Unutduñ ‘ahd ü peymānı çıķardıñ dilden ol māhı
Nedir ef‘āl ü aḥvālīñ gönül bir kez nigāh eyle

3 Geçip taḥt-ı tekebbürden libās-ı ‘ucbını terk et
Melāmet hırķasın giy ‘aşķ külāhın tāc-ı şāh eyle

563. P 134a-b, Y 90a, İ 122a, U 113b.

1b. veylī] dili İ, U.

- 4 Uyandır âteş-i derdi gönülde bād-ı ‘aşkıñla
Felek âyīnesin dūd-ı firākıñla siyāh eyle
- 5 Edip ‘azm-i ʔarīkat Hıkmētī mürşid-i tevḥidle
Vişāl-i yār için dilden cenāb-ı Hakk’a rāh eyle

564

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Nev-bahār oldu çemende goncalar nāz etmede
‘Andelīb-i dil niyāzı zāra pervāz etmede
- 2 Seyr için çıkmış güzeller gülsitān-ı ‘aşka hep
Servveş bir bir hırām-ı nāza āġāz etmede
- 3 Gör ki cām-ı mey gülün ol bezm-i ‘aşkıñda seniñ
Āl ile bir niçe yüzden mükşif-i rāz etmede
- 4 Germ olup nārı gönüllerde döner muṭribleriñ
Naġme-i ‘uşşāk ile her derdi dem-sāz etmede
- 5 Bezm-i da‘ vā-yı maḥabbet faşlını etdikçe kām
Cevr [ü] miḥnet ḥüccetin ‘uşşāka ibrāz etmede
- 6 Bāġ-ı gerdūndan elin çek Hıkmētī kim sâ’ile

3b. t̄ac-ı şāh] şāh-ı t̄ac P.

564. P 134b, Y 90a, İ 122a, U 113b.

Hār-ı kahr u cevri çok elṭāfını az etmede

565

Ġazel

mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün

- 1 Şeyṭanı çıkar tekve-i dilden kerem eyle
Tevhīd ile gel kalbini beytü'l-ḥarem eyle
- 2 Bu gülşen-i 'aşk içre kadīm rūḥ-ı ezelsin
Ezkār ile dil cismine bāğ-ı İrem eyle
- 3 Gülşende gönül bülbülü rāz eyleyerekden
Çeşmün şehri jāle gibi eşk-i nem eyle
- 4 'Älemde saña n'oldu ise sen saña etdiñ
Bir ğayrıya 'atf etme saña sen sitem eyle
- 5 Ser-defter-i 'aşk içre nedir Hikmeti āyā
'Aklıñ raqam et barmagın ey dil qalem eyle

566

Ġazel

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Nüh felek-ārā olan ḥurşid ü meh icmāl ile

565. P 134b, Y 90a-b, İ 122b, U 113b-114a.

3a. bülbülü] bülbülün İ, U.

566. P 134b-135a, Y 90b, İ 122b, U 114a.

Rūyına olmaz naz̄ir nūriyyeti iḳbāl ile

2 Medḥ-i vaşfinda miyān-ı zer kemer bendiñ seniñ
Ta‘ bir olmaz ol ḥayāli degme ḳıl u ḳāl ile

3 Sīm-beden şahrāsına leşker çekip şāh-ı Habeş
Almış ol sīmden boğaz ḳonmuş yine bir ḥāl ile

4 Gülşen-i hüsnünde açıldıḳça ol şad-berg-i ruḥ
Söyledir bülbülleri ol ḡonca rūy-ı āl ile

5 Böyle bir sulṫān-ı mülk-i ḥüsn-ārā-yı cihān
Mālik olmaz niçe biñ genc̄ine-i emvāl ile

6 Ol mehiñ dāmān-ı Ḳāf-ı vaşlına ey Ḥikmetī
Eremez ‘anḳā uçarsa niçe perr ü bāl ile

567

Ġazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1 ‘Andelīb-i dil bahār olduḳça efgān etmede
Anı ol şad-berg-i gül bu resme seyrān etmede

2 Naḡme-i sūziş ile tā bir çemenzār-ı seḥer
Ġoncalar ḥālīm görüp çāk-ı girībān etmede

- 3 Ol şehîñ üftâdesi olmak ne müşkil oldu kim
Ġamze-i hûn-rîz ile bir demde şad kan etmede
- 4 Nağş-ı nağğâş-ı ezel hikmetlerin seyr eyle kim
Nev-be-nev kudretleri ‘ âlemde devrân etmede
- 5 Bâğ-ı gülşende tehi-dest olmasın tab‘ im diye
Nuḡka geldi şimdi Hikmet cem‘ -i dîvân etmede

568

Ġazel

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Zuhûr-ı mâ-siva’llâh kim kâmusı ser-be-ser çifte
Zemîn ü âsumân-ı ‘ âlem içre baḡr u ber çifte
- 2 Olup seyr-i sülûke tekye-i eflâk-i ‘ aşk içre
İki zerrîn külehlîgim döner şems ü kamer çifte
- 3 Niçe ezhâr-ı kudretle niçe esrâr-ı ‘ ibretvâr
Zihî nûrânı zûlmâtı gör ol şâm u seḡer çifte
- 4 Ḥayât-ı câvidân bulmak için eşyâ-yı mevcûdât
Şitâ vü şayf-ı bārân ile ebr-i huşk-ter çifte
- 5 Tevellüd eyleyen eşyâ-yı hikmetten müşelleşdir

Velî 'unşür-ı terbi' üzre oldu her dîger çifte

- 6 Bağılsa hoş-nihâl-i gülsitân-ı bāğ bār üzre
Ne hūbdur mīve-i nev-ğonca-i zībāsı bir çifte
- 7 Dıraht-ı mīvedārīñ her kemāli zātın işbātdır
Kaçan kim dāne-i pür-sūdı verse çifte-ber-çifte
- 8 Bahār-ı devlet-i iqbāline 'izz ü mürüvvetdir
Taķınsa naħl-i gülşen hātem-i la' l [ü] güher çifte
- 9 Hümā-yı tıfl-ı devletten nişāndır Hikmeti zīrā
Ki konmuş āşiyān-ı dilden ol murğ-ı ciger çifte

569

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Kimseniñ yā Rab koma bahtın felāket altına
Kimse ser-bend olmasın hāk-i mezellet altına
- 2 Başına ol kimseniñ ol gün kopar rüz-ı cezā
Kim kala başı anıñ ikdām-ı minnet altına
- 3 Leyle-i zulmetde kaldı aħter-i nāya virem
Girmedi bir gün toğup burc-ı şa' ādet altına

4 Zâ'il olmaz degme mihr-i pertev-i zâhir ile
Girme ey dil sâye-i seng-i nedâmet altına

5 Râh-ı ğurbetde esîr-i bend-i düzdân olmadan
Gel yetiş ey Hîkmetî dâr-ı selâmet altına

570

Ġazel

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1 Şehâ cevriñle gön'lüm dîde-i fettâna gösterme
Dilerseñ baġrımı ġamzeñ oġu müjġâna gösterme

2 Dem-â-dem yâr ile aġyâr ederken cilve-i şöġbet
İlâhî ol ġüni bu 'âşık-ı nâlâna gösterme

3 N'ola oldum ise teslîm saña cânımla başımla
Bıçâġ-ı cevriñi şakla diri ġurbâna gösterme

4 Ki anlar ġadriñi zî-ġıymetiñ bilmez seniñ cânâ
Metâ'-ı vaşlını dil-ber şakın nâ-dâna gösterme

5 Ne deñlü var ise cürmüm 'aġa ġıl raġmetiñ çoġdur
Benim cismimi yâ Rab âteş-i süzâna gösterme

6 O dem ki rûġunu teslîm eder bu Hîkmetî yâ Rab

Benim ĩmānımı hıfz et   adüv şeytāna gösterme

571

Ėazel

fā  ilātün fā  ilātün fā  ilātün fā  ilün

- 1 Yandırır sevdā-yı   aşkıñ sūz-ı nārı sīnede
Açdı nev-zülfün şabāsı nev-bahārı sīnede
- 2 Şerbet-i rummān ile hoş-ķand-i sükker-bār ile
Besleyip çeksem dem-ā-dem nāzlı yāri sīnede
- 3 Meclisi ārāste kılsam sürse dil-berler şafā
İçseler ol bāde-i pür-ķuşkvārı sīnede
- 4 Şem  -i ruhsārıñ ziyāsı tab  a revnaķ vererek
Göñlüm eyler şeb-ķerāĖ-ı lālezārı sīnede
- 5 Şarmağa bir böyle tıfl-ı meh-peri   uşşāķına
Hıç olur mı bundan özge Ėam-güsārı sīnede
- 6 Hikmeti āĖūşa çeksem ol melek-simā perı
Hırz-ı cān etsem o māh-ı tābdārı sīnede

571. P 135b, Y 91a, İ 123b, U 114b-115a.

1b. nev-zülfün] nūr-ı zülfün İ, U.

5a. şarmağa] şormağa İ ; tıfl-ı meh-peri] tıfl-ı dil meh-peri P.

572

Ġazel

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

- 1 Hāt çekti diye zülf-i siyeh-rüy-ı nigāra
Giydirdi felek ebri gibi 'āleme kıra
- 2 Ruhsārımı beñzetmede berg-i güle bir gül
Envār-ı dürer-bārlarımı dökdü sitāre
- 3 Teşrīf-i hırām eyleyecek diye çemende
Gülzār-ı bahār oldu kamu bāğ kibāre
- 4 Elden kudemā dilden ırıldı ümenā kim
Ağyār-ı cihān başladı şer nāz işi kāra
- 5 Şimdengirü miñnet ile ğam tutdu cihānı
Ey Hikmeti' azm eyleyelim dār-ı kıarāra

573

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Meh-cebiniñ çeşm-i rūḥ zībā beyāz aḡmer siyāh
Hem lebi ebrü dişin ra' nā beyāz aḡmer siyāh
- 2 Bezm-i ' uşşāk içre dil-ber olsa devrān eylese

572. P 135b, Y 91b, İ 123b, U 115a.

573. P 135b-136a, Y 93a, İ 123b-124a, U 115a.

Sāye-i sākī şarāb aḥfā beyāz aḥmer siyāh

- 3 Hāl-i hindūlar yanında gerdeniñ emsem hemīn
Yār ḥicābından olur gūyā beyāz aḥmer siyāh
- 4 Tıfl-ı dil-bend etmege bil bekler ol sīm-sīnede
Gül memeler zūlf-i dām-ārā beyāz aḥmer siyāh
- 5 Bāğ-ı ḥüsnūñ içre gördüm nev-bahār olmuş güşād
Bülbül-i gül yāsemin sārā beyāz aḥmer siyāh
- 6 Rūyını taşvīr edecek diyeler naḳḳāş ḥūb
La' l midād kāğıd gibi ḥoḳḳa beyāz aḥmer siyāh
- 7 Devr eder başında ḥüsnüñdür zemīn ü āsumān
Rūz [u] şeb necm-i meh-i ğarrā beyāz aḥmer siyāh
- 8 Cevher-i nazmıñ nişār etsek n'ola dil pāyına
Yüz sürü gör la' ldir ḥālā beyāz aḥmer siyāh
- 9 Hıkmētī dü-gözlerinden dediler etmiş revān
Hāke āb-ı ḥūn-ı eşkin tā beyāz aḥmer siyāh

574

Luğaz

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ol nedir andan ḥayāt-efzā-yı feyz erdi dile
Şun^c-ı ḥikmetdir görüñ beñzer o dār-ı fülfüle
- 2 Pür kadeḥle bāğda gök ser-ḥoş gibi ḳandīl olur
Anı görmek isteyen ḥübān ile varsın bile
- 3 Şeb-perest bir ḳanlıdır kim şu yerine ḳan içer
Ḳandan ol ḳanlı ḳara oldum diye gelmiş dile
- 4 Ḥırmeni yerde döner der her gören ol ḥasteyi
Dānemiz dolmuş meger ol ḥāşıl-ı^c ömrüm gele
- 5 Ḥikmetī etmez anıñ keyfiyyeti dilde ḥuṭūr
Pes meger dem nuṭḳ edip ol lebleri nār gül güle

575

Der-Beyān-ı Fihrist-i Ḥarf-i Lām-elif

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Beyān-ı lām elifden nefy-i şirket eyleyen lā lā
Şühūr-ı nefyiñ ancak bunda tecvīz eyledi mālā

574. P 136a, Y 100b, İ 124a, U 115a-b.

575. P 136a-b, Y 101b, İ 124a, U 115b.

1b. bunda] - P; eyledi]- Y, İ, U.

- 2 Hudâ'mîñ varlığın çün lâ'daki lâ eyledi işhâd
Olur işbât-ı nefy etmekde illâ'dan mu' allâ lâ
- 3 Elif lâm âyet-i esrâr-ı furqân-ı hidâyetdir
Beyân-ı ism-i a' zamdır velî bunda muhallâ lâ
- 4 Künûz-ı maḥf-ı ma' nâda daḥi çok müşkilim kaldı
Ḳanı bu nükte-i dillerde bir şâhib-tesellâ lâ
- 5 Zâlâm-ı ebr-i ' işyân-ı hevâya mihrveş girdim
Ḳanı ol pertev-i ' âlem-nümâ ḳalb-i mücellâ lâ
- 6 Maḥabbet mâyesi bitmiş ḥaḳîḳat mürşidi gitmiş
Anîñün bezm-i vuşlatta sezâvâr-ı tecellâ lâ
- 7 İki cānibde da' vāsın bilir yoḳ müdde' îlerde
Oḫursun ḥikmetiñ ' adl üzre ḥükm eyler müvellâ lâ
- 8 Sürûr-ı sūr-ı ' âlemden sürûr etme begim zîrâ
' Arûsân-ı denî dünyâda kām üzre mütellâ lâ
- 9 Şalâdır şâ' irân-ı dehre tefhîm etmede nazmım
Me' ân-ı kilik-i inşâ elde ammâ ḫab' -ı imlâ lâ
- 10 Dediler Ḥikmetî'den gûş edenler bu dürer-bârı
Bu Ḥikmet dürr ile manzûm gibi nazm-ı mülâ lâlâ

576

Kaşide

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Müderris olmağ istersen gönül 'ilminde ey molla
Oğu 'aşq âyetin k'anda yazılmış gün-e-gün imlâ
- 2 Bir imlâ kim hurûf-ı şavt ile olmaz mağâl anda
'Aceb bu kim kamunuñ fer' i aşlı andadır şeklâ
- 3 Gönülde hânesin düzmüş yüzünden tılsımât urmuş
Anıñcün cümle mağlûkın musahhar eyledi Mevlâ
- 4 Gerek dünyâ gerek uhrâ gerek şugrâ gerek kübrâ
Ne kim istersen andan iste kim ol dildedir dilâ
- 5 Muvahhid hüccetin ibrâz edip telhîş-i keşretde
Vücûdun eyledi işbât gönülde lâ ile illâ
- 6 Gönül bir baħr-i 'ummândır kenârı ka' rı yok derler
Yatur ka' rında kenz olmuş nice gencîne-i lâlâ
- 7 Ne gördüñ seyr edip dehri ne sūzdan añladıñ mihri
Ne yüzden çeşm-i Mecnûn'a göründü şüret-i Leylâ
- 8 Ne hikmettir gönülde hayr u şer tev'em yürür bunlar

Nedir ol Rābi‘a Edhem nedir muhtāle vü dilā

9 Bu yerden ermediñ kendin gönülden almadın bendin
Bu yerlerden degilseñ vādī-i ğurbetdesiñ ħālā

10 Gel ey dil ‘aşk elinden çün ħaber geldi cenānumdan
Demiş ‘azm-i vaṭangāh-ı kadīme eylesin meylā

11 Bu yerden menzil-i kabr-i dile erdikde mü’minler
Diye ins ü melek yā ibn-i ādem *ehlā ve sehlā*²¹⁵

12 Ezel ħaṭṭ-ı naşībiñ yoķ n’edersiñ nār-ı nīrānı
Ki cismiñ ħāk ile mādır ‘Adendir menziliñ vālā

13 Göñülde ħaķ ile ülfet edegör müjde ey Hıķmet
Muħaķķaķ rūḥ-ı insāniñ yeridir Cennet-i a‘lā

577

Ġazel

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün

1 Nesīm-i ‘aşķa gelmiş şalınır bir serv-ķad-i bālā
Yaraşmış cāme-i sebz üstüne gülgüne-i kālā

2 Lebūñ la‘l olsa bal olsa ruḥuñ gül olsa al olsa
Ne zībā gösterir baķsa verev bīn dīde-i şehlā

²¹⁵ Hoş geldiniz, sefa getirdiniz.
577. P 136b, Y 102a, İ 124b, U 116a.

- 3 Beni Һasret firāşında görüp   atf-i nigāh etmez
  Aceb ol dil-berin inşāf-ı raħmi yok mıdır aşlā
- 4 Ey[ā]   aşk u maħabbet n'eydügin ey dil-rübā bilsen
Dil-i   uşşāķına teslīm olurduñ hiç demezdiñ lā
- 5 Düşüp Mecnūn gibi āh u enin edip melāmetde
Elinden ey ħabībim zümre-i   aşk etmesin veylā
- 6 Baña ey Һikmeti mey cām-ı iķbālin içen gelsin
Oķutsun t̄alibā metn-i mezāyāsın saña mollā

578

Der-beyān-ı fıhrist-i ħarfü'l-yā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Һāme-i ķudret-keşin mecrāsıdır deryā-yı yā
Ķatre-i emvācdır iħyā eden eşyāyı yā
- 2 Ol hevā-yı tab' ıla yirmi sekiz gezden geķip
Menzil-i maķşūdına erdi sihām-ı yay-ı yā
- 3 Devr edip   ālemleri bād-ı nesim-i   aşķıla
Her taraf etdi serā-perde nihān dünyāyı yā
- 4 Dağdııp bād-ı şabā gisūların her tellerin

578. P 137a, Y 102a-b, İ 125a, U 116a-b.
2a. gezden] deñizden İ, U.

Şan tavâf eyler kıbâb-ı Ka' be-i ' ulyâyı yâ

- 5 Dü-cihân bir nokţadır yâ bunlarıñ üstündedir
 ' Arş-ı a' zamdır gelir şavt-ı nidâ-yı yay-ı yâ
- 6 Bâğ-ı gülzâr-ı şafâ-bahşın dilâ vaşf eyle kim
 Gülsitân-ı ' aşka kondu bülbül-i güyâ-yı yâ
- 7 Harf-i yâdan aldılar esrâr-ı hikmet haberin
 Ol sebebden biz daği etsek n'ola hülyâ-yı yâ
- 8 Tılsım-ı vefk-ı müşelles hânesin zevcât ile
 Kõnsa esrâr-ı hurûf cümle olur ihyâ-yı yâ
- 9 Her uşulât-ı fûrû' âtiñ bilir esrârını
 ' İlm-i hikmetde budur kânûn olan simyâ-yı yâ
- 10 Her zuhûr-ı hâşşa-i eşyâ kamu şihhatdedir
 Ol hayâl-ender-hayâl emşâlidir rü'yâ-yı yâ
- 11 ' İlm-i kâfiñ tãlibi gelsin temâşâ eylesin
 Haceriñ göstermege almış ele tutyâ-yı yâ
- 12 Zîbağ-ı recrâc ile alsın o kuşliñ şıbgını
 Bu ikisinden olur tafşil ile kimyâ-yı yâ

- 13 ‘İbret olsun hikmetiñ görsün ulu’l-ebşār olan
Kim ne hikmet gösterir bu dīde-i ‘umyā-yı yā
- 14 Hıatm-i maqtū‘ -ı hūrūfāt oldu ey Hikmet diye
Secde kıldı eyledi taḥmid-i kibriyā-yı yā

579

Müşemmen

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Hıaḫ şıfāt-ı zātını ‘allemü’l-esmāda ḫodu
Her vücūd āşārını ‘ayn-ı müsemmāda ḫodu
Mazhar-ı eşyā-yı nūr-ı sırr-ı ṭāhāda ḫodu
Kāf nūn esrārını ser-levḫ-i kāf hāda kodu
La‘l-i ḫoş-mey-nābını ḫalb-i mücellāda ḫodu
Neş’e-yāb-ı ‘aşḫın ol cām-ı muşaffāda ḫodu
Hıaḫ ḫamu āyīne-i nūr-ı tecellāda ḫodu
Her birin bir ḫāl ile şevḫ-i tesellāda ḫodu
- 2 ‘İbret al hikmet nedir bu leyl ü mihr ü gündüzün
Çarḫ-ı minā-yı mücevherde olan bir yıldızın
‘Ālī oldur secdegāh-ı ḫāke kim sürse yüzün
Hıaḫḫ’a teslim eyleyip taşdıḫ ile varlık özün
Dergehinde yürüdür nāz u niyāz üzre sözün
‘Ayn-ı vaḫdetle naḫar ḫıl ‘āleme gezdır gözün
Hıaḫ ḫamu āyīne-i nūr-ı tecellāda ḫodu

579. P 137a-b, Y 102b-103a, İ 125a-b, U 116b-117a.

1e. neş’e-yāb] teşne-yāb U.

Her birin bir hâl ile şevk-i tesellâda kodu

- 3 Nağş-ı nağkâş-ı kadîmiñ hikmetinden hikmet al
 Vech-i tağsîm-i ezel kısmetlerinden ni' met al
 Şâni' iñ şun' indaki hey'etlerinden şan' at al
 'Ârif ol erbâb-ı dil ülfetlerinden şöhet al
 Giy sa'âdet tâcını ser-'âlî-i câh devlet al
 Nev-be-nev [ol] şûret-i eşyâya bak da 'ibret al
 Hağ kamu âyîne-i nûr-ı tecellâda kodu
 Her birin bir hâl ile şevk-i tesellâda kodu

- 4 Kiminiñ hüsniñ deger degmez bahâya şatmağa
 Bu mezâyâ-yı cihânı birbirine katmağa
 Verdi bâzâr-ı dile bend-i esiriñ görmege
 Şahn-ı meydaniñ görüp tîr ü kemaniñ atmağa
 Çille-i 'aşkıñ çekip atdı hevâya tutmağa
 Her kişi hâlin görüp kendin temâşâ etmege
 Hağ kamu âyîne-i nûr-ı tecellâda kodu
 Her birin bir hâl ile şevk-i tesellâda kodu

- 5 Hikmeti bildiñ ise tedris-i hikmet ile bak
 Her zuhûrâtiñ uşulâtında diğkat ile bak
 Cümle gitti sen daği 'azm-i hağîkat ile bak
 Gitti fânî kaldı bâki Hağğ'a ric' at ile bak
 Cümlesin bir dâdeden seyrân-ı kudret ile bak
 Añlayıp vahdet yüzünden seyr-i keşret ile bak

Haḡ kamu āyīne-i nūr-ı tecellāda ḡodu
Her birin bir ḡāl ile ševḡ-i tesellāda ḡodu

580

Müseddes

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Tā be-key bu devr-i dūn bezminde ḡaflet tā be-key
Bāḡ-ı ' ašḡ iḡre nedir ḡūš eyle bu feryād-ı hey
Tā ciḡerden dem ḡekip iñler derūnı sāz-ı ney
Ḳan dōker mest-i denī devvār elinden cām-ı mey
Naḡd-ı ' ömrün etmedi ḡün sūd ḡıl ' aksinde vey
Al girü bāzār-ı dehre verdigiñ beyhūde pey
- 2 Bildiñ aldıñsa yerinden sırr-ı ' ašḡıñ māyesin
Ḳāke ḡaldı niḡeler nāmūs u devlet pāyesin
Bir ' abā-yı delḡa verdi cāme-i pīrāyesin
Bilmeyen cevher-fürüş etdi zarar ser-māyesin
Naḡd-ı ' ömrün etmedi ḡün sūd ḡıl ' aksinde vey
Al girü bāzār-ı dehre verdigiñ beyhūde pey
- 3 Fülk-i dil baḡr-i hevāda esmedi bir sa' d bād
Ḳaldı gird-āb-ı melāmetde ḡanı bir dest-i dād
Olmadı bir rūzgār-ı ḡamda kimse ber-murād
Cān u dilden diñle bu pendim šaḡın etme ' inād
Naḡd-ı ' ömrün etmedi ḡün sūd ḡıl ' aksinde vey

580. P 137b-138a, Y 103a-b, İ 125b-126a, U 117a-b.
2c. ' abā] ḡabā İ.

Al girü bāzār-ı dehre verdigiñ beyhüde pey

- 4 Niçe dem bey^ç ü şirā etdiñ metā^ç -ı mülk-i cān
 Bu bedestān içre kıymet bilmediñ etdiñ ziyān
 Olmadıñ bu kenz-i maḥfī cevheriñ şāhib-beyān
 Deng bāriñ bağlayıp göç etti ey dil kārban
 Naḫd-i ^ç ömrün etmedi çün sūd kıl ^ç aksinde vey
 Al girü bāzār-ı dehre verdigiñ beyhüde pey
- 5 *Na^ç būdir²¹⁶ ^ç ahdin ferāmūş etme fī ümmü'l-kitāb*
 İsti'ānet maḫlabında girye kıl mişl-i seḫāb
 Kesb ü kārıñ defterin baḫ olmadıñ çün feyz-yāb
 Kaldı şuḡruñ noḫtası hiç Hikmeti^ı yevmü'l-ḫisāb
 Naḫd-i ^ç ömrün etmedi çün sūd kıl ^ç aksinde vey
 Al girü bāzār-ı dehre verdigiñ beyhüde pey

581

Muḫammes

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

- 1 Şol zamān kim cān gider cismim tatar cān yāsını
 Başım üzre dostān gelsin oḫutsun *yāsini*
 Gidelim ey peyk-i sulṫān-ı vaṫan ol yāre kim
 Cān u dil ārzū çeker görmek cemāl-i yāsını
 Tizce tüt geçseñ gerek ^ç aşkıñ yedi deryāsını

²¹⁶ Kur'an-ı Kerim. 1/5: "Yalnız sana ibadet ederiz; yalnız senden medet umarız."
 581. P 138a-b, Y 103b-104a, İ 126a-b, U 117b-118a.

- 2 Tağ-ı aşkında aceb mi dikseler kıddim nişân
 Menzil-i maşşuda oldu tırveş gönlüm revân
 Hağ nidâ etdikde ol meydân-ı aşğ içre hemân
 Çekdi Âdem çille-i tırta mağabbet yâsını
 Püte kıldı tır-i aşğa cebhe-i ulyâsını
- 3 Hüsni hulk ile olur her menziliñ bāğ-ı İrem
 Şıdğ u şabr ile olur taşşıl-i irfân-ı ni am
 Yâ dilinden yâ elinden edegör luğ u kerem
 Yâd elin dildir miyân-ı yâda ecr ayâsını
 Yâd olur eşyâsını kesb edemez hulyâsını
- 4 Çün bilirsñ dehr içinde almadı kimse murâd
 Ger gedâ ger şâh-ı âlem olmadı kâm üzre şâd
 Kimseyi incitmeyip incinmeyen merd-i nijâd
 Eksik olmaz halk öñünden yâ çanağın yâsını
 Kaynadır elde sahiyyü't-tab olan kimyâsını
- 5 Var iken va d-i ümîdi lâ-mekânîñ vuşlatı
 N'eylesin aşğlarıñ dâr-ı diyâr-ı cenneti
 Seng-i sinem seyrine gelmiş güzeller Hikmeti
 Hâba varmış dediler ta bir idiñ rü'yâsını
 Yâre ermiş yâr imiş terk eylemiş dünyâsını

2d] 3e İ, U.

3] -İ, U.

582

Muhammes

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Yine hasret-keş oldum ol cüvānım gelmedi gitdi
Niçe gün geçdi ol şems-i cihānım gelmedi gitdi
Şeb-i firqatde kaldım mihrbānım gelmedi gitdi
Cefāsın çekdigim ebrū kemānım gelmedi gitdi
Atıldım tırveş şāhib-nişānım gelmedi gitdi
- 2 Ğam-ı 'aşkıñla gülşende kıaranfil sine çāk oldu
Akıtdı çiğdem eşkin fül şarardı derdnāk oldu
Çiçekler hasretiñle dökdü bergin zır-i hāk oldu
Fırākıñla düşüp hançerlere şūsen helāk oldu
O serv-i naħl-i bāğ-ı dilsitānım gelmedi gitdi
- 3 Neyistān-ı dilim 'aşkıñ elinden gör neler söyler
Derūn-ı sūz-ı āhım dehr-i iħrāk eylemez n'eyler
Vücūdum kūşe-i ğamda yatur dil haste cān inler
Gözüm yollarda göñlüm intizār-ı ğamda zār eyler
Benim 'ömrüm hayāt-ı cāvidānım gelmedi gitdi
- 4 Şifā bulmağ baña ancağ olur la' l-i zülāliñle
Müşerref kııl beni [şādān] edip 'arz-ı cemāliñle
Bu mürde cismimiz iħyā olur 'ayn-ı vişāliñle
Göñül bī-ħ̄āb u rāħat eglenir fikr-i hayāliñle

Enīs-i hāṭırım dostum cinānım gelmedi gitdi

- 5 Yıķılsın ser-be-ser şimdengerü bu ‘ālem-i gerdün
 Ki etdi hāne-i albim perişān dīde mey pür-hün
 Yaķıp nār-ı firākıñ etdi dāğ-ı sīnemi kānün
 oyup künc-i elemde aldı mı ger Hıketi maḥzün
 O hercāyi Süleymān-ı zamānım gelmedi gitti

583

Muḥammes

meḥ‘ülü fā‘ilātün meḥ‘ülü fā‘ilātün

- 1 Ey dil o ıl ü āli fikr eyle zü’l-celāli
 Cān içre ey vişāli seyr eyle ol cemāli
 Ey nūr-ı lā-yezāli ol zāt-ı bī-mişāli
 Yā şāhibü’l-kemāli yā sāmī‘u’l-maḥāli
 Yā ‘ālimen be-ḥālī ‘aleyke ittikāli
- 2 Hāḳḳ’ı bilip gören dil ḥāḳ tercümānıdır dil
 Tevhīd ile di gönül albiñ ola ğarābil
 o ğayrı kendi özüñ bil ‘işyāniñ añla ey dil
 Yā Rabbi göz nemim sil ‘afv eyle mağfired ıl
 Yā ‘ālimen be-ḥālī ‘aleyke ittikāli
- 3 Taḳdīr-i ḥāḳḳ-ı burhān kün sırrı oldu fermān
 İḥlāş-ı şıdḳ u imān teslīm-i emr-i sübhān

H̄un-r̄iz d̄ide giryān her demde eyle nālān
 aldım az̄in ü ayrān maşūdum eyle ihsān
 Yā ālimen be-ālī aleyke ittikālī

- 4 Bī-āre ehl-i urbet ekmekde derd-i firat
 Yetmez mi bu saādet aıñla ede ülfet
 Fehm et nedir bu ālet bu ektigiñ zelālet
 Keşf etmeye ne ācet her r̄uz u şeb di H̄ikmet
 Yā ālimen be-ālī aleyke ittikālī

584

Murabba Nat-tı Şerīf

mefāilün mefāilün mefāilün mefāilün

- 1 Mücerred r̄u-ı Amed alka ülfet etmege geldi
 Maām-ı aa ol mabūb maabbet etmege geldi
 Vilādet seyr ile teşrīf edecek āleme ol dem
 Muammed ümmetin H̄adan şefāat etmege geldi
- 2 Vuşul-i bezm-i miracda verildi cümle maşūdı
 Erince ābe avseyne o ābid gördü mabūdı
 Dediler onsekiz biñ ālemiñ malūk-ı şühūdı
 Muammed ümmetin H̄adan şefāat etmege geldi
- 3 Alınmazdı eger sen olmasan bir āl ile menfes
 alırdı arşa-i ayrette alkıñ her biri bī-kes

3] -İ.

584. P 139a-b, Y 104b, İ 127b, U 119a.

Hisābın şeş-cihāt üzre alınca defterin herkes
Muḥammed ümmetin Ḥaḳ'dan şefā' at etmege geldi

4 Livā-yı ḥamdin aldı sāye-i ' arş altına girdi
Maḳām-ı müşfi' -i şadr-ı risāletgāhına erdi
Gürūh-ı enbiyā vü evliyā ḥayrān olup durdu
Muḥammed ümmetin Ḥaḳ'dan şefā' at etmege geldi

5 Şirāt üzre ḳamusu dengin almış yüklerin bağlar
Sa' īriñ āteşi deryā gibi cūş eyleyip çağlar
Meded ḳıl ' āşī mücrim ümmetiñ feryād edip ağlar
Muḥammed ümmetin Ḥaḳ'dan şefā' at etmege geldi

6 Ma' ānī āyet-i raḥmetden oldu çün baña tevfiḳ
Bil ol *lā tuḥlifū 'l-mī'ād*²¹⁷ kelāmın eylerim taşdıḳ
Beşāret olsun ey ' āşī ki raḥmet bābına taḥḳiḳ
Muḥammed ümmetin Ḥaḳ'dan şefā' at etmege geldi

7 Selām et ' aşḳ ile ey Ḥikmetī ol şāh-ı devrāna
Şalāt et aña kim cāniñ boyansın nūr-ı imāna
Ḳonuldu ḥayr u şer a' mālimiz çün keff-i mizāna
Muḥammed ümmetin Ḥaḳ'dan şefā' at etmege geldi

²¹⁷ Kur'an-ı Kerim. 3/194: "Sen asla sözünden dönmezsin."

585

Murabba^ç -ı Merşiyeyefâ^ç ilâtün fâ^ç ilâtün fâ^ç ilün

- 1 Ey gönül ol bezm-i ^ç âlemler kıanı
 Yâr ile hoş sürdüğüñ demler kıanı
 Bir zamân dildâr ile hem-dem idiñ
 Gıtdi âh ol günler ol demler kıanı
- 2 Kıanı ol bād-ı şabāsı Yemeniñ
 Şalınırdı kıucağında çemeniñ
 Tıfl olup bülbül edem gül memeniñ
 Gıtdi âh ol günler ol demler kıanı
- 3 Murğ-ı cânım kıand ile perver idi
 Her yanım pervâz eder şeş-per idi
 Âşiyânım sine-i mâder idi
 Gıtdi âh ol günler ol demler kıanı
- 4 Çün şabâvet ^ç âlemin seyr eyledim
 Şîve vü nâz üzre gör kim n'eyledim
^ç Aşka söz verdim cihânı peyledim
 Gıtdi âh ol günler ol demler kıanı
- 5 Emr olup girdim tekellüf rāhına
 Tâ kemend atdım sipihrin māhına

- uvvetim erdi Őecā' at Őāhına
 Gıtdi āh ol günler ol demler anı
- 6 Her kemāl-i hüsn ile yitmiŐ idim
 Gün-e-gün ni' metlerin tātmiŐ idim
 Tp-ı evgānın atıp ttmiŐ idim
 Gıtdi āh ol günler ol demler anı
- 7 Bir zamān gülşende cān egler idim
 'Andelībāsā fiĝān eyler idim
 Niesin gerden-keŐān eyler idim
 Gıtdi āh ol günler ol demler anı
- 8 ār-Ő hblar edip ĝar-ı emen
 Nev-bahār amıŐ idi gülden dehen
 Yüz sürerdi pāyıma bāĝ u khen
 Gıtdi āh ol günler ol demler anı
- 9 Bir zamān ol yāre ben hayrān idim
 Şem' -i bezm-ārāsına mihmān idim
 'AŞ ilinde zge bir sulān idim
 Gıtdi āh ol günler ol demler anı
- 10 ıl tefekkür ol geen hengāmını
 Nie aŐamlar edeñ eyyāmını
 N'eylediñ seyr  Őafā bayrāmını

Gitdi āh ol günler ol demler anı

- 11 anı ol āgāze-i dil-cūlarıñ
Baş-ı cān eden şadā-yı hūlarıñ
Seyr ederdim sūnbūl-i gīsūlarıñ
Gitdi āh ol günler ol demler anı
- 12 Kimse dūnyādan murādın almadı
Aladı dil şād [u] hurrem olmadı
Her gelen gedi bu yoldan gelmedi
Gitdi āh ol günler ol demler anı
- 13 Ger gedā vū mihr-i şāh-ı ahramān
Kimseye almaz imiş bildiñ cihān
Gün bu gündür dem bu dem ey nev-cevān
Gitdi āh ol günler ol demler anı
- 14 Durmaz oldu serde tāc-ı devletim
‘Azm-i zillet etdi cāh-ı ‘izzetim
Minete döndü şafā vū rāhatım
Gitdi āh ol günler ol demler anı
- 15 Nie bir dūnyā için hırř u hırāř
Kim saña yetmez midi bir loma aç
‘Ömrüñ āir oldu bil gāfil mebāř
Gitdi āh ol günler ol demler anı

- 16 N'eydügün bilmez idim ben p̄rligi
P̄rlige şatdım metā^c -1 dirliği
Kaldı ancak dilde Hakk'ın birliği
Gitti āh ol günler ol demler kıanı
- 17 Mecma^c -1 nazmım gezip elden ele
Ser-güzeştım söylene dilden dile
Bir dağı heyhāt kim ol devrān gele
Gitti āh ol günler ol demler kıanı
- 18 Çek yürü ey çarđ-1 bī-dād leşkeri
Kim harāb oldu vücūdum kişveri
Bil geçen günler geri gelmez geri
Gitti āh ol günler ol demler kıanı
- 19 Şu gibi feryāda geldim çağladım
Lālezār-1 sinegāhım dağladım
Ol geçen devrānım aındım ağladım
Gitti āh ol günler ol demler kıanı
- 20 Hikmetī aındıkda ol devr-i zamān
Hātıra geldi o dem sūr-1 cinān
Āh edip bu mışra^c 1 dedim hemān
Gitti āh ol günler ol demler kıanı

586

Murabbaʿ

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Māʿ ilim biñ cān ile sen cāna cānım pāresi
 Sen dağı gel lebleri mercāna cānım pāresi
 Gülşeniñde her seğer feryād-ı āh u zār eder
 Bülbül oldum sen gül-i ħandāna cānım pāresi
- 2 Gülşen-i ʿ ālemde gönül ħüsnüñe olmaz bahā
 Şolmasın ħüsnüñ zekātıñ ben gedāya kııl ʿ aṭā
 Ben ħuluñ kem-ter ħulāmıñ cān u baş olsun fedā
 Sen gibi bir nūşe-i ħübāna cānım pāresi
- 3 Pāy-māl oldum seniñçün rāķıbā maḍrüb benim
 Cevr-i ʿ aşkıñıñ derdine bir şabr eder Eyyüb benim
 Yūsuf-ı şānım seniñçün ağlarım Yaʿ ķub benim
 Kııl teraĥķum bende-i giryāna cānım pāresi
- 4 Bāğ-ı gülşende uyur gördü seğerde āfitāb
 Seyr edip rüyuñ ħicābından ṭolandı māh-tāb
 Eşk-i ħün-ālüdesin dökdü yere çeşm-i seĥāb
 Aldılar tebrik için filcāna cānım pāresi
- 5 Sende bu ħoş ʿ işve-i nāz u leṭāfet var iken
 Midḥatiñ ħikmet ile eyler bu Ĥikmet var iken

Sende bu şāhāne ihsān u melāḥat var iken
Kim ul olmazsın gibi cānāne cānım pāresi

587

Murabba 

fā  ilātūn fā  ilātūn fā  ilātūn fā  ilūn

- 1 Ey gönül cān ile cān[ān] olduğuğ iller anı
Ol vaṭangāh illerinden geldiğiğ yollar anı
Şīve-i nāz u niyāz üzre ta  ahhüd etmede
Her lisān-ı ḥikmet üzre söyleyen diller anı
- 2 Bezm-i lāh ttan geçip erdiğ niçe menzillere
Ol melāmet ḥırkasın nās tda ekdiğ ullara
İddi  ā-yı   aŖ edip d Ŗd đ hevā-yı dillere
Ol g n ğ   ahdin güden ḥ blar anı diller anı
- 3 Tıflı iken tedrīs edip esrār-ı ḥikmet   ilmini
Ağladım fānī imiŖ r y-ı melāmet resmini
Seyr edip gördüm felek yađmıŖ maḥabbet bezmini
Cām-ı Cem yoğ sākī fevt olmuŖ yatur müller anı
- 4 Çār-bende çekdiler budur diye bend-i uŖ l
Tılsım-ı bāb-ı k n z oldu v c dum Ŗađ u Ŗol
Bir zamān ol   āleme sulṭān olup arŖımda ol
Ŗāf Ŗāf el bağlayan ins   melek ullar anı

- 5 Vuşlat-ı dildâr ile bulmuş idim takrîb-i aşk
 Ya' nî kim etmiş idim her ins ü cānı cezb-i aşk
 Hikmetî sūr-ı maḥabbetde ururken ṭarb-ı aşk
 Ol şafā bezmindeki keyfiyyet-i meyley kanı

588

Murabba'

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bir zamān seyrān ederdim gülşeni
 Gülşen içre ey cemāl-i gül seni
 Şimdi dedim kan döker çigdem gibi
 Āh o demler gitdi terk etdi beni
- 2 Bir zamān destim tena' umda idi
 Ğonca-i güller tebessümde idi
 Tā seḫer bülbül terennümde idi
 Āh o demler gitdi terk etdi beni
- 3 Bir zamān yārim idi mihr-i vefā
 Yār ile eyler idim seyr ü şafā
 Şimdi ancak çekdiğim cevr ü cefā
 Āh o demler gitdi terk etdi beni
- 4 Bir zamān ser-tā ḳadem kemḫā idim
 Bir nihāl-i ḳāmete ṭübā idim

Ehl-i ʿirfān içre ben yek-tā idim
 Āh o demler gitdi terk etdi beni

- 5 Bir zamān rūḥu'l-ḳudūs-ārā idim
 Girdim ādem cismine şuğrā idim
 Ol hevā-yı ʿaşḳ ile kübrā idim
 Āh o demler gitdi terk etdi beni

- 6 Bir zamān ey Ḥikmetī ṭtdum vaṭan
 ʿĀlem-i gehvāre āğūşunda ben
 Şimdi ḥālin fikr edip şükr eyle sen
 Āh o demler gitdi terk etdi beni

589

Murabbaʿ

mefāʿ ilün mefāʿ ilün

- 1 Göñül vazgeç geçenlerden
 Erenler ḥālidir şimdi
 Ḥaber gelmez göçenlerden
 O yollar bağıdır şimdi
- 2 Göñül n'olduñ çoşup taşdıñ
 Niçe ʿālemleri aşdıñ
 Bu dünyā şehrine düşdüñ
 Yoluñ ʿaşḳ ilidir şimdi

5b.girdim | girem Y.
 589. Y 106a-b, İ 129b-130a, U 121a.

- 3 Şorulmaz dertli hālinden
Bilinmez pür-melālinden
Yeter geç kıl ü kālinden
Nedāmet sālıdır şimdi
- 4 Döner çarh-ı felek döndü
Anıñ bendi beniñ andı
Ki bir bir bilmeden kaldı
Biñ el pergālidir şimdi
- 5 Adım Hikmet iken n'oldum
Dedem sırr-ı Yunus oldum
Yunus'dan bir kelām kıldım
O hālīm hālīdir şimdi

590

Murabba^ç

mefā^ç ilün mefā^ç ilün

- 1 Bu gönüm geçmedeñ belden
Gezer şahrāyı şahrāyı
Geçip Mecnūn gibi ilden
Güder Leylā'yı Leylā'yı
- 2 Temevvüc eyleyip haylar
Derūn-ı dilden āh eyler

4ç. biñ] lebiñ İ, U.

590. Y 106b-107a, İ 130a, U 121a-b.

- Görün dostlar neler söyler
Coşan deryâyı deryâyı
- 3 Ne güllâblar içirmiştir
Ne bülbüller uçurmuştur
Neler görmüş geçirmiştir
Şoruñ dünyâyı dünyâyı
- 4 Bağıñ ol devr-i ma' hûda
Kim erdi bezm-i maqşûda
Hemân ' âlemde beyhûde
Çeker ğavgâyı ğavgâyı
- 5 Bu sözden ' âşık aşırırsın
Eger hâr ise öksürsün
Hasûdîñ dilde hâsursun
Kuru sevdâyı sevdâyı
- 6 Güzel oldur cefâ etmez
Bir ân sensiz şafâ etmez
Göñül ol kim vefâ etmez
N'eder hercâyî hercâyî
- 7 Tutuñ ey Hikmet ol yâri
Gider kalbinden ağıyarı

Tezekkür eyle her Bārī
Ġani Mevlāyı Mevlāyı

591

Murabba^ç

mefā^ç ilün mefā^ç ilün

- 1 İçen cām-ı gönülden mey
Bilir dilden ne söyler ney
Eger hayy olmak istersen
Ya hay di ey gönül ya hay
- 2 Bu yolda şarf eden varın
Bulur elbetde ol yārin
Ḥayāl-i fikr-i dildārın
Yürür dilde pey-ender-pey
- 3 Budur resm-i mü'evveller
Cefāya şabr eden diller
Erer ma^ç şūķına derler
O günler ki olur yā key
- 4 Düşürdüm kendimi şāra
Çıķardı bey^ç u bāzāra
Nuķūd-ı ^ç ömrümi yāra
Mezādım üzre verdim pey

- 5 A Hikmet ' ilm-i hikmetden
 Irılma ' aşk-ı ülfetden
 Kamu bey' u ticâretten
 Maḥabbet kârı eydir ey

592

Ḳaṣīde-i Silsile-Nāme-i Ṭarīḳ-i ' Uṣṣākī
 mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bi-ḥamdi şükr-i bî-ḥad edelim ezḳâr-ı Ḥallâkı
 Odur vâhid şamed hem lâ-yezâl ü lem-yezal bâḳī
- 2 Yaḳīn kılmak için kendine kendin ṭalib-i maṭlûb
 Ḥaḳīḳat ḳurbına açdı ṭarīḳ-i sırr-ı Uṣṣākī
- 3 Emānet koydu Ḥaḳ sırrın ṭarīḳat ḳuṭb-ı pîrlerde
 O sırr-ı Ḥaḳ ile irşād ederler ehl-i Uṣṣākī
- 4 Bulardır terk-i dünyâ hem mücâhid ehl-i tevḥīd kim
 Münevver kıldılar zıkr ile beyne'l-ğarb u işrâkı
- 5 Ḥuṣūṣan ser ṭarīḳat Ḥalveti ḥazret Ḥüsāme'd-dīn
 Olup medfūn Ḳasımpaşa'da ol cān cism-i berrâkı
- 6 Hem anıñ ser ḥalīfi ḥazret-i Seyyid Memi Cān kim
 Pes oldur nesli zāt-ı pāk-i zī-envār-ı Ḥallâkı

- 7 Daḥi feyz almış anlardan Gelibolı'da sākindir
Ki meřhūr Őeyḥ 'Ömer ḥazretleri ol Ḥaḳḳ'a müřtākī
- 8 Zi-ān Őerḥ-i meřābīḥ řāḥib-i 'ālem Sinān'dır kim
Muřarriḥ 'ilm-i Ḥaḳ Őerḥiyle nāḫ etdi evrākı
- 9 Kim andan ḥazret-i Kāřāni Muḥammed Efendi kim
Olurdu lerzenāk zikriyle heft-eflākiniñ ḫākı
- 10 Zi-ān derviş Ḥalīl Efendi kim ol 'āřıḳ-ı dīdār
Derūnı diyerek hū dost ḳodu enfüs-i āfākı
- 11 Edipdir ḳulluḡuñ 'Abdü'l-kerīm Efendi Mevlā'nıñ
Ḥarīḳatde cihādı zıkr ile şarf etdi inḫākı
- 12 Edirnevī Ḥabaḳ-ḥāneli kim ol řıdḳ-ı 'Ořmān'dır
Ḥarīḳat ḳavliniñ oldu ḫaḳīḳat nām-ı řaddākı
- 13 Olup 'ařḳ ile şükr-i zikriñ iḳre mihr-i zī-envār
Ki ḥazret Őeyḥ-i Baḡdādī Muḥammed Ḥamdi Ḥallākı
- 14 O sırr-ı bezm-i 'aşrın 'aşrıdır sālīklere iḥsān
şunar mey 'ařḳı kim Ḥallāc-ı Őeyḥ-i Aḫmed-i Saḳī
- 15 Daḥi bu Ḥikmeti İsmā' il-i ḫikmet-nümādır kim

12a. Ḥabaḳḫāneli | Debbāḡḫāneli İ, U.

O dest-i Sākī'den içdim bu cām-ı hikmet āfākı

593

Kaşīde-i Bahāriyye

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

- 1 Ol sünbül-i ḥaṭṭ-ı güle kim besmele düşdü
Tezkir edelim çünkü bize hamdele düşdü
- 2 Gülzār-ı nübüvvet açılıp oldu müzeyyen
Kıl ravza-i pāki üzere şalvele düşdü
- 3 Şiddik ile Fārūk'a bahār-ı gül-i hikmet
'Osmān'a ḥayā Ḥaydar'a key celcele düşdü
- 4 Aldık ḥaberi bād-ı şabādan dediler kim
Gül devri idi ol dem ki ādem böyle düşdü
- 5 Her dīde-i ezhārın o dem demler ağıtdı
'Ālem yem-i eşk-āver olup gül sele düşdü
- 6 Nev-rüz-ı şehen-şāh-ı şafā kurdu otağın
Teşrif-i bahār eyledi gül gulgule düşdü
- 7 Cevlān ederek kürre-i eflāk-i burūcāt
Ol pertev-i mihr-i cemerātın güle düşdü

- 8 Nisyān-ı bahār ebrleri tıtdu cihānı
Lü'lü'-i dūr-i katreleri ebrile dūşdü
- 9 Ezhārımı nazm etmede ol bāğ-ı vişālin
‘Aşq ehline bir niçe[dir] āhım mes’ele dūşdü
- 10 Her ğoncaniñ ağızında iki ma‘na-yı dil var
Fehm edene Hāq etmeye ne şüş hele dūşdü
- 11 Tefhīm edemez ‘aql ile bu iki şifātı
Sırrıñ biri mes’üle biri sâ’ile dūşdü
- 12 Cān būyına zarf olmak için gülşen-i dilde
Sağdan açılıp bāb-ı mu‘allā şola dūşdü
- 13 Güller döşeyip altına ol yār-i vefāniñ
Hengām-ı seher dīdeye hoş kaylūle dūşdü
- 14 Her duhter-i ezhār-ı şafā seyr-i çemende
Āğuşına bir gül-teri almış güle dūşdü
- 15 Takṣīm olacak gülşen-i ‘aşq içre maḥabbet
Feryād ile bülbül güle gül bülbüle dūşdü
- 16 Ey tūṭi-i şirīn-i şeker sen daḥi söyle

11b. Metinde “Ol sırr-ı Hudā’nın” şeklindedir. Vezin gereği “Ol Hudā’nın” kelimelerini çıkardık.

- Çün kışşa-i hāl-i gönül ey dil dile düşdü
- 17 Mār-pīçe-i ‘ömrüm şarılıp naḥl-i ümīde
Murgān-ı seḥer nāleleri nārgile düşdü
- 18 Ruḥsārına şad-berg-i gül aḳ gerdine şeb-bū
Bu şāne-i şad-pāre dil ol mergule düşdü
- 19 Nisyān-ı dürer-bārın alıp la‘l-i lebinde
Dil ḥastelerin şadrına reyḥān güle düşdü
- 20 Şaḳḳ oldu zemīn ṭarb-ı şükūfāt-ı çemende
Dā’ire-i erbāb-ı dile velvele düşdü
- 21 Hüdḥüd ile dip nāmesin ol şāh-ı nesīmiñ
İḳlīm-i şabāya erişip zelzele düşdü
- 22 Belḳīs ‘arūs oldu Süleymān-ı cihāna
Ol sūr-ı neyistān-ı şabā Bābile düşdü
- 23 Encüm-i sipihriñ n’ola la‘l olsa ser-ā-ser
Kim ‘aks-i lebiñ kāse-i mey ḡulgule düşdü
- 24 Ol bezmgeh-i bāḡ-ı dil-ārāyı görünce
Zerrīn ḳadeḡ aldı ele nergīs müle düşdü

- 25 Cerrāh-ı gönül şevket ile faşl-ı dem etsin
Kim s̄incede ğam lālesi dāĝ-ı dile düşdü
- 26 Pür-ḥün-ı şakāyık ile bī-çāre kıaranfīl
Şerḥ eyleyerek s̄inelerin kıol kıola düşdü
- 27 Sūsen taķınıp deşnelerin çıķdı kenāre
Sūnbül teberin çekdi yine ḥāşıla düşdü
- 28 Leylāk ile ʿarʿar gezerek bāĝlara geldi
Engūr-i şafā ābın o dem sūnbüle düşdü
- 29 Yandıkça maḥabbet eşeri micmer-i dilde
Āhım şereri ʿūd ile ʿanber ola düşdü
- 30 Gördüm yine ol mihri baķar burc-ı zuḥalde
Nezzāremiz eşk-āver olan gerd ile düşdü
- 31 Ney-zār-ı hidāyet aķıdıp kıand-i nebātın
Ol āb-ı şafā cūy-ı ʿaķā her kıula düşdü
- 32 ʿAşķ atına binsin diyecek zümre-i ʿuşşāk
Bu ben kıuluñ ammā bineĝi bir kıula düşdü
- 33 Ḥoş naĝme-i elḥān ile gül devr-i revānıñ

30a. mihri baķar] mihri beķā İ, U.

Hey hey türedir ney dile bağrım dile düşdü

- 34 Peyrevlik edip bād-ı hevā-sāzına ey dil
Bu vādī-i ‘aşk içre saña yel ile düşdü
- 35 Gül faşl-ı şafā-bahş ile ‘uşşāk edecek zār
Muṭrib -i uşlāt-ı maḳāmāt tele düşdü
- 36 Āgāze-i tebrīk ederek gülşen-i ‘aşka
Murğān-ı seher nağmeleri ḳalkale düşdü
- 37 Her gonca girībānını çāk eyledi ol dem
Zülfin egip āh etmesi gök sünbüle düşdü
- 38 Zerrīnce-i ‘ālem ile āb üzre ḳurulmuş
Eyvānına baḳ nilüferin kim güle düşdü
- 39 Ruḥsārımı seyrān ederek zülf-i ‘arūsın
Ol çāh-ı zenaḥdāmı görüp fülüle düşdü
- 40 Bağrı delinip yāseminim servi dolandı
Boynun egerek geldi benefşem ele düşdü
- 41 Ḳālīçe-i gül ibrişimiñ çekdi zemīne
Zībā toḳudu tār-ı şabā’il tele düşdü

- 42 Tevcīh olacaḡ hūblara manşūb-ı melāḡat
Gīsūya Ḥotan mülk-i Ḥaḡā kāküle düşdü
- 43 Çün seng-i dil āteş-zeneden çıkdı şerāre
‘Aşḡ āteşi ma‘ şūḡına andan dile düşdü
- 44 Arḡūn kızamıḡ igde yatur şu çiçeginden
Mersīn ü ‘anem vādī gehī sāhile düşdü
- 45 Ger Nīl-i ḡalāvet mīle düşdü ise ey māh
Ol meyl-i şafā-cūy-ı maḡabbet Nīl’e düşdü
- 46 Ezhār ile es‘ār-ı nu‘ūm eyleyip ūlfet
Gülzār-ı keremde bile ḡalkıp bile düşdü
- 47 Her şerbet-i maḡbūḡası bi’l-ḡaşşa devādır
Teshīl-i ḡalīlāt-ı şifā k’āb ile düşdü
- 48 Bir serv-i sehī bil ḡocaram diye ararken
Dīvāne ḡōñül şimdi bir özge bele düşdü
- 49 Ḳavs-i ḡuzahın çekdi kemer-bend-i miyāna
Yā hū diyerek ‘aşḡ ile yeller yola düşdü
- 50 Zūlfūñ arayıp kūy-ı dil-ārāsına ḡoḡru

Sevdāya uyup bād-ı hevā yād ele düşdü

51 Mecnūn baķacak defter-i kısmet ķaleminde
‘Uşşāķına ğisū yerine silsile düşdü

52 Herkes alacak süfre-i ğülşende naşibiñ
Dervişe yeter post ile bend-i çile düşdü

53 ‘Ömründe hele ğam-zede dil ğülmüş olaydı
Şebnem gibi bu dīde-i bahtım ğüle düşdü

54 Şol mertebe ğül çoķluğu var sūķ-ı çemende
Kim türbe-i sīnemde benim ğül ğüle düşdü

55 Şimdengirü her mihr-i felekden kerem umma
Kimyā-yı sehāvet olup iħrāk ğüle düşdü

56 Ser-tābın açıp yalın ayak sīnesi ‘uryān
Sīr-āb-ı haķīķat çekilip tā çöle düşdü

57 Şeh-bāz-ı dil-āver idi ol ğöñül ammā
Biñ āl ile fi’l-ħāle-i dām-ı dile düşdü

58 Mürşid edecek sālikin irşād u tesellī
Vuşlat ğaberi Hābile dem Kābile düşdü

- 59 Devrân-ı felekler n'ola ger gitse yıķılsa
Kim kāmīle ğam cāh-ı şafā cāhīle düşdü
- 60 Her zīr-ı ķademġāhına yüz sūrdüġüçün ħāk
Ol pertev-ı ħurşīd-ı tecellā gīle düşdü
- 61 Ser-māyelerin bād-ı ħazān aldı ħisāba
Her evraķ-ı bāġ-ı şemerāt bir pula düşdü
- 62 Evşāfını nazm etmede ġülzār-ı cemālin
Bu Ĥikmetī nā-dīdesi dilden dile düşdü

594

Kaşīde

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Tıfl-ı dil vechinden aldı nūr-ı sīret dersini
Mekteb-i şun' ında ħatm etdi şerī' at dersini
- 2 Muşhaf-ı ħüsnünde miftāĥ-ı ġöñül ħayrān iken
Açdım ol ser-levĥa-ı bāb-ı tarīķat dersini
- 3 Girdigim ammā diger ol tekye-i ' irfān idi
Verdi pīrān-ı Ĥudā sırr-ı ħaķīķat dersini
- 4 Çün şabāĥım āyet-ı nūr-ı tecellādan olup

Ez-ber etdim ‘ayn u şin u kaf maḥabbet dersini

- 5 Keşret-i terkīb-i ebced-ḥ̄ānlığından dil çekip
Noқта-i қалbinden al текşir-i hikmet dersini
- 6 Evraқ-ı eşyā-yı mevcūdāt-ı şun‘u’llāh’a baқ
Kāf nūn emrinden al izhār-ı kudret dersini
- 7 Māzī müstaқbel olan eczā-yı varlık kendidir
Vaḥde fi‘linden al ‘ibret ile hey’et dersini
- 8 Ādem ol ādemde ḥaṭṭ-ı ṭılsımāt-ı Bāri gör
‘Allāmü’l-esmādan al eṭvār-ı şüret dersini
- 9 Aldı cümle evliyā vü enbiyā-yı mürselīn
Sūre-i nūr-ı Muḥammed’dan nübüvvet dersini
- 10 Zıkr-i tevḥidiñle taқrīb eyleyip sen kendiñi
Kendi қалbiñde ara envār-ı vuşlat dersini
- 11 Eylesin қо vā‘ize pendi ‘azābından beyān
Sen oқu ey dil hemān deryā-yı raḥmet dersini
- 12 Hıfz edip ol şıdқ ile ḥayy āyetin ey Hikmetī
Sen ferāmūş eyleme elṭāf-ı ni‘met dersini

595

Kaşide

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 ' Ayn-ı cāh-ı haşş Manşürgāhın akmış nehresi
Ġarķ-ı hūn-ı eşk-i ' aşķ olmuş gelir her kaçresi
- 2 Hāk-i hūn-ālūdına yüz sürmeden seyl-āb-ı eşk
Kaṣ-ı kuzah gibi la' l-i nāba konmuş çevresi
- 3 Ol ' izār al renginiñ hayālinden midir *
Baytara elvānına girmiş dilīrān çehresi
- 4 Yağarak leşker-i ' uşşāk[ıñ] için nehr üstüne
Halka halka zırhın urmuş bād-ı ' aksiñ nazrası
- 5 Yegdir Allāh na' rası gül-bāngını gūş eyleyip
Ditredi eflāk ü ' arş-ı müntehīniñ sidresi
- 6 İki cānibden sirişk-i cūyına pā-bend olup
Ehl-i ' aşķıñ oldu hūn-āb-ı maḥabbet behresi
- 7 Seyr edip çengin dehān-ı fikre aldı barmağın
Bāgbān ol keyf ile düşdü elinden tūhresi
- 8 Çün şühūd-ı Hāk ile vaḥdet-nişin olmuş kamu

Şahn-i bâğîñ bir ayağ üzre turur her zühresi

- 9 Kāmet-i eşcārına küffār mağrūr olmasın
Kim otağ-ı küfr içinde devr eder dīn-ārāsı
- 10 Tāc-ı Kisrā-yı cihānı n'eyledi bilmez misin
Çıkdı ser-levh-ı 'adūniñ üzre mihriñ mühresi
- 11 Baħr-i hikmet içre gavvāş olduğıñ ey Hikmetī
Görse ol māhı ser-āver çāk olurdu zühresi

596

Kaşīde

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Küyüf-ı sūr-ı cām elde döner dehri ğam alsın mı
Hevā-yı 'aşķ ile keştiñ uçarken baħre şalsın mı
- 2 Yem-i iħsāmı destinden alanlar dürr-i şehvārın
Ser-ā-pā olsa cevher bir daħı 'ummāna talsın mı
- 3 Me' an ' an ced-be-ced devlet meā'bın seyr eden diller
Seni vaşf etmesin de nā-murād 'ālemde olsun mı
- 4 Sürür-ı sūr-ı mevlūd-ı cüvān baħt-ı hümāyūniñ
Elinden şerbet-i la' liñ içen gül ğonca şolsun mı

- 5 Netice ʿālemiñ ser-tâcı bir mihr-i saʿâdetsiñ
Zılâl-ı nūr-ı çeşmeden olmayan bî-çâre gülsün mi
- 6 Cihân rûşen olup da reh-güzârıñ bekleyen dâ'im
Menâr-ı sâye-i hasret-keşîñ zulmetde kıalsın mı
- 7 Sen inşâf eyle ey şâhib-kerem kıânün-ı devletde
Görenler feyz-i luḡfuñ ğayrıya muḡtâc olsun mı
- 8 Nuʿûm-ı himmetiñ mebzûldür ammâ bâb-ı luḡfuñda
Ĝam-ı fakır içre ʿuşşâkıñ kıalıp bî-ğâne gelsin mi
- 9 Ziyâ baḡş-ı keremden devr olan mescidde firâşıñ
Kıanâdîl-i ğınâdan bî-rızâ edhâkı çalsın mı
- 10 Sipergâh olmada âmâçe-i ihlâşımı ey şâh
Nığâh-ı iltifâtıñ var iken ğam tiri kıalsın mı
- 11 Bu bendiñ çün ümîd-i luḡf ile ağnâ-yı ʿahd oldum
O ḡulyâ ile fakır olmaķ degil hîç fikre gelsin mi
- 12 Çü fermân-ı ʿinâyet oldu erbâb-ı hünermende
Bu vaʿdin ʿahdine bu bende-i Ḥikmet de gelsin mi

597

Kaşide

meḥ'ülü meḥā'îlü meḥā'îlü fe'ülün

- 1 Vaqt oldu reh-i şadr-ı dile gitmeyelim mi
Fırqat eleminden deme dem qatmayalım mı
- 2 La'liñ dediler haste dile 'ayn-ı şifadır
Ey rādd-i güzel qand-i lebiñ qatmayalım mı
- 3 Gülzār-ı seḥāvetde bahār oldu cemāliñ
Bülbül gibi feryāda gelip ötmeyelim mi
- 4 Altun aqıdır şu gibi deh ḥāme-i destiñ
Ol lücce-i şems ü qamere batmayalım mı
- 5 Eyyām gözedip girdi dümen şuyına cismim
Ol baḥr-i kerem fülkine biz qatmayalım mı
- 6 Dostum saña ketm baqdıqıçün qavs-i gönülden
Nā-dīde-i aqyārına tır atmayalım mı
- 7 Meydān-ı mu'allaqda döner çevgen-i şevket
Ey cüst-i dil ol top-ı hevā qutmayalım mı
- 8 Çün ecr-i 'aḥā etmeye va'd eyledi Bārī

Ol ʿ ahd-i vefā ğayretini gütmeyelim mi

9 Miḥnet yetişir rāḫatıñ aḫşāmı erişdi
Ey baḫt-i siyāh bedrlenip yatmayalım mı

10 Qāniʿ olalım ḫāşıl-ı taqşimine ammā
Naşb olduğumuz şarf-ı duʿ ā etmeyelim mi

11 İnşāf gerek sen gibi bir ḫadr-i şināsa
Pür cevher-i eşʿ ārımızı şatmayalım mı

12 El vermiş iken luḫf u kerem etmeye devlet
Ḥikmet der-i luḫfunda onup bitmeyelim mi

598

Qaşide

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

1 Leyle-i ḫadrim yem-i zülmetdedir giryem gibi
ʿ Aşq-ı ḫasret-pişesin dökme dedir şebnem gibi

2 Zülfüne yüzler mi sürdü geceler ey mäh-[rū]
Nūr-ı zülmetde yatur sevdā ile dīdem gibi

3 Sünbülü şeb rengine girmiş giyinmiş ḫaralar
Dūd-ı āhımdan şarardı beñzimiz çiğdem gibi

- 4 Perde çekmiş üstüne almış güzeller koynuna
Kūşe-i zulmet-niṣ̄in olmuş yatur s̄inem gibi
- 5 Rūzgār-ı ‘aşka verdi ḥāşıl-ı ḥürmetleriñ
Dürdü ‘ömrüm dānesin mūr-ı ecel seklem gibi
- 6 Her ṭabīb-i çarḥ elinden derdmend umma şifā
Olmaya dest-i Süleymān’da olan merhem gibi
- 7 Sāķi-i gül-çehreniñ mey āline aldanma kim
Olmasın ‘ıyş u şafā bezminde cām-ı Cem gibi
- 8 Merd-i meydān-ı maḥabbet ol gönüller şehrin al
Himmet-i bāzūya çek şeh-bāzını Rüstem gibi
- 9 ‘Ālem-i rāḥat dilerseñ eyle tecrīdi ḳabūl
Tāc u taḥt-ı milketin terk eylesin Edhem gibi
- 10 Gözleyip mihr-i vefā resmin yürü ādāb ile
Ādem ol ey Ḥikmeti ‘ahdinde dur Ādem gibi

599

Ġazel-i Na‘t-ı Şerif

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ey cemāl-i mihr-i zātıñ sırr-ı tāb-ı enveri

- Nūr-1 hüsünüdür ıamu eşyā-yı  alem zīveri
- 2  Unşur-1 zāt-1 vücūd pākiniñ olduđda  ayān
Uçmağa dilden dile eşyā ıakındı şeş-perī
- 3 Ol muşaffā nūr-1 tāb-1 sırr-1  aşkıñdır seniñ
Eyleyen  alem-nümā āyīne-i İskenderi
- 4 Gerçi hüsn-i Yūsuf' uñ ta' bīri buldu intihā
Hadd ü kıymetden berīdir nūr-1 Ađmed cevheri
- 5 Kim seniñle yār olursa vāşıl-1 maşşūd olur
Sensiñ ol menzil-i esrār-1 haķīķat reh-beri
- 6 Sensiñ ol sālār-1 rūh-1 evliyā vü enbiyā
Bende-i çākerleriñdir cümle mađlūķ leşkeri
- 7 Hıķmetī bī-çāreniñ gerçi haķāsı bī- aded
Luţf-1 iķbālīñle  afv et ey şefā' at serveri

600

Murabba'

mef' ulü mefā' ilün

- 1  Aşkı bize şorsunlar
 Uşşāķī'yiz  Uşşāķī

Bizden bizi görsünler

‘Uşşākī’yiz ‘Uşşākī

- 2 Mişkāt-i vişāl-i Hāk
Mi‘yār-ı kemāl-i Hāk
Müştaş-ı cemāl-i Hāk
‘Uşşākī’yiz ‘Uşşākī

- 3 Ten bülbülümüz birle
Bülbül gülümüz birle
Cân u dilimiz birle
‘Uşşākī’yiz ‘Uşşākī

- 4 Yoq ‘aşkı[m]da temkîn
Bu şabra Hızır n’etsin
İrşād-ı Hüsâme’d-dîn
‘Uşşākī’yiz ‘Uşşākī

- 5 Hep girye kılan gelsin
Hāk ‘aşkı ile tolsun
Ey Hikmeti hamd olsun
‘Uşşākī’yiz ‘Uşşākī

601

Ġazel

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Gülerék ey gül-i fem gül güle şun gül ʔolusı
Kim o gülden içilir bāde-i gül gül ʔolusı
- 2 Ol mey-i la' l-i lebiñ mesti durur ins ü melek
Gülşen 'aşk içre hemān bülbül içre gül ʔolusı
- 3 Vererek büy-ı şafā ğonca dehen açmayacak
Gülemez gül olamaz olsa çemen gül ʔolusı
- 4 Düşürüp jāle gibi sünbül-i zülf arasına
Ebr-i 'aşk ağlayarak dökdü 'arak gül ʔolusı
- 5 Kim imiş bāğda gülen girye vü hem zārлік eden
Gül imiş gülden imiş gülden ağan gül ʔolusı
- 6 Ser-i serv üzre iken oğşayarak bād-ı hevā
Gehī ħar altına ʔor ya lence-i gül ʔolusı
- 7 ʔoparıp gülşen-i dil ğoncaların vaqt-i seħer
İlet ey Ĥikmeti yāre beratñ gül ʔolusı

602

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Yine cūş eyledi bu dilimiñ hūn-āb-ı hicrānı
Ser-āpā ġarķa verdi āsiyāb-ı ħarķ-ı devrānı
- 2 Düşelden seyl-i bārān-ı belā bu ebr-i firķatden
Pür etdi cūy-bār-ı eşk-i ṭab'ım baħr-i ṭūfānı
- 3 Seħer āh-ı derūnı nāliş-i dūd-ı siyāhımdan
Ṭutuldu māh-ı nev ḥasf etdi ḥurşid-i dirāḥşānı
- 4 Ķurulmuş zih bize ķavs-i ķuzā-yı ilticā elde
' Aceb mi tīr-i āhım tā geķerse seng-i sīlānı
- 5 Benim Mecnūn gibi Leylā iķün zār olduġum ḥālet
Ṭaķar zencire gerden-i şāhān-ı Īrānı *
- 6 Yıķılsın ḥāne-i ķalbim gibi āfāķ-ı eflākiñ
Ki zīrā zīr-i pā etdi niķe erbāb-ı 'irfānı
- 7 N'ola bu Ḥikmeti ḥasret-keş olsa künc-i firķatde
Felek bād-ı hevā aldırđı destimden Süleymān'ı

603

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Çün baña kılmış ezel kısmet felâket ahrını
Dem-be-dem içmekdeyim ol bezm-i asret zehrini
- 2 Şöyle fehmi etdim alır ise bu āh-ı dilim *
Āıbet eyler arāb bu devr-i ālem şehirini
- 3 Hāzır olsunlar ğurūr-ı izz ü cāh-ı taht olan
Ġara vermek ister eşkim ar-ı gerdün zehrini
- 4 Kūşe-i beytü'l-azīnimde bu ayn-ı giryeden
Şandılar ğüyā revān etmiş Fırat'ın nehrini
- 5 Āteş-i aşıñ derūnum şöyle irā etdigim
Dūd-ı āhım asf ü kesf etdi semāniñ mihrini
- 6 aşr-ı bāğ-ı dilde dāverlik ederken Hikmeti
Bād-ı firat aldı destimden Süleymān mührini

604

Ġazel

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 anı taht eyleyenler bu cihāniñ mülk-i devrāni

---

603. Y 111a, İ 135a, U 126a.

604. Y 111a, İ 135a, U 126a-b.

Ḳanı bu şevket-i dehrin niçe ḥāḳān sultānı

- 2 Ser-ā-pā ‘āleme Ḳaf’ dan Ḳaf’ a ḥükm eyleyip şimdi
Ḳanı devr-i zamānıñ Rüstem ü Sām u Nerīmān’ı
- 3 Atıp çevgān ile topun tutanlar dest-i kām üzre
Ḳanı bu şahn-ı meydānıñ hünermend-i dilīrānı
- 4 Ḥicāb-ı zulmeti tarḥ eyleyip āb-ı ḥayāt buldu
Ḳanı İskender-i ḥikmet-nümā sedd-i cihānbānı
- 5 Menāzil ḳaṭ‘ edip ṭayy eyleyenler zāhir ü bāṭın
Ḳanı bī-keṣṭī bī-zaḥmet geçenler baḥr-ı ‘ummānı
- 6 Kevākib seyrine ḥākim olup burc-ı feleklerde
Ḳanı ol mu‘cizāt-ı ḥikmetiñ ‘allāme-i Loḳmān’ı
- 7 Zen-i dünyā saçın her mūlārından telleler düzmüş
Gör ol mekkāre fettānı şabīveş aldar insānı
- 8 ‘Aceb ey Ḥikmetī esdi şavurdu ḥırmēn-i ‘ömrüñ
Ḳanı ey bād-ı gerdūn n’eylediñ mülk-i Süleymān’ı

605

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Yār elinden erdi gönlüm sem' ma yā hū sesi
 ' Andelīb-i cāna ol gülden ' aceb hoş-bū sesi

2 Sīne-i şad-pārem āsā çāk çāk olmuş gine
 Cānıma kār eyledi ol şāne-i gīsū sesi

3 Çağlasın dīdem gibi dāğ-ı derūnum rāhına
 Añdırır mülk-i vaṭan gülşenlerin ol şū sesi

4 Fiske-i mızrab-ı ' aşkından gelip āğāzeler
 Mū-be-mū oynar cigerde ol kemān ebrū sesi

5 Çıkma ey Hıket şikār için gönül şahrāsına
 Şayd eder şayyādımı ol gözleri āhū sesi

606

Ġazel

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1 Saña sen şanma kim terkīb-i ' unşurdan kesel geldi
 Dile rūḥ āşinā-yı sırr-ı aқdemden bedel geldi

---

605. Y 111a-b, İ 135a-b, U 126b.

2b. yine] gine Y.

606. Y 111b, İ 135b, U 126b.

- 2 Hayāl-i şemme -i gülzār-ı ʿ aşkıñ uğrayıp ʿabʿ a
Seher peyk-i şabā zülf-i güzellerden güzel geldi
- 3 Biḥār-ı raḥmet-i bī-ḥaddi gördükde sürürından
Akıtdı gözlerim reyyān-ı kevşer dehre sel geldi
- 4 Tekālūf bārını nā-çār çekerseñ bir zamān ey dil
Ezelden kısmet-i ʿ ahdiñ saña tül-i emel geldi
- 5 Zihī āyīne-i ḥikmet-nümā ādem zuhūrından
Kamu maḥlūk eşyāya ḥicābından ḥalel geldi
- 6 Hezār envāʿ -ı şüretde ḥükümet eyleyip dehre
Nice şāhib-ķırān şāhib-zamān şāh-ı milel geldi
- 7 Yeter gāfil mebāş ey Ḥikmetī āmāde ḥāl ol kim
Dimāğ-ı cāna bŷy-ı nefḥa-i şŷr-ı ecel geldi

607

Ġazel

mefāʿ ilŷn mefāʿ ilŷn mefāʿ ilŷn mefāʿ ilŷn

- 1 Geçip lafz u ḥurŷf-ı cism-i terkībden olan lāyı
Açıp cān gözlerin vaḥdetde seyrān eyle illāyı
- 2 Cemālin vaşlına lāyıķ edip ebnā-yı insānı

2a. şemme] şemʿ a İ.
607. Y 111b, İ 135b, U 126b-127a.

Anıñ içün aña bahş etdi o manşüb tevellâyı

- 3 K'ola 'aşık ile ma'şûk maqâm-ı 'ahd-i vuşlatda
Oqunmaq hiç ne mümkün ol 'ulûm-ı haqq-ı imlâyı
- 4 Egerçi bir zamân bu keşret-i eşyâda bend oldu
Şadâ-yı irci'î erdikde eyler 'azm-i Mevlâ'yı
- 5 'Acâyib kâr-ı gâfletdir bu sevdâ ey gönül serde
Tecellî Haq iken hâliñ n'edersin halk-ı dellâyı
- 6 Mücerred 'abd içündür rahmeti yoğsa n'eder Allâh
Mücerred bil taşavvurdan şifât-ı zât-ı a'lâyı
- 7 Beqâyâ naql eder mü'min fenâdan yoğsa kim olmaz
Habîb-i Haq'dan aldım ben bu ta'bir-i tesellâyı
- 8 Ne ola 'aşk niyâz etse saña ey Hikmeti 'uşşâk
Bu resme dizmedi kimse me'ân-ı la'l ü lâlâyı

608

Ġazel

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Şun'-ı kudretde elifdir madde-i kaf hâ yesi
Noqta-i âb-ı hayât bâ-noqtadır mâyesi

- 2 Kār-bāzār-ı hünerde müddetiñ ‘ ad eyle kim
Nağd-i ‘ ömrüdür kişiniñ hayr u şer ser-māyesi
- 3 Sen bu bāğıñ gül-i zībāsın görüp aldanma kim
Kağı devriñ kaldı nağş-ı şūret-i pīrāyesi
- 4 Gūn-e-gūn ‘ ibret-nümā hikmetlerin izhār için
‘ Āleme keşret yüzünden düşdü vaḥdet sāyesi
- 5 Mā-sivā ‘ ālemlerin terk eyleyen ‘ āşıqlarıñ
Dergeh-i vuşlat-kaḥrīn olmağda artar pāyesi
- 6 Hikmetī bu nev‘ a gösterdi ise Mūsī yedin
Niçe biñ beyzā-yı hikmet gösterir ‘ aşk ayası

609

Ġazel

mefā‘ īlün mefā‘ īlün mefā‘ īlün mefā‘ īlün

- 1 Dirīğa gonca-i bāğ-ı vücūdum şoldu allandı
Revān oldu bu çeşmim yaşı Ceyḥūn mişli sellendi
- 2 Sürüldü ḥırmen-i ‘ ömrüm ḥuşūli hep hebā oldu
Vücūdum dānesi zer‘ olmağa kaḥrim ki bellendi
- 3 Gidilmez böyle kār ile selāmet rāh-ı ‘ uqbāya

3a. Metinde “reng-i gül-i zībāsın” şeklindedir. Vezin gereği “reng” kelimesini metinden çıkardık.
609. Y 112a, İ 136a, U 127a.

Göñül ' işyān [u] cürmünle kamu yollar çepellendi

- 4 Niçe şāhib-ķırān sulţān olupdur ħāk ile yeksān
Nazar kııl ' ayn-ı ' ibretle cihānda kim temellendi
- 5 Hemān bir ħayr ile yād olagör ey Hikmeti zīrā
Kimi zemm ü kimi medĥiyle gör ħarb-ı meşellendi

610

Ġazel

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

- 1 Mecnūnı kıyās etme ki Leylāya erişdi
Leylā diyerek vuşlat-ı Mevlā'ya erişdi
- 2 Kim zīr-i reh -i ħāk-i ķadem oldu fenāda
Bī-derd ü elem menzil-i a' lāya erişdi
- 3 Kim dāmen-i dildār tıutup çekdi cefāsıñ
Ol evc-i ser-ķāmet-i bālāya erişdi
- 4 Kim ħaţţ-ı ezel nüşĥa-i dil dersini aldı
Bī-şavt u ĥurūf sīret-i imlāya erişdi
- 5 Kim bāb-ı maĥabbetde tıurup etdi taĥammül

610. Y 112a, İ 136a, U 127a-b.

2a. reh] -İ.

4] 5 Y.

Genc̄ine-i pür-gevher-i kâlāya erişdi

- 6 Kim varlığınıñ zulmetin ey Hikmeti geçdi
Ol ʿ ayn-ı hayāt nūr-ı tecellāya eriřdi

611

Ġazel

mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

- 1 Cihān bāğında gerçi tiz bitdi tizrek yetdi
Velikin servveş ser-menzile tā toğrulup gitdi
- 2 Murādı bir gün evvel baħr-i vuşlat dürrin almağdır
Velī şanma Süleymān ʿ ömrünü bād-ı hevā şatdı
- 3 Baña kaçd eyleyip zehrin şunan bu bezm-i ʿ ālemde
O zehri kendisi içdi baña kand ü şeker şatdı
- 4 Ķurup řavs-i řazāsıñ çille-i keştim zebānından
Özün urdu o kim bir ġayrıya miħnet oğun atdı
- 5 Mecāzāt olur elbetde kişi her ġayr u şer işde
Baña kim her ne kim etdi ise ol kendüye etdi
- 6 Derūnın ʿ illet [ü] buğz [u] řasedlen řolduran kimse
Ķased baħrında ġarğ olmağ için gördüm deñiz şutdu

7 İnan bi'llāhi 'ālemde bulursañ etdiğin bir gün
Görürseñ Hı̄kmetī hālin gözün aç işte söz bitdi

612

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Tā be key ey dil bu künc-i ğamda endiş tā be key
Çeke ğam 'ıyş u şafākeşlikde ol çek cām-ı mey

2 Bāde hūr dil-ber-perest ol mürde dil bulsun hayāt
Nitekim kevşer içip hūrī görenler oldu hay

3 Mey-fürüş zer sīm dilerse bey' olunca var ğam
Derd-i dil ser-māyesin versin hemān ol demde pey

4 Dilde raşş etdikçe hengām-ı terennüm nağmesi
Diñle āh-ı sūz-ı dillerden nedir her demde ney

5 Geç bu şı̄klet hil' atinden hı̄ffeti bulsun beden
Kim fenā bulmaz maḥabbetden derūn-ı cāme gey

6 Hı̄kmetī bülbül gibi feryād edip geldiñ dile
Gülşen-i 'aşk içre eyle dem-be-dem hey dost hey

613

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey felek kıaddım büküp āḡır kemān etdiñ beni
Tīr-i kıahr-ı ḡasrete tıtduñ nişān etdiñ beni
- 2 Tā seḡer şeb-gīr olup bī-ḡāb u rāḡat giryeden
Eşkımi Ceyḡūn'a döndürdüñ revān etdiñ beni
- 3 Yükle dip deng-i belā bārın bu ez' af cismime
Rāh-ı fırķat iḡre şaldıñ kārban etdiñ beni
- 4 Ber-hevā pervāz ederken kıaşr-ı bāḡ üstünde ben
Penḡe-i murḡ-ı kıazāya āşıyān etdiñ beni
- 5 Dāmen-i aḡyāra dest-i iltimāsım bend edip
Zīr-i pāy-ı bed-gümāna āsitān etdiñ beni
- 6 Kimseler derd-i derūnum bilmez iken şimdi āḡ
Fāş edip dillerde sırrım dāsitān etdiñ beni
- 7 Lāl iken bu Ḥikmetī taḡrīr ü taḡrīr etmede
Söyledip derd-i dilim şāḡib-divān etdiñ beni

614

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey felek te'şīr-i nūr-ı aḡter [ü] mihriñ ḡanı
Ebr-i zūlmet içre ḡalmıř sür'at-i devriñ ḡanı
- 2 Ṭal'at-i sa'd üzre serde bir [güzel] gün görmedik
Sa'd ile devr eyleyen devvāre-i dehriñ ḡanı
- 3 Menzil-i bey' -ı kerem bābın çekip ser-bende hep
Ṭoḡmadı aḡşām erişdi ol meh-i bedriñ ḡanı
- 4 Hep ḡarāb oldu ḡarāb zīriñde 'ālem ser-be-ser
Görmedik āh bādını ma' mūr olan řehriñ ḡanı
- 5 Ḳıymetīn kāmilleriñ ḡayfā saña kim bilmediñ
Cāhil ü nā-dāna olduñ bendesin ḡadriñ ḡanı
- 6 Evraḡiñ şoldurdu naḡl-i ḡülřen-i kişverlerin
Bitmedi bār-ı mürüvvet ya aḡan nehriñ ḡanı
- 7 Ḳikmetīveř řaḡb-ı dil dürr-i yetimiñ çoḡ seniñ
Likin ey ḡavvāř ḡarḡ eyyām-ı ḡoř baḡriñ ḡanı

615

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Mevc urup ' aşkım yine cūş eyledi deryā gibi
Midhat-i vaşfiñ dizer dil gevher-i yek-tā gibi
- 2 Meh cemāliñ vaşfın eş'ār eyleyip kılsam ağāz
Ġalbimiz eyler tūlū' -ı ġurre-i ġarrā gibi
- 3 Āteş-i ' aşkım cihānı eylese nūr nūr n'ola
Rūz u şeb yanmağdadır dil şu'le-i şem' a gibi
- 4 Mülk-i dilde çün otağım kurdu ' aşkım leşkeri
Eyledi icrā maḥabbet ḥükmini Dārā gibi
- 5 Māh-ı ḥüsnuñ devletiñ elden rebābın depredir
Nüh felekler içre gūyā aḥter-i zehrā gibi
- 6 Ḥikmeti dil ḥasteye derd ü maḥabbet lezzeti
Cānib-i Ḥaḳ'dan verildi ni' met-i ' uzma gibi

---

615. Y 113a, İ 137a, U 118a.

3b. rūz u şeb] rü-be-rü İ, U.

616

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Açıldı ıağ-ı dil derd ü ğamıñla lālezār oldu
Uyandı sīnede 'aşq u maħabbet ğoncasār oldu
- 2 Şemīm-i sūnbül-i zūlfüñle ıoldu ğülşen-i 'ālem
Dilā sen şanma ki bu ıağ u bāğlar ğül-'ızār oldu
- 3 Nedendir bilmezem āyā ki diñmez eşk-i hicrānım
Ağar dāğ-ı cigerden ğözlerim özge bıñar oldu
- 4 Hümā-yı ğöñlümüz pervāz ederken şahn-ı şahrāda
ıTutuldu murğ-ı cānım telle-i 'aşqa şikār oldu
- 5 Saña yetmez mi ey Hıket bu āşār-ı işāret kim
Sepīd-i mūy-ı merg-āver yüzünde āşikār oldu

617

Ġazel

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Dediler leşker-i ğaıttın başı meh-pāreleri
İşidip bendeleri ğiydi o dem ğaraları

616. Y 113a, İ 137a, U 128b.

2b. ğül-'ızār] ğülzār İ.

617. Y 113a, İ 137b, U 128b.

- 2 Hâl-i ruhsârına sünbül perdesiñ çekdi diye
Düşdü Mecnûn gibi tağ-ı dile âvâreleri
- 3 Tiğ ile öldür beni telh cevâb eyleme kim
Ey gözi hûn-riz oñulmaz dilde yaraları
- 4 Niçe demlerdir ki ‘aşkıñ derdi ile yatur
Güzele lâyıq mı maħrûm ola bî-mâreleri
- 5 Gül degil sünbül degildir dediler bildiñ o dem
Dûd-ı âhımdan benefşe kendi mor hâreleri
- 6 Her kaçan gerden-i kâfûrına yüz sürsem anıñ
Dolanır zülfi gibi boynuma mekkâreleri
- 7 Bende-i Hikmet gibi âh ederek şâm u seher
Bâb-ı luṭfuñ dolaşır ‘âşık-ı bî-çâreleri

618

Ġazel

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

- 1 Sen şanma güzel hâle-i fülful yüze çıkdı
Ol haṭṭ-ı nühüft olduğu kâkül yüze çıkdı
- 2 Gülşende hırâm ederek ol ğonce-nüvâzın

La^ç l-i leb-i ḥandānı görüp gül yüze çıkdı

3 Hengām-ı seḥer ^ç aşk ile gülzār-ı çemende
Tesbīḥde mi nağme-i bülbül yüze çıkdı

4 Bu vādī-i āhım gibi ol zülf-i nigārın
Gīsūları seyr etmege sünbül yüze çıkdı

5 Bāzār-ı maḥabbetde bugün cevher-i nazmın
Ey Ḥikmetī şimdengirü şād ol yüze çıkdı

619

Ġazel

fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

1 Bir muḥarrik dil-ber açdı sünbül-i gīsūları
Gülşen-i dilde uyurdu ^ç aşk uyardı buları

2 Gerden-i erbāb-ı ^ç aşk üzre dolandı yāsemīn
Beste kıldı zülf-i ^ç anber-bārının şeb-būları

3 Lāle boynın egmesi zerrīn ḳadeḥ mey şunması
Mest edip ^ç aşıkları dil-bend eder meh-rūları

4 Gülleriñ bezm-i çemende dönmede mi erğuvān
Mest-i ḥāb-ı nāza girdi nergīs-i āhūları

619. Y 113b, İ 137b, U 128b-129a.

3a. Metinde “lāleniñ” şeklindedir. Vezin gereği böyle okuduk.

- 5   Ğonceler bāĝ-1 řafāda nev-bahār oldu diye
Sāye-i gülzāra çekdi kām̄et-i dil-cūları
- 6   Girye-i ‘aşkıñla nūr-1 dīdesin necm-i seher
Dökdü řebnemveř ağıtdı çigdem üzre cūları
- 7   Hıoķķa-i lāliñ görünce h̄āce-i gevher-fürüş
Rāh-1 ‘aşķa neş edip dökdü güher lü’lü’leri
- 8   Bāĝ-1 dil bülbüllerinden Hıketi şordum meger
Nāliř-i ‘aşķından özge kalmamış kayĝuları

620

Ğazel

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1   řanma kim mey telh ile mest ‘āşıķ-1 dil-cūları
Bezm-i hıketde kurulmuř bāde-i dil-cūları
- 2   Āteř-i āh-1 dili ‘ālemleri eyler harāb
‘Āşıķāñiñ ‘aşķ degil de yā nedir yā hūları
- 3   Noķta-i hāl-i cebīniñ gösterip haıı-1 elif
Kıldı vaıdet sırrına řāhid iki ebrūları
- 4   Eřķ-i çeşmim bir ‘aceb deryā imiş durmaz aķar

‘Ayn-ı ‘aşkından gelir ger var ise bu şuları

5 Kān-ı aşlından çıkar baħr-i muħiṭ ırmaħları
Bir dıraħt-ı muntehādır ‘āşıkıñ her mūları

6 Fıkr-i ‘aşķ-ı vuşlatıñdan ğayrı hiç ‘āşıkılarıñ
Ḥikmeti mülk-i fenāda qalmamış kayğuları

621

Ġazel

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

1 Gel neyistān demin çek dime kim neylemeli
Delip ol sūziş-i bağrıñ ney gibi neylemeli

2 Baķıp āğāze-i devr-i inķılāb-ı ‘āleme
Nazra-i ‘ibret ile heyhāt heyheylemeli

3 Otladıp şahñ-ı çemenzār-ı ḥaķıķat semtine
Ḥayli emmāre-i aħlām-ı dili ḥaylamalı

4 Nā-sezāvāra metā‘ -ı ḥüsnüñ aldırmaķsızıñ
Bey‘ -ı bāzār-ı maḥabbetde peşin peylemeli

5 Teşne-yāb-ı ‘aşķınım bezm-i derün-ı dilde ben
Ḷadeḥ-i la‘l-i lebiñle cigerim meylemeli

- 6 Niçe bir āh u figān eylerseñ ey bülbül-i dil
Bir iki gün bāğ-ı ʿālemde şafa eylemeli
- 7 Zurefā bezmine lāyık olmağa şiʿriñ dilā
Ṭabʿ-ı hikmet gibi Hikmet sözleri söylemeli

622

Ġazel

mefāʿ-ülün mefāʿ-ülün feʿ-ülün

- 1 Derün-ı cān u dilde hāl-i hāli
Görüp terk edelim bu kıl ü kālī
- 2 Oğutdu muşhaf-ı dil içre pīrim
Meʿān-ı āyet-i hikmet maķālī
- 3 O mirʾāt-ı muşaffā içre her dem
Temāşā eylerim sırr-ı cemālī
- 4 Göñülden ğayrı şeyde şıgmaz anıñ
Şıfāt-ı vaḥdet [ü] zāt-ı kemālī
- 5 Anıñçün cümleten eşyā-yı vāra
Muḥīṭdir göñlümün fikri ḥayālī
- 6 Bu ʿanķā-yı göñül ʿalemler üzre

Açar yek-pāre bī-ḥad perr ü bāli

- 7 Vişāl-i rü'yetinden Ḥikmeti'ye
Verildi bir daḥi maḥlaş vişāli

623

Ġazel

mef' ūlü mefā' ilü mefā' ilü fe' ūlün

- 1 Çün şubḥ-ı bahār erdi diye bülbül uyandı
Feryādına ḥandān olarak gül gül uyandı
- 2 Zülfin dağıdıp ḥāb-ı şabādan geliyor kim
Gömgök tere baḡın yine ol sünbül uyandı
- 3 Ḥālī iken ol ḥāl-i nigeḥden leb uzatdım
Sīnende uyan uran işi kākül uyandı
- 4 O şāh-ı ḥüsn şehri-i 'atāsın güzerinde
Ol sīm boğaz üzre ki ceş-i fül uyandı
- 5 Ey sākī gönül cāmını al destine şun kim
La' liñ görecek sāğar edip ḡulḡul uyandı
- 6 Şordum seḥeri pes dedi bir bendesi Ḥikmet
Şulḡānım uyur bu dil-i bende ḡul uyandı

624

Ġazel

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Nesīm-i zūlfūñ esdi bāğ-ı aşka 'azm-i rāh etdi
Şataşdı dilsitān-ı aşıkānın cilvegāh etdi
- 2 Hıyālāt-ı cemāliñ kenz-i lā-yefnāsıdır göñlüm
O hılyā-yı sa'ādet çok gedāsın pādişāh etdi
- 3 Vişāl-i āfītāb-ı bezm-i aḥşam şu'lesi doğdu
Fırākından hilāl olmuş vücūdum bedr-i māh etdi
- 4 O kuḥl-ı şevk ile bu çeşm-i ḥasret rūşen olsun kim
Baña ol mihrbān mihr-i vefā ile niğāh etdi
- 5 Gel ey sultān-ı dil-i taḥt-ı ğamgīniñde şāh ol kim
Göñüllerde olan dil 'izz ü cāhın 'arşgāh etdi
- 6 Tıutup āheng-i ney dem-sāz-ı da'vet muḥrib-i lāhūt
Uşul-i irci'ın urdu maḳāmın çār-gāh etdi
- 7 Nüzul-i Hikmetiñ ḳabre görünce derd-i firḳatde
Geçip cevr ü cefāsından güzeller dilden āh etdi

625

Ġazel

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 İstemem şimdengirü ey bî-vefâ dünyâ seni
Kim baña yârim oğutdu başıma dünyâ seni

2 İrci'î şavtıyla rāh-ı kâbe kavseyne erip
Tîr-i müjgân-ı vişâliñ çekdiler dünyâ seni

3 Şorsalar bu hâtır u hâlim bu hâlet irtesi
Bî-muhabâ diyeler kim tutdular dünyâ seni

4 Rûzgâr-ı çarh-ı gerdün bî-amân esmekdedir
Yayma cîsr-i fâni üzre gerdiş-i dünyâ seni

5 Şad-hezârân olsa da 'ömr-i mezîd iqbâl ile
Ehl-i Hâk erbâb-ı uhrâ istemez dünyâ seni

6 Dest urup ruhsârına dirmiş güzeller âh ile
Hikmeti 'uşşâkımız terk eylemiş dünyâ seni

626

Ġazel-i Na' t-ı Şerîf

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Hâk ziyâver etmedikçe nûr-ı vech-i Aḥmedi

---

625. Y 114b, İ 138b-139a, U 130a.

626. Y 114b, İ 134b, U 125b.

- Bād-ı ʿaşkı lâ-mekânın bu mekânda esmedi
- 2 Sûre-i nûr-ı cemâliñ yazmadıkça nağşını
Çeşm-i eşyâ görmedi reng-i beyâz [u] esvedî
- 3 Rûh-ı kudsiyle tecellî kılmadıkça ʿâleme
Bulmadı insân olup ol rûh-ı sırr-ı sermedi
- 4 Geçmedikçe o müzekkî hûb dimâğîñ şadrına
Ermedi esrârına Hâk̄k'îñ ʿuqûl-ı erşedi
- 5 Bulmadı bir kimse ansız keşret ü vahdetde yol
Onsekiz biñ ʿâlemiñ oldur delîl ü mesnedi
- 6 Bilmediler luṭf u ihsânın nedir lezzâtını
Görmeyince ol kerîmü'ş-şân vücûd-ı ecvedî
- 7 Cân u dilden eylerim her hâlin işhâd Hikmetî
Kim odur ümmetlerin her yerde ʿâdil meşedi

627

Ġazel

müfte' ilün müfte' ilün müfte' ilün müfte' ilün

- 1 Sen kerem-i yâri dilerseñ edegör el keremi
El keremiñ yok ise ey dil xanı bir dil keremi

- 2 Berg-i nebātāt iken ol gülşene baķ açılarak
Būy-ı şafā derd-i dile sūnbūl ile hoş keremi
- 3 Şerḥ-i gülistān-ı kerem etmede murgān-ı seḥer
Cümleden a' lā oķudu şevķ ile būlbūl keremi
- 4 Rūyına başdıķça cihānın ķadem erbāb-ı kerem
Niçe ḥarābāt ili ma' mūr ede bir yol keremi
- 5 Söyleşip eşyā-yı zamān birbirine diñle nedir
Dostuna dūşmānına sen eyle kerem bul keremi
- 6 Bāḥil ü nā-merd ü fūrū-māyeden olma şaķın
Ķıllat ü keşret dime kim bir biñ olur ķıl keremi
- 7 Ḥikmeti'niñ tuḥfesi bu naķd-i gōñül vermek imiş
Yoksa i pādişāhım ne olsa gerek ķul keremi *

628

Ġazel

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Yine faşl-ı bahār oldu gelip gülzārıñ eyyāmı
Niyāz-ı būlbüle açdı çemende gonce gülfāmı

- 2 Seher mestâne çeşmiñ süzdü sünbül nergis [ü] şeb-bū
 ʿAraḫ-ı şebnem açdı ḡonceniñ maḥmūrлуğıñ bāmı
- 3 Bu bezm-i bāḡ-ı gülşende sürūr-ı ʿıyş u baḫş ile
 Yer etmiş bāde-i laʿ liñle şunsun lāleler cāmı
- 4 Şafā-yı ʿıyşa el vermiş iken fırsatı fevt etme
 Ḳalender meşreb ol zāhid düşünme vaḫt-i encāmı
- 5 Bugün ondört gün oldu burc-ı istiḡnādan etmezsiñ
 Tenezzül eyle ey māh bizde aḫşamla bu aḫşamı
- 6 Bahār-ı ʿaşḫım evrāḫ-ı ḡöñülde yazsam ey Ḥikmet
 Midādı ağladıp bī-zār eder ellerde aḫlāmı

629

Ġazel

mefāʿ-īlün mefāʿ-īlün mefāʿ-īlün mefāʿ-īlün

- 1 Ḳo pend ü nuşḫı ey zāhid beni zirā keder başdı
 Oñulmaz bir daḫi sīnem oḫunı bir teber başdı
- 2 Kesüp baḡr-ı derūniñ sīne-i ʿuşşāḫım ol zālim
 Kebābın yā ḫadīd etmek için niçe ciḡer başdı
- 3 Seni terk eylemiş Leylā diye sevdā-yı Mecnūn'a

Siyāh zülfi gibi şeb reng bir kara haber başdı

- 4 Şeherde āfitāb-ı ʿalʿ atn bekler iken nā-gāh
Zulām-ı zülfveş sevdā büründü ğam diger başdı
- 5 Tārīḡ-i bezm-i ʿaşḡ içre murād ancaḡ bulunmaḡdır
Ne ğam ol merde kim bu merd-i meydān içre er başdı
- 6 Haṡā vü cürm ü ʿiṡyānñ yeter yükletme ey vāʿ iz
Ki Hikmet bār-ı dehrin çekmeden baḡrım semer başdı

630

Ġazel

mefʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

- 1 Sen şanma ki gül nāle-i bülbülden uyandı
Bülbül uçurup beççelerin gülden uyandı
- 2 Gülşende şeher nār ile mestāne uyurdu
Ol ğonce-dehen ğulġule-i mülden uyandı
- 3 Mecnūn gibi gencine-i Leylāma girince
Ol ketketi ser-bend-i müselselden uyandı
- 4 Fırşat-ı naʿ imdir diye būs eyledim ammā
Cismimde olan hāl-i tezelzülde uyandı

5 S̄inem dökülür çift işi kūs-ı zen ammā
Cān dīdesi na‘ra-i maṭbūlden uyandı

6 Çün ‘ālem-i ma‘nāda görüp vuşlat-ı yāri
Bu Hikmetī ol seyr-i tevaşşuldan uyandı

631

Ḳaṣīde-i Ḥātīme-i Dīvān Ta‘rīf-i Uşūlāt her ‘Ulūmāt

Bāb-ı ‘İlm-i Tevhīd ü Taşavvuf

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1 Gel beri ey ṭālib-i esrār-ı Bārī gel beri

Ḥamd ü şükri yār ile ol ‘ilm-i zātın mazḥarı

2 Öyle Allāh kim kamu maḥlūḳı ol ḥalḳ eyledi

Ġayrı Tañrı yoḳdur ol kim mişl ü şirketden berī

3 Şol taşavvur kim gelir ezhāna fikre cümleden

Ārīdir zāt-ı Ḥudā tevhīd budur al ḥaberi

4 Cümleden Ḥaḳ zātını hem ḳalbiñi taşfiyye ḳıl

Bil budur ‘ilm-i taşavvuf ma‘nisi ḳo dīgeri

5 Zāhir ü bāṭın kamu esrārını hażm eylemek

Bil ḥaḳīḳatde budur ‘ilm-i ledün dedikleri

- 6 Çün habīb-i kibriyādır mebde-i eşyā kamu
 ıl alāt ile selām ol āha ām u seeri
 Minhü Bāb-ı İlm-i Ebdān
- 7 İlm-i ebdān vācib oldu evvelā bilmek gerek
 Kim beden ıatlerin illetlerin ol perveri
- 8 Çün vücūduñ ekl ü ürb üzre abī at baqladı
 Rab u yābis hār u bāridden olur her kederi
- 9 Çār- unurdan mürekkab oldu çün ebniyyesi
 Cism içinde hūkm edip gālib olur elbet biri
- 10 Ol anāşırghāh olur hūkmi müsāvāt üzredir
 Gāh olur kim birbirinden mutelif alar perī
- 11 Żıdd ile birbirlerinden mutelif olsa bular
 anğısı gālib olursa yürüdür illet çeri
- 12 Hāriden afrā vü yābisten dai sevdā doar
 Ratbiden balgam doar bāridden ol gam yelleri
- 13 Çün anāşır maşdar-ı emrāz olup etdi zuhūr
 İlm-i tıbb oldu anıñçün bi'l-fi il dermān beri
- 14 Çün bu illetlerden hālī olmaz imi beden *

Gel vücūduñ hıfzına sa‘ y eyle ol şıḥḥat eri

- 15 Şafravī nārı vü acıdır devāsı acıdır
Demevī bādı ve tuzludur eder hoş demleri
- 16 Balgāmı mā-ṭatlıdır yine şifāsı ṭatlıdır
Sevdevī ḥāk ekşidir edviyyesi ekşimteri
- 17 Mi‘ de cāy-ı ḥār olup bu berk ruṭūbet kânıdır
Ḳara kebd oldu yebūset bi’l-hevā aḳ cigeri
- 18 Hem ‘ imād oldu kemikler bil sekīrler bendidir
Sırr-ı rûḥāniyyetiñ devrān için bil ṭamarı
- 19 Laḥm-i a‘ zāya leṭāfet ḥüsn-i ḥālinden beyān
Hem derisi cāmedir seyr et bu hey’et şuveri
- 20 Başdan evvel çār-‘ anāşır üzre cārī çār-sū
Her birin bir dürlü lezzet üzredir ḳand iştiri
- 21 Ṭılsamāt-ı ḥikmet üzre vefḳ edip eşkālını
Ḥaṭṭ-ı ḳudretten beyān eyler o hey’et sīreti
- 22 Bunların ta‘ dādını ‘ ad eylemek ḥācet degil
Münderic teşriḥ içinde şerḥ olunmuş her biri

15a. Metinde “acıdır devāsı hem acıdır” şeklindedir. Vezin gereği “hem” kelimesi çıkardık.

- 23 Bil netice ekl ü şürbün i' tidāl üzre ola
İhtirāz et hār u berd āb u hevādan ey perī
- 24 Bil seni insān iseñ insān nedir fehm eyle kim
Bir nice havāş ile olmuş cihānīñ serveri
- 25 'Aql u idrāk fikr ü fehm ü hüsn ü zihn ü şem' ü şem
Nuṭṭ u lezzet lāmse meşī vü başiret enveri
- 26 Eyleyip bunca zihī a' vān ile dilde qarār
On sekiz biñ 'āleme şaldı hükümet leşkeri
- 27 'Āleme temşīl olup eşyā kamu insāndadır
Nüşa-i kübrādır ol hikmet oḡur hoş dilleri
- 28 Ḳā'imen oldu elif hem rāki' an hem sāciden
Dal u mīm oldu bu resme ādem oldu her biri
- 29 Fā vü kef oldu lebiñ hā'dır burun cīmdir ḲulaḲ
'Ayn göz kirpikleri i' rāb-ı nuḡṭdır beñleri
- 30 Vāv rā'dır Ḳaşları sīn'dir dişi şīn'dır duşun
Ḳāf serdir nūn cebīni lām elifdir elleri
- 31 Ġamzelerdir ṭā vü zā zel ruḡlarıdır şad u ḡad
Ġayn u zādır ġabġabīni ḡā vü ḡā gerdānları

- 32 Tā lisān hūlqumı lām u şā çekerler oldu tām
Yā kudūm-ı şāhıdır kim yürüdür ser-^ç askeri
- 33 Añladıñ mı hūlq-ı insān levh-ı maḥfūz olduğum
Kenz-i ḥikmetdir kim andan aldılar her gevheri
- 34 Nabz-ı ḥikmetden dil-i bī-mārem ister söyleye
Yoqlayıp nabzım özümnden dostum alsın ḥaberi
- 35 Zahrımıñ üstünde rāḥat yā murabba^ç oturam
Şöyle kim hiç bir yanımda olmaya şıķlet ṭarī
- 36 Aç olam rāḥat olam hiçbir ṭaraf zūr olmaya
^ç Adl ü inşāf üzre ṭut kim olmayam rū-serseri
- 37 Ḥāṭırım eyle tesellī cān u dil bulsun yerin
Ol zamān dostum saña nabzım diye ḥayr u şeri
- 38 Nabz atar ğāyet za^ç īf hem şiddet üzre sekteler
Mā^ç adāsından şaķın ğam çekme yoķdur zararı
- 39 Ağleb-i nār-ı ḥarāretten olur ifsād-ı dem
Ağleb-i şuĝrā eder iḥrāk-ı dem hem cigeri
- 40 Bunların aĝleblerin ifnā eder keylūsleriñ
Tīz yetiş faşl eyle kim yoķsa gider cān perveri

- 41 Dürlü ʿ illetler veremler cümle bunlardan olur
Bunların doğmaçlığından yıkılır cān illeri
- 42 Vaqt geçmezden muqaddem faşl-ı dem ile o dem
Ya hemān müşhil verip kaçʿ eyle ol ʿ illet biri
- 43 Ger dimāğın telḥ olup gelse ḥarāret şafradır
Derd-i sevdādan olursa tuzlu olur ağızın kuru
- 44 Olsa derdin dem-be-dem demi gelir tatlu olur
Balğamiden derd olursa türş olur ağızın teri
- 45 Şafraya bil kan gerek sevdāya müşhil şerbeti
Demevide kan gerek balgam için ekşimteri
- 46 Bir devānıñ ḥāşşasın kaçʿ eyleyen şeyden hazer
Ol şifādır nesne kim cānıñ diler yok zarar
- 47 Mā-ḥaşal sırr-ı tabiʿ atdir ḥazākat ḥāleti
İmtizāc u ihtilākından olur hep maşdarı
- 48 Her ʿ ulūm erkān ile aʿ māl ile olur tamām
ʿ İlmini bildiñ budur aʿ mālın öğren var yürü
- 49 Ḥazret-i Loqmān u İdrīs şordular eşyāya hep

Münferid her haşşasın verdi haber her birleri

- 50 Münferid olsa yemekde ger devā vü ger ta‘ām
Haşşa-i kübrāsını añlar duyar ‘āmilleri
- 51 O sebebden gitmege eczāyı terkīb etdiler
Bilmeye bir kimse illā hükemā zümreleri
- 52 Ketm için ‘arz u mahāret etdiler terkīblerin
Līk terkībden kavīdir ferd ü ferd haşşaları
- 53 Hem hıyar kavun [u] karpuz hem kebād tatlu turunc
Şaf eder kalbiñ ciger ma‘den olur derdden berī
- 54 Yalñız sükker ‘asel yā süd ve yā zeyt ile
Artırır ‘aql u zekā muhkem tutar her tamarı
- 55 Zīk şadr için gögüsde gökligin bağla hemān
Al ü cin başmaz uyurken der-miyān et kemeri
- 56 Tohm-ı defne tohm-ı şārī şarmaşık hem huşk üzüm
Bil çekirdeksiz ola vezni ber-ā-ber her biri
- 57 Yek döküp her rüz u şeb[de] ekl ile üç dirhem
Her neden müştēd olursa def‘ eder bāsūrları

- 58 Tuzlu balgam hem bevāsīr madde hem fireng için
Hāzret-i Hızr öğredip bir derdmend olmuş teri
- 59 Nıṣf-ı sīm-āb ile saḥḥ et ḡurṣunī eyle hebā
Mıṣdaḡ-ı senāmekī al eyle terkīb bunları
- 60 Cem^ç edip bu saḥḥ olan eczāyı terkīb eyleyip
Hem otuzar vezn iledir iki miṣl et ṣekkeri
- 61 Rūz u ṣeb bu nesneden beṣ dirhemiñ ekl eyle kim
Zerrece emrāz-ı mezbūrdan ḡomaz bu eṣeri
- 62 Bu mücerreb bir devādır her verem emrāzına
Toḡm-ı ḡaṣḡaṣdan daḡi ḡātīm rifā al ^ç anberi
- 63 Cem^ç edip bi'l-cümlesin bir yerde saḥḡ-ı mezc edip
Ṭabḡ edip süd üzre dök birdir hemīn iç bunları
- 64 Ekl edip her ṣubḡ u ṣām on gün olunca bi't-tamām
İnṣa'allāḡ māṣa'allāḡ ṣaḡ olursan ey perī
- 65 Gece gündüz gölgesin āyīneye baḡmaḡ daḡi
Olma tenhā söylenip Mecnūn ile ūlfet geri
- 66 Ḥāha baḡmaḡ hem mezāristānı gezmek dā'imī

65a. gündüz] kendi Y.

‘Aqlına sevdā vü hıffet getirir verme seri

- 67 Yalnız vīrāne vü bī-gāne yerde yatma sen
Kim kazā vü mehleke vardır bilir pīr ü perī
- 68 Birden artıķ iki üç dürlü ta‘ām birden yeme
Kim buhārından olur cümle maraž illetleri
- 69 Mīve-i iṭ‘ām yumurta üstüne şu içme kim
Tuğme vü şafra vü hem şıtma olur her birleri
- 70 Uyku ğam aç terli vaḳtiñ içme şu olur verem
Süd ile balıķ yumurṭadan olur aḫmaķ teri
- 71 Pek soğuk pek issi gün girme şuya hem ğuşşadan
Şarılıķ abraş bi-ḫaķ abraş olur bil ekşeri
- 72 Żayķ u ḫārī kebd için bāsūr için şevel için
Ferden ekl et ḫable ve her meyl-i toḫm-i ‘ar‘arı
- 73 Dağıdır üç nesne kayğu artırır dilde feraḫ
Cārī şu şahn-ı çemen seyr eyle ḫüb-rū dil-beri
- 74 Yügrük at dār-ı refī‘ zevc ola ḫüb-rūy-ı muṭī‘
Artırır ‘ömrüñ ve mālīñ cennet olur her yeri

- 75 Nev-bahār faşlında kırk gün rāziyānec bā-şeker
Her seher ekl eyleyen görmez maraz derd eşeri
- 76 Huşk üzüm hem nān ile ekl etmesin mu‘tād eden
İhtiyāc etmez tabīb-i hāzıka ol şevheri
- 77 Hubb-ı sevdā māzī sīm-ābı yayıp hem serde tut
Bātil eyler sihr ü bāğı kem dili kem nazarı
- 78 Bal ile şir-i muşaffā kand ile iç kahveñi
Ver dimāğ-ı cāna kuvvetdir begim hoş-būları
- 79 Hāzret-i Mūsā’ya ta‘līm eyleyip rūhu’l-emīn
Kim demiş kuvvet için bu şeylerin kıll ez-beri
- 80 Cem‘ olup ebkār ile ‘gusül-i mā-i hār ile
Şol yañ uyumağ dağı elma yemekdir seheri
- 81 Mıknatıs mercān u pīrūzec ‘aķıķ başında tut
Bay ola ‘ālī ola tātūn u gözden hem biri
- 82 Seng-i hūn-ı dīdem ezsın āb-ı şaf-ı ‘aynile
Nārı sīnemde kurutdum mā’isin aldım şuri
- 83 Şamğa beyzī beyzıla temzic edip darb eyledim
Şöyle kim bī-cism olup kaldı vücūdundan geri

- 84 Ol hamirinden alıp düzdüm niçe dürlü güher
Tolayıp nār-ı muḥaḳḳaḳ üzre kıldım dür teri
- 85 Eyleyip kendi ğubārından cilā olsun tamām
Keh-rübā vü dürr-i mercān böyle olur her biri
- 86 Bādem incir ḥurma ayva nār [u] emrūd mu‘ tedil
İncilā-yı ḳalb edip ḳuvvet verir her birleri
- 87 İkidir şayru biri cismānīdir etdim beyān
Ol biri rūḥānīdir kim naḳl edem muḥtaşarı
- 88 Tende çün dil dilde cān cānında cānān gizlidir
Rūḥ-ı sulṭānī beḳādır ḳalbin oldur yāveri
- 89 Cümle a‘ zā-yı cevāriḳ üstüne dārā olup
‘Aḳl u fikr İslām u İmān dīniñ oldur serveri
- 90 Şefḳat-i nūr-ı ḥayā nūr-ı nezāfet nūr-ı Ḥaḳ
Nūr-ı ‘irfān nūr-ı iṭḡān kānı bil ol dil-beri
- 91 Ṭab‘-ı ḥikmetde ḥaḳīḳat nūrı sırr-ı Ḥaḳ’dır ol
Ol sebebden her ṭabīb bilmez neden ‘illetleri
- 92 Nūr-ı zühd ü ‘aşḳ ile dil sağ olup bāḳī ḳalır

90a. nūr-ı ḥayā] nūr-ı ziyā İ, U.

Zulmet-i 'iṣyān ile ifnā olur albiñ ferī

- 93 ün 'ibādāt u 'adālet üzre dil ma' mūr olur
Zulm edip nisyān ile etme arāb ol kiṣveri
- 94 Ceyṣ a' zāniñ zıddı tuġyān edip ün nefsi-ı ūm
Gün-e-gün emrāz u 'illet apladı albiñ yeri
- 95 Şol degildir ol marāz kim tende olsun aġrısı
Şuret-i albiñ mezemmet üzre eyler ser-seri
- 96 Bāb-ı ayrātıñ seniñ bend eyleyip fikri-ı fesād
Yandırır rāh-ı mezelletde ūrürüñ ūereri
- 97 Nūr-ı ĩmān örtölüp dūd-ı siyāh-ı fıū ile
uvvet olur albiñ o dem orulur olmaz diri
- 98 Māye-i telin ile terbiyye-i mürūid gerek
İmdi bu derdiñ devāsı isteyen gelsin beri
- 99 Tövbe-i tevid ile pāk eyleyip sen albiñi
Nitekim ban-ı ūadefde dürr olur nisan teri
- 100 'İllet-i 'āriyyetiñ def eyleyip esmā ile
ilat-i aūliyyesinde zerre almaz kederi

- 101 Ey mücâhid seyf-i zühd-i Hâk ile eyle cihād
Kerbelâ şahrâsıdır bunda çekerler teberi
- 102 Çün melâmetden alıp çekdin sa‘âdet tuğların
Yürü ey sulţân-ı rûh devlet seniñdir var yürü
- 103 Leşker-i îmân ile zabt eyleyip ‘aşk illerin
Onsekiz biñ ‘âlemiñ olduñ şükür nâm-âveri
- 104 Me’haz-ı nûr-ı velâyet hâne-i kalb içredir
Kevkeb-i burc-ı kerâmet mihriñ oldur enveri
- 105 ‘Akl anıñ oldu vezîri fikr dânişmendidir
Kâtib-i esrâr-ı dildir oldu sır ser-defteri
- 106 Çün bu üslûb üzre milk-i ‘âleme sulţân olur
Salţanat devlet diye giydi mücevher miğferi
- 107 Tahtgâh-ı dilde ol sulţân-ı rûh etdi qarâr
Mâ-sivâ hükmin yürüdü her yaña şaldı çeri
- 108 Nûr-ı îmân nûr-ı İslâm bunların ‘unvânıdır
Başına cem‘ oldu mezkûr dîn-i İslâm leşkeri
- 109 Nefs-i emmârenden aldı milket-i levvâmesin
Mülheme menzillerinde muţma’in oldu seri

- 110 Çün taşavvuf hâleti şâfiyye-i dilden görüp
Menzil-i rażiyyede bulduñ haqîkat reh-beri
- 111 Kûl Hudâ'sından Hudâ kûlından ol râzî hemân
Râzîdür marziyyede dir yâ 'ibâdî gel beri
- 112 Her 'ibâdet Haq içündür 'afv u rahmet halk için
Halka Haq'dan Haqq'a halkından ne hoşdur peyrevi
- 113 'Âşî kullar olmasaydı rahmeti n'eyler Hudâ
Vuşlat-ı Haqq olmasaydı içmez 'âşık kevşeri
- 114 Ni' met-i cennet cemâl-i rü'yet-i vuşlat dañi
Haqq'a lâyıklar içündür ey Hudâ perverleri
- 115 Hâlık'ın bilmek inanmağ emr ü neyhin işlemek
Farz-ı 'ayn oldu kamuya bend ola ins ü peri
- 116 İbtidâ vü intihâsı yoğdur ol bir Tañrı'dır
Kefvi yoğ emşâl ü şirketden berîdir Haq berî
- 117 Her kitâb u her melek her enbiyâ hağdır kamu
Hayr u şer Haq'dan gelir Haq'dan unutma mağşeri
- Minhü Bâb-ı 'İlm-i Edyân
- 118 'İlm-i edyân farz olup ta'riflerin fehm eyle bil

Dīn odur Hāq'dan gelip verdi haber peygamberi

- 119 'İlm-i Qur'ān naql iledir 'aql ile olmaz beyān
Maḥreciñ icrā vü tecvīd ü vücūhātdır yeri
- 120 'İlm-i Qur'ān u eḥādīşde olan farz u sünen
Emr-i ma' ruf nehy-i münkerdir şeri' at şeş-peri
- 121 'İlm ile imāna gel a' māl ile İslāma gel
Ehl-i sünnet ve'l-cemā' atde budur dīniñ seri
- 122 İsm-i zāt ihlāş ile hem zıkr ü taḥmīd ü du' ā
Maḥsadiñ eyler beyān-ı *yu' rafūn* āyetleri
- 123 Bundan artıḳ raṭb u yābis her ne kim var ise ol
Kışşa vü aḥkām u dīn ü ḥikmet oldu her biri
- 124 Küfr-i muṭlaḳ çün rızā-yı küfr olur inkār ile
Hüküm ile tekfīr olur mu mu' terif ins ü peri
- 125 İns ü cin maḥlūk içinde küfri kim eyler ḳabūl
İ' tiḳādında benim dir her kişi Hāq dīn eri
- 126 Böyle olsa kāfiriñ küfri şaḥiḥ imān olur
Şāhibi yoḳ kāfiriñ küfrü ḳalır bī-kes geri

- 127 Çün budur ikrâr ile vâcib olan ĩmân-ı ʿâm
Herkes istiʿ dâdı üzre oldu ĩmân-âveri
- Minhü Bâb-ı ʿİlm-i Şarf u Naḥv
- 128 Şarf u naḥvuñ âleti üçdür binâsı yirmi dört
Muhtelif emsâl ile olmuş kamu nuḥk-âveri
- 129 İsm ü fiʿl ü ḥarf üç âletdir ol kim zâtın beyân
Her birin bir nice maʿ nâda yürürler reh-beri
- 130 İsm odur kim cümle maḥlûkât Ḥallâk'ıñ eder
Kendi ismiñ maʿ nîsi etmez tecâvüz âḥiri
- 131 Fîʿl odur kim mâzî müstaḥbel daḥi ḥâldir beyân
Kendiniñ hem âḥiriñ fiʿlinden eyler ḥaberi
- 132 Şarf odur kim bir kelâma dâḥil olsa zarf olup
Bildirir iʿrâb ile taʿrîf ile maʿnaları
- 133 Naşb u cer refʿ u taḥkîk ʿatf edip teʿkîd ile
Kıl taleb ızmar-ı ḥâzır gâʿib ü gâyetleri
- 134 Emr ü nefy inkâr u istifhâm-ı ikrârın bile
Keşret kılet üzredir vaḥtin qarîb imkân beri
- 135 Emr ü nehy ü ḥâzır u gâʿib netice-i kelâm

Hâşıl u taḥşîl-i ma' nâ şarf imiş al ḥaberi

136 Kim binâ vü şarf-ı maḫşûda bula ' izz ü merah
Milket-i ' ilm-i kemâlâtıñ olur ol dâveri

137 Şîve-i eş'âr ile ' aşık ola ṭab' iñ meger
Yoḥsa i' lâlinde idgâm ḳor seni senden geri

Minhü Bâb-ı ' İlm-i Mantık u Me' ânî

138 Bil budur mantık me' âniden murâdı nâṭıḳıñ
Zâ'il ü noḳşanı yoḳ tekmîl ola ma' naları

139 Müntec-i şugrâ vü kübrâ bunlarıñ ' unvânıdır
Merkezi terbi' ile ma' lûm olur gâyetleri

140 İsti'ârât-ı ḥayâlât üzre teşbihât ile
Ger beyân u ger bedî' itmâm olur maṭlabları

141 Zîhn ü efkâr maḫzarında olduḡu gibi hemân
Zâhiri dillerde müstaḥsen ola mantıḳları

142 Hüsni ' aynı cins-i ṭab' ı cins ile hem-reng olur
Ol zamân efşah olur eşyâdan emsâl-âveri

143 ' Âlem-i eşyâ ki ma' nâdır me' ânî dediler
Lîk ta' rifinde icrâsındadır bil hüneri

- 144 Şöyledir mantıķ me'ānī fehm olur bir lafz ile
Bildirir maķşūdını anı da fikr ü nazarı
- 145 Raṭb u yābis rūḥ-ı ecsām nāṭıķ u nā-ḥaķ ķamu
Şīve-i mantıķ me'ānī üzredir her birleri
- 146 Bir ḥayāl-ender-ḥayāl etdim me'ānī mantıķı
Kim ḥayāl-ender-ḥayāl üzre doġar fikr enveri
- Bāb-ı 'İlm-i Ḥikmet
- 147 Hey'et ü ḥikmet me'ānī müşterekdir ma'nide
Fehm olur ta'rīf ü taķrīrinden ol şirketleri
- 148 'İlm-i ḥikmet oldurur cümle-i maḥlūķātınıñ
Ḥilķat-i çār-'anāşır üzredir merkezleri *
- 149 Yā nedendir eşķ ü ebr-i āsumān eksik degil
Kürre-i arzıyyeden almış bahārıñ zemheri
- 150 Yā ṭulumba yā ķuzah yā kenzi ol muḥtāc yok
Kürrebānı cem' ola ān ḥalk eder Ḥaķ maṭarı
- 151 Bil kezālik ma'den-i ḥikmetde āb-ı revān
İctimā'-ı bād u ḥākinden doġar nehrān teri
- 152 Ger beķāsıñ ger fenāsıñ her birin fehm eyleyip

Aşl u fer‘iyyesini bilmek imiş n’oldukları

153 ‘Ālem-i hikmet mişālīñ hüküm-i temşīl ile dir
Ol mişālinden mişāli kuralım bir şuveri

154 Tāşa gün doğdu inandı sende bendedir dedi
Kızdı gün benim dedi gördü uzundu eşeri

155 ‘İllet-i maddeye vü fi‘ liyye vü gā’iyyede
Fehm eden şūriyye senden kesb eder lezzetleri

156 Kaynamış şular daḥi ğayrılarında böyledir
Bir iki üç dört ile ma‘ lūm olur ğāyetleri

Minhü Bāb-ı ‘İlm-i Hey’et

157 ‘İlm-i hey’etden daḥi bir zerresin ta‘ rīf edem
Gelsin ol şāhib-başıret dehre şalsın başarı

158 ‘İlm-i hey’et ol durur kim her ne maḥlūḳ var ise
Her biri bir şūret üzre bağlamışdır şuveri

159 Ol şuver levḥındadır ḥaṭṭ-ı peyām-ı ḥayr u şer
Līkin ol ḥaṭṭ-ı nuḳūsuñ oḳumaḳdır hūneri

160 Kanda baḳsañ hey’et-i eşyā ile dolmuş cihān
Her cevāriḥ ü şuver bir ḥarfiñ olmuş mazḥarı

- 161 Ger cemādāt u gerek rūḥānī olsun cümlesi
 Āyet-i tevḥīd ile keşret oğur her dilleri
- 162 Sebzezār u kūhsār u bāğ-ı gülşende göreñ
 Her varağdan gūn-e-gūn ma‘ nā oğur bülbülleri
- 163 Her şuver kim ḥalk olupdur levḥ-ı ‘ibretdir kamu
 Ḥaṭṭ-ı kudretle yazılmış üstüne her ḥaberi
- 164 Dāsītān-ı ‘aşka āğāz eyleyip ḥikmet ile
 Her ‘ulūmiñ ders edip tefsīr oğur her birleri
- 165 Söyler elbet yā hevāsın yā özün yā şāhibin
 Yā ḥavādīs-i ġarāyibden ve yāḥūd āḥiri
- 166 Çün buyurmuş faḥr-i ‘ālem külli ‘āmin terzülün
 Yıl-be-yıl ifnā vü tenzīl olmada her birleri
- 167 Ādemiñ ṭab‘an murabba‘ resm-i teşlīs vefkıdır
 Nüşa-i kübrā anıñçün oldu cism ü peykeri
- 168 Sırr-ı ḥikmet seyr-i şüret ḥāl-i ‘ibret andadır
 Ṭılsımāt-ı kenz-i ḥikmetdir kamu hey’etleri
- 169 ‘İlm-i ḥikmet ‘ilm-i hey’et n’eydügin bildiñ ise
 Keşret-i ‘ibret-nümāda bil daḥi ‘ālemleri

Minhü Bâb-1 'İlm-i 'Âlem

- 170 'Âlem oldur kim anıñla şāni' i ma' lūm ola
Halk ile ma' rūf olur Halk hem kudretleri
- 171 Ger vücūduñ ger şühūduñ olmasaydı şahidi
Kim eder tevḥīd-i zātın kim verirdi haberi
- 172 Hikmet ü hey'et zihī ādāb-1 ' irfāndır kim ol
Menzilinden ' ārif-i bi'llāh olup qalmaz geri
- 173 Ey mücessem bil kamu ervāḥ-1 ecsāmdır kamu
Nev-be-nev icād ü ifnā etmede her birleri
- 174 Dediler ' ālem zuhūr-1 mā-sivā esmāsıdır
Kim bu ' ālem yoğ iken pinhān idi aq enveri
- 175 Çün mezāhir gūn-e-gūn eşkāl ile etdi zuhūr
Zātına mir'āt olup gösterdi Haq kudretleri
- 176 Sende ger nūr-1 başarı var ise tefsīr eyle kim
Şāni' iñ şāni' dedir ' irfān-1 Haq āyetleri

Minhü Bâb-1 'İlm-i Nücūm

- 177 Nūh felekde niçe encūm ü bürūcāt-1 semā
Sa' d ü naḥs āṣār ile devrān eder her birleri

- 178 İbtidā encüm-i re's kim necm-i gīsūdārdır
Felegi 'arş üzre devrān eyler ol sa' d aḥteri
- 179 Şāniyen necm-i zebender necm-i dem-bār ismidir
Felegi aḥlası devrān eyler ol sa' d enveri
- 180 Bunlarıñ devrānı kırk biñ yılda bir itmām olur
Seb' a-i eflākedir bil bunlarıñ hoş nazarı
- 181 Līk kırk yılda bular bir kere sa' d üzre doğar
Maḥla' -ı vaḥtin bilen oldu cihānıñ dāveri
- 182 'Arş-ı aḥlasa muḥābil gelseler bunlar hemān
Bil kim oldur ol mübārek sā' at-i sa' d ekberi
- 183 'Arş-ı Raḥmāndan birisi ḥaḥr-ı ādemden biri
Rū-be-rū nūr-ı tecellādan verirler ḥaberi
- 184 Sūr-ı şābit üzre dā'im bunlar olmazlar ye'is
Baḥlamış nūr-ı sa' ādetden zihī bāl u peri
- 185 Bu iki necmiñ üçüncü kevkebiñ birden şayar
Yā n' iḥün derseñ bu dehre oldu manşüb ol geri
- 186 Añla şimdi bu yedi yıldız yedi eflāke kim
Birbirin altındadır eflāk hem aḥterleri

- 187 Kevkeb-i necm-i zuhal derler birincidir kim ol
Hâkidir hem burcudur delv cediti naḥs-i ekberi
- 188 Hâkim-i devvâre-i encüm-i ‘âlî şânıdır
Ṭab‘ına manşûb olan ‘âlem olurlar ekşeri
- 189 Şeref-i merriḥ ü zühre vü ‘uṭarid iledir
Naḥs iken bil sa‘de uğrar sa‘d olur her işleri
- 190 Hem ikinci müşterîdir burcudur hem kavı-i ḥût
Bâdıdır sa‘d üzredir ‘âlem anıñçün müşterî
- 191 Şeref-i şems ü kamer zühre iledir aña kim
Sâ‘at-i menzillerinde oldu şâhib-hüneri
- 192 Bil üçüncü necm-i merriḥ ṭab‘ıdır naḥs-ı şedîd
Burcu ‘aḳreb hem ḥameldir dâdesi pür-ḥün teri
- 193 Şeref-i necm-i zuhal şems-i ‘uṭarid üzredir
Her ne kim a‘mâl olursa fetḥ olur niyetleri
- 194 Felek-i çâremde şemsim nârıdır burc-ı esed
Sa‘d olup doldurdu nûr ile sa‘âdet ḥâveri
- 195 Şeref-i müşterî merriḥ meh şüreyyâ zühredir
Kim ḳarîn olsa olur bunlarla dehriñ bihteri

- 196 Bil beşinci necm-i zühre nārıdır naḥs üzredir
Burcu mīzān-ı şevirdir rakş eder şīve-geri
- 197 Şeref-i necm-i zuḥal şems-i ‘ uṭarid iledir
Sa‘ de uğrar çalınır ṭabl-ı beşāret mehteri
- 198 Bil ‘ uṭarid necmiñ altıncı felekde ābıdır
Burcu cevzādan aqıtdı āb-ı nisyān kevşeri
- 199 Şeref-i necm-i zuḥal merriḥ-i zühre iledir
Oldu iḥyā āb-ı rūyından her eşyā cevheri
- 200 Bil yedincidir ḳamer sa‘ d üzredir hem ābıdır
Serreṭān u sünbüle burcunda seyr et ḳameri
- 201 Şeref-i şems-i ‘ uṭarid müşteri ma’kis olup
Aqıdır Nīl-i neyistān-ı ḳamerden şekeri
- 202 Bil bu mezkūrātıñ esrārı şeref-i baḥşasın
Oniki burcın daḫi yirmi sekiz menzilleri
- 203 Her menāzil sa‘ d [ü] naḥsiñ üzre devr eyler velī
Ber-ḳarār devr eylemez taḥvīl olur meşrebleri
- 204 Bil düḫūlinde ḥurūcında eder taḥvīl-i ḫāl
‘ Unşur-ı ṭab‘ üzre mezc olsa olur me’şerleri

- 205 Bir kişi vaqtin bilip sa^ç din bilip naşsin bile
İmtizâc üzre ^çamel etse olur maţlabları
- 206 Seyr ü mekşinde kırânında bular bi'l-ħaşşa bil
Bağş eder eşyâ-yı ^çarza gûn-e-gûndür iş feri
- 207 Sa^ç d ile teşlîş ü tesdîsle muķâbil olsalar
Feyz alıp eşyâ vü maħlûķ şâd olur her birleri
- 208 Ger müşelleş ger müseddesle kırân-ı naşs ola
Ol zamân eşyâ-yı deħriñ ^çaks olur her işleri
- 209 Sa^ç d ü yâ naşs üzre bir burc içre üç yâ şeş-nücûm
Her kaçan cem^ç olsalar oldur kırân dedikleri
- 210 Ger şühûr-ı şâbite ger seb^ç a-i seyyâre hep
Her biri bir terbiye eşyâ ile fermân biri
- 211 Cezb-i teşhîr-i ħavâşda emr-i Ĥaķ üzre hemân
Bi'l-fi^ç l eşyâda te'şîr etmede çekmiş peri
- 212 Ol mü'eşşir ħaşşa-i siħr âferin eşyâya baķ
Kim mizâc-ı çâr-^ç unşurdan gelir ħalk eşeri
- 213 ^ç Aķd-ı tenkîħ ü ^ç amelde sâ^ç at-i sa^ç diñ gözet
Sa^ç d ile sa^ç de düşürmekdir murâd encümleri

- 214 Bil mişālinden zuḥal merrīḥ ile şay dört olur
Sa' d olur şemse düşer hem böyle bil ğayrılar
- 215 Sa' d ile naḥs naḥs ile sa' d naḥs ü naḥs ü sa' d ü sa' d
Ferd ü zevcin sa' d ü naḥsin fehm eden gelsin beri
- 216 Sa' d olursa hoşdur ammā naḥs olursa kıl ḥazer
Ṭarḥ edip sa' de düşür ba' de'l-ḥisāb ol aḥteri
- 217 Ṭab' -1 burc-1 menzil-i sa' d ü şeref-yābın bilen
Kendine eyler musaḥḥar necm ü şems ü ḳameri
- 218 ' İzz ü devlet isteyen sa' d ü şerefde vefḳ edip
Key ṭaḳınsın ol muṭalsam ḥātem-i engüşteri
- 219 Yā n' için ' ilm-i nücūm eyler ḥaṭā derseñ eger
Faḥr-1 ' ālem mevlidinde meks edip ḳaldı geri
- Bāb-1 ' İlm-i Kevākib ü Reml ü Vefḳ
- 220 ' İlm kevākib ṭoladır kim oniki burc üzredir
Mihir ü māh zār olup seyyāresidir pülleri
- 221 ' İlm-i reml ol noḳṭa-i kūsdu mişālın añla kim
Ḥāne-i hāy vefḳ-1 terbi' den verirler ḥaberi
- 222 ' İlm-i vefḳın lu' b-1 şaṭrançdır mişālın oynama

Ger müşelleş ger murabba' dır gerek ğayrılarını

- 223 Ālet-i şaṭranc olup ƣahriyye vü luṭfiyyede
Rūḥ u şāḥ ferz oldu vefƣın ḥāne-i ƣuṭb o deri
- 224 Pes müşelleş ḥāl-i evsāṭ-ı müzevvec müfredāt
Üzre vefƣın ƣonmayınca olmaya te'şirleri
- 225 Ḥāl-i evsāṭ-ı müşelleş sırrına fehmi etmede
' Āciz ü fermānda ƣalmıŝdır ƣamu vefƣ erleri
- 226 Bu uşūlāt-ı ' avām üzre degildir ƣonması
Devr-i Ḥikmet sa' d-i sā' at mezc-i ' unşurdur yeri
- Bāb-ı ' İlm-i Simyā me' a't- Teshīr
- 227 ' İlm-i simyā bir ḥayāl-i ḥaşşa-i eşyādır ol
İmtizāc-ı ' adl ile eyler ṭulū' her maşdarı
- 228 Bir müzevvec ḥikmet üzredir kim anıñ aşlı yok
Gösterir dürlü ḥayāl-i ' ibret ol siḥr eşeri
- 229 Madde-i aşliyyesi siḥriñ zuhūr-ı ' aşƣdır
Kim yine olsa heves-ger rām eder ins ü peri
- 230 Siḥr dört nev' üzredir Ḥaƣ'dan zuhūr etse o dem
Şun' -ı taḥlīƣ-i Ḥudā derler aña hem ƣaderi

- 231 Enbiyādan zāhir olsa mu' cizāt derler aña
Evliyā etse kerāmetdir denir ol hüneri
- 232 Mā' adāsından şudūr etse ḥarāmdır anlara
Siḥr-i muṭlaḳ küfr-i şirketdir denir bil dīgeri
- 233 Gök boğa dehniyle milḥ-i a' zâmın etseñ buḥūr
Gösterir eşkāl-i envā' ıyla yüzbiñ leşkeri
- 234 Ḥilm ü yā dil māl ile teşḥīr olur ' ālem saña
Küfr ü şirk etmek ne ḥācet var iken hoş yolları
- 235 Şıdḳ ile ' aşḳ u maḥabbet irgürir her menzile
Bundan özge olmaya teşḥīr-i simyā maḫharı
- Minhü Bāb-ı ' İlm-i Kāf
- 236 ' İlm-i kāf esrārını bilmek dilerseñ sen dilā
' Arza verme sen yine ' arzından alma sen geri
- 237 Niçe kez üç mişl ile tezvīc ü tefrīḳ eyleseñ
Dehn olur mā-i İlähī bil budur dedikleri
- 238 Üsrüb ü kaşṭīr ile maḥlūl olan zībaḳ ile
Vāşıl olduñ ḥall edersin cevher-i rūḥ-āveri
- 239 Üç beş altı yā yedi emşāl-i cevherden geçir

Lîk mâ'sın ğâlib et âsân ola tefrîkleri

- 240 Şîġanı almak için ecsâdı ħall etmek için
Bil budur  ıyd-i muġammir dürr-i la  liñ ferfiri
- 241 Luţf ile terkîb edip tafşîl edip bir dehn olur
Ĥall ü   aġd et yumuşatıp dehn ile sen ħaceri
- 242 Raţb u bârid ħâr u yâbisten alırsa şîġanı
  İlm-i Ĥaġ esrârına vâşıl olursañ ey perî
- 243   Aġd ü işbât eyleyip bu dürr-i gevher-bârını
Şübhesiz iksîr eder ecsâd-ı şems ü ħameri
- 244 Ger beyâz için olursa verdiler bu resme dil
Madde-i eczâsıdır bil   abd-i   aġreb müşteri
- 245 Şems için ħamrâ olursa ħıl tefekkür sözlerin
Rûġ ile üsrüb   uţariddir bülend-i aġmeri
- 246 Müşteri yâġud züġhalde   abd-i recrâc olmasa
Şîġağ almaz rûġın iksîr eylemez sîm ü zeri
- 247 Ĥall ü ecsâd   aġd-i zîbaġ şun  -ı sırr-ı rûġa baġ
Keşf edip esrâr-ı dil şâd eyledim kimyâ-geri

- 248 ‘ Arz ile rūḥdan alınmış ‘ abdi verdi ḳamere
Anı ṭarḥ et fazza-i ḥāliṣ olur ṣad-müşteri
- 249 Bu sülūk-ı Ḥaḳ ile tedbīr edip ṭarḥ eyleseñ
Niçe yüzbiñ nāḳıṣ ecsādı eder ḥāliṣ beri
- 250 Sözlerim beyhūdedir tevḫīḳ-i Ḥaḳ ister buña
Ḥaḳḳ’a yalvar tā olasin sen bu ‘ ilmiñ maḫḫarı
- Minhü Bāb-ı ‘ İlm-i Ādāb
- 251 ‘ İlm-i ādābiñ budur ṭarz-ı uṣūlüñ bil dilā
Her sefāhetden ḳamu a‘ zāsın etmekdir beri
- 252 Dilleriñ hem gözleriñ hem elleriñ ḥıfḫ ederek
Ḥāl-i ḥaddin fehm edip resm-i ḥakīmāne yürü
- 253 Etme istihzā ile buḡḡ u ḡaraḫ kibr ü ḥased
Kim saña ric‘ at eder ḥalḳıñ olursañ aḫḳarı
- 254 Sa‘ y edip incinmesin bir kimse senden ey oḡul
Kemligi ‘ afv eylik eden oldu dehrin dāveri
- 255 Bu kelām-ı ḥikmet-āmizden ḫıḳar ādābı hep
Ḳıl tefekkür añla birbir ey güzeller serveri
- 256 Resm-i ādāb-ı mülūk ‘ aynı velī ādābıdır

Velî ādāb n'eydügün dilden bilir Hāḡ erleri

- 257 Her ne deñlü güfte-i memdūḡ ola aḡsendir ol
He ne kim mezmūm ola sū'-i edebdür bed-heri
- 258 Ādemi ādāb ile zīnetleyip kıldı kerīm
Bir niçe ḡaşlet ile kıldı cihānıñ serveri
- 259 Ger 'azīz olmak dilersenñ dü-cihān içre hemān
Ögrenip terbiyye-i ādāb ile kııl güzeri
- 260 Hüsni-ā dāb kerem-i 'aşḡ u maḡabbet ma'rifet
Şaldı bu altı şıfāt-ārā ile dehre peri
- Minhü 'İlm-i Hendese
- 261 Hendese 'ilmiñ dilersenñ gūn-e-gūn eşyāya baḡ
Elde pergāl gözde mīzān şevl-i 'aḡla çek seri
- 262 Şeş-cihānıñ 'arz u tūluñ tarḡ edip terbi' ile
Mā-verāsında olanlar fehm olur her birleri
- 263 Esfel ü a'lāsını tesdīs ü teşlīş eyleyip
Ḥıffet ü şıḡletlerinden fehm olur miḡdārları
- 264 Ger semāvī ger hevā arzıyye vü ebniyye hep
Merkez-i terbi' -i şaḡranç üzredir pergel geri

- 265 İrtifâ^ç vü istivâ-yı hatt-ı uşurlâb ile
Gösterir şemsin o dem devrin mühendis erleri
- Minhü Bâb-ı ^çİlm-i Hurûf
- 266 Diñle imdi noқта-i ^çilm-i hurûf esrârını
Kim budur bil levh-ı hikmet levh-ı maḥfûz defteri
- 267 Cümle maḥlûḳ cümle ma^ç nâ cümle dil altındadır
Ol daḥi nûr-ı ḥabîb taḥtındadır al ḥaberi
- 268 Ol daḥi emr-i Hudâ taḥtındadır bil nitekim
Kâf u nûndan zâhir oldu her mezâhir maḥzari
- 269 Ol daḥi bir noқтаdır kim ^çilm-i tevḥîd andadır
Şâhid-i tevḥîd odur keşret-nümânîñ maşdarı
- 270 Kâf u nûn terkîbine naḳl olmasa emr-i Hudâ
Zâhir olmazdı vücûdu ^çâlemiñ varlıqları
- 271 Her hurûfâtîñ ḥabî^ç atde ^çanâşır üzredir
Mezc-i terkîbinden iḥyâ eyledi ḥayr u şeri
- 272 Ḥarf-i kâf âbı olupdur nûn olupdur sırr-ı bād
Çâr-^çunşur üzre manzûm eylemiş her birleri

- 273 Һарф иле етди муқаддем сүмле һалқ есмәсини
Ba‘ dehū geldi vücūda her müsəmmā mazһarı
- 274 Her һurūfuñ merkezi sırr-ı ‘ adetde üç olur
Līk elif yā kaf u ғaynıñ çārıdır merkezleri
- 275 Ey қағ u bıkr ü celeş demet ü heft ü saһ ze‘ az
Hem hazīzdir hem taşız yirmi sekiz һarfiñ biri
- 276 Echezaһ ferd üzre ammā [ki] bedūһ zevc üzredir
Қıl tefekkür bu тоқуз һarfiñ nedir һikmetleri
- 277 Ноқта-и терқим иле tevlīd edip teksīr olur
Nazm-ı terkīb eyleseñ sen nuṭq eder her dilleri
- 278 Ger zamīr ü ger müfettaһ ger һabīr olmaқda hep
Bu uşūlāt üzre söyler һayr u şer sīretleri
- 279 İnқılāb-ı һarf иле i‘ lāl иле i‘ rāb иле
Düzülür tertīb иле ebyātınıñ ma‘ naları
- 280 Қalb иле tekrār иле taz‘ īf ü hem һazef иле
Һayr u şer birbir peyāmın söyleye her birleri
- 281 Ger maһabbetde müzevvic ger mü’eşsir olmada

275b. taşız] tıқnaṭ İ, U.

İmtizâc-ı ‘unşurı üzre yürür serverleri

- 282 Şaîr ederken t̄alib ü maîlûbların mes’ûlleri
Günlerin sâ‘ atlerin yaz gel bile târîhlerin
- 283 Bu ne hikmetdir kim aîla her ne kim etseñ su’âl
Keşf edip söyler muğayyâ vü megâyib şeyleri
- 284 Harf ile kâ‘im olupdur ‘arş u kürs levh u kalem
Harf ile haydır cemâdât-ı kamu zî-cân biri
- 285 Cem‘ edip terķim ile taşîr ile terkîb edip
Gör neler söyler saña kuîrundan al ma‘ nâları
- 286 Her hurûfuñ hikmet-âmîz bir niçe esrârı var
Sırr-ı ta‘ dâdın bilen buldu kamuya zaferi
- 287 Bâ-huşuş çârem yüzünden ‘unşur-ı tab‘îñ bilen
Vâkıf-ı esrâr olur ‘irfân-ı âdemdir yeri
- 288 ‘İlm-i harfî bilmeyen kendini bilmez n’eydügin
Kendi zâtın bilmeyen oldu bahâyım serseri
- 289 Âdemiñ şadr-ı şerefde ‘izz ü câhı harf olur
Salînat ‘ilminde oldu iki ‘âlem serveri

- 290 ‘Allemü’l-esmâ şifâtın buldu âdem harf ile
Harf ile erdi ‘ulûm-ı hikmete menzilleri
- 291 Harf ile mülk-i vücûduñ şehrine sulţân olup
Harf ile giydi hilâfet tâcın ol şâh benderi
- 292 Hâke âbın bâde nârın üzre harfın mezc edip
Haşşa-i ‘ibret-nümâsın kıl temâşâ ey perî
- 293 Harfe naql oldu vücûdu ‘âlem-i eşyâ kamu
Ol sebep keşret yüzünden okunur her birleri
- Minhü Bâb-ı ‘İlm-i Rü’yâ
- 294 ‘İlm-i rü’yâdan daħi görmek murâd etmez misin
Kim o rü’yâ içre seyr et niçe yüz biñ kişveri
- 295 Hâlîdir insân uyur hâmuş olur gūyâ ölür
Kim işitmez söylemez görmez ne ölmüş ne diri
- 296 Düş gören kimdir uyuyan kim nedir hâletleri
Özge hikmetdir tefekkür eyle ol cân seyrini
- 297 Ten kulağ göz [ve] dil uyur ğaflet ile bî-ħaber
Cân gönül uymaz uyursa bir daħi gelmez geri
- 298 Tañrı uymaz nitekim Mûsî su’âl etdikde çok

Dedi uysam maḥv olur ʿālem kamu ḳalmaz diri

- 299 Ol şıfāt-ı Hāḳk ile mevşūf olupdur cān u dil
Ol sebebdendir ki uymaz cān şalar her dem teri
- 300 H̄āb-ı gāfletde uyurken zümre-i ʿārızların
Şeş-cihātūñ gözleyip ol cān görür her şeyleri
- 301 Gördüğü tende uyur aḥlām-ı idgāş üzre hem
Seyr eder dilden o dem cān ḥayr u şer ʿālemleri
- 302 ʿĀlem-i rü'yāda ḳul Mevlā'sını görmek daḥi
Hāḳ ḥabību'llāhi görmek ḥakdır ey Hāḳ çākeri
- 303 *Men ra'ānī fī'l-menāmi ḳaderāi'l-Hāḳ diye*²¹⁸
Hāḳ buyurmuş faḥr-ı ʿālem bu ḥadīş-i enveri
- 304 Kāfiriñ dünyāsıdır mü'minleriñ mi'racıdır
Ḳurb ba' dinde ber-ā-berdir o ḳuvvet eşeri
- 305 Ger beyāzlar görse vaḥdet ḳurb-ı vuşlat ḥālidir
Ġayrı elvān fikri kim āfāḳıñ ey mā' nileri
- 306 Şems görse pādişāhdır ger ḳamer görse vezīr
Cāmi' eşcār ü mināre ʿulemā vü begleri

²¹⁸ Hadis-i Şerif: “Kim beni rüyasında görürse mutlaka beni görmüş olur. Çünkü şeytan bana temessül edemez.”

- 307 K̄ara gök bedlik kuhen Őaĥrā bahāyım ĥālidir
Enfes ü āfāĥ ĥoŐ bil bāĝ u yem Şu maĥarı
- 308 Mihr ü māh encüm ü cennet ućmaĝ u yuce maĥām
İki ‘ālemde sa‘ādet ‘ālī olmaĥdır seri
- 309 Oćumaĥ yazmaĥ kitāb āyet ĥadiŐ eŐ‘ār-ı ĥoŐ
‘Ālem ü ‘ālī olur meŐhūr olur her hūneri
- 310 Dilde tende ‘ameliñ ĥilletle zillet gösterir
Ebr-i tütün dām-ı ĥarāb od yerleri *
- 311 Buldu ĥuvvet ‘izz ü devlet fetĥ ü nuşret kim göre
Tāc u miĝfer tĝ ü ĥanćer Őĝr-i āhım siperi
- 312 Ekl olan ĥayvānı görmek taĥĥ olan ni‘met yemiŐ
Her zuhūr-ı feyz-i Ĥaĥ’dır görse altun cevheri
- 313 Yırtıcı ekl olmayan ĥayvānda yoćdur meymenet
Enfes-i āfāĥide elbet görür bir kederi
- 314 Necs-i balćıĝ u ćepel cisminde grse yaralar
Bir gnāh etmiŐseñ ey dil tvbe ĥıl Őimdengir
- 315 Ĥil‘at-i ĥāŐ rtbedir khne palas tenzīldir
Őād olur her kim göre hrī melek hbān peri

- 316 Bil netice gördüğün memdūḥ ola meşrūḥ ola
Ol beşāretdir ki cümle ḥayr olur her işleri
- 317 Fāḥ il ü mefḥ ul ola yā ictimāḥ -ı merd ü zen
Enfes-i nākış olur āfākı maldır ekşeri
- 318 İstiḥārāt üzre yāḥud böyle görmek Ḥaḥ daḥi
Lākin ol maḥ nāyı taḥ bīr ede bul bir ḥ aşḥ eri
- 319 Ehl-i ḥisset bāḥil ü ḥased münāfiḥ olmaya
ḥ Ālim ü ḥ āmil ü mürşid ola ol dil perveri
- 320 Nīk-ḥaslet nīk-sīret aḥsen-i şūret ola
Fi'l-ḥaḥīḥa dost ola memdūḥ ola her hüneri
- 321 Şarḥ imiş taḥ bīr-i rū'yā etmede dediklerim
Söylemeñ her cāhil ü nā-dāna maḥ nā sırları
- 322 Ger bu şarḥ üzre bulunmaz ise bir ehl-i kemāl
Vācib oldu saña bu şarḥ ile ey dīdem feri
- 323 Ḥayr için ol gördüğün rū'yā-yı ḥ ayn olmak için
Şer için defḥ etmege eyle bu resme bunları
- 324 Kıl taşadduḥ oḥu üç iḥlāşı eyle fātiḥa
Her muḥ teber cānlara gönder şevābın ey peri

- 325 Bu şürûṭ-ı şıdḳ ile ta' bîr olan rü'yâlarıñ
Luṭfına mazhar olur gelsin o terkîb erleri
- Minhü Bâb-ı 'İlm-i Şi' r
- 326 Şi' r odur manzûm u mevzûn u muḳaffâ bend ola
Ma' nîde memdûḥ ola mazmûn hoş muhtaşarı
- 327 İki mışra' dan olur bir beyt-i kâmil añla bil
Her uşûl-i şî' ri ol beyt içre tekmîldir yeri
- 328 İbtidâ bil ortası ḥaşv âḥiri oldu ' arûz
Şadr-ı saṭr-ı şânî evvel âḥiri ḍarbiñ yeri
- 329 İki saṭr olsa ğazel derler murabba' dördine
Añla taḥmîs ü müseddes bil mu' aşşer yerleri
- 330 Şi' r-i ḥikmetdir daḥi kenz-i Ḥudâ demiş Resûl
Hem saḥî vü hem şeci' olur demiş şî' r erleri
- 331 İbtidâ âġâz edip eş' âri âdem söyledi
Enbiyâ vü evliyâdan söylemiş şî' r erleri
- 332 Nazm-ı memdûḥ üzre vaşf et Ḥâlîḳ u maḥlûḳını
Nîku ḥaşlet-gîr iseñ kem söyleme nazm-ı teri
- 333 Şu' arâniñ pîri Âdemdir melekde Cebra'îl

Zübde-i 'ālī kerāmetden verilmiş haberi

- 334 Vehbīdir kesbī degil ta' līm ile olmaz bular
Hüsn-i şavt elhān u eş'ār u şehāvet hünéri
- 335 Şā'ir-i kāmīl şehāvetlü şecā'atlü olur
Hāḡ ḡabībīnden rivāyetdir bu ḡavl-i dūrerī
- 336 Kenz-i eş'ār-ı belāḡat dilde bir gencīnedir
Dil anıñ miftāhıdır kim neşr eder ol cevheri
- 337 Kırḡ sekiz evzān-ı ebḡār üzredir 'ilm-i 'arūz
Şi'rin ol evzāna ḡarḡ et dehrīñ ol İskenderi
- 338 Muḡtaşar ḡıldım velīkin 'ārife pesdir sözüñ
Fazlasın 'ilm-i 'arūz u Şāhidīden al yeri
- 339 Şol dil-i ezḡān-ı ḡab' içre ola eş'ār-ı aşḡ
Şübhesiz esrār-ı ḡikmetḡanı bil ol şevheri
- 340 Ġafil olma bu beni dīvān-ı şī'rimden dilā
Her ne isterseñ ḡamu anda bulursuñ ey perī
- 341 'Ayn-ı 'ibretle nāḡar ḡıl ḡüfte-i eş'ārıma
Cān ḡulaḡın tut 'uyūn-ı ḡalbin aç ey meh-peri

- 342 Ger tefe[‘] ul fāl-i sīret etmede ger ma[‘] nīde
Feth olur her müşkiliñ her niyyetiñ kıl ez-beri
- 343 Kim ki bu dīvānıma t̄alib olup raġbet ede
Her murādiñ üzre yā Rab luṭfuñ olsun yāveri
- 344 Ḥamd ü şükr olsun saña ey Ḥālīk kevn ü mekân
Kim tamām oldu benim dīvān-ı şı[‘] rim eşeri
- 345 Çün naşīb etdiñ baña dīvānımıñ itmāmını
Fazl u luṭfuñla q̄abul et etme ḥalkıñ ebteri
- 346 ‘ Afv u ihsānı seversiñ ey kerīm-i zü’l-Celāl
‘ Afv için ‘ afv et kuşūrum ekber ü ger aşġarı
- 347 Q̄abza-i ḥikmetdedir bāb-ı künūz-ı q̄albimiz
Ḥalka neşr et andan izhār etdigiñ pür-cevheri
- 348 Ger melā’ik ger ḥalā’ik ins ü cān beyninde kıl
Dil-be-dil maq̄bül ü memdūḥ güfte-i nazm-ı teri
- 349 Evrağ-ı dīvānıma irgürmeyip bād-ı ḥazān
Nağd-i ‘ ömrümdür benim gösterme yā Rab zararı
- 350 Mecma[‘] -ı dīvānımız erdikçe dostum destine

Bir hamâ'ildir saña kim dost eder her hûb-teri

351 Şafha-i bād-ı fenâda kim qarâr etmiş begim
Rûzgâr-ı dehr-i dūn almış kamu varlıkları

352 Sen seni hoş nām ile añdır beni hayrāt ile
‘Ālem-i ‘uqbā için dünyāda ço bir eşeri

353 Sen güzel gūş eyleyen dostlar güzel şi‘rim güzel
Çanda kim cem‘ olsa hūblar andadır ‘aşk eşeri

354 Bu kaşidem oldu çün hātīme-i dīvān o dem
Nev-bahār olmuş idi rûy-ı zemīniñ her yeri

355 Dāstān-ı gülsitānı nazm ederken tab‘ıma
Şad-hezārān bülbülün erdi baña nağmeleri

356 Nağme-i gül devr ile verdim qarâr eş‘ārıma
Gül maqāmında şabā hatm eyledi huṭbeleri

357 Bağlayıp gül ibrişimle nev-be-nev bir deste gül
Hāk-pāy-ı yāre ferş etdim o zībā gülleri

358 Sünbül-i gīsū-yı yāre uğrayıp ‘arz etmeye
Buların peyk-i nesīm-i ‘aşka verdim seheri

359 Hikmeti'niñ tuhf-e-i nâ-dîdesin eyle kabûl
Yâdgârımdır saña [bu] ey güzeller serveri

360 Diyeler bezm-i güzellerde güzeller târihim
Hikmeti'den kaldı bu nâ-dîde dîvân seferi

632

Mu'ammâ-yı Aḥmed Çelebi

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Âyet-i devlet-nümâ-yı mübtedâ [Âdem]
Hâşıl u beyt-i vişâl-i intihâ [Havvâ]

2 Maḥfil-i hikmet medâr-ı dâr-ı dîn [Muḥammed]
Dürr-i âb-ı vâdî-i dehşet-nümâ [Dâvûd]

633

Mu'ammâ-yı Muştafa Çelebi

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1 Mest olup girsem n'ola Merve Safâ'nıñ beynine
Tâlibim serden geçip koydum muşaffâ' aynına

634

Mu'ammâ-yı Eyyüb Çelebi

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

---

632. Y 122b, İ 151b, U 138b-139a.

633. Y 122b, İ 151b, U 139a.

634. Y 122b, İ 151b, U 139a.

- 1 ʿİlletân-ı yevm içerken ibn-i evsâtından âb
Naql ü  alb olma sızın etdi meyâna intisâb

635

Mu  ammâ-yı İsmâ  il  elebi
mefâ  ilün mefâ  ilün fe   l n

- 1 Aya ında uran lâm-ı melâmet
Semâ  ı üzre  eksın  a ı-ı  âmet

636

Mu  ammâ-yı Bekir  elebi
fe  ilâtün fe  il n

- 1    ki ile ra am
Ra amın  arf-i  anem

637

Mu  ammâ-yı Sel m  elebi
fâ  ilâtün fâ  ilâtün fâ  ilâtün fâ  il n

- 1 Bil güzel derdi  nedir  ordu dedim ki ey zar f
 illetim sâlim olurdu yâya  alb olsa elif

635. Y 122b, İ 151b, U 139a.

636. Y 122b, İ 151b, U 139a.

637. Y 122b, İ 152a, U 139a.

638

Mu'ammā-yı 'Osmān Çelebi

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Kes başıñ bā' işiñ çünki ol oldu cürmine bā' iş
 Ƙademgāhında tā kim nām-ı ma' kūsıñ ola vāriş

639

Mu'ammā-yı 'Abdullāh Çelebi

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 'Ayn-ı çeşmim bāb-ı luṭfuñ bāsına kıldım revān
 Dāl-ı dil destin açıp Allāh'a eyler 'arz-ı cān

640

Mu'ammā-yı Yirmi Toḫuz Hurūf Cemī'-i Esmā bundan çıkar

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Ziyā-ı hār-ı hāzım-i şaf içür 'aşḫ ehliyim likin
 Beni ol lezzet-i hādiş muḡattā eylemez teskīn

641

Luḡaz

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bir direk üstünde gördüm niçe ḫaşr-ı dil-güşā
 Şāh-nişinler her taraf nāzır olupdur hoş-nümā

638. Y 122b, İ 151b, U 139a.

639. Y 123a, İ 152a, U 139a.

640. Y 122b, İ 152a, U 139a.

641. Y 123a, İ 152a, U 139a-b.

- 2 Bir mücevher la^ç l-i yâķūtđan ķurulmuş taķtgāh
Başım üzre gezdırır ekşer görecek anı şāh
- 3 Meclis-i gülzār içinde ĥusn ile nāzendedır
La^ç l-i meyle ıtoķtulu zerrīn ķadeķ aķzındadır
- 4 Māh-rūlār seyr için ĥayrāna ol mānend olur
Ĥabs olup gāh pāyı anıñ āb içinde bend olur
- 5 Ĥikmetī her kim görürse almaĥa meyyāl ede
Ber-güzār olmaķ için yārānına irsāl ede

642

Luĥaz-ı Raĥm-ı Māderde Ma^ç şūm
fā^ç ilātūn fā^ç ilātūn fā^ç ilātūn fā^ç ilūn

- 1 Ol nedir kim gökdedır gökde degıldır nerdedır
Pes ne yerdedır ne gökde bir mu^ç allaķ yerdedır
- 2 Herkesiñ öñündedir bir kimse bilmez n'eydüĥin
İsm ü cismi nā-bedīd ammā dinür āverdedır

643

Luĥaz-ı Sā^ç at
fā^ç ilātūn fā^ç ilātūn fā^ç ilātūn fā^ç ilūn

- 1 Ol nedir kim cānı yoķ görmez ^ç aceb söyler yürür

---

642. Y 123a, İ 151b, U 139b.

643. Y 123a, İ 152b, U 139b.

‘ Ālem-i eṣyāyı bir bir parmağıyla gösterir

644

Luğaz-ı Sefîne

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Nedir ol bî-ḳadem bî-cān u bî-ser
Yürür dünyāyı geṣt eyler ser-ā-ser

645

Luğaz-ı pür-noḳta

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ol nedir etdi mücevher dürr-i defn
Zīnet-i zen zīb-i ten ten beni ten

---

644. Y 123a, İ 151b, U 139b.

645. Y 123a, İ 151b, U 139b.

SONUÇ

“İsmail Hikmetî, hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni” adlı bu çalışmadan varılan sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

İsmail Hikmetî, 18. yy. şairidir. Hayatına ait tezkirelerde bilgiler yoktur. Osmanzâde Hüseyin Vassâf'ın Sefîne-i Evliyâ isimli eserinden, çeşitli kaynaklardan ve şiirlerinden hayatına ait bilgileri çıkarmaktayız. Şair, Edirne'de doğmuştur. Hikmetî, burada Salı Tekkesi'nin şeyhi olup, M.1741 yılında vefat eden Ahmed Sâkî'ye intisap etmiş, ondan sonra da burada yaşam sürmüştür. Şair, Halvetiye tarikatının Uşşakî yoluna mensup bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Şairin Ahmed Sâkî'den Hasan Hüsameddin Uşşakî'ye kadar giden müridleri belirlenmiştir. Şairin vefat tarihi M. 1773, ölüm yeri Edirne'dir.

Şair, hayatında İstanbul'da belli bir süre kalmış, bulunduğu belgesi mahiyetinde bazı şiirlerinde bazı semt adları geçmektedir.

Hikmetî'nin “Divanı” ve “Tuhfe-i Nâ-dîde” adıyla iki eseri bulunmaktadır. Tuhfe-i Nâ-dîde isimli eserinde İbrâhim Şâhidî'nin tuhfesinden etkilenmiş, çeşitli kelimelerin anlamlarını vermiştir.

Şairin divanının dört nüshası vardır. Tenkitli metin hazırlanırken bu dört nüshadan faydalanılmış, şiirlerin sıralanışı olarak ise Princeton Üniversitesi nüshası temel alınmıştır. Divanda dibâce, 131 kaside, 4'ü müstezad, biri Farsça gazel olmak üzere 430 gazel, 38 murabba, 11 muhammes, 10 müseddes, 6 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 3 mesnevi, 11 müfred olmak üzere 645 manzume vardır.

Kasidelerinin ikisi münâcat ve altısı naat türündedir. Şair, döneminin devlet adamlarından Koca Râgıp Paşa'ya, Halîmi Mustafa Paşa'ya ve Beşir Ağa'ya kasideler yazmıştır. Bunun yanında kasidelerinde çeşitli başlıklar (vahdet-i vücut, elif-nâme vb.) altında farklı konuları işlemiştir.

Şair, gazellerinde Allah aşkını, peygamber sevgisini ve zaman zaman

da beşeri aşkı işlemiştir. Bazı gazellerinde satranç terimlerini kullanmış, noktasız gazeller yazmıştır. Çâr-ender-çâr sanatıyla bir gazel yazmış, bu şiirinde kelimeleri birbiriyle uyum içinde kullanmıştır.

Şairin en çok kullandığı aruz kalıplarında ilk sırada remel bahrinin “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbı (311, % 48.2) bulunur. İkinci sırada hezec bahrinin “mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün” kalıbı (118, % 18.3) gelir. Üçüncü sırada ise hezec bahrinin “mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ûlün” (99, % 15.3) kalıbı vardır. Bu vezinler Türk Edebiyatında en çok kullanılan vezinler arasındadır. Şair, vezinleri kullanmada başarılıdır. Ancak bazen aruz kusurları şiirlerinde yer almaktadır.

Hikmetî Divanı’nda din ve tasavvuf önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanında beşeri aşkı anlatan şiirleri de divanında yer almaktadır.

Hikmetî, Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî, Mevlânâ ve Yûnus Emre’den övgüyle bahsetmektedir. Ayrıca Bâkî, Necâtî Bey, Nâbî ve Bağdatlı Rûhî’den etkilenmiş, onlara nazireler yazmıştır.

Hikmetî, deyimlerden ve kısmen de atasözlerinden yararlanmıştır. Bu onun diline zenginlik katmıştır. O Divan Edebiyatı’nın mazmunlarını yeri geldikçe kullanmakta, lafız oyunları, ikilemeler de yapmaktadır. Divanda mürâcâa tarzı şiirler bulunmakta, Rumeli şairlerine özgü söyleyişler (a, begim, hele, hey, vay, vay yürü) yer almaktadır.

Sonuç olarak Hikmetî, Divan edebiyatı geleneği içinde şiirler yazmış, divanı olan mutasavvıf bir şairdir. Bu çalışma ile Hikmetî’nin divanı bilim dünyasına kazandırılması çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

El-ACLUNÎ. **Keşfü'l-Hafâ**, C.II, Beyrut 1309.

Ahmet Cevdet. **Kıyas-ı Enbiya**, (Haz. Mahir İz), Kültür Bakanlığı Yay, C.I-VI, Ankara 2000.

Ahmet Vefik Paşa. **Lehçe-i Osmânî**, (Haz. Recep Tomarlı), TDK. Yay., Ankara 2000.

Ahterî Mustafa Efendi. **Ahterî-i Kebîr**, (Haz. H. Ahmet Kırkkılıç, Yusuf Sancak), TDK. Yay., Ankara 2009.

AKAR, Metin. **Türk Edebiyatında Manzum Mirâcnâmeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987.

AKSOY, Ömer Asım. **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, C.I-II., İnkılap Yayınları, İstanbul 1993.

AKSOY, Ömer Asım. **Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler**, C.I-II., TDK. Yay., Ankara 1996.

AKSOYAK, İsmail Hakkı. “Manastırlı Celâl’in Satranç Terimleri ile Yazdığı Gazeli”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Niğde Güz 2005, s.7-16.

AKSOYAK, İsmail Hakkı. “Osmanlı Şairlerinin Aruz Tasarrufları ve Araştırmacıların Gereksiz Müdahaleleri”, **Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları**, Sonbahar 2008, s.59-74.

Alî Nazîmâ-Faik Reşad. **Mükemmel Osmanlı Lügati**, (Haz. Necat Birinci v.d.), TDK Yay., İstanbul 2009.

ALICI, Lütfi. “Klasik Türk Edebiyatı’nda Mürâcâ’a Şiirler”, **İlmî Araştırmalar**, C. XIV, İstanbul Güz, 2002, s.1-15.

ALTINTAŞ, Hayrani. **Tasavvuf Tarihi**, (Tarihsiz), Akçağ Yay., Ankara.

AMBROS, Edith G. “Nazire, The Will-o-the Wisp of Otoman Divan Poetry” **Weiner Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes**, S. 79, 1989, s.57-65.

Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî. **Divan**. (Haz. Fatma Sabiha Kutlar), Ankara Ekim 2004.

ARSLAN, Mehmet. “Divan Şiirinde Satranç ve Satranç İstılahları”, **Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri**, Kitabevi Yay., İstanbul 2000, s.1-25.

AYDEMİR, Yaşar, ÇELTİK, Halil. **Kafiye Şiiri Şiirin Kafiyesi, Divan Şiirinde Kafiye Hünerleri**, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara 2012.

Ayvansarâyî Hüseyin Efendi. **Vefeyât-ı Ayvansarâyî**, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşâkî Tekkesi, no: 365.

Bağdatlı Rûhî. **Bağdatlı Rûhî Divanı**, (Haz. Coşkun Ak), Uludağ Üniv. Yay., Bursa 2001.

Bâkî, **Bâkî Divânı**, (Haz. Sabahattin Küçük), TDK. Yay., Ankara 1994.

BANARLI, Nihat Sami. **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C.I-II, MEB. Yay., İstanbul 1997.

Behiştî. **Behiştî Dîvânı**, (Haz. Yaşar Aydemir), MEB. Yay., Ankara 2000.

İmam-ı BUHÂRÎ. **Sahîh-i Buhârî, Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh**, C.I-II, (Çev. Abdullah Feyzi Kocaer), İstanbul 2004.

Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, C.I-III., (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000.

CANIM, Rıdvan. **Edirne Şairleri**, Akçağ Yay., Ankara 1995.

CEBECİOĞLU, Ethem. **Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü**, Anka Yay., İstanbul 2004.

Celâlüddin Hızr. **Müntehâb-ı Şifâ I**, Giriş-Metin, Haz. Zafer Önler, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1990.

Cemâlî. **Cemâlî Divanı**, (Haz. Nihal Nomer Karaman), Kitabevi Yay., İstanbul 2000.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet. “Divan Şiiri”, **Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II, Divan Şiiri**, Temmuz, Ağustos, Eylül, 1986, s.1-16.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet. **Necati Bey Divanı'nın Tahlili**, Kitabevi Yay., İstanbul 2001.

ÇELEBİOĞLU, Âmil. **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, MEB. Yay., İstanbul 1998.

ÇELTİK, Halil. **Divan Sahibi Rumeli Şairlerinin Şiir Dünyası**, MEB. Yay., Ankara 2008.

ÇELTİK, Halil. “18. Yy. Tezkirelerinde Divan Şairleri”, **Journal of Turkish Studies**, Hasibe Mazıoğlu Armağanı, C.II, Harvard 1998, s.49-85.

DEVELİOĞLU, Ferit. **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi Yay.,13.bs., Ankara 1996.

DİLÇİN, Cem. “Fuzulî'nin Şiirlerinde İkilemelerin Oluşturduğu Ses, Söz ve Anlam Düzeni”, **Journal of Turkish Studies**, Abdülbaki Gölpınarlı Hâtıra Sayısı, Harvard 1995, s.157-202.

DİLÇİN, Cem. “Fuzulî'nin Farsça Çâr-ender-çâr Kasidesi”, **Journal of Turkish Studies, Kaf Dağı'nın Ötesine Varmak, Günay Kut Hatıra Sayısı**, C.II, Harvard 2003, s. 41-62.

DİLÇİN, Cem. **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yay., 6. bs., Ankara 2000.

DİLÇİN, Cem. **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara 1983.

EĞRİ, Aysel. “17.yy. Şairlerinden Hikmetî ve Divanı”, Gazi Üniv., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

Emir Efsahuddin Hidayetullah Beg. **Divan**, (Haz. İbrahim Sona), Harvard 2008.

Esrar Dede. **Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye**, (Haz. İlhan Genç), Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2000.

EYÜPOĞLU, E.Kemal. **On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler**, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi a.ş., İstanbul 1973.

Gelibolulu Mustafa Âlî, **Divan C. I-III**, (Haz. İsmail Hakkı Aksoyak), Harvard 2006.

GİBB, E.J. Wilkinson. **Osmanlı Şiir Tarihi**, C.IV, (Tercüme Ali Çavuşoğlu), Akçağ Yay., Ankara 1999.

HAMMER. **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.8, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1991.

Hasan Sezayî. **Hasan Sezayî Divanı**, (Haz. Ali Rıza Özuygun), Buhara Yay., İstanbul 2005.

HORATA, Osman. "Son Klasik Dönem", **Türk Dünyası Edebiyatı Tarihi**, C.5, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay, Ankara 2004, s.443-551.

HORATA, Osman. "Son Klasik Dönem (1700-1800)", **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2006, s.435-596.

Hüseyin Kazım Kadri. **Büyük Türk Lugatı**, C.I-IV, İstanbul 1928.

İPEKTEN, Haluk. **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yay., 2. bs., İstanbul 1997.

İPEKTEN, Haluk, v.d. **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988.

İSEN, Mustafa, v.d. **Şair Tezkireleri**, Grafiker Yay., Ankara 2002.

İsmail Belîğ. **Nuhbetü'l-âsâr li-zeyli Zübdetü'l-eş'âr**, (Haz. Abdulkerim Abdulkadiroğlu), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 1999.

İsmail Hikmetî. **Divan**, Amerika Birleşik Devletleri, Princeton Üniversitesi, Garrett Collection Yahoda Series Ottoman Turkish, Yz. 1979.

İsmail Hikmetî. **Divan**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları Bölümü, Yz. 1545/2.

İsmail Hikmetî. **Divan**, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşaki Tekkesi Bölümü, Yz. 63.

İsmail Hikmetî. **Divan**, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Yz. 965.

İZ, Mahir, **Tasavvuf**, Rahle Yay. İstanbul 1969.

KANAR, Mehmet. **Arapça-Türkçe Sözlük**, Say Yay., İstanbul 2009.

KARAHAN, Abdülkadir. **İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadisler**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1991.

KARAKOÇ, Sezai. **Hazreti Peygambere Şiirler Ansiklopedisi, Na'tlar**, (Derleyen Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu), Yağmur Yayınevi, İstanbul 1966.

KAŞANI, Abdürrezzak. **Tasavvuf Sözlüğü**, (Çev. Ekrem Demirli), İz Yayıncılık, İstanbul 2004.

KEMİKLİ, Bilal. "Divan Şiirinde Hastalık ve Tedavi", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 16, S.1, Bursa 2007, s. 19-36.

KILIÇ, Atabey. "Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî(Metin)", **Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları**, Sonbahar 2007, s.516-548.

KÖKSAL, Fatih. **Sana Benzer Gül Olmaz, Divan Şiirinde Nazire**, Akçağ Yay., Ankara 2006.

KÖPRÜLÜ, Fuat. "Harâbât", **Yeni Mecmua** 1, 13 Eylül 1917.

KURNAZ, Cemal. "Arayıcızâde Hüseyin Ferdî ve Derviş Ömer Efendi'nin Bilâdiyeleri", **Divan Edebiyatı Yazıları**, Akçağ Yay, Ankara 1997., s.230-252.

KURNAZ, Cemal. **Divan Edebiyatı Yazıları**, Akçağ Yay., Ankara 1997.

KURNAZ, Cemâl. **Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili**, MEB Yay., 2. bs., İstanbul 1996.

KURNAZ, Cemal. "Osmanlı Şair Okulu", **Journal of Turkish Studies**, Günay Kut Armağanı, C.2, Harvard 2003, s.403-420.

KURTOĞLU, Orhan. "Solak-zâde Hemdemî'nin Fihrist-i Şâhân'ına iki Zeyl" **Diriözler Armağanı, Prof. Dr. Meserret Diriöz ve Haydar Ali Diriöz Hatıra Kitabı.**, Ankara 2003, s.317-328.

KURU, Selim Sırrı. "Fuat Köprülü ve Eski Edebiyat 1: Sürekli bir Gelecek Adına Mazinin İnkârı", **Eski Türk Edebiyatına Modern Yaklaşımlar**, Turkuaz Yayınları, İstanbul 2007, s.220-242.

KUŞEYRÎ, Abdülkerim. **Tasavvuf İlmîne Dair Kuşeyrî Risalesi**, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergah Yay., İstanbul 1978.

KUTLAR, Fatma Sabiha. "Klasik Türk Edebiyatında Çâr-ender-çâr ve Kara Fazlî'nin Kasidesi", **Türkbilig**, Ankara 2009/17, s. 92-115.

KUTLAR, Fatma Sabiha. "Klasik Türk Şiirinde Şehir Hicivleri ve Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmi'nin Edirne Kasidesi" **Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları**, Bahar 2011, s.1-16.

KÜLEKÇİ, Numan. **Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar**. Akçağ Yay., Ankara 1995.

Kütahyalı Rahîmî. **Kütahyalı Rahîmî Dîvânı**,(Haz. Ahmet Mermer) Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2004.

LEVENT, Agâh Sırrı. **Divan Edebiyatı (Kelimeler ve Remizler-Mazmunlar ve Mefhumlar)**, Enderun Kitabevi, 3. bs., İstanbul 1980.

MAZIOĞLU, Hasibe. **Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1957.

MAZIOĞLU, Hasibe. **Eski Türk Edebiyatı Makaleleri**, TDK. Yay., Ankara 2009.

Mehmet Salâhî. **Kâmûs-ı Osmâni**, C.I-IV., Mahmut Bey Matbaası, İstanbul 1313.

Mehmed Süreyya. **Sicil-i Osmânî**, C.I-VI. , Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.

Mehmed Şemseddin. **Bursa Dergâhları, Yâdigâr-ı Şemsî**, I-II, (Haz. Mustafa Kara, Kadir Atlansoy), Uludağ Yay., Bursa 1997.

MENGİ, Mine. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yay., Ankara 2000.

MERMER, Ahmet, KOÇ KESKİN, Neslihan. **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Akçağ Yay., Ankara 2005.

MERMER, Ahmet. "Taşlıcalı Yahya Bey'in Kendi Şiiri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmesi" **Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, S.1, Konya 1987, s.227-234.

Mezâkî. **Mezâkî Divanı**, (Haz. Ahmet Mermer), Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991.

Muallim Naci. **Lugat-ı Nâci**, Çağrı Yay., İstanbul 1995.

MUSLU, Ramazan. **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18.yy)**, İnsan Yay., İstanbul 2004.

Mustafa Safâyî Efendi. **Tezkire-i Safâyî, Nuhbetü'l-âsâr min Fevâ'idü'l-eş'âr**, (Haz. Pervin Çapan), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2005.

MUTÇALI, Serdar. **Arapça-Türkçe Sözlük**, Dağarcık Yay., İstanbul 1995.

MÜFTÜOĞLU, M İsa. **Peygamberler Tarihi**, Düşünce Basım Yayın, İstanbul 2005.

Nâbî. **Nâbî Dîvânı**, C.I-II,(Haz. Ali Fuat Bilkan), MEB. Yay., İstanbul 1997.

Necati Beg. **Necati Beg Divanı**, (Haz. Ali Nihat Tarlan), MEB. Yay., İstanbul 1997.

ONAY, Ahmet Talat. **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar** (Haz. Cemâl Kurnaz), Akçağ Yay., Ankara 2000.

Osmânzâde, Hüseyin Vassâf. **Sefîne-i Evliyâ**, C. I-V, (Haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz), Kitabevi Yay., İstanbul 2006.

ÖZKAN, Selma. “**Edirne Türbeleri**”, Trakya Üniv. , Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 1995.

ÖZÖN, Mustafa Nihat. **Osmanlıca-Türkçe Sözlük**, İnkılap Yayınevi, 3. bs. , İstanbul 1959.

ÖZTEKİN, Nezahat. “Derzîzâde Ulvî Çelebi’nin Çâr-ender-çâr ve Pey-ender-pey Kasideleri”, **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İzmir 1989, s.39-65.

PAKALIN, M. Zeki. **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.I-III., MEB Yay., İstanbul 1993.

PALA, İskender. **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998.

PARLATIR, İsmail. **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara 2006.

Râmiz. **Âdâb-ı Zurefâ**, (Haz. Sadık Erdem), Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1994.

Ravzî. Divan, (Haz. Yaşar Aydemir), **Birleşik Kitabevi**, Ankara 2007.

REDHOUSE, Sir James. **Turkish and English Lexicon**, Çağrı Yay., İstanbul 2001.

REDHOUSE, Sir James, **Müntehabât-ı Lugat-ı Osmâniye**, (Haz. Recep Toparlı, Betül Eyövge Yılmaz, Yaşar Yılmaz), TDK. Yay., Ankara 2009.

SARAÇ, M. A. Yekta. **Klasik Edebiyat Bilgisi, Belâgat**. Bilimevi Yay., İstanbul 2000.

SEFERCİOĞLU, M. Nejat. **Nev'î Divanı'nın Tahlili**, Akçağ Yay., Ankara 2001.

Sehî Bey, **Heşt Bihişt**, (Haz. Günay Kut), Harvard 1978.

SCHIMMEL, Annemarie. **Sayıların Gizemi**, (Çev. Mustafa Küpüşoğlu), Kabalıcı Yay., İstanbul 2000.

Seyyid Muhammed Hoca Efendi, **Tasavvuf Tarikatler ve Silsileleri**, C.4, Ustaoglu Kitabevi, İstanbul 2005.

Süleymaniye Kütüphanesi, Hüdayi Efendi Bölümü, **1098 nolu tomar**.

Şemseddin Sâmi. **Kâmûsu'l- A'lâm**, C.I-VI, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996.

Şemseddin Sâmi. **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yay. 10. bs., İstanbul 2001.

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, KARTAL, Ahmet. **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Dergah Yay., İstanbul 2004.

Şeyh Gâlib. **Şeyh Gâlib Divanı**, (Haz. Muhsin Kalkışım), Akçağ Yay., Ankara 1994.

ŞİMŞEK, Selami. **Osmanlı'nın İkinci Başkenti Edirne'de Tasavvuf Kültürü**, Buhara Yay. İstanbul 2008.

ŞÜKRÜN, Ziyâ. **Ferhengi Ziyâ**, C.I-II., MEB Yay., İstanbul 1996 .

Tabibzâde Derviş Mehmed Şükrü ibn İsmail. **İstanbul Hânkâhları Meşâyih**, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım, (Haz. Turgut Kut), Harvard 1995.

Tahirü'l-Mevlevî. **Edebiyat Lügatı** (Haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu), Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.

TANPINAR, Ahmed Hamdi. **Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 2003.

TANYERİ, M.Ali. **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Akçağ Yay., Ankara 1999.

TOLASA, Harun. **Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası**, Akçağ Yay., Ankara 2002.

TOLASA, Harun. “Divan Şairlerinin Kendi Şiirleri Üzerine Düşünce ve Değerlendirmeleri”, **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı I, İzmir 1982, s.15-46.

TÖKEL, Dursun Ali. **Divan Şiirinde Harf Simgeciliği**, Hece Yay., Ankara 2003.

TÖKEL, Dursun Ali. **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar**, Akçağ Yay., Ankara 2000.

TUMAN, Nâil. **Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri**, C.I-II, (Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay., Ankara 2001.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Deyimler/İsimler/Eserler, Terimler, Dergah Yay., C. 18, İstanbul 1981.

Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, C.15, İstanbul 1997.

ULUDAĞ, Süleyman. **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.

USLUER, Fatih. “Hurûfî Şifreleri”, **Journal of Turkish Studies**, Cem Dilçin Hatıra Sayısı, C.II, Harvard 2009, s.201-219.

USLUER, Fatih. **Hurufilik, İlk Elden Kaynaklarda Doğuşundan İtibaren**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2009.

UZUN, Mustafa. “Mi'râciyye”, **TDVİA**, C. 30, İstanbul 2005.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi**, XVIII. yy., VI.C., ,Türk Tarih Kurumu Basımevi , Ankara 1983.

ÜNVER, İsmail. “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Türkoloji Dergisi**, C.XI, Ankara 1993, s. 51-90.

ÜNVER, İsmail. “Mesnevi”, **Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II, (Divan Şiiri)**, TDK. Yay., Ankara 1986, s.430-563.

ÜSTÜNER, Kaplan. **Divan Şiirinde Tasavvuf (14 ve 15. yy. Divanlarına Göre)**, Birleşik Yayınevi, Ankara 2007.

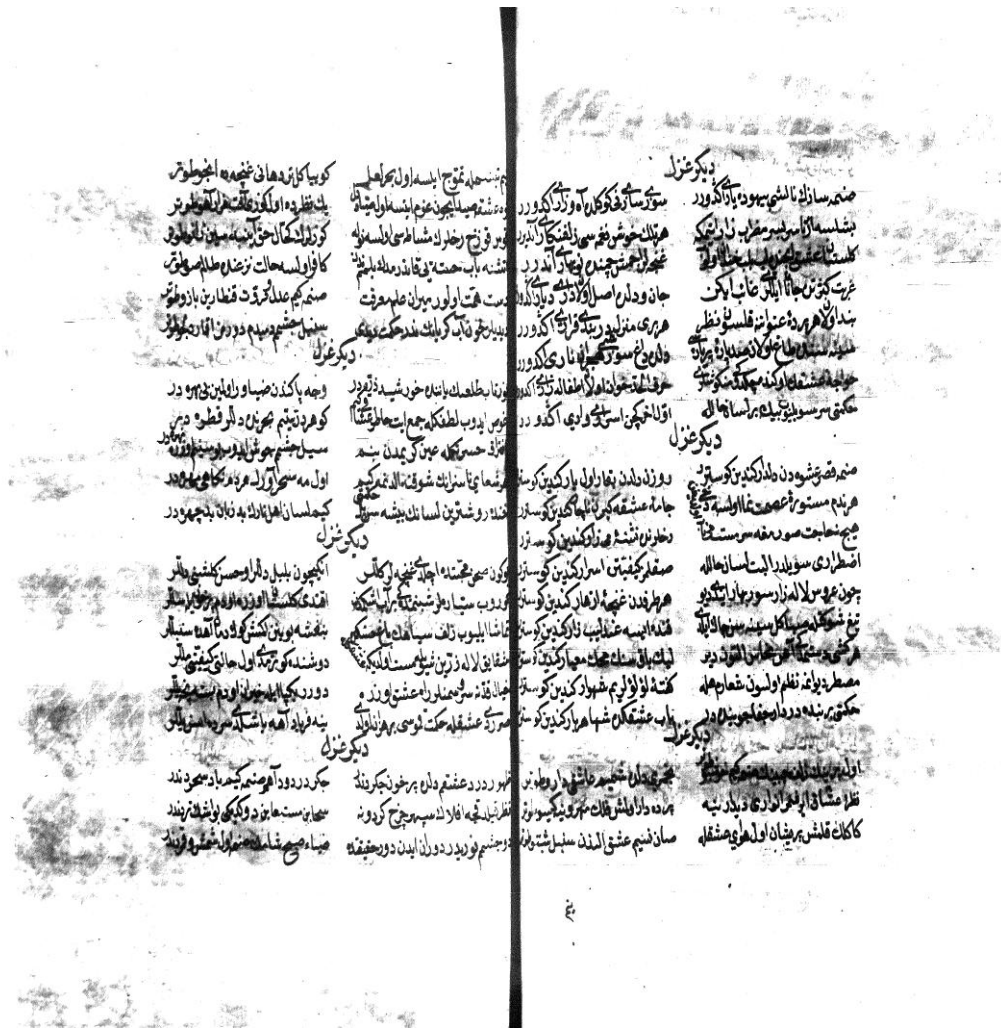
ÜZGÖR, Tahir. **Türkçe Divan Dîbâceleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

YENİTERZİ, Emine. **Divan Şiirinde Na't**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993.

YENİTERZİ, Emine. "Divan Şiirinde Sağlık ve Hastalıklarla İlgili Bazı Hususlar", **Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.4, Konya 1998, s.87-103.

YILDIRIM, Ali. **Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler**, Akçağ Yay., Ankara 2006.

EKLER (DİVAN NÜSHALARINDAN ÖRNEK FOTOĞRAFLAR)

P 55b-56a.

نود طره اوله سینه ادم کیم بره نبره اوله
 قن اوله شوره نیشور ده اکل اوله دلگرم
 بقله صورتی نر اولان مرآت بلوره
 مرآت اولده هکی قضا یه ایتمه استیجان
 دلا اوله برو کمانک تیر کاهک اوزره آماج اوله
 سما ایتمه بر اوله ایلمه یوبیل دلگرم
 بر نوز عزم ایروب ایتمه کیم نر کیم نر
 سیر نر کیم نر کیم نر کیم نر کیم نر

منظرل

اوله وصلت ناسمین قنیه لامکان استر
 ارضه منزه مقصوده اولکم صنع قدر تهر
 سکا یارک ناول یاره بلدر مکان بیجا ایت
 جمال نوز نکره آله لرضی لدر نکر
 شمیم وصل کلن ناسمین ناهق ایلمه بلبل
 ز حاصل ایلمه باج کولکن در سکلایق
 کیم یارک کلن سینه جیبک ارمغان استر

منظرل

خلای غنا و کون کورب او بنمغه بکر
 صاحب سفک کیم نقتنه هنر ایلمه
 نامرد اولانک و معروف فاسیل او کلن
 هر باخل لامکله ندرن کرم او ممق
 هر صوفه ناسره طعام ایلمه ای قول
 ای کلن مخلصه لکور صلحه سنره
 کیم یارک کلن سینه جیبک ارمغان استر
 شمعکله بیله قنیه قنیه بکر
 سیلاب طیب انوب بیلمه ایتمه بکر
 دل نشتنه سر ایلمه ایتمه بکر
 خار جره زجاجه عسل ایتمه بکر
 ظلمته اولان او یقون او بنمغه بکر

منظرل

منظرل

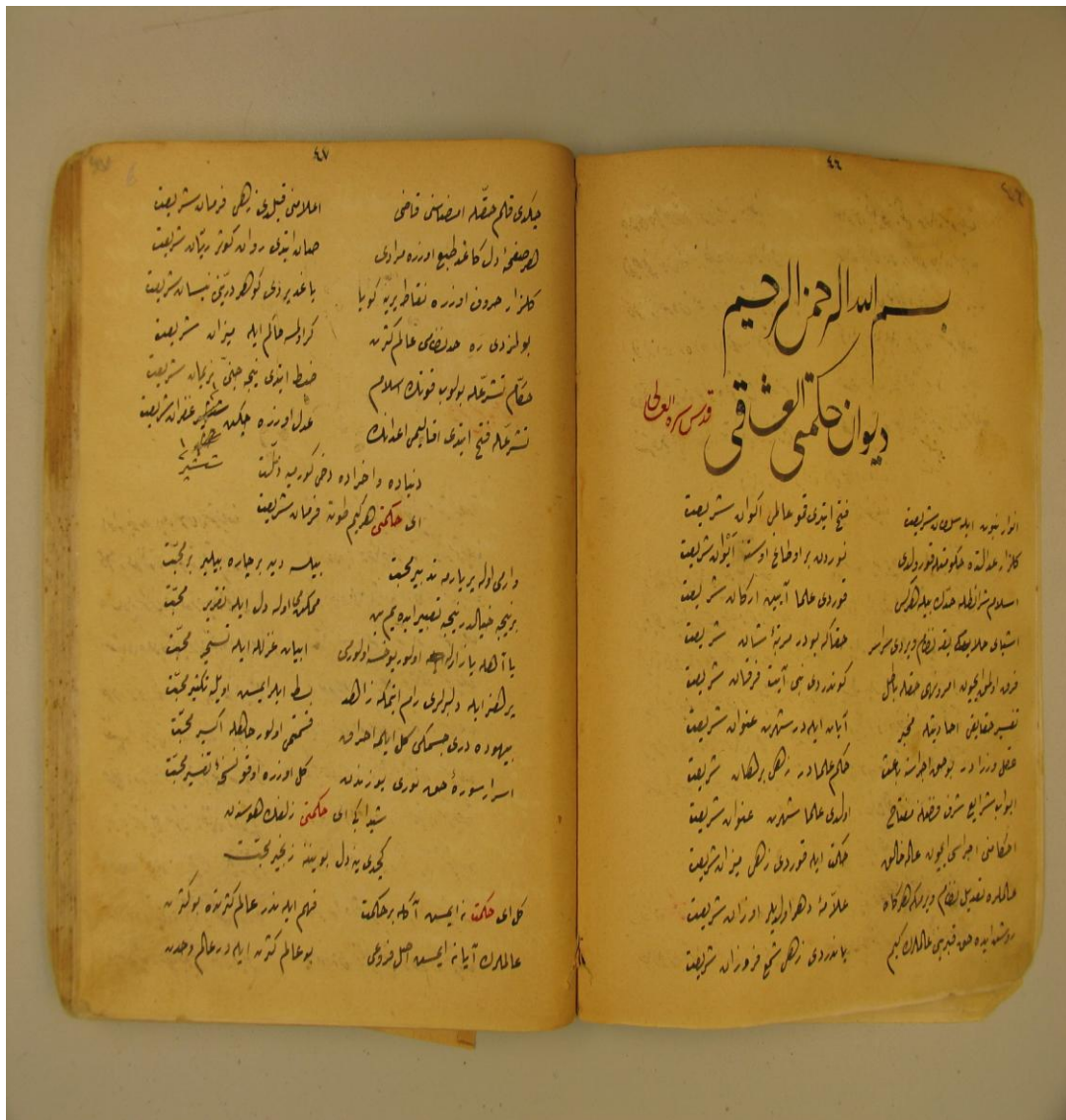
حالت ترعه سیرا تیرمه اخلان اغشور
 بزم روم افزا نور طغی دور ایدر ساعه اجل
 بود هکت صور ایچره صور ایکن منظر لری
 بر خرابات خارده کور کور کلن کفش لری
 بود کور بر یکا جس برک ایتمه ملک
 جرمه بر نکره نیر عجب الله بیلور
 اکلیم بر کیم جلدن خیر دار اولما مش
 بن بن هدیه تالوب صور دم ندر یو آه وزار
 هر طرف بقیم بر غنای جمله تن جان اغشور
 مستی عشقک صفاده خاق اوله اغشور
 ندره جان ایکلر سراسه دلره غنای اغشور
 کار بان کور هکت بجاکور کیم اغشور
 بر یکا اجنات ایچره غنای اغشور
 کیم بود کفار و فاسق اهل ایمان اغشور
 بر هیات آورده بر سیه یاره اغشور
 دیدیلر هکت کور کور او کور اغشور

منظرل

سینم خیم نر ایروب همدم کور در دله قان آق
 صقین اوله کله دلا یاره اوله ای کور کل
 ینار قنار درونکله ایدن اهرق وجود
 کیم شفق آور اولان دلقرین دلدار دن
 عجب اوله لیلیدای کلن آه بند اولورکن
 در ابر عین جکر باندر مجرای بقار
 کیم بر کشته نر در کشته جاق قیر بقار
 البت اول طایح دله او کیم بر طایح بقار
 او ترک مرغ سخن بر کون اولور باو بقار
 دیم کیم کیم بنی بختونه کیم زخیر طقار

منظرل

لشای زلفکله کور کلن شیمی بر خاشمه در
 غرقه اولور در و جهمان سیلاب ایتمه نول
 ای صبا عطر کل باج بهار ایتمه بکا
 دیده نظاره مغزوره شاهت اسم کورکن
 حکمتیک حال خاطر نر صورن اسنوخیر
 تیغ غنای کور کلن کور کلن جکر کور
 کیم یدری دریا یو چشمه کور کلن کور
 سنبل ابره لوی آه دله باشمه در
 سینه اعدا ایچره تیر کمان قاشمه در
 حسب عالم استخوانده اولان طاشمه در

بسم الله الرحمن الرحيم
 ديوان علمي العسقلاني
 قس بر اعلی

انور نبویه ابدسون در شریفه
 کلزار عدالته حکومت خورشیدی
 اسد در شریفه حدک بدک کوس
 استیای حلاصه بقدرت دردی سر
 فزونی اولی نبویه روزی حدک پای
 تفسیر حدیث احادیث مجرب
 عقل در راه بر خود اهل شریفه
 ابوبکر شریف شریفی شریفه
 اطفالی اهل نبویه عالمه عالمه
 عالمه و عدل الله در کمال کمال
 بر تاسی به حق نبویه عالمه کمال

جلای نام حیدر املاسی قبلی
 در صفی اول کاظمی اوردن مرادی
 کلزار همدی اوردن لغات کوریا
 ابولزیدی ره حدیثی عالم کوریه
 نظام شریفه بولوب فونک اسلام
 شریفه فتح ابوی اقا شیخ اعلم
 دیباده و اخراوه دهم نبویه
 ای حکمتی که کرم نبویه فرمان شریفه

داری اوله بر بارم ندیر حکمت
 بزنجی خدایه بر جبهه نبویه
 یا آله بار ارحم اولو نبویه
 بر کماله اید در لاری راس نبویه
 بر پرده دوی جسمای کل اید اهل
 اسرار سوره همه نبویه نبویه
 شید ایان حکمتی زلفان کوریه
 کجری به اول نبویه ز جبهه نبویه
 کفای حکمت نبویه آله بر حکمت
 علامت آیان نبویه کل نبویه

I 5b-6a.

ÖZET

[SONA, Fatih], [İsmail Hikmetî ve Divanı], [Doktora Tezi], Ankara, [2012].

Yaklaşık altı yüzyıl süren Divan Edebiyatı döneminde sayısız eser verilmiştir. Bu eserler geçmişimize ait vesikalardır. Geçmişimize ait bilgilerin bulunduğu en önemli kaynaklardır.

Hikmetî 18. yy.da yaşamış bir şairdir. Onun “Divan”ı “Tuhfe-i Nâ-dîde” isimli iki eseri vardır.

İlk bölümde Hikmetî'nin hayatı ve edebî kişiliği incelenmiştir. İkinci bölümde divanın şekil ve muhteva özellikleri geniş çaplı incelenmiştir. Sonra ise divanın tenkitli metni verilmiştir.

Hikmetî Divanı'nda din ve tasavvuf önemli bir yer tutar. İlk kısımda dibâce olmak üzere, divanda 131 kaside, 430 gazel, 38 murabba, 11 muhammes, 10 müseddes, 6 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 3 mesnevi, 11 müfred olmak üzere 645 manzume vardır.

Hikmetî, Halvetiye yolunun Uşşakiye şubesine mensup mutasavvıf bir şairdir. Yaşamını Edirne'de sürdürmüş, 1773 yılında ise vefat etmiştir.

Şair, Türkçe'yi kullanmada başarılıdır. Divan edebiyatının mazmunlarını yeri geldikçe kullanmakta, ikilemelerden de faydalanmaktadır. Harfçilik etkileri şiirinde görülmektedir.

Hikmetî, deyimlerden ve kısmen de atasözlerinden yararlanmıştır. Bu onun diline zenginlik katmıştır.

Hikmetî, başarılı bir şairimiz olup kültür tarihimiz içerisinde yerini almıştır.

Anahtar Sözcükler:

- 1. Divan**
- 2. Tuhfe-i Nâ-dide**
- 3. Şiir**
- 4. Tasavvuf**
- 5. Tenkitli Metin.**

ABSTRACT

[SONA, Fatih], [İsmail Hikmetî and His Divan], [Thesis of Doctorate], Ankara, [2012].

There are a number of works produced during Divan literature which lasted for six centuries about. These works are the records which belong to our past. They are the most important sources of information for our past.

Hikmetî is a poet who lived in the 18 th. century. He wrote his great work “Divan” and dictionary named “Tuhfe-i Nâ-dîde”.

In capter one, Hikmetî’s life and his literary approach are examined. In chapter two, structure and content of his divan are thoroughly studied. Finally, the text of his Divan is presented critically.

Religion and sufism cover a significant part in his Divan. There are 645 poems in the book consisting of dîbâce, 131 kaside, 430 gazel, 38 murabba, 11 muhammes, 10 müsedds, 6 müsemmen, 2 muaşşer, 3 kıta, 3 mathnawis, 11 müfred.

Hikmetî is a sufi poet belonging to Uşşakiye line of Halvetiyye. He lived in Edirne and passed away in Edirne in 1773.

The poet is proficient in using Turkish language. He at times makes use of metaphors and doubling. His poems are under the influence of Harfiyye. Hikmetî benefits from idioms and proverbs when they are necessary. This adds richness into his expressions.

Hikmetî, a successful poet, has a special place in our cultural history.

Key Words:

- 1. Divan**
- 2. Tuhfe-i Nâ-dide**
- 3. Poem**
- 4. Sufism**
- 5. Comparative Text.**

